Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	samlede og tildels optegnede af Evald Tang Kristensen.
Titel | Title:	Danske sagn, som de har lydt i folkemunde, udelukkende efter utrykte kilder
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 3
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Aarhus : Jacob Zeuners Bogtrykkeri ; Silkeborg : Silkeborg ny Bogtrykkeri, 1892-1901
Fysiske størrelse | Physical extent:	6 bd.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

35,-14-8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130020842432

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

DANSKE SAGN,

SOM DE HAR LYDT I FOLKEMUNDE,

UDELUKKENDE EFTER UTRYKTE KILDER

SAMLEDE OG TILDELS OPTEGNEDE

AF

EVALD TANG KRISTENSEN.

TREDJE AFDELING { KJÆMPER. KIRKER. ANDRE STEDLIGE SAGN. SKATTE.

SILKEBORG.
TRYKT I SILKEBORG NY BOGTRYKKERI.
1895

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

TREDJE AFDELING.

SAGN OM
KJÆMPERS IDRÆTTER,
OM
FORSKJELLIGE STEDER
OG OM
SKATTE.

A. Kjæmper og deres idrætter.

B. Kirker og deres opbyggelse, klostre, hellige kilder m. m.

C. Gårde og byer.

D. Forskjellige stedsagn.

E. Skatte.

A.

Kjæmper og deres idrætter.

1. Kjæmper.

1. I ældgamle dage var vort land beboet af meget store kjæmper. Da kom de små folk, vore forfædre, ind i landet og gav sig til at dyrke jorden. De var så små i forhold til kjæmperne, at en kjæmpekvinde en gang tog en mand med hele hans befordring i sit forklæde. KAREN MARIE RASMUSSEN, LINDE.

2. I de gamle dage, da der var sådanne store kjæmper, boede der et par folk oppe ved *Skagen*. En dag kommer konen ind og siger til manden: »Jeg så endda et underligt syn her ude. Der plovede en mand her oppe på bjærget, og han var så lille, at vi føder större börn, og så havde han tre heste for så store som rotter.« — »Ja,« siger manden, »det er dem, der skal fordrive os.«

P. K. MADSEN.

3. Findes en höj paa *Tröstrup* mark, kaldes *Stenkisten,* på hvilken der ligger en kjæmpe, hvilken der havde en dåter, som gik en gang ud på marken og fandt en bonde, plöjede på sin ager. Da tog hun den ganske plov med manden og bar hjem i sit forklæde. »Fader, se dette fandt jeg på marken, som gik og smølede i jorden.« Da sagde faderen: »Lad dem gå, de skal fordrive os.«
Præsteindberetning til Ole Worm.

TRÖSTRUP.

4. En stor troldpige var ude at spasere. Så kom hun forbi en befordring. Det var en mand, der kjørte og plovede. Hun tog det i hendes forklæde og bar det hjem til hendes søskende. De tog i det og sagde: »Nej, sikke noget bitte noget, det kan formelig røre sig!« JAKOB VAMMEN, JEBJÆRG.

5. *Balsby* skal have sit navn af en gammel kjæmpe ved navn Baltsar, som havde sin bolig udi et bjærg noget derfra beliggendes og kaldes *Balsbjærg*.
Præsteindb. t. O. W. NOSSEBY S. VILLANDS H.

6. Östen fra kirken på et enemærke siges i gamle tider at have boet en kjæmpe, kaldtes *Erland Guldsko.* ØDSTED.
Præsteindb. t. O. W.

7. På kongl. Majestæts grund sønden for *Lemmensrød* findes grundvold af et passelig firkantet muret hus på en höj, kaldes *Kongsbakke,* og på forn. grundvold er opvokset store og höje bøge. På denne höje murede tårn siges Ulf fan Jærn at have haft sin herrebolig. LEMMENSRØD, VÆBMÆNDSHÖJES H.
Præsteindberetning t. O. W.

8. Findes en ganske hob stene i *Nörrevang* ståendes ret op, kaldes *Gry(de)stene,* og siger de ældste i sognen, at jætterne skulle haft i sinde at ville have bygt på den sted *Rinkeby* og *Vieby* sogner udi én tilsammen. Steden udi nogen måde lader sig anse så at skulle være. RINKEBY. VILLANDS.

9. *Grönsund* har navn efter en vis kjæmpe ved navn *Grön* eller Gröndigling, Grön Jætte, Grön Jolden, som ligger begravet i Stege sogn i *Jordensbjærg höj.* Men hvilken den jomfru har været, som har givet øen det navn Møen, er vanskeligt at bestemme. Jeg mener dog, at det har været Fane, hvorfra Fanefjord har fået navn, som adskiller Møen fra Falster, og anden steds kaldes Grönsund. Grön er naturligvis en kjæmpe (jætte), som senere blev denne Fanes brudgom eller ægtemand og er begravet sammen med hende i den vestlige del af Møen i *Frenderup* sogn. Stedet kaldes *Jeddins höj* eller Jættens höj. Ligeledes har også den skov, som er i samme vestlige del, fået navn efter den samme Grön, ti den kaldes *Grönved.* Heraf synes det, at denne Grön har været en berömt mand og har ejet i det mindste en stor del af denne ø. Men hvorfra han er kommen, og hvilke store bedrifter han har udført, og når han har levet, alt dette tror jeg nu, at man ikke véd sikkert; det kan kun formodes, at han har været meget hengiven til jagt, ti rygtet går, at et vist menneske, rigtig nok uden hoved, årlig viser sig på denne ø ved juletid, men ikke des mindre til hest med et jagtspyd i hånden, og med en stor flok hunde om sig. Denne mand, siger bønderne, er efter en gammel tradition spøgelset Grön. Således høres der også mellem folk om samme Grön nogle sange, hvoraf følgende strofer er en del:

Nu hviler Grön med Fane sin,
som trætted rasken hjort og hind,
tak, bonde god, den dyre Gud!
nu går du tryg ad Sundet ud.

Deraf synes det at kunne sluttes, at Grön er omkommen på en uheldig jagt. — — Men at der bliver tale om fiskeri, er årsagen, fordi dette steds beboere i disse gamle tider, når de havde for lidt at så, sögte føden ved deres fiskeri.
Resen atlas III, 6. 10—12.

10. I *Han herred* er der i *Tømmerby* sogn en kirke, der kaldes St.-Bodils helligdom, kaldet sådan efter en vis dronning Bodil, som

levede et ret helligt liv og måske har prydet dette tempel med gaver eller indtægter. Men det siges at være opført i selve den hedenske tid af en vis *Vidrik Viss*, som, efterat han havde forladt hedenskabet, gik over til den kristne religion, skjöndt han på samme tid beholdt visse hedenske skikke, således at han ikke vilde begraves på kirkegården, men i en höj. Peder Dyrskjøt fortæller, at der for ikke så længe siden har siddet en lang sten i kirkemuren, på hvilken fandtes følgende indskrift:

Jeg hedte Vidrik Viss,
fader min bo'd på Höuris,
jeg giord kyrkio for dig,
bed du got for mig,
min fader ligger i Ollehöu,
jeg vil selv ligge i Vegelhöv.

Hvilken sten Niels Krabbe af Vesløgård har flyttet derfra på grund af den sjældne indskrift, på den tid, da Tommerup var præst der. D. Andreas Peter Morsingbo sörgede for, at den blev overført til Torstedlund. Det vides ikke, hvor den så blev af. Over den östre indgang til kirken ses på en sten et lam med korsets banner, og over den sydlige dör på en anden sten en drage. I kirkens sakristi ses en jæger, blæsende et jagtstykke i et horn, medens hundene springer. På den nedre er en hjort, og efter den hunde ligesom på jagt. Der ses på to andre sten en løve sammen med en hane, og disse billeder siges at fremstille den vidrikske families våben. Af sådanne sten findes nogle, 4 à 5 alen lange, og er lette at komme til.

I kirkegården siges en jomfru at være begravet, som havde sin bolig der, og hun siges at ligge på samme sted, hvor bordet var i hendes hus.

Resens atlas VI. 52. 53.

11. *Tømmerby* kirke i Han herred er bygt af Vidrik Viis, som dog ligesom hans forfædre vilde begraves i höjen nedenfor, og ikke i kirken, han bygte, . . . höjene der udenfor, som kaldes *Ollehöje* og *Vegelhöje*.

Brev fra P. Dyrskjøt. 1699 og 1701.

12. Han, der byggede *Tømmerby kirke* på *Hannæs*, så, da han havde fået den opført, at tårnet stod skjævt; så gik han over imellem *Vust* og *Holme*, tog en stor sten og stod der og kylte den efter tårnet. Den nåede ikke helt dertil, men faldt ned i *Kjærup kjær* öst for kirken. Der ligger den endnu, og alle hans fem fingre er kjendt i den. Han tog så en til, og den faldt lige ved siden af kirkegårdsdiget, hvor den også ligger endnu. Han blev begravet i *Wålleshyw*, og hans fader ligger begravet i *Wæggelhyw*, der ligger en fjerdingvej syd for kirken ved siden af landevejen.

PEDER TOVSIG MØLLER, TØMMERBY.

13. *Lengsholm* og *Kussesgård* i *Lendum* sogn er byggede af to kjæmper, af hvilke Kusse slog Lengs ihjel af misundelse. Der var

den gang så megen skov, at flere af egestolperne i Lengsholms lade endnu står på roden, som de er voksede af. En gang kom Kusses kone ud på marken, hvor hun første gang så rigtige mennesker, det var en bonde, der plöjede med to stude. Hun vidste ikke, hvad det var, hvorfor hun tog alt i sit skjød ind til manden, der sagde: »Sæt dem ud igjen, hvor du har taget dem, ti det er dem, der skal fordrive os.« Derpå brød han op og forlod egnen.
Sml. Thieles folkesagn I. 295.

L. C. PAULSEN.

14. *Fregnegård*, som fordum haver været en herregård, men nu er kongens vornedbo, menes at have sit navn af en kjæmpe, som hed *Fregne*, hvilken skulle være begraven östen fra gården på udmarken, og ligger den nordöst fra kirken. IBSKER.
Præsteindb. til O. W.

15. Imellem *Eslev* by og *Sallerup*, udi Sallerup sogn, findes en lund, som kaldes *Tåbelund*, og siges der en kjæmpekvinde ved navn *Tåbe* skulle have sået denne lund, og at den af hende skulle fået sit navn, og i denne lund findes endnu en stor eeg, som i gamle dage haver været spøgeri hos, som kaldes *Gylde eeg*, så at folk, som vandrede om samme eeg (som står hos vejen imellem Sallerup og Eslev) har årle og silde hilset hende og sagt: »God morgen, Gylde,« eller: »God aften, Gylde!« og dersom nogen vilde forbi gå hende uhilset, da er dem nogen modgang og forhindring vederfarets, för de komme til bys. Og sådant i sandhed at have fundet sted, vidner mange, som nu lever og har det hørt og set af deres forældre, som samme eeg haver hilset. SALLERUP, HARAGER H.
Præsteindb. til O. W.

16. *Vange* by, som berettes, haver fordum tid været kaldet *Bursby*, af hvilket navn hendes agre endnu kaldes *Burs agre*, og da haver byen ligget östen op under Vangebjærg, hvilken byes mark to kjæmper haver skift imellem sig, som visse mærke endnu udviser, som er fire hjörnestene oprejst som mærke, og skilsmisse på agrene skulde gjøre. Den ene står i Nörre-Vang, den anden står i byen, nær kirken, hos en bondes hushjörne, den tredje står på en ager, kaldes Sandager, sönden på til vesten, den fjerde i byens enge i rad sönden. VANGE, VILLANDS H.
Præsteindb. til O. W.

17. Östen norden ud for bemældte *Sønderby* i vangen der står mange store oprejste stene og siger fæld gamle folk, at der skal have været kjæmpernes ting i fordums tid. OPMADINGE, VILLANDS H.
Præsteindb. til O. W.

18. Udi *Håslev vang* ligger en bakke, kaldes *Korshöjen*, af den årsag så kaldet, at de udi fordum tid krøbe der til korse. Udi (samme) höj skal ligge en jætte begraven, kaldes *Sigvar Trane*, som skulle selv have opbygt *Vieby* kirke, og ligger på hans grav en sten, tre alen lang. Menes også af de ældste i sognen, som for dem er sagt, at han skulle have stået på Vieby kirke og kastet derhen med sten, som hans grav nu findes.

Her foruden på *Håslev fælled* uden for vangen findes en stor stenhob, ståendes ret op, og kaldes samme sted *Stenedandsen*, fordi på den sted haver jætterne holdet ting og stævne udi gamle dage, som de ældste i sognen siger for dem at være beret. VIEBY, VILLANDS H.
Præsteindb. til O. W.

19. Östen ud fra *Opmades by* er et höjt bjærg, kaldes *Halde;* der ses en stor kløft vel vid, og haver der to jætter sprunget om kjemp med hinanden, hvilken af dem der bedst kunde springe over samme kløfte. Den ene er sprungen over, den anden i springet er falden i kløften og slaget halsen itu på sig, af hvilket spring steden endnu kaldes *Jætte-Springet.* OPMADINGE, VILLANDS H.
Præsteindb. til O. W.

20. Der siges i forbemældte *(Store-Slogerup)* bys vestre vang en sten at være, på hvilken kjæmper i gamle dage skulle haft deres klodebane, i hvilken og er til syne nogle små huller, som menes at være pristina globi vestigia (ɔ: gamle mærker af kloden). SLOGERUP, SKYTS H.
Klodebane: keglebane, klode: træklods til at slå med.

21. På samme *Store-eg* östen ved der findes en kilde udi en flad sten, som altid rinder vinter og sommer. Hos denne kilde findes og en sten, som en jætte i gamle dage havde faldet på knæ og bukket sig ned til samme sten og stödt et stort hul i den samme sten med sit hoved, förend han vilde to sig deraf, så samme hul er altid fuldt af vand, og der synes grangivelig, hvor samme jætte haver fuldet på knæ. FJELKINGE, VILLANDS H.
Store-eg kaldes et höjt bjærg, liggende midt i Villands herred. Pr. t. O. W.

22. Östen for *Filkested* ligger et stort stenbjærg, som kaldes *Bålsbjærg*, hvilket synes at have sit navn af den gamle afgud Bål. Denne Bål, eller og en anden hans gelik med samme navn kaldet, siges at have boet i dette bjærg udi en stue, som endnu synes på denne dag og kaldes *Græshalde-stuen*, så at huset haver været lige efter fæet, som man plejer at sige. Derudi haver han haft sit hjem og værelse, indtil Filkested kirke er bygt, og klokken er ringet der udi. Da siges det, at han haver forladt denne sin residents og bolig, fordi han ikke kunde lide og fordrage den hvide ko med hendes store bjælde, som gjorde hannem daglig uro med sin resonants og klang udi hans øren, hoved og hjærne. Af denne Bål haver Balsby, liggendes i Noseby sogn, bekommet sit navn. Hvad andet mere underligt og lattersværd, der ellers af de gamle siges om denne Bål, vil jeg intet formælde, men lade det frivilligen fare og til en anden henstille. FILKESTED, VILLANDS H.
Præsteindb. til O. W. Sml. nr. 5.

23. Det store stenrør, som ligger sammenkast nordvest hos *Jættenryd* i deres vang, siges, at en jætte skulle have boet der i Jættenryd, og det på en såre kort tid samlet og sammenkast, og mener de gamle, at Jættenryd skulle have sit navn af jætter. Til vidnesbyrd, at en jætte eller kjæmpe skulle det samlet, siges det at skulle boet tvende i forn. Jættenryd i gamle dage, som brugte

sejlads og blev vildfarende i søen og komme hen i mørket, og der blev de en ild vaer på et land[1]); did lader de stå hen, og der de komme til det land, ligger der en blind kjæmpe eller jætte; han havde én, som rögtede ilden for hannem. Denne jætte siger: »Jeg lugter, kristent folk er nær hos,« og begyndte at tale til sejlads-mændene og spurgte dem, hvorfra de var kommen. De svarede, at de havde hjemme i Villands herred i Jættenryd i *Ivetofte* sogn. Jætten svarede: »Der haver jeg boet,« og spurgte, om den hvide ko i Ivetofte var ved magt, han mente kirken, og den store bjælde, klokken: »Den var den, som drev mig derfra og hid; dette store stenrør, som ligger hos Jættenryd, kaste jeg sammen, mens mine øksen åd en bue havreklipper,« — og han bad, de skulde række ham hånd, og de hedgjorde en jærnstang og rakte ham den, og som han tog om hende, brast hun i to stykker, og han sagde: »Folket, som nu er i Jættenryd, er ikke stærkt, men abert«. Og han gav dem af det, som var hos hannem, hvilket syntes for dennem at være sten og andet, som ikke meget duede eller gavnligt var. Jætten bad, de skulde fylde deres skib med det, og når de komme i lyset igjen, skulde de finde, at det skulde være guld og anden dyrebar vare, og når de komme hjem til Saksevig, da skulde de ikke forliges om forn. dyrebare ting, og skibet skulde sjunke for dennem der i Saksevig, som ligger for Jættenryds og Grydbys land, og sagde dem råd, hvorledes de skulde få skibet op igjen. »I Jættenryd,« sagde jætten til dem, »er en kvinde, hun haver en ko, hun skal føde på én gang to hvide tyrekalve, de skal opfödes i tre år med sød mælk, og dem skal gives lige mælk, den ene ikke mindre end den anden, og de to tyre skal opdrage skibet.« Der disse to tyre blev nu spændt fore og begyndte at drage fluks på, så at skibet syntes; da begyndte nogle at sige: »Nu får vi det op med Guds hjælp.« Andre sagde: »Vi får det op, enten Gud eller den onde mand vil hjælpe.« Så faldt den ene tyr på knæene, og skibet sank igjen. Årsagen til, at denne tyr knælede, var denne: fordi han fik ikke så meget som den anden mælk at drikke på én gang; men kvinden skylte bøtten med vand og gav hannem at drikke. IVETOFTE, VILLANDS H.

1) Med en anden hånd: menes at skulle have været landte Rygen. Pr. t. O. W.

24. Mens der var kjæmper, havde en god dansk kjæmpe været henne at slås med fjenderne. Da han nu havde overvundet dem og drog tilbage, satte han sig ved *Borum-Ææshöj* at rydde hans træsko. Da han havde den ene ryddet, rækkede han ud og hældte det af, og deraf blev én höj, og da den anden var ryddet, rækkede han til den anden side og hældte også det ud, og der blev én höj. Så skulde træskoene gjøres endnu bedre rene, og alt det skaveri, der blev både ude og inde, det lagde han ved siden af sig, og deraf blev Ææshöj. THOMAS SØGÅRD, KATRUP.

25. Der gik en kjæmpe på *Stilling* mark. Så fik han muld i hans træsko, og der, hvor han slog den af den ene, blev en höj.

Så tog han da et godt langt skridt og slog så af den anden, og der blev også en höj. Disse to höje er der begge endnu, og de har navn efter kjæmpen, men jeg kan ikke huske dem.

R. P. RANDLÖV, TÅNING.

26. Tæt ved *Tolne* kirke på Östergårds mark ligger en uhyre stor kjæmpehöj, der næppe har sin lige i hele landet; den kaldes *Bjærget*. Der boede jættefolk, som var skrækkelig store og rådede over alle de små bjærgfolk. Folkene vilde bygge en kirke tæt ved, hvor nu *Stenhöjen* (en samling af omtrent 40 store bavtasten af 3, 4 alens höjde, der står i en langstrakt runding, og hvori tvende store gravkamre) ligger . . . Revet ned og flyttet noget længere mod syd o. s. v.

Kirken blev færdig om efteråret på den tid, man ude ved Sundby hentede höstsæd. En mand fra Tolne havde været i Sundby efter sæd. På hjemvejen mödte han i Stagsted skov en mand, der var over 10 alen höj og kom kjørende med en hjulbör, der var meget större end bondens vogn. Foruden andet pakgods sad på bören en gammel jætte, som var så gammel, at der var lagt tre store jærngjorde om hans hoved, for ellers vilde det skilles ad. »Nå, vil du nu hjem?« sagde trolden til bonden. »Ja, men hvordan kjender du mig?« — »Vi har været naboer i mange år,« sagde trolden. »Jeg har i næsten 200 år boet i *Tolne bjærg*, men nu må jeg fly, for de har bygget en kirke, og hvad der endnu er værre, de har anskaffet en klokke, det kan jeg ikke udholde. Her kjører jeg med min fader, min familie kommer efter.« Nu så bonden først, at der var en stor mængde, som alle havde meget flyttegods, men förend han vidste et ord af at sige, var de alle forsvundne.

L. C. PAULSEN.

27. *Vilsund* har fået navn efter en kjæmpe ovre i Ty, der hed *Ville*. Så vilde han en tur til Mors og fik sine lange stövler ned fra knagen. Han gik nu tværs igjennem vandet; men da han så gik hjem igjen, havde han fået en dragt på ryggen — der vides ikke, hvad det var — og så sank han så dybt, at der gik vand i hans ene stövle. Da skal han have bandet over hans moder, der havde opfødt en knold og ikke en kjæmpe. H. TH. NYBO.

28. Kjæmpen ved *Råbjærg* bandede over hans moder, te hun havde født sådan en knevele dreng eller porris, der kunde ikke trine over æ Sund i ét trin. PEDER CHRISTENSEN, ROTTESGÅRD.

29. Der er mange i *Slotsbjærgby*, som påstår, at de om aftenen har set en skare kjæmper til hest drage ud fra *Hadshöjen* gjennem byen. Anføreren i spidsen er uden hoved. NIC. CHRISTENSEN.

30. Nok er her i *Skrave* sogn en enlig gård, som hedder *Krestrup*, ved hvilken er en dyb hule, som kaldes *Blak stold*, hvilken nogle mener at skulle have været en kjæmpe-hestestald eller og en røverkule i gammel tid. PETRUS ANDREÆ, RØDDING OG SKRAVE.

Præsteindb. til O. W.

31. *Lange-Terkel* boede i *Sjöring* og ofrede til Tor på Torshöj. Deraf kommer navnet Torsted. Han kom i krig med en anden konge, der ofrede til *Balder*, men Lange-Terkel vandt. Af Balder kommer Balderum. ELSE OG MAREN DISSING, SKALLERUP.

32. Svend Felding han sidder i *Felding mos'*
og råber op til Kræ Bjærre:
»Hvad heller du gi'r mig en skjæpp' havr' til min hest?
heller og du gi'r mig en fir' kjærre?«

33. Svend Bjærre sidder i *Filling mos'*
og råber hjem til Bjærre:
»Hwa hæller vel du gi mæ en skip hawer te mi hæst,
heller åw du vil gi mæ en pa kjærre?«

MADS HOLDT M. FL., PÅBØL.

34. *Høvdinggård* ligger i *Mern* sogn og har forhen hørt til ryttergodset. I en af hovmarkerne der, som kaldes *Hjortevænget*, lå for 50 år siden en lille höj, som var helt dækket med sten og kaldtes *Djævlebjærget*. Der boede troldfolk, og da man byggede mange kirker, brugte man mange kampesten og tog af dem, der lå på höjen. Men så blev troldene vrede, og da de en gang vilde tage en flad sten, satte en af dem sin ene fod med sådan kraft i stenen, at mærket af foden blev siddende i stenen, og de måtte lade den ligge. Der lå den til begyndelsen af dette århundrede, for da blev alle stenene ryddet væk, og den sten blev sat i et stengjærde og sad der til 1855, da den blev flyttet til Hövdinggårds have for at opbevares. BANG. 1857.

35. Henne i *Ulvbakkerne* på *Krag hede*, vester for Kraghedegården, *Öster-Brønderslev* sogn, lå 15 sten sådan omkring i en runddel, og nogle af dem lå op til de andre. En af de her ellekoner havde båret dem i hendes forklæde, men så gik båndet i stykker, og de faldt ud af forklædet for hende. Så blev hun så gal, at hun slog til en af stenene med hendes hånd, og der blev et tydeligt indtryk af den, ligesom om hun kunde have slået til løst sand. Ja, endogså hver finger var tydelig kjendt. A har endog gået der hen for at se dem. Folk kaldte dem *De femten Sten*.

KAREN KLAVSDATTER, GRINDSTED.

36. En god fjerdingvej öst for *Durup* kirke i Himmerland ligger der en stor sten ude i heden, og den kaldes *Mi-sten*. Der fortælles om den, at et kvindfolk, de kaldte *Bitte-Kjæsten*, lagde et bånd om den og så tog og bar den i hendes lillefinger der hen, hvor den nu ligger. Den var oprindelig så stor, at et halvt snes par kunde dandse oven på den; men nu er der kløvet store stykker af den og ført til Viborg domkirke, hvor de er brugt til dens opførelse. JENS NIELSEN, NØRAGER.

37. Sønden for *Mariager* på klosterets ejendom ligger *Kraghöj*, og oven på den ligger en sten, hvori der er en mængde små huller,

ligesom slåede med knoene af en hånd, hvilket bjærgfolkene skal have gjort.

På *Bröddenhöj*, som ligger tæt sønden for Mariager ved Hobro landevej, skal der ligge flere sten med små huller i, som bjærgfolkene har slået med deres knoer. H. A. B.

Jeg har set en af disse mærkværdige sten, der ligger på en höj lidt sydvest for V.-Törslev kirke ude paa marken. E. T. K.

38. På en mark ved *Bråby* ligger en dejlig kjæmpehöj, omkrandset med store sten, og på toppen står tre flade sten oprejste. Over dem ligger atter en stor sten. Deri er fem huller af den kjæmpes fingre, som har lagt stenen der op. F. L. GRUNDTVIG.

39. Ved den sydöstlige pynt på *Hjarnø* ligger der en del store sten, som kaldes *Korsstene*. Der har en gang været en bådhavn, for folk levede den gang mest af fiskeri. Ved den hov (ɔ: havn) var der en stor sten, hvori der var en fordybning, som om en fod havde trådt dybt ned i stenen. Jeg har selv set stenen. Der var en kjæmpe på øen, som vilde til *Endelave* og derfra til *Samsø*, men der var ingen, som vilde sejle for ham til disse øer, og så gik han ned til deres »koes« og traj hans fod godt fast ned i stenen, så der tydelig siden har været spor af den. Der fra skrævede han så til *Endelave*, hvor der ligeledes på den östlige pynt ligger en stor sten, som bærer mærker af, at en fod har trådt dybt ned. Der satte han nemlig den anden fod, og der fra skrævede han over til *Samsø*, hvor en lignende sten ligger. Men hvor han siden er bleven af, det er der ingen, der véd. SÖREN HANSEN.

40. En lille halv fjerdingvej fra *Tebstrup* ved Horsens findes en sø, som i ældgammel tid lå tæt uden for byen, men blev flyttet af en trold. Der boede en troldmand på en holm ude midt i søen. En dag havde hans kone været ved at vaske klæder, men da hun vilde drage vand op af søen med en kobberkjedel, tabte hun kjedlen, og hverken hun eller hendes mand kunde finde den igjen. For nu at få kjedlen tilbage flyttede troldmanden ved sine heksekunster søen der hen, hvor den findes den dag i dag, og så fik troldparret sin kjedel igjen. L. K., GJEDVED HÖJSKOLE.

41. På vejen fra *Arkelstorp* til *Broby* i Östre-Gøinge herred går vejen næsten hele tiden gjennem skov, som på mangfoldige steder afbrydes af klippestykker og store sten. Et stykke vej oppe i skoven går vejen mellem to bakker, og på den, der ligger til höjre for vejen, ligger en sten eller rettere en samling af sten, det såkaldte *Jættehal*. Til dette sted knytter sig følgende sagn: Det var øsende regnvejr, da jætten kom dragende fra sit bo oppe i skoven op over bakken. Han havde sin hest med, men hverken denne eller jætten selv var synderlig vel til mode ved at være ude i det Vejr. Det eneste, de pønsede på, var snarest mulig at komme i hus eller i det mindste i ly for regnen. Da de var komne op på toppen af bakken, så jætten en sten, der ludede skråt ud, og som var flad foroven. »Nu er vi i læ,« tænkte jætten; men der

var kun plads til én under stenen, så enten måtte hesten eller også jætten stå uden for. For at de begge kunde være der, lagde jætten en anden sten oven på, således at den ragede frem som et halvtag. Jætten skulde dog have endnu meget mere besvær, förend han kunde komme til ro. Han kunde nemlig ikke holde ud selv at passe på hesten, men vilde så töjre den. Dette var nemmere sagt end gjort, men jætter er aldrig rådvilde. Han stak nemlig hånden ind i den underste sten således, at der fremkom to huller af den form ○ ⬭, og som ses endnu den dag i dag. De to huller løber sammen inde i stenen, så der dannes en løbegang, hvor jætten kunde trække töjret igjennem, og det gjorde han da også. Nu vilde hesten imidlertid have noget at drikke, og så begav jætten sig da på vej for at hente vand. Han vender sig imidlertid om for at se, om hesten ikke skulde have revet sig løs, men i det samme falder han over en sten. Da han er kommen på benene, sparker han til stenen, så den farer over på den anden side vejen, hvor den falder ned oven på den anden, og der ligger den endnu som en stor »flyttblock«. Jætten går så for at få vandet, men der er ikke noget at opdrive, og derfor — jætter er aldrig rådvilde — graver han *Krattakullasøen*, som ligger straks udenfor Jættehal.

Meddelt af et par bondekoner paa stedet.

JOHN JOHNSSON, KJÖBENHAVN.

42. *Ramløse* har sit navn efter kjæmpen *Rammen*. Östen for byen lå en gravhöj med mange store sten. Der skulde en gang sættes en stenkiste mellem Ramløse mark og flyvesandet. Stenhuggerne fandt disse sten passende og begyndte at hugge, men de gjorde det kun i to dage. Om natten flöj porten op i den gård, hvor de lå, og en vogn kom kjørende ind. Konen troede, at det var sönnen, der var kommen for tidlig op og vilde kjøre til mølle. Men til hendes store forundring så hun en karét med fire heste for kjøre lige op og vende for ved dören og derpå kjøre igjen og smække porten i, så det rungede i hele huset. Næste nat kom der noget og knugede således mod stenhuggernes dör, at hele huset rystede. Da sagde bonden, at hvis de vilde grave mere i höjen, måtte de søge sig et andet herberg. Nogle år efter lod den nye mand stenene udgrave og skyde. Konen rådede ham derfra, da hun var en datter af den gamle mand og kunde huske, hvad der da skete. Men han fortsatte arbejdet og fandt under en sten et lårben af et menneske, der var så langt, at når manden satte det op til sig, nåede det ham til hoften. De formodede, at det havde tilhørt kæmpen Rammen, og at höjen var hans höj. C. BROCKDORFF.

43. I *Havgård* boede en gang en kjæmpe. Man fortæller, at han ofte fik besøg af en havfrue. Han holdt ingen folk, men udførte alt arbejde alene. Når han höstede, da red han på sin hingst og udførte arbejdet. Han lod sine kreaturer gå ude til langt ud på vinteren, og da gik de gjærne ved mosen. Når det da traf sig, at han vilde samle dem og drive dem ind, da satte han sig på sin hingst og red hen efter dem. Men det skete da undertiden, at

Havgårds-Vad var tilfrosset. Han kunde da ikke ride der over, fordi han aldrig lod hingsten sko. Han steg så af, væltede hingsten om på ryggen og slæbte den over isen. Derpå væltede han hingsten om igjen og red videre. I den tid traf det sig ikke så sjælden, at arbejdsføre mænd gik omkring og tiggede. Når nu en sådan mand kom til ham og bad om noget, da sagde han, når det var i vinterens tid, at han først skulde hjælpe ham med at tærske. Tiggeren kunde nu ikke skamme sig til andet. Kjæmpen kom så hele laden fuld af korn og tarsk løs. Stymperen slog også løs, så godt han formåede; men hvor meget han end anstrængte sig, blev der dog gjærne hele kjærve liggende ved siden af ham, når kjæmpen havde sit torsket rent. Det så han kanske dog igjennem fingre med, da han havde nok at tage af, og så blev disse kjærve liggende iblandt halmen til kreaturerne. NIC. CHRISTENSEN.

2. Kjæmpegrave.

44. Vesten fra *Valdum* ligge tvende store höje, som kaldes *Hvilehöje*, hvor der siges, at tvende kjæmper er begravne.
Præsteindb. til O. W.

ANDERS NIELSEN BÖGVAD, VALDUM, NÖRLYNG H.

45. I *Rönninge* sogn i Vesterskovs mark ligger en höj, kaldes *Stenehöj*, er omsat med store stene, og en såre stor sten midt på, hvor der menes en kjæmpe at ligge begraven ved navn *Rönnond*, hvoraf byen skal have sit navn. RÖNNINGE.
Præsteindb. til O. W.

46. Der findes vesten *Gamtofte* imod Gammelbø en stor bred sten opløft på nogle andre store stene, hvor der menes én at være begravet, som hed *Alf*, af hvilken en agerskift og tornelåne der sønden fra skal have sit navn, som nu kaldes *Alfdel* eller *Alftorne*.
Præsteindb. til O. W.

GAMTOFTE.

47. Östen *Gamtofte* neden fra Liltofte udi en liden lund befindes en höj, som kaldes *Abildgårds höj*, hvor udi én menes at være begraven ved navn *Tokke*, som var med frygt agtet og æret for en halvgud, af hvilken samme lund haver sit navn og kaldes *Tokkelund*. Og hos samme lund ligger en anden plads, som nu kaldes *Godenslund*. GAMTOFTE.
Præsteindb. til O. W.

48. Nær hos *Allerup* ligger en ring med nogle store stene. Udi denne stenring siges der at ligge begraven en kjæmpe ved navn *Alle*, som haver boet i Allerup, og mener de gamle, at torpet skulle have fanget sit navn af denne kjæmpe Alle. Der siges, at der skulle blevet nedlagt et forgyldt sværd paa denne Alle i graven, og der lod sig én en gang forlyste at ville opkaste denne grav og tage dette forgyldte sværd. Idet han begyndte at grave, blev straks

hans ene arm og hånd på hannem forvisnet og fratagen, hvorfor han måtte overgive sit forsæt, og graven blev siden i så måde urørt. Præsteindb. til O. W.

IVETOFTE, VILLANDS H.

49. Udi *Bare enge* er nogle store lier eller bjærge, som kaldes *Rungels lier*. Der neden for findes en stor grav, omlagt med sten, udi hvilken menes en kjæmpe ved navn *Rungel* (af hvilken lierne skal have deres navn) skulle være begraven. BARE, BARE H. Præsteindb. til O. W.

50. Er to stene der i marken, den ene kaldes *Hets sten*, hvor menes, en kjæmpe er begraven, den anden *Tippelsten*, som er stor, og menes, han blev der kast, der klokken først ringedes. Præsteindb. til O. W.

VESTER VRAM, GJERS H.

51. Her foruden siges af en kjæmpe, som skal ligge begraven udi *Oddersbjærgs* nörre vang, som skal hedde *Lönne*, af hvilken et bjærg samme steds og nogle agre skal have deres tilnavn og kaldes *Lönnebjærg* og *Lönne agre*. Af hvad slægt han er kommen, og hvad manddomsgjerninger han haver bedrevet, véd ingen (som nu lever) af at sige. Store stene er oprette over hans begravelse. Præsteindb. til O. W.

FILKESTED, VILLANDS H.

52. På *Vistoft* mark på vestre side af vejen til Begtrup er en stensamling over fem alen lang, som er dannet af store jordfaste sten, hvor en kjæmpe skal være begraven. E. GJ. BEGTRUPS MANUSKR.

53. Nord for *Manna* by på Manna mark i *Tise* sogn, Vendsyssel, har der for få år siden været en kjæmpehöj, som nu er kjørt bort. Den lå på en bakke og hed *Manhöj*. Den skal efter sagnet være opkastet over en kjæmpe, der hed *Man*, og efter höjen skal byen have fået sit navn. A. E. JAKOBSEN.

54. Syd for *Andrup* ligger en höj, der kaldes *Enevoldsbjærg*. Der skal ligge en kjæmpe begravet, som hed hellig *Anders Enevold*. Denne kjæmpe var berömt for sin helligheds skyld. Oven på höjen findes lagt banede sten i en firkant, hvis længde er seks alen, og bredde er $2^1/_2$ alen. Indtil for nogle år siden stod der oven på höjen en stang med et bræt, hvorpå stod: Hvo, som bander på dette bjærg, vil ufejlbarlig komme til skade. A. C. PAULSEN.

55. Tæt sydvest for *Agerskov* by i Haderslev vesteramt findes *Bollershöj*, som nu næsten er udjævnet. Der ligger den kjæmpe *Boller* begravet, siden han blev slået ihjel af bønderne der i byen. Til straf, fordi de havde gjort det, måtte de årlig betale hverskyldspenge, som endnu kan ses af de gamle skattebøger for den tid. Når der i höje eller moser der i egnen findes store knokler eller lignende, tror bønderne, at de er af denne kjæmpe. SOFUS HØGSBRO.

56. I *Langdyssen* i *Serritslev* er der begravet en kjæmpe, som

hed *Sejr*. Hans hoved ligger ved den ene ende af höjen, og födderne ved den anden. Sognet skal have fået navn efter ham, så det blev *Sejerslev*. NIK. CHR.

57. Der skal ligge en kjæmpe begravet i *Tybjærg*, og han skal have været så lang, at han slår den hele bakke ud. Der, hvor vajsen går igjennem, er hans hoved östen for, og det andet krop ligger vesten for. J. NIELSEN.

58. *Burholt* er en stor gård i *Öster-Brønderslev*. På marken findes *Eskilds höj*, og man mener, at her er begravet en kjæmpe ved navn *Eskild*. NIK. CHR.

59. I *Rerslev* sogn findes en lang dysse, der kaldes *Langedys*. Dog skal navnet ikke være kommet af dens form, men af en kjæmpe, som skal hvile der under, ved navn *Esben Lange*. Fra min barndom kan jeg huske begyndelsen af et vers om ham:

Esben bispen Lange!
der ligger en sten på din pande. A. N.

60. I *Birkede* skov, *Gadstrup*, ligger en stor kjæmpe begravet, som hed *Langben Rise*, og han var så lang, at han kunde soppe over Östersøen. OLE HANSEN.

61. Udi den søndre vang findes *Oddehöj*, der som *Odde Magus* (?) vist uden tvivl ligger begraven. Med tegn er det i vor tid bevist, som videre i fremtiden kan skrives. ESPØ, VÆBMANDHÖJES H.
Præsteindb. til O. W.

62. Lidt fra *Møgelhöjs torn* (eller Mølhavs torn) er et kjær, der kaldes *Kæmpekjæret*. De har sagt, at der var en kjæmpe begravet. Den gamle mand, a tjente hos, mens a var en tøs, han sagde, at vi skulde pinede passe på, når vi gik og höstede der, at kjæmpen ikke skulde komme op og tage i nakken af os. RIS.

63. Om *Björnehöj* ved *Udby* går der det sagn, at der skal være begravet en kjæmpe »for hundrede år siden«, og han skal have en stor guldring om halsen. For en del år tilbage blev der også fundet en stor menneske-benrad i et dige ikke langt fra höjen, men guldringen er ikke funden endnu. ANNETTE JENSEN.

64. Blandt *Stævshöje* i *Jandrup* findes to höje, som indbyrdes er forbundne ved en jordvold, og under dem ligger en kjæmpe begraven. Folk har forhen været så bange for denne kjæmpe, at de ikke en gang turde slå lyng eller grave törv på stedet, langt mindre kaste i graven. H. M. IVERSEN.

65. På *Nörhalne* hede ligger en höj, der kaldes *Kjæmpebakken* og er et hundrede skridt lang. Her ligger en kjæmpe begravet. NIK. CHR.

66. Vestenfor *Varde* ligger to höje, en lille og en stor, i en afstand af 20 alen fra hinanden, i hvilke der siges, at en konge ligger begraven med hovedet i den store og födderne i den lille

höj. Imellem begge höje er en forhöjning, som ligner en grav på en kirkegård.

Samme kjæmpe skal have stået på et lille bjærg, der kaldes *Møgelbjærg* i *Næsborg* sogn, og kastet efter en kjæmpe, som stod på *Isbjærg* i *Varde* sogn, med en stor sten, som endnu ligger lidt vesten for Varde, og den andens sten ligger i *Næsborg*. N. J. TERM.

67. På den tid, da bjærgfolk og nisser spillede en betydelig rolle, levede der også nogle overordentlig höje og meget stærke folk, som kaldtes Givfolk. De var så stærke, at de kunde rykke de störste træer op med rode, og med hensyn til höjden da vidner deres grave derom. En sådan kjæmpe, *Givmanden* kaldet, var konge og boede med sin hustru og tvende börn i Skanderborg. Han behøvede imidlertid meget til eget og families ophold, og da han i denne og andre henseender stillede större fordringer til sine undersåtter, end de kunde opfylde, blev de fjendtlig stemte imod ham. Givmanden sögte nu hen til en drage, som boede i nærheden, for at få denne til at hjælpe sig med at tugte undersåtterne og holde dem i tömme. Dragen efterkom anmodningen beredvilligt, og folket måtte nu af skræk gjøre gode miner til slet spil. Medens der fandt et så godt forhold sted mellem Givmanden og dragen, kom dennes lille uhyre til unge en gang imellem hen til hins börn for at lege med dem. Men venskabet varede ikke ret længe, de små kunde ikke ret godt enes, og det gik snart lige så med de gamle; der udspandt sig efterhånden et fjendtligt forhold mellem forældrene. Dragen blev vred og forlangte betaling for ydet tjeneste; men dette kunde Givmanden ikke indlade sig på, hvorimod han udfordrede den til kamp på liv og død, den eneste måde Givmanden anvendte til udjævning af al strid. Dagen blev bestemt, kampen begyndte, og der skal nok være bleven stridt godt på begge sider, men Givmanden måtte til sidst vige for dragen og sögte at redde sig og sin familie ved flugt. Han vidste, at dersom de kunde løbe over syv kirkesogne uden at blive indhentede af dragen, så var de frelste. Alt gik godt de fem sogne over, men i det sjette, i *Vinding* sogn ved Brædstrup, var dragen lige ved at nå dem, og vest for landsbyen Vinding måtte Givfolkene efterlade deres börn. Dragen kom straks til og dræbte dem öjeblikkelig, og den dag i dag ser man tvende lyngbevoksede langdysser, som hver er henved 100 alen lang, to à tre alen höj, ved den ene ende ni alen og ved den anden 18 alen bred, beliggende tæt ved vejen, der fører fra Vinding til Velling. Den sydlige gravhöj er höjest mod vest, den nordlige höjest mod öst, hvilket tyder hen på, at det ene af börnene ligger med hovedet mod vest, det andet med hovedet mod öst. Dette myrderi standsede dragen lidt; men alligevel, da konen vilde til at gjøre det sidste skridt for at komme ud af det syvende sogn, nåede dragen hende, rev hende baglænds over, således at hovedet kom til at ligge mod öst, og dræbte hende. Også dér, i det nordvestlige hjörne af *Bryrup* sogn, findes en lyng-

bevokset langdysse, som af beboerne kaldes *Givkonen,* og som på det nærmeste er halvanden gang så stor som en af börnenes höje; den er höjest mod öst. — Givmanden fortsatte, indtil han nåede *Grödde bakke* ved *Ikast,* men udmattet og såret, som han var, segnede og døde han her, hvor han også skal ligge begravet. Der er spået, at en ulykke vil ramme hver den, som beskadiger nogen af disse gravhöje. Denne spådom synes også at være gået i opfyldelse på en mand, der for knap 50 år siden grov en rende igjennem »Givkonen«, således at jordhöjen blev delt i to ulige store dele; ti der fortælles, at han blev dræbt af lynet, da han var så nær færdig med arbejdet, at han vilde tage den sidste spadefuld jord. Ikke nok hermed; hans enke havde meget vanheld med kreaturerne m. v. Det gik tilbage for hende, og hun måtte forlade gården på grund af armod. Men ulykkerne var endnu ikke forbi. Den nye ejer, Sören Knof, havde ligeledes vanheld, skjöndt han sögte kloge folk, og tilsidst nedbrændte gården fuldstændig for ham. Under ildebranden savnede man ejerens hustru Malin (Malene), og manden sprang nu gjennem luerne og ind i stuehuset, hvor han fandt sin hustru liggende forkullet foran skorstenen; han sprang derpå ud igjen, men blev så forbrændt, at han døde kort tid efter. Siden har ingen prøvet på at opføre nogen bygning dér, men tæt syd for gården Knof i Vrads sogn kan man endnu finde spor af den gamle gård. C. R. RASMUSSEN, BRYRUP S. VED BRÆSTRUP.

68. På lodden matr. nr. 4 af *Knof, Vrads* sogn, ligger en 250 fod lang langhöj fra oldtiden. I denne höj ligger »en Givkone« begraven. Hun flygtede for en drage og var allerede kommen over seks veje, da hun lige ved den syvende blev indhentet og ombragt. Havde hun nået at komme over den syvende vej, havde hun med det samme været frelst. Der var en mand, kone og fem sönner i familien, to af sönnerne skal ligge begravede ved *Vinding* kirke. HENRY PETERSEN.

69. I *Kjæmpegraven* eller den såkaldte *Langedejs* östen for Holtet i *Serritslev* skal ligge to kjæmper begravede, og de ligger med föddderne vendt mod hinanden, så den enes hoved lå ved den östre ende, og den andens ved den vestre. I midten af höjen var en lavning, det var altså föddernes plads.

Der fortælles også, at denne höj en gang skal have været tingsted. LÆRER CHRISTENSENS KONE, TOLSTRUP.

70. Der er to langdysser på *Try hede,* sydvest for kirken, de kaldes *Dejsen.* Imellem dem er kun en afstand af tyve alen, og heri skal være begravet tre kjæmper. N. PEDERSEN, BOLLE.

71. Der har været et stort slag på *Try hede,* og de faldne krigsfolk blev begravede i *Dejsen.* JENS SKAKSEN, BOLLE HEDE.

72. Nede i *Tarm-engene* på den vestre side af *Lundø* er der en lang fordybning med en opkastet jordvold ved den ene side,

og der skal en kjæmpe være begravet; men enten det var *Burmand* eller *Langben Rise*, véd a ikke af. KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.

73. I *Krattet*, sådan kaldes en lille gård her oppe på *Ejer* grund ved *Ris skov*, har der været en lille höj, som var ni alen lang. På den groede ni slags træer, men nu er den ryddet. En kjæmpe sloges med en anden kjæmpe, og den ene, som hed *Vovild*, blev begravet i denher höj i krattet, og så blev den kaldt *Vovilds höj*. Den anden kjæmpe ligger i den stendysse ovre i *Balleskoven*, den véd a intet navn til. De har hugget for hårdt på hverandre og døde begge to. J. B. OG M. H., LILLE-TÅNING.

74. Omtrent et bøsseskud i sydvest for *Örndrup* er en *kjæmpegrav*. Nu traf det sig, at folkene i Örndrup var samlede i nærheden af graven for at slå hø. Ligesom de sad allerbedst og spiste deres meldmad, var der en af pigerne, som råbte: »Se, se!« — »Hvad skal vi se?« sagde de andre folk, »vi ser ingen ting.« — »Kunde I ikke se, at der kom en op af graven?« — »Nej.« — »Kan I da ikke se, at der går en stor sort mand der bag om borggården?« og så pegede hun hen på det sted, hvor hun kunde se, han gik, indtil han forsvandt på den nordre side af gården.

Den samme kjæmpe såes undertiden om natten at spasere fra Örndrup til *Rakkeby kirke* og tilbage. Det synes mærkeligt, at hans navn, som var *Lomand*, endnu er kjendt, endda ingen synes at vide, om han har boet i Örndrup. MADS SKRIVER.

75. Udi den östre vang for *Espø* findes en jættegrav med en stor lang sten, kaldes *Jættestenen*, og en lang rad stene, kaldes *Jættebroen*, og samme bro løber til en væld ekilde imod stranden, som aldrig kan tilfryse, og kaldes samme kilde *Jættebrønden*.

Præsteindb. til O. W.

ESPØ, VÆBMÆNDHÖJES H.

76. Tæt nordvest for *Tilsted* ligger en stor kjæmpegrav *Langedås*. På vestre ende er der en fordybning, og for en snes år siden var det endnu skik, at byens indvånere ofrede her hvert år på anden pintsedag, enhver efter sin evne, somme penge og andre en knappenål. Jeg véd intet om oprindelsen til denne skik, og ikke heller, om den er i brug endnu. NIK. CHRISTENSEN.

77. Da justitsråd Frederik Kjerskjold lod *Börglum kirke* reparere, fandtes en stor benrad som af kjæmpeart; at det var menneskeben, viste hovedet.

År 1716. Af en præsteindberetning.

78. Imellem *Års* sogn og et andet, kaldet *Gundestrup*, findes en grav, 36 alen lang og 4 alen bred. Den kaldes *Kjæmperøgelen*, og det fortælles, at en kjæmpe er begravet i den ved navn *Kajul*. Om samme Kajul fortælles også, at han i enekamp har dræbt *Gumti* fra *Blære*, fordi han vilde befri *Svendstrup* sogn for ham. Om denne dåd fortæller disse gamle vers:

Gumti vilde Kajul jage,
med et spyd drev's han tilbage,
hoved på hals måtte da knage,
der han følte Kajuls stage.
Nu ligger Gumti i jorden kold,
og Svendstrup hør til Års så bold.

Resens atlas VI., 136—137.

3. Kjæmpekast.

79. Bekjender *Niels Eriksön*, som er i *Hjortholm* til huse, en af de allerældste mænd udi *Sierslev* sogn, at hans salige fader haver omtalt for hannem om den store sten, liggendes på *Sjellesø* på *Hovgård* mark, *Næsbyhom*, at en jomfru, som var bleven vred på sin fæstemand på *Møbjærg*, liggendes udi *Lembstrø* sogn, skulle der have taget en sten og kaste efter hannem med i sin tippel og slog lænderne sønder på hesten. Derefter kaldes den *Tippelstenen* endnu på denne dag. Hvad årsag der var til hendes vrede, havde han intet hørt om af sine gamle forældre. GJERSLEV, VÆBMÆNDHÖJES H. Præsteindb, til O. W.

80. Berettes og, at der haver været en kjæmpe, som stod norden for *Sønderby* og havde forløbet sin fæstemø, der stod på *Store-ege*. Store-ege kaldes et höjt bjærg, liggendes midt i *Villands* herred, hvorpå bavnet står, hvilket man sætter ild på og lader brænde, når rigens fjender er i vente. Ege er ikke langt fra *Fjelkinge*. Der hun hørte, hvor han var, og på hvad sted han stod, tog hun en stor sten og svöbte den i sit flættebånd, råbte og sagde: »Forvar dig,« slog så til hannem, men over, spurgte så: »Slog jeg over eller under dig?« Han svarede: »Over.« Anden gang slog hun til hannem og slog neden for födderne, spurgte dog: »Ramme jeg dig?« Han svarede: »Nej.« Han tog så til en sten og sagde til hende: »Lad se, om jeg kan ramme dig, mens du haver slaget miste.« Mens der han vilde kaste til hende, forsvandt hun i fornævnte bjærg, og vises de stene endnu, fornævnte fæstemø skulde have slinget over til kjæmpen, sin fæstemand. OPMADINGE, VILLANDS H. Præsteindb. til O. W.

81. Udi *Dalby* mark, vesten for byen, ligger et bjærg, kaldes *Elnebjærg*, er ikke höjt, men langt og strækker sig i sønder og nör. Derpå siges to kvinder at have stået og kast til måls med to store stene. Den ene sten findes udi en mands have i Dalby, den anden lå ude på marken og er nu ført til byen og sat udi et stengjærde. Udi hver af disse stene findes fem huller ligesom enderne af store fingre, dog ikke ret dybe. NIELS CLAUSSØN, DALBY-STUBDRUP. Præsteindb. til O. W.

82. Der stod tre kjæmper på *Tise bakke* og vilde prøve, hvem der kunde hytte en sten længst. Den første hyttede hans

over i *Stavad kjær*; det var en forfærdelig stor sten, men nu har de brugt den til bygning i Stavad by. Den anden kjæmpe sagde: »Du er ikke andet end en dreng til at hytte; kunde du ikke få den længere.« Så tog han en sten og hyttede den ned på *Lundbæk hede*, omtrent her östen for *Jetsmark* præstegård, der ligger en grusselig stor sten. Den tredje sagde: »Å, du er heller ikke andet end en dreng til at hytte, a skal anderledes vise dig, hvordan a kan,« og så hyt han hans omtrent ud til *Gjøl bjærg;* der ligger også en forfærdelig stor sten. Se, han var mand for de andre.

NIELS KRISTIAN NIELSEN, KVORUP.

83. En kjæmpe stod på *Tise bakke* og kastede sten. Den ene faldt på *Gjøl* gade, den anden var så stor, te syv par folk kunde dandse på den. Den anden faldt i *Lundbæk* hede, den tredje faldt i *Tise* kjær. PEDER BROGÅRD, JETSMARK.

84. Der stod en kjæmpe på *Alstrup kjæmpegrav* og kastede sten efter *Klintbakken* i *Uldbjærg* i nærheden af *Virksund*. Der ligger også nogle store sten under den bakke. Kjæmpen på Alstrup hede er nu begravet i Kjæmpegraven. Så stod der også en kjæmpe på Klintbakken og kastede efter Alstrup, og i min barndom lå der også mange store sten i Alstrup kjær på et sted, der kaldtes *Lævvi*. Ude på remmen ved fjorden lå der en, som hed *Gråsten*; den var vel en fire alen på hver kant, og den havde han ikke kunnet få længere. STRANDBY.

85. I engen tæt nede ved åen mellem *Stubdrup* i *Harte* og *Ferup* i *Lejrskov* ligger på Ferup side en stor sten, som en kjæmpe, der stod ved Harte kirke, kastede efter de Harte plöjefolk. J. M.

86. I *Hodsager* sogn ligger der en stor banke, kaldet *Yllebjærg*. I denne banke boede engang en bjærgmand, som sögte meget ofte selskab med en anden bjærgmand i *Lindbjærg* i *Sunds* sogn. Engang var denne bjærgmand i selskab hos bjærgmanden i Yllebjærg, og ved bortgangen glemte han sin ene handske. Da bjærgmanden så den glemte handske, besluttede han at kaste den over til Lindbjærg (omtr. tre mil); men da den var for let, og det var imod vinden, fyldte han den først med sand. Bjærgmanden i Lindbjærg kjendte straks handsken, da han senere fandt den, og rystede sandet af den, og derved fremkom den smukke runde höj, som ligger på toppen af Lindbjærg bakke. CHRISTEN HÖRDUM.

87. Den bakke, som ovenfor er omtalt, bærer navnet *Lindebjærg* eller *Linnebjærg*. Her boede der en bjærgmand, og han var gode venner med bjærgmanden i *Yllebjærg*, som ligger i *Hodsager*, så de besögte hinanden en gang imellem. En gang bjærgmanden i Lindebjærg havde været i Yllebjærg i besøg, havde han glemt en af sine vanter, og nu vilde bjærgmanden i Yllebjærg kaste den bag efter til Lindebjærg; men da den var så let at smide, måtte han fylde den med sand, og nu smed han den til Lindebjærg;

der er godt tre mil. Indholdet rystede bjærgmanden af den, og det var ikke så lidt endda, ti deraf blev en höj, som vel omtrent er 10 alen höj og en 60 alen i omkreds; den bærer nu navnet *æ Dæjns hyw* (Degnens höj); men hvoraf den har fået dette navn, vides ikke.

I nærheden af denne höj findes en hellig kilde, som nok i sin tid har været meget berömt og stærkt besögt; ti gamle folk kan huske, at der i deres ungdom fandtes pjalter af klædningsstykker, potteskår og lignende omkring den; alt sammen minder det om den tid, da folk St. Hansaften i store skarer valfartede dertil, for ved at smide en skilling i kilden og få nogle dråber af dens undergjørende vand at vinde deres tabte sundhed tilbage. Nu er den omtrent udtörret, men stedet kan endnu påvises. JENS A. FAVRHOLDT.

88. I *Hodsager* sogn ligger *Yllebjærg* og i *Ikast* sogn *Linnebjærg*. I dem boede to brödre. At han i Yllebjærg var rig, tvivlede ingen om; ti det var ikke sjælden, folk så bjærget glimre i solskinsvejr af de gyldne skatte, som blev udluftede på bjærgskråningen. Der fortælles også, at han var i besøg hos broderen i Linnebjærg og glemte der sin ene vante, og at broderen i Linnebjærg fyldte den med jord og kastede den, så den faldt på Yllebjærg, hvor Yllebjærgmanden rystede jorden ud oven på bjærget, og sådan er höjen bleven til på Yllebjærg. PLANTØR ANDREAS CHRISTENSEN.

89. Findes tre höje i *Tröstrup* sogn, på hvilke de gamle bønder sige, at der boede tre kjæmper. Den ene höj hedder *Villums höj* af en kjæmpe, hed *Villum*, den anden kaldes *Erlings höj* af en kjæmpe, hed *Erland*, den tredje höj kaldes *Björns höj* af en kjæmpe, hed *Björn*. Og de var alle tre smede, og siges, at Björn lånte en syhammer af Villum, og der han kravede den igjen, kaste han samme (over) bymarken til den anden og slog ham hans ene öje ud, hvoraf han og døde. TRÖSTRUP.
Præsteindb. til O. W.

4. Kjæmpekast. — Kjæmperne uenige.

90. I *Tœbring* er en lille toft, som kaldes *Kjæmpetoft*. Der var en gang to kjæmper, der sloges på denne toft. Den ene tog en guldbeslagen pibe fra den anden og kastede ud i en dam der i nærheden, som kaldes *Gulddam*. MADS SKRIVER, MOLLERUP.

91. Den störste kampesten, jeg nogen steds har set, lå i 1835 på *Allelev* mark, tæt vest for byen. Den var flere favne lang, og når man gik op på den, var det, som man stod på en lille kjæmpehöj, og den gik vist langt ned i jorden. Man fortalte, at en kjæmpe havde stået ved *Grenå* og slynget den i sit strömpebånd til det sted,

hvor den lå, og havde på den måde slået en anden gyselig stor kjæmpe ihjel. Denne blev begribeligvis liggende under stenen.

SEVERIN VEJERSØE.

92. Imellem *Frøslev* og *Mollerup* er en vej, som hedder *Staghöj vej*. Der har altså været en höj i nærheden, som hed *Staghöj*, men der er ingen nu og har ikke været i mands minde. Det er længe siden, höjen var der, men den udmærkede sig ved at være beboet og ved hverken at være sammenkjørt eller udkjørt, for den er forsvunden af sig selv. I denne höj boede en gang en kjæmpe, ligesom der også i *Brunbakke* i *Mollerup* boede en på samme tid. De havde hver en hest, som de om aftenerne vandede ved *Stenbro* mellem Frøslev og Mollerup. De havde en god ager lang hver dertil, den ene kom fra syd, den anden fra öst, og således kunde de træffe at komme til vandstedet på én gang. Men så en aften blev det galt fat med dem, og de kom til at slås så myrdelig, hvorpå enden blev, at han fra Brunbakke slog ham fra Staghöj ihjel. Så varede det ikke længe efter, för höjen begyndte at svinde. Folk så det nok, men vi véd også nok, at man på den tid ikke var meget modig ved at komme til sådanne steder, hvor man vidste, at der boede underjordiske folk. Det varede længe, inden man tog mod til sig og undersögte höjen, som nu næsten var jævn med jordens overflade. Men da man grov ned, fandt man ikke andet end nogle sten. Da höjen var bleven lavet, havde man kastet jorden bort af et stykke, ligesom når man laver en kjælder, så vid og så dyb, som man vil have beboelsen, og derpå havde man sat væggen med kampesten og lavet en hvælving foroven samt tættet den med kvas og småsten, så den kunde holde jorden ude. Derefter havde man kastet nogen jord oven på; men nu da manden var død, og höjen forladt af familien, sank höjen sammen af sig selv.

MADS KRISTENSEN SKRIVER, MOLLERUP.

93. Nogle få 100 alen nord for *Tersløse* by på marken ligger et par meget store sten nær op til hinanden. Midt på den ene sten er der rundt om den en fordybning, i den anden er der fem huller, der ser ud, som om de kunde være fremkommet ved et tryk af fem kjæmpefingre. Om disse sten fortæller de gamle der på egnen: For mange år siden boede der en trold i *Søbjærg banke*, og i *Tjörntveds banke* boede der en troldkvinde. I lang tid bestod mellem disse to et elskovsforhold; men det forandrede sig i den grad, at de blev så fjendske imod hinanden, at de endog stræbte hinanden efter livet. Des årsag gik de da en dag op på toppen af hver sin banke. Trolden i Søbjærg tog da en meget stor sten i sin hånd, og i sin vrede havde han trykket fingrene langt ind i den. Troldkvinden i Tjörntveds banke tog derimod sit hårbånd, som hun lagde en meget stor sten i for at benytte det som slynge. Så kastede de stenene på én gang begge to, og så godt var der sigtet, at stenene ramte hinanden midtvejs, og som følge her af faldt de ned og blev liggende, og der ligger de endnu. Fordyb-

ningen midt om den anden sten er fremkommet af hårbåndets tryk, idet troldkvinden slyngede den ud. Om trolden og troldkvinden senere fik hævn over hinanden, mælder sagnet ikke.

H. HANSEN, ØRRIDSLEV.

94. En del af den vestlige udmark, der hører til *Trunderup* by, *Kværndrup*, hedder fra gammel tid *Stens enge*. Den pågjældende jord er temmelig stenfattig, men sagnet omtaler dog en sten her, og det er måske denne, der har givet marken navn. Det var nemlig en meget stor sten, og på overfladen af den var der en fordybning som et aftryk af et menneskeligt legeme. Den var fremkommen derved, at en gang to kjæmper, som begge vilde have den samme pige, havde kjæmpet om hende her, og den ene af dem var da i kampen falden så hårdt på stenen, at hans legeme aftrykkede sig i den. Stenen er nu for længe siden kløvet og ført bort. P. JENSEN.

95. På *Dybbøl bakke* ligger en meget stor sten, tidligere har den været så stor, at man har kunnet vende med en vogn oven på den; nu er den betydelig mindre. Om denne sten går sagnet, at en kjæmpepige, som boede på *Als*, en dag slyngede den efter sin kjæreste i sit hårbånd; men den faldt temmelig tidlig og ramte ham ikke. MARIE JOHANSEN, BØFFELKOBBEL.

96. Der ligger en forfærdelig stor sten, der kaldes *Kjæmpestenen*, nede i *Ørris bakker*; stedet kaldes *Slusen*, og den skal være kastet af en kjæmpe fra *Roum*, som var kjendt med en ellejomfru ude i Roum kjær. Han kastede den sten for at vinde hende, da han vilde vise, hvor stærk han var. Den skulde egentlig have været kylt ud i Ørris sø. TERKILD GREGERSEN, ØRRIS.

97. På *Endelave* boede en jættepige, som var forelsket i jætten på *Palsgård*, men da hun troede, han var bleven hende utro, blev hun meget forbitret, løste sit strömpebånd, gjorde deraf en slynge og slyngede en sten efter jætten. Stenen blev liggende en mil fra Palsgård i *Ashavede skov*, hvor den ligger endnu, og er en af de störste sten i Danmark. ADELHEID REEDTZ.

Jvfr. Thiele II. 48.

98. Under *Vemmetofte* skov ligger i stranden, tæt ved land, en meget stor sten, som skal være kastet didhen af en karl på Møen efter hans utro kjæreste, som boede der ved strandbredden. Men den nåede ikke landet eller hende. S. GRUNDTVIG.

99. I *Dosthöj* ved *Skalmstrup* boede en kjæmpe, og en anden kjæmpe boede i *Kare bakker* på den anden side af Randers fjord. De blev vrede på hinanden; kjæmpen i Kare bakker tog da en stor sten og vilde slå den anden ihjel. Han kastede den over fjorden, men den nåede ikke Dosthöj, den faldt noget derfra, og der ligger den endnu. Kjæmpen i Dosthöj havde bedre lykke, han ramte den Karekjæmpe og slog ham ihjel. SOFIE LUND.

100. Ved *Skambæk* mølle ligger ved stranden en stor sten og skrås overfor på *Asnæs* en anden, kaldet *Sortesten*. De er kastede over Kalundborg fjord af to kjæmper, der lå i strid med hinanden.

V. BOYE.

101. Der ligger en bakke i *Haraldslund* skov, som kaldes *Fandens bakke*, og derved boede en trold. Lige over for på *Hår* mark på den anden side af åen boede også en trold, og disse to kunde ikke komme til rette om fiskeriet i åen. De vilde da kaste sten efter hinanden for at slå hinanden ihjel. Men stenene nåede ikke så langt, at nogen af dem blev dræbte. Hvor den sten faldt, som trolden i Hår bakke kastede, blev et stort hul i jorden, som nu er et vandhul, og jordmassen, som dreves til side, dannede ovennævnte bakke.

LÆRER JENSEN, LADING.

102. Der var en bjærgmand på *Helligbjærg* på *Gammel-Estrup* mark, og der var en anden på *Flöjstrup kirkebakke*. Der kom dem noget imellem, og de slog så sten efter hinanden. Den ene sten faldt på Gammel-Estrup mark, og der var mærker af hans fem fingre.

KRISTEN RASMUSSEN, FAVSING.

103. I *Koldbakken* mellem *Stövring* og *Tved* boede der flere kjæmper, og lige over for i *Rugsø* herred boede der ligeledes mange. Disse kjæmper sloges med store sten, men fra Koldbakken nåede stenene ikke længere end til fjorden; der faldt de ned. Men fra Rugsø kastede de stenene med större kraft, dog nåede de ikke Koldbakken, men faldt i *Sølkjær* ved Skalmstrup. Der er endnu en stor mængde sten og har været mange flere, men i Rugsø herred findes ingen större sten.

SOFIE LUND.

104. På det nordvestre hjörne af *Mors* fandtes ved siden af fjorden en mængde store sten, der kaldtes *Klingersten*. Disse skulde efter et gammelt sagn være slyngede her over fra kjæmperne i *Ty*, der stredes mod kjæmperne i Mors. De sidste stod på *Tüsbjærg bakke* i god behold, medens stenene faldt neden for bakken på det oven for betegnede sted.

MADS SKRIVER.

105. En gang krigedes folkene i *Karby* på *Mors* med folkene i *Heltborg* i *Ty*. De sloges med store sten, så store som huse og høstakke. De ligger i den vestlige side af fjorden. Morsingerne var nogle dygtige karle, og derfor kaldtes deres by *Karby*, men Tyboerne fik deres sten helt over på Morslandsiden, og de var rene helte, hvorfor deres by kaldtes *Heltborg*.

P. UHRBRAND.

Jfr. Thiele I. 47.

106. *Kalma-Rende-stenen* i *Lejsten* bakker og en sten i *Venning* bakker skal være kastede af to troldkvinder, den ene i *Randers*, og den anden i *Viborg*. Der løber en rende forbi den første sten, som ligger i noget kjær, og derfor har den fået det navn. Da den nye landevej blev anlagt, blev der brugt meget af den til brolægning, men der skal nok være lige så meget endnu under jorden.

PEDER SIMONSEN, SØNDERBEG.

107. Der var to kjæmper, den ene i *Rödding* og den anden i *Balling*. De slog sten efter hinanden. Den sten fra Balling sidder sast i bakkerne vest for *Dålskjær* og sidder der endnu. Den anden sten slog Balling kirketårn ned. ANE KIRSTINE REFSGÅRD, RÖDDING.

108. Der var et par kjæmper, den ene i *Borum-Eshöj* og den anden i *Hasle höj*, og de var blevne uklar. Så skulde de slå efter hinanden med køller. Han på Borum Eshöj slog det første slag, men det gik så meget fejlt for ham, at han slog det hul ved *Brabrand*, der kaldes *Brabrand sø*. Så skulde han slå om, men da havde han ikke flere kræfter, og køllen kom ikke længere end til *Gjeding sø*. Så kunde det jo ikke hjælpe, han slog længere. Nu skulde den anden til det, og han begyndte at slå, men var meget stærkere til det. Han slår oven over Borum Eshöj og skiller den ad med skaftet af hans kølle, og så flyver den længere vester på og slår *Lading sø*. J. B. OG M. H., LILLE-TÅNING.

5. Kjæmper bygger kirker.

109. *Lyne* kirke er bygget af to kjæmper, der ligger begravede i en aflang flad höj i kirkegårdens nordöstlige hjörne. M. ESKESEN.

110. *Borbjærg* kirke skal være bygget af to kjæmper, der var så höje, at når de stod på jorden, kunde de række op og indsætte de to skjævvinklede sten, der sidder i kirkens östre ende, den ene en halv alen over den anden.

Bjærgmanden betingede sig ved opførelsen, efter et andet sagn, at der måtte blive en åbning, af hvilken han kunde fare ud og ind, i lavkirkens östre ende. Åbningen er der endnu, skjöndt muren er omsat, men hullet er anbragt længere oppe i gavlspidsen. LÆRER HANSEN.

111. Da *Öster-Nykirke* i Vejle amt for flere hundrede år siden blev bygget, lod bygmesteren de ord falde: »Alle mine håndlangere er store mænd så nær som lille Otto; han er kun atten alen til knæene.« C. H. MØLLER.

112. Der findes på *He* kirketårn to kjæmpehoveder udhugget i sten. Der fortælles, at det er afbildninger af to kjæmper, som i gamle dage har bygget kirken, og samme höjde, som hovederne har i muren, skal kjæmperne have haft. Ved tårnets ombygning i året 1884 har stenene med kjæmpehovederne fået samme plads, som de havde för. JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

113. Den trold, der står indhugget på *Holsted* kirkes korgavl, kaldes *Bjøvlund trold* og har boet ude på *Bjøvlund hede*.

N. J. TERMANSEN.

114. *Hornstrup* og *Hover* kirker skal være af ældgammel oprindelse, så deres bygning endogså skal være begyndt i den tid, der var kjæmper til. De ligger hver på sin side af Grejsdalen, næsten lige overfor hinanden, og under bygningen smed kjæmperne hamrene, eftersom de skulde bruges, fra den ene kirke til den anden. E. T. K.

115. *Agerskov* kirke og *Branderup* kirke blev bygget på én gang. Begge bygmestrene havde kun én hammer at arbejde med, og da de ikke vidste, hvordan de begge skulde komme ud af at bruge dette ene værktöj, bestemte de, at det skulde kyles fra den ene til den anden. Men ham i Agerskov kunde ikke kyle helt til Branderup by, og så kastede han hammeren, og hvor den faldt, kom kirken til at ligge. Sådan gik det til, at den kom til at ligge udenfor byen. SKIBELUND.

116. *Sale kirke*, Ginding herred, udmærker sig ved sit höje kirketårn. Da han, som byggede det, skulde sætte spiret på, kunde han sidde på sine knæ og sætte det op, og hans ben var så lange, at de nåede over vejen, som går gjennem Svendstrup, en halv fjerdingvej syd for Sale. Mens han nu sidder der, kommer en vogn kjørende med et svært læs korn, og den kjørte over hans ben lige tæt ved knoglerne. Han vendte sig da om for at se, hvad det var, der gjorde ondt i benene, og ved den lejlighed kom spiret på kirken til at sidde skjævt, og skjævt sidder det den dag i dag. LÆRER THOMSEN, TINDBÆK.

117. I *Fælen*, syd for *Hostrup*, er nær ved den gamle overkjørsel en bløde, som kaldes *Ellens hule*, og skal være fremkommen derved, at en kjæmpe havde anbragt sine tæer på dette sted, da han sad på knæene for at løfte tårnet op på *Ejsing* kirke. Man kan stikke ned i bløden med en stage, så langt man vil, uden at mærke bund eller forandring. JENS NIELSEN, LEM.

118. *Rödding* kirke er bygget af en kjæmpe, og det er den eneste kirke i Salling, der har spir. Da han satte det op, sad han på hans knæ og murede, og så var hans ben fra knæene neden ud så lange, at de kunde nå helt ud i fjorden, men den gik vel også nærere ind til Rödding den gang end nu. Så kom der en gammel skikkelig bonde kjørende hen langs stranden, og han tykte, det var en skam at kjøre over bygmesterens ben, derfor tog han hans fjæl af hans vogn og lagde over benene og lavede på den måde en bro, hvorpå han trak heste og hjul over. Lige som han kom midt på broen, rejste kjæmpen sig, og bonde og vogn og det hele fut i vejret og ud i fjorden. JAKOB VAMMEN, BOSTRUP.

119. *Lime* kirke blev efter de gamles fortælling bygget på samme tid som *Rödding* kirke, og det var just ikke rene årsunger, der byggede dem, for da han, der byggede Lime kirke, lagde de sidste sten på lavkirken, lå han på knæ og agtede ikke på, at

hans ben kom til at ligge på vejen, der førte forbi kirkegården. Nu skulde det netop hænde, at én kom kjørende i fuldt firspring forbi og kunde altså ikke kjøre uden om de her pusselanker, men måtte lige over dem. Bygmesteren gjorde dog ikke vejrlig over det, men så til benene, idet han sagde: »Der var en loppe, der prak mig så rædelig.« Imidlertid gik det rask frem med arbejdet, og bygmesteren i Rödding kunde nok regne ud, at Limebomanden vilde blive færdig først, og det var han, Röddingmanden, som for resten hed *Simon*, ikke så lidt gal over, hvorfor han tog en sten af störrelse som et lille fårehus og kylte den efter Lime kirke for at grutte den, men det tog alligevel så meget fejl for ham, at stenen faldt på *Nörre-Lem hede*, hvor den har ligget til for kort siden, da den blev hugget i stykker og kjørt bort. Den blev al tid kaldet *Simons sten* efter Röddingbomanden, og sandt skal det være, at der var fem dybe furer i den, som selvfølgelig blev af Simons fingre. M. MØLLER, SIR.

Sml. nr. 122—124.

120. *Års* kirke og *Stor'-Stenild* bro byggede kjæmper to. Det var en mand og en kone. Hun grov stenene op af hedebakkerne, hvor de lå, og bar dem hen til manden, der så gik og lagde dem på hverandre. Både kirke og bro er byggede af ualmindelig store sten. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

6. Stenkast af jætter efter kirker.

121. Da *Ovre* kirke var bygget, fortrød en trold, at den var bygt, og han gik op og satte ryggen mod kirken og vilde skyde den om, men han kunde ikke, endskjöndt det endnu skal være kjendt i muren, hvor han satte ryggen til. N. J.

122. Indtil for få år siden lå der en stor sten i *Nörre-Lem hede*, som kaldtes *Simons-stenen* og sagdes at være kastet derhen af en trold på Tylandssiden, som vilde have slået *Rödding* kirke ned, men den var ham for tung og faldt ude i heden. Folk kløvede efterhånden stykker af den og bortførte disse, og da Bustrup lade for få år siden afbrændte ved lynild, brugtes resten af stenen, som kjöbtes af Bustrup ejer og hjemførtes af ham til gården. Der var 30 gode læs. Man kunde i stenen se spor af troldens fingre.

JENS NIELSEN, LEM.

123. Henne i *Lem* var en kjæmpe, der var lige så höj som kirketårnet, når han sad på hans knæ, og så kunde hans ben nå ned til *Nörre-Lem* skole. En gang han sad i den stilling, kjørte der en vogn over hans ben. »Av,« sagde han, »der var en loppe, der stak mig.«

Han var bleven noget uvenner med en kjæmpe ovre på *Mors*, og så vilde han drille den kjæmpe med, at Lem kirke var pænere

end den kirke på Mors. Morskjæmpen tog så en sten og vilde have slået Lem tårn ned, men stenen faldt i Nörre-Lem hede og kaldtes *Simons-stenen*, og kjæret, som den ligger i, kaldes *Simons kjær*. Der var fem fingre kjendt i den. A har set det forfærdelig store hul, hvor den har ligget. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

124. En kjæmpe på *Vænø* kastede en sten efter tårnet på *Spötrup*, men den faldt i *Nörre-Lem hede*, og der var fem huller i den som mærker af hans fingre. Den kaldtes *Simons-sten*. Nu er den kløvet og bleven brugt til syldsten, idet folk kom og hentede det ene læs efter det andet. Der var over 50 læs i den. LEM.

125. På *Kneberhede*, syd for *Hemmestrup*, var der i gamle dage stor skov. Der gik en dag en kjæmpe og steg op på den ene af *Tinghöjene*, hvor han da kunde se, at *Vejrum* kirke var under opførelse. Her over blev han så ærgerlig, at han tog en meget stor sten og slyngede efter kirken. Men den nåede ikke langt nok og faldt i *Ravnhule*, nordöst for *Bro mølle*, hvor der endnu findes stumper af den. CHR. J. MØLLER.

126. Der var to kjæmper begravet i de to höje, der er på *Vejrum* kirkegård, og derfor må de ikke blive slöjfede. Da de murede på kirken, blev der slået sten efter den fra en kjæmpe i *Hemmestrup skov*. Den susede i luften, te de *Korreborg* piger tabte deres lærred i bækken, og så faldt den i *Ravnhule*. Sådan fortalte min bedstemoder. INGEBORG MOVRITSDATTER, VEJRUM.

Dette sagn er behandlet af N. Andersen i digtet: »Kjæmpestenen«.

127. Der ligger en sten på *Kirketange*, sønden for *Årestrup*, og den har en kjæmpe stået på *Rævild kåld* og vilde have slået *Årestrup* kirke ned med, mens folkene var i kirke. Det må have givet et slemt balder, og han må have haft nogen kraft i fingrene, for der var mærker af dem i stenen. Han har draget vel meget æd sig, den gang han kylte, for den er kommen vel sønderlig.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

128. I *Langkjær* ved *Andrup* ligger en sten, som der skal en fire, seks karle til at løfte. Den skal en gang være kastet af en kjæmpe fra *Hjerndrup* efter *Steppinge* kirke, men nåede kun tre fjerdedele af vejen. Der ses tydelig spor i stenen af kjæmpens fingre.

A. C. POULSEN.

129. I gamle dage kom der en stor jætte til *Endelave*, og der fra kunde han se *Rårup* kirke i *Bjærge* herred. Derover blev han så rasende gal, at han straks lagde en sten i hans slynge og satte den efter kirken. Men fordi vejen var lang, omtrent tre mil, måtte der sættes kraft på, lidt mere end ellers, og da gik det ene slyngebånd vel tidlig i stykker, så stenen faldt i *Palsgård skov*, hvor den er godt kjendt af mange, og den skal være så stor som et lille hus. SÖREN HANSEN.

130. I kjæret omtrent 200 alen vesten for *Vrensted* kirke

ligger en vældig stor sten, der bliver kaldet *Gråko*. En kjæmpe, som boede ovre i de höje omtrent en mil fraliggende *Tise bakker* har kastet stenen for at slå Vrensted kirke i grus; men han tog galt sigte, og stenen ramte ikke. I selve stenen ses endnu tydelige mærker af kjæmpens fingre. A. OLESEN, N.-SUNDBY.

131. På *Søllested mark* ligger en sten, hvor tydelig ses mærkerne af fem fingre. Sagnet siger, at en kjæmpe vilde kaste den efter *Barløse* kirke, men kunde ikke magte det, og den faldt da ned, forinden den nåede sit mål. K. P. DALIN.

132. I *Halkvad skov* ved *Slagelse* er en sten med fem fingre i. Den har en trold ved *Lynge* kirke kastet efter *Fårdrup* kirke.
VINDING HÖJSKOLE.

133. Et lidet stykke vej udenfor *Skjörpinge* by ligger ved det såkaldte *Halkevad våd* en kjæmpestor sten, der, som det fortælles fra gammel tid, skal være kastet af en trold efter Skjörpinge kirke, og den bærer endnu mærker af troldens styrke; ti hele hånden kjendes tydelig midt på den. For et par år siden rejstes den til en bavtasten for kong Frederik den syvende.
HANS PEDERSEN, HALDAGERMAGLE.

134. Norden for *Bække*, ude på heden, ligger der en stor sten. Med den vilde en kjæmpe, som stod ved Bække kirke, slå *Vorbasse* kirke ned. NIELS JONSEN, BÆKKE.

135. En kjæmpe i *Salling* kastede sten efter *Fovlum* kirke, men de kom ikke længere end på *Dollerup strand*. Der er en med fem huller i, der er mærker efter kjæmpens fingre. STRANDBY.

136. Her nede til nör i *Öster-Vedsted* går *Riber å* op i en bugt og omslutter noget land, der hedder *Riber-Holme*. I kanten af åen ligger der en stor sten. Når floden er inde, kan man ikke se den, men i ebben kan man gå ud på den. Den er omtrent en halvanden alen i tværmål og er en alen ovenfor jorden, er flad oven på og rund som en møllesten. Den kaldes da også *Kværnstenen*. På den sten er udhugget et K, og det skal betyde kjæmpe. Dernæst er der fem huller, som er mærker af fem fingre. Der fortælles, at da Ribe domkirke blev bygget, stod en kjæmpe på *Mandø* og kastede den efter kirken, men den nåede ikke så langt. Egnen er ellers stenløs. LÆRER MORTENSEN, V.-VEDSTED.

137. Der har ligget en meget stor sten i *Ferring*, hvori var fem huller som efter fem fingre, men nu er den sprængt og flyttet. En kjæmpe i England, der var bleven vred på Danmark, men hvad for véd ingen, tog stenen og stod på Englands kyst og kastede over havet efter Ferring kirke, men var dog så uheldig, at den ikke traf; den blev liggende et stykke der fra, og de fem huller er efter hans fingre. N. Ø. PETERSEN, FERRING.
Fortalt af fisker Niels Pedersen.

138. På vor mark i *Öster-Lindet* havde vi en sten, der nu er sænket ned på samme sted. Den havde form som en afstumpet kegle, stod på enden og ragede en halvtredje alen oven for jorden, medens det andet var nede i jorden. Der var et mærke på den med fem fingre, som var trykket ned deri. De var fremkomne ved, at en kjæmpe ovre i *Nustrup*, en lille mil der fra, som ærgrede sig over, at Öster-Lindet kirke blev bygget. og vilde forstyrre arbejdet, kastede den sten efter kirken, men den faldt på marken.

KJØBENHOVED.

139. På *Fanø* boede der i sin tid en trold, som vilde ødelægge *Kjøng* kirke på *Sjælland*. Han tog en sten og kastede efter den, men den faldt i *Næstved bugt*. Han prøvede igjen, men med lige så uheldigt udfald, ti da faldt stenen på *Rosenfelds mark*, og der ligger den endnu. Stenen er så höj, at en rytter på sin hest må rejse sig i stigböjlerne for med hånden at nå det øverste af dens kant.

J. G. PINHOLT.

140. Imellem *Ejby* og *Gjelsted* kirke ligger en stor sten med aftrykket af fem fingre. Kjæmpen *Ranke* kastede den efter Gjelsted kirke, men kunde ikke kyle den så langt, og den faldt da omtrent midtvejs. Denne Ranke skal være den samme, som der synges om i verset i »Riberhuses indtagelse«: . . . Ridder Rank . . . fru Bengjærd blank. Byen *Blanke* i *Rorslev* sogn skal have navn efter ham, og han ligger begravet i en höj i Blanke.

K. P. DALIN.

141. Der var tre kjæmper, der vilde ramme *Brovst* kirke. Den ene smed først sin sten, men den kom ikke ret langt. Den anden sten faldt i *Gjøl vejle*. Den tredjes faldt lige tæt ved Brovst kirke, men ramte den ikke, og den kom så til at stå i det nordvestre hjörne af kirkegårdsdiget. Nu står den inden for diget, da dette er blevet flyttet. Det er en rigtig pæn sten.

NIELS KRISTIAN NIELSEN, KVORUP.

142. I det nordvestlige hjörne af *Brovst* kirkegård står i diget lige ved stenten en meget stor kampesten med fem huller i. Denne sten blev udslynget fra kjæmper i *Torslev* (eller undertiden nævnt *Atrup*) *bakker* mod Brovst kirke, men stenen nåede kun til grændsen af den indviede jord og gjorde da ingen skade.

C. WAD.

Da Christian den ottende som kronprins besögte egnen, tog han den i öjesyn.

143. En kjæmpe stod ved *Lyne* kirke og kastede en sten efter *Kvong* kirke. Den faldt ved præstegården, lidt nordligere, og er nu indsat i et dige ved indkjörselen til gården. Stenen er to alen höj og omtrent af samme bredde, og i den øverste kant er fem mærker af hans fingre.

P. K. M.

144. *Toppensten* på *Rude-Eskildstrup* mark svarer godt til sit navn, da den har en kegledannet form. Den skal af en trold i *Stenlille* være kastet efter *Munkebjærg* kirke.

Ved *Døjringe* ligger en stor sten, der skal være strittet efter *Bromme* kirke.

A. N.

145. På *Emmerbølle* mark lå en meget stor sten, som en trold eller havfrue skal have slynget ovre fra *Fyen* efter *Snøde* kirke. En anden endnu större sten ligger i *Hesselager* mark lige over for på Fyen. Den er kommen fra Langeland. SØDINGE SKOLE.

146. I fjorden uden for *Skjærbæk* på *Mors* ligger en stor sten, kaldet *den røde galt*. Den skal være kastet dertil af en kjæmpe, som stod på *Tisted* kirkespir og vilde slå *Sejerslev* kirke ned; men den nåede jo ikke sit mål. J. C. OVERGÅRD.

147. En kjæmpe stod ved *Rørdal* sønden fjorden og kastede sten efter *Hvorup* kirke. Den lå sønden for *Nörre-Utrup*. Er nu kløvet. NIK. CHR.

148. Imellem *Hårby* og *Mesing* ved Skanderborg ligger en stor boksten (?). Den er en gang kastet her til af en kjæmpe, som stod på *Balravn*, en höj, der ligger i en eng, omtrent i skjellet mellem Mesing og Skanderborg ladegård, og man vil sige, at en kjæmpe, som hed *Balravn*, ligger begraven der. Da kjæmpen stod på höjen med stenen, sagde han, at den enten skulde træffe Mesing kirke eller skjellet mellem Hårby og Mesing. Han ønskede dog helst det første . . . Fem fingre. NIK. C.

149. Til det hul i *Egvad* kirke, som man aldrig har kunnet få lukket, lovede en kjæmpe i *Löjt* at forskaffe en sten. Han stod så ved Löjt kirke og smed den efter Egvad kirke, men den faldt ved *Risjarup* og sidder nu i et stendige. NIS C.

150. Den bekjendte *Hesselagersten* er slynget did af en kjæmpe, der stod på *Bregninge bakke* på *Torseng*. Kjæmpen havde stenen i sit strömpebånd og vilde have knust *Svinninge* kirke med den, men under kastet brast båndet, og stenen nåede kun til *Hesselager*. Den er så stor, at en karét kan vende oppe på den.

LÆRER H. HANSEN, HJALLESE.

151. Imellem *Limfjorden* og landsbyen *Klarup* står en sten, på hvis overflade findes en figur, der nöjagtig ser ud, som om stenen havde været omfattet og krystet af en stor menneskehånd, og efter hvad der fortælles, er dette også tilfældet. For mange år siden greb en stor kjæmpe, der stod ved *Vester-Hassing* kirke på den modsatte side af Limfjorden, stenen og vilde med den ramme Klarup kirke, hvilket dog ikke lykkedes, idet den faldt, hvor den nu står.

A. CHRISTENSEN, S.-TRANDERS.

152. I *Akselterp skov* ligger en sten, der af en jætte skal være kastet mod *Torup* kirke; men den skjævede ikke så lidt ud fra sin retning og blev derved uskadelig, idet den faldt på det sted, hvor den vises den dag i dag. M. C. NIELSEN.

153. En fjerdingvej norden for *Vive* ligger på heden en meget stor oval kjæmpesten næsten af form som en hattepuld, og hvori der er mange underlige revner og huller. Om denne siger

sagnet, at den af en kjæmpe skal være bleven kastet fra *Vindblæs bakke* på søndre side af *Mariager fjord* efter *Vive* kirke. Men kjæmpen var for stærk, så stenen gik for höjt og landede på sin nuværende plads. De huller, man ser deri, er mærker af kjæmpens fingre. M. C. NIELSEN, BÆLUM.

154. På *Kolby mark* ligger en sten, som skal være kastet derover efter kirken af en kjæmpe på *Refsnæs*. Mærker af hans ti fingre sidder endnu i stenen. MIKKEL SÖRENSEN.

155. I *Fabjærg* sogn ligger der en gård, som hedder *Kvisgård*, og lidt til nordvest for den en mark, som hedder *Kvisgård fælled*. På denne mark ligger der en masse store sten, som menes at skulle være fra den tid, da kristendommen blev indført i Danmark. *Rom* kirke skal være en af de første kirker, som er blevne byggede her i landet, og herover skal Norges kjæmper være blevne så forbitrede, at de har grebet store sten og sendt her ned efter kirken, men har forfejlet målet, så stenene skal være komne til at ligge der i Kvisgård fælled. Man skal kunne se spor af fingre i flere af stenene. KRISTEN MÅGÅRD.

156. Da *Glostrup* kirke var bygget, følte Klintekongen i *Stævns* sig besværet derover. Han slyngede en stor sten efter den; men den faldt ned forinden og ligger nu lige i strandkanten og kaldes *Albår-stenen*. V. BENNIKE.

157. På *Bæksgård mark* en fjerdingvej vest for *Give* er en meget stor sten, som kaldes *Kjæmpestenen*. Samtidig med at kirken i *Give* blev bygget, boede der i *Skjærlund*, *Brande* sogn, en arrig trold, der slet ikke kunde tåle, at der blev bygget kirker, og særlig var bygningen af en kirke i Give ham en torn i öjet. Da kirken nu var bygget, tog han stenen, der den gang lå paa en bakke ved Skjærlund, og hvis indhold er tre til fire læs, og kastede den efter kirken for dermed at ødelægge den; stenen faldt til jorden, inden den nåede kirken. En stenkløver har i den sidste tid forsögt at kløve den; men han er gået fra den med uforrettet sag. CHR. H. MØLLER.

158. En kjæmpe stod ovre ved *Vester-Hassing* og vilde slå *Nörre-Tranders* kirke ned med en stor sten. Den faldt i *Sivvedal* imellem Nörre- og Sønder-Tranders og er nu senere kløvet.

JOH. CHR. BENDIX, TERNDRUP.

159. En kjæmpe stod ved *Selde* kirke og vilde have slået *Junget* kirke ned med en stor sten. Men den faldt i *Junget hede*, og hans fem fingre er synt i den endnu. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

160. En kjæmpe her i *Vendsyssel* vilde smide en stor sten efter *Storvorde* kirke, men den faldt i *Gandrup enge* nord for fjorden. Der var indtryk af hans hånd i den.

JAKOB KR. JAKOBSEN, Ö-HASSING.

161. Der ligger en stor sten i *Ganderup enge*, og der er mærke af en hånd i den. Der skal have stået en kjæmpe oppe i *den lange hede* nör for Ganderup, og der vilde han tage en sten og smide efter *Storvorde* kirke, men den kom jo ikke over fjorden.

MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

162. *Brøndum* kirke ligger på en stor bakke, og kan sés langt henne. Den kjæmpe, der byggede den, var ikke gode venner med ham, der var i *Hvidbjærg*. Han var gal over, at Brøndum-kjæmpens kirke var mest synt, og så jager han til at ville tage en stor sten og kylle den derover. Den faldt på kirkegården og ligger på nordvestre hjörne, og der har de taget og lagt den til fortov. De 5 fingre er tydelig kjendt i den.

DORTE KATRINE ANDERSDATTER, BOSTRUP.

7. Stenkast af jættekvinder efter kirker.

163. Da *Höjelse* kirke var bygget, kunde en troldkvinde i *Skåne* ikke tåle at se den skjönne, særdeles höjt beliggende kirke, hvorfor hun løste sit hårbånd og bandt om en stor sten, som hun vilde kaste over Øresund og knuse kirken med. Men den nåede ikke længere end på Jens Larsens mark her i byen. Der lå den i mange hundrede år, og man så tydelig indridset i den som af et brudt bånd, hvilken fure var skåren i et jævnt bælte rundt om og dybt ind i stenen, og indtrykket viste endvidere tegn til, at omtalte bælte havde været flættet af fire bånd. Nu ligger stenen der ikke mere, egnen er nemlig yderst fattig på sten, og Jens Larsen lod den da slå i stykker og fik sten nok til en mægtig stor kampestenslænge. Stenen gik i almindelig tale under navnet *Troldkjællingstenen*.

A. WESTERGÅRD, JERSI.

164. I *Hallerup skov* lå der en stor sten, som de kaldte *Maren Joppes sten*. Maren Joppe hed den kjæmpekvinde på Lolland, som i gamle dage havde taget stenen i sit slyngebånd og kastet den efter *Idestrup* kirke. Det må ellers have været et dygtigt kvindfolk og et stærkt slyngebånd, for den gang Gjedsergårds nye kostald blev bygget, blev stenen hugget op, og da blev der ni trealens söjler af den og så en forskrækkelig bunke affald naturligvis.

KAREN TOXVÆRD, SILLESTRUP.

165. I den gamle *Ravndrup* smeds gårde (gårdsplads) lå for mange år tilbage en meget stor sten, den var så stor som et lille hus i det, der sad ovenfor jorden, og så var der jo da også noget under jorden. I denne sten sad et aftryk af en meget stor hånd med alle dens fem fingre, der var trykket tydelig ind i stenen. Om denne sten fortælles, at den af en (altså en kvinde), der stod

ved *Kværndrup* kirke, var kastet efter *Gislev* kirke, men var gået for kort og faldt i Ravndrup by. Afstanden mellem Kværndrup og Gislev er omtrent en mil, og stenen er da kun nået de tre fjerdedele af vejen. P. JENSEN.

Stenen er nu borte. Ved Böjdenlandevejens anlæg i begyndelsen af århundredet blev den benyttet til broer. Et par ledpæle af samme sten har senere stået i Sandager kohave.

166. *Tamdrup* kirke var en af de første kirker, der blev bygget her på egnen, og da boede der en stor jættekvinde ovre i *æ Bavnhöw* (Ejersbavnehöj). Hun kunde ikke tåle at se kirken og gik derfor en dag op til det sted, hvor nu *Ovsted* kirke ligger, og tog en stor sten og kastede den efter Tamdrup kirke, men den ramte heldigvis ikke, den kom omtrent 600 alen for kort og faldt på *Vintengårds mark*. Det var en meget stor sten, omtrent fem alen lang, tre alen bred og et par alen höj. Den er senere slået i stykker til bygningsbrug. F. P. J. LUND.

167. Gamle *Morten Bi* i *Hedensted* fortæller — efter gammel læsning — at dronning Thyra havde krig med en konge, der havde sin bolig ved *Hvirring* kirke. Hendes kjæmpekvinde tog da en sten i slyngen og kastede derned fra *Langeskov* kirke og efter Hvirring kirke, men slyngen og stenen, der var så stor som et hus, faldt i *Havrum sø*. N. A. AMMENTORP.

168. En jættekvinde i *Sindbjærg* har kastet *Havrum søsten* i sit strömpebånd (andre: hårbånd) efter *Tamdrup* kirke, men den faldt midtvejs. Andre siger, at hun stod ved Tamdrup kirke og vilde kaste den efter Sindbjærg kirke. Et kvindemenneske har reddet sit liv på denne sten, idet hun krøb op på den for at undgå en mandvolm tyr. JOHAN MEJER, TREBJÆRG.

169. Der boede en gang en kjæmpekvinde ovre på Langeland, og hun var bleven vred på en kjæmpekvinde, der boede her på Fyen. Nu var det sådan, at *Kværndrup* kirke tilhørte den fynske kjæmpekvinde, og så fandt den langelandske på at ville slå Kværndrup kirke ned for at gjøre hende fortræd. Hun tog derfor en mægtig stor sten i sit hårbånd og slyngede den af al kraft efter kirken, men hårbåndet brast, og stenen nåede derfor ikke sit bestemmelsessted, men faldt ude paa *Höjes Dong* i *Lunde* sogn og har senere fået navn af *Stovesten*. P. JENSEN.

170. Der fortælles, at da *Svindinge* kirke med sit höje tårn og spir kunde ses viden om, harmede det en troldkvinde ovre på Langeland, og i sin harme kastede hun en sten med sit strömpebånd efter kirken, men stenen faldt på *Hesselager mark*, hvor den endnu ligger og kaldes *Damesten*. HENRIK JENSEN, SVINDINGE.

Sml. nr. 145. 150. 205. 206. 203.

171. I *Døstrup* kirkedige står en meget stor sten ved indgangen til præstens have, og den har en kjæmpepige stået på *Gasse höje* en mil derfra og slynget i sit hår over på stedet.

ANNA LUDVIGSEN.

172. For nogle år siden var der en stor sten i Angel i en by, der hedder *Hatlund*. En troldkvinde på *Dybbøl* har kastet den i sit strömpebånd efter kirken i *Kværnæs*, men stenen ramte ikke og blev liggende på Hatlund mark. På denne sten fandtes spor af en hest, en hund og en hare, og de skal have deres oprindelse fra, at en herremand, som boede på Nybøl gods, holdt jagt en langfredag, og da forvandlede den Onde sig til en hare, som i lang tid forfulgtes af herremanden, uden at det var ham muligt at ramme den. Til sidst løb den over stenen, og da herremanden vilde sætte efter, styrtede hesten, og han faldt ned og brækkede halsen. Men sporene var endnu at se, da stenen blev taget bort. Jvf. Thiele 1. 78.

F. BÖTTGER.

173. Lidt vesten for postvejen mellem *Sundby* og *Hjörring* og lidt sønden for amtsskjellet har ligget femten store sten. I hver af dem var læs nok for fire heste. Den ene bar mærker af en ualmindelig stor hånd med udspilede fingre. En kjæmpekvinde hentede dem i *Gjøl vejle* og havde i sinde at nedslå en kirke, der skal have stået på et sted, der hører til *Nejst* og endnu kaldes *Kirkeholte*. Men hendes forklædebånd brast, og stenen faldt. Derover blev hun så forbitret, at hun knugede en af stenene så stærkt, at præget af hendes hånd blev tilbage. NIK. CHR.

174. På grændsen af *Mols* og *Sønder herred* ude ved havet ligger en höj bakke, der er sømærke, som hedder *Arnak* (Ånak). Lige ud for den i havet ligger en stor flad sten, som hedder *Blak*. Den kan ses ved lavvande og er så stor, at en karet med fire heste for kan vende på den. Den skal *Sybille* have stået på *Kullen* i Skåne og kastet efter den første kirke i Jylland med sit hosebånd. M. BALLE.

8. Stenkast og jordkast efter kirker. Bygmestrene uens.

175. *Gammelsogns* kirke på Holmsland og *Rindum* kirke er byggede af to mestre, som var mere end rene rå unger. De var misundelige på hinanden, og da mesteren for kirken på Holmsland tyktes, at Rindum kirketårn så altfor godt ud, tog han sin ene lufvante, fyldte den med jord og kylte den så efter tårnet; men så meget ravede det for ham, at vanten faldt på Rindum kirkegård, hvor der så blev en lille höj, som er der den dag i dag.

M. MÖLLER, SIR.

176. *Gammelsogns* kirke og *Rindum* kirke blev bygget på én gang. Da Rindum kirke var opført, og der endnu manglede noget

i, at Gammelsogns kirke var færdig, blev nissen i Gammelsogn så vred, at han tog en stor jordklump udenfor kirken og kastede med al sin kraft mod den en god fjerdingvej derfra liggende Rindum kirke. Jordklumpen faldt lige vesten for kirken, og på Gammelsogns kirkegård findes et hul af samme störrelse som höjen på Rindum kirkegård. J. NIELSEN, RINGKJ.

177. To kjæmper byggede *Rindum* og *Gammelsogns* kirker . . . Misundelige på hinanden fyldte hver deres luffe med jord og smed efter dem. På Rindum kirkegård er en höj, som er fremkommen herved, og ved *Gammelsogns* er en lignende höj, men den ligger dog 3—400 alen öst for kirken, så denne luffefuld jord nåede ikke slet dertil, og ingen af kjæmperne nåede deres hensigt.

J. J. CHRISTENSEN, GRENÅ.

178. Det fortælles, at kirkerne i *He, Rindum* og *Gammelsogn* blev byggede samtidig af tre kjæmper, og de havde væddet om, hvem der først kunde blive færdig med arbejdet. Kæmpen i He var forøvrigt en farlig stor karl, hvad man endnu kan se af de to hoveder, udhugne i granit på He kirketårns vestlige side, hvormed hans og hustrues höjde angives; men han blev dog bag efter med sit arbejde, og derover blev han så rasende, at han vilde ødelægge de andres arbejde for dog at vinde væddemålet. I den hensigt fyldte han begge sine handsker med sand, og den ene handske, som han vilde smide på Gammelsogns kirke, traf ikke målet, ti den faldt lidt öst for kirken, hvor der nu findes en kjæmpehöj. Den anden handske, der skulde ødelægge Rindum kirke, faldt på kirkegården lige vesten for tårnet, og således mislykkedes hans grimme hensigt. P. STORGÅRD PEDERSEN, HALEBY.

179. En kjæmpe i *Velling* har kastet tre håndfulde jord efter *Nysogns* kirke. Der er tre höje en halv fjerdingvej fra kirken.

V. NYRUP.

180. Da *Rom* og *Asp* kirker skulde bygges, tog to bjærgmænd sig det på, og de havde væddet om, hvem af dem, der kunde blive først færdig. Så blev Rom først færdig, og da den anden ser det, tager han en stor sten for at kaste efter tårnet, men den nåede ikke så langt, den faldt en fjerdingvej sydöst for kirken på *Rom hede* og har ligget der indtil for kort siden, da den er bleven kløvet, og hullet er der endnu.

LÆRER VILLADSEN, VEJRUM.

181. *Rödding* og *Balling* kirker er byggede på én gang af to kjæmper. Kirkerne har begge to höje tårne, og nu vilde kjæmperne se, hvilken bygning der var bedst. Han i Rödding ramte Balling tårn, så det væltede. Han i Balling ramte ikke, hans sten ligger i *Søndre-Andrup* ved vejen fra Ramsing til Rödding, og der ser man tydelig de fire fingre på den ene side, den femte sidder vel på den anden, men jeg har ikke set den. JELLING.

182. *Torum* kirke og *Kloster* kirke blev byggede på én tid. De bygmestre blev uklar, og ham ved Kloster kirke han vilde ride Torum kirke ned. Så en dag lagde han en sten i hans slynge og vilde slå tårnet ned med, og den faldt på kanten af *Hinnerup å*. Der har den ligget indtil for få år siden. Den sten var så svær, at fire karle havde ondt ved at læsse den på en vogn.

Andre fortæller, at de væddede om, hvem der blev først færdig, og da han i Torum først blev det, lagde den anden en sten i hans slynge . . . KRISTEN MORTENSEN, VEJSMARK.

183. Kjæmper i *Gram* og *Fole* byggede to kirker. Den ene blev meget för færdig end den anden. Slyngede sten imod Fol kirke, faldt udenfor kirkegårdsdiget.

Et lignende sagn om *Hygum* og *Skrave* kirker. Stenen ligger inde i *Rödding skov*. JOHN HANSEN.

184. Trold i *Store-Fuglede* kastede sten efter *Tømmerup* kirke, men Tømmerup-trolden sparkede til den, da han stod oppe på *Bøgebjærg*, så den flöj tilbage og kom til at ligge på *Ubberup* mark. JÖRGEN HANSEN.

9. Stenkast efter kirketårne.

185. Der er en höj, som hedder *Knarrehöj* i *Dronninglund storskov*, og der skal have været en bjærgtrold, de kaldte *Knarrekonen*. Endnu røger det somme tider op af den höj, og så siger folk: »Nu røger Knarrekonen tobak, nu får vi ondt vejr.« Den trold havde en sön, og ham elskede hun op til at blive stor og stærk, for han skulde slå tårnet ved Dronninglund kirke ned med en stor sten. Han havde også fat på stenen og hyt med den, men den nåede ikke kirken. Den ligger sønden for skoven, og der sidder mærker af fem fingre i den, a har selv set dem. Da han nu ikke kunde drive den længere, lagde hun ham til brystet igjen, for at han skulde blive så stærk, at han kunde drive stenen vejen ud. Men det er da ikke sket endnu, for den ligger på sin gamle plads i retning efter kirken. LOVISE SÖRENSDATTER, Ö-BR.

186. På præstegårdens mark i *Jerslev* er en höj, der kaldes *Dwærredes Knøsi*. Ved den höj lå en grumme stor sten, som seks heste næppe kunde trække, og i den var der nogle slunker, som om en hånd med sine fem fingre kunde have ligget deri. Den skal en kjæmpe, der stod på *Tise bakker*, have slået imod Jerslev kirketårn, for det de havde vendt taget forkert, det vender nemlig i sønder og nör, men han kunde ikke magte at smide klodden helt hen til kirken, den faldt på Dværgdys-Knøsen.

JOHANNE MARIE JENSDATTER, KLÆSTRUP.

187. I den störste af de höje nordvest for Borum er en kjæmpe *Boris* begravet, og derfor blev höjen kaldt *Borum Ææshöj*.

Der var to kjæmper, der vilde se, hvem der var stærkest og kunde kyle længst. Den ene stod ved Borum Ææshöj og vilde slå spiret af *Store-Ring* kirke med en sten. Den kom et stykke forbi Skovby og faldt på Skovby mark. Den anden vilde slå spiret af *Koldt* kirke, men den foer forbi uden at ramme og faldt her på marken sydöst for kirken, hvor den har ligget til den senere tid, men er nu kommen af vejen. Der var mange læs i den. TH. SØGÅRD.

188. Det var en kjæmpe, der byggede *Store-Ring* kirke, og han var vred på den kjæmpe, der byggede *Mjesing* kirke. Så tog han en sten, hvori der var vel en 2—300 læs, og vilde med den have slået tårnet af Mjesing kirke. Han vandt den dog ikke længere end til *Rammel-ås*. Lige der forbi lå stenen, men nu er den kommen væk, der var flere hundrede læs i den. Der var mærker i den af hans fem fingre, og a har set stenen flere gange. Det må have været en mand, der havde kræfter. NIELS PEDERSEN, STJÆR.

189. Det var tre kempier, og de skulde stå ved *Store-Ring* kirke og slå spiret af *Mjesing* kirke med en grumme stor sten. Men så vandt den ikke længere end i *Jeksen dale*, der ligger den . . . Fem fingre. ANE MARIE JENSDATTER, HÅRBY.

190. Byen *Vust* i Han herred ligger nærmest op til Han næs, er altså den sidste i Han herred. Tagbygningen på tårnet af kirken vender modsat tagbygningen på det øvrige af kirken, hvilket siges at være tilfældet med tårntagbygningerne af alle de kirker, som ligger ved grændserne af herrederne. Den gang *Tømmerby* kirke på Han næs, der altså ligger på den modsatte side af fjorden, skulde bygges, opdagede bygmesteren i Tømmerby, at tårnet på *Vust* kirke vendte fejl. Han blev herover så vred, at han tog en meget stor kampesten for at kaste den mod Vust kirketårn. Stenen faldt, inden den nåede kirken, nemlig et stykke udenfor byen. Foruden det, at den nåede ikke så langt, som den skulde, var den tillige gået lidt til höjre. Stenen lå der indtil for nogle få år siden. Den er nu slået i stykker og anvendt til broer, og der fremvistes mærke i den af kjæmpens hånd, sådan havde han knuget den. På en af stenene i Tømmerbys kirkemur skal kjæmpens hoved være afbildet. N. KJÆR, TRUND.

191. Der var en kjæmpe, der byggede *Vust* kirke i Han herred, og da han var færdig, rejste han over paa den anden side af fjorden og byggede en kirke der. Det var *Tømmerby* kirke, og der er en halv mil imellem dem. Da han så var færdig med denne sidste kirke, så han over til Vust kirke og opdagede, at tårnet vendte avet på den. Så blev han vred og tog en ualmindelig stor sten og hyttede den over fjorden for at slå tårnet ned, men han ramte ikke. Stenen faldt et stød derfra, og hans fingre sidder synet i den endnu. E. T. K.

192. En trold slog med sten tårnene af to kirker, men da han vilde til at i lag med den tredje, det var *Næsborg*, tog han fejl, og

stenen faldt i kjæret nord for *Havgård*, hvor den lå, til den for få år siden blev sprængt. Den kom syd fra. NÆSBORG.

193. Der var en gang en kjæmpe, som stod ved *Vindblæs* kirke syd for Mariager fjord og kastede en meget stor sten efter *Astrup* kirketårn for at slå det ned. Stenen kom dog ikke slet så langt, den faldt nok et stykke öst for *Brøndbjærg*, men der ses tydelige mærker i stenen af kjæmpens fingre. I. KR. JENSEN, BORUP.

194. En kjæmpe stod her på *Kås bakke* og var så forset på *Søndbjærg bakke* på Tyholm. Så fik han fat i en temmelig stor sten at slå Søndbjærg kirketårn ned med, det var de jo netop ved at bygge på bakken. I det samme kom der en bræmse og forstyrrede ham i sigtet. Den satte sig i hans ansigt, og han vilde både pirre den til side og kyle stenen, og så kom den forkert af hånden på ham, og han fik ikke så meget krud for den, som han skulde have haft. Den kom så meget som en fem fjerdingvej hen og ligger sønden *Jegind* på fire alen vand. Undertiden kan den ses oven vandet. RÖDDING.

195. På en gårds mark i *Löjet, Stokkemarke* sogn på Lolland, lå der for en 30 år tilbage tre vældig store kampesten. De skal i gamle dage være kastede i en slynge ind over landet af en kjæmpe, der vilde med dem knuse tårnet på Stokkemarke kirke, men de faldt omtrent tre fjerdingvej för de nåede bestemmelsesstedet. Nu er stenene slåede itu og brugte til byggeemne. JÖRG. H., BORRE.

196. Der er en höj på *Hadbjærg mark* imellem Hadbjærg og *Vinterslev*, de kalder *Tinghöj* eller *Lamm-Kjæstens höw*. Der har stået en kjæmpe og villet kaste en sten efter *Hörning* kirke for at slå tårnet om, men den faldt på *Hvalløs mark*, og a har set, der var mærker i den af kjæmpens fem fingre. Der var fem læs i den sten. Den höj kaldes L.-K.s höj, fordi Lamme-Kirsten, der druknede sit barn i *Kollerup mølledam*, blev rettet på den. SKADER.

197. *Femfingerstenen* er af en kjæmpe kastet efter spiret på *Viborg* domkirke, men nåede ikke så langt. Den ligger vist på Viborg ejendom på vejen til Skive. Mens a tjente i Viborg, var det al tid snakken, at konerne i byen gik ud til den efter aborrer. Sagen var, at de gik ud efter fisk og kom i møde med fiskerne, inden de kom ind til byen, for at handle med dem der.

DORTE SKOMAGERS, ØRUM.

198. *Maglesten* og den ene bortsprængte *Tippelsten* (Ljungby) er kastede efter *Åhus* kirkes spir af en troldkvinde, der stod på *Ryssbjærget* i Blekinge. JOHN JOHNSSON, KBH.
Optegnet i Legeved.

199. Ved vejen forbi *Tamdrup* kirke, vesten for den, på Jens Frandsens mark, er en jynovn, og dens overligger har en kjæmpe kylt efter *Fövling* kirke og slået spiret ned med. En karl har en gang gjemt sig under den for en mandvolm tyr. RASM. SÖRENSEN, TREBJ.

200. Tårnet på *Tødsø* kirke siges at kunne ses langt ude på havet. En kjæmpe i *Ty* tog en sten og vilde slå det tårn ned. Han slyngede stenen, men den faldt bag ud og ligger ude i fjorden lige ud for skjellinien imellem Skallerup og Sundby.

DISSING, ERSLEV.

201. Lidt sønden for *Åkirkeby* ligger en stor rundagtig sten, som kaldes *Kyllingehönen*. Den ligger på en lyngbegroet höjning med en krands af mindre sten under sig. Den skal være kastet derover af en trold i Skåne efter Åkirkeby kirketårn. L. KOF.

202. Der stod en kjæmpe på *Sæjlihöj* på *Jerslev* præstegårds mark og vilde slå tårnet af Jerslev kirke med en grumme stor sten. Den kom ikke svar mere end midt vejs, og der er mærker i den af hans fem fingre. SKJÆVE.

203. *Lönne kirke* kaldes for spot *Lönnes fåresti*, da den er kullet og simpel. Den har ellers godt nok haft tårn, men det blev slået ned af en trold, der stod med den ene fod ved *Sønder-Bork* kirke og med den anden ved *Nörre-Bork*, og så slog han med en sten til tårnet, så det flöj ud i Vesterhavet . . . Fem fingre. M. E.

204. På *Ryslinge* mark ved Hestehaveskoven ligger en stor sten, som er kastet af en jætte, der stod ved *Ringe* kirke og sigtede efter *Svindinge* spir, men da træerne i skoven den gang var temmelig store, kom den til at stryge hen over deres toppe, hvorved den bragtes fra sin oprindelige flugt og blev liggende. J. N. L. S.
Sødinge folkeskoles elever.

205. En kvinde på *Langeland* kastede en gang en sten efter *Svindinge* kirkespir, men hun nåede ikke så langt med den, — den faldt på *Hesselager* mark, og stenen er den bekjendte *Hesselagersten*, Danmarks störste sten. LARS FREDERIKSEN.
Sml. nr. 145. 150. 170. 206. 223.

206. På *Hesselager* mark (Fyen) ligger en stor sten, som kaldes *Dammesten*, og hvorpå der skal være runer . . . Grebet af en trold, som stod på den yderste pynt af Langeland og vilde slå *Svindinge* kirketårn ned. . . . I sit strömpebånd. H. A. B.

207. På *Ajstrup* (Ejstrup) hede ligger en sten med fem fingre i, kastet efter *Dalbynedre* kirketårn . . . H. A. B.

208. En gang *Tyregod* kirke var under reparation, blev der indgået et væddemål mellem mesteren og en håndlanger. Håndlangeren skulde stå ved Tyregod kirke og med en sten slå tårnet af *Brande* kirke, som ligger en halvanden mil derfra; men stenen gik uden om og faldt i åen tæt syd for Brande præstegård . . . Fem mærker i stenen. C. H. MØLLER.

209. *Balling* kirke blev bygget samtidig med *Rödding* kirke af en anden kjæmpe. Han blev gal på Rödding kjæmpe, for det hans tårn ikke var så höjt, og så tog han en sten for at slå det

ned. Den faldt i en lavning ved *Sønder-Andrup*, hvor den endnu ligger. Men så blev Rödding-kjæmpen gal og hug en sten efter Balling tårn, så det smaldrede ned, og derfor har den kirke intet tårn.

DORTE KATRINE ANDERSDATTER, BOSTRUP.

210. *Ovdrup* og *Skarpsalling* kirker er begge to kullede, men de har en gang haft tårn. Der var en trold i *Års* og en i *Næsborg*, og de var kommen i strid med hinanden. Så vilde trolden i Års slå Næsborg kirketårn ned for at hævne sig, men han var så uheldig eller heldig, hvad man nu vil kalde det, at han ramte både Ovdrup og Salling tårne og slog dem ned, og så blev stenen liggende mellem Salling og Næsborg, og der ligger den endnu.

LÆRER KROG, ULLITS.

211. Ude på *Rönhöj* i *Ovdrup* hede stod en gang en kjæmpe og vilde med en stor sten slå tårnene af *Ovdrup*, *Salling* og *Næsborg* kirker. De to sydligste kirker, Ovdrup og Salling, slog han tårnene af; men stenen gik östen om Næsborg og ligger ude i Næsborg kjær, og kjæmpens fingre sidder kjendt i stenen. Dette sagn fortælles også noget anderledes: En gang boede der en trold i *Års* og en i *Næsborg*, som ingenlunde kunde forliges. Så tog trolden i Års en stor sten og vilde hævne sig på trolden i Næsborg ved at slå tårnet af Næsborg kirke; men stenen gik vel vestlig og slog tårnet af Ovdrup og Salling kirker, og faldt vesten for Næsborg. NIELS SÖRENSEN, EVAGÅRD.

212. Der sidder en sten ovre i *Farrup* kirkegårdsdige med fem huller i. En kjæmpe i *Vilslev* har smidt den efter Farrup kirketårn.

PEDER FRØSIG, HILLERUP.

213. En kjæmpe lagde armene på *Hellevad* kirketårn og trykkede det ned. HELLUM.

10. Stenkast efter kirkeklokker.

214. *Tødsø* kirketårn blev slået ned af en kjæmpe fra Ty, som blev vred over, at dens klokke lød så stærkt. A. H. SCHADE.

215. *Karby* kirke har to klokker, fordi det fra først af var bestemmelsen, at det skulde være en kjöbstad. Da kirken var færdig, og man begyndte at ringe med klokkerne, blev troldene så rasende og fortumlede, at de straks vilde have kirken reven ned, men det stod dog ikke i deres magt. Der skulde nu begyndes på at anlægge havn, men her fik troldene sig hævnet, ti hvor stærkt der end arbejdedes om dagen, blev det tilintetgjort om natten, så det blev umuligt at få havn, og derfor blev Karby, hvad den er den dag dag, nemlig en ligefrem landsby. M. SKR., MOLLERUP.

216. Der var en trold ovre på *Nekselø*, der var så mægtig og regjerede over det hele der. Da de så byggede *Føllesley* kirke og

ringede første gang med klokken, blev han så forbitret, at han slyngede en stor sten derover, men ramte ikke. Den blev siden slået i stykker og brugt til trappesten på Favrbogård. Trolden døde nogle uger efter af ærgrelse over at høre klokken og ikke kunne få den væk. M. H. IVERSEN, KALUNDBORG.

217. Den sten, der ligger på *Brændes mark*, var der en troldkjælling der kastede. Hun boede på Øen, og når hun hørte, at de ringede med kirkeklokkerne i *Ibs* kirke, blev hun så galn, at hun tog en stor sten i sit hosebånd og kastede efter kirken; men den rakte ikke længere end til Brændes mark. Den ligger lidt norden landevejen; en ser den, når en kjører til Svanike. Det var et godt kast, for det er en dygtig stor sten.

Fortalt af H. Hansen på Risegård, der igjen har hørt sagnet af Lars Jörgensen, en gammel mand, der har været rögter på gården.

»Øen« er Kristiansø. Brændes mark er i den nordlige del af Ibsker sogn, en halv mils vej nord for Ibs kirke. Efter hvad folk siger, skal kirkeklokkerne i Ibsker i heldigt vejr kunne høres ovre på Øen. Galn er hunkjönsformen, hankjönsformen er galijn.

K. SKOVMAND.

218. Oppe i en höj i *Skadst* sogn boede en kjæmpe, der ikke kunde tåle at høre kirkeklokkerne i *Jærne*. Så vilde han en dag slå tårnet ned på Jærne kirke med en stor kampesten, som lå ved höjen, for så tænkte han da at blive fri for det rangleri, der så skammeligt forstyrrede hans ro. Han slængte stenen med en sådan kraft, at den faldt ned på heden tæt nord for kirken. Nu sidder stenen i kirkegårdsdiget. . . . Fem fingre. SILLAS MORT.

219. I gamle dage havde en jættekvinde taget bolig i *Gorms höj* i Jelling, og da hun på ingen måde kunde fordrage kirkeklokkeklangen, besluttede hun at ødelægge kirken. Hun gik så op på toppen af höjen og tog den store runesten i sit forklæde for at slynge den over på kirken, men heldigvis gik forklædebåndet itu, så stenen nåede ikke sit mål. Den faldt ned tæt uden for kirkedören på det sted, hvor den endnu står. KARL JAKOBSEN.

220. En troldkone i *Skåne* var gal på *Höjelse* kirkeklokker, fordi de brummede så fælt. Hun tog da en stor sten, bandt sin lange hårflætning om den og slyngede den over mod klokkerne, men den faldt på *Skennese* mark. På stenen ses endnu furen af hårflætningen. CHR. N.

221. En troldkjælling ovre i *Skåne* kunde ikke tåle lyden af *Höjelses* kirkeklokker, hvorfor hun i sit hårbånd slyngede en stor sten for at knuse dem, men stenen nåede ikke målet, den blev liggende på *Jersi* mark og kaldtes *Kjællingstenen*. Hvor hårbåndet havde trykket, kunde ses en rende omkring stenen, ligeledes var der al tid en sti imellem stenen og Höjelse kirketårn, både over sæd og græs. Den blev skudt för udskiftningen af den bruger, på hvis ager den lå, men han mistede alle sine heste, hvorfor ingen mere turde røre den för 1874, da den blev benyttet ved opførelsen af en staldlænge. Det viste sig da, at den havde ligget på to store

lange sten, hvor der ligesom var en grav imellem, og i de fire hjörner lå to store runde sten, hvor der fra to til to var lagt et lag af flintestensskjærver. Stenen lå ved siden af en höj, kaldet *Lånehöj*, som nu er jævnet. KRISTOFFER JENSEN.

Fortalt af gmd. J. Larsen, Jersi. Sml. nr. 163.

222. I *Svejstrup* lå en sten, som der sad en hånd i, det var, ligesom hånden var trykt ned i den, ja stenen ligger der endnu. Der var en trold ovre på *Boes* mark, der ikke kunde lide *Dover* kirkeklokke, han tykte, den klingrede vel höjt, og så tog han en sten og kylte efter den, men den kom ikke uden halvvejen.

PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

223. I *Hesselager* ligger *Dammestenen*, som skal være den störste her til lands. En troldkvinde stod på *Hov*, den nordlige pynt af Langeland, og kastede den efter *Svindinge* kirke i sit strömpebånd, fordi den kirke kunde ses så langt borte, og fordi den havde tre klokker, hvoraf den ene er en af de störste her i landet, men som nu næsten aldrig ringer mere. Sigtet var godt nok, men den faldt dog en tre fjerdingvej fra kirken. N. J.

224. Der stod en kjæmpe ved *Sindbjærg* og hörte kirkeklokken i *Tamdrup* ringe. Han tager da en sten og vil slynge derover. Det var *Havrum Søsten*. KRISTEN MØLLER TERKILDSEN, KALVHAVE.

225. En søndag morgen, da trolden i *Gröntved* sad og åd davre, hörte han en lyd, han ikke syntes om, skjød davretruget fra sig og kaldte på sin kone. »Hvad var det, der skramlede?« spurgte han hende. Hun svarede först ikke noget, men mente, at det havde været hesten i stalden, pigerne i stegerset eller börnene, der var ved at sidde op, for det gik aldrig helt stille af. Det vilde han ikke tro, tog sin skindhue på og stak hovedet ud af höjen; han hörte da tydelig kirkeklokkerne fra *Hvalsø*. »Har de nu også fået klokkehus, så kan man snart ingen steder være!« sagde han og tog en stor sten, hvormed han vilde knuse kirken. Nu traf det sig, at klokkeringningen standsede i samme öjeblik, som han vilde kaste stenen, så han fik ikke noget rigtigt at rette kastet efter, ti han kunde ikke se kirken, og derfor ramte han den heller ikke. Stenen faldt på *Nörre-Hvalsø* mark (matr.-nr. 4), og der blev den liggende, til man fik brug for den ved bygningen af den nordvestsjællandske jærnbane. Han må have haft gode kræfter den samme trold, for der blev over 10 læs af stenen. CHR. WEISS.

Gröntved er en række höje, stejle bakker ved Tølløse, der først i den sidste menneskealder er bleven opdyrket; der er vel halvanden mil mellem disse og Hvalsø.

226. Midtvejs mellem *Torning* og *Karup* ligger en samling af sten, og derom går sagnet, at da *Vor-Frue* kirke i Karup blev bygget, kunde troldene i Torning ikke lide klokkeringningen. De tog da disse sten og kastede dem efter *Karup* kirke, men de var for lette, der var ingen drift i dem, og derfor nåede de kun halvvejen. De ligger i lige linie mellem de to kirker og akkurat midtvejs.

O. CHR. BOYE, VEJEN.

227. I *Almind*, omtr. halvanden mil nord for Kolding, ligger der en höj, hvor der i gamle dage boede en trold. Da så Almind kirke blev bygget, kunde trolden ikke være der længere for klokkeringningens skyld, da klokkeringning og torden er det værste, man kan byde en trold. Af den grund flyttede han til *Lejrskov* og tog bolig i en höj derovre. Han kunde dog ikke glemme folkene i Almind det puds, de havde spillet ham, og så tog han en skjön dag en vældig sten, som han gik op i Lejrskov kirketårn med. Nu tog han sigte på Almind kirke og kastede. Men det er ikke nemt at kaste en sten fra Lejrskov til Almind, da der er omtrent to mil mellem disse to byer. Troldens kræfter var også for små til dette stykke arbejde, og stenen faldt på halvvejen ned i en eng til *Ferup*, Lejrskov, hvor den endnu ligger eller har i det mindste ligget til for kort tid siden. Man kan endnu se mærker af troldens fingre i den. MADS JEPSEN, KONGSTED.

228. Troldene i Stenvængerne ved *Frejlev* kunde ikke lide *Væggerløse* kirke, for den ligger så höjt, og klokkeklangen lyder vidt omkring, helt over Guldborg sund. Derfor tog de en stor sten og kylede efter den tværs over »Breden« (af sundet). Men stenen nåede ikke langt nok, den faldt, hvor den ligger endnu, i strandkanten under *Radbjærg* mark. De fem huller efter troldefingrene er meget rigtig til syne endnu, og den kaldes *Bred-sten*, fordi den er slynget over »Breden«. KAREN TOXVÆRD.

229. Det er bekjendt, at fiskerne endnu ved stille vejr hører klokkeklang på bunden af *Tis sø*. Det er af de klokker, som en trold i sin forbitrelse over ringningen kylede ud deri fra et nærliggende klokketårn, nogle siger: tillige med selve tårnet.

F. DYRL.

11. Dæmninger.

230. I gamle dage boede der en kjæmpe i det nordre Sjælland, der fik lyst til at drage til Jylland, men da der ingen færge var, tænkte han: »Det kan vel gå at fylde havet over til naboerne«. Som tænkt så gjort, han tog sin ene vante og fyldte den med jord, men da blev det store hul, som nu kaldes *Lammefjorden*. Han tog så vanten på nakken og begyndte rejsen ad Jylland til, men da han kom til stranden og så, hvor langt der var, var han bange, han havde for lidt jord til at lave så lang en vej med; han gik da i vandet og fortsatte vejen, indtil det nåede ham til halsen. Det så da ud til, at han kunde få for meget af det våde. Da han så tog vanten af nakken og skulde til at bruge jorden, var den drysset ud af et hul, der var blevet i vanten, og deraf er den to mil lange odde bleven. Da han så det, blev han fnysende vred og måtte opgive besøget hos Molboerne, han tog

da og hældte den jord ud, som var i tommelfingeren, der, hvor han stod, og af den jord blev den höje bakke, som er på den yderste ende af *Sjællands odde*.

Efter fortælling af gmd. A. Pedersen, Sejrø, ved Ole Jensen, Ulstrup ved Kalundborg.

231. En nisse fra *Nörgård* i *Tolstrup* skal have været med til at bygge en bro over *Aggersund*. Der går sådan en höj remmebakke på en fjerdingvejs længde og bestående af ene grus, og den skal han have kommet skydende med. Men en anden nisse derovre skulde komme skydende med en fra den anden side. De gik dog fejl af hinanden, og hver skød sin vej, så der blev ingen bro. Den første dæmning skulde have gået over til *Aggersborg* og peger godt nok derefter. CHR. SLOTH, HAVBRO.

232. Ved *Sebbersund* ligger et stort bjærg. Bjærgkonen i *Marbjærg* ved Krastrup eller norden til Kjølby var kjed af, at de skulde give færgepenge, hver gang de skulde over Sebbersund, og de skulde tit over at besøge familien i *Herkules bakker* norden til Nibe. Så samler hun et stort stykke af Marbjærg og kommer i hendes forklæde for at ville dæmme i sundet at gå over på. Men så sprang hendes forklædebånd, og jorden blev liggende og dannede *St.-Nikolaj bjærg* (nu Sebbersunds bjærg.) C. BRØGGER, RAVNKILDE.

233. Der er et bjærg ved *Sebbersund*, der kaldes *Sundbjærg*. Der fortælles, at en kjæmpe vilde tage det og lægge det i sundmunden for at dæmme over til den anden side. Han bar det på hovedet, men var så uheldig at tabe det under vejs, og så blev det liggende. Der er helt fladt rundt omkring bjærget.

JACOB NØHR, SKROLDE.

234. Imellem *Vile* og *Krejbjærg* går der to hager ud i fjorden, den fra Vile kaldes *Langer hage*, og den fra Krejbjærg kaldes *Hjortholm*. Der var to nisser, den ene i Vestergård i Vile, og den anden i Humlegård i Krejbjærg, og de var rigtig gode venner, men fjorden var imellem dem, så at de skulde gå en meget lang vej uden om, når de vilde besøge hinanden. De blev da enige om at lave en bro over vandet og tog straks fat på arbejdet. De brugte deres vanter til at bære jorden i, men da det skulde ske om natten, gik de fejl af vejen og gik begge for vestlig, ud i Vesterfjorden, som den kaldes. Da nissen fra Krejbjærg opdagede det, blev han vred og smed den smule jord, han endnu havde i den ene finger af vanten. Deraf blev en stor bakke midt på dæmningen, som ligger der endnu. MORTEN JEPPESEN, TOVSTRUP.

235. *Harre vig* kaldes i daglig tale *Bredevig*. En halvø skyder sig ud fra *Vile* land og en anden går ud fra *Hjerk* land. Fra hver især strækker sig en lang hale ud, så de næsten mødes, og når det er lavvande på det sted, kan man vade over. På spidsen af den søndre hale ligger en stor knot. En kjæmpe i *Vile höje* var bleven vred på Hjerkboerne og vilde have dem ødelagt. Så fyldte han en pose med jord og gik ned til fjorden og vilde sætte lige

over, men opdagede snart, at der var gået hul på posen, og deraf var dannet en lang hale, alt som han gik. Nu blev han så gal, at han kylte resten over. og der blev den liggende som en knot. Indløbet til Harre vig imellem de to haler kaldes *æ Snævre.*

DORTE KATRINE ANDERSDATTER, BOSTRUP.

236. Der går en odde ud fra *Humlegårds* mark i *Krejbjærg*, hvorpå er en knot, der kaldes *Hjortholm*, og der er en lignende fra *Vile* land. De to odder er lavede af nogle dværge, der boede på hver sin side. Det var nok egentlig ham i Krejbjærg, der var hovedmanden, ti han foreslog, at de skulde lægge en dæmning over vandet at færdes på og sådan komme i nem forbindelse med hinanden. En dag blev bestemt, da arbejdet skulde udføres, og hver skulde bringe sin part af jorden derud. Men den dag var det tåget, og da de havde arbejdet en tid, begyndte tågen at lette, og de så nu, at dæmningerne pegede i forskjellige retninger, og så holdt de op. Han i Krejbjærg smed i sin ærgrelse den jord, han endnu havde i tommelfingeren af vanten, og deraf blev Knolden.

LÆRER KROGH, HJERK.

237. En kjæmpe i *Vile* havde en sön, der skulde giftes med en datter fra *Dagbjærg dojs*. Så vilde de natten för brylluppet lægge en dæmning over *Harre vig* for ikke at gjøre den lange omvej om ad Vile mølle og over Harre vejle. Kjæmpen fra Dagbjærg dojs mödte med jord i hans vante, og den anden kom fra modsat side. Det var tåget, da de begyndte, og derfor tog de fejl af hinanden. Da han fra Dagbjærg dojs mærkede det, blev han vred og smed det, der var tilbage i tommelfingeren. De unge folk kom dog sammen, og hun födte siden et barn. Da hun skulde gå i kirke, vilde hun have en kone med sig, men ingen vilde. Så stod hun nu der uden for kirkedören. Med et siger hun: »Nu kommer min fader, og han er vred.« Da kom der en bitte and sejlende ude på vigen. De stod en bitte krumme igjen, da kom han gående som en bitte mand der op ad. Så går han hen til hende og siger: »Hvik vil du, enten kyle eller tage?« Hun vilde helst tage. Han kylte så kirkefolkene over kirken, og hun tog dem. Så vilde den ene hellere følge med hende end den anden.

DORTE JOHANNE KRISTENSDATTER, GRYNDERUP.

238. Bugten ved *Gåbense* har sandsynligvis i gamle dage gået meget længere ind i landet, end det nuværende noer går, så at Havnsø land har været til dels adskilt fra det øvrige land ved dette dybe indsnit. Den gang boede i nærheden af det sted, hvor endnu ruiner vise spor af *Borre slot*, en jættekvinde, hvis kjæreste boede på *Havnsø land.* For at spare ham for den omvej, som han formedelst norets indsnit i landet måtte tage for at besøge hende, så besluttede hun at lægge en dæmning, hvorover han kunde gå. Hun tog altså sit forklæde fuldt af jord, hvorved *Virket sø* fremkom, men under vejs til noret gik der hul på forklædet, hvorved hun

hist og her tabte nogen jord, så at hendes vej nu tydelig betegnes ved de deraf fremkomne höje: *Langbjærg*, *Syvhöj*, *Ravnsø höje* og flere. På denne måde mistede hun så megen jord, at hun ikke nåede helt over noret med sin dæmning. Denne blev dog til en anselig række höje, der strækker sig mod nord og næsten aflukker noret fra stranden. For en halv snes år siden er dæmningsarbejdet fuldført af de tilgrændsende lodsejere. L. LUND.

239. Der boede en bjærgmand i *Himmerland*. Han drog over til *Livø* og tog tjeneste, men hans kone var ovre på den anden side af fjorden. Når de så vilde til hinanden, måtte en af dem vade gjennem fjorden. Det blev de kjede af, og så bestemte de, at de en nat skulde lægge en dæmning fra øen over til landet. Bjærgmanden skulde begynde fra øen, og konen fra landsiden, og så skulde de mødes midt vejs. Konen tog et forklædefuld jord og gik med det ned ad fjorden til, men da det var meget mørkt og tåget, kunde hun ikke se manden. Hun gav sig til at råbe og kalde på ham, og han svarede, men rigtig nok fra en anden kant, end hun havde ventet. Han havde nemlig taget fejl af retningen og begyndt at lægge dæmning ud i fjorden mod syd i steden for mod öst. Konen blev da så arrig, at hun smed al jorden på det sted, hun stod, og der er endnu den dag i dag en stor bakke. Noget længere inde på den flade mark er der et dybt hul, hvor hun tog jorden i sit forklæde. Men da der var nogle små huller på dette, tabte hun af og til en klat. Disse ligger der endnu som nogle små höje langs den vej, hun gik. LÆRER LIND, GULLESTRUP.

240. Der boede en bjærgmand på *Livø*, og hans kone boede i *Ærtbøllebjærg* på den modsatte side af fjorden. Så blev de enige om at lægge en vase fra Livø til Himmerland, og de tog fat på arbejdet en morgenstund. Samme morgen var det en meget tæt tåge. Nu gik manden først ned til fjorden, og da han i det samme hørte Ærtbølle hyrde tude i sit horn, troede han, at det var konen, der råbte til ham, og begyndte så at dæmme ad den kant, han hørte lyden. Omtrent klokken ti kom konen til stranden lige over for Livø, for hun havde halvanden mil at gå, og så kunde hun ikke komme för. Hun gik da hen på *Randum* mark og tog sit forklæde fuldt af jord på Galgebakken. Så går hun til *Rönbjærg*, der var en god fjerdingvej henne, men opdager nu, at manden er i fuldt arbejde og har allerede en tre fjerdingvej færdig. Det værste var dog, at han var gået ned i sydöst i steden for over imod hende, og derover blev hun så forbitret, at hun kastede jorden fra sig, og deraf blev Rönbjærg, som ligger inde på odden, der kaldes *Rönnen*. Det hul, der blev, hvor hun tog jorden, kaldes *Livgrav* og er et tragtformet hul i en lerbakke. Rönbjærg er af samme slags ler som bakken og har den form, som når en kaster noget ud af sit forklæde, altså noget langagtig. For 30 år siden

var Livgrav så bred, at jeg ikke kunde kaste en sten derover, og da var der altid vand i den, men nu er den formodentlig tör.

LÆRER MOSBÆK, STÖVRING.

241. Der var en trold ovre på *Liv*, og der var en ved *Ærtbøllehoved*. De vilde så gjærne have samkvem og have broet over ved *Livtap*. Den ene kom med et korn, han havde samlet i hans hat, og så skulde den anden tude over, at han kunde have noget at gå efter. Men der var hul på hattepulden, og han tabte tre klatter, hvoraf der blev tre store höje. Resten vilde han gå ud med, men hørte i det samme Björnsholms hjorde tude, og så gik han efter det, men fik nu jorden lagt på en fejl plads, og de fik ingen bro over.

JUST VINTER, LØGSTED.

242. Der var en trold i *Næsby* og en på *Livland*. Så vilde de have en overgang til *Næsby dale*, og ham på Næjsby skulde tage en bakke derovre, men ham på Liv skulde tage en anden bakke, og der hvor han tog, blev en stor grav. Han på Næjsby skulde tude, og så skulde de komme imod hverandre med deres börrener. Men i det samme tut *Ærtbølle* hjorde, og så troede ham på Liv, det var Næjsby-trolden, og han slængte hans jord lige efter Ærtbølle. Der er det, tappen går ned ad. Så fik de ingen bro over.

PEDER JENSEN SMED, STRANDBY.

243. Troldene vilde have en vej fra *Lyv* over til *Rönbjærg*. Hver skulde jo kylle sit fra begge sider, og så skulde de jo bröle ad hinanden i et horn. Men så var han gået vild, der skulde stå på Rönbjærg bakke, og han stod på Ærtbøllebjærg i steden. Så gav han sig til at tude, og den anden på Lyv kylte hans efter lyden, og sådan blev *Lyvtap*.

MIKKEL JENSEN, GRYNDERUP.

244. Der har en gang boet en troldkjælling nede i *Stensballe skov*, og så har der boet en kjæmpe ude i *Horsens fjord* på den knude, de kalder *Kalven*, der er det höjeste punkt på *Vors-ø*. De var nu komne i tanker om, at de vilde sammen, for de var gode venner, men fjorden var jo imellem dem, og når de skulde besøge hinanden, blev de våde af sådan at vade over. Så kom de i tanker om, at de vilde have en dæmning lagt imellem dem og sådan få en ordentlig gang. Han havde nu ikke noget at bære jord i, og så kunde han intet udrette, men kjællingen havde jo hendes forklæde, og hun gav sig da til at bære jord ud. Der er endnu spor af denne dæmning, der kaldes *Kjællingens dæmning*, men så gik hendes forklædekode i stykker, og ved det blev hun ikke færdig.

NIELS PEDERSEN, GJEDVED.

245. I gamle tider, da landsbyen *Borre* var en kjöbstad og stod i forbindelse med havet ved en sejlbar kanal mod nord, boede der to søstre på hver sin side af denne indskjæring, og når de nu skulde besøge hinanden, måtte de altid den lange omvej igjennem Borre. Det kunde de jo ikke så godt lide, og hun, som

boede på den östre side, fyldte derfor en gang sit forklæde med jord, hvoraf hun vilde lave en dæmning tværs over vandet; men da hun havde fyldt op omtrent det halve stykke vej, gik forklædet i stykker, og hun spildte resten af indholdet, hvoraf der blev en stor höj, som hedder *Søbjærg*. Derfra kunde kjællingen nemlig skræve over, så hun gad ikke have den ulejlighed at tage jorden op igjen og bære den ud. N. E. HANSEN, BORRE.

246. I *Gudum* sogn ved *Lemvig* ligger mange kjæmpehöje, deriblandt er to, der hedder *Store-* og *Lille-Råbjærg*, som ved første öjekast ser ud som de andre; men ved nærmere eftersyn har det vist sig, at de to bestod kun af sand, og er begroet med lyng, medens de andre höje er af muldjord, der ligger i lag, og der gror græs på. Sagnet siger også, at disse to ikke er kjæmpehöje. Der boede i gamle dage der på egnen en trold, han vilde over til Ty, men kunde ikke trine over sundet i ét trin. Så tog han sin lufvante, og fyldte den med sand ude i *Klosterhede* i Gudum, og der er endnu et hul så stort, at der magelig kan ligge en stor gård der nede, det er der, hvor trolden tog sandet. Det traskede han af med, men da han kom hen til vandet og vilde til at kaste det ud, gik der hul på vanten. Det, der var i selve vanten, blev til en meget stor höj, der kaldes Store-Råbjærg, men det, der var i fingeren af vanten, faldt ved siden af og hedder Lille-Råbjærg. Siden prøvede trolden ikke på at kaste jord i sundet. MAREN BONDE, VEDERSØ.

247. En dag kom en nisse i tanker om, at det dog kunde være skjönt at se over til Tyboerne, men fjorden var imellem, og den var ikke så let for nissen at komme over. Som han nu stod ved strandbredden og grublede over, hvorledes han skulde komme til Ty, kom han i tanker om det; han skyndte sig hjem og hentede en af sine lufvanter, og så spaserede han af sted ud i *Kloster hede*, hvor der var mange höje, og derpå greb han en af de mindste höje og puttede den i tommelfingeren på lufvanten, dernæst tog han en af de störste og puttede ned i det store rum. Derpå tog han de to höje på nakken og vandrede af sted ned mod Limfjorden, ti de to höje vilde han kaste deri og så gå over til Ty på dem, men da han kom lidt norden for Gudum kirke, slap enden af tommelfingeren, og den mindste höj faldt ned. Nis lod den ligge og vandrede ærgerlig videre på præstens mark. Da han kom til skjellet, slap enden af den anden, og den store höj faldt også. Nis lod höjen ligge og skyndte sig hjem, og siden den tid prøvede han aldrig på at komme til Ty. Men begge höjene ligger endnu på Gudum præstes mark, den lille nord for kirken, og den anden længere mod nord ved skjellet; den hedder *Råbjærg höj* og er den störste höj i Gudum sogn.

K. KR. JENSEN, GUDUM.

248. Der er to store höje her i *Gudum: Store-* og *Lille-Råbjærg*. Der var en trold her, som vilde over at besøge Tyboerne,

men han kunde ikke tage det i ét trin. Så fyldte han hans luftvante der ovre i Kloster hede, og der er endnu et rundt kegleformigt hul midt på den store flade hede, de kalder *æ Sætte*, og så går han med jorden. Men da han kom til det sted, hvor Råbjærg er, gik der hul på luffen, og af jorden i selve vanten blev Store-Råbjærg, og af tommelfingeren Lille-Råbjærg. Han vilde jo have lagt nogen jord ude midt i fjorden til at træde på.

LÆRER SØE, GUDUM.

249. Höjen *Råbjærg* er det höjeste punkt i *Gudum*. Lidt vest for ligger *Lille-Råbjærg*. En trold, der boede et sted i Gudum, var kommen i strid med nogle trolde ovre i Ty, gik så en dag ud i *Kloster hede* og fyldte sin ene luffe med jord. Der blev nu en stor lavning, som kaldes *Porskjær* og ligger lidt syd for adelvejen (imellem Lemvig og Holstebro), en gammel vej, som forhen har været meget befærdet, hvilket de mange hjulspor i heden viser. Da han så kom op i Gudum, gik der hul på luffen, og han tabte jorden. Af hullet i tommelfingeren løb Lille-Råbjærg ud, og af selve vanten Store-Råbjærg. Han vilde vel have lagt en dæmning over Limfjorden, men det blev der nu ikke noget af.

I. KR. JENSEN.

250. *Råbjærg höj* er tagen herude på *Kloster hede* i *æ Sætte*. A har også hørt, at det var en troldkvinde, der tog jorden i sit forklæde, for hun vilde dæmme op for *Ottesund*.

MADS PEDERSEN SURKJÆR, GUDUM.

251. I den tid, da *Krageskov* var en herregård, var de rige dér på smör og mælk. Så gjorde Krageskov-madammen akkord med en trold om, at han skulde lægge en bro over Kattegat, for at hun kunde få hendes sager afsat ovre i Sverige. Derfor skulde han have hende og komme at hente hende, når han vilde. Lige ned for Krageskovgård ligger en bitte stenrøngel nede ved stranden og fortsætter helt ud til søs en hel mil med visse afbrydelser. Den bærer endnu navnet *Krageskov rev*. Men han opgav at få broen færdig, for han lod til, han kunde ikke få sten nok, og så kom han aldrig efter kjællingen.

NIELS MADSEN, BRATTEN.

252. Der var en kjæmpe på *Lundø* og én lige over for i *Grönning* i Salling. De var så gode venner og vilde en nat lægge bro over fjorden for at kunne komme nemt til hinanden. Men den nat var det tåget, og de kunde ikke se hinanden. Ham fra Grönning han begyndte godt nok og gik over efter Lundø, men den anden begyndte at dæmme på nordenden af Lundø i steden for på den vestre side. Da han om morgenen blev klog på, at han havde taget fejl, blev han jo kjed af det og lod arbejdet være. Den odde på Lundø kaldes *æ Naarodde* (Nörreodden). Der er en lignende odde ud for Grönning. De bar sandet ud i deres lufvanter.

ANE KIRSTINE REFSGÅRD, RÖDDING.

253. Der var to kjæmpekvindfolk her, det ene opholdt sig på den nordre, og det andet på den søndre side af *Glenstrup sø*. De vilde til hinanden og snakke sammen, men det var så langt uden om, og derfor aftalte de at lægge en dæmning over søen en bestemt dag; men det var tågevejr, og de kunde ikke se hinanden. Den søndre vilde have en sten, der ligger her ude i Søndreheden, og kom med i hendes forklæde, men forklædekoden slap i stykker, og stenen blat fra hende og blev liggende. Den kaldes *Kååtstenen* og er så ualmindelig stor, den rager vel en tre alen oven jorden. Da solen kom noget höjere op, og det klarede, så de, at dæmningen var skjæv, og opgav at få den færdig.

KARL SÖRENSENS KONE, V.-TÖRSLEV.

254. To koner vilde absolut, at der skulde være vej over *Glenstrup sø*. De bar jord til i deres forklæder, men den enes forklædekode gik i stykker. Glenstrup odde går altid 40 favne ud, og der er dybt ved begge sider, ligesom det og ved den udre ende skjærer helt brat ned. Den er så smal, at en vogn ikke kan vende på den. Den flytter sig alligevel stadig og böjer sig tit. Der er også tit vand over den. Den anden odde er endnu stejlere, omtrent som et hustag, og 5, 6 alen fra land er 60 alen vand. Det er mærkeligt, at hun ikke kan skylle de odder bort.

MADS STÆR, GLENSTRUP.

255. Der går to odder ud i *Glenstrup sø*, den ene kaldes *Glenstrup odde*, og det er den sønderste. Fra nordsiden udgår den anden, der kaldes *Gitrup odde*. På hver sin side af søen boede en trold, og de kom i indfald om at ville have en vej lagt over søen. Så gjorde de rent i deres stue, og fejeskarnet bar de ud i søen og vilde danne den dæmning af, så der må have været en del snavs, de må ikke have gjort rent hver dag. Uheldigvis var det en svær stærk tåge den dag, så de gik fejl af hinanden, og den gang det gav klart vejr, opgav de arbejdet. Men odderne står der den dag i dag til minde om troldene. De er lidt fejl for hinanden, den ene er til sydöst, og den anden til nordvest.

GLENSTRUP.

256. En kjæmpe besluttede at lægge en dæmning fra *Sjællands odde* til *Sejrø*. Fyldte sin vante o. s. v. Kun lidt tilbage i tommeltotten. Smed det. Hvor jorden var taget, blev en stor hule, som kaldes *Klintsø*, den er en mil i omkreds. Jorden, der løb ud, blev til en lang bankerække, der for en del kaldes *Åsbankerne*, de strækker sig lige fra Klintsø til *Ebbelykke*, omtrent en mil. Et lille stykke vestlig for bankerækken er nogle små höje, som kaldes *Knartinge höje*, det er den udrystede jord. F. L. GR.

257. Trolden *Lars Krands* vilde lægge en dæmning fra *Odden* til *Sejrø* og fyldte sin handske med sand. Han kom dog ikke ret langt, för han mærkede, at han havde tabt det meste af sandet,

og derved fremkom den tre fjerdingvej lange *Asebakke*. Der var dog endnu lidt tilbage i enden af hver finger, men i sin ærgrelse over det mislykkede forsøg rystede han også dette ud, så der blev fem små höje ovenpå den store höjderyg. Der, hvor han tog sandet, fremstod *Klintesø*. TH. LETH.

258. Fra *Sejrø* strækker et rev sig langt ud imod syd. Det er opstået ved, at en kone engang vilde bygge en dæmning over til Sjælland og bar jord dertil i sit forklæde. Men hun døde, inden hun blev færdig med arbejdet, og siden har ingen fortsat det. V. BENNIKE.

259. En af dværgenes anførere besluttede at lægge bro over *Vilsund*, så de kunde komme over til *Ty*. I den hensigt fyldte han sin ene bulvante med jord, men da han kom derned til fjorden, slap der hul på vanten, så han tabte det, men deraf blev de store sundøer, som når langt ind i fjorden og letter overfarten, men nu opgav han bestemmelsen, da han ikke havde noget at bære jord i længere. Så måtte de have færgemanden til at sætte dem over. F. L. GR.

260. Om den lille halvø *Knold* på *Horneland* på Fyen fortælles følgende: I gamle dage vilde en jættekvinde bære jord fra Fyen over til Lyø i sit forklæde, men da hun nåede det lille stykke ud, gik hendes forklædebånd i stykker, og hun tabte al sin jord, og det er nu Knold. H. HANSEN, ÖRRIDSLEV.

261. Hvem, som har været ved *Næstved*, har sagtens sét de store sandbanker, der er ude på den östre side af byen. Om disse fortælles, at der var en gang en trold, som var bleven vred på en kjöbmand i Næstved, og derfor gik han ned til stranden og fyldte en forfærdelig stor sæk med sand, som han vilde dølge byen med. Men da han så kom noget ud ad vejen til, så kom der nogle drenge bag efter ham, og de havde plasér af at stikke hul på sækken, og der trolden sagtens kunde være træt af at bære den megen sand, så mærkede han ikke, at der rendte en hel del ud. Deraf er alle de store sandbanker blevet. Men så, der han så, at han havde så lidt tilbage, blev han så vred, at han tog sækken og smed ham helt ud over byen, så sandet kom til at ligge norden for, og der ligger hun endnu, kan jeg tro. NIK. CHRISTENSEN.

262. I sydöstlig retning fra *Næstved* strækker sig en betydelig sandbanke af omtrent en mils længde. Om dennes oprindelse fortælles: En trold blev uenig med en anden, som boede ved Næstved. Han vilde dølge byen og tog derfor en pose med sand i Östersøen (i Lillestrand udenfor feddet). Imidlertid klattede han posens indhold undervejs, så han kun havde lidt tilbage, da han kom i nærheden af Næstved. A. SMITH.

263. En slem troldkvinde i *Hads* herred fik i sinde at tildænge *Boller* med sand. Hun fyldte da sit forklæde med sand og vadede

tværs over Horsens fjord. Men så gik der hul på forklædet, og deraf opstod *Vorsø kalv*. Hun gik videre, men da hun kom i land, gik båndet på hendes forklæde itu, så at hun tabte alt det sand, der var tilbage, og deraf opstod *Dysbjærg*. Men Boller blev uskadt.
Sml. Thiele. II. 38. 39.

ADELHEID REEDTZ.

264. En gang vilde *Navrbjærg-kjællingen* fylde *Regnemarks sø*, hvorfor hun gik ud ved Kjøge bugt og fyldte en pose med sand. Da hun nu gik over markerne med den, dryssede sandet ud af nogle huller, alt som hun gik, og deraf dannedes de mange höje, som tilsammen kaldes *Ölby Ås*. Da hun kom til mosen ved Regnemark, kastede hun den håndfuld sand, hun endnu havde tilbage, ud i mosen, og her ligger virkelig en meget anselig höj med store sten midt i mosen, medens der rundt om findes dybe törvegrave med ypperligt törveskjær. A. WESTERGÅRD, JERSI.

265. *Tornved bjærg* ved *Jyderup* er en meget ejendommelig bakke, der meget brat fra alle sider hæver sig op fra sletten. Om dens oprindelse fortælles, at Thor en gang havde fyldt en pose med sand ved *Tis sø*, til hvad brug fortælles ikke, men da han kom til dette sted, gik der hul på posen, og det hele faldt ud og dannede Tornved bjærg. Denne banke er stundom bleven sét at stå på fire gloende pæle, mens troldene har holdt dands og lystighed derunder. V. BENNIKE.

266. *Haraldsted sø* er fremkommen ved, at en troldkjælling tog jord op i sin sæk, da hun vilde bære den ud ved Kjøge; men sækken havde et hul, hvorigjennem hun tabte den ene klat efter den anden, og deraf er den række bakker kommet, som man kalder for *Åsen*. KRIST. JENSEN.

267. En kjælling havde en mand, som blev sømand, men han blev hende utro. Herover blev hun så forbitret, at hun kastede en dynge jord efter skibet, og derved blev *Livø*. NIK. CHR.

268. . . . at der i fordum tid skulle have været 2 kjæmper eller jætter, der skulle have villet forsögt hverandre, hvo der snarest kunde grave den sjø, som kaldes *Imell* (der ligger imellem nogle vange, törper og Gjønge herred), ind i *Ivø sjø*. Den ene skulde grave öster ud ad, den anden sønder ud. Den, som öster udgravede, skulde have vundet. Den gröfte sønder ud begyndes ved *Dynnebo mose* og endes straks oven for Figgelstörp i skoven; sés endnu med stor forundring og forfærdelse; kaldes af menige mand: *Jætte-kastet*.

VANGE SOGN, VILLANDS HERRED.
Præsteindberetn. t. Ole Worm.

269. I gamle dage skal der have gået en stensat dæmning med vej på tværs over *Viborg sø* fra domkirken af og over til klosteret. Man skal endnu med forsigtighed kunne gå derover. Da haven ved sindsygeanstalten i Viborg blev anlagt, fandt man

et par alen under jordoverfladen en brolagt gade, der gik ned imod søen i samme retning som den oven omtalte vej.

F. P. J. LUND.

12. Store sten.

270. For meget lange tider siden har der stået en egeskov på det sted, hvor *Bøtø-nor* på Sydfalster nu er. *Bøtøland*, en sandrevle mellem Östersøen og noret, benyttedes til græsning af malkekvæg. Så en gang havde *Gunder*, som passede kvæget på Bøtø, været i *Höjet;* på tilbagevejen gik hun gjennem skoven for at komme tilbage til sine kreaturer og sin græstörvhytte. Men Östersøen var urolig og slog sine bølger over sandklitterne, så inden Gunder nåede græsningen, hvor kvæget gik, blev hun standset af vandet, der rasede værre og værre. Den mægtige egeskov blev kastet ned, og Gunder sögte forgjæves at frelse sig ved at klamre sig til træerne. Hun druknede, og da vandet siden kom i ro, blev hendes lig fundet ved en stor sten, som endnu findes og bliver fredet og kaldes *Gunders sten.* Nu er noret til dels udtörret, der plöjes og såes rundt om Gunders sten; og af og til støder ploven på og bringer for dagen de mægtige levninger af den fordums stolte egeskov.

Ovenstående sagn har fader hørt som dreng af gamle folk der på egnen.

KAREN TOXVÆRD, SILLESTRUP.

Efter andre skal den sten have fået navn efter dronning Gunder, som strandede på den og druknede der tillige med sin sön.

271. En stor sten, de kaldte *Brændesten*, i *Dalbyovre* sogn (Dalböwwr) var der fem fingre kjendt på. Dem havde de sat, der havde taget og løftet den op. De må have taget godt ved. Der fandtes trekantede sølvpenge underneden den, og dem har ejeren af gården vel sagt endnu. KIRSTEN KRISTENSDATTER, ERSTED.

272. *Lejsten Ryge* var så stor som fire binding hus. Den mand, der kløv den, fik 1400 daler ud af den. LARS JENSEN, VINKEL.

273. Sydöst for *Tinghöj* i *Vellev* står nu fem sten, men der har forhen været flere, man nævner syv, og sagnet siger, at der holdtes ting på höjen, og at en uretfærdig ridefoged vilde tvinge Frisbækmanden til at være herremandens tjener. Men syv sandemænd stillede sig ved hver sin sten og gjorde deres ed på, at Frisbæk- eller Fribækmanden og hans forfædre var selvejere og frie mænd. Gårdens nuværende ejer meddeler, at hans fader holdt fred og hævd både over Tinghöj og Tingstenene, og de syv sandemændssten stod også i den gamle mands tid, ti det var hans tro, at det vilde gå slægten og gården ilde, når man ødelagde

dette minde. Sönnen derimod lod Tinghöjen plöje, en vej anlægge over sandemandspladsen og en del sten bortføre. NISSEN, RAMTEN.

274. Der har været en tingsten imellem *Studerup* og *Jerslev*, og der har været en på Havens mark i *Hörby* sogn. Der har stået en konge og holdt ting. MOSSI-JENS, Ö-BRØNDERSLEV.

275. *Lildfrøst* ligger og norden for kirken, hvorudi er halvtredje gård, som ligger og ved skoven; på samme mark ved en mose, kaldes *Guldbjærg mose*, ligger en stor sten, som menes af de gamle, at Thyra Danebod skulde have siddet og hvilet sig på denne sten, så der synes på samme sten nogle tegn, som nok synes deraf vist. MADS ANDERSEN, BRÆSTEN.
Præsteindberetn. t. Ole Worm.

276. *Dronning Margretes sten* lå på *Buderupholm* eller *Stövring* ejendom ikke langt fra *Fladhöj* og tæt ved hjörnet af *Egholm* slots vold. Den er nu kløvet. KLAVS GJ.

277. Lige vesten for *Guldager* stod en enkelt höj sten på en tre, fire alen, som kaldtes *Hæjles sten*. Der fortælles, at den skal være rejst af en mand, som hed Hæjle, og under den var gjemt så mange penge, at Guldager kunde bygges op for, når den en gång brændte. I halvtredserne blev den splitad og brugt til syldsten i den gård, hvortil marken hørte. Folkene i gården har sagtens fået pengene, da de siden kom godt ved det.
MOGENS KRISTENSEN, GULDAGER.

278. På *Furlands* marker er disse to mærkelige ting at sé og bemærke. Den ene er en tæt torn, en såkaldet hellig torn, hvilken øboerne ærer i den grad, at ingen nogensinde har vovet at afrive den mindste kvist, og om én vilde gjøre det, vilde det ansés for ugudeligt. Den anden er en stor sten, kaldet *Dragens bolig*, hvis længde er en 300 alen. I denne sten er et dybt hul lige som en skorsten. Når et reb sænkes derned og atter trækkes op, synes det ligesom forbrændt. På stenens overflade står altid vand, så vel sommer som vinter. Af den samme sten fortælles alterets gulv i Viborg domkirke at være gjort.
Resen VI. 135.

279. Der var tre karle, der vilde gå hen til *Rødsten* på *Fur* og undersøge den. Den første han krøb ind i den og aftalte forud med den anden, at dersom det var sådan, at han ikke kunde komme tilbage, så skulde han råbe om hjælp. Han krøb så ind, men da han kom længere ind, mærkede han, at hullet blev större, og han kunde sidde på knæerne. Til sidst blev det så stort, at han kunde stå oprejst. Han blev nu ved at gå fremad, og til sidst blev han helt vild og kunde slet ikke se hullet, som han var kommen ind ad. Han blev ved at gå og gik efter hans formening en hel time. Men så hørte han hammerslag, akkurat ligesom det var i en smedje; derefter vendte han hans hoved imod ovret. Da han nu løftede sig op ad, gik hans hoved oven ud af jorden,

og så var han ovre i *Salling*. Han var kommen op i en smeds have i *Risum*. Jeg har også hørt, at nogle karle fulgte med en karl dertil, og så bandt de reb om ham, og han krøb ind. Det varede længe, han strammede ikke på rebet eller gav tegn fra sig, så hev de rebet til dem igjen, og da var dette brændt over, og drengen så de aldrig siden. POVL POVLSEN, DURUP.

280. *Rødstenen* ligger over hele Fur, og den kommer og går ud i siden af en bakke på vestsiden af øen. På søndresiden skal den komme op i en mands ovn. Den er bygget op imod stenen. PEDER JENSEN SMED, STRANDBY.

281. Der var en mand, der havde *Rødstenen* til arne i hans ovn (ownsåår). Den sten går nemlig så langt omkring under øen. RAMSING.

282. Sønden for byen *Tegerup* hos vejen står en stor sten med dybe render som plovfurer, kaldes *Saelstenen*, hvorom intet kan forfares. Hvad denne sten (ɔ: Vismerlev-runesten) betyder er ingen, som véd, men her straks hos ligger en liden bakke, kaldes *Tommekuld*. Did siges tömmer at være ført fra røverstuen med sten og andet til en kirke at bygge, hvilken materie skulle så fast være om natten til den sted, som nu kirken står, fraført, som der om dagen mest tilførtes, og da samme sten (kan ske) skulle bleven der; men de, sig på skriften kunde forstå, kan noget vissere samle. HÖJBY, BARE HERRED.
Præsteindberetn. Ole Worm.

283. Her i *Vestanå* findes en bål, der dog blev delvis ødelagt 1886, idet armene blev slåede af korset. Noget fra Vestanå findes en klippe, der er aldeles lodret afskåren på den ene side, og ned ad den ser man fire furer. De er fremkomne ved, at en præstesön, der en aften var ude i en snestorm og foer vild, han red og red og kom tilsidst op på klippen og red ud over den lodrette side. Hesten fik dog sat benene på, og så rutschede de ned med en sådan fart, at der blev furer tilbage i klippen efter dem. De slap uskadte derfra og kom senere i god behold hjem igjen. JOHN JOHNSSON, KBH.

284. I *Rolsted* sogn i kirkemarken står en höj sten, spidsagtig oven til, kaldes *Vædderstenen* eller bakkesten af den årsag, at i fordums tid haver været en tyv og stålen en vædder i *Kappedrup* og vilde gå med den til *Nærå* og havde bundet alle fire ben på vædderen og kast den så om sin hals og vilde stå og hvile sig op til samme sten og lagde vædderen så hængende om halsen oven på stenen, hvilken faldt straks over på den anden side og kvalte tyven. ROLSTED SOGN.
Præsteindberetn. O. W.

285. På *Rolfsted* mark er en lille höj, som kaldes *Vædderhöjen*, og derpå ligger en stor sten. I byen boede en mand, som en nat stjal en vædder i nabobyen. Den var tvær og vilde ikke lade sig

lede, og han var da nødsaget til at bære den. Han bandt den nu fast på sin ryg ligesom en kræmmerpose og gik hjem efter. Men da han nåede förnævnte höj, var kræfterne gåede fra ham, og han trængte höjlig til en lille hvile. »Det er lige til pas«, sagde han, »jeg kan hvile mig der oppe på stenen et öjeblik, men vædderen får jeg beholde på ryggen, så kan jeg da hurtig komme af sted igjen, om nogen skulde komme efter mig.« Idet han nu satte sig, fik krabaten på ryggen så stor overvægt, at han faldt baglænds om på stenen, der var så smal, at vædderen kom til at hænge ved den anden side, og tyven kvaltes öjeblikkelig af rebet, hvormed han og den var sammenbundne. Den slap heldig fra det og befandt sig meget vel, da folk om morgenen kom til.

SØDINGE SKOLE.

286. Ved vejen mellem *Asbo* og *Bække* har ligget en stor sten, som kaldtes *Ronvædderstenen* eller *æ grå sten* men nu er kløvet og ført væk, da den nye landevej blev anlagt. Om dens navn fortælles følgende: En mand stjal en nat en ronvædder, fik den på nakken og listede af med den. På vejen kom han til den sten, og så vilde han hvile sig, og derfor lagde han ronvædderen op oven på stenen, imens han hvilte ryggen til siden af den. Men da stenen var noget skarp opad, og ronvædderen var stærk, så skred den ned på den anden side og tog magten over ham og trak ham lidt op fra jorden. Næste morgen fandt de manden stående der med rebet om halsen og var kvaltes. Så fik den sit navn.

NIELS JONSEN, BÆKKE.

Som et slags sidestykke hertil anføres følgende:

287. En mand havde en nat været ude at stjæle en halvvoksen levende gris, som han agtede at klække på; han var lang vejs fra, og han kneblede den, for at den ikke skulde skrige, fik den i en pose og kom ud på marken med den, hvor han bandt sig den fast på ryggen, at den ikke skulde blive så besværlig at føre; men liden byrde er lang vej tung, og han var bleven træt; det kom ham derfor godt til pas, at han kom til et rækværk ved en bro, der førte over en å. Han stillede sig med ryggen mod rækværket og lod grisen hvile derpå; den gav et spræt i posen, og manden, der ikke tænkte på noget, fik overvægten og styrtede baglænds i åen med gris og samt; da åen var temmelig dyb, og da han hverken kunde svömme eller få løst grisen af sig, druknede de begge to.

CH. WEISS.

288. I *Grydby* uden for en bondes gård står en höj, bred og slet sten oprejst på bondens agerende, og den bonde, som i gammel tid boede i samme gård, lod flytte denne sten ind i sin gård og vilde bruge sig hannem til nytte og bedre gavn, end han skulde der stået; straks blev han stenblind. Han lod føre hannem ud igjen af sin gård og på sin gamle sted igjen lod hannem beskikkes; straks bekom bonden sin syn igjen. Om påskemorgen derefter stenen var i sin sted igjen skikket, hørtes der, hvorledes der legtes

og spiltes nede i jorden ud med stenen af mange folk. Og nogle af dem endnu lever, som hørte denne leg og spil ned i jorden.

IVETOFTE, VILLANDS. H.
Præsteindberetn. Ole Worm.

289. I *Stege*-egnen, vest for, er *Frenderup*, en lang og rummelig by, der i sin nærhed har *Gröns grav*, hvorpå ligger en sten, som klinger ved nok så ringe berøring, som om der var hult under den.

Resen III. 66,

290. Endnu haver jeg fundet på en ø liggendes udi *Stubdrup* sogn, *Langis Lange*, en bred sten liggende udi en »sylenngh« hos et bjærg, kaldes *Oksenbjærg*. På sämme sten findes ligesom en toffel, smal bag, som de gjøre de afpatte (sic!) kvinde toffel og spids for til og to fingers bred dybe i stenen. Item der findes og på samme sten, ligesom en okse havde tråd dybt derudi med en fod, og andre hul findes der og ligesom hundefödder og kattefödder, og tvært over samme sten står ligesom en rist. Hvad det betyder, véd man ikke. NIELS CLAUSSÖN.

Præsteindberetn. Ole Worm.

291. *Tirslund store sten* skulde have været ind på Jelling höje, og den blev sat på en jærnbåre. Men kjæmperne, der skulde trække den, kjørte fast, og så blev den stående på samme båre og står i samme stilling endnu. NIELS LI., VEJEN.

292. Den bekjendte store sten i *Tirslund* skal være den, som Harald Blåtand lod kjøre efter Jælling til. Den siges at ligge på en uhyre stor jærndör nede i jorden. JOHN HANSEN.

293. Den store sten, der står på Sören Nielsens mark nord for *Bække*, skal være trillet dertil. Den skal stå på banen endnu.

NIELS JONSEN, BÆKKE.

294. Mellem *Gudhjem* og *Salne*, norden for Gudhjem, står en höj rank sten ovenfor nogle meget farlige klipper, der kaldes *Stortarna*. Nedenfor de klipper var der et skib, der gjorde vrag. Skibet var ladet med heste, og det var et rent under, at mandskabet bjærgedes. Til minde og tak rejste kaptejnen så denne sten, og efter skibets ladning kaldes den *Hestestenen*.

KR. SKOVMAND.

295. *Kyllingehönen*° er en stor sten, der ligger ovenpå flere mindre sten syd for *Åkirkeby*. Den gang kirken var bleven bygget, var en trold ovre i Sverige vred over det. Tog stenen i sit strömpebånd og slyngede derover. J. WEST, VOLDBY.

Den har fået sit navn, fordi den ligger ovenpå flere små sten.

296. På Lars Jensens mark i *Tjörnehoved* står to sten, som de kalder *Stenkisten*, den ene hviler på den anden og står skrå ned fra den. I den øverste af stenene står indtrykket af fem fingre. Her har folk set ni sorte mænd begrave et lille lig under stenen,

som de bar inde fra en stenhob, der ligger i skoven, og som kaldes *Niels Hemmes handsker.* FR. CARLSEN.

297. Ved *Örbæk* mellem *Hyllested* og *Hyllested skovgårde* lå for en 30 år siden en sten med en glat sideflade foroven og en dyb skure i siden. Stenen kaldes *Fandens Hvæssesten*, for han havde slebet sin barbérkniv på sidefladen, og da han var færdig med slibningen, så prøvede han kniven i stenens side, og derved fremkom skåret. NISSEN, RAMTEN.

298. Omtrent midtvejs mellem *Hyllested skovgårde*, Sønderherred ved Grenå, og *Örbækholm* lå for en del år tilbage en stor sort sten, der var flad oven på, som om den kunde have været brugt til at slibe på. Den kaldtes af beboerne *Fandens Hweedstien*, og folk var ikke videre glad ved at gå forbi den ved nattetid. Da så skolen blev bygget i Hyllested skovgårde, blev den slæbt dertil, og én af bønderne foreslog, at den skulde lægges hel ned som grundsten, det var da svært rart at få den grimme sten godt forvaret. M. BALLE.

299. *Snekkerstenens* fiskerleje ved *Helsingør* har navn af en stor sten, der en gang kom sejlende over til Danmark fra Kullen, og den blev derfor kaldt Snekkersten. V. BOYE.

300. Udenfor fiskerlejet *Snekkersten* syd for Helsingør ligger eller lå indtil for få år siden en del store sten i søen. Den störste af disse kaldes *Snekkersten* eller *Snekkesten*, fordi i gamle dage snekkerne blev bundne ved den. Overdelen af den var temmelig smal, så at et reb kunde slåes om den. Hver gang den sten lugter varmt brød o. s. v. P. STOLPE.

301. Er en stor sten, kaldes *Helligsten*, som er et hul udi og altid vand udi, som ofres til. MAGLEHJEM S., GJERS HERR.
Præsteindberetn. Ole Worm.

302. På *Egholm* i Limfjorden findes en gammel sten med indskrift på, som en gammel mand ofte har betragtet, men aldrig kunnet få nogen mening ud af. NIK CHR.

303. På *Årestrup* mark nordöst for kirken ligger en runesten, det er på den tredje ager sønden for *Bavnhöj*, sådan sagde min moder, hun var født 1792 og var ikke uden en tøs, den gang de fandt den. Det var altså siden marken blev udskift, og hendes fader plöjede imod den. Så viste han hans karl ud for at skulle kaste en rende omkring den, men da var den så forfærdelig stor, at fire heste kunde ikke trække den derfra, og han havde endda fire gode heste og vilde gjærne have haft den hjem til gården, den kunde have lukket (lujt) et godt stykke på kringgårdsdiget. Men da han nu ansér den for at være for stor til at få den fragtet derfra, så er det jo, den skal kastes ned. Så måtte de gjøre en grav så stor neden for, at de kunde skyde den ned i, og den skulde jo så langt ned, at de kunde plöje for den; men det var nu ikke så

vanskeligt, for der kom noget dejlig hvidt sand op, og det var nemt at kaste i. Der var noget lyng omkring ved Bavnhöj den gang, og det var ved at brække op at min bedstefader stödte på den. Da karlen havde fået jorden kastet af den, var der så mange ophöjede bogstaver på den, de var ikke huggede ned i den, men var ligesom klistrede på. Det er nok en sten, der har stået oven på Bavnhöj i gammel tid. Men nu er det ikke så let at finde den igjen, for agrene er vendt helt omkring siden den tid.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

304. I *Ladegårdsåen* ved *Kjöbenhavn* omtrent ud for ladegården står en höj spids sten ude i vandet, den siges at være stillet der til minde om et ulykkestilfælde, som er forefaldet der en gang, idet en vogn væltede ud i åen, og alle, der fandtes i den, omkom.

BÖRGE JANSSEN.

305. Der ligger en sten norden til laden på *Mølgård*, den må ikke komme ind i gården, for så bliver der uro. Den er flad oven på, og én har siddet og moret sig med at hugge Niels Kjeldsens navn ud i den, men det har måske ikke stået der i ti år.

KJÖBMAND SLOTH, HAVBRO.

306. Den sten, der ligger norden for laden på *Mølgård*, den vilde de en gang have lagt til syldsten under det östre flöjhus, og mureren havde også lagt den, men de kunde ikke få den lagt ret, i hvordan de drejede og ikke drejede, så kantede den sig selv lige godt. Så kommer ejeren ud og sér på den og siger, at det ikke var værd at tage den, den fik at lægges på sin plads igjen. Hans faders navn var hugget i den. Da den så kommer op på den gamle plads, lader han P. K. (Per Kjeldsen) slette ud og lader hans eget navn hugge i den. POVL THOMSEN OG OLE BÆK, HAVBRO.

307. Der lå en sten i en vandpyt nede på *Kokborg* mark tæt ved, hvor nu *æ Raskhus* ligger, der sagde den gamle Peder Kokborg til mig, mens a var dreng: »Dersom du kan få den sten vendt, så skal du sé, der skal stå Wolle Knap på undersiden af den. Det er en gammel ejers navn på møllen. En senere ejer, Steffen Sörensen, lod stenen kløve, og da så a godt nok, der stod W. K. Der var et lille stykke indhegnet mark til Kokborg, der kaldtes Mølletoft. JENS KNUDSEN, TREBJÆRG.

308. Nord for *Mygind* skal en kosak ligge begravet på marken, og over hans grav blev lagt en sten. En gammel kone, der ejede marken, vilde ikke have den sten flyttet, da hun sagde, at han skulde ligge i ro. MD. SECHER, MYGIND.

309. Nede ved *Stenhule* i östre ende af *Dronninglund* skov er en stor stendynge af ene håndsten, og enhver, der kommer forbi, hytter en sten til. Men hvad det har at betyde, véd a ikke.

MOSSI-JENS, Ö.-BRØNDERSLEV.

310. Tæt ved landevejen ved foden af den ene *Åshöj* i Ty findes en meget stor dynge småsten. Her skal i gammel tid være

henrettet en meget stor forbryder, måske to, og siden tog enhver vejfarende, der kom forbi, en sten op og kastede på retterstedet.

A. C. POULSEN.

311. Ved *Hvorup* findes på en bakke en meget stor sten, som kaldes *Kjællingstenen*. Her skal en mand være bleven henrettet.

NIK. CHR.

312. Ved vejen mellem *Fjelkinge* og *Ljungby* var der i ældre tid rejst en såkaldet bål (ɔ: et kors og en stendynge, der var fremkommen ved, at alle, der færdedes der forbi, kastede en sten ved korsets fod). Det var rejst, fordi et mord her en gang skal være bleven begået. Hvor vidt det findes endnu, véd jeg ikke.

JOHN JOHNSSON, KBH.

Fortalt af en Villandsbo i Kbh.

313. Der er en knold i en mands have i *Linå*. Så længe de kylte sten til den, skulde der aldrig blive ildebrand i Linå, og de gamle kan heller aldrig huske af, at der har været ildebrand. Men nu er haven spoleret, og så snart de begyndte at tage sten af den dynge, blev også ildløs og har været til den senere tid.

PEDER HANSEN, LINÅ.

314. I *Lyngby* sogn, Sokkelund herred, findes på markerne gamle stenmindesmærker, et på Lyngby mark, kaldet *Dyresten*, et andet på *Stokkerup* mark, kaldet *Bredsten*, og et tredje på *Lundtofte* mark, som kaldes *Smallesten*.

Resen I. 19.

315. Som historisk mærkelighed bemærkes, at i *Hvornum* sogn er vesten for *Trinderup krat* en lang rad sten, der skal være levning af et Odins alter. Trinderup hovedgård tilhørte 1443 en herremand ved navn Niels Gjed, der skjødede den til *Nörre-Glenstrup kloster*. Ved dette klosters undergang, kom den under *Mariager kloster*, men ved reformationen under kronen. Af de private familier, som have ejet Trinderup vides Capitain v. Muderspach, der endnu havde *jus proponendi* til Hvornum-Snæbum præstekald. Sydöst for Trinderup krat, hvor hr. proprietair Wandborg har ladet opføre en dæmning over åen i anledning af den kunstige engvanding, har en gang en vej gået, hvoraf endnu en fast grundvold fandtes, så at åen på det sted ej var dybere, end at man kunde vade derover. Ved denne gamle bro skal det slag have stået år 1133 mellem kong Niels og Erik Emun, som sés af Svend Ågesens historie om de danske konger.

AF HORNUM KIRKEBOG.

316. Der findes vesten *Gamtofte* imod Gammelbø en stor bred sten opløft på nogle andre store sten, hvor der menes en at være begravet, som hed *Alf*, af hvilken en agerskifte og tornelåne der sønden for skal have sit navn, som nu kaldes *Alfdel* og *Alftorne*.

Præsteindb. t. Ole Worm.

317. Sønden for denne bakke, straks derhos vises en hob store stene, ganske slette inden til, tæt sætte hos hverandre lig en

grav eller kjælder, udi længden ungefærlig ti födder lang, udi bredden seks födder vid. Derfra ved den ene side haver været en udgang også flitteligen omsæt med stene, og synes, lige som den havde været tiltækt, hvilket indløb intet synes at have været större, end som én kunde krybe imellem. Her midt udi tvært over på langs ligger en stor aflang sten, som synes at have ligget tvært over graven på de andre stene og kunde være nedsunken, siges intet troligt derom, men en hyrde skal have sovet på fornævnte sten og er bleven slet afsindig, det er vist. HÖJBY, BARE HERR. Præsteindberetn. Ole Vorm.

318. På *Höjstrup hede* på Hannæs står på den flade jord en hel masse oprejste sten, og de skal forestille en brudeskare, som kom der forbi og blev forstenet. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

319. I *Stenholt* findes en meget stor og mærkelig stendynge, og det er et særkjende, at imellem så mange er der ikke én, som er större, end at en karl kan løfte den. Naturen plejer ellers ikke at fremvise en så ensartet samling af sten, og man fristes da let til at spörge om, hvordan denne dynge er fremstået. Der er blevet mig fortalt, at der oppe ved Stenholtgård skal findes en runesten, og der, hvor nu gårdens have ligger, skal have været en kirkegård. J. J. REFSH.

13. Gamle diger og volde.

320. En vold, kaldet *Trældiget*, findes i *Lejrskov* sogn ved Kolding, og dets fortsættelse skal skunne spores både syd- og nordpå. Hertil knytter sig forskjellige sagn. H. M. I.

321. Sagnet siger, at *Trælledige* skal være bygget én nat. Voldgraven er ved den søndre side af det. Volden har været en 20 alen bred, og graven af næsten samme bredde. Det har gået igjennem *Andst* og *Gjesten*, det nordvest hjörne af *Egholt*, norden om den norderste gård i *Jordrup* og norden for møllen, ligesom og norden for mit hus. De steder, a har set af det, de gik i lige retning. Diget har også været kjendt henne i *Starup*, så det skal have taget retning fra Vesterhavet til Österhavet i retning nordöst og sydvest. En gammel mand, der var født henne i *Gjesten*, fortalte, at han som dreng henne ved diget midt om dagen så en mørkklædt person med et hvidt klæde om halsen, og den gav en lyd fra sig. Han troede, det var en præst eller student, og blev så angst, at han løb hans vej. Mens vi boede tæt ved diget — det gik lidt sønden for vort havedige — kom der flere gange om aftenen fra det dige en lyd, som om en smed tinkede på noget jærn. JENS VÆRER, JORDRUP.

322. Syd for *Understed* kirke på vejen til Sæby findes på begge sider af denne et dige, som vejen gjennemskjærer, og diget kaldes

Kløndtholmsdiget. Når man kjører der forbi ved nattetid, bliver hestene sky og stejler, og flere har kjørt løbsk der. Her skal i gammel tid have ligget en gård (Kløndtholm), og i den gård skal en pige have undlivet sit barn. E. THOMSEN.

323. *Mælport* er en grumme gammel jordvold, der dog nu er ny opført. Den strækker sig fra *Endelen* til *Birkelse*-vejen og derfra halvvejs til *Ålborg-Tisted* vejen. Den skal være ligeså vanskelig at passere om natten for spøgeri som »kastet«.
Om »kastet« sé Gl. M. I. 138.
NIK. CHR.

324. En fjerdingvej til öster for byen har ligget en gammel herreborg. som kaldtes *Dankirke*, og marken der omkring kaldes endnu Dankirke. Fra den plads og ud til havet, altså i öst og vest, går langs med den nuværende grændse et stort dige eller en vold, som den herremand havde at drive sine kreaturer ud på og selv at færdes ad, når han vilde til havet. Store skibe kunde den gang sejle lige til land, og dette var så lavt og sumpigt, at man ikke kunde færdes, hvor man vilde. KARL ANDREASSEN, V.-VEDSTED.

325. Der var för skov, hvor *Frederits* nu står, og da man byggede volden, sprang en hjort frem af sit skjul og løb om så forstyrret ved stöjen, at den jagede en vold-bygmester ud med sig i søen.
Resen VI. 705.

326. Da *Kjöbenhavns* vold skulde påbegyndes, sank den stadig hver dag så meget, som den den foregående dag var hævet over jordfladen, men så tyede man til det i gamle tider almindelige middel at indmure et uskyldigt barn. Det blev gjort, og volden sank ikke mere. BÖRGE JANSSEN.

327. I *Vestervold* er der et sted, hvor jorden altid synker, fordi der, da volden byggedes, på det sted indmuredes et barn, at dette måtte bringe volden lykke. H. V. R.

328. Den gang, da *Stege* vold skulde anlægges, vilde det i begyndelsen slet ikke lykkes. Tilsidst vidste man intet andet råd end at begrave et uskyldigt barn levende under den. Da ingen forældre var villige til at give deres barn, tog man en lille forældreløs pige, satte hende ved et lille bord og gav hende legetöj, og medens hun morede sig dermed, kastede man volden til over hende. Først nu var man i stand til at opføre volden.
G. N. BUGGE.

329. Sorte-Per fra Ribe, der rejste her omkring og handlede, fortalte mig en gang, at de nede i *Marsken* hvert syvende år begravede en levende dreng i dæmningerne eller diget.
MOSSI-JENS, Ö.-BRØNDERSLEV.

330. På et sted på *Öster-Herborg* mark, hvor landevejen er lagt over et stort kildevæld, går der en benrad. Det siges at være

en karl, som er bleven ihjelslået, da landevejen blev lagt, og som blev puttet ned i dæmningen over vældet. P. K. MADSEN.

14. Höje.

331. I *Haldum* sogn på marken ved byen *Hald* er en höj, som kaldes *Grefhöj*, det vil sige: grevens höj. Da bønderne for nogle år siden kom kjørende for at føre jord bort derfra til et andet sted, så de, at der i höjen var en hvælving, som til bøndernes og hestenes forskrækkelse faldt sammen.
Resen. VI. 607.

332. I *Vilstrup* sogn nærved landsbyen *Skovsgård* findes en stor höj, som synes at være gjort ved menneskehænder og var fordum omgiven af en med vand fyldt grav. Om denne höj fortælles, at to unge mennesker, Andreas Johansen og Mathias Bærtelsen, prøvede i året 1634 at udgrave den, for at udforske, hvad der var i den, og de traf på en mur, som de anstrengte sig for at bryde igjennem, men blev overfalden af en stor skræk. Mathias flygtede, men Andreas blev tilbage, og hans hoved blev drejet helt om.
Resen VI. 741.

333. I *Knude* ligger en höj ud imod fjorden, som kaldes *Knudehöj*, og denne skal have givet byen navn. Om höjen fortæller man, at en prinds Knud — somme siger, at det er Gorms sön Knud — skal ligge jordet her. Dette gav stødet til, at folk gav sig til at udgrave höjen forrige efterår i håb om at finde guld, men de fandt kun to sværd.

I *Ejstrup* by, *Rödding* sogn, lige östen for vejen, der fører over til *Vejby*, ligger *æ Opstanders hyw*. Der er nu gravet en stor gang tværs igjennem den.

På *Rödding* bymark ligger to höje, som de gamle kalder *Wånshyww* (Odins höje). Om få år vil sporet af dem tillige med navnene være forsvundne, da Sallingboerne ikke freder om deres oldtidsmindesmærker. (sic!)

På *Nörre-Lem* hede er der en hel mængde kjæmpehöje. For nogle år siden blev en af dem udgravet, og man fandt en kjæmpestor mand. P. K. MADSEN.

334. I *Astrup* sogn har været en höj, kaldet *Volhöj*. Der fortælles, at forhen havde ejeren af marken, hvorpå höjen har været, en sön, som stjal en af hans heste. Manden blev yderst forbitret over tyveriet, og da sönnen blev overbevist om at have stjålet hesten, lod faderen spænde to heste for en tønde, og sönnen blev sat deri, og hestene joges af sted, til sönnen var død. Faderen lod ham da begrave og kastede en höj op over ham. Sönnen hed Ole (Wolle), og derfor kaldtes höjen Volhöj. For nogle år siden blev de sidste læs taget bort af höjen, og man fandt da en menneskebenrad, der efter herredsfogdens anvisning blev begravet på stedet. T. KR. KRISTENSEN.

335. På *Drammelstrup* mark i *Tustrup* sogn, Randers amt, er der en höj, som en gang har været et tingsted. I min barndom stod der endnu en række sten rundt omkring; der havde vistnok været tolv, for man kunde se, at der hist og her manglede nogen. Den kaldtes *Per Timands höj*, og herom fortælles følgende: Høgholm skove gik den gang helt op til Drammelstrup by. I denne skov gik bøndernes oldensvin. Nu samledes bymændene på tingstedet om efteråret, da de skulde have svinene af skoven. Blandt dem var der en stor stærk mand, der hed Per, han vilde ikke have sine svin af skoven endnu. Da de andre ikke vilde föje sig efter ham, sagde han: »För svinene af skoven skal komme, skal alle på tingstedet blive.« Derpå slog han dem alle ti ihjel, og siden kaldtes höjen Per Timands höj.

336. I skjellet mellem *Hvilsager*, *Bendstrup* og *Böjen* byers jorder lå en höj, som nu er slöjfet og kaldtes *Per Bødkers höj*. I sognets gamle kirkebog står anført, at i 1723 blev på denne höj henrettet og lagt på stejle og hjul en mand i Bendstrup, som hed Per Bødker, der havde kvalt sin kone i sengebåndet. Den gamle landevej gik lige forbi höjen, og det passer godt nok med den gamle skik, at henrettelser skulde foregå ved alfar vej, for at alle vejfarende skulde se derpå til skræk og advarsel.

PASTOR ANDRESEN, HVILSAGER.

337. Nok imellem *Boring* og stranden er en höj, kaldes *Rankels höj*, hvor nu sættes bål i oprøriske tider. Der siger de gamle at skulle været et afguderies tjeneste i gammel tid over deres börn.

ASPERUP.

Præsteindberetn. Ole Worm.

338. Nær udenfor *Helsted* ses en höj med stene, kaldes *Ildehöj*, at de der uden tvivl fordum i den tid, som kaldtes brandolden, have der opbrændt de døde af en fornemme slægt, hvis aske siden der er bleven nedsat, eller og at de have hulded den plads for sit offersted. De have endog siden i kristendoms-olden hver st. Hans nat optændt der en ild og dandset der omkring enten af en ond vedtægt efter hedningernes palilia (ɔ: en fest, fejret med ild, hvorover man sprang) eller af en overtro, at marken, så vide den af ilden overskinnes, skulde besynderligen blive frugtbar. P. SYV, HELLESTED.

Præsteindberetninger fra Stevns til Peder Resen 1667.

339. Ovre i *Vium* er en höj, der blot kaldes *æ Hyw*, endskjöndt der er mange höje i nærheden. Her har vist stået et slag. Om den höj fortælles, at en pige bar den sammen i sit forklæde. Hun var flere år om det, men det blev også den højeste af dem. Her var begravet en af de kjæmper, der var falden i slaget, og hun var hans kjæreste eller brud. Den gamle bonde, der fortalte mig dette sagn, var så rørt derover, at han formelig græd.

PASTOR ENGBERG, HEMMET.

340. Min plejefader fortalte, at der på *Svejstrup mark* var et offersted på den flade mark, og fra hans drengetid af kaldtes

stenene *Støønsstæjet* (ɔ: stævnestedet). Se der støent de hinanden til, det gjorde folkene, når noget skulde forhandles, de skulde være fælles om. Der var to sten ved siderne, den bager sten gik op med noget som et bagslag, og selve kanten af det var helt hvas. Så var der to liggere over sidestenene med en åbning imellem, og når de gjorde ild under den, så kunde den ild brænde op imellem stenene og brænde mennesket, der var spændt på, og bagslaget var til at knuse ryggen på ham med. P. JOH., MOS SØ.

341. *Stodderstubben* er på den mark i *Kalvehave*, som er syd for landevejen tæt vest for byen. Der har för været et offersted samt en stor mængde sten, hvoraf de fleste nu er bortførte. For nogle år siden var stubben större, men i følge et gammelt sagn må den ej fyldes rent op, for så vil ejeren have uheld med sine kreaturer. Der er også et andet sagn angående denne stub med hensyn til kong Valdemar, men det er gået tabt. R. OLSEN.

342. Den store og smukke herregård *Kjærgård* i *Brænderup* skal være sammenlagt af to eller tre större gårde. To af dem har hver for sig navnet *Damsgård*. En parcel af en af disse gårde ejes nu af en mand i *Åhöjrup*. På dennes mark lå en stor höj, som hans formand lod udgrave i den tanke at finde oldsager. Kun den halve höj blev udgravet, den anden halve står endnu. Men der fandtes kun i höjen kul og svedne stolper, som stod op over ende, deriblandt to dörstolper mente man. Rundt omkring höjen gik en tre favne dyb grav, som ved höjvande i Lille-Bælt kunde fyldes med vand.

Sagnet beretter, at der en gang har gået en fjord fra bæltet herind, men mulig er det den samme, der har gået ind til *Kjærby*.

L. FREDERIKSEN.

343. På *Præstehöj* på *Junget* præstegårds mark mödtes i gamle dage, da der var kirke og præst i *Grætrup*, denne præst og Junget præst og sad og røg af deres piber. De gravede også en tønde gammelöl ned i höjen, og den tappede de af, medens de røg, og fik dem en snak, men om der endnu er mere öl tilbage, véd man ikke. A. H. SCHADE.

344. *Troldhöj* i *Tvilum* sogn er en stor höj på en höj bakke, som er meget stejl og brank at gå op på. Der skal være sådan hulning oven i toppen, at der kunde være en del krigsfolk, så ingen kunde se dem. SÖREN SÖRENSEN, MOLLERUP.

345. På *Klæski höj*, som er det højeste punkt på *Ø*, har der været tændt lys om natten, for at de søfarende kunde have at sejle efter. Det er lige sønden for Lavst Bajs hus.

ANE MARIE KRIRTENSDATTER, ØRUM.

346. På *Skjellerup* mark östen for vejen ad Törslev er en stor höj med mange sten, de kaldes *Røverstenene*.

NIELS MÖLLER, V.-TÖRSLEV.

347. I *Vrangagerhöj* er en gammel begravelse, som man kun kan komme ind i, når man har sildegarnshoser på. F. DYRL.

348. På *Ringstholms* mark, der ligger under *Palsgård*, ligger en höj, som er gravet ud, og den var en gang overgroet med træer og buske. Så kom der ild i dem, og de brændte, og stenene, som stod der, gik i stykker af varmen. Siden er der groet et træ op, som ingen kjender. Der siges, at ikke en gang gartnere kjender det. Det har lidt lighed med et æbletræ. SÖREN HANSEN, SKJOLD.

349. Der skal være en ridder gravet ned i fuld rustning i en höj, der ligger i en linje mellem *Hyttens* glaspusteri og *Gleesborg* kirke.

Gamle folk fortæller, at man har pustet glas ved den lille by Hytten. Derimod kan ingen længere mindes, at der har været pottemageri i sognet. Vest for kirken har man fundet en hel del potteskår og kul ved at grave ned i sandet. Dette sandlag er nu omtrent 1 alen tykt. Det er den almindelige mening blandt sognets beboere, at her har været pottemageri i gammel tid, og sognets navn (Gleesborg) tyder jo også derpå.

ANTON BRØBÆK, GLEESBORG.

350. Den, der har bygget *Glumstrup* hovedgård, skal ligge begravet i en höj, kaldes *Glums höj*. C. SCH.

351. På *Tidemandsholms* mark vesten for gården ligger *Tidemands höj*. Der skal en gammel ejer af gården ligge begravet i den. Nordvest for gården ligger *Godskehöj*, og der ligger hans kone begravet. De to höje er et par hundrede favne fra hinanden.

JOKUM KRISTENSEN, SÆSING.

352. En af de mange höje i et egekrat nord for *Gammelby* i *Læborg* sogn kaldes *Fru Mettes höj*. Ikke langt derfra mod vest ligger en större proprietærgård, *Hundsbæk*, som för var et betydeligt riddergods. Gamle folk mindes godt, at de sidste voldrester blev slöjfede. Fra borgen til ovennævnte höj skal have ført en löngang. En fru Mette, som sagnet dog ikke véd noget sammenhængende om, skal gjennem den tit og og ofte have vandret til höjen. Sagnet mælder kun, at der var hendes yndlingssted. Også mældes der, at hun der skal have fundet sin død, af hvad grund vides ikke. HANS P. ANDERSEN, VEJEN.

Optegneren har hørt denne historie af folk i Åbenrå by.

353. *Fru Mettes bjærg* skal have sit navn efter en fru Mette på *Hundsbæk*, som trykket af en svær hjærtelidelse, savn eller længsel daglig vandrede hen til bakken, satte sig på dens top og udskuede derfra tavs og tankefuld ud over egnen.

Drömte hun måske i sit stille vanvid om den skjæbnens dom, i følge hvilken den stolte ridderborg nedsank i grus, og dens hovmodige besiddere — *Limbækkerne* — i armod? N. J. TERM.

354. En temmelig stor höj ligger her på marken $^1/_{16}$ mil nordöst fra kirken, den kaldes *Arild höj*, fordi ådelvejen mellem Ringkjøbing til Kolding fra Arilds tid har gået og endnu går der forbi.

GRINDSTED LIBER DATICUS.

355. I *Törring* sogn findes tre fiskeparker, af hvilke en bæk flyder ud i Lemvig-bugten. Samme steds er en höj, som kaldes *Bavnshöj*, i hvilken der fordum er fundet urner med aske og ben. Ligeledes en anden höj, på hvilken liget af en vis Marie Mathias's, som havde hængt sig selv, længe lå ujordet. Der er også nogle höje der, som fordum gjordes usikre af gjenfærd, og i hvilke der endnu ofte høres larm og stöj, som om store kister lukkedes og åbnedes, og ligesom smede slog med jærnhamre.

Resen Vl. 754, f.

356. *Tobakshöj* ligger i *Sønderhå* i *Hassing* herred og har fåt sit navn på følgende måde: For mange år siden gik en kræmmer fra by til by og falbød sine varer. En aften var det blevet ham for sent, og han foer vild mellem bakkerne, men da kom han til en höj, som havde en udgravning i den ene side, og vinden var tilfældigvis således, at der var ly i den side, som hullet var. Så satte han sig til ro der, tog fyrtöj, pibe og tobak frem og gav sig til at røge for at holde sig varm, og da han om morgenen gik derfra, glemte han sin tobak, som blev funden af en hyrdedreng. Siden kaldes höjen Tobakshöj. KRISTOFFER HOLM, SØNDERHÅ.

B.

Kirker og deres opbyggelse. Klostre, hellige kilder m. m.

1. Gamle kirker. Herredskirker. Offersteder.

357. *Torrild herred* haver sit navn af en dommer over Jylland ved navn Torrild, som døde for kristi födsel 1270.

Jelling sogn ligger midt i herredet og er herredssognet, haver sit navn af Elling, en dommer, efter Torrild i Jylland, som døde for kristi födsel anno 1195. Efter hvilken dommer Jelling syssel også sin navn haver bekommet.

Præsteindb. til Ole Worm.

358. *Ramme* kirke er så stor, det er en af de fire fjerdingkirker. Sognet og befolkningen er nu meget lille, og menigheden danner kun en lille klat i den store kirke, men i gammel tid var det ikke sådan. Det var den eneste kirke, der var i lang afstand, og fra alle sider kom de i miles omkreds. Vendelboerne kom rejsende derned ved påsketid. De kogte hestekjød, og så skulde de gabe over Israeliternes kjødgryder. Det var tegn på den tilkommende Messias. PEDER CHRISTENSEN, ROTTESGÅRD.

359. I forhold til sognet er *Hassing* kirkegård stor, men den nordligste side af den har også hidtil stået ubenyttet og bærer navn af *Han herredernes kirkegård*, idet man siger, at ligene i ældgamle tider førtes op fra det til Ty grændsende Han herred og jordedes her. Man havde nemlig selv endnu ikke hverken kirke eller kirkegård der. Der findes og spor af gamle grave på Han herredernes kirkegård, og indtil vor tid har der ligesom været et dige som skjel imellem denne og den egentlige med grave opfyldte kirkegård. N. P. JENSEN, HASSING.

360. *Tirslund* kirke skal efter sagnet være den ældste kirke i Norden næst efter Slesvig og Ribe, ja, somme sætter den endog för Ribe, men alle efter Slesvig. I hedenskabets tid var her en offerlund for Tyr, og heraf kommer navnet Tyrslund, som bruges af nogle, mens andre i det mindste for en snes år siden, og især gamle folk fra nabobyerne, hyppig brugte benævnelsen: Op i æ Luund (oppe i lunden). Tirslund ligger på vestsiden af Sønderjylland i Nörre-Rangstrup herred. JENS HØEG, ÅBEL.

361. *Ønnerop* kirke siges at være den allerældste kirke, som findes i Skåne land. ØNNERUP, VÆBMÆNDHÖJES HERR.
Præsteindb. Ole Worm.

362. *Kirkeby* kirke siges at være den ældste i *Sunds* herred. Vesten fra Kirkeby kirke ved en å siges at være i gamle dage tre klokker nedersat, hvorefter stedet kaldes *Klokke måe*. KIRKEBY.
Sml. Thiele. I. 161. Præsteindb. Ole Worm.

363. *Siem* kirke var den første, der blev opført i Danmark, og det var grunden til, at den i sin tid blev reddet fra nedbrydelse. KL. GJ.

364. Folk ved *Bjernede* forsikrer, at deres kirke er den eneste, som blev skånet ved syndfloden. NIK. C.

365. *Eskildstrup* kirke har stået för syndfloden. SJÆLL.

366. *Romlund* kirke, som for störstedelen er opført af rå granitsten, siges at være en af de ældste kirker i Jylland.
VORDE LIBER DATICUS.

367. Den gamle kirke i *Ö.-Hassing* var en af de ældste kirker i Jylland. JAKOB KR. JAKOBSEN, Ö.-HASSING.

368. Folkene i *Als* skal i ældgammel tid have sejlet over til *Blendstrup* til kirke, da de ingen selv havde. Nu er der jo heller ingen kirke i Blendstrup, men forhen skal her have stået en kirke på det sted, de endnu kalder kirkegården.
Oppe ved *Kåstrup* skal der en gang have stået et søslag.
OLE MÅGÅRD, SIEM.

369. Her oppe på æ nedre kirkegård ved *Kloster* kirke er der et bitte krumme hul der östen ad, der er sat med kampesten ligesom en anden kilde. Folk siger om den, at der var en fremmed bisp, der strandede ved Agger, og han gik ind i landet for at finde folk, men på vejen faldt han i sövn. Han havde just gået og tænkt på, hvad han skulde gjøre, en fremmed i et fremmed land. Som han så lå og sov, sprang den vandåre ud under hans hoved, hvor *st. Tøgers kilde* nu er. Siden byggede den mand en kirke der tæt ved af törv og grene omtrent på det samme sted, som vi kan tydelig se, der har stået en kirke i gamle dage. I dette törvehus gav han sig til at præke for vore forfædre og lære dem kristendom. Siden gik det bedre, og der blev bygget et kloster. Men kilden har ellers ikke været i det bedste ord. De vil

sige, at alle heksene samles der st. Hans nat runden om kirkegården. og da sidder djævelen inden æ steger (?) midt i kjelden. Så rider de på deres ovntræer til Troms kirke i Norge. JOH. N.

370. *Vilslev* kirke har i gamle dage været kaldet *Nikolaj kirke*, som kan ses af præsten hr. Jens Nielsens gavebrev, dateret anno 1411, har en temmelig anselig bygning, om hvis ælde ikke haves nogen efterretning, hvorved dette findes mærkværdigt, at tårnet står bygt, tværtimod den sædvanlige måde andensteds, ved den östre ende af kirken på den nörre side til et kjendetegn, at denne kirke er den yderste udi Nörre-Jyllands vestrekant, ligesom tårnet ved den på søndre side af kongeåen næst herved beliggende *Fardrup* kirke i den såkaldte Törning lehn udi det slesvigske står på den søndre side af kirken samme steds, til tegn, at denne kirke er den første fra norden af i Sønderjylland.
Utrykt sognebeskrivelse for Vilslev. 1766.

371. Det ældste, som vides om *Fynbo* landsting, er, at det blev holdt i en kirke i Fyen. (Jeg læser nu også, at kongerne i de katolske tider holdt deres rådstue i Sortebrödre kirke i Odense, som var ruineret og øde for anno 1600.) J. BIRCHEROD.

372. *Vor Frelsers kirke* i *Kjöbenhavn* er alle overdommere bange for, og underdommerne i Fyen for *st. Hans kirke* i *Odense*. J. B.

373. Der har været et offersted ved *Bollershave*, og offerstenen har ligget lige her öst for, men er nu kløvet og ført væk. Stenen var væltet ned ad bakkeskråningen, men så lod min formands formand den kløve, og stumper af den sidder endnu i stendiget her ved stedet. Offerstedet er en halvrund plads med bakker til de tre sider og dal ud for rundingen. GADBJÆRG.

374. Der har været flere hedenske kirker her i *Tåning*. De var dels til at holde gudstjeneste på og brugtes dels til tingsted. Der var en prækestol i midten. Der var to på *Sortholm* i den søndre side af Tåning mark, de kaldtes *Sortholms kirker*, og der er en mark, som grændser dertil, der endnu kaldes *Kirkefaldet*. Der er også to på den vestre side af Tåning mark, der kaldtes *Brintelbo kirker*. Stenene derfra er kløvne og ligger nu under Fuldbros møllebygning. Der står en stensætning endnu i Balleskoven, den hører til Ris grund. Alle disse kirker var dannede som en rundkreds med en forhöjning i midten. MIKKEL HANSEN OG JENS BÆK.

375. I *Söllerød* sogn findes en stor fordybning, som kaldes *Stenkiste*, og som synes at være anvendt i den hedenske tid til at opfange offerdyrenes blod i.
Resen I. 22.

2. Adskillige kirkesagn.

376. *Sölling* kirke haver sit navn af vor Frue, og hvis sommergilde de haver holdt tilforn, haver de kaldet vor Frue gilde, og

dersom nogen derudi vilde være gildebroder eller gildesøster, skulde indlyses tre gange i forne gilde i navn G. F.s . . . . . .

Helderup kirkes patron haver været st. Nicolaus, som endnu findes udi kirken til stede, siddendes på en stol med en höj biskopshat på og haver tre forgyldte æbler på sit skjød, den samme syret (ziret) og beprydet mandvoksen piger hver løverdags aften med urter og krandse, at han skulde dennem vel med giftermål forsyne. Og tre forgyldte æbler skulde han give fattige faderløse piger til mand(!) SÖLLINGE.

Præsteindberetn. til Ole Worm.

377. Iblandt almuen er den tradition, at *Ål* kirke udi gamle dage skal have været annex til *Billum* og vises endnu så vel et hart (?) og sandigt vadested over . . . . Kjelst bæk under Bro eng i Ål sogn, som og en gammel vej lige fra bemældte Kjelst præstegård over bækken og siden imellem *Skurreborg* og *Hesselmed* mølle ad Ål kirke til, hvor nu ingen fart eller kjörsel er. Billum har fordum haft sin egen præst, som da boede udi Kjelst præstegård, indtil den anno 1630 blev lagt til *Jandrup* kirke formedelst begge kalds store ringhed og Jandrup præstes især slette vilkår, hvilke er at se af det kaldsbrev, som Billum sognemænd haver givet hr. Hans Pedersen, præst i Jandrup, som var den første, der betjente begge menigheder.

Det er her en gammel tradition, at folkene fra *Hostrup* by (sønden for kirken i *Skadst* herred beliggende og nu havende sin egen kirke) skulle i fordum tid have sögt Jandrup kirke og da have haft deres indgang gjennem bemeldte våbenhus, som endnu har en stor og vid dör ind til kirken. Endnu fortælles, at den å, som løber tæt sønden for kirken, og nu på det sted er henved 60 favne bred, da ej skal have været bredere, end at man kunde trine derover på et horse-hoved. Dette synes vel fabelagtigt, men dog ikke ganske utroligt at kunne være sket i ældgamle tider.

JANDRUP LIBER DATICUS.

378. *Varde* eller *Jandrup å* har i gamle dage i det mindste på strækningen ud for Jandrup kirke ikke været bredere, end at den var forsynet med en spang, eller som andre fortæller — der lå en hestepande midt i løbet, på hvilken man kunde sætte foden og således trine fra bred til bred. Folkene fra *Alslev* gik da til Jandrup kirke, som også har et våbenhus på sydsiden. Døren, der har ført fra dette våbenhus ind i kirken, er eftermuret, men kan endnu tydelig ses. I sydsiden af Jandrup kirkegårdsdige fandt man også ved en reparation for nogle år siden spor af en fordums indgang, som da skulde være den, de fra Skadst herred kommende kirkegjængere har benyttet. H. M. J.

379. *Vinderslevgård* og gods, hvori var indbefattet Vinderslev kirke, ejedes en gang af to adelige frøkener. Disse sad en aften og kunde ikke få ende på tiden. Da foreslog den ene, at de skulde spille kort om kirken, og det skete også. Der fortælles, at

den, der vandt, lod kortene, hvorpå kirken var falden, male i korets hvælving, og de findes der den dag i dag til syne for alle.

J. JENSEN, REFSHALE.

380. I et kongelig svensk »heidaminne« over *Göteborgs* stift findes antegnet, at *Anholt* ved år 1500 var annex til *Morup*, og at præsten i Morup ejede »stomhemman« på Anholt, og klokkeren havde klokkarebol på Anholt, samt at børn førtes til Morup for at døbes, og lig for at begraves. C. SÖRENSEN, ANHOLT.

381. Om *Morup* kirke fortælles følgende: Ved kysten i nærheden af en by i sognet, som hedder *Lynga*, ligger en bakke, som endnu kaldes *Kirkebakken*. Her siges det, at kirkegjængerne fra Anholt steg i land. Den daværende Morup kirke stod nede efter fyret til på kirketoften (den nuværende står omtrent en mil oppe i landet) og kaldtes den røde kirke. Indtil 1812 stod et rødmalet trætårn tilbage af kirken som sømærke for sejlere i Kattegat.

Morup hed för Mottorp. Endnu bruger befolkningen der mange danske ord i sin tale. Efter et kloster i fortiden bærer en större landejendom der navnet *Munkagård*. C. SÖRENSEN, ANHOLT.

382. I sagnet om brudeskaren, der druknede, tilföjes, at dette gjorde, at man indså nødvendigheden af at have en kirke på øen. Et sagn på Anholt siger, at stenene til kirken blev skjænkede, fra Sverige. Hollænderen, som stod tre dage i havsnød på revet, lod ikke kirken bygge, men gav nogle ting dertil, som manglede.

Se min bog: Anholt i sagn og sæd side 20 og 9.

C. SÖRENSEN, ANHOLT.

383. 1785 blev begravelsen renset her ved *Gadbjærg* kirke. Der var 32 lig, store og små, i den, og de blev smidt ud i en firkantet kule på kirkegården, som bønderne var blevne bojede til at kaste. De blev smidt ned imellem hverandt, og der blev hverken sunget eller læst over dem. Siden blev begravelsen brugt til sten og kalk og materialier. For en snes år siden (1873) blev så bygningen brækket ned. A kjøbte grundstenene af den for 19 mk., men de gamle munkehoveder, som de kalder dem (ɔ: murstenene), dem kjöbte a ingen af. Da vi brækkede muren ned, fandt vi i selve kirkemuren en gammel vinduesramme, der var en fem kvarter lang og så smal, te a kunde lige spænde den. Det var et sted, hvor der skulde sættes et nyt vindue ind, men det gamle var blevet muret efter. Rammen var af eg. POVL MADSEN, GADBJÆRG.

384. Der var bygget en udbygning til nord ved den östre ende af *Sneibjærg* kirke, de kaldte den en sakhus. Men den blev forfalden og er forlængst reven ned. Der inde stod tre gamle lig og fire börn fra *Møltrup* af *Linde*-familien. Familien var så flyttet fra gården, og kisterne kom da ud på kirkegården. Der blev lige gravet et hul så stort, at de kunde sætte kisterne derned hveren.

KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

385. I *Estvad* kirkes tårn ligger et balsameret lig. Det er en fru Benzon (født Glud) fra Estvadgård. Hendes mand ejede syv kirker, og da han var død, lod hun kongeringe over ham i dem alle syv en hel måned. Det var majestætsforbrydelse, og så blev hun dömt til at kysse den blå jomfru. Hun rejste nu til Kjöbenhavn og bad om nåde, hvilken også blev hende tilstået, imod at hun oprettede et kloster, og det blev så til *Estvadgårds kloster.*

PASTOR NIELSEN, ESTVAD.

386. Fruen lod ringe over sin afdøde mand som for et kongeligt lig. Hun skulde give gård og gods til oprettelsen af et kloster. Der var 13 på det kloster, 6 fruer og 6 frøkener og 1 abbedisse af de to første rangklasser. NIELS OTTOSEN, RÖNBJÆRG.

387. Der var forhen mange ligkister i *Estvad* kirkes tårn. Der var også et lille barn. De blev allesammen, på to nær, der fik lov til at stå, udryddede i pastor Gjølbyes tid. Han sagde, at de lugtede, og så blev de slæbt ud og begravede på kirkegården.

Der stod også et gammelt landseskaft i kirken. De sagde, at det var *Ranzaus.* NIELS OTTOSEN, RÖNBJÆRG.

388. Oberst *Ahrenfeldt* har bygget det ene tårn ved *Voer* kirke til bisættelse, og hans og kones og barns kister stod der inde, Det var egekister betrukne med læder. Ovenpå hans kiste lå hans sabel og hans sölvsporer. De kister er senere førte ud på kirkegården.

En birkedommer, *Peder Langebæk*, skal have forbyttet disse sølvsporer, det gik der rygte om. Han skal have lagt forsølvede jærnsporer i steden. Forsølvningen gik senere af, og de så da ud som andet rustent jærn.

Der har forhen været birk på Voergård og tingstue i et hus östen for gravene. Der mödte 8 stokkemænd, to af *Skjæve*, to af *Voer* og fire af *Albæk.* PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, JEGSKOV.

389. Lige neden for korbuen i *Sulsted* kirke har været nedgang til en gravkjælder. Men lemmene rådnede, og nedgangen blev så fyldt efter med jord. Selve gravhvælvingen er ellers endnu urørt, men uden adgang. Gamle koner kan mindes at have været med til at bære jord derind i deres forklæder, da nedgangen blev fyldt. LÆRER LAURITSEN, SULSTED.

390. Over den udvendige kirkedör i *Marie Malene* står et rönnebærtræ, som er vokset ud af muren gjennem en sprække og for tiden, 1848, når op over våbenhusets tag og ved en jærnring i muren er fastholdt til væggen. Dette træ må have stået der i mange år og nævnes her som en kuriositet, da det ser ud, som det var vokset ud af selve stenene. Det står der i alt fald som et smukt symbol på kirkens liv. *Omen accipio!* LIBER DATICUS.

1890, da jeg var der, stod træet endnu som oven for beskrevet fastgjort ved den samme jærnring, men barken havde lagt sig höjt op både oven for og neden under ringen, så det var tydeligt, at

denne nu i höj grad besværede træets liv. Jeg gjorde præsten opmærksom herpå og bad ham se at få ringen bort og lægge et andet bånd om træet, ti uden dette kan det ikke holde sig fast, så stort som det nu er. Det er nu vokset temmelig höjt op over taget, bærer blomster hvert år og viser, mærkværdig nok, at det kan få næring. Træet må have været temmelig stort, den gang båndet blev lagt om, da dette sidder over to alen oven over det sted, hvor træets rod skyder ind i muren. Sandsynligvis er træet omtrent lige så gammelt som kirkens våbenhus. E. T. K.

391. De mursten, der er brugte til at opføre *Åby* kirke, skal være brændte i *Teglladen*, der i mands minde ikke har haft noget teglværk. Lavkirken er forøvrigt opført af kampesten. NIK. CHR.

Her siges ellers tæjlun ɔ: teglovn.

392. Jeg har en 50 gulvfliser, der har ligget i den gamle kirke. Da kirkegården for en 8, 10 år siden blev slöjfet, grov man så langt ned, at man kom til dem. Det var lige ud for det östre hjörne imod syd, en 10, 12 alen fra kirken. Henne ved klokkehuset lige östen for det har enden af kirken været. De gjorde akkord med mig om at brække muren ned. Den var omtrent 1 alen höj og bestod mest af al, tilhugget i firkant, og kalk og kampesten. I det sydöst hjörne var en del aske. RY.

393. *Snoldelev* kirketårn har en gang været brugt af astronomerne til at kige stjærner på. Der var lavet en stor trækasse udenom kirketårnet og deri stod en hel mængde store kostbare sten, hvorpå astronomerne havde deres kikkerter. Den kasse var der i henved 30 år, og den blev sat op i tyverne. På en stor höj udenfor *Stærkinde* ved Roskilde har der også i sin tid været astronomer, men nu er der aldrig nogen der. Begge byer, Snoldelev og Stærkinde, ligger i Kjöbenhavns amt. HILMAR SVENDSEN.

394. Der er et hul oppe i *Jetsmark* kirketårn, der kaldes *Per Pysses* eller af andre *Niels Pysses hul*. Det skal være en katolsk præst, som blev muret inde der for sin troes skyld, idet han ikke vilde høre noget om den ny lære. Han sad der først i 7 dage, og da de så den syvende dag kom og råbte ind til ham, om han vilde overgive sig, svarte han, at om han end skulde dø, vilde han dog blive ved sin tro. Så blev han siddende og døde. Der er et lavt sted, hvor han har stået og trådt. Andre fortæller, at han selv lod sig indmure, fordi han ikke vilde høre den lutherske lære. Men han fik den at høre alligevel, inden han døde, da den blev prædiket i kirken. Han skal være begravet östen kirken under en ligsten, der nu er i to stykker.

LAVST KRISTENSEN, JETSMARK.

395. Den nordre gang i *Tisted* kirke kaldes *Brændevinsgangen* og skal have fået dette navn deraf, at bønderne i denne gang stod og drak brændevin og spiste deres brød under prækenen.

H. A. B.

396. En fuldkommen pålidelig mand har fortalt mig, at man ved en reparation af *Jandrup* kirkegårdsdige for en 10, 12 år siden fandt levninger i diget af en muret indgang, svarende til den nuværende. Denne indgang synes da ikke at kunne være bestemt for andre end dem, der kom fra den anden side af åen. Men jeg antager dog, at kvinderne har haft deres særegne indgang i diget også ligesom i selve kirkebygningen. Da åen på begge sider er omgiven af enge. der har en bredde af en fjerdingvej, og disse enge er marskenge, dannede af havet, kan der ikke have været spang over åen her i ældre tid. Snarere har der været en havarm eller fjord af samme beskaffenhed som det, der endnu er tilbage af den imellem *Torp hage* ved åens udløb og *Sorte-oddes* spids, ti udenfor denne odde antager fjorden en anden karakter. Engene står endnu under vand ved höje floder. E. H. SEIDELIN.

397. I östre-enden af *Malle* kirke er et menneskehoved hugget ud. Det skal være af en præst. JUST VINTER, LØGSTED.

398. I *Hvidbjærg* kirke sidder der oppe under taget på östre side af våbenhuset en sten, hvori er udhugget et billede af en dreng. En gang var Hvidbjærg kirke lyst i band, og paven og bisperne vilde ikke hæve bandsættelsen, för et menneske lod sig frivillig levende begrave. Da ingen fandtes villig, hittede man på den udvej at give en lille dreng en meldmad for at gå ned i en opkastet grav, og da han var kommen derned, blev graven skyndsomt kastet til over ham. H. A. B.

399. *Jannerup* kirke blev betragtet for et helligt sted, hvor de syge kunde hente lægedom, og hvor de søfarende burde knæle, inden de vovede sig fra kysten. Derfor blev der givet kirken store gaver. Der fortælles, at en mand en gang kjørte derhen med sin stakkels sön, som havde mistet sit syn. Da de var i nærheden, sagde sönnen: »Fader, hvad er det, vi ser der henne?« — »Det er Jannerup kirke, min sön, men hvad! kan du også se den? nå ja, lad os så kjøre hjem igjen.« Dermed kjørte de, men til straf for, at de undlod at yde deres gave til det hellige sted, mistede sönnen igjen sit syn på hjemvejen. N. P. JENSEN, HASSING.

400. *Jannerup* kirke var i mange år så faldefærdig, at folk, der havde sot og syge, tit gav til den for at blive helbredte. En mand, hvis sön var blind, besluttede [dog] at ofre en fed stud og begav sig på vej med sönnen; men da de kom nær til stedet, siger drengen: »Fa'r, er det den kirke, vi skal til?» — »Å, kan du se, så vil vi marri trække vor stud hjem igjen.« Men da de kom hjem, så var drengen blind, og så blev drengen blind.

A. OLRIK.

Optegnet i Sennels (Ty).

401. Midt på *Rødsten* mark har der været et kapel, hvoraf der nu kun findes ruiner. Der hen begav sig på st. Hans dag mange syge og lagde gaver på disse ruiner. Andre rejste på samme

tid i håb om helbredelse til den hellige Severin i *Kipping* med indtrængende bönner og medbragte desuden gaver, for ved hans magt og hjælp at få den tabte sundhed tilbage. STEGE, MØEN.
Resen III. 57.

402. *Kippinge* kirke er bleven berömt ved sagnet om de undergjerninger, som fordum skete der, idet blinde, halte og andre svage, der led af forskjellige sygdomme, på deres ydmyge bönner til Gud om at få deres sundhed tilbage, blev fuldkommen helbredte og derfor ofrede gaver til de fattige. Vidnesbyrd herom er de mange senge, bårer, krykker og stokke, som har tilhørt de syge, men som de kastede bort, og som ses i indgangen til kirken. Almuen tror endnu, at der vedblivende er en vidunderlig helbredende kraft på dette sted, og begiver sig ofte derhen for at gjenvinde deres sundhed. Om den samme kirke fortælles, at en tyv för reformationstiden stjal dens kalk og andre hellige gjenstande, men blev straks således greben af den guddommelige vrede, at muren, som han tog på, gav efter for hans fingre, og gulvet, som han trådte på, for hans födder, så at der indtrykkedes kjendemærker af hans fingre og födder, og kalken, som han efter nogles beretning kastede i det nærmeste hav, efter andres i en brændende ovn, kom tilbage til kirken. Præsten Laurentius Martinsen, Visted i Sjælland, har tilskrevet mig, at en præst i Kippinge sogn for ikke så meget længe siden, ved navn Hans Jakobsen, som var en ivrig modstander af almuens mening om de underkure, som var skete i Kippinge, lod bortføre de kjæppe, stave og bårer, som de syge havde efterladt på kirkegården, for at lade dem opbrænde. Men følgen var, at hans kone kort efter födte en vanskabning, og præsten blev så forfærdet derover, da de fleste betragtede det som en straf for hans alt for store heftighed.
Resen V. 91. 92. Sml. Thiele. I. 215.

403. *Skanderup* kirke haves den formening om i hele Jylland, at deri frembragte bön i særdeleshed skal være kraftig. Derom har jeg fra min embeds begyndelse haft idelig erfarenhed, da mange hundrede have både mundtlig og skriftlig anmodet mig om bön for syge over hele landet lige fra Ålborg og ned til Holsten. Ved advarsel derimod i aviserne har jeg standset denne overrenden, men overtroen er stærkt befæstet. Det anmærkes her, at der i Skanderup kirke findes adskillige sager, som for bönnens skyld, der er gjort samme steds for langt fraværende syge, er skjænket til kirken i ældre tider. Iblandt andre ting en messeskjorte af fin kammerdug. Anledningen til denne gave er følgende: En fornem dame plagedes af *stranguria* eller *dysuria* i höj grad. Iblandt andre råd, hende blev givet, var da dette at søge præsten i *Gjern* om forbön for hende i Skanderup kirke tre søndage i rad; men han skal have rådt hende, at hun jo selv måtte komme her til kirken og foretage sig følgende handling, som hun og skal have efter den mundtlige krønike udført selv. Med karét og tjenere indfinder hun sig efter aftale ved Skanderup kirke ganske nøgen

uden at have andre klæder på sig end en kappe. Præsten blev her hjemme i sit hus, som da gjör sagen mindre forargelig, ti det havde ladt meget underligt, om han havde givet møde tillige for at introducere hende. Ene og tavs gik hun da ind med tjeneren i våbenhuset, nøgen, dog indsvöbt i kappen. Her lader hun tjeneren stå med kappen i hånd, mens hun springer ganske nøgen ind i kirken og op til alteret, hvor hun skulde løbe op til trende gange og hver gang råbe höjt: »Jeg pisser i min seng!« og tillige ved hvert råb slå i alterbordet. Ved denne karrikatur-bön skal hun straks efter være bleven helbredet og til bevis derpå skjænket den kammerdugs-særk til alteret. Præsten Grönborg og hans kone og flere gamle folk her i menigheden har fortalt mig det. Det skal være sket i en præstes tid, som almuen kalder hr. Peiter. Men mon denne Guds menighed kunde have været så skammelig overtroisk? Imidlertid da jeg kom her til kaldet i året 1792, var besøgelsen til mig stærk om at få bedt for de syge i Skanderup kirke. Til advarsel for mine ordensbrödre i landet haver jeg i Fallesens kvartalsskrift 1. hefte 1809 indrykket en afhandling om misbrugen af bönnen i denne kirke. Men hvor langt vil den röst nå?

FERDINAND THURAH.

Af liber daticus.

404. Udi forn. *Lille-Slogerup* kirke, hvilken efter folkes relation er opbygt formedelst en gammel jomfrues bekostning, er to blodstene i den vestre gavl, hvilke skulle der være satte fattige folk til hjælp, *tempore dysenteriæ* (ɔ: blodgang). Men om det skulde være *hæmatites adulterum* (ɔ: falske blodstene), var måske vel værd at erfares af dem, som derpå kunde have *recte judicandi peritiam* (forstand til at dømme ret); dog beretter mange sig dem at have brugt endnu med deres gavn og nytte.

SLOGERUP, SKYTS HERRED.
Præsteindb. t. Ole Worm.

405. Der siges, at et pileskud fra denne kirke haver været en gammel idololatria (ɔ: afgudstjeneste) om st. Tosten (af munkenes digt), hvis kilde er at finde et pileskud fra kirken hos et torp, *Kvindebyske* kaldet, hvortil haver været stor anløb udi formåls tid. Samme st. Tostens kirke og kapel haver og været på denne kirkegård, dog det er nu næsten afbrudt, og nogle rudera igjenstår.

GREVIE S., BIERRE OG NÖRRE-ASBO HERRED.
Præsteindberetn. t. Ole Worm.

406. Udi *Toreskov* haver været en gammel idololatria om st. Thora, som er munkenes optænkte digt, hvorom ingen bevislig grund er at erfare.

TOREKOV, BJERRE OG NÖRRE-ASBO HERR.
Præsteindb. Ole Worm.

407. På *Valby* mark findes *Hillebjærg*, Bajes-brönden derhos og Lundeagrene, hvor der har været meget afguderi i fordum tid.

KLAVSTORP S., VÆBMÆNDSHÖJE HERR.
Præsteindb. Ole Worm.

408. I *Melby* sogn er der en kirke opkaldt efter den hellige

Margrete, hvortil fordum Kjöbenhavnerne plejede at sende vokslys i følge et helligt løfte, til brug i helligdommen.
Resen I. 56.

409. Om *Sæby* kirke, som ligger ved kanten af *Tis sø* siges der, at hver nat flytter englene den et hanefjed tilbage fra søen.
E. F. MADSEN.

410. *Fur* kirke flytter sig et kokketrin ud fra bakken hver nytårsnat. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

411. *Höjrup* kirke på Stevns antages stadig at flytte sig, efter som klinten formindsker sig, og derfor tror man, at der stadig bliver den samme afstand mellem klinten og kirken.
Resen I. 36. Sml. Thiele I. 203.

412. Om *Höjerup* kirke (som måske har sit navn deraf, at den ligger på den höjeste kant og yderste bred på Stevns klint) er i tale hos gemene mand, at den flyttes, ti der falder ofte megen jord og sten udaf klintebakken, og ses døde folkeben at udpippe og nedfalde der oven af halden, dog alligevel skal altid blive lige lang distans fra kirkens mur til klintebredden. Men jeg nu på ottende år har intet vist herom kunnet observere.
MADZ RASMUSSEN, HÖJERUP.
Indberetning til P. Resen. 1667.

413. Der er et sted her oppe på marken, der kaldes *Småris-led* (småris: småbuske), det er skjel imellem fæstebøndernes jorder og herremandens på *Bratskov*. Her lå et hus, som kaldtes *Småris-huset*, og deri boede en mand, som hed Kristen Pedersen. Han havde været i kongens tjeneste, og da han kom hjem, tvang general Lange på Bratskov ham til at tjene sig. Kort efter blev stavnsbåndet løst, og da han hørte det, sagde han sin tjeneste op, men generalen satte pris på at beholde ham, og så tjente han ham i flere år derefter som kusk. Senere, da han var gårdmand i Brovst, påtog han sig en kavtionsforpligtelse, og da han skulde betale og ikke kunde, måtte han lade Ålborg hospital overtage *Tranum kirke*, som Kristen Pedersen da ejede for han havde midlertidig lånt pengene af hospitalet. Han kunde aldrig senere få pengene betalt, og hospitalet beholdt da kirken. Det følte han sig forurettet ved og rejste over til kongen for at få ret og var der måske flere gange, men fik intet ud af det, og hospitalet har kirken endnu. LÆRER KNUDSTRUP, BROVST.

414. Östen for *Vejlby* kirkegård ligger et gammelt hus, som endnu kaldes *Kirkeladen*. Det har altså været en lade, hvor tiendekornet blev samlet. Kirkegårdsmuren udgjör husets ene side. Der siges, at denne hele mur har kostet en skilling mere end kirken at bygge. ANDERS PILKJÆR NIELSEN, VEJLBY.

415. Ved *Ørum* kirke har været en kirkelade. Den blev stjålen bort, og de sidste rester forsvandt ved 1858, 59. Man ser spor af de gamle færdselsveje ned til Ørum fra alle sider. I

laden hængte en lygte og brændte hver nat. Herremanden skulde levere brænde til arnestedet, som fandtes i den. De rejsende tog derind og logerede om natten, spiste maden af vognskrinet og gav hestene foder o. s. v. Der sidder sten i Ramten skole og flere steder i sognet, som er tagne derfra. Det er store munkesten.

På samme måde er vandmøllen ved *Skjern* stjålen bort i begyndelsen af dette eller slutningen af forrige århundrede. Den blev forfalden, og forvalteren brød sig ikke om at holde den ved lige. Bønderne mente, at både de og den hørte én herre til, og og så tog de, hvad de fandt for godt, så til sidst var der ingen ting.

J. V. NISSEN, RAMTEN.

3. Træ til kirkebygning.

416. Træet i *V.-Vedsted* kirke skal være skovet herude i havet på en banke, som hedder *Skjøgum*. Den er lige ud for Riber åes munding og til daglig lige overflydt af vandet, men i ebbetiden ligger den tör. Her skal i gammel tid have været stor skov.

KARL ANDREASSEN, V.-VEDSTED.

417. De gamle egebjælker, der endnu ligger, skjöndt halvt fortærede, i *Öster-Hornum* kirkes tårn, skal være huggede i *Egedalen*, langt öst for kirken, og tæt öst for den lille by *Hæsum*. I begyndelsen af dette århundrede fandtes her endnu små egetræer og lidt senere purl omtrent til mands höjde, medens der i fyrrerne næppe fandtes kviste, stærke nok til tøndebånd. ÖSTER-HORNUM.
Efter liber daticus.

418. Nogle store gamle krumplede egebjælker, der er i *S.-Onsild* kirke, er skovede i *Risbakkerne* på Onsild mark.

NIELS MØLLER, V.-TÖRSLEV.

419. Der er fortalt om vor kirke, at træværket i den er skovet i *Havlund* by eller mose her i sognet, og det kan være sandfærdigt nok, for der er gravet store træer op i mosen. Der skal her i Havlund have været ikke så lidt egeskov, og i *Eklund* skal have været fyrreskov. JÖRGEN ANDR. LAVRSEN, HAVLUND.

420. Bjælkerne i *Uldbjærg* kirke skal være komne fra *Örslev klosters skov*. Træet blev slæbt over på isen. En gang havde de fået så meget lagt ud på isen, at den gik i stykker, og det faldt til bunden. Der ligger det endnu. A har prøvet at tage efter det, den gang a var stenfisker, men det lå så hårdt i bunde, te a måtte lade det ligge. JENS JOHANSEN, HJARBÆK.

421. Bjælkerne i *Uldbjærg* kirke er huggede i *Skrobakkerne* her nede ved fjorden. Der har forhen været skov, men nu er det ene lyng. Der er nok lidt purl endnu, men heller ikke mere.

Brandenborgerne brændte skoven af, da de var her inde for at drive fjenderne ud, men de gjorde snart mere skade end gavn.

JENS BEGS ENKE, SUNDSTRUP.

422. Tømmeret i *Tåning* kirke skal være groet på *Justenborg* mark i *Vrold*. Der var en svære skov, og nu er der ikke spor af skov i Vrold. J. B. OG M. H., LILLE-TÅNING.

423. Bjælkerne i *Glenstrup* kirke skal være groede på Glenstrup fælled østen for præstegården. JENS MANDRUP, HANDEST.

424. Tømmeret i *Ørum* kirke er hugget i krattet her sønden for vor mark, hvor der nu kun er småpurl på 4, 5 alens højde. Det kaldes *Ørum krat*. ANE MARIE KRISTENSDATTER, ØRUM.

425. I *Simested* kirke findes endnu bjælker fra *Skatskov*, men nu er der steds ikke andet end kratskov. Skatskov har været brændt af tre gange for røveres skyld. Man kan endnu se de store huller, hvor de havde deres handel. NIK. CHR.

426. De bjælker, som ligger i vor kirke, skal være fældede i nogle bakker, som kaldes *Nörskov*. Der var spor af skov i min drengetid, da der sad svære rødder i jorden. Det er her vesten for byen. Der er lidt purl der endnu i de bakker, der kaldes *Nörskov kratbakker*. MORTEN NIELSEN, BJÆRGEGRAV.

427. Tømmeret til *Ulsted* kirke er hugget nede i en eng sønden for.

Kirken bestod oprindelig kun af den midterste del, kapellet, og har senere ved tilbygninger fået sin nuværende skikkelse.

Familien Krabbe til *Krabbesbo* har bygget den vestre ende af kirken. NIK. CHR.

428. Bjælkerne i *Bække* kirkes våbenhus er groede på skolelodden.

Her henne imellem *Nyby* og *Hulvad* skal have været så stor skov i min bedstefaders tid, te der kunde holde 20 vogne i rad i solskinsvejr, uden at solen kunde komme til at skinne på dem. Nu er der slet ikke spor af skov, men i min drengetid var der endnu krat. NIELS JONSEN, BÆKKE.

429. På en bjælke i *Hvidbjærg* kirke har stået følgende: »I *Åkjær hale* og *Gaskjær mose* er disse bjælker hugne«. Åkjær hale og Gaskjær mose kjendes endnu, men der findes intet spor af skov H. A. B.

430. Tømmeret i *Kjærby* kirke er skovet i *Dyrby krat*.

NIELS SVENDSEN, KJÆRBY.

431. I *Snærlund dal* har der været så stor en skov, at tømmeret i *Foenvad* kirke er skovet der.

KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

432. På gårdene *Bollers* og *Visbæks* mark har været betydelige egeskove. De sidste rester deraf forsvandt i århundredets begyndelse, og rödderne brugtes til at brænde mursten ved.

Tømmeret i *Romlund* kirke skal være taget i samme skov.

PASTOR H. KRARUP, VORDE.

4. Kirkebygning.

433. Et af de ældste sogne i Ty er *Hassing*, som har givet herredet navn. Som en følge deraf er Hassing kirke også gammel, og sagnet fortæller, at en mester med sin svend arbejdede på murene således, at mesteren satte sydsiden, og svenden nordsiden. Da arbejdet var endt, så mesteren på sit arbejde og sagde: »Den side skal stå i tusende år«, men svenden sagde: »Min skal stå, så længe verden står.« Herover blev mesteren vred og sagde: »Har du gjort evigt arbejde, skal du også have evig lön.« Dermed stak han sin dolk i brystet på ham, så han styrtede død om med det samme. LÆRER N. P. JENSEN, HASSING.

434. Mestersvenden, der opbyggede *Bjærgby* kirke, sagde til mesteren, at nu havde han bygget den så fast, at den skulde ikke falde ned, så længe verden står. Så slog mesteren ham ihjel. Det er hans hoved, der er udhugget på søndre side, og han skulde være lige så höj som op til, hvor hovedet sidder.

KRISTEN MALUND, BJÆRGBY.

435. Da *Skallerup* kirke byggedes, siges der, at der var en svend, som vilde gjælde for at være lige så dygtig som bygmesteren. Så en dag lod denne en bjælke udspænde fra det øverste af tårnet, hvorpå han gik ud og huggede en økse fast i enden af bjælken, sigende til svenden: »Gå ud og tag mig den økse!« Svenden gik ud på bjælken, men da han vilde tage efter øksen, blev han svimmel og råbte: »Hwitjen skal a ta?« Han syntes nemlig, at han så flere økser, og derpå styrtede han ned og slog sig ihjel. Hans grav vises endnu nordöst for tårnet tæt norden for kirken. Der ligger en sten, som er underlig tilhugget, omtrent som låget på en ligkiste, og den hviler på to stenpiller.

T. KR. KRISTENSEN, SKALLERUP.

436. Om et höjt tårn, som blev opført i året 1514 i Christian II.s regjeringstid, fortælles en mærkelig historie således: Da hele træstilladset var opstillet, opstod der en uenighed imellem mesteren, som var halt, og hans første lærling, der arbejdede sammen med ham, idet lærlingen, der ringeagtede mesteren på grund af hans legemsfejl, vilde ansees for at være hans lige og at forstå håndværket lige så godt som han. For at vise ham, at det var tomt praleri, når han roste sig af hans kunst og dygtighed, strakte mesteren en bjælke frem fra det øverste af tårnet og gik, skjöndt

han var halt, så langt det var muligt, ud og slog øksen fast i den yderste ende. Da han var vendt tilbage, sagde han til lærlingen, at når han vilde være hans lige, skulde han gå ud på samme sted, lösne øksen og bringe den tilbage. Han modtog vel forslaget, men til sin store ulykke, ti han gik vel ud, men vendte aldrig mere tilbage. Da han nemlig forsögte at lösne øksen, faldt han hovedkulds ned og knustes.

Resen I. 198. Sml. Thiele I. 184.

437. Den gamle kirke i *Uldum* er nu nedbrudt, og en ny, stor, smuk kirke kommen i stedet, bygget på samme grund, hvor den gamle lå. Da man brød kirken ned, så man, at grunden lå ikke lige i öst og vest med siderne, som det jo ellers altid skal være med kirker, men den var skjæv.

Der er også altid för fortalt, at han, som lod kirken bygge, lod bygmesteren halshugge for dette, men kirken blev dog stående og stod i mange hundrede år, uden at det gjorde den noget.

PEDER VANDBORG, ASKOV HÖJSKOLE.

438. To steder på *Frær* mark findes stenskjærver i mængde, blandede med kulstykker. Dette skal være en levning fra den tid, kirken blev bygget, og stenene er der tilhuggede. Kullene kommer fra, at der er anvendt ild til at sprænge dem. KL. GJ.

439. Vi véd, at da her i landet skulde på en ø bygges en kirke, og dem fattedes kalk, en vind da drev såmange skjelfisk på landet, at kirken blev deraf opbygget. Udentvivl *Thurø*. J. B.

440. I gamle dage var *Fanø* et meget fattigt land. Øen havde kun én kirke, og denne var endda blot opført af jord og drivtømmer. Hvorledes Fannikerne fik en stenkirke, skal jeg nu fortælle: En søndag under gudstjenesten hørtes en så stærk larm ude i havet, at kirkegjængerne troede, verden skulde forgå; de ilede derfor ud, og det viste sig nu, at larmen hidrørte fra en meget stor hval. Denne var kommen ind på et grundt sted og sad nu fast, da vandet under ebben var gået fra den. Dyret blev dræbt, og for det ved salget af hvalen indkomne pengebeløb byggedes en stenkirke midt på øen.

I Traps beskrivelse af Danmark hedder det: »Oprindelig skal Fanø kun have haft én kirke, beliggende midt på øen.«

KASSERER PALLE FLØE I VOSTRUP.

441. *Karlslund* er bygget af en karl. På den vestre side af byen var den gang en stor granskov, og ved denne havde han sin bopæl, og hvor nu Karlslund ligger, var en dejlig skov af alle slags træer. Her begyndte han at rydde og opføre gårde, og da han havde bygget noget, opførte han Karlslund kirke. Hvor altertavlen skulde stå, lod han nedsætte et levende lam, og det blev tildækket med jord. I en sten lod han udhugge et lams figur, og den blev sat ved den vestre ende af kirken, hvor man endnu kan se den.

442. I *Torkildstrup* kirke er en udskåren træfigur i bispedragt, som bønderne kalder Torkild. De fortæller, at han har bygget kirken, og at byen har fået sit navn efter ham. Han skal være bleven pint ihjel af hedningerne for sin kristendoms skyld. I den ene hånd holder figuren noget, som ligner et vridtbor, og det skal være en afbildning af det redskab eller instrument, hvormed han blev pint. Da der for nogle år siden blev solgt en del gamle sager fra kirken, var der også nogle, som vilde have det gamle billede solgt, da det var noget skramleri, men det vilde bønderne ikke vide noget af. De sagde, at Torkild vilde de beholde, ham vilde de ikke af med, og så blev han flyttet fra kirken ned i tårnet, hvor han nu sidder. E. L.

443. Beboerne i *Kloborg* ønskede at få en kirke ligesom andre i landet og anholdt derfor hos deres herremand om at give dem midler dertil, men han var uvillig og bortviste dem med hårdhed og skal have sagt, at de lige så vel kunde dyrke deres gud i bjærgmandens hule, som de kunde, hvis de fik en kostbar kirkebygning. De skal da have vendt bedrøvet hjem og set lys i en bakke, som de da blev enige om næste nat at udgrave. Det mislykkedes dog den nat, endskjöndt de stödte på en lang jærnbeslagen kiste med tre låse, fordi de talte. Ligeså anden nat. Tredje nat fandt de en slimet kalv oven på kisten. Så fik de den og fandt skatten. Begyndte at bygge o. s. v. De tog to kulsorte og i én time födte kviekalve og opfödte dem ved nymalket mælk, indtil de kunde trække en halvvogn. De löb så længe, de kunde, og på det sted, hvor de standsede, byggedes kirken. Kisten blev derpå indsat i kirken, og endnu for 27 år siden skal der have stået en sådan kiste. Men der blev et hul i murens östre side, som det ikke var muligt at lukke. H . . . . . .

444. Der var en herregård her östen til byen ude på marken, og på den boede en frue, som kjörte til *Rørbæk* til kirke. Der er syn for sagen, for hun har fyldt en vej op i den östre ende af den gamle mølledam med store koltringsten, og ellers på begge sider er der en stor röde, så en kan ikke gå der uden at have fjæl at gå på. Der er nok grönsvær over det nu, men dog ikke til at færdes ad, uden hvor vejen har gået, der er fast bund. Det sted, hvor hendes gård har ligget, kaldes endnu Gårdsstedet, og hun havde mark her östen til byen.

Så var hun en dag i hösten gået ud at se til sine folk på marken og havde så lagt sig på en stor kampesten, der kaldes *Fruerstenen* og ligger endnu ved mølledammen, hvor den er væltet ned fra marken af. Der faldt hun i søvn og drömte, at hun skulde finde en kjedel penge i en höj östen for byen, som de kalder *Kjedelshöj*. Da hun havde drömt det, lod hun hendes folk kaste i höjen, og de fandt også kjedlen. Nu vidste hun ikke, hvad hun skulde anvende de penge til, men så vilde hun bygge en kirke for dem. De begyndte så at bygge her ude på vor mark et stykke

vesten for byen, men det, de byggede om dagen, det blev revet ned om natten, og der er også syn for den sag, for pletten er så fuld af sten, te vi kunde ikke ørke den, den var ikke til at lade sig plove. A måtte til at grave hele pletten, og det er endda en skjön stor plet. Så skulde vi høre, hvordan det gik videre med kirken. Så tog de et par lam (eller måske stude, a kan ikke huske, hvad det var), og hvor de fandtes om morgenen, skulde de bygge. Så blev vor kirke opført.

Den gamle vej over til Rørbæk er tydelig kjendt ned over skolejorden til mølledammen. På den anden side er den gået op ad *Gröwwdal* og så bleven ved nord på op ad et stykke mark, der kaldes *Holmsvang*, dernæst videre op forbi *Hesthöj*. Det første a kan huske, var den tydelig kjendt. ANDERS OLESEN, DØSTRUP.

445. Der var en gang en fattig gårdmand fra *Suldrup*, som kjørte til Ålborg. Da han kom til *Dragstrup sige*, ikke langt fra Ålborg, var hans krikker trætte. Han spændte dem da fra og lod dem græsse i skoven, som den gang nåede næsten til Ålborg. Så hørte han én, der hujede, men han turde ikke svare, fordi han var ræd, at det skulde blive opdaget, at han græssede hestene på andres ejendom. Så hujede det anden gang, men han svarede alligevel ikke. Den anden hujede for at sikre sig, at ingen var i nærheden, for han mente jo, at hvis nogen hørte det, så vilde de svare. Så hørte han en klingren, som én kunde hælde en mængde penge ned i et hult træ, men han kunde ingen se. Han satte sig nu ned på hans knæ og bad Gud om, at han vilde vise ham det træ, som pengene var gjemte i, så vilde han bygge et tempel for dem til Guds ære. Han fandt da også træet og fik fat i pengene. Da han så kom hjem, gav han sig til at jævne pladsen, som kirken står på. Så var der en rig mand der i byen, han får det at se og siger: »Hvad vil du her? hvi går du og jævner den plads?« — Den fattige svarer: »A tror, a vil til at bygge en kirke, vi har så langt til Guds hus.« — »Ja«, siger den rige mand, »vil du bygge kirken, så vil a sætte tårn, alter og sangkor.« Det blev de da enige om, og den fattige mand byggede så kirken. Men den rige mand kunde ikke evne at sætte mere end alteret og sangkoret; tårn blev der intet af, og således står kirken den dag i dag.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

446. Der var to mænd i *Suldrup*, den ene var fattig, og den anden var rig, og de var brödre. Den fattige drömte en nat, at der var en sten på hans mark, og hvis han vilde grave under den, så skulde han finde en skat. Så bad han om morgenen til Vorherre om at lade ham finde den skat, og hvis han måtte finde den, skulde han bygge et tempel til Guds ære. Han går så ud og leder efter stenen, finder den og kaster ved den. Der var så mange penge, te det var skrækkeligt. Den gang det blev hen om foråret, tog de andre ud at plöje, men han plöjede ikke, i det sted gik han ud på hans mark et bitte korn vesten for byen og gik der

og prak. Broderen, der plöjede på hans egen mark, kom så hen til ham og spurgte, om han vilde ikke også til at plöje, det var sært, han gik der og prak, folk troede, han var tosset. Nej, han troede, han vilde til at bygge en kirke her. »Ja, når du bygger en kirke der, så skal a sætte tårn og sangkor.« Den fattige mand begyndte på kirken og fik den også bygget, men den anden fik aldrig tårnet sat, og a tror heller ikke, han fik sangkoret bygget. KIRSTEN KRISTENSDATTER, ERSTED.

447. To brödre har bygget *Erritsø* kirke. Den ene sagde, at hvis et ønske, han havde, gik i opfyldelse, så vilde han bygge kirken. Så vilde den anden broder give klokken. Han var rig, men den første var fattig. Han fandt pengene i *Vejle å*. JELLING.

448. *Skrave* kirke skal være bygget af dronning Dagmar, og hendes billede tilligemed Valdemar Sejrs sidder udhuggede i to kampesten på den östre ende af koret. Hun byggede flere kirker imellem denne og Ribe, og der blev flere materialier fra de andre kirker skrabt sammen her, deraf blev Skrave kirke bygt, og sådan fik den navn. Klokken er fra 1434. KJÖBENHOVED.

Billederne forestiller dog vel ellers jomfru Marie og Frelseren, da der står en pille ud fra hver sin side af hans hoved.

449. Der var en mand i *Heldum*, han boede på en stor gård, der hedder *Ballegård*, den var omtremt midtvejs mellem *Lemvig* og *Törring*. Den mand ejede syv bøndergårde og to huse og et boelssted. På grund af at der ingen kirke var i nærheden af de syv gårde, gik han til Törring kirke at høre ordet, men så hørte han også, når han gik ud af kirken, at folk sagde: »Der gik vor stumphaled' herremand.« Det hørte han nu flere gange, og for at undgå den spot vilde han ikke besøge Törring kirke mere, han vilde jo ikke sådan have det navn, og så går han til Lemvig til kirke. Men der traf det sig en gang, at kordrengene de spyttede ned på ham fra orgelet, hvor de stod. Så tager han den bestemmelse at rejse til kong Valdemar, der residerede på *Riber hus*, for at bede om tilladelse til at gjøre et sogn af de ejendomme, han var i besiddelse af, og bygge sig en kirke. Det blev bevilget, og den blev bygt 1366. Men da han nu vilde til at bygge og vilde udse en byggeplads, så var der en overordentlig stor kjæmpehöj i hans ejendom, på den kunde han stå og overse alt det, han han havde, og der havde han siddet så mange gange og hvilt sig, når han gik ud at se til hans gårde, der tog han så den beslutning, at hvor han i levende live havde hvilet sig så tit, der vilde han også hvile for sidste gang, hvorfor han lod höjen jævne og byggede så kirken på den plads. Den blev så kaldt *Helles kirke*, og nu er det blevet omvendt til *Heldum kirke*. JOSEF ÖRNSKOV.

450. På en mark ved herregården *Ærholm*, Fyen, har fra umindelige tider stået et træskur, der kaldes *Tröstløs kirke*. Der boede en gang en mand på Ærholm, der hver dag, det første han stod op, kastede et blik over markerne til *Rørup* kirke. Medens

han en gang var på en rejse, spillede fruen ham et puds. Nogle tusend alen fra gården rejste hun et skur, der så ud som Rørup kirke. Herremanden var knap i klæderne næste morgen, efterat han var kommen hjem, för han sendte et blik over efter sin kjære kirke. Han syntes, den var kommen så nær og gned öjnene, han gned og gned, men det blev det samme. Men da han endelig blev klog i sagen, befoel han, at trækirken skulde stå der al tid og holdes ved lige af Ærholms ejer. Der har rigtignok været dem, som har ladet den forfalde, men der siges, at de så ikke har kunnet være på gården for skrumleri.

Nu står træhuset der ikke længere, men i steden for en stang på en höj i det nordvestlige hjörne af Ærholm have, hvortil fører en sneglegang op. P. K. M.

451. Der var en mand, der havde en masse penge, som han ikke var kommen til med ret. Sönnen fik dem efter faderen, men da han var i mening om, at de var uretfærdige, vilde han ikke beholde dem og gik ned til åen og smed dem i vandet. Så var der en skilling, der sejlede oven på, den skulde jo være retfærdig, og den beholdt han, men de andre sank til bunds. For den skilling kjöbte han en kat, som fik to killinger, og så kom han til søs og landede endelig på en ø. Da de der kom til bordet og skulde have mad, var der lagt et ris ved hver tallerken. Han kunde ikke forstå, hvad det var for. Ja, det var til at jage musene væk. Så lod ham dem få de tre katte, og da det viste sig, at de kunde gjøre god tjeneste her, fik han så mange penge for dem, at han derfor byggede *Ribe domkirke*.

Rytter-Mikkel i Nörby har fortalt mig den historie og sagt, at de tre katte var tegnede af på kirken. TERKILD GREGERSEN, ÖRRIS.

452. Nogle søfolk her fra landet landede en gang i et fremmed land, hvor der var så mange mus, at enhver måtte have et ris med til bords for at holde dem fra sig. Søfolkene tilbød da at skaffe nogle dyr, der kunde holde musene borte. Indbyggerne blev så glade over dette tilbud, at de lovede at betale stor skat til Danmark, hvis de fik nogle sådanne dyr til landet. Søfolkene rejste da hjem og kom tilbage med to hunkatte og en hankat. For skatten skal *Ribe domkirke* være bygget. Folk mener også, at det er tre katte, der findes over den ene af domkirkens döre.

Fortalt mig af Ane Marie Bruuu i V.-Vested ved Ribe.

LÆRER KR. JENSEN, V.-VESTED.

453. Kapitain og styrmand fra et skib gik i land. Da de skulde til at spise, bliver der lagt et ris for hver tallerken. De spurgte om, hvorfor de lå der . . . . . De havde tre katte om bord. For dem fik de så meget sølv og guld, at kapitainen kunde bygge *Ribe domkirke* for det. De katte står afbildet på den.

HANS FLADBIRK, SØHEDEN.

454. Fordi *Ribe* kirke blev bygget for tre katte, derfor er det, at der på afbildningen af Ribe våben springer tre katte ud fra tårnet. M. ESKESEN.

455. En general *Lichtenberg*, der boede i *Horsens*, kunde kjøre på hans eget lige ned til *Varde*. Han skal have bygget *Nörup* kirke, og hans kone *Brøsten*, og de måtte ikke se hinandens tegning eller arbejde, inden det var færdigt. Kirkerne ligner dog hinanden meget.

HANS JÖRGENSEN, BRÆSTEN.

456. *Nørup* og *Brøsten* og *Engum* kirker skal være byggede af én mand. Tårnene er også ligedan. På stolene står G. H. L. og B. H. ɔ: Gert Hansen Lichtenberg og Bodil Hovgård. ROSTRUP.

457. De har sagt i gammel tid, te *Balle* kirke har været en korskirke, og *Sinding* kirke skal være flyttet fra den.

JENS JENSEN SKOV, SEJLING.

458. *Hodde* kirke er den uanseligste af alle *Nörholms* kirker i udstyrelse. Den er meget smal, og mandfolkestolene var ikke bredere end en agestol og meget smallere end kvindfolkenes. Det var lige på hvippen til, at kongen havde taget den på grund af, at den blev holdt for ringe ved lige. Man mener, at kongen sådan har taget *Lunde* og *Ovtrup* kirker. FREDERIK OG NIELS HORSBØL, YDERIK.

459. Ved et besøg på *Livø* i sommeren 1861 fandt jeg i det lille kapel næsten alt ruineret *injuria temporem*, navnlig ved forpagterens vandalisme. Imidlertid var endnu ikke få vidnesbyrd til stede om grundlæggerens omsorg for det hellige. På den gamle altertavle så man på midten Kristus på korset med Maria på den ene og Johannes på den venstre side. Til venstre derfor ses vore første forældre ved kundskabens træ og til höjre 6 personer med foldede hænder under en sol (menigheden eller måske familien på øen), vistnok modsætningen mellem synden og nåden. Endvidere fandtes en stamtavle af Frederik IV og hans slægt, samt brudstykker af en tavle med den danske kongerække (indtil Frederik I). Alt lige indtil bjælkerne under loftet har været bedækket med indskrifter. Mærkeligt er følgende om kapellets grundlæggelse:

Den salige mand Peder Martinssön, som lod bygge dette bedehus, er barnefød i *Synderlade* anno 1646, er så blefven hjem hos sin forelder, til hand var 30 år, kom så i egteskab med Karen Christensdatter Grön og boede i Bastrup 2 år, derfra drog hand til Lif øe og lefvede i egteskab 34 år og siden i Enkestand 14 år og døde i sit alders 78 år. Gud giffve hannem en gledelig opstandelse. anno 1724. AF BJÖRNSHOLM-MALLE LIBER DATICUS.

Kapellet er vel opført 1680—90.

460. *Öster-Ny kirkes* tårn har været 18 alen höjere, så man kunde se det fra Vesterhavet. Der er to store lysestager i kirken, som skal være skjænkede af en skipper, der har haft tårnet til sømærke.

Kirken har ligget et andet sted længere oppe mod *Kollemorten*. Der er endnu en dam, som kaldes Kirkedam, og et gammelt stendige eller nogle sten, der står op på enden, og det skal være der, kirken har stået. Men den kirke var kullet og indviet til st.

Morten, og så kaldte de den den kullede Morten. Deraf navnet Kollemorten. Imidlertid kom kirken i forfald, og de kom i tanker om at bygge en ny, men det blev revet ned om natten. Så slog de to røde kalve løs, og de lagde sig på bakken, hvor kirken nu er. Så blev den kaldt Nykirke. LÆRER CHRISTENSEN, VONGE.

461. Fjenderne skal have beskadiget kirken i *Randrup*, og så blev den flyttet til *Svendstrup*. Stedet, hvor den stod, kaldes endnu *Kjærregårdsbakket*. METTE ESBENSDATTER, JENNUM.

5. Kirketårne.

462. Det er fortalt som et gammelt sagn, at *Torsager* kirketårn oprindelig har været brugt til krudtkammer. Sandsynligvis har det været et vagttårn imod sørøvere, og da sejladsen ophørte, idet den gamle fjordarm groede til, fik tårnet en anden bestemmelse.

JAKOB JÖRGENSEN, TORSAGER.

463. Bønderne begyndte først på at bygge tårnet ved *Udby* kirke, og det byggede de af rå kampesten. Men så tog herremanden fat og tilranede sig arbejdet for at blive ejer af kirken. Han fuldførte bygningen med mursten, og sådan står tårnet endnu. Det var manden på *Holbækgård*. MALER SÖRENSEN, UDBY.

464. Da *Frelsers kirke* på *Kristianshavn* var bygget færdig, opdagede bygmesteren, at han havde ladet tårnets snoning gå imod solen. I sin fortvivlelse gik han op til det øverste af tårnet og styrtede sig ned derfra. AXEL OLRIK.

Meddelt mig af en mand, der mange år havde boet på Kristianshavn.

465. I nederste trappetrin af *Tranebjærg* kirkes tårntrappe findes et af muren dækket rum, der synes at have været et hemmeligt gjemme. Det er så stort, at en mand ikke kan nå dets grændser, når han rækker sin arm ned igjennem et hul, der fremkom ved at tage et par mursten ud af trappen. N. P. OLSEN.

466. Den gang de byggede tårnet til *Linå* kirke, hentede bønderne stenene ovre i *Ille*, og de kunde vel ikke tage mere end 100 sten af læsset. De kunde ikke holde den kjøren ud, og så gjorde de dem trodsige. Følgen deraf blev, at det ikke blev til andet end et almindeligt tårn, men ellers havde de fået et tårn meget höjere og et spir på kirken, det var nemlig den kirke, som *Fischer* gjorde mest ud af. Han boede på *Allinggård* og ejede jo kirken. De Fischerske arvinger har endnu en begravelse ved kirken og holder den selv ved lige. Han skal og selv være der inde, men det er ikke godt at vide. Han og hans ridehoppe blev henne en nat. Så kom hans kiste da herover fra Allinggård, og den var så bebunden med jærn, te det var farligt.

PEDER HANSEN, LINÅ.

467. Tårnet på *Tamdrup* kirke har tidligere været meget højere; men der er brændt fire alen af det ved lynnedslag, og femten alen er taget af i krigstider, da fjenderne brugte det som sømærke. F. P. J. LUND.

Fiskerne på Hjarnø bruger endnu kirken som sømærke.

468. 1739 blev *Mari-Malene kirke* i stand sat og forbedret, og ved samme lejlighed blev det forfaldne spir nedtaget. Der går endnu det sagn, at spiret havde været så højt, at det benyttedes til sømærke. Da det kan antages som afgjort, at hele engstrækningen sønden for Mari-Malene i ældre tider, man siger for 500 år siden, har været sejlbar, er det vel rimeligt, at hint sagn står i forbindelse hermed. LIBER DATICUS.

469. *Balling* kirketårn i Salling har været så højt, at de kunde se at styre efter det på Vesterhavet. JELLING.

470. *Husby* kirke havde sådant et højt tårn. De kaldte det *Rankenspir*, og de havde det at sejle efter. Så skød Engelskmændene et stykke af det ned med to lænkekugler i krigens tid. Dem har de fundet henne i *Torsted sande*. Siden, da tårnet blev i stand sat, blev det ikke nær så højt. KRISTEN OLESEN, FJAND.

471. I gamle dage havde *Træden* kirke et meget højt tårn, men da det var så højt, at det kunde ses fra Vesterhavet, og fjenderne brugte det til at styre efter, så blev det brudt ned. Da spiret faldt, frembragte det to huller, som findes endnu. I det ene hul, et bundløst kjær, skal der findes mange rare sager, man har endogså talt om en guldkarét. S. GRUNDTVIG.

472. *Holbæk* kirketårn blev skudt ned i en krig. Nogle siger, at det var svenskekrigen, andre, at det var Englænderne, der gjorde det. Til minde derom er en kanonkugle bleven indmuret i tårnmuren et stykke oppe. Tårnet var forhen så højt, at de derfra kunde se st. Mortens kirke i Randers.

De kunde stå ude på Sønderbro i Randers og høre kirkeklokkerne. MALER SÖRENSEN, UDBY.

473. *Tirsted* kirke på Lolland har intet tårn. Det hedder sig, at det blev skudt af under en krig, der var med Engelskmændene. De sigtede efter Kristianssæde, og så satte de ikke deres kugler højt nok, så de tog tårnet af med deres lænkekugler.

JÖRGEN KOK, SKJÖRRINGE.

474. Fra det nederste af munkegangen skal *Glenstrup* kirketårn have haft samme højde op ad, som derfra og ned til jorden.

H. CHR. HANSEN, HANDEST.

475. *Öster-Hornum* kirkes tårn skal have været betydelig højere, men det blev lavere, da kirken 1768 til 1771 underkastedes en hovedreparation, og de hugne sten, hvormed det var beklædt, blev for en stor del førte til *Restrup* og satte som grundsten i broen over gravene, hvor de endnu kan sees.

Stolene i kirken blev første gang malede 1842, da de forhen blot havde haft træets naturlige farve. Den gamle indvendige kirkedör, om hvilken der tales i Marm. Dan. og Pont. atlas, blev afløst af en anden i Willumsens tid. Dog er rimeligvis den jærnplade, hvoraf der findes afbildning, allerede tidligere, i det mindste for en del, aftaget, da gamle folk vel mindes, at den har været temmelig figureret, men tillige forsikrer ej at have set den således, som afbildningen viser. Rimeligvis er nogle af pladerne efterhånden i tidligere tid aftagne, og resten ganske forkommet, da en ny dör opsattes. Formodentlig er afbildningen heller ikke ganske nöjagtig. I den gamle kirkedör skal have været huller af bøssekugler, der — det være sig nu for spøg eller alvor — skal være affyrede derimod af Svenskerne, da de under Wrangel lå i Ålborg og huserede slemt der og i omegnen, som ses af »Wolfs encomium« og »Thestrups krigsarmatur«.

Ö.-Hornum liber daticus.

476. Hr. Holger Sörensen Schandorph fra 1677—1735 bevirkede ved en memorial til kong Frederik IV, at *Snedsted* kirketårn ikke blev nedbrudt, som det var bestemt. Senere er der to gange taget af det.

Efter liber daticus.

477. Man siger, at *Hjortels* kirketårn blev brækket ned i den første engelske krig 1801—07. Men klokken hængte dog ikke i tårnet för den tid, den hængte imellem nogle piller ved den östre ende af kirken. Klokkehuset, som den nu hænger i, og som står östen for kirken, er lavet 1802.

Et stykke sydvest for Hjortels kirkes tårn, hvoraf det nederste endnu står, ligger der under sandlaget på den gamle muld et tykt lag murbrokker. Et stykke af tårnet må altså være nedbrudt, i alt fald för den store sandflugt kom. LÆRER MYRUP, HJORTELS.

478. *Tolstrup* kirke, der tilhører Birkelse, har haft et tårn med hvælvinger, men det er ikke blevet taget ned i mands minde. En gammel mand fortæller, at da han gik til konfirmation, løb konfirmanterne oven over kirken. Tårnet var nemlig i sin tid blevet taget ned, og det nedrevne lå nu i meget lange tider på kirkegården ved alle tre sider af pladsen, hvor det havde stået. Der groede til sidst græs over det hele. Endelig 1813 eller 14 blev alle disse sager førte bort, og pladsen ryddet, og derfor gaves 1800 daler. Den ene side og ende kostede 1200 og den anden side 600. Det hele førtes ned i en lavning tæt öst for, som kaldes *Kirkehalsen*, hvor forhen vejen har gået. Det er let at mærke, at stenene og gruset er der, for man kan ikke drive en töjrstage ned på den plads. A. C. CHRISTENSEN, TOLSTRÈP.

479. Tårnet ved *N.-Fardrup* kirke stod på det samme sted, hvor nu våbenhuset er. Det var både stort og stærkt, men havde slået nogle revner, og derfor blev det dömt til at rives ned, endskjöndt det kunde have stået i lange tider. A var håndlanger,

da de brækkede det ned, og vi havde nær aldrig fået held af det. PEDER MADSEN, N.-FARDRUP.

480. Tårnet ved *Nörre-Fardrup* kirke stod ved det sydvestre hjörne. Da det blev revet ned, måtte de have skrueindretninger til at skille det ad med. Der blev sagt, at kirkesynet var ræd for, at det skulde falde, men det var der vist ingen fare for.

FRANDS MIKKELSEN, MEJLBY.

481. Den forrige ejer af *Resenborg* lod det øverste stykke af *Resen* kirketårn nedbryde og benyttede materialierne til at bygge et studehus af, og de hugne sten brugte han så til sæs. Men få år efter brændte hele gården, det var en straf for vanhelligelsen. Det var almindelig-bededag midt under gudstjenesten, og folk kom løbende ind i kirken og råbte: »Nu brænder Resenborg«. Så strömmede de ud af kirken allesammen. LÆRER SØE, GUDUM.

482. *Frær* kirketårn har en gang været tækket med rødmalede egeplanker. Dette har Anders Baks bedstemoder fortalt efter de gamles sagn. KL. GJ.

483. Om tornebusken på Burmands grav på *Biersted* kirkegård siges, at når den bliver så stor, at skaden bygger rede i den, da falder kirken ned. I begyndelsen af dette århundrede begyndte skaden at bygge i busken, og kort derefter mistede kirken sit anselige tårn, der blev nedbrudt af godsforvalter Møller. Skaden lod sig nu ikke se i mange år, indtil for kort tid siden, da kirken var bleven meget bröstfældig. Folk begyndte at ymte om, at skaden viste sig i busken, men kirken blev i stand sat, og skaden har ikke senere vist sig. Den hundredårige tornebusk står i fuld grøde. Ingen tör røre en gren af den af frygt for, at der skal hændes noget ondt. Ved en sådan fred trives den desto bedre.

Tårnet blev nedrevet af cancelliassessor, birkedommer Niels Vrigsted Møller, der som godsforvalter opholdt sig på Birkelse 1798—1805.

NIK. CHR.

484. Præsten *Sölling* i *Grindsted* var en meget ugudelig mand. Han ejede kirken, og da den var blytækket, og han mente at kunne gjøre en god forretning dermed, lod han blyet tage af og solgte det. Det var i krigens tid, da vi havde brug for mange kugler, og blyet skulde netop bruges dertil. Først fragtedes det til Vejle, og derefter kom det i et skib og skulde sejles til Kjöbenhavn. Men skibet sank i stille vejr på Sjællands odde, og man mener, det kom sådan for den ugudeligheds skyld at bruge kirkebly til kugler. PASTOR SOMMER, GRINDSTED.

485. Kammerherre *Sehested* til *Rydhave* tog blyet af *Rönbjærg* kirke og lagde tegltag i stedet. Blyet brugte han hjemme på gården, der for en del har været blytækt. NIELS OTTOSEN. RÖNBJÆRG.

6. Kirkeklokker.

486. Om *Tamdrup* kirkeklokke, der har en særdeles stærk og ren metalklang, fortælles følgende sagn. Da den blev støbt, og malmet var kommet i diglen, kom der en hvid jomfru (der fortælles stundom en engel) ridende forbi og kastede både et guldfad og et sølvfad i diglen, hvorfor klokken fik så smuk en klang. F. P. J. LUND.

Tamdrup kirkeklokke er lige så vel som kirken overordenlig stor. Alene knebelen i klokken vejer 56 pd.

487. Den store klokke i *Kirke-Helsinge* kirke skal være bekostet støbt af en ung, meget rig og fornem dame. Onde tunger havde udspredt et vanærende rygte om hendes sædelige forhold, og for at gjendrive dette besluttede hun at lade støbe en klokke til Helsinge kirke, som i forhold til sin renhed i klang skulde vidne om hendes renhed og uskyld i sæder. Hun bad nu inderlig til Gud, at foretagendet måtte lykkes, at hun kunde gjenvinde sin ære, og støbningen lykkedes så godt, at der ikke i vid omkreds fandtes nogen klokke, som havde så ren og skjær en klang som den. Klokken hører vel uagtet sin ælde endnu til de bedre, og dog skal Svenskerne i 1658 have betaget den meget af sin klang ved at bore småhuller i den og fylde dem med bly. M. M.

488. *Mejlby* kirkeklokke er støbt i *Krannestrup* enghave. En pige skulde slå den i støb, og så bad hun til, at den kunde nu få lige så god en klang, som hun havde sang. Når den bön måtte blive opfyldt, forlangte hun ikke mere. Den blev og så velklingende, at den kan høres på *Sønderbro* i *Randers*, når det er stille frostvejr. PEDER JONSEN, TORSAGER.

489. *Allesø* kirkeklokke skal være støbt i *Malmmose* tæt ved, og manden, som skulde støbe den, fik sølv dertil af et par jomfruer, som boede i sognet. Det beholdt han og støbte klokken af jærn og malm. Så kunde den ikke rigtig klinge, og han måtte støbe den om igjen. Medens han havde jærnet smæltet, kom jomfruerne (den ene af dem formodes at have været Ane Valkendorf) med deres forklæder fulde af sølv og smed ned i det smæltede. Så kom det med i klokken, og den blev rigtig god og klinger. JAKOB RASMUSSEN.

490. Den store kirkeklokke i *Egitslevmagle* skal være støbt nede östen for byen i en dal, som kaldes *Brude-die*, og den skal have fået den smukke klang deraf, at da massen var smæltet, kom der en jomfru med et helt forklæde fuldt af sølvpenge og kastede imellem den smæltede malm. Samme jomfru ejede den gang den gård, hvortil Brude-die hørte, hed jomfru Tite og skal have været så rig, at hun ingen ende vidste på sin rigdom. MADS PEDERSEN.

491. Om *Nörre-Nebel* kirkeklokke fortælles, at en frue kom

med sit forklæde fuldt af sølv, da den blev stöbt, og smed en stor slundt i kjedlen, som den smæltede malm var i.

KRISTEN VAD, N.-NEBEL.

492. Kirkeklokken i *Örre* har en mindre god klang, og skylden derfor tillægges en hr. Essing, som har stöbt den. Man har derfor det lille rim eller mundsprog om den klokke:

»Søl å mæssing
de stol hr. Æssing,
i æ stæj såt han kåvver å bly,
for en sku da gi nåwwerlerres ly.

K. J. UNDERSTRUP.

493. *Assens* tre kirkeklokker sang, da de var ophængte:

»Sølv og messing det glemte hr. Essing,
Kobber og bli han satte heri.
Anna og Johanne,
vil I med? nu flyer Susanne«.

Dermed foer de alle tre ud af tårnet, den ene ud over byens östre port, og de to andre i stranden, hvor man endnu stundom kan høre dem ringe. H. V. R.

494. Ved *Kirkeby* findes en eng, som kaldes *Klokkeengen*. Deri fandtes i min barndom et hul, som man kunde stikke en stang ned i og så høre klang som af en klokke. Min fader, som var født i Ollerup, har fortalt mig, at han har hørt klokken klinge, når man stödte en stang i hullet. Den sang i tre dage:

»Sølv og messing tog hr. Essing,
kobber og bly kom så deri.
Anne, Johanne, så flyver Susanne.«

E. MÖLLER.

495. *Kirkeby* ved Svendborg er den ældste kirke i Fyen. I den var en klokke, som ringede af sig selv tre dögn i træk og foer da ud af det ene lydhul, så kirkemuren revnede derved, som det sees endnu. Man hørte den synge:

»Ding dang, klokken sank,
kobber og bly kom heri,
sølv og messing gjemte hr. Essing«,

og da røg den over tre marker og sank ned i en mose, der al tid har hedt og endnu hedder *Klokkemae*. Man har været ved at grave den op, men da de var ved at tage de sidste tag, sagde én: »Hold ved min handske!« og nu sank den så dybt, at den aldrig mere kommer for dagens lys. På samme sted vokste i ét dögn en lille el op, der siden er vokset mere og står der aldeles enlig den dag i dag i engen. P. OLSEN.

496. Ikke langt fra vejen mellem *Ringe* og *Sødinge*, et lille stykke

fra Ringe, er der et kjær, som kaldes *Klokkelong*, hvorom der fortælles følgende: Ringe kirke skulde have en ny klokke, men støbemesteren stjal af malmen og blandede bly deri. Derfor kunde klokken ikke være i kirken, men flöj ud af lydhullerne, så snart den var hængt op, og ud i det omtalte kjær. Idet den susede gjennem luften, kunde folkene høre den synge:

»Kobber og messing stjal hr. Essing,
og bly kom i mig.«

Nu blev der sendt bud til kirkeejeren på *Bøllinggård*, og han kom da med otte sorte heste, der skulde trække den op, og det skulde ske stiltiende. De fik også virkelig klokken op fra dybet, men ligesom de var ved at få den op på land, glemte en af karlene forbudet og råbte: »Å, nu fik vi den da!« Men da styrtede den tilbage i dybet med et forfærdeligt brag tilligemed de fire heste, og siden har aldrig nogen prøvet på at få den op.

SØDINGE SKOLE.

497. Da klokkerne til *Langå* kirke skulde støbes, blev der udleveret en del sølv og messing til en hr. Essing, der skulde støbe dem. Han beholdt en del deraf og satte noget ringere malm deri. Da nu kirkeklokken kom og blev hængt op, og der blev ringet med den, begyndte den at synge:

»Sølv og messing tog hr. Essing,
kobber og bly satte han deri.«

Der fortælles, at klokken blev ved at synge og ringe i tre dage og nætter, til den røg af akselen og ud af lydhullerne ud i *Ryges mose*, og der har undertiden beboerne, når de grov törv, kunnet nå at støde til den med spaden; men når de så vilde stræbe at tage klokken op, sank den atter dybere, så længere end at støde til den har de aldrig kunnet nå. HENRIK JENSEN, SVINDINGE.

498. Min fader sagde: »Kirkeklokken i *Vellev* er gravet ud af et bjærg, der hedder *Busbjærg*.« Den klokke var mage til og havde samme lyd som vor gamle klokke her i *Vinkel*.

MOVST JENSEN, VINKEL.

499. Der var sådan en klang i *Sæby* klokke, at det gik over al ting, den kunde høres tydelig over til Nykjøbing på Mors. Så vilde Nykjøbing-folkene kjøbe den af beboerne, men de vilde ikke sælge den. Da listede de dem over en julenat (eller nytårsnat) og borede et meget fint hul i den, og julemorgen mærkedes det straks, at klokken gav mindre klang end för. Hullet er så fint, at det ikke kan sees. DORTE JOHANNE KRISTENSDATTER, GRYNDERUP.

500. Folkene i *Nykjøbing* vilde have haft *Sæby* klokke til stormklokke, for det den var så svær. Så blev der drilet et hul i den for at tage noget af klangen. PEDER LADEFOGED, NAVTRUP.

501. Da *Frue kirke* i *Kjöbenhavn* blev bygt op igjen for 100

år siden, vilde de have den usædvanlig store klokke, der hænger i *Udby* kirketårn, til stormklokke, men så gik præsten i Udby, hr. Runge, som selv var en god klokkestøber, op i tårnet med sin hammer og slog et stykke af, så det flöj ud i gadekjæret, og derfor kaldes det endnu *Klokkekjæret*. Klokken hænger den dag i dag i tårnet, men har jo tabt en del af sin klang. F. L. GR.

502. Der var så meget en udmærket klang i *Give* kirkeklokke, og da der var udsigt for, at de skulde have været af med den til stormklokke, så fik de et hul boret i den, og så tabte den noget af sin klang. De fik nok hullet fyldt igjen, men klangen kom aldrig tilbage. CHR. HANSEN MØLLER, RINGIVE.

503. *Hornstrup* kirkeklokke havde så stærk klang, at den lød over kjöbstadklokken. Så blev der sat en blynagle i den.

CHR. H. MØLLER, RINGIVE.

504. Der er to klokker i *Gjesing* kirke. Den store havde så udmærket en klang, at de kunde høre den ude på Randers bro. Der var tale om, at den skulde føres over til Kjöbenhavn og der hænges op i en af de store kirker, men til alt held sprang der et stykke af den, forinden denne plan kom til udførelse. Der skulde nemlig ringes over en afdød konge eller dronning, og da flöj knebelen ud og slog stykket af den. Så beholdt folkene deres klokke. N. EHRENREICH, TÅRUP.

505. I *Tolstrup* kirketårn har hængt en meget stor klokke. Der siges, at man kunde stå på Sundby bro og høre dens klang. Den blev ført bort, da tårnet reves ned, og kom til *Hjermitslevgård*, men hvor den senere er bleven af, véd man ikke. Den blev vist stöbt om.

Der var den gang to klokker, og den lille har man beholdt. Det var assessoren, der førte den bort.

Andre fortæller, at den revnede blev løbet omkring i Randers og kom igjen. A. C. CHRISTENSEN, TOLSTRUP.

506. *Höjelse* kirkeklokker er de störste i Sjælland. Derfor fik man lyst til en gang at få dem til Kjöbenhavn og bruge dem til stormklokker. Man læssede dem på en vogn med fire heste, men da vognen kom til *Skennese å*, kunde de ikke få den af stedet; man måtte da vende om, og hestene kunde nu magelig trække vognen. CHR. N.

507. Kirkeklokken i *Fiskbæk*, der var bestemt til Viborg, kunde hestene ikke trække længere, da de kom til det sted, og så måtte man lade den blive der. Den blev nu hængt op i kirken. Der er så meget sølv i den, og derfor havde den så god en klang.

Den er en gang falden ned, hvorved den led så stor skade, at den måtte smæltes om.

LÆRER VESTERGÅRD NIELSEN, VORDE.

508. For få år siden hændte der på Sejrø et mærkeligt tilfælde, om hvilket jeg har øst efterretninger både af hvad sagnet fortæller og af dokumenter, som er skrevne til mig om denne sag. I den sidste krig imellem Svenskerne og vore trængte svenske sørøvere forskjellige gange ind på øen og ødelagde, hvad de fandt, såvel ved ildebrand som ved plyndring. Endelig i året 1678, da indbyggerne var forjagede, røvede de kirkens to klokker, så at indbyggerne, da de vendte tilbage, blev nødte til i nogen tid at holde gudstjeneste uden klokker. Men den störste af dem var gået i stykker under nedtagelsen og blev uskikket til kirkeligt brug, og kun den mindste kom uskadt til Sverig. Da den var bragt til Göteborg og var ophængt i den tyske kirke, begyndte den, mærkeligt nok, af sig selv at svinge og ringe, ret ligesom den var bragt dertil ved mennesker, som svingede den med stor kraft. Forskrækkede herover vilde kirkens foresatte ikke benytte den til kirkelig brug og skrev 1680 til præsten på Sejrø, hr. Ole Rasmussen, og forlangte, at Sejrøerne skulde komme og tage deres klokke tilbage og blot erstatte de omkostninger, som var medgåede ved at føre den fra skibet til kirken, og foregav som grund, at de ikke vilde bruge den, fordi den var skjænket af sørövere. Men da præsten i øboernes navn skrev tilbage, at de på grund af fattigdom hverken kunde evne at bringe klokken tilbage ad en så lang vej, eller til at betale de forlangte penge for den, så bragte Göteborgerne selv på egen bekostning klokken til Helsingør og skrev den 10. oktober 1680 til præsten, at den var bragt der til, og at de ikke forlangte nogen betaling af Sejrøerne. Sådan skete det, at den blev givet tilbage til øen 1681, det tredje år efter at være ført bort der fra. I slutningen af disse breve skrev Göteborgerne, at de ønskede, at klokken, som för havde ringet i krig, idet den ringede af sig selv, måtte i mange år svinges af Sejrøerne i fred.

Resen V. 426.

509. *Døstrup* kirkeklokke har haft en meget god klang, men så faldt kloden ned, og så blev klokken klinket, og nu skratter den og har ingen klang. ANDERS OLESEN, DØSTRUP.

510. Kirkeklokken i *Romlund* skal være givet fra gården *Boller*, da den var en sædegård. PASTOR H. KRARUP, VORDE.

511. Den gamle klokke her i kirken skal være skjænket af en munk fra *Börglum kloster* til en nonne, som var her i præstegården, og hun lod den så hænge op i tårnet.

SÖREN KRIST. ANDERSEN, HÆKKEN, V.-HASSING.

512. Den klokke, der nu er her i kirken, er kommen fra *Odense*, hvor den var tiklokke i domkirken. Den gamle lod Klavs Tommerup Henriksen på *Refstrup* omstøbe i Randers hos klokkestøber Daniel. Så fik han en mindre klokke, som han hængte

nede på Refstrup og brugte til vællingklokke, og dernæst et strygejærn til madammen. De to fik han fra foruden den ny kirkeklokke. Men den blev som følge deraf for tynd og gik i stykker, og enten han nu byttede den hen, eller han solgte den, og så kjöbte den i Odense, véd a ikke noget om. MADS POVLSEN, GADBJÆRG.

513. I *Skjödstrup* kirkebog findes: »Anno 1687 ₒnogle få dage för jul blev ₒden lille klokke ophængt i tårnet.« Årstallet derpå er 1651. Årstallet på den store klokke er 1613.

514. I tårnet er kuns én klokke, hvorpå findes også en inskription uden årstallet alene, som viser, at den er stöbt midt i 16de seculo. I forrige tider har tillige hængt en liden klokke i koret, som kan ses af det tilbageværende træværk, som endnu sidder på samme sted, hvor klokken har hængt, som rimelig har været brugt til at ringe i prædikestolen med, men nu ikke mere findes eller vides, hvor samme er afbleven.

Sognebeskrivelse af Vilslev 1766.

515. På *Dover* kirkeklokke står:

Min mund er vid, min tung' er lang,
jeg kalder folk til kirkegang.

PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

516. På *Hornslet* kirkeklokke findes et vers på rent og smukt dansk, i hvilket malmet selv indføres således talende:

Min mund er vid, min tunge lang,
jeg kalder folk til kirkegang,
gak ind, hør til, giv agt og lær,
Guds ord af hjertet elsk og ær,
betænk, hvor ilig tiden går,
for dören rede dommen står.

Resen VI. 598—99.

517. Indskrift på *Revninge* kirkeklokke:

Nu hænger jeg som för, dog uden refned side,
i Refninge igjen, men, læser, vil du vide,
hvo mig omstøbe lod, da var det friherrinde
af Podebusckers slægt, hvis navn du her mon finde:
Anna Sidonia til Lundsgård, man mon skrive
da sytten hundrede med tillagt to og tyve.

518. På den nederste rand af *Skast* kirkeklokke står i to linjer:

Tenk hierte ved hvert slag Gud tvsind tak at yde,
som dig sit ord og fred lod ved sin salved nyde.

Fred gode Frederick og ønsk Gvd ver hans ven,
som mig lod gyde ny. Christopher Castensen.

Ordet »og« er sammenskrevet i ét skrifttræk, og første bogstav i »Frederik« er sammensat med 4, så det må læses som »Fjerde Frederik«.

E. T. K.

519. *Jordløse* klokke. Me fecit Johann Bartold Holtzmann Hafniae Soli deo gloria. Anno 1742 in Janvari er denne klocke bleven omstöbt og bekosted af da wærende herskab N. H. S. — A. B. F.

Hør klockens lyd i Jesv naun,
som minder dig at komme
til kirche for dit eget gaun
med troende og fromme.
Kom altiid flittig, når den sig
i tårned lader ringe;
lad ingen ting forhindre dig,
når du den hører klinge;
forsöm ej self din salighed
og kirchens sande goede,
see til, du findes wel bereed
og falder så til foede
din Gud og kiære frelsermand,
at du i ham kan finde
opreisning af din synde stand
ved troen over winde.

520. På en træplade på klokkestativet ved *Borris* kirke, Fjends h., står:

Stå stille, vandringsmand,
når du mig hører klinge,
betænk, at jeg en gang
til graven dig skal ringe.
IX XX XXX XL L LX LXX LXXX XC C,
en af disse åre
du bæres skal til jorde.

521. Min bedstefader fandt det halve af *Skjærum* kirkeklokke. Han plovede der omkring, og så plovede han den op. Bjælderne, de har til deres kane i Damgård, er lavet af den, de har sådan en fin klang. Døbefunten var på *Stenumgård* og stod i fårehuset, da de brugte den til at vande deres får af. For nogle år siden kom den på kirkepladsen igjen og står nu der.

MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

522. På *Egeskovgård*, (Kværndrup sogn) i gangen oppe på »det store hus«, hænger der en klokke, som rimeligvis kun har været brugt til at kalde med. Denne klokke kan man undertiden om aftenen pludselig få at høre; den ringer, uden at der er nogen ved den. En troværdig mand har fortalt, at han således har hørt klokken ringe, og at han da har set efter, om der var nogen ved den, men han bemærkede da intet andet, end at snorene til urværket bevægede sig lidt.

P. JENSEN.

523. I *Besser* kirke i Onsbjærg sogn er ophængt to klokker, med hvilke papisterne på reformationens tid på overtroisk måde plejede at indvie sædemarkerne. SAMSØ.
Resen V. 437. Sml. nr. 570.

7. Kirkeklokker i søer og havet.

524. Idet de kjørte kirkeklokken fra *Trandum* over broen på *Stubbergårds sø*, sank klokken til bunds. De kunde mange år efter høre den ringe nede i søen hver höjtidsaften. N. PEDERSEN, BOLLE.
Sml. Thiele I. 237.

525. I *Engesvang* by har en gang stået en kirke, som nu forlængst er ødelagt. Der var en præst, som havde været på en rejse ned til Vesterhavet, og han havde da ved stranden fundet en smuk kvinde, som var kommen i land ved et skibbrud. Han tog hende så med hjem som sin hustru. Da præsterne ikke den gang måtte gifte sig, blev han tilsagt til at møde for bispen på Silkeborg slot. Både han og hustruen mödte for at bede om tilladelse til at blive sammen, men bispen var ubönhørlig. Præsten besluttede da at gjøre en rejse til paven i Rom. Her fik han sine synder tilgivet og tilladelse til at beholde hustruen, imod at han anskaffede tre kirkeklokker, én til *Kragelund*, én til *Sinding* og én til *Sejling* kirke. Men bispen på Silkeborg slot var bleven forelsket i præstekonen og vilde lægge enhver hindring i vejen for præsten. Denne havde fået de to kirkeklokker hængt op i Kragelund og Sejling kirker, men da han vilde sejle den sidste, som var bestemt til Sinding kirke, op ad Langsø, havde bispen fået folkene til at bore huller i skibet, så det sank med kirkeklokken, og der fortælles, at når de to andre kirkeklokker ringer til höjtid, ringer den tredje ude i søen. Da svenskekrigen var udbrudt, og da præsten kom hjem til sin kirke, var den aldeles ødelagt, og både byen og kirken var gået op i luer. J. JENSEN.
Jvf. Thiele I. 232.

526. Der er tre kirkeklokker sunkne i *Gub sø*, nemlig dem, der var bestemt til *Balle*, *Kragelund* og *Bording* kirker. Kun den ene blev reddet, nemlig den i Bording, den er så almindelig stor og dygtig. SÖREN JÖRGENSEN, ENGESVANG.

527. Der er flere gange fortalt om en kirkeklokke, der var bestemt til *Feldballe* kirke og skulde sejles over *Öje* (Öww) *sø*, men den gik af båden og sank ned i søen. Mange har forsikret, at de tit har kunnet høre den ringe der nede til höjtid.
NIELS FELDBALLE, TORSAGER.

528. I *Venge* kirke har der været to klokker. Den ene flöj ud og ned i *Venge sø*. Det kom på, at i støbningen havde mesteren gået hen og forbandet den; den vilde ikke makke ret, og det var

endda den bedste af dem. Da den nu skulde til at ringe, satte de den i gang en helligdag, og så, som de allerbedst ringede, flöj den ud i søen, og de fik den aldrig siden. PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

529. For mange år siden skulde kirkeklokkerne i *Kværndrup* gjøres i stand, da de ikke var rigtig vellydende. En hr. Essi blev antaget hertil og fik udleveret en del sølv og messing til at lappe med. Han stak imidlertid disse gode sager i sin egen lomme og lempede dem med kobber og bly. Da man så skulde til at ringe med klokkerne, var de alt for døde i klangen, og man trak derfor stærkere og stærkere i rebet, og til sidst blev det så voldsomt, at den ene klokke slog sig løs og foer ud af lydhullerne, helt hen over byen, og faldt først ned i »Dybe Mae«, en eng vesten for Kværndrup hørende under Egeskovgård. Det sære af det var imidlertid, at klokken på vejen hen over byen sang følgende vers, der røbede Essings bedragerier:

»Sølv og messing det gjemte hr. Essi,
kobber og bli det satte han i.«

Der blev nu sendt en tre, fire karle ud for at lede om klokken, og de fandt også godt nok hullet, hvori den sad, og fik lagt et reb om den. De havde allerede fået den op til overfladen, da en af karlene bandte en stor ed, at nu var de den da vis; men aldrig så snart havde han sagt dette, för klokken igjen gik til bunds, og siden efter er der ingen, der har hørt eller set noget til den. P. JENSEN.

530. Den klokke i *Odense*, som for mange 100 år siden skal være mirakuleusement faren ud af den gamle *Albani kirke* og falden i åen på det sted, som kaldes endnu *Klokkedybet*. Siden efter blev derved altid hørt en lyd på vers, hvorved klokken klagede sig over mesterens falskhed. J. BIRCHEROD.

531. Syd for landevejen mellem *Ringe* og *Nyborg* i Jens Andersens mark overfor »Bæksmedens« hus findes en lille mose, som kaldes *Klokkemose* eller *Klokkelong*. Om oprindelsen til dette navn fortælles følgende: Medens klokketårnet endnu stod over den vestlige kirkehvælving, skete det en dag, da der ringedes over et lig, at klokkerebet blev revet ud af hænderne på den mand, der ringede, og klokken flöj ud af lydhullet og sank ned i nævnte mose, hvor den siges at ringe de höjtidsaftener. I den tid man arbejdede på at flytte tårnet, hørtes ofte en lyd fra mosen, som om der klemtedes med klokken i det fjærne. LÆRER S. JÖRGENSEN, KISTRUP.

532. I *Tim* kirke hænger en stor klokke, som har en særdeles yndig klang og kan høres langt bort. Sagnet fortæller, at Peder Gyldenstjærne, der ejede *Timgård* og *Vestervig* på én gang, har stjålet klokken ovre i Skåne. Der hængte i et tårn to store klokker, og deraf vilde Gyldenstjærne have den ene til Tim og den anden til Vestervig kirke; men han vidste ikke, hvordan han skulde få

dem ned af tårnet; så rådede en skånsk mand ham til, at han skulde lade kjøre nogle læs sand hen til tårnet og så lade klokkerne falde derned i det bløde sand. Det råd syntes Gyldenstjærne godt om, og han fik også klokkerne ned hele og holdne, men så slog han bag efter den skånske mand ihjel, idet han sagde: »Du var en forræder mod dit fædreland.« Men hans kone og börn forsörgede nok Gyldenstjærne siden. Klokkerne blev bag efter bragt på et skib, der skulde sejle dem til Danmark, men skibet gik på grund ved *Torsminde*, og der blev den ene af klokkerne kastet over bord, den anden blev hængt op i Tim kirke. Der hænger foruden den store klokke en mindre klokke, som ikke er så velklingende. Ved höjtidelige lejligheder ringes der med begge klokker på én gang, og så siger almuen, at den store klokke siger: »Mi søster hun drownt i æ Vesterhav, mi søster hun drownt i æ Vesterhav,« og den lille klokke svarer: »Læ hind leg der for Fanden, læ hind leg der for Fanden.« Klokken ved Torsminde ringer hver helligdag, og da siger den: »Søster min hænger i Tim, søster min hænger i Tim.« MAREN BONDE, VEDERSØ.

533. Nogle fortæller, at da skibet kom til grundene i fjorden, kunde det ikke komme over, og for at lette det måtte de kaste den ene klokke over bord. Andre fortæller, at den blev tabt, da den skulde bæres fra skibet i land. Klokken i tårnet har om heligaftenerne en vidunderlig vemodig klang og kalder på den anden, som svarer den fra fjordens bund. HANNE FENGER.

534. Da *Bjærgager* kirke skulde forsynes med klokke, var der to på vej her op fra Tyskland, men den ene forliste i Vesterhavet; den anden blev hængt op i Bjærgager kirke, men har en underlig længselsfuld klang, og de gamle her i sognet siger, at den kalder på sin sunkne mage. Andre hører den stadig sige: »Mi maag er henn!«

Nogle fortæller, at der var tre klokker, og at den ene kom til *Odder* kirke. ANE BIRGITTE BERG.

535. Her i *Tåning* skulde de have en kirkeklokke, og den blev sejlet over havet sammen med *Ovsted* og *Tandrup* klokker. Skibet kom i havsnød, og så har de vel haft for stor last og har da kylt Tåning klokke ud. Men de andre to kom land og blev hængt op. Den i Tandrup er en svær klokke og lyder så kjönt; de kan høre den helt til *Elling*. Der har for resten været to klokker i Tandrup. LAVST SOMMER, TÅNING.

536. Der blev en gang kjöbt en meget god kirkeklokke til *Glud* kirke, men den kom aldrig dertil, for skibet forliste, og klokken gik til havsens bund. Så fik de den, de nu har, og når der ringes med den, så lyder tonen, som om den vilde sige: »Mi måg æ drownet!« Det høres bedst, når man ikke er alt for tæt ved, og tonen lyder endog noget sörgelig. SÖREN HANSEN, SKJOLD.

Glud grændser til Horsens fjord.

537. *Storvorde* kirkeklokke og vor klokke skal være stöbte akkurat på én gang. Da de blev sejlede her til, kom skibet i havsnød, og skibsfolkene måtte til at smide den ene klokke ud. Så kom de i land med den anden, og den blev hængt op her, men den ringede så sörgelig: »Min mag' den ligger på havsens bunde.« De nødtes da til at gjøre forsøg på at få den anden fisket op igjen, og det lykkedes. Den blev så hængt op i Storvorde. I godt vejr kan vi høre den klokke helt her over, og de to klokker lyder bestemt ensdan. BERTEL KROG, V.-HASSING.

538. For en snes år siden hængte i *Hvidbjærg* kirke en meget stor klokke, som nu er stöbt om. Den sagde, når der ringedes:

»Dinng danng, min mag' ligger i Oddesund
bund bund.«

Magen til den skal nemlig ligge i *Oddesund*. Båden, som skulde føre den over, sank eller kæntrede med den.

Klokken i Hvidbjærg var så stor, at den kunde skjule en tønde rug, og da den blev styrtet ned fra tårnet, slog den så stort et hul i jorden, at man magelig kunde begrave en hest deri, og hullet var kjendt i mange år. H. A. B.

539. Da *Sennels* kirke blev bygt, blev der ført to klokker her over fra England til den; men den ene gik under. Derfor siger Sennels klokke, når den ringer:

»Mi mååg leger å æ fywebonnd!«

og når fjenden kommer i landet, og den ringer til storm, så ringer klokken i fjorden med. A. OLRIK.

Optegnet af fru E. Dybdal.

540. Det er længe siden der boede en klokker i *Middelfart*. Hans tjenestepige skulde besörge ringningen med kirkeklokken. Men hun var meget kjed af at ringe med den svære klokke, og da hun så en aften kom op i tårnet for at ringe aftenringning, sagde hun: »Gid pokker havde den klokke!« Men da røg klokken såvel som pigen ud af lydhullet og sank til bunds i Lille-Bælt. L. F.

8. Kirkeboskab og indskrifter.

541. Den nederste del af *Nordby* kirke fra våbenhusdören af kaldes endnu *Jeppes kirke*. Der boede en gårdmand her i byen, der hed Jeppe; han var et forfærdelig höjt menneske, meget höjere end nogen anden Nordbyer, og han gik altid der ned og satte sig, og så gav man den ende af kirken navn efter ham. Men det er ikke noget gammelt navn, da det ikke er så meget længe siden han levede. LÆRER LARSEN, NORDBY, SAMSØ.

542. På den næstnederste hvælving i *Sulsted* kirke står:

Anno dni mdxlv i i i, da lovd erlighe och velbiurdigh mand jost høg tijl vangx gård thene kircky for malle hans maller y randers.

Sagnet beretter, at denne Hans Maler blev blind ved dette arbejde, der var aldeles fortrinlig udført. Det kan nok være rimeligt, at et så storartet arbejde i så mørkt et rum kan have kostet mesteren synet.

I det modstående felt står:

Anno 1599 lodt erlige og welbørdige mand Stivge Høg til Wangsgård førbedre denne kiercke med førmalning.

Denne restavration har just ikke været nogen forbedring, tværtimod det modsatte. Hele kirkens malerier blev opfriskede i den oprindelige stil 1882—85 af maler V. N. Sörensen fra Roskilde. Også altertavlen skulde han male op, og fik den sendt til sit hjem, men hængte sig der i en krog, der var anbragt i væggen over hans lænestol, för han fik tavlen færdig. LÆRER LAURITSEN, SULST.

543. Da biskop Jacob Madsen vilde lade alle altrene, undtagen ét, borttage af *Husby* eller *Sønder-Åby* kirke i Fyen, blev hannem svaret af patronen på *Iversnæs*, nu Wedellsborg, at de havde ikke bygget dem, og derfor ikke vilde nedbryde dem, og af samme årsag skal der endnu, som mig er sagt, findes i samme kirke fire altere foruden höjalteret.

Men ellers overalt lod han borttage alle de katholskes unødvendige altere, som endnu findes slængt omkring i kirkerne. J. B.

544. Af alteret ved *Turø* kan vi se, at Bartholomæus var kong Hans's patron, og st. Hans dronning Kristines. J. B.

545. I *Ajstrup* kirke i Vendsyssel findes en stor i egetræ udskåren altertavle, rigt forgyldt og malet. Den bærer årstallet 1618 og skal efter sagnet være forfærdiget af to dövstumme brödre på gården *Holt* i Ajstrup sogn. C. M. KVOLSGÅRD, AJSTRUP.

546. Det er en tradition, at de en gang vilde føre Gråbrödre kirkes prægtige altertavle hen i st. Knuds kirke, som den tid var bleven byens fornemste kirke, og der da inden i tavlen, da de den vilde nedbryde, blev funden en skreven forbandelse over dem, som vilde føre den og en klokke der fra kirken, og at de derfor lod alteret stå. J. B.

547. Den nuværende altertavle i st. Knuds kirke i *Odense* skal i følge sagnet være flyttet fra Gråbrödre kirke til sin nuværende plads. Dette skal være gået således til: Da kirken en gang var under ombygning, manglede man en smuk altertavle til den. I Gråbrödre kirke fandtes den gang den smukkeste i alle Odense kirker, og man besluttede derfor at flytte den hen i Knudskirken. Der blev bestilt folk til at flytte den, og disse fandt straks i begyndelsen af arbejdet en seddel i altertavlen, hvorpå

der stod skrevet, at ingen nogen sinde måtte flytte tavlen fra den kirke, hvortil den var helliget, og hvori den nu stod, men vilde alligevel nogen begynde derpå, da skulde det kun lykkes dem at få den ud, når den næsten var ødelagt. De begyndte alligevel på arbejdet, og i begyndelsen gik det også ganske godt, men da de var komne midt ned i kirken med den, kunde de ikke komme et skridt videre. På samme tid var der en meget ond og ugudelig bisp i Odense, og da han hørte dette, befalede han, at den skulde ud, om så kirken skulde nedbrydes. De nedbrød nu først taget for om mulig at få tavlen ud foroven, men de kunde ikke komme videre end midt vejs, hvad kunster de end anvendte. De nedbrød altså også murene, og nu lykkedes det dem først, efter at altertavlen var næsten aldeles ødelagt, at bringe den ud over kirkens ruiner. Tavlen blev nu istandsat det bedste, man kunde, og flyttet ind i st. Knuds kirke, hvor den endnu står, men den er aldrig bleven så smuk, som den för var. Gråbrödre kirke blev aldrig mere opbygget. På dens kirkegård fandtes en mængde smukke udhugne gravsten, som den ugudelige bisp kjöbte og lagde i sin hestestald nede i grævningen, men der blev han standset i sin formastelige trods, ti hestene kunde nu ikke få ro i stalden, för han havde opbrudt stenene igjen og bragt dem tilbage til et andet helligt sted. P. K. M.

548. En anden tavle findes i altergulvet med kirkens skytshelgen st. Laurentius udhugget i træ, liggende på en rist, og tyrannen Valerianus, hans råd og store mænd omkring stående. En latterlig passage skal her i gammel tid have tildraget sig således, at da en bonde en søndag var kommen tidlig i kirken, stod og betragtede st. Laurentius, kom degnen i det samme. Bonden spurgte ham da, hvem af disse karle det var, som havde bragt st. Laurentius på risten, og da degnen viste ham kejserens billede, løb bonden stiltiende hjem og hentede en langskaftet buløkse og af enfoldig nidkjærhed huggede hovedet af tyrannens billede med de ord: »Jeg skal så mærke dig, at du ikke mere skal stege noget menneske på rist.« Billedet sees endnu blandt de andre at være hovedløs.

Homå kirkebog. Præsteindb. fra J. Worsøe.

549. Sagnet går, at den store marmortavle, der står i begravelsen ved *Voer* kirke til minde over fru *Ingeborg* og *Otto Banner*, oprindelig var bestilt som altertavle, men så var den for stor.

Prækestolen stod för lige midt i brigsdören, og der gik et bræt med billeder på fra den ene side af kirken til den anden. Det var månederne, der var aftegnede med symbolske figurer. På søndre side stod med forgyldte bogstaver: Hr. Peder Jensen den Tid Sognepræst for Albæk og Voer. Midt for stod: Til Pintsefest lod jeg Fru Ingeborg denne Prædikestol oprette. Nu er der kun de fire billeder tilbage, der står om prædikestolen: Juni, Juli, August og September. PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, JEGSKOV.

550. Flere gange har de prøvet på at ville flytte både prædikestol og altertavle fra den gamle kirke i *Vejle* og til den ny.

Der var tre rige kjöbmænd der nede, den ene var så rig, at han havde tre skibe i søen, og de tog dem på at flytte begge dele, men det kunde ikke blive til noget. De gik agter ud alle tre, et skib forgik for dem efter det andet, og de svandt formelig hen. Så blev det standende den gang. Nu fortæller de, at prædikestolen er flyt, men altertavlen skal stå der endnu.

HANS JÖRGENSEN, BRÆSTEN.

551. Bag på altertavlen i *Glenstrup* kirke står:

Anno 1711 var pest i Handest. Hr. Peder Wedege pastor loci. Anno 1717 blef holdt jubelfest. Anno 1735 døde denne kirkepatron H. Thornsohn, samme aar lod han kloken omstøbe. R. Lund Anno 1748.

552. Messehagelen i *Brovst* kirke skal være kommen fra et italiensk kloster. LÆRER KNUDSTRUP, BROVST.

553. Udi *Jordløse* er en kirke, og hos samme kirke er en kapel ved den norden side, udi hvilken, som de gamle siger, st. Jost haver været påkaldet, og der er kommen mange halte, blinde, døve, skrøbelige og er blevne helbrede, förend de komme igjen.

Og findes endnu på denne dag en forgyldt kalk og disk udi kirken, på hvilken står således:

Calix sancti Jodici in Jordløs 1515.

Dernæst findes ogå under på foden af samme kalk disse efterskrevne ord:

Denne kalck er kiöbt fraa st. Jost udi Jordløsse och hør nu thill Siøboe. Anno domini M D XXX VI. Og bruges dog samme kalk udi Jordløse kirke. CHRISTEN LAURITZÖN, JORDLØSE.

Præsteindb. Ole Worm.

554. På *Vinkel* kirkes kalk står:

Efter at woeris fiender anno 1627 hafver berofvet voeris soegenkirk Winckel och nv voer herre hafver gifvet os fred och roe igien daa gifver ieg Peder Ollefsen med min kiere hvstrv Maren Christensdatter denne kalck igien til kierken Gvd till ehre och kirken till beprydelse.

P. O. S. Anno 1631. M. C. D.

555. På *Tåning* kirkes alterbæger står:

Det, ilden gjorde damp i sky
og smælted bort om natten,
lod Aakjærs herskab gjøre ny
Aar 1718.

556. Sti Knudsen, der har sat *Tåning* prædikestol op, var tingskriver i Skanderborg.

Alterbægeret brændte i annexgården, da byen brændte.

LAVST SOMMER, TÅNING.

557. Døbefunten af *Trandum* kirke står her i Grove til svinetrug. Peder Lykke havde kjöbt den. PEDER KRISTENSEN, HVIDBJÆRG.

558. I koret findes dåben på den søndre side henop imod alteret af udhuggen kampesten, hvorom er en gammel tradition, at den kan konservere vandet bestandig uden al forrådnelse. Så meget er i det mindste vist, som jeg véd af egen erfaring, at vandet temmelig længe derudi kan holde sig, uden at lide kjendelig forandring på syn eller smag, og har jeg i min tid ikke villet lade det ankomme på videre forsøg for ej at vove for meget, men efter nogen tids forløb ladet det gamle vand immer omveksle med frisk vand.

Vilslev sognebeskrivelse 1766.

559. Døbebækkenet i *Væsløs* kirke har følgende indskrift:
Anno 1642 den 13 Febrvarii hafver erlig och welbyrdig mand Palle Rosenkrandtz til Wedtzløsgård Kong. Maietz Befalningsmand ofver Avgdesiden gifvet dette beken til fonten vdi Wedtzløs Kircke Gvd hannem derfor belønne och veger samme becken to skolepvnd.

Altertavlen er med skrækkelig udskårne figurer. Skyerne i himlen er fremstillede som fyldte poser og Gud Faders arm ligner en tromle. Figurerne står alle ud på benene.

560. På korbuevæggen i *Kjærby* kirke fremkom ved kirkens ombygning 1891 en indskrift, der tidligere havde været overkalket. Døbefonten har stået lige tæt ved.

Hoc loco	gestn reno°
est bapti	vatu cvb
sterium po	dno seve
situm anno	rino Fabri
1624 et	cio 25 o
abare cvm sa	ctobris.

561. Der er fortalt om prækestolen her i *Onsbjærg*, at den er lavet paa Bisgård. Der var en præst her, som interesserede sig meget for kirken, og han skal have ladet den lave. Sandsynligvis har han fået en norsk billedskjærer herned, som så har stået og skåret den i provstens hjem. Forhen var der nemlig nogen forbindelse med Norge. PENS. LÆRER SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

562. På *Hejnsvig* prækestol står Julernes våben og følgende indskrift: »Christiernus Jullus 1592.« Han har boet på Donslundgård, som nu kun er en almindelig bondegård, men af den gamle herregård er der endnu spor. Da man for nogle år siden grov et hul til en kjælder, fandt man så meget som en tønde læsket kalk.

P. JENSEN, HEJNSVIG.

563. På *Grindsted* prækestol står:
Benditsn arby Her. Mads Charbo Clemen Sörensn. P.

På alteret:

Gud glæd Høyædle Mand, som pryder her dit tempel
hands Dyd her giver Skin, Patroner til Exempel,
Din Soel gif Maanen Kraft, at dend tiltage maae
Lad Lichtenberges lys og Ære viit udslaae
Bevar dend dyre Sjæl, din Hofgaard, ædle damme!
Her ziirer hun dit Huus, gjør hende, Gud, det samme!
gif hendes Æres Naun hver Dag at blomstre maa,
lad Stammen tage til, og ævig for dig staae!

In Julio A 1740. Past. loc. Cl. Haagen.
På et par kirkestole:
G H L. B H G.
På døren: 1652.

564. På *Vogslev* prædikestol har stået en indskrift, men navnene er udkradsede, og derefter er der smurt maling ovenpå. Med megen möje kan man dog skimte, at der har stået følgende:

Anno 1589 lod erlig och velbyrdige mand Christopher Michelsön och sin frve Daarthe Agnese denne predikestol opsette Gvd til lof och ære.

Hr. Christopher Michelsön Tornekrands til Lundbæk døde 1589. Hans hustru var Dorthe Jul.

565. På degnestolen i *Ullids* kirke står:
Siunger Herren en ny sang 1692 givet af Else Lavsdaatter.
På Prækestolen:
H. Lavrits Matzön to Viborg 1599.

566. I *Sjörslev* kirke er der en tavlepung med tilhørende klokke og stok, som bærer følgende indskrift:

Værer barmhiertige for Guds skyld. Giver i Jesu nafn, så skal eder gives. Samuel Olufssön Anno 1706.

567. I *Års* kirke hænger en tavle med præsterækken. Omkring i kanterne af den står:

At ei i glemmebog skal være slet opskrevet
de præster, som i Års og Havbro haver levet
fra reformatzen af, at tegnes for hver mand
her deres navne op, at hver dem læse kan.

568. I *Gjedsted* kirke står på en tavle med præsterækken:

Fra Reformationen har
her disse præster værit,
Gud os i mørke lysit bar,
hans navn vær ævig ærit.

569. I *Bråby* sogn er der spor af grundvold til et kapel, hvor der fordum hang to faner, som det overtroiske folk plejede at bære omkring på markerne, når det var meget varmt, for at de kunde få regn, og når man fik altfor megen regn, for at man kunde få klar himmel.

Resen. I 54.

570. I *Tund* (ɔ: Tunø) kirke hænger et af ælde brunt silketörklæde ned fra en stang, som er stukken ind i væggen i en pille, så at klædet hænger frit ud. På det er indvirket et skib i havsnød, og en kvinde, som bliver trukken op af bølgerne ved sit hår, samt en del bogstaver som fortæller derom. Men det hele er meget medtaget af tidens tand. Herom fortælles, at en frue, der led skibbrud på Tund og kom frelst i land, gav det til et minde og bestemte, at det skulde hænges op i kirken. S. P. DEGN, NORDBY.

Sml. Thurahs: Samsøs Beskrivelse.

571. I *Besser* kirke har der i mands minde været et skab, hvori gjemtes to flag eller standarder, og gamle folk siger, at de havde været brugt til at signe grøden på marken med. Ved kirkens restauration forsvandt både skab og flag. MIKKEL SÖRENSEN, SAMSØ.

572. I *Asminderød* kirke, *Grönholt* sogn, findes et gjemmested af bly og en del forskjellige ben, rimeligvis af helgene, hvis navne er skrevne på pergament, af hvilke nogle endnu kan læses, som st. Peter, st. Dorothea. Fordum herskede der også den overtro hos frugtsommelige kvinder, at de kunde komme lettere over födselen, når de kunde forskaffe sig nogle småstykker af muren, og der findes endnu mærker af afkradsede steder i samme.

Resen. I. 61.

573. Der er en blyæske i *Vester-Vedsted* kirke, den står omme bag alteret, og der siger man at der har ligget et stykke ben af apostlen Andreas i, men det kom bort ved kirkens brand 1846. Kirken er helliget ham. KARL ANDREASSEN, V.-VEDSTED.

574. En husmand her i *Lyngby* var meget religiøs. En helligdag siger han til konen, at hun ikke måtte arbejde om søndagen. Det kom de til at trættes om, og i sin vrede siger hun, at hun vilde ønske, hun aldrig skulde føde ham levende börn mere. Der efter fødte hun 12 døde börn, det ene efter det andet. Disse börns gravminder findes der endnu spor af på kirkegården. Det første jeg kom her til byen, lå der 12 små egebuller, men nu er de næsten hensmuldrede. For at sone den forbandelse gav manden pulpituret og lysekronen til Lyngby kirke, som findes der endnu.

LÆRER BENDIX, LYNGBY.

Niels P. Hansen, Lyngby skov, fortæller dette sagn således:

575. En gårdmand i Lyngby kom en søndag op at trættes med sin kone, efter at hun havde fået det første barn. Hun stod nemlig og skyllede noget barnetöj, og det sagde han hun måtte ikke, ja, han satte hende stærkt i rette for det, og sagde, at det var synd. Så bad hun til Gud, at hun aldrig mere måtte få levende börn. Derefter fik hun 11 eller 13 til, og alle var de dødfødte.

Jeg har selv efterset disse ligtræer, hvoraf rester endnu findes lidt nordvest for kirkens vestgavl. Der sees endnu både de store og en 5, 6 af de bitte små. Lysekronen er særlig smuk og sjælden. På pulpituret står:

Knud Rasmussen og hans hustru Birgitte Jensdaatter i Lyngbye lod dette chor bygge og staffere Anno 1737. E. T. K.

576. Lysekronen i *Skanderup* kirke er givet af en skipper, som skulde på en farlig sejlads. LÆRER BUNDGÅRD, GJÆRN.

577. De søfarende gav en gang et årreværk til *Kobberup* kirke, fordi tårnet var sømærke, de kunde se det på Vesterhavet. Men kirkeejeren, der hed Jörgensen og var fra Strandet, tog det bort igjen. for han sagde, at muren ikke kunde holde. Han gav også ansögning ind om at tage blyet af kirken og lægge tagsten i steden, og fik lov til det, men blyet sank på havet, da de vilde sejle det bort. Han red op ad Dommerby banke på en hvid hest, og skoene var gloende. SØBY.

578. Der skal för have været orgelværk i *Kalvehave* kirke, men da der en gang spilledes derpå, skal det af den stærke lyd(!) være faret ud af kirken og ud på den strandklint, som kaldes *Arehovedet*. Men da der er et Årehoved på Jakob Kræmmers lod, og et andet på degnens, er det vanskeligt at afgjøre, hvor orgelet egentlig er faret hen. R. OLSEN.

579. I *Tårs* kirke hænger på den nordre side af kirken lige over for prædikestolen et stort maleri af nederlandsk arbejde, der forestiller Helvede. Fanden svæver i en drages skikkelse over en svovlsø, hvori 14 figurer vælter sig. Den 15de figur har Fanden om hovedet og neddypper den i svovlsøen. Anledningen til dette maleri, og til, at det er kommet til at hænge på dette sted, er denne:

På en af herregårdene i sognet boede en herremand, der ikke kunde forliges med præsten. Præsten tordnede hver søndag på prædikestolen over herremanden og fordömte ham til Helvedes afgrund. For at hævne sig lod herremanden dette maleri forfærdige og ophænge, og netop den person, som dragen neddypper i svovlsøen, er præsten, så den skal have fuldkommen lighed med ham. Maleriet har givet anledning til den i egnen gængse talemåde: Som Fanden i Tårs kirke.

Historien er sandfærdig, og de pågjældende personers navne kunde mulig endnu opgives, men maleriet skal nu være nedtaget og ødelagt, hvilket er skade, da det var godt udført.

R. H. KRUSE.

580. I *Bylderup* kirke ikke langt fra Tønder hænger et meget stort maleri, der forestiller de fordömtes pinsler i Helvede. Anledningen til dette fæle billede er mig fortalt at være denne: Dersteds boede i gamle dage en øvrighedsperson ved navn Funk. Han sögte på uretfærdig måde at frarane en familie sammesteds sin lovlige ejendom, jeg tror, en lille bondegård. I adskillige år varede trætten, men endelig sejrede retfærdigheden, og den stakkels fortrykte familie beholdt sin ejendom. Derover blev herren, da han ikke vidste middel til anden hævn, så forbitret, at han lod male og ophænge i kirken omtalte billede, hvor de fordömte, som skrækkeligt pines af Djævelen, skal være virkelige portræter af alle den forhadte families medlemmer. A. L.

581. Nederst i *Onsbjærg* kirke på den søndre mur hænger et stort maleri, malet på træ og forestillende nogle skibe i havsnød. Øverst oppe forestilles et skib sejlende i magsvejr og roligt hav, men for neden sees skibe helt synkefærdige. Tavlen bærer følgende indskrift:

I Aaret 1775 den 9de Martii udseylede fra Samsøe til Norge Hr. Peder Rasmusen, med ham var Kjöb. Rasmus Sörsen föd i Vastrup 1748, gift i sit 18de Aar med ærlige og dydige Pige Gjertrud Clemmensdatr föd i Stavns, med hvem han levede et kierligt Ægteskab i 19 Aar, velsignet med 3 Søner og 3 Döttre. Dernæst Rasmus Mads. af Norbye, Dren Sören Jensen. — Ao eodem udseylede Hr. Clemen Rasms. Rasmus Sörenssön 18 Aar med Jagten Zizilia, med ham var Kiöbmd. Christian Mærchel, Martrus Rasmus Rolandsen Jens Alstrup. — Bekosted til Ære over de afdøde af Her. Christen Willadsen og Gjertrud Clemmensdatter boende i Stauens paa Samsøe.

Gud Noa i Arken selv 8 omskandset,
Da Arken i Syndfloden hoppet og dandset
Paa Bølgernes Top — i faver Galop.
Paa Ararat omsider den standset,
Da den paa Bølgerne nok havde dandset.
En anden Forandring her sees og gives,
Her Haabet gaar under, her 8te aflives.
Skjøn Cicilia sin Glæde her tabte og Sands,
med stormende Sneefog Gud mötte paa Vandet,
de druknede alle og fik ikke Landet.

582. I *Onsbjærg* kirke hænger på væggen et forgyldt krucifix med en dansk inskription, der har den mening, at dette krucfix kom svömmende, bundet til et menneskelig, til denne øes strandbred nær ved et sted, der kaldes *Iseman* i Gammelborg sogn. Da de, som fandt liget, vilde føre det til kirkegården i Kolby, kunde fire forspændte heste ikke trække det der hen. Men da de så vendte sig til Onsbjærg kirke, var to heste nok til at trække det. Liget blev begravet i den östlige del af kirken.

Resen V. 435. 36.

583. I *Onsbjærg* kirke findes et forgyldt sølvkors på den nordre korvæg, fæstet til midten af en firkantet tavle, og rundt omkring krucifixet står følgende indskrift:

Thette forgylt Crucifix War bundet paa et Døt Menneske Oc Kom Flydendes her til Land Ved Ilse Made i Traneberg Sogn, der di ville age Det til Kirgorden, kunde 4 heste ikke drage ded, ikke Kunde Di heller Fange Samme Lig til Kolbye Kirke. Mens der di Wende Vognen Om til denne Onsberg Kirgaard, drog 2 Heste det Lettelig og blev begravet Ved den her øster Gaul af Kirken Og Haver Denne Kirke Sit Navn Af Samme forgylt Kors og kaldes paa Denne Dag Hellig Kors Kirke. Mit Glas er udløben Anno 1596.

Sml. Thurahs Beskr. af Samsø og Marm. Danica, hvor indskr. er noget fejl aftrykt. Men den, der nu findes, er heller ikke fra 1596, og altså er der sket en restauration i nyere tid. Isle Made skal være Ilse eller Else Made.

E. T. K.

584. Vesten for *Pilemark* lige under klinten nede ved stranden er et vandhul, de kalder *den hellige kilde*, og den skal have sin oprindelse fra »den hellige mand«; således kaldes den første, der kom her over på Samsø og prækede kristendommen. Han tog først til Pilemark, der lå lige for og jo var en af de störste byer, og her begyndte han at undervise. Han havde snart fået samlet en del tilhørere og en lille menighed og var også kommen så vidt med dem, at han havde fået rejst et kors på en höj östen for byen, som endnu den dag i dag kaldes *Korshöj*. Men de gamle hedninger i byen var misfornöjede med, at han havde den fremgang blandt bymændene, og snakkede så sammen om, hvordan de skulde få det forhindret. De blev da enige om, at de vilde anstille dem, som om de også gik over til kristendommen, og var meget ivrige tilhørere af ham. Da de nu havde fået ham i den mening, forlangte de, at han skulde døbe dem. Men eftersom de för havde været så ivrige modstandere af ham, sagde de, at de ikke var for at lade sig døbe oppe i byen og have så mange vidner til det, og derfor vilde de helst, at det skulde ske på et afsides sted, nemlig nede ved den hellige kilde. Det var han også villig til og fulgtes så med dem derned og döbte dem. Men da de nu var döbte, gjorde de ham det spörgsmål, om det ikke kunde være lige så godt at blive döbt i salt vand som i fersk vand. Man véd ikke, hvad han dertil svarede. Men så sagde de, at nu havde han döbt dem i fersk vand, nu vilde de døbe ham i salt vand, og så tog de ham og trak ham ud i havet og dyppede ham der op og ned så længe, til han var af med livet. Det kors, der endnu hænger oppe på tavlen i kirken, førte han altid med sig, og da han nu var død, førte de ham ind til strandbredden og lagde ham der med korset på brystet. Her blev han senere funden og begravet oppe ved kirken. Men da de to korhvælvinger er senere tilbyggede, omtr. 1583, findes hans grav nu i selve kirkens kor. Den hellige mands kors har været den gamle oprindelige altertavles hovedprydelse. Da kirken blev udvidet, fik den en ny og större altertavle, og sølvkorset er da blevet anbragt på den sorte tavle, hvorpå det endnu hænger, og den nuværende indskrift er da malet på den på grundlag af det gamle sagn. At sagen forholder sig sådan, kan ikke betvivles, så meget mere som indskriften er malet af den samme, der har malet altertavlen, og de bærer begge samme årstal. Korsets tavle blev anbragt ved siden af altertavlen på den nye östre gavl, hvor den hængte indtil 1846 eller 47, da den blev flyttet til den nordre væg, hvor den endnu hænger. Sagnet tilföjer, at den præst, som lod hin forandring foretage med korset, siden den stund ikke var menneske mere. Den hellige mand har vistnok været kirkens skytspatron, men navnet er glemt, og mindet om ham er kun bevaret under navnet af den hellige mand.

Der siges, at hvis nogen forandrer noget ved tavlen eller gjör den anden uskjel, så viser den hellige mand sig for kirkebetjenten som i et drömmesyn, og han véd straks, at det er ham. Min formand har fortalt mig, at han har vist sig for ham. Da den för omtalte hovedreparation fandt sted i 1847, blev tavlen hængt på et uheldigt sted oppe ved alteret, og tilmed hængte den skjævt. Så viste han sig. Da jeg kom her til, bestræbte jeg mig for at få den til at hænge på den plads, den nu har, og fik den til at hænge lige. Så viste han sig for mig. Han havde sort hår, et rundladent ansigt, tyndt skjæg, kunde være en 30 år og var i det hele en rigtig smuk mand, og han så helt venlig ud. Så var der en præst her, som hed Feilberg, han fik i sinde at tage korset hjem, idet han foregav, at det skulde fæstes noget bedre. Dette skete dog ikke, og der gik et år eller to. Men da viste den hellige mand sig igjen for mig. Han stod ligesom vred og ophidset for mig, og hans hår stod lige i vejret. Jeg kunde nu ikke gjøre noget ved korset, men så havde vi en provst, der en dag spurgte mig, hvor dette var. Jeg nølede med svaret, men da han forlangte ren besked, svarede jeg, at jeg sidst havde set det paa præstens skrivebord. Så kom korset her op igjen, og det er her endnu.

PENS. LÆRER H. SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

585. Det hellige menneske skal efter nogles beretning være kommen sejlende på *Sælstenen* (udt. Sielstenen), efter andres på en svær egebjælke, som blev skåren itu og anvendt ved bygningen af et hus, som går ud i vest fra det vestre hus i Lars Jakob Jensens gamle gård i Pilemark, hvor den endnu er brugt til rem.

A. PEDERSEN EFTER LARS JAKOB JENSEN.

586. Ved opgangen til prækestolen i *Åle* kirke er ved selve korbuen indmuret en sten med følgende indskrift: Hand skal befale sine Engle om dig at bevare dig på alle dine Veye, de skulle bære dig paa Hender, at du skalt iche maa sche støde din Fod paa en Steen. Psal XCI.

Anno 1627 den II Julii falt hverlingen ned paa dette sted offver edle og welbr. Marten Pax til Bjerre, som dog nesten uskad underlig blef bevaret. Soli deo gloria.

Oven over indskriften er aftegnet en engel med udbredte arme.

587. Der hænger et epitaphium i *Åle* kirke over en præst, der blev slået ihjel af Svenskerne ved *Rødebro* mellem Åle og Törring, fordi han ikke vilde åbenbare, hvor han havde gjemt hans kostbarheder.

JENS KNUDSEN, TREBJÆRG.

588. Inde i *Mariager* kirke hænger på den nordre mur en trætavle med to knælende kvinder på, og imellem dem Kristus på korset. De er i nonnedragter. Det er to jomfruer *Lykke*, af hvilke den ene skal have bygget kirken, og den anden *Maribo* kirke, hvilken kirke skal have lignet Mariager kirke, da den var i sin gamle skikkelse.

H. A. B.

589. I st. Knuds kirke i *Odense* er et monument over en grev Dohna. På maleriet sees dommedag. Vorherre står som en gammel mand med et rödt gevandt i midten, på hans höjre side de salige, på hans venstre de fordömte. Man siger, at maleren har malet rådmændene i Odense som de salige og borgmesteren som Vorherre. Men borgmesteren fandt det upassende at males nøgen, derfor gav maleren ham en rød slobrok på. J. P.-M.

590. De gamle Podebuskers prægtige gravskrift findes her i byen, og vore forfædre, som er længsten døde, har skrevet derom, at det tilforn lå slængt om i kirken, men siden igjen blev oprejst. J. B.

591. Da domkirken i *Ribe* for få år siden blev restavreret, skulde en tavle flyttes, men ingen turde; ti uagtet dens inskription var latin, var det dog almindelig bekjendt, at den indeholdt en forbandelse over den, som nogen sinde vovede at nedtage den. Imidlertid besluttede en rask tömrer, som »blæste dette tyske vrævl et stykke,« sig til at tage tavlen ned; men samme dag styrtede han selv ned og knækkede halsen. W. CLAUSEN.

592. Jeg har sagt på andre steder, at den kuriose men mørke gravskrift, som findes i *Stubberup* på Hindsholm, og den de fleste mener at være over marsk Stig Andersen, som døde 1293, men den andre haver bevist at være over biskop Ruolphus i Fyen, som døde 1141, den blev jo funden i jorden, da den dog havde været og endnu er besat med ædelstene. J. B.

593. I *Börglum* kirke er et epitaphium over Frederik Kjærskjolds datter Kristine og hendes mand Rantzaw. Men der står ingen indskrift på det. Der fortælles, at de på to år ødelagde alt, hvad de ejede. De anskaffede i den tid epitaphiet, men var nu blevne så fattige, at de ikke kunde evne at få noget indhugget på stenen. BÖRGLUM BY.

594. I *Lunde* kirke findes en messingplade med følgende indskrift:

Her liger begraved erlig och velbiurdig mandt salig Jens Kaasis lig til Øregard oc kaled Gvd hanvm paa Frøstrvp ten 17 Marti Ano 1593 Gvd gifve hanvm paa ten iderste domedag med alle trov Christen en erfvld oc gledelig opstandelse.

På prædikestolen står:

Dene predichstol gaf Soren Moritsön til Kirken der H. Christen Höst var prest 1583.

595. På et epitaphium i *Trandbjærg* kirke står:

Hervnder hviler ær wellærde vnge Mand Olvf Clavsen Royem barn føed Anno 1685 i Novmbr død Anno 1704 d 18 Oktobris.

Merk Læser at kvn her hans Navn allene tegnis,
mens Dyderne er fler, end at de kan opregnis.

Af Sneese tre og fire,
som trolig opfostred ere
paa Tranbiergs Helicon,
her een vi seer nedlagt at være.
Hver sörger, som blef klecked op
med ham næst faderen
til disse mange, hvoriblant
er Wigandt Movridsen.

Sml. Thurahs: Samsøes beskrivelse, hvor indskriften er fejl aftrykt.

596. På et andet epitaphium i Trandbjærg kirke står:

Anno 1711.

Da ott og tiv aar regnis Kand,
Hans Mouritsen har været
forvalter Her paa Samsøe land
og Sig og sine næret.
I Nitten Aar Hand levet Har
Med Kierlig Egte-Mage,
Kierstine Andersdaatter var
I disse Aar og dage,
Med femten börn velsignet alt,
Gud det i Naade giver,
I deris tal de bliver talt,
som vel forsiunet blifver,
Saa lenge Vi Her efter Skal
paa Samsøe hafve boelig,
formære her Vor dages tal,
Gud lad os leve roelig,
Dend nu antendte pest og krig,
Gud naadelig bortvende,
Gud Skaane os med Naadens flig,
Gud os for Sine kiende,
der leve maa paa Samsøe land,
som Israel i Gosen,
til vi bliver sat i bedre Stand
i Chanaan seer Rosen
af Sarons himle-hafve-beed,
naar Gud os til Sig Henter,
Gud lad os være da bereed
og finde det, vi venter.

Continueredt Tienisten udi 34 aar til 1717.

Sml. Thurahs Samsøes beskrivelse, hvor indskriften er fejl aftrykt.

597. I *Gudum* kirke er et epitaphium med følgende indskrift:

Som vi tog mod jer Formands siel:
saa vil vi og jers hus og heel (ɔ: huse og hæle).

Her ligger ærlig og velviise mand Povel Eliæsön heede han som tiendt for ridefoget i tredve aar over Kroxgaar, Bekmark og

Holmgaar fem børen han auled ved hustru sin, hvis naun var Boel Christensdaatter fiin, hvilken efter hans død ved haanden tog den hæderlig unge mand Morten Klog, alle treis figur her for dig staar, de leved og død i Østergaar en glædelig opstandels Krist dem giv og diers talsmand paa dommedag bliv.

P. H. S. 1683.

P. E. S. ætat. 63 B. C. D. ætat. 52 M. R. K. æt. 45.

Salig Christen Povelsön ministerii candidatus døde 1696 anno ætat. 28.

598. På en tavle i *Gadbiærg* kirkemur står:

I. H. S. Hæderlig h. Knud s. her Niels Smids s. er i Jelling fød 1554 her vdboren død 1626 her dieris sognepræst 47 her sit lifvis frest 72 hans hvstrv Gvnder s. her Søren Jens s. her i echteseng 39 her sit lifvis lengd 57 dieris been och leed her vnder paa sted hviler nv med fred dieris siel i glæd.

På en anden tavle står:

Her Knvd Knvdssön fød i Gaadbierg præstegaard Mariærens dag 1597 ordineret her til kaldet den 13 Jvlii 1625 døde den . . 16[59] æt . . liger her vnder begrafven med sin kiere hvstrv Anna Jacobsdaat fød i + øer fastel sønd 1608 døde den . . 16 . . æt . . velsignet af Gvd med X børn Gvd gifve de — en glæd. opsta. Hiertelige vi os frydes at ingen vor grafsøfn bryder for Jess Christ vor broder kier opvecker det som sofver her.

599. På et epitaphium i *Vester-Tostrup* kirke står:

. . . . opreist over min datter i Tostrup kirke . . . af Johannes Holst, allerførste Legationspræst i Tyrkiet og nu sognepræst til Tostrup og Roum . . . . min datter døde ey i Tostrup, thi hun drog ei den luft, som var almindelig for alle, men hun døde i moders liv . . (d. 26. marts 1773).

600. Der har forhen været et pulpitur i den vestlige ende af *Onsbjærg* kirke. Men den, der havde stillet det op, havde vist nok vendt det fejl, da den side, der vendte bag ud, var forsynet med udskåret arbejde, hvorimod den, der vendte ud til kirkeskibet, ikke var det. Der fortælles, at kong Kristian IV en gang var i besøg på øen og boede på Bisgård hos præsten. Han og hans følge deltog i gudstjenesten en søndag, men da han ikke syntes, at der i kirken var nogen passende plads hverken for ham eller følget, skal han, da han kom til Kjöbenhavn, have ladet lave et pulpitur på Holmen og sendt det her over til kirken, men øens folk forstod ikke at sætte det rigtig op. PENS. LÆRER SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

601. På *Skjern* kirkestole står:

Ano 1633 er tese stole indsat paa kirkens bekostning af Stafen Nielssön skrifver paa Lvndenes.

602. På mandfolkestolene i *Uldbjærg* kirke står:

1574 lod F N giør kalskameleren i Wlbirig kierki ar.

I kvindfolkestolene: Andress Nilsen 1575.

På kirkedören udvendig:

Jesvs seger sielf ieg er dören dersom nogen gar indt wedt meg hand skaall bliffwe sallige oc skaall gaa ind oc wd oc find god føde Johannis X Cap aar 1591 JENSS.

603. Nord for alteret i *Vrejlev* kirke er en åben begravelse. Over denne er en gammel herskabsstol med spor af en mængde adelige navne og skjolde o. s. v., malede i kalken. Når denne stol i folkemunde er bleven kaldt *Nonnekoret*, er det en misforståelse, men navnet er måske et minde om, at der har været et nonnekor i kirkens vestlige ende.

Af en præsteindberetning.

604. I *Junget* kirke er en stol, kaldet Jungetgårds stol, hvorom siges, at den har været en brudeseng. Der var to adelige frøkener på *Jungetgård*, som skulde giftes med to riddere, en Skeel og en Bille, men de faldt i krigen, og da der nu intet bryllup blev af, kom brudesengene op i kirken, og de står der endnu. Den ovennævnte stol er lukket med himmel og prydet med nogle forfærdelig udseende kvindfolk, der dels holder skjolde, dels andre ting.

A. H. SCHADE.

605. For en 3, 4 år siden blev ved synet bestemt, at *Junget* kirke skulde istandsættes indvendig, og da blev en gammel lukket stol med våbenfelter og udskårne figurer samt med grönne gardiner for udtaget. Våbnerne var Billernes og Skeelernes. Træværket blev ført til *Jungetgård* og der brændt. To adelige damer på gården var forlovede med to riddere, der kom med i krigen og faldt begge to. Så blev den seng, der var bestemt til deres brudeseng, sat op i kirken og indrettet til en lukket stol. Denne stol kaldtes af folk stadig brudesengen, jeg har hørt det mangfoldige gange.

FRU BRASK, JUNGET.

606. I *Vrå* kirke står en gammel fattigblok af en egestötte, der er gravet ned i jorden. Nu er den fæstet til muren ved et jærnbånd, og grunden dertil er, at der en gang blev gjort indbrud i kirken, og blokkens indhold stjålet. Tyvene fik adgang til pengene ved at save blokken tværs over, da de ikke kunde komme til dem oven fra. Det var, imens hr. Hassing var præst her, og han forsamlede nogle af nabopræsterne, deriblandt Serritslev præst, og de gav sig til at læse over tyven og tvang ham til at komme og udlevere pengene.

P. S. HANGHÖJ, VRÅ.

607. I kirken i byen Å*kirkeby* er en kiste, i hvilken der opbevares en sølvforgyldt krands, som brudene bærer på deres bryllupsdag.

Resen III, 171.

608. I nederste trin af *Tranbjærg* kirkes tårntrappe findes et af muren dækket rum, som om her har været et hemmeligt gjemmested. Det er så dybt, at en mand med armen ikke kan nå ind til det inderste, når han rækker den ned gjennem et hul, der er

fremkommet ved at tage et par mursten ud af trappetrinet, og hvorved rummet er blevet kjendt. A. PED. VED JENS HOLST.

609. Den bekjendte frue Kirsten Munk hendes ligkiste siges at stå her i en kjælder under en anden prægtig begravelse, og det er dog ikke troligt, at hendes lig er blevet sat der, men må siden være flyttet derned. J. B.

610. Nøglen til *Trandum* gamle kirkes dör er i den gård endnu, som kaldes Kirkegården; de har den til en zirat. E. T. K.

611. Det synes forunderligt for mange, at *Hjallese* kirkedör hænger for indgangen til Hollufgård i Fyen; men denne kirke blev afbrudt i de ældste tider, da dören må være kommen til Hollufgård, og kirkenøglen er siden funden i marken. J. B.

612. Da der blev foretaget en hovedreparation ved kirken her, kasseredes en uhyre svær kirkedör, og den sagdes at være kommen fra *Hjortholm slot*. Den var af egeplanker og over to tommer tyk, og blev så solgt ved auktion til en snedker fra Brundby, som lavede den om til en rulle. Dören var ellers pæn nok og fejlede intet i nogen henseende.

PENS. LÆRER SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

613. Min fader har sagt, at der stod oven over *Hvirring* gamle kirkedör:

[Det og det år] lod höjvelbåren Hr. Claus Glambek, herre til Rask, denne kirkedör indsætte, tårnet opbygge og hvælvinger mure over den hele kirke.

Årstallet havde han glemt. Den dör er kommen væk, siden pastor Fritz var her. Den var forsynet med mange jærnnagler, og der var sabelhug i den, som Kosakkerne havde frembragt, da de vilde ind i kirken, men kunde ikke bryde dören ind.

MØLLEREN I RASK.

614. *Onsbjærg* kirkes våbenhus blev i den engelske krig brugt til krudtkammer, og man gik da ind i kirken gjennem tårnet. Den mand, der vogtede krudtet, boede i et lille hus neden for kirken.

PASTOR MEULENGRACHT, ONSBJÆRG.

615. Forhen var der tre jærnkors på *Helligkors-kirke* i *Onsbjærg*, et på hver af tårngavlene og et på kirkens östende; men nu er der kun ét kors, der står oppe på tårnet. Det er meget anseligt. Kirken er bygget i korsform og har fra gammel tid været prydet med kors. ONSBJÆRG.

616. *Kvong* kirke blev 1752 repareret og i stand sat af ejerinden, fru etatsrådinde de Hein i Fyen, Susanne Brahe, efter hendes sl. herres ordre og sidste vilje, så jeg har hørt.

Kalk og disk er stort og massiv. Indvendig forgyldt, efter sigende givet af hr. Christian Tommerup, da han var nogen tid ejer af kirken. Den er uden al inskription, navn og årstal, da kalk og disk til kirken tilforn skal have været af tin.

På kirkegården uden våbenhusdören findes alene en gravsten, som skal være over en mand i Åsted, som har været kirkeværge, da kongen ejede kirken.

J. Bays Manuskr.: Beskrivelse af Krong og Lyne.

9. Ligsten.

617. De marmorbilleder, der står i *Hunderup* kirkes mur, er lavede i Florenz. De lå først i kirkegulvet i koret lige foran alteret over en åben begravelse; men da folk anså dem for anstødelige, blev de smidt ned i begravelsen og slået i stykker. Nu er de atter efter ministeriers befaling satte sammen og indsatte i kirkemuren. P. CHR. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

Da jeg spurgte om det anstødelige, viste man på den sædvanlige poseformige forhöjning mellem den harniskklædte mands ben.

E. T. K.

618. Der var en gang en mand på *Boller* af fornem slægt som havde været gift to gange, og da han og hans koner alle tre var døde, blev de lagt i en stenkiste og hensat i *Ut* kirke. En kunstner i stenhuggerarbejdet blev så sat til at hugge deres billeder i en stor sten. Mandens billede blev sat midt på, og konernes ved hver sin side af ham. Da han var færdig, kunde enhver se, at den afdøde mand så mest til den ene side, og det var til hende, som han elskede mest, da de var levende, og det vidste andre folk også, at han gjorde. Men stenhuggeren måtte bøde med hans hals, fordi han tog sig den frihed at dreje mandens hoved lidt om til den ene side. SÖREN HANSEN, SKJOLD.

Fortalt af Johan Jensen.

619. I *Galten* kirkes kor er en ligsten med tre figurer: en mand i midten og en kvinde på hver sin side af ham. På stenen står:

Her hviler wnder den sten erlig och welbördig salig Erich Nielsen som på Kolerup och Orupgard met bege sin hostrv den förste hans salig hostrv som hviler och her vender erlig och velbordig frv Engeborig Ifvel död her på Kolervp neste søndag efther vor frv dag seer mer[1]) der mand scref 1556 med sin siste høstrv frv Elle Kosdater som døde på Torvpgardt den neste mandag for ifvel der man scref 1559 salig Erick Nielssen døde her på Kollernp[2]) leverdag nest efter pinsdag der man scref 1561.

1) Således står der. 2) Der står Kollernp.

620. Lige vest for *Bjærgby* kirkes våbenhus ligger en ligsten, hvorpå et anker er udhugget. Her skal en søkapitain ligge begravet, som druknede her, da vandet stod over det kjær, der nu strækker sig helt inde fra Galtrup og længere syd på til fjorden (Tisted bredning) i nord, altså imellem Overgård og byen, og som nu er helt tör. A. H. SCHADE.

621. I *Börglum* kirke östen for indgangen fra gården findes i selve hovedskibets ydremur en figur indhugget i en slags rød sten, der forestiller en abe. I hvor tit man kalkede den over, beholdt den dog sin røde farve, og nu har man i den senere tid undladt at overkalke den. Under denne sten siges at være indmuret en skat, hvorfor klosteret igjen kan bygges op, når det en gang brænder. Da kirken sidst fik en större reparation, forsögte man at finde skatten, men uden resultat. N. M. MIKKELSEN, LYNGBY.

622. Der er sat en sten op i *Torsager* kirkemur, som oprindelig var lagt over ham, sognet er kaldt op efter. Han hed Tor, og figuren, der er udhugget på stenen, er Tors hammer.

Lige sønden for byen på *Tinghöj* har i gamle dage været holdt ting. PEDER JONSEN, TORSAGER.

623. Samsingerne førte ligsten hjem fra Norge. Når de kom der op med korn, som Nordmændene trængte hårdt til, byttede de sig stenene til for korn og fik dem da noget billigere. Den sten, der ligger i gulvet i *Onsbjærg* kirkes våbenhus over Rasmus Pedersen og hans kone fra Stavns, er således kommen fra Norge og har måske været brugt för, da der er udhugget en præst og hans kone på den. Den store sten i våbenhuset er egentlig sat op over en provst Svane på Bisgård, og hans bomærke — to faner over kors — skal have været udhugget derpå, men det er blevet afhugget, og andre har så benyttet stenen.

PENS. LÆRER SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

624. En sön fra en gård i *Torsager*, det er netop den, jeg boer i, blev præst i Norge, og da hans fader var død, sendte han en ligsten her over at lægge på hans grav. Da kirkegården for nogle år siden blev slöjfet, vilde en selvejer fra Følle have haft den til en overkjörsel hjemme ved gården, men kirkeejeren på Kalvø sagde, at den skulde blive her. JAKOB JÖRGENSEN, TORSAGER.

Jeg har set stenen og fundet den en hel del forslidt. Der er et brystbillede af en præst og hans kone på den og så en indskrift, hvoraf jeg kunde læse: . . . lang mvst sterben won drvm sein sv jeder seit mensk gedenk an deine not hevt lebet morgen todt ie (?) hast dv frevd bald sorg vnd leit glvck vnd vngelvr dir bereit dv . . .

Dette står omkring stenens kant, i dens midterparti findes derimod en nyere dansk indskrift: . . . skal ey dø evindelig Joh. XI jeg er opstandelsen og livet. E. T. K.

625. På *Agerskov* kirkegård lidt nord for kirketårnet ligger der en sten (eller lå i det mindste 1865—66) med enderne i syd og nord, på hvis nederste ende, der vendte mod syd, var afbildet en saks og en pren. Skriften var allerede den gang udslættet, men gamle folk sagde, at der blandt andet havde stået:

Med min saks og med min pren
har jeg forhvervet mig denne sten.

JENS HØEG, TIRSLUND.

626. I *Durup* sogn i Salling er passeret en underlig ting. En nat for en 100 år siden var der kommet en ny gravsten på kirkegården, hvorpå der lå en bog, og deri stod blot de ord:

Hvo, som vil vælte denne sten omkring,
han skal få at se en underlig ting.

Ved kirkegårdsstenten stod bunden en opsadlet hest, som der aldrig kom nogen ejer til, og det syntes, som en karét med fire heste for havde kjørt op og vendt på kirkegården. Præsten vovede ikke at vende stenen, og hans eftermand lod sognets mænd kalde sammen og vendte stenen. Det havde aldrig været muligt at få den mindste oplysning om, hvorledes hesten, stenen o. s. v. var kommen fra, og det er endnu en hemmelighed. Hvad præsten så, der lod stenen vælte, véd ingen, det synes, at graven var bleven for gammel dertil. P. CHR.

627. En morgen stod der en hvid hest bunden ved *Tøndering* kirkestette, og så lå der en forskrækkelig stor, firkantet kampesten inde på kirkegården, og der ovenpå lå en salmebog, som var opslagen, og på det første blad stod:

»Tag den sten og vend den omkring,
så skal I se en underlig ting.«

Hesten tog den mand, der boede næst ved kirken, og han brugte den al den tid, han levede. Så vilde de have præsten til at hjælpe dem at vende stenen, for det turde de ikke selv give dem til, og han kom også derop, men da de skulde til at tage fat, så svigtede han laget og tykte, at de måtte hellere lade den ligge.

Først i den nyere tid er stenen bleven vendt, men de fandt ikke noget under den; stenen ligger på kirkegården endnu.

JEBJÆRG HØJSKOLE.

628. På *Tøndering* kirkegård lå der for nogle år tilbage en stor sten, den var banet på de tre sider, og på den øverste var udhugget et kors. Derpå stod:

»Tag den sten og vend den omkring,
så skal I se en underlig ting;
men vend mig ikke på min side,
så skal I få skam for hvad I så.«

Den kom der en nat, og næste morgen stod der en hvid hest bunden ved våbenhusdören. En gårdmand i sognet tilegnede sig den, og han brugte den, til den blev opslidt. Omsider blev stenen vendt, og under den fandt de en hoben ben, men ikke andet. Det er naturligvis en, der er bleven slået ihjel.

JEBJÆRG HØJSKOLE.

629. I den storartede og ærværdige, men ynkelig forfaldne kirke i *Maribo* ser man blandt de mange ligsten en over en præst (+ 1626), hvorpå er afbildet en fremrakt arm, bærende et bæger, hvoraf en slange skyder sig frem. Derom fortælles, at han ved giften af denne slange har forgivet 12 munke.

Et maleri fremstiller 8 personer af en præstefamilie, der alle skal være druknede i søen, da de vilde gå over isen til skoven.

I jomfrukoret påvises den fordums nedgang til munkegangen under søen. F. DYRL.

630. Jeg har selv set en gravsten, hvorpå in margine stod Waldemar Windsflet miles, som døde 1435 d. 24. maj og var en ypperlig mandhaftig stridsmand, og midt på stenen stod L. K. Laurentius Kolte med deres våben. Denne sten må vel være udsleben undtagen de få ord in margine, hvoraf resten var slidt bort. J. B.

631. En biskop, som nu er død, hørte i sin tid ilde for, at han havde ladet en af de første evangeliske bispers gravsten optage og udslibe, men det var endnu værre, at hans ben var kastet ud af hans egen grav ind i en fremmed, og at andre siden måtte lade gjøre en benkiste til ham. J. B.

632. På *Vonsild* kirkegård nord for kirken ligger en meget gammel ligsten med höj opstående kant ad midten og med to løver udhuggede på siderne. De er afbildede med nedhængende tunger og en dusket hale, og hovederne vender imod hinanden. Stenen ser ud til at være lige så gammel som kirken, er på det nærmeste tre alen lang, og falder ned ad mod enderne, så den er buet noget opad i midten. Her under siges en murer ved kirkens opbygning at være begravet. Han faldt ned og slog sig ihjel på stedet. LÆRER CHRISTENSEN, VONSILD.

633. På *Vorgod* kirkegård lige ved sydöst hjörne af kirken ligger en ligsten, hvorom fortælles følgende:

I *Videbæk* var der tre sönner, og den ene gik altid som et fjog ved de andre, men kom til Kjöbenhavn, svingede sig op og blev en rig mand. Da de gamle var døde, blev deres arv sendt over til ham, og så sendte han en mindesten hjem, der blev lagt på graven, og hvorpå står:

»For den arvelod, jeg fik, kjöbte jeg den mindesten, lagt på disse døde ben til en ihukommelse.«

Brödrene hentede stenen i Århus og blev så vrede, det lag de så, hvad der stod på den. KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

634. Den lærde Bolle Villum Lüxdorphs familie skal nedstamme fra *Løgstrup* og derfra have sit navn.

I altergulvet i *Fiskbæk* kirke ligger en ligsten over Bolle Christensen i Løgstrup, som døde 1673, og hans hustru Else Berndtsdatter, hvilken sten ober-secreterer Bolle Luxdorf skal have ladet lægge over disse sine forfædre.

Vorde liber daticus.

635. På *Flade* kirkegård er en sten med hul i, en 3, 4 tommer dyb, og der står næsten altid vand i. Det er godt for vorter, og stenen kaldes derfor almindelig *æ Uetsten* (Vortestenen.)

PASTOR RIS, FLADE.

Sml. hermed nr. 404, s. 78.

636. I *Vedersø* boede en præst, som havde to dötre. Disse blev en dag pludselig syge og døde begge. Præsten, som var en gudfrygtig mand, var bange for, at hans dötre ikke havde fået tid til at vende deres tanker til Vorherre og berede sig til døden. For at komme til vished herom tog han en sten, hvori der var en rund fordybning, og satte den op på kirkegården imellem sine dötres grave, som netop var så langt fra hinanden, at stenen kunde stå imellem dem, med den bön, at Vorherre aldrig vilde lade stenen blive tör, hvis dötrene var salige; men hvis de derimod ikke var det, gjøre det sådan, at der aldrig kunde stå vand i stenen. Præsten fik sin bön opfyldt, stenen blev fuld af vand og blev heller aldrig tör. Havde nogen en sygdom, og de vaskede sig i vandet, blev den straks helbredet. Nu har vandet ikke længere denne egenskab, og det er også tvivlsomt, om der al tid er vand i stenen, i alt fald er der ikke mange, der véd det bestemt (gamle folk siger dog, at der altid står vand i den). Vandet har tabt sin lægende kraft, fordi mølleren i Vedersø en gang fik i sinde at ville have stenen hjem og bruge den som hundetrug. Det blev ham et möjsommeligt arbejde, ti vognen blev så tung, at han måtte have seks heste for den. Han fik heller ikke stor glæde af stenen, for der blev sådan en dundren i gården, og hundene holdt sådan en stöj, at han for at blive fri for dette foretrak at sætte stenen, hvor han havde taget den, og der står den endnu. Siden den tid har der ingen vovet at forstyrre de to jomfruer i deres grav.

P. K. M.

637. Der ligger en sten på *Vedersø* kirkegård over to præstedötre, som døde meget pludselig. Præsten holdt selv talen over dem og sagde, at hvis disse to var blevne salige, så vilde han ønske, at denne sten aldrig kunde fattes vand, og hvis ikke, at der da aldrig skulde blive vand i den. Jeg var i Vedersø i den törre sommer 1868. Der var dog vand i denne sten og grön slim ovenpå, som om det havde stået der længe. Jeg spurgte, om vandet kunde komme igjen, hvis man nu törrede det af, og en karl, der stod ved siden af, svarede, at da han gik i skole, gik han derop og törrede det af, men når han var gået bort, var stenen atter bleven fuld. Mølleren, der bor i nærheden, havde en gang taget stenen hjem for at bruge den til hundetrug, men der blev nu sådant spektakel på gården, at han måtte lægge den op igjen.

SNEDSTED.

Jeg har selv en sommertid efterset stenen og fundet et hul i den på en 4, 5 tommers dybde. I hullet stod der noget vand.

E. T. K.

638. På *Vedersø* kirkegård ligger en sten med et hul i midten som al tid er fuldt af vand; ja, i rigtig törre somre kan det nok ske nu, at den bliver tör, men det kommer af, at den ikke ligger bestemt på det sted, hvor den lå fra først af. För den blev flyttet, var den aldrig tör, siger folk her i egnen. Sagnet fortæller, at stenen blev lagt på hovedet af en jomfru fra *Åbjærggård*. Hun blev beskyldt for barnemord, men hun sagde selv, at hun var uskyldig, og så skulde hun også have sagt, inden hun døde, at denne sten skulde de lægge på hendes grav, og så vist som den aldrig blev tör, lige så vist var hun uskyldig. Det skete, som hun havde sagt, stenen blev aldrig tör, selv om de øste den tör, så var den et öjeblik efter fuld af vand. For en del år siden, havde Klavs Bæk, mølleren i sognet, taget stenen hjem for at bruge den som hundetrug, men han beholdt den ikke ret længe, for hunden stod hver nat og gjøede og tudede, så folk kunde ikke sove. Han tog da stenen og lagde den op på kirkegården igjen, og siden var hunden rolig, men derved var det, at stenen blev flyttet ud af sit leje, og siden såes den en enkelt gang at være tör. Vandet, der står i stenen, er godt for mange ting, blandt andet til at vaske vorter væk i. Samme sten skal siden have været bragt til Åbjærg, hvor de også vilde have nyttet den til hundetrug, men de måtte kjönt sætte den på sin plads igjen, fordi så længe stenen var i gården, var der sådan en tummel og stöj om natten, at de ingen ro havde. MAREN BONDE.

639. En jomfru tjente hos et herskab, sikkert nok *Åbjærg*, men nu blev der noget sølvtöj borte, eller, som andre fortæller, nogle guldringe, og så troede herskabet, at hun havde taget det, og hun blev dömt til døden. Hun bad dem om, at de vilde lægge den sten, som hun med det samme viste dem, over hendes hoved på graven. Stenen havde et rundt hul i midten, og hun sagde, at når dette til alle tider var fuldt af vand, var det et tegn på, at hun var uskyldig. Stenen bler også sat derop, og der stod al tid vand i den, så det var tegn nok på hendes uskyldighed.

Så vidt når den gamle beretning, optegnet af sognets præst.

Da mange tider var gået, og dette her ikke længere var nyt for folk, levede der en meget gjerrig herremand på Åbjærg, han lod stenen hente hjem for at bruge den til hundetrug. Men hunden holdt sådan et styr den nat, at folk ikke kunde sove, og om morgenen fandtes den død i lænken. De fik en anden hund, men den gik det ikke bedre, og nu lod manden stenen føre der op igjen. Nu kan man nok somme tider træffe stenen tör, skjönt der al tid om vinteren er vand i den, og det kommer deraf, siger folk, at den ikke blev sat over hendes hoved igjen. Stenen er trekantet af form, har en tragtformig fordybning på midten, der foroven kan holde omtrent $1^1/_2$ kvarter i tværmål, men spidser meget af ned ad til. Den ligger på det nordvestre hjörne af kirke-

gården, nogle skridt fra diget. Et trin sydvest for stenen er der et trekantet hul, næsten overgroet med græs, og det kan godt have været stenens oprindelige plads, siger fortælleren.

P. K. MADSEN.

10. Kirkegårde.

640. På alle vore kirkegårde var indtil for få år siden indrømmet selvmordere en krog til hvilested. På *Kolby* kirkegård brugtes således hertil det sydvestlige hjörne, hvor der nu er indrettet et åbent gravsted. A. P.

641. De gamle mente, at der skal have været en kirkegård i *Torsager* præstegårds have. Lige sønden for stuehuset i den höje banke er der gravet mange menneskeben op og en hel del menneskehoveder. I pastor Holms tid gravede a i haven og kjørte en hel hjulbørfuld af dem ned i grotten og kastede dem ned der. Der er også fundet broncesager i haven, og provsten har nogle af dem.

NIELS FELDBALLE, TORSAGER.

Jeg har set disse broncesager.

E. T. K.

642. Kirkegården er en stor jævn plads, hvorpå kunde vokse to læs hø, om det blev fredet. Her er en exercerplads for landsoldater. En ligsten findes på kirkegårdens søndre side med den inskription: Herunder gjemmes det forkrænkelige af Hr. Sören Mønsted . . . hans i Døden salige Ægtefælle og dydige Madame Bolette Elisabeth saa først Dagens Lys . . . d. 16 April 1722. Efter at han siden 1769 havde været en god og sand Husfader og Husbonde til Hessel Gaard og underliggende Gods. . . . .

Denne sten ligger nu i kirken tæt neden for knæfaldet.

Homå kirkebog. Præsteindb. fra J. Worsøe.

643. I *Lime* kirke skal en munk en gang have hængt sig i klokkerebet, og da han blev kastet ned lige östen for kirken, voksede neglen på hans store tå så stærkt, at den til sidst kom op til overfladen og udbredte sig til en stor tornebusk, som den dag i dag står på Lime kirkegård. M. MØLLER, SIR.

644. På det nordöstre hjörne af *Kapelkjærregård* i *Almind* er der tre grave gjørlig at se. E. T. K.

Mærk. Sagn om kirkegårdsdiger og sten i disse vil findes i andre afdelinger.

11. Ødelagte kirker og kapeller.

645. De enkelte dele af kirken i *Almstok*, Randbøl, er blevne flyttede op til *Grene* på en slæde, som blev trukken op ad isen på åen. Der ligger to store grundstèn i Grene sø, som findes lidt

östen for den gamle kirke, og de siges at være faldne gjennem isen, da den revnede under slædens vægt, og de ikke kunde fåes op igjen. Så meget er vist, at der har været en kirke i Almstok, og for ikke mange år siden opgravede man på stedet en stor nøgle, men den er nu bleven borte. PASTOR SOMMER, GRINDSTED.

646. På heden her ovre på *Akildtrup* mark har ligget en kirke. Der var en knold med murbrokker, mens a var en dreng, men nu er jorden dyrket og slöjfet. HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

647. Norden for *Barslev* og öst for Barslev mølle i Hvidbjærg sogn ligger en höj, som kaldes Kapelhöj. Da kirken var sat i band, holdt præsten gudstjeneste der, idet han stod oven på höjen, og folket rundt omkring den.

Ved Kapelhöj har der ligget et kapel, som var bygget, fordi kirken var i band. H. A. B.

648. På en bakke ved den vestre ende af *Hov*, sønden for *Bjerregård*, har der ligget en kirke, og den hørte til Hov. På stedet findes endnu levninger af et kirkegårdsdige og svære kampesten, af hvilke nogle har forsiringer. For nogle år siden fandtes også en hjærneskal af et menneske her.

En af klokkerne i *Mariager* kirke skal også have hængt i kirken her. H. A. B.

649. Et par mil vest for Horsens og ikke langt fra *den gamle Ribevej*, der nævnes således, fordi kong Valdemar red med den fra Skanderborg til dronning Dagmars dødsleje i Ribe, ligger *Boring*, der i gamle dage havde sin egen kirke. Den ejedes af herremanden på Rask, hr. Glambek, som var en ugudelig krop og hård mod sine undergivne samt rå i al sin færd. Han mente nu, at det var lige meget, om Boring havde kirke eller ej, og syntes, at stenene i murene kunde gjøre bedre nytte anden steds. Derfor tilsagde han sine hovningsfolk, at de skulde gjøre tjeneste ved kirkens nedbrydelse. De kom også, for det var de jo nødte til, men var dog ikke at formå til at nedbryde Guds hus, hvor meget herremanden så end truede og tordnede. Da red han hen til kirkemuren og tog med egen hånd den første sten ud, og da værket således var begyndt, gik det rask videre, og snart var kirkepladsen jævnet. Men hans glæde derover var dog ikke stor, ti fra den dag var hans hånd som vissen, og derfra bredte lamheden sig over det hele og lagde ham snart i graven. Hver nat kommer han så farende med hunde og heste til kirkepladsen i Boring for at gjenoptage sit nedbrydningsarbejde. Møder nogen ham eller hans hunde, döjer han med at slippe fra dem, og det skal være et fælt syn, når månen skinner på Tvillinghöj, at se de mørke utysker fare omkring på deres rastløse færd, og somme tror, at den ikke vil endes, för Boring kirke atter er rejst af gruset.

JÖRGEN ANDERSEN BO.

650. I *Hvirring* sogns sydvestlige del ligger en by, som hedder *Boring*, og der har i ældre tid stået en kirke. Store tilhugne sten af grunden er endnu synlige. Men den forfaldt, og en ny kirke blev bygget i Hvirring. Der var da tale om at benytte materialet af den gamle kirke til den ny, men ingen turde ret begynde på arbejdet, för herren på *Rask* tog den første sten under sin venstre arm og red med den til Hvirring. Men til straf derfor visnede hans arm, og hans gjenfærd rider endnu den dag i dag ad vejen fra Boring til Hvirring med en sten under den venstre arm. LINÅ.

651. Klavs Glambek vilde rive kirken ned og med stenene deraf bygge hvælvingerne i *Hvirring* kirke, men kunde ingen få, som vilde tage den første sten bort. Så en dag som han red på jagt på de *Boring* marker, red han op til kirken og brød selv en sten løs og red med den til Hvirring, og nu var der folk nok. . . . Straks efter visnede den arm, under hvilken han havde båret stenen . . . ikke finde ro. PEDER VANDBORG, ASKOV HÖJSKOLE.

652. I *Boring* har der været en kirke for en 300 år siden. Klavs Glambek tog den første sten ud . . . Han ligger i brigsdören i *Hvirring* kirke og er hugget ud i en sten, og det ser også ud, som hans ene arm er vissen. Boring kirkegård vises endnu, og der er fundet ben og al ting. RASMUS SÖRENSEN, TREBJÆRG.

653. Klavs Glambek gik ind på, da han brød *Boring* kirke ned, at stenene af den skulde bruges til en hvælving i *Hvirring* kirke. JENS KNUDSEN, TREBJÆRG.

654. *Boring* kirke har ligget på Kirkebanken, en stor banke lige östen for de to vestre gårde. Klavs Glambek . . . ligger nu der i *Hvirring* kirke bag døbefunten med en vissen arm, og så kone og to börn. Til visse höjtider rider han her ind ad noget, der kaldes Fruens vej, som egentlig er anlagt fra Rask, men Hornum kirkevej stikker i den. JOHAN MEJER, TREBJÆRG.

655. Klavs Glambek . . . hånd visnede. Öst for, hvor kapellet har ligget, findes Kirkeskoven, og på vejen mellem *Hornum* og *Boring* er to bakker, hvoraf den nærmest ved Boring kaldes *Kapelbakken*, fordi vejen har gået over til kapellet ad den. KRISTEN MØLLER TERKELSEN, KALVHAVE.

656. Klavs Glambek rev *Boring* kirke ned og brugte materialet til at bygge *Hvirring* kirke af . . . tog selv den første sten under armen og red med . . . Nulevende folk har set, at når de tog grus i det nordöstlige hjörne af kirkegården, skred stumper af ben og kister ned til dem. Når præsten kjörte til sogne, tog han ind i den gård lige vest for kirken. Kirkens lysestager findes endnu. Den ene er i gården lige vest for, den anden i et sted på Hvirring mark. Boring hørte til Uldum som annex, og byen

Kalvhave hørte den gang til Boring sogn. Man kan endnu hist og her se spor af den gamle kirkevej derfra.

Den gamle landevej fra Skanderborg efter Ribe har gået om ved kirken. Kirkedören stod så åben, for at de vejfarende kunde gå derind og bede til en helgen, at de kunde komme godt over Uldum kjær, som den gang var et helt morads og til dels er det endnu. Det var så vanskeligt at færdes der over.

LÆRER CHRISTENSEN, BORING.

657. En mand vilde grave en teglovn i *Bredmose* på et sted, som de kalder *Kirkegård*, hvor der er nogle sandbakker eller knarker. Så kom de til et gulv af røde sten, der var slidt midt ad, og på gulvet fandt de en stor knappenål med et stort drejet hoved. Under gulvet fandt de en hjærneskal. Der mente de så, der havde været en kirke. A har tit set den knappenål.

METTE NIELSDATTER, KJELST.

658. I *Brorstrup* tæt ved landsbyen *Smorup* var et kapel og en bedestue for munken, som kaldes hr. Øgl Frost. Sammesteds findes en sten, som kaldes *Krœmmerstenen* efter en kræmmer, som blev hængt der.

Der findes også en höj, som hedder *Bredehöj*, flad for oven, hvor munkene skulde have holdt deres gjæstebud.

Resen VI. 138.

659. Berettes der ud af de gamle og ældste mænd i *Lande* sogn på Tåsinge, at der haver været et kapel i fordums dage udi *Bryllese vong*, som haver været kaldet *st. Olufs kapel*, hvorhos haver været et spring og vældekilde, som de kaldede st. Olufs kilde, til hvilken stor tilløb i gamle dage haver været af syge og skrøbelige mennesker. LANDE. TÅSING.

Præsteindb. Ole Worm.

660. I *Dybsig-bakkerne* lige sønden for *Koldkjær* skole skal der have ligget en kirke, og de gamle har fundet rester og mursten af den. GREGERS KR. ANDRESEN, HOV.

661. Der har været en kirke i *Dyrby*. Grundvolden og flere tilhugne sten er blevet gravet op af ejeren af Dyrbygård.

LÆRER DYSTRUP, GASSUM.

662. I *Engesvang* skal have stået en kirke, som der endnu findes spor af, idet en stor stendynge viser stedet, hvor den har stået. Jeg har også hørt sige af, at der skal have været et kloster her i det 12te og 13de århundrede. Gamle folk fortæller om en kirke, som en gang skal have været i *Stenholt*, men det kan ikke siges så bestemt som om kirken i Engesvang. Dog findes der i Stenholtgård, som ejes af Jens Anker Andersen, en runesten indmuret i lademuren, og denne sten skal nok hidrøre fra kirken.

J. JENSEN, REFSH.

663. Der har været en kirke i *Engesvang*, og den skal være bleven ødelagt af de svenske tropper, da de hærgede og plyndrede byen.

664. Ved *Finderup* i den nordlige del af *Hanning* sogn sees en gammel kirkegård med grundvolden af en kirke og mange sunkne lyngbegroede grave. De hugne sten af kirkens grund er først for få år siden bortsolgte. Ved kirken lå en præstegård, men præsterne ligger på kirkegården, og deres navne er glemte. Nu er Finderup en lille landsby, delt i tre afdelinger, men i heden der omkring, hvor lyngen vokser höjt og bedækker en frugtbar jordbund, sees tydelige spor af agre og fordums dyrkning. Det har för været en stor by, men fjenden har ødelagt en stor del deraf, derfor kaldes byen Finderup. I heden vises to lange forhöjninger, det er skandser, siger bønderne, og der stod slaget, da fjenderne ødelagde Finderup. JUNGERSEN.

665. Der boede to jomfruer i *Fredbjærg Hovgård*, og de rev den kirke ned, der lå lige tæt sydvest for Fredbjærg. Der er spor af den endnu. Så skal de have grædt deres modige tårer over, at de havde lagt kirken ned, og da de så skal have flyttet til Torup, så fik den gård det navn. KRISTEN SÖRENSEN SPILLEMAND, FARSØ.

666. Der har været en kirke i *Gammel-Hinnerup*, og den gang gik folkene fra Søften og Grundfør til den kirke. Nu går Hinnerupperne til Grundfør.

De tager grud i den bakke, hvor kirken har stået, og finder endnu menneskeben der. JENS HATTEMAGER, HINNERUP.

667. Ved *Gammel-kirke* i *Dronninglund* er ruinerne af en kirkegård. Man kan se tuerne endnu, hvor gravene har været. Da Per Nielsen eller Niels N. tog sig for at plöje kirkegården, døde alle deres höveder i stedet, og så måtte de lade det være.

Der östen for har flere mennesker set en gammel ko gå om vinteraftenerne og gnave i noget lyng, og så er de blevne vilds. JENS MOSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

668. Syd for *Gammelkirke* by sees endnu tydelig pladsen, hvor den gamle sognekirke og kirkegården har været. Den har ligget på et höjdedrag, og kirkepladsen ligner en indhegning med indvendig fordybning omtrent 40 alen lang og 16 alen vid. Volden der uden om er fra $1^1/_2$ til 3 alen höj. Kun enkelte sten ligger hist og her, men folkene i Gammelkirke skal have brugt en hel del af stenene til syldsten i deres gårde. Noget af den nedbrudte kirke byggedes til Hundslund kirke, hvilket endnu tydelig kan sees. N. PEDERSEN, BOLLE.

669. Da *Gammel-kirke* i *Varde* blev reven ned, fandtes en gammel begravelse, hvori en grevelig familie var bisat. Den var fra et slot på søndre side af Varde. Ligene lå der endnu med

deres guldbånd og smykker. De kom så ned på den anden kirkegård, og begravelsen blev siden benyttet af en kjöbmand Hans Trold til vinkjælder. MD. SECHER, MYGIND.

670. I *Grætrup* by skal tilforn have stået en kirke, hvorunder har ligget Grætrup by, Skove by, nogle lægger til også Brokholms tre gårde, daværende af hartkorn fri hovedgårdstaxt 14 tdr. 2 skpr., rimeligt hovedsognet til Tise, da præstegården endnu ligger i Grætrup. Når den er nedbrudt, vides ikke, men byerne er lagte under Junget sogn. AF LIBER DATICUS.

671. Der har været en kirke i *Grætrup*, og Grætrup og *Tise* hørte da sammen til ét kald. Præsten boede i Grætrup og havde så kun den ene kirke i Tise at præke i, da den anden blev brækket ned. Grætrup, Skove og Brokholm var da ét sogn. Da Grætrup kirke blev brækket ned af Jungetgårds ejer, blev koret i Junget kirke også brudt ned, og så blev der bygget noget til österenden af Junget kirke, og på den måde blev den lige vid overalt. Da den for nogle år siden blev i stand sat, fandt man inde i kirken, langt nede i jorden, grunden af det gamle kor. Kirkegården i Grætrup kan endnu påvises, skjöndt den er dyrket. Da der for nogle år siden toges grus i hjörnet af kirkegården til vejen, kom man til menneskeben og hørte da op dermed.
LÆRER NIELSEN, GRÆTRUP.

672. Da *Grætrup* kirke var brudt ned, blev præsten i mange år lige godt ved at bo der. Han boede altså imellem et fremmed sogns folk, helt uden for sin menighed, og havde en hel mil til sin kirke. Dette mærkelige forhold bestod endnu i min ungdom, så jeg kan huske det. FRU BRASK, JUNGET.

673. Der skal have været en kirke i *Handest* og én i *Karlby*. For en 50 år siden kunde man endnu se grundvolden af begge kirker og spor af gravene, samt hvor kirkegårdsdiget havde gået. Men nu er pladserne plöjede, og alt meget mere utydeligt.
Se fremdeles nr. 680. H. A. BERING.

674. I *Handest* har der tidligere ligget en kirke, som stod endnu 1491, men kirkegården blev fremdeles brugt som begravelsesplads indtil begyndelsen af dette århundrede. Den sidste, som er begravet der, blev ihjelslået ved en legestue her i Handest. Det var en fremmed, der var her på gjennemrejse. Kirken blev ødelagt ved ild. Nogle fortæller, at det har været i krigen, andre, at det var ved lynild. Tomten var uryddet, indtil den nye landevej blev anlagt. Da blev der fra kirkegården kjørt flere tusende læs til en höj dæmning gjennem Handest by, og deri fandtes en stor masse menneskeben. Til en gård i byen blev også kjørt meget fyld, hvorimellem også mange menneskeben. Efter at dette var kjørt bort, ryddede ejeren af jorden stykket for 27 år siden, og plöjede det, og nu er hvert spor udslettet. Der blev fra præsten

Bjerrings side endelig gjort noget for at hindre ødelæggelsen, men det gik så meget i langdrag, at forbudet fra autoriteterne, da det kom, var aldeles betydningsløst. Ved den fuldstændige rydning blev en stor sten også ført til ovennævnte gård og blev så brugt til dörtræ ind til törvehuset. Der lå den nogle og tyve år, indtil det opdagedes, at det var en runesten. Den blev befriet for den gamle kalk og står nu opstillet ved hovedlandevejen på en grön skråning. Den har været sokkelsten i den gamle kirkes sydvestlige hjörne. LÆRER KRISTENSEN, HANDEST.

Runestenen er nu, trods alle provstens modforestillinger, flyttet til Glenstrup og der sat ind i våbenhuset. Manden, der ledede dette arbejde, har selv fortalt mig, hvor hæftig provsten sögte at modarbejde dette, sigende, at han ikke vilde have så hedensk et minde i Guds hus.

E. T. K.

675. Indtil pladsen blev slöjfet, hvor *Handest* kirke havde stået, kaldtes den *Hajst øø kjærk*. På den plads er én bleven henrettet, som lagde sin kjæreste øde. Der blev i kirkegrunden ved rydningen fundet en stor blyklump. H. CHR. HANSEN, HANDEST.

676. Der har været en kirke omme i *Harre*, der hed *Frue kirke*. Den lå på min moders ejendom. Der var tre nonner i *Norup*, de var af det kongelige, og de gik derover til kirke. De gamle har fortalt, at der har været et nonnekloster i Norup.

MAREN PRIMDAL, NAVTRUP.

677. Der har været en kirke vest for *Ogsby*, der kaldtes *Vester-Horne* kirke. Da manden, der ejede den, måtte flytte, fordi havet skyllede hans kirke og gård og sogn væk og det hele, flyttede han her til sognet, og stedet, han boede på, kaldes *Fredtoft*, for her mente han, at han nu kunde bo i fred. Han har skjænket himmelen over prækestolen her til kirken, den fik han da reddet. Han er begravet i vor kirke, og der lå en stor sandsten over ham, og folk sagde, det var den mand, der havde ejet Vester-Horne. Men den sten blev solgt ved auktion, og a véd ikke, hvor den blev af.

Der har endnu i vor tid været et lille stykke jord, der hørte til det sogn, men nu er det rent borte.

Der har været en by ude vesten for *Börsmose*, den hed *Tudel*, og der er endnu et lille stykke jord, de kalder *Tudel-flaske*, og det har hørt til den by, siger de gamle. KRISTEN OLESEN, ÅL.

678. Der har stået en kirke ude på *Horns rev*, og der har været et sogn, der hed *Horn*, sydvest for Ogsby. Prækestolen der skal være flyttet her til Ål. Fiskerne fortæller, at de et sted ude på revet har fundet bunker af mursten.

Der har i mands minde været folk her i sognet, som i daglig tale bar navnet Tudal. ÅL.

679. Lige vest for *Hune* kirke, mellem kirken og Blokhus, ligger i nogle småbakker en plet jord, der kaldes Tornmarken, og vesten derfor er en bakke ved navn Laden. Imellem Tornmarken og Laden har der ligget en stor mængde sten, som nu er tagne bort og slåede i stykker (til veje). Her skal have stået en kirke og et

tingsted. Der var små partier af sten strentede omkring, snart ligesom det kunde være værelser.

Rødhus skal have været en forfærdelig svær by en gang, og der skal have været en stor gård, der kaldtes Rødhus. Derved fik byen sit navn. Det var ikke småfolk der oppe sådan som nu, da de kunde møde ved Hune kirke med fem kareter.

I min tid har der været så meget sand omkring Hune kirketårn, at den, der var lidt let, kunde hoppe derfra op i de nederste glamhuller. LARS KRISTIAN MADSEN, RÖNNELIDEN.

680. Der er en bakke ovre i *Karlby*, omtrent tæt ved søen, der kaldes *Kirkebakken*. Der har ligget en kirke, og man har fundet menneskeben. Der har været én kirke til i sognet, den har ligget på en lille bakke syd for landevejen, omtrent lige overfor, hvor runestenen står. Den kaldes *Øde kirke*, og den sten har siddet i sokkelen. Det øvrige af kirken blev ført ud til Dronningborg, som på kongelig befaling blev bygget af materialierne. I laden til en gård her i byen sidder munkesten af kirken. Folk her har taget tænder deroppe og lagt ind på deres dårlige tænder for at blive fri for deres tandsmærter. H. CHR. HANSEN, HANDEST.

681. *Kjetrup* kirke er nedbrudt, og sagnet går, at præsten, hr. Jörgen, lagde Kjetrup øde, fordi han ingen kapellan vilde føde. Der er endnu spor af kirkepladsen og kirkegården.

LÆRER CHRISTENSENS KONE, TOLSTRUP.

682. Der var to gårde og et hus, der kaldtes *Sønder-Kjetrup*, og der ved dem har den gamle Kjetrup kirke stået, lige for østreenden af den ene gårds rolling, ja, de vil endog sige, at den stod på noget af kirkegården. Sognet og kirken flöj over med sand. Da der nu ingen beboere var til den, blev den reven ned. Stenene, både de hugne og de uhugne, er senere bleven solgt. Det er i min tid, og jeg kan huske, at der endnu var mange sten, og at kirkegården endnu var der. N. KR. NIELSEN, KVORUP.

683. Ved en gård i *Sønder-Kjetrup*, der nu beboes af Kristen Nielsen, findes endnu levninger af kirken. Gården er bygget på kirkegården, og sylden er lagt af kampesten fra kirken. Loftet er til dels taget af brædder fra kirken. Der skal have været læsning derpå, men den er nu overkalket. Når man graver efter uden for huset, finder man menneskeben. For nylig blev der fundet en hovedskal med tænder og hår. Ligsten over mester Jörgen findes i Ingstrup kirke. NIK. CHR.

684. Man kan endnu kjende hele pladsen, hvor Kjetrup kirke har stået, og der er tydeligt skjel imellem tårn og skib. Det har været en temmelig stor kirke, og kirkegården ligeså. Ved at grave efter sten fandt man tre fod under overfladen en stenkiste med et stenlåg over, og en mand i den. De så det ved at jage en jærnstang ind under låget. Den er der endnu. FÅRUP.

685. Der har ligget en gammel kirke i *Gadbjærg* på *Klavsholm* mark. De har fundet døbefunten. VINDING HÖJSKOLE.

686. Det var i min fadersmoders tid, da stod der endnu levninger af en kirkemur på *Klavsholmgårds* mark så höj som en karls höjde, te en kunde stå i ly for en regnæl, men nu er det plöjet, og der er ikke spor af bygning. Der siger de, at *Gadbjærg* kirke har stået, og gården her östen for var præstegård. »Den gamle kirkegård«, som de kalder det endnu den dag i dag, ligger i en plet mark, som endnu kaldes *Gammel-Gadbjærg*. Der ligger nu to gårde, som hedder Klavsholm, og de ejer det mark og den kirkegård. Der er fundet et døbefad på pladsen, og det blev sendt til Kjöbenhavn. Stedet var indhegnet, og de folk, der boede i den gamle præstegård, de havde den plet til græsslæt, så det må da have hørt til kirken.

Præsten i Ringive kunde ikke ernære sig, og så blev de her to sogne, Gadbjærg og Lindeballe, lagt til kaldet. Men der stod et pæretræ i haven, som præsten selv havde plantet, og det vilde han ikke fra, så han blev boende i Ringive alligevel, og denne her præstegård i Gadbjærg blev da lejet ud, og var henlejet så længe, til de solgte den. MADS POVLSEN, GADBJÆRG.

687. Imellem *Ellum* (der hører til Kloster) og *Tykskov* (til Abild) skal have stået en kirke, kaldet *Koldemoskirke*, som efter sigende blev nedbrudt ved reformationens begyndelse. A. L.

688. På *Krajbjærg* mark i *Hornslet* sogn har ligget en kirke, hvoraf der endnu er svære levninger tilbage, og man kan tydelig se, at koret har endt med en rund apsis. Der fortælles, at en præst og en herremand var blevne uenige, og den sidste slog den første ihjel foran alteret. For den udåds skyld blev det bestemt, at kirken skulde rives ned. LÆRER NIELSENS KONE, KARLEBY.

689. På *Krajbjærg* mark, *Hornslet*, har været en kirke, der kaldtes *det øde kapel*. På nabobyen Balles mark i Todbjærg lå der samtidig en herregård, hvoraf der for en del år tilbage var spor. Ejeren deraf og præsten, der forrettede tjenesten i kapellet, var blevne uvenner, og en dag under gudstjenesten, da præsten stod for alteret og messede, skød herremanden ham. Så blev det påbudt, at kapellet skulde nedbrydes. Det havde været opført af munkesten og tækket med tegl, for der lå mange brudstykker af stenene omkring på marken. For en 5, 6 år siden var der tydelige spor af hele kirkens grundvold. Den lå der nemlig urørt, og indgangsdören var kjendelig. I östre ende var en apsis med afbrudte hjörner, sådan som den findes ved Hornslet kirke. OSTENBORG, VORRE.

690. Östen udi forn. *Kieby* sogn ligger en liden by, kaldes *Kyge*, hvor der haver været en kirke bygt i gamle dage, som nu er ødelagt, hvor mure endnu står til syne, og der siges, at brudefolk skulde kommet af Sverige og ladet sig vie tilsammen udi

samme kirke og ladet börn kristne, og det skulle været den ældste kirke i ganske Skåne. KIEBY, VILLANDS H.
Præsteindb. Ole Worm.

691. Her i nærheden af *Lem* har været en hellig kilde, som mistede sin kraft, da en mand i nærheden vaskede et par skabede heste deri. Tæt ved var et kapel, som afbrændte ved, at en dreng skød duer og derved satte ild på taget. Kappelhus ligger der, hvor kapellet var, og grundstenene har været der i mands minde. Manden, der ejer jorden, mener, at der ved gravning endnu kan påvises, hvor stor bygningen har været. Nu skulde der efter branden bygges en ny kirke, men man var uenige om, hvor den skulde sættes . . . To røde stude bundne sammen. Om morgenen fandtes de, hvor nu Lem kirke ligger, og så blev den opført.
SOGNEFOGED JENS NIELSEN, LEM.

692. Niels Horborg har i sin ungdom lidt oven for *Lindenborg*, öst for vejen, der tillige gik hen langs laden, og derfra lige mod syd, plöjet mursten op, der var levninger af en kirke.
KL. GJERDING.

693. Der har stået en kirke et stød östen for *Lundgården* i *Farstrup* sogn. THOMAS JENSEN NORGÅRD, NÆSBORG.

694. Der har været en kirke heroppe i *Lystlund*. Den har ligget et kort stykke norden for Galtbjærg, og man viser endnu stedet. Gamle Sören Lystlund har taget syldstenene af kirken op og ført dem hjem til sin gård. Kirken ødelagdes, da pesten kom. Der var ingen kirkegård deroppe, ligene blev ført ned til Ulfborg kirke og begravet, så præsten tog blot derop at præke. Længere nede i heden er der et sted, hvor der har været en hellig kilde, og ikke langt derfra skal en stor krigskarl være begravet.
MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

695. *Mejlby* har för haft kirke og kirkegård. Man viser endnu kirkegårdspladsen, og på den brænder der også et lys, det har meddelerinden selv set. K. M. RASMUSSEN.
Mejlby hører dels til Stövring, dels til Nörhald h.

696. En pige, der er barnefødt i *Morup*, siger, at hun flere gange har ligget og sanket kartofler på kirkevangen nede ved Morup fyr, hvor endnu grus og kalk ligger fra den gamle kirke i Morup, til hvilken Anholterne i sin tid sögte efter sigende af de gamle i Morup. C. SÖRENSEN.

697. Der har stået en kirke i *Mosbæk*, og der sögte de i kirke fra Rebstrup. Da herremanden der en dag kjørte til kirke og kjørte over Bidstrup bro, væltede vognen, og de omkom alle sammen. Herremanden blev begravet her i kirken i en muret begravelse, der er i en runddel ind under alteret. Der blev lagt en sten over ham, som nu er indsat i kirkemuren. Den begravelse har vel stået i 300 år. Da den kom under reparation, var jeg

deroppe og så efter, men fandt ikke andet end nogle rådne splinter af ligkister, og ingen ben. Der står endnu pæle af den bro, som herremanden druknede under. På stenen i kirken står: Her leger begrafven erlig oc velbørdig mand Balser Matisen til Repstrvp, som døde aar 1579, med sin kiere höstrv erlig oc velbørdig frve Daorthi Klavsdather, som døde aar . . . Gvd ver dem nadig. Midt på stenen imellem begge skikkelser er en hund, og oven over står: Hofneck. Samtidig med herremanden og hans frue blev deres hund levende begravet i samme grav. Derfor står den udhugget på stenen. JENS HANSEN, SØNDERUP.

698. I *Navntoft*, *Vorde sogn*, skal have været en kirke eller et kapel for Navntoft og Viborg nörremark. Endnu i mands minde kunde man se gravstederne tydeligt. Det lå midt i den gamle by, og stedet er meget tydeligt endnu, men er så godt som helt dyrket.

Kirkegårdsdiget var der i min drengetid. De hugne sten har man senere druknet i en skudtörvgrav for at blive skilt ved dem.

JENS JOHANSEN, HJARBÆK.

699. *Nim* kirke har ligget nede ved *Brœstenbro*, og da chausseen førtes der igjennem, tog de grus på den plads og fandt en mængde ben samt en døbefunt, der blev gravet ud af grushoben og ført til *Fövling*. JOHAN MEJER, TREBJÆRG.

700. *H*vor nu *No* skole ligger, stod en gang No kirke. Mens kirken stod, var hr. Jens Christensen Gjødstrup præst i He og No sogne. Der fortælles, at samme præst var en dygtig spillemand, hvorfor han var en velset gjæst på Volbjærg, hvor han ofte kom. Han fik ved herremandens hjælp lov til, at No kirke måtte nedbrydes og bygges til He kirke, på grund af, at vejen mellem He og No kirker førte over uvejbar hede, og førte både over en å og en bæk, som det måske nok undertiden kunde være livsfarligt at passere, da der den gang ingen broer fandtes over bemeldte vandløb, men kun gruslagt kjørested igjennem vandet, og ved siden af en lille spang for fodgjængere. Det var beboerne af No sogn meget imod at få deres kirke nedreven og bortflyttet, og ingen af dem vilde hjælpe til ved arbejdet; men herremanden på Volbjærg vidste nok råd til at få bønderne til at lystre hans befalinger og få dem til at tage fat på at nedbryde deres kirke. Da det første læs sten skulde bortkjøres, vilde hestene, der var et par stærke sorte heste, ikke gå af stedet. Fogden tog da tömmen og vilde kjøre, men straks styrtede begge heste døde til jorden. Stenene fra No kirke blev kjørt til He kirke, hvortil der blev sat en sidebygning for No sogns beboere. Nogle af stenene fra No kirke blev kjørt til Volbjærg og lagt i kostalden der. Siden turde ingen opholde sig i den stald, efter at det blev mørkt. Drengen, som skulde ligge i foderbåsen om natten, kunde ikke sove for spøgeri, og der fortælles, at når nogen gik i stalden om aftenen, blev de undertiden revne omkuld af en præst. En mand,

som tjente for karl på Volbjærg for 56 år siden, medens hr. Povl Brusen boede der, prøvede en gang at ligge i foderbåsen et par nætter, men kunde ikke sove der. Samme mand har fortalt mig det, samt at da den næste besidder af Volbjærg, faderen til den nuværende ejer, mærkede dette uvæsen, lod han stenene i stalden optage og solgte dem til en vejentreprenør, der brugte dem til en stenkiste under landevejen lidt nord for Heager bro. Samme mand fortalte, at den stenkiste var sunken tre gange, siden den blev lagt, men det kommer vel af den bløde undergrund.

Sidebygningen blev tilligemed den øvrige kirke nedbrudt i fjor for nu atter at opføres i den gamle stil. He kirke var en af de ældste i landet. For få år siden blev atter opført en kirke i No lidt syd for, hvor den gamle havde stået.

JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

701. Der var en kirke i *No*, og præsten i *He* skulde prædike der. Præsten og herremanden spilte meget kort og drak dygtig sammen, det optog jo meget af deres tid, og præsten havde da ikke godt tid til at komme til No at præke. De blev da enige om at rive No kirke ned og sætte én til österenden af He kirke. Men da de vilde kjøre det første læs sten fra kirken, som var forspændt med to stude, styrtede disse stendøde om på pladsen, just som de vilde til at tage ved. Så kunde de ingen bønder få til at spænde deres dyr for, herremanden skulde først spænde hans heste for og trække det første læs derfra. Der skal ligge en sten i det östre kirkegårdsdige om He kirke med et hul igjennem så stort, at man kunde sætte en to, tre fingre der ned i, og der skal herremanden have bundet hans hest. Han gik nemlig igjen, siden han var død, og når han kom ridende fra No kirke, satte han hesten der.

LÆRER OLESEN, N.-BORK.

702. Herremanden på *Volbjærggård*, der også skal have været statholder i Norge, udvirkede tilladelse til at nedbryde *No* kirke, for at han kunde beholde præsten hjemme i *He*, hvem han satte pris på som en god violinspiller og selskabsmand. Da det i den anledning forlangtes oplyst, hvor langt der var fra He til No, skridtede præsten afstanden af — på stylter, så blev det ikke flere skridt, end at man nok syntes, Noboerne kunde gå til kirke.

En lysestage og en døbefunt, der har tilhørt No kirke, findes endnu i sognet.

J. FAUSBØL.

703. I lang tid havde de ingen kirke i *No*, og det var en præst skyld i. Han var nemlig meget hengiven til kortspil, og hver gang han skulde kjøre til No, skulde han altid ind på Volbjærg og have sig et slag kort med herremanden der. Det tog ofte for lang tid, så han kom så sent til kirken, at folkene var gået hjem igjen; undertiden kom han ikke længere end til Volbjærg. Der blev da klaget over ham, men han fik ved herremandens hjælp udvirket, at No kirke blev revet ned og bygget som en udbygning til He kirke. Først i de senere år har de fået en kirke i No igjen.

M. MØLLFR, SIR.

704. Præsten hr. Jens, også kaldet Jens Hee, men hvis fulde navn var Jens Christian Gjødstrup, var meget musikalsk og derhos en behagelig selskabsmand. Da han tillige havde flere musikalske börn, der fortælles endog 22, så blev hele familien kaldet til Volbjærg for at give koncerter og underholde herskabet, når det opholdt sig der. Den gamle og af herskabet særdeles yndede præst skal da have formået greven til at andrage om at få *No* kirke flyttet, efter som vejen fra He præstegård til No kirke over tvende vandløb var særdeles besværlig at passere. Præsten blev tilfredsstillet, og kirken nedreven. Herremanden benyttede nogle af stenene til Volbjærgs bygninger og går endnu ved nattetid og piller ved dem. HE LIBER DATICUS.

705. På gården *Volbjærg* i *He* er der ved opførelsen af den ene af sidelængerne brugt sten fra kirken, og derfor går der i denne del af huset en gammel præst, som de mener vil have disse sten tilbage til kirken igjen. MAREN BONDE.
Fortalt af datteren på Volbjærg.

706. På Køppel ruiner nordvest for Nykjøbings vejrmølle skal der have stået to kapeller, og dertil skal Nykjøbing have strakt sig ud. For en 20 år siden (1854) fandt den gamle Stausholm, som ejede jorden og lod den jævne eller grave, syldsten og stykker bygningstømmer, som tydelig viste, at det havde brændt der. A. H. SCHADE.

707. På Kirkebjærg i *Ny-Stenderup, Vesterhæsinge* sogn, har der tidligere stået en kirke, og en hare driver endnu der sit underlige spil; undertiden dandser den nok så let hen ad vejen foran de vejfarende; men det er også ofte sket, at den har været så nærgående, at den har trængt sig imellem to, der gik med hinanden under armen. JUTTA JÖRGENSEN.

708. Nordöst fra *Oddersbjærg* på en höj sandbakke haver i fordum tid været et kapel, udi hvilket er holdet messe og gudstjeneste, dog efter papistisk vis og måde. Der haver man fundet lig begraven, dog meste part små börns. Samme kapel er nu aldeles ødelagt med sin mur der omkring, og er ingen nu levendes, som véd at sige, af hvilken helgen samme kapel haver bekommet sit navn. Samme sted haver man set lys brænde om nattetide, besynderlig mod store höjtider. FILKESTED, VILLANDS H.
Præsteindb. Ole Worm.

709. I st. Jörgensgaden i *Odense*, der hvor pottemager Sörensen nu boer, har *st. Jörgens kirken* ligget. I nævnte mands have, der hørte til st. Jörgens kirkegård, findes endnu forskjellige menneskeknokler. På den tid, da st. Jörgens kirken stod, bestod den nuværende st. Jörgens gade af bøndergårde, men disse er nu flyttede ud på marken og kaldes st. Jörgenslavet. L. F.

710. Ovenfor *Ogsholm* har stået et kapel i gammel tid, som hed *st. Lauritses kapel*, hvor beboerne sögte til, og der findes endnu

et par damme, som heddes *st. Lauritses damme*, og derfra bliver vandet ledet til Ogsholm. Stenene fra kapellet er brugte til at bygge tårnet med på kirken, som alene hørte nonnerne til. I gården har der været kirkegård; der findes endnu stundom dødningeben. Gården var bygget i fire længer, af hvilke kirken var den ene. Indgang fra kloster til kirke. Spor i ældre tid af celler.

NIK. CHR.

711. Der er en kirkegård henne på *Kielstrup* mark i *Ove* sogn, der kaldes *Oplands kirkegård*. For en to, tre menneskealdre tilbage hittede ejeren af den gård på at opdyrke kirkegården, som endnu den gang henlå aldeles udyrket. Jorden blev også tilsået og gav fortrinlig afgrøde i en snes år. Men mandens ældste sön blev værkbrudt, og dennes sön ligeså. Han havde også en datter, som blev værkbrudt, og disse sörgelige tilfælde var selvfølgelig en straf, fordi manden havde taget kirkegården i brug.

LÆRER MOSBÆK, STÖVRING.

712. Omtrent 100 favne nordöst for *Ramten* skole har der i gammel tid ligget en kirke, der hed *st. Anna*. Agrene der omkring kaldes endnu Kapelagrene eller st. Ann agre. Den kirke har været bygt af hugne sten, söjlehoveder og -födder har derimod været af kalksten fra Sangstrup klint. Gulvet har været af fjæl, og sömmene var smedede. Man véd ikke, hvornår den er bleven nedbrudt, men betydelige rester sees endnu på pladsen, og der findes af kirkestenene endnu flere steder i byen. Der fortælles, at den blev brækket ned af en herremand til Gammel-Estrup, som hed Jörgen Skeel. Han førte stenene til Gammel-Estrup, hvor de endnu sidder i kjælderen. Men en mand i Ramten stjal forud så mange af stenene, at han deraf satte sig en brønd. Da herren fik det at høre, tvang han ham til at tage brønden op og selv kjøre stenene til Gl.-Estrup. Manden kunde nu ikke tage anden hævn over herren end en gang imellem at vælte en sten af vognen og ned i pølen der hen ad, alt som han kjørte. Ved *Klæbæks rende*, en halv fjerdingvej vest for Ramten, hvor den såkaldte Skeels vej gik, har man for få år siden plöjet tre af disse sten op, og ved *Kolstrup*, en halv mil vest derfor, har man i et vandløb også fundet samme slags sten. I den næstvestligste gård i Ramten by findes endnu den dag i dag nogle hugne sten dybest nede i brønden. Det er jo bevis på, at der er sandhed i sagnet.

Om kirkens opbyggelse fortælles det sædvanlige, at man ikke kunde få lov til at bygge den for troldene. De tog to stude og bandt dem sammen, spændte dem så for en trærod og fandt dem om morgenen på bakken lidt oven for Enslev by. Der blev *Enslev* kirke da opført.

J. V. NISSEN, RAMTEN.

713. Der har været et lille kapel i *Randrup*, og der er endnu grundvold af en kampestensbygning. Jeg har selv gravet der og

fundet en tilhugget kampesten. Den var hugget i ruder som på et skakbræt, hveranden rude var ophöjet, og hveranden var fordybet.
LÆRER DYSTRUP, GASSUM.

714. Nord for Sønderup ligger *Rodsted* kirkegård. Her har været en kirke. Der er fundet kistehanker, og når de kommer noget ned, ligger ligene lige så hele. Den mand, der ejer pladsen, har bygget sit indhus på kirkegården. JENS HANSEN, SØNDERUP.

715. En liden halv fjerdingvejs fra kirken nordöst ved strandbredden findes nogle gamle mure af et kapel, som i pavedömmet haver været dediceret den hellige trefoldighed, og haver landsens indbyggere på hellig trefoldigheds søndag begået der megen superstition, idet præsten til *Rø* kirke haver holdet missaz der efter pavelig skik og bekommet stort offer. Sønden op til fornævnte kapel er en dyb dal, (der seer) man en stenhob oplagt med menneskelig (magt) og er bred oven på, kaldes et altere, h(vor) man finder mangfoldige kors med hår af m(ennesker) og kvæg indsatte og klude med adskillige farv(er). Östen fra fornævnte alter findes i havbredden en hul og rund sten, kaldet en kilde, til hvilken at ned- og opstige igjen er meget vanskeligt, så man m(å kry)be på hænder og födder med stor besværlighed, i (hvilken) sten og kildevandet af stranden slår, og der fore fattes der aldrig vand udi. Til denne kilde havde de i fordum dage henrejst at to sig for adskillige legemens sygdom og bræk. RØ SOGN.
Præsteindb. Ole Worm.

716. Et sagn vil vide, at der for mange år siden har ligget en kirke i *Sejt* by, og ved at grave der findes også tydelige spor af, at der har været en kirkegård. Denne kirke var den, de havde nærmest til på *Hjarnø*, og de har da selvfølgelig sögt dertil i kirkelige anliggender. Imellem Hjarnø og Sejt er der omtrent halvanden mil. Sejt by ligger i Ut og Tyrsted sogne. SÖREN HANSEN.

717. Der, hvor *Skjærum* kirke har stået, på den søndre åbakke af Storåen på Nörre-Vosborg mark, har den afdøde ejer af ovennævnte gård, Valeur, ladet sætte fire hjörnesten og en sten i midten med den indskrift: »Her stod Skjærum klosters kirke, som blev nedbrændt efter 1559«. Sagnet fortæller, at en ejer af Nörre-Vosborg lod den flytte dertil og brugte den til hönsehus. Han spøgede derfor efter sin død og blev manet ned under en stor sten nord for gården. Denne sten har de følgende ejere af gården altid passet på ikke blev flyttet, da han ellers vilde komme igjen og spøge værre end för. K. L. VESTERGÅRD.

718. Ladefogden tog den første sten af *Skjærum* kirke, da den skulde nedbrydes. Men så gik han også hen og hængte sig. Der blev spændt to røde kvier for ligvognen, og så gik de over Skjærum bro og over ad *Vem* efter et hus, der kaldes Korsveje-hus. Der blev han begravet, for der standsede kvierne. Siden den tid har man der set et lys. MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

719. Der skal have været en kirke oppe i *Skårbjærg slette* i *Husby*, og der har boet en præst ved den kirke. Ved et vandløb mellem *Nissum* og *Fjand*, der kaldes *Gammelgrob*, skal der have ligget en herregård. Den skal have ligget nord på ud imod fjorden. Herremanden der kjørte til Skårbjærg kirke i en karét med fire sorte heste for. Der er fundet en masse store sten nede ved havet, flere læs, der ud for sletten, og man har sagt, at nogle af dem var hugne, så de har nok været af kirken.

Over Gammelgrob fører nu to stenkister eller broer.

DORTE KATRINE NIELSEN, BJÆRGHUSE, FJAND.

720. For nogle år siden grov de en masse sten ud af klitten, og der mente de, kirken i *Husby* skulde have stået. Der var sten på længde af en tre alen. JENS KR. KORSGÅRD.

721. Gamle Kristian her i byen samlede en hel del ben op her på kirkegården i *Svingelbjærg* og førte hjem og solgte til en pjaltekræmmer. Men de kom tilbage igjen, da folk kunde se, at det var menneskeben og måtte så ikke tages i brug. Så lagde han dem inde i et hjörne af hans lade. Da kom der en gammel kone og bad om husly og fik lov til at ligge i laden i noget halm. Men hun kom ind om natten og sagde, at hun kunde ikke være der, for der blev sådan raslen og skraslen i halmen. De sagde, at det skulde hun ikke kere sig efter, for det var rotter og mus. Men hun sagde nej, var det ikke, og bad mindelig om lov til at sidde inde i stuen til dag. Så måtte manden til at grave benene ned i Stævnebakken igjen — sådan kaldes nu kirkepladsen. SVINGELBJÆRG.

722. Oppe ved Kappelstederne i *Søndbjærg* sogn stod i gamle dage et kapel, som var bygget, fordi kirken var lyst i band. Ved kapellet opholdt der sig munke, som fik det pålæg, når de skulde gjøre bod, at krybe ned til et kors, som stod oprejst på en stendynge, der fandtes på en mark, som nu hører til Søndbjærg skole. De jorder der omkring kaldes endnu *æ kors*, og deraf mundheldet at krybe til korset. Stedet kjendes endnu, det er et lille stykke vesten for skolen, og der er kjørt mange læs sten derfra. TYHOLM.

723. For en del år siden boede der i nærheden af *Tisted* en rig mand, som ejede tre kirker foruden en stor herregård. Han kom nu på de tanker, at det var unyttigt at have så mange kirker, da de godt kunde nöjes med to; de var lettere at vedligeholde end tre, og indtægterne kunde blive de samme. Han fik da lov til at nedbryde den ene. Af stenene vilde han danne sig et studelukke, som vi kalder det i Ty (ɔ: en indhegnet plads på marken, hvor studene kan ligge om natten i steden for at drives hjem). Det fik han også i stand og forsynet med plankeværk så godt og herligt, at han syntes, det kunde vare til evig tid. Studene kom så derind den første aften, og alt var efter ønske, men så snart folkene på gården var komne i seng, begyndte studene at bröle og tude så forskrækkelig, at de kunde høre det på gården. Karlene stod

da op og vilde hen og se, hvad det skulde betyde; men da de kom ud, så de en ildflamme over studelukket, og ingen turde vove at gå der hen. Men om morgenen var gjærdet nedbrudt, stenene knuste, og studene døde.

Døbefunten benyttede han til svinetrug, men svinene døde alle, som åd af det. Der blev stående et lille stykke af kirkemuren, som han ikke denne gang havde brug for; det kunde han eller nogen anden aldrig siden nedbrække, og det står endnu. Moder har i sin ungdom set både det mærkelige stykke kirke og studelukket. MARIE SANDAHL.

724. En herremand i *Torbøl* nedbrød en kirke og tog stenene til at bygge en studefold af; men det var ikke muligt at holde studene der en eneste nat. FRU E. DYBDAHL.

725. I *Sevel* sogn lå en gang to kirker, den ene var *Trandum* kirke. Herremanden på Stubbergård trængte til at få et studehus bygget, og han fandt, at Trandum kirke udmærket kunde bruges at bygge af. Bønderne kunde godt gå til Sevel kirke, for hvad gjorde det, om der også var langt at gå for nogle af dem. Han gav så et andragende ind til kongen om at få lov til at tage Trandum kirke ned. Det blev herremanden nægtet, da der blev indvendt, at der var for langt imellem kirkerne. Det var ikke herremanden tilpas; han fik en heksekjælling til at måle afstanden imellem kirkerne, og hun tog det i syv spring. Herremanden indgav nu, at der kun var syv kjællingspring imellem kirkerne, og så fik han lov til at tage Trandum kirke ned, og siden har der kun været én kirke i Sevel. MAREN BONDE, VEDERSØ.

Fortalt i Gudum ved Lemvig.

726. Der har været en kirke i *Tudvad*, og den kaldte de *æ øde kirke*. Den stod og faldt ned, og så stjal de bjælkerne af den. Der har været tømmer her i nabolaget af den kirke. En stald i *Ovstrup* blev også bygget af det, og det var rigtig gammel eg. Nogle sagde, at de stjal den, andre, at de kjöbte den. Det var forfærdelig store bjælker, og da salsen blev brækket ned, var der nogle her i nabolaget, der kjöbte af tømmeret og savede i leder.

KRISTEN EBBESEN, EGTVED.

727. Ældre folk fortæller, at der har stået en kirke i *Tømmerby*. Den vestre ende af *Tolstrup* kirke kaldes den dag i dag *Tømmerby kirke*, og det er let at se, at denne del er meget yngre end den anden. Den östlige grundvold ligger dybt i jorden, medens den vestlige er en halvanden alen höjere. Der var en grönningshöj med nogle grumme store kampesten i Vester-Tømmerby. Der sagde de, at kirken havde stået, og stedet kaldes Bakkestedet. Vesterenden af *Vester-Bröndersley* kirke kaldes også Tømmerby kirke.

LÆRER A. C. CHRISTENSEN, TOLSTRUP.

728. I *Udbynedre* sogn har der för været to eller tre kirker foruden den i Udbynedre. Der har været én i *Udbyovre*, og den har ligget vest for gadedammen. Da for nogle år siden et par af beboerne sænkede grunden i deres haver, fandt de spor af kirkegården (menneskeben og lignende). Af *Klatrup* kirke, der lå uden for byen, har der været meget tydelige spor endnu i den sidste menneskealder; der var både grundsten af kirken, og der stod et stykke af kirkegårdsmuren. (Forstod jeg ret, er der lidt af denne tilbage endnu). — Oppe på Overgård har der også været indrettet kirke i den vestre flöj (den kaldes endnu kirken) med kirkegård vest for. Enden af vestre staldlænge står på kirkegårdens grund, og et stykke have indtager resten af den. Gartneren var så kjed af dette stykke, for der vilde ikke rigtig gro noget, og bad om at måtte få det kulegravet, men det vilde herren ikke have, da så benene af de i kirkegården jordede vilde komme oven på.

KAREN MARIE RASMUSSEN.

729. Ved *Spanggård* i *Vester-Tostrup* sogn har der været en kirke, det er vest for åen og sydöst for Fjeldsø. Man har gravet mange hugne sten op i grunden og brugt til fortov nede i Spanggård. SVINGELBJÆRG.

730. En stor del mennesker var blevne enige om at nedbryde en kirke i *Viborg*. Skjöndt præsten lyste forbandelse over hver den, som forsögte derpå, bekymrede de sig ikke derom og brød kirken ned. De enten mistede livet på en ynkelig måde, eller også timedes der dem andre ulykker. NIK. CHR.

731. I *Viby*, *Udby* sogn, har der för været en kirke. Sognepræsten for Udby og Viby sagde nemlig, at han kunde stå i lydhullet på den ene kirke og råbe over til den anden, de lå da for nær sammen, mente han, og han sögte så om tilladelse til at brække Viby kirke af. Denne fik han også, imod at han selv skulde brække den første sten af. Det gjorde han, men blev fortæret af utöj. Viby kirke har ligget sydöst for Lærkehuset på Viby mark. Pladsen har været udlagt til grusgrav, og mange ben er ved den lejlighed opgravne af kirkegården. Der fortælles, at kirken i *Gamborg* har för ligget i Viby. LARS F.

732. På *Lærkebanken* ret för man kommer til Viby, ligger den gamle kirkegård. Her lå indtil slutningen af forrige århundrede sognets ældste kirke; men præsten blev kjed af at præke i to kirker (*Udby* og denne), og da *Viby* var gammel og brøstfældig, tog han det som påskud og lod den bryde ned. Men kort efter fik han lusesyge og døde. Kirkegården er nu kun en stor grusgrav, hvor man i det opgravede sand og grus kan finde levningerne af de døde. K. P. DALIN.

733. Der har ligget en kirke så meget som en halv fjerding-

vej öst for *Vilsted* kirke ved Hobrovejen neden for Wolles bakke og ved siden af Tudammen. ANE NOER, VILSTED.

734. Et par hundrede favne her östen for byen skal have ligget en kirke, og et stykke sønden for på odden ud i søen have ligget en herregård. Sønden for byen har også ligget en stor gård, som hed *Vilstedgård*. Mens næssekongerne var her, skød han på Vilstedgård ham på odden i kvadder. Så gik gården *Odden* væk, og siden gik Vilstedgård væk, og af de to gårde blev der seks bøndergårde. KRISTEN NIELSEN, VILSTED.

735. Der har været en kirkegård her i *Vissing*, men kirke har a ikke hørt om, og bækken, der løber her om ved, kaldes endnu af de ældre *Kirkebæk*. Den har været lige sydvest for landevejen i en gårds have. Vi var to, der grov en kalkkule der og så fandt to pandeskaller. Der er forhen fundet flere ben der.

JENS JAKOBSEN, N.-VISSING.

736. Ved den östre ende af Jens Lavrsens gård i *Vissing* har a været med til at grave lig op. De lå på rad, og pandeskallerne var der med alle tænderne i. A tror, at kirken har ligget imellem den gård og smedjen på en leıskunk, hvor landevejen nu går, for der var meget opfyldt jord, og min morbroder, der har ejet gården, mente det samme. Man véd ikke, hvornår kirke og kirkegård er nedlagt. JENS ANDERSEN, KALRIS.

737. Der ligger et kjær, som kaldes *Dragskjær*, i det sydöstlige hjörne af *Vistoft* sogn, og et parti deraf kaldes *Vandkjæret*. Öst for er Snogbakken. Sagnet siger, at der skal have været en kirke, og folk har den sige: Den Dragskjærs præst i Vandkjær boede, hr. Tem, hvilket også vendes om til: Den Vandkjær præst i Dragskjær . . . . Sandsynligvis har her været et kapel med en præst ved. På en lille plet nede ved foden af bakken har været en stenpikning eller grundvold, og hvis det da ikke er en af de såkaldte brandpletter, må vel kapellet have ligget der.

PASTOR BØTTIGER, VISTOFT.

738. Lige nord for den dal, der går i öst og vest lidt nord for *Voldum* by har stået et kapel. Agrene der, kaldes endnu Kapelsagre.

Ved *Tjæreby* vest for byen har der også stået et kapel, og de plöjer endnu mursten op der.

På *Gjerlev* mark, en fjerdingvej nord for byen, er nogle agre, som kaldes Kapel-agre, der har også stået et kapel.

LÆRER KORSGÅRD, HALLING.

739. Sønden for *Ødsted* kirke haver været bygt en liden kirke, hvilken, fordi den ikke af sine byer kunde holdes ved lige, er bleven øde, og en part af byerne er lagt til bemeldte Ødsted sogn, en part af dennem til Starup sogn, som ligger sydöst derfra. Steden til fornævnte *Yding* kirke findes endnu, og findes der ved den

kirke et lidet sted, som berettes ikke at gro græs på, af denne årsag, som de gamle der siger, at på det sted udi fordum tider skulde være given en uretfærdig lov.

Östen fra kirken på et enemærke siges i gamle tider at have boet en kjæmpe, kaldtes Erland Guldsko. ØDSTED.
Præsteindb. til Ole Worm.

12. Sunkne kirker m. m.

740. I *Korning* er en bakke, der hedder *Klak* og tæt norden for er Klaks mølle. På den bakke er en skrænt ned imod Korning å, nemlig på det sted, hvor den gjör en drejning, og dette sted kaldes *Tårnkrog*. Her skal der have ligget en kirke, som er skreden ned i et hul i åen. Hullet kaldes endnu Kirkehullet og siges at være bundløst. På samme bakke skal Harald Klak have boet og opholdt sig til stadighed. LARS AMMITSBØL, HORNBORG.

741. I *Navn sø* er der sunken en gård og en kirke, og den er bundløs. Når man sejler der ud, løber skibet rundt. MORUM.

742. Der er en kirke sunken på marken vest for *Tåning*. Grunden var for svag, og da den begyndte at synke, tog de ovret af den. Det kjær, hvorved den skal have ligget, kaldes *Bankager kjær*. M. H. OG J. B., LILLE-TÅNING.

743. Ved *Sundstrup* på Øen har i gamle dage ligget en kirke, hvor folk ligesom i andre kirker samledes om søndagen. En søndag, da der var fuldt af folk, og præsten netop var kommen på prækestolen, revnede jorden, kirken med alle mennesker sank, og jorden lukkede sig over dem. Nu gror der skov rundt omkring, men på det sted, hvor kirken stod, gror kun tjörn og krat. FR. C.

744. *Stilling sø* ligger der en kirke på bunden af. I stille vejr kan en se murene, og der ligger en stor skat der nede i en jærnbeslået kiste. De Svolbjærg folk var sejlede ud med to både efter at ville have den, og de havde ladet dem slå hager ved smeden, som de kunde slå i, og de havde også fået kisten lige til kanten af begge bådene og var ved at sejle ind til land med den. Men idet de kommer derind, så forekommer det dem, som deres by står i lys lue, og så gav de slip på kisten, og den gik til bunds igjen.

Den kirke var sunken for en præstes skyld, der var så ugudelig, og under messen var det, kirken gik under med ham.
PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

745. *Kragelund* kirke skal en gang styrte sammen, når der er allerflest mennesker i den. J. J., REFSH.

746. *St. Klemens* kirke på Bornholm skal styrte sammen en juledag, når den er fuld af folk. CHR. WEISS.

13. Skibbrudnes løfter.

747. Sybille hun strandede, og hvor hun kom først til land, vilde hun bygge en kirke. Hun kom til land ved *Skive* og har da bygget både kirken der og Skive by. Den ligger skjæv, og derfor var navnet først Skjæve. JØRGEN VILLADSEN, RAMSING.

748. Der skal have strandet et skib uden for *Skive* kirke, og jomfruen, som var på det, skal have skjænket en hel del sølv til kirken. Den var ikke den gang, som den er nu, og så blev den flyt eller ombygt. Den gang var Skive jo en ussel bitte by. Den har sit navn af, at den ligger skjævt, det er: på bakkeskråningen. NIELS OTTESEN, RÖNBJÆRG.

749. I fordums tid lå *Bilstrup enge* under vand og hørte til Limfjorden. Dronning Margrete sejlede i denne og kom i havsnød. Hun lovede da, hvis hun kom levende i land, at bygge en kirke på det sted. Hun kom så i land, hvor hun senere byggede Skive kirke. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

750. *Sødring* kirke siges at være bygget af en kvinde, der led skibbrud og strandede der, og så til tak for sin redning byggede kirken på stedet. K. M. RASMUSSEN.

751. Der boede to jomfruer ovre på *Brøndumgård*, og de vilde til kirke i *Lundby*. Der skulde de sejle over, men kom i havsnød og lovede da, hvis de blev reddede, at bygge en kirke med tre skibe, én for hver jomfru. De kom godt nok i land og byggede så *Skarpsalling* kirke. På vejen fra Brøndum til Salling kommer man over Brøndum bakke, og ved foden af den var der for få år siden skrås over marken en sti, der kaldtes *Jomfruens sti*, den skråede op imod kirken, og den gik de ad, når de for eftertiden gik til kirke. Det vand, de sejlede over, kaldes *Stywlet*, og der er fundet et skibsanker. FRØKEN LEERBECH, NÆSBORG.

752. De tre jomfruer, der byggede *Skarpsalling* kirke, skulde sejle over *Fløen* og kom i havsnød, gjorde så det løfte at bygge en kirke, hvor til de ikke skulde færdes over vand. De var rige og byggede så kirken.

Stywlet er noget andet vand og findes syd for Salling.

NÆSBORG.

753. Der går en sti fra *Skarpsalling* kirke og ned til fjorden gjennem *Tolstrup*, der ligger lidt fra fjorden, men stien går helt derned. Den har to norske fruer gjort, og siden kan der ikke gro græs på den. Det var et par gudfrygtige fruentimmer, og da der blev klaget over, at der var for få kirker den gang, så gav de pengene til en ny kirke, og den blev så bygget på den plet. De gik den samme vej tilbage til fjorden igjen, som de var komne.

PEDER JENSEN SMED, STRANDBY.

754. Der var en mand, som kom i havsnød her ude i Kattegat med sine to dötre, og så bad han til Vorherre og lovede, at hvis han vilde lade ham komme i land, vilde han bygge en kirke til hans ære. De kom også velbeholdt i land. De blev så enige om, at han skulde bygge kirken, og hans dötre skulde bygge kirkegårdsmuren. Den blev fire skilling dyrere end kirken. Alle de sten, der var på *Lyngby* byes marker, samledes og anvendtes til kirkegårdsmuren, og det er grunden til, at der er så få sten der omkring. Manden kom siden til at bo på *Fævejle* gård, og den fik navn efter ham. Der har ligget to ligsten på Lyngby kirkegård imellem sakristiet og våbenhuset (de er nu opsatte i våbenhuset), og de lå over disse mennesker, den ene over manden, og den anden over jomfruerne. JENS TOVBRO, LYNGBY.

755. Hvor *Obdrupgården* nu ligger, boede en gang to jomfruer, der kom i havsnød. Der gik nemlig en fjord helt ind forbi *Høgholm*, og den var sejlbar. Så bad de til Vorherre, og den ene lovede, at hvis han vilde frelse dem, vilde hun bygge en kirke til hans ære. Så tog søsteren ordet: »Ja, vil du bygge en kirke, så skal jeg bygge kirkegårdsmuren«. Den anden lo ad hende og sagde: »Hvad ligner det efter?« Men da arbejdet var udført, og de gjorde deres regnestykke op, var muren bleven to skilling dyrere end kirken. En stor del af den er nu brækket ned, men den var otte alen bred og sat i banket kalk. SÖREN HØG, HOMÅ.

Sml. nr. 765—766.

756. Der var et skib, der strandede sønden for *Gudhjem* i så frygteligt vejr, at der næsten ikke var håb om, at folkene kunde blive bjærgede. Der var en greve om bord, og han bad så meget til Vorherre om, at de måtte komme lykkeligt i land, og lovede, at han så vilde give penge til et kapel i Gudhjem. De blev bjærgede, og kirken blev bygget. Siden kaldtes altid den klippekløft, som de strandede ved, *Grevens dal*. KR. SKOVMAND.

757. Nederst i *Ry* kirke står opstillet to ligsten, der för har ligget i *Öm* klosterkirke. Den nordligste er over en biskop Svend fra Århus, om hvem man fortæller, at da han en gang var i havsnød, lovede han, at hvis han måtte komme levende i land, vilde han anlægge et kloster til Guds ære, og dette skal være oprindelsen til det bekjendte Öm kloster, der i gammel tid lå der, hvor nu byen Emborg er i Ry sogn. TH. JENSEN.

758. Efter gamle folks beretning skal *Staby* sognekirke have været den skjönneste landsbykirke en stund i fordum tid, som i denne egn kunde være at finde, for den herlige og anselige bygning, der på hende var, dog den er nu ganske brøstfældig og forfalden, eftersom der på hendes bygning intet er blevet anvendt i mange år. Og er der et lidet kapel (som bønderne kalder en sangers) sat til samme kirke, som siges at være given dertil af en kongesön i England, som skal have lidt skibbrud i Vestersøen og

skal være ankommen i land for Nissum, hvor hannem blev megen fortræd bevist, og derfor forföjet sig til næste sogn, Staby, hvor hannem bevistes al ære og godt, og til taknemlighed derfor skal have givet förnævnte kapel til deres sognekirke, som ikke uden stor bekostning er bleven opsat, som endnu er at eragte af de mærkelige og kunstige huggen sten, der udi er, og som er vinduer udi. En del her i formeldte sogn siger, at en fattig dreng, som var föd og gik omkring her i sogn og bad om sit brød i Guds navn, skal omsider være kommen til England og kommen til sådan stor formue og rigdom, at han skal have skikket dissse kunstige udhuggen sten her til landet og ladet denne kapel på sin egen bekostning opsætte til sin sognekirke og til en amindelse om sin forrige armod og betleri haver ladet noget udhugge i en part af stenene, som er udi stykker brøds og fiskes lignelser, som hannem udi sin barndom meddeltes, der han gik og bad om sin föde hos godtfolk. Hvilken af disse tvende beretninger skal stå fast, er ubevist.

Hvad sig anbelanger det spøgelse, som her siges af udi formeldte Staby kirke at skal have brugt adskillig aberi i min salig formands faders tid, synes vel unødigt vidtløftig om at mælde.

MADS EBBERUP ANDERSSÖN, STABY.

Præsteindb. til O. Worm.

759. En sømand, der sejlede ude i Kattegat, kom i havsnød. Han lovede så, at dersom han måtte komme levende i land, vilde han give en kirkeklokke til *Karup* kirke, for den kirke var sømærke, og det var netop den, han kunde se der ude. Så blev han reddet og gav nu kirkeklokken. Men da Sæbygård ejede både Karup og Volstrup kirker, og denne sidste netop trængte til en klokke, blev det bestemt, at klokken skulde hænges i Volstrup.

JENS JENSEN, VOLSTRUP.

760. En, der sejlede på havet, blev frelst ved at styre efter *Nykirke* tårn, og gav de to lysestager til kirken. JELLING.

761. Vi véd, at da en af de gamle konger var i livsfare på søen ved Fyen, han da lovede en foræring til den kirke, som præsenterede sig først, og som han straks fik *Barløse* kirke i sigte, så forærede han dertil noget jord i marken, som endnu er kirken forbeholden.

J. B.

14. Jomfruer bygger kirker.

762. De gamle kan sige efter deres forældre, at skulle have boet tvende nonner i *Varpelev*, hvilke da rådde for al byen og siges at have bygt kirken. Mens der de begyndte på dens bygning, da som de sige, at de haver haft mere bøndergods tvært

over for på hin side åen udi Bjeverskov herred, da haver de ladet lægge en stenbro over åen, hvilken endnu kan kjendes, at ville have sat kirken på hin side; men lige så fast som de lod om dagen føre sten og andre materialier dertil, lige så fast blev det om natten ført derfra igjen over til Varpelev, at de måtte omsider forlade kirkens bygning på den sted og blive ved i Varpelev. Steden på hin side åen, hvor de vilde have haft kirken funderet, kaldes endnu *Kirkeageren*. Disse nonners teglovn kjendes endnu udi en bondes have i Varpelev. PORS MUNCH, VARPELEV.
Præsteindb. til P. Resen.

763. I *Skjörring* sogn er en kirke, som skal være bygget af en jomfru *Gunder*, og hvor hun holdt sin gudstjeneste, skjöndt hun boede to mil derfra. Den vej, ad hvilken hun plejede at begive sig til kirken, kaldes endnu *Gunders vej*. På hendes ligsten, som findes i denne kirke, sees intet andet end to linjer, der krydser hinanden som et kors, således ⫫
Resen VI. 576. 77.

764. Om kirken i *Andst* fortælles, at den er bygget af to jomfruer, som står afbildede på den søndre side af kirken ved siden af skriftehuset, og imellem dem står en ko. Lav de havde bygget kirken, var de blevne så arme, at de kun havde den tilbage. NIELS ANDERSEN, NÖRREBAKKEN. KOLDING.

765. Ved nordre side af *Lyngby* kirkes våbenhus skal ligge tvende stene over tvende søstre, der sagdes at have bygget kirken samt opført den fem, seks alen höje ringmur, der omgiver kirkegården. LYNGBY LIBER DATICUS.

766. Uden for *Lyngby* ligger to ligsten over de to søstre, som byggede kirke og kirkegårdsdige, og der er runeskrift på dem, som, mens den var læselig, udsagde, at muren om kirkegården havde kostet 2 skilling mere end kirken. Fordum skal en præst have ladet en af disse ligsten lægge uden for sin dör til beklædning på sin trappe, men hver morgen fandt han den væltet og lod den da igjen henføre på kirkegården. HANSEN.

767. Der skal have været en herregård tæt vesten til *Hune* kirke. Så boede der på den to fruer, og den ene af dem skulde bygge kirken i Hune, den anden lægge vej fra kroeret og hen sønden til *Kvorup*. De opførte hver deres del, og vejen skal have kostet lige så meget som kirken. Hun fyldte op med sten, og da de nu anlagde den nye vej, stödte de af og til på den gamle, og kastede en mængde sten op. Den herregård skal siden være blæst ned i sand. JENS STEN, SØNDER-SALTUM.

768. Der var en gang to adelige søstre, som levede i uvenskab og ikke undte hinanden arv efter sig. Den ene byggede da en kirke; men al hendes formue var gået med, så hun næppe havde klæder til kroppen; derfor kaldte den anden søster hende jomfru *Særkløs*. »Du kan kalde mig, hvad du vil,« svarede hun,

»men kirken fik jeg dog færdig.« Nu hedder kirken og sognet efter den *Særløse* (Lejre herred). Den anden søster vilde ikke være ringere og lod også bygge en kirke, hvortil også hele hendes formue gik med, så hun også blev næsten nøgen. Da den første lod hende høre dette, svarede hun: »Så kan du des lettere kysse min r . .« Derfor fik kirken og sognet navnet »Kysr . .« (i Lejre herred), og det er nu blevet til Kisserup. CHR. WEISS.

769. Efter sagnet skal to jomfruer have ladet bygge *Burkal* og *Bylderup* kirker. Den ene af dem hed Bur, og da hun havde ladet tårnet rejse, stod den anden på udkig i Bylderup kirketårn og udbrød spottende: »Nej, se en gang, i nat har jomfru Bur fået en kalv!« Deraf skal navnet være kommet. A. L.

770. Det var en meget fornem og rig jomfru, som byggede *Kippinge* kirke. Hun var også meget gudfrygtig og byggede kirken så smuk som mulig. Tårnet især var meget kjönt. Det var meget höjere, end det er nu, da det en gang er styrtet ned og ikke bygget så höjt igjen som fra begyndelsen. Imidlertid blev bygningen så kostbar, at alle hendes penge gik med; der manglede endda döre til kirken, og hun havde ikke en skilling tilbage. Så vidste hun aldrig, hvordan hun skulde få de döre. Men da kom der to drivende fra stranden, og de hængte sig selv på hængslerne, så kirken blev færdig, og jomfruen blev glad.

Der fortælles også, at jomfruen gik ved stranden og sörgede over, at hun ingen döre kunde skaffe til kirken. Da så hun to döre komme drivende til land, og så blev hun glad og lod dem hænge på kirken. Den, der fortalte, at de hængte sig selv, tilföjede: »Ja, den gang gik vandet nu også meget længere ind i landet, end det gjör nu.« E. L.

771. Tre prinsesser var stumme, og der blev rådet dem at bygge hver en kirke for at få deres mæle. De havde midler nok dertil og byggede så kirkerne *Ødum*, *Voldum* og *Haldum*. De gav dem navnene, eftersom de var dumme til: Ødum ɔ: øde dum, Voldum ɔ: voldelig dum, Haldum ɔ: halv dum.

NIELS ØDUM FRANDSEN, LANGSKOV MØLLEGÅRD.

772. *Ødum*, *Haldum* og *Voldum* kirker skal være byggede af tre søstre, der alle var stumme, og derefter fik alle bynavnene endelsen dum. En klog mand gav dem det råd, at de hver skulde bygge et Guds hus, så skulde de nok komme til at tale. Kirkerne blev så byggede og i samme stil, og da de nu blev indviede, var hver af søstrene i sin kirke. Så fik de også deres mæle.

Haldum kirke ligger höjt og har haft et meget höjt tårn, der har tjent som sømærke, men ved en storm blæste det ned, og så blev det ikke bygget så höjt op igjen. LÆRER JENSEN, LADING.

773. De tre kirker *Ødum*, *Voldum* og *Haldum* skal være byggede af tre jomfruer. Der har været spir på dem alle tre, men det på Ødum kirke blæste ned. JENS HATTEMAGER, HINNERUP.

774. *Mejrup*, *Måbjærg* og *Møborg* kirker er byggede for trende jomfruers midler, og de ligger alle tre begravede på Meirup kirkegårds nordöstlige side i en lang höj, der er begroet med lyng, og dens omkreds indtager omtrent ottende parten af kirkegården. Disse tre kirkegårdes bygningsmåde har været ens med runde spidse tårne, men Mejrup kirkes er forandret, fordi det blev forfaldent og igjen måtte opbygges. HANSEN.

775. *Måbjærg*, *Møborg* og *Mejrup* kirker er byggede af tre søstre, hvorfor de og er byggede ens. De var møer alle tre, og det siger navnene os jo. Derfor lod også stenhuggerne, som havde med Måbjærg kirke at gjøre, indsætte en sten på kirkens kor, på hvilken et lidet barn er udhugget ligesom for at tilkjendegive, at ingen tugtig jomfru skal prale af sin jomfrustand. Omsider blev alle tre møer begravede i en stor höj på Mejrup kirkegård, hvor de tillige lod en stor skat nedlægge, som skulde bruges til kirkens istandsættelse, hvis den skulde blive ødelagt i fejdetid eller ved anden ulykkelig hændelse. K. F. WIBORG.

776. Der boede tre jomfruer i Linå, og de opførte *Linå* og *Dallerup* og *Bjarup* kirker. Jomfruen i Linå hed *Lene*, og hun erklærede, at så længe folkene ikke flyttede gårdene ud, skulde der ingen ildebrand opstå i byen. I min faders og bedstefaders tid var der ingen ildebrand i Linå, men siden de flyttede gårdene ud, har der været ildebrand der flere gange. Hun blev begravet i en höj, som lå östen for byen; det var på Ris's ejendom. Så længe de ikke gravede i höjen, skulde der heller ikke komme ildebrand, det var en yderligere forsikring. Hende i Bjarup hun kom til at bo på *Kalbygård*, og der var en sø, te hun sejlede over på til kirken. Der havde hun vanheld og forliste hendes guldring på søen. Hun troede, den var stjålet fra hende, og så satte hun den i band, der havde taget ringen. Det blev så søen, og der var mange, der forsikrede, at de hørte, den skreg, idet den blev sat i band. Søen brækkede ud og løb væk, og da den nu blev tom, fangede de en fisk. Der fandtes guldringen i fisken. Jomfruen i Dallerup har a ikke hørt noget om; hun opførte jo kirken og boede der.

SÖREN HANSEN, HÅRUP.

777. Der boede tre jomfruer på *Bjarupgård*, den ene hed *Bjarup*, den anden *Dallerup* og den tredje *Linå*. De byggede de tre kirker, der fik navn efter dem. Hvor Bjarup mose nu er, var der en sø, som de skulde sejle over til deres tre kirker; men en gang de sejlede over, faldt den ene hendes guldring ud i vandet. Så siger hun til de andre: »Det er lige så umuligt at få den igjen, som at søen kan blive tör.« En tid efter fik de nogle fisk til foræring, og så fandt de guldringen i en stor gjedde. Søen blev også tör, men nærenstid de skjærer törv der og kommer en tolv, fjorten törv dybt, så slår bunden op lige med et, og de synker, hvis de ikke ser at komme op. Det har de sagt i min tid. Når bunden slår op, kan der komme levende fisk op i vandet.

De tre jomfruer sejlede tit over søen. En dag kæntrede skibet med dem, og de druknede alle tre i et høl lige uden for *Mollerup*, de kalder *Fruehøl;* det fryser aldrig den dag i dag er. Det var deres begjæring, at de måtte blive jordede i Linå i den höj, der er i Ris's have, og så længe den blev urørt, skulde der ingen ildebrand blive af nogen betydenhed, ilden skulde ingen magt få. De blev virkelig også begravede der. JENS BÆRTELSEN, VOLE.

778. Der er lige vidt imellem de tre kirker, og de ligger i lige linje. De tre søstre er begravet i en have i *Linå*. Så længe man ikke kommer til at røre ved deres grave eller vanhellige dem — for det var sådan tre hellige jomfruer — indestod de for, at der ikke skulde blive ildebrand eller lungesot i Linå.

Ringen blev funden i en fisk, der kom på jomfruens bord i *Kalbygård*. Da hun havde sat søen i bande, gav den sådan en oprusning, te den kogte i tre dage, og så blev den tör.

SÖREN SÖRENSRN, MOLLERUP.

779. Der var tre jomfruer, der boede på *Kalbygård*, og de sejlede derfra over Bjarup sø til *Bjarup kirke*, men der tabte den ene sin guldring, og så satte hun søen i band. Fra den tid sank den efterhånden og blev til en mose. Jomfruen skal have skyldt fiskeren for, at han skulde have taget ringen, og så lyste hun søen i band, for at han ikke skulde fiske mere. Den gang søen nu var udtörret, kom en af fiskene op i gården, og inden i den fandtes ringen. Midt ude i mosen, ja, lidt mod nord, er et hul, der kaldes *Tyrens hul*, og derfra går der ström både imod öst og vest; den ene ström løber ud i Århus, og den anden løber i Gudenå ved Skjellerup. Det navn har hullet fået af, at en tyr kom efter en pige, og så løb hun runden om hullet for at redde sig for ham, og til sidst blev tyren så arrig, at han sprang midt ud i hullet, og der sank han straks. Men de kunde høre, hvordan han brölte helt inde under Mollerup. Nogle siger endog, at han kom først op i Århus, andre, at han aldrig kom op mere.

De tre jomfruer hed *Lin* og *Dal* og *Bjal*, og de har bygget Linå og Dallerup og Bjarup kirker, og de ligger begravede i en höj i Linå præstegårds have, og så er der blevet spået, at når der blev gravet i den höj, så kunde der ingen præst blive her i Linå syv år til ende. En pastor Lihme gravede i höjen, og siden har ingen præst boet her syv år. Nu bor de jo i Silkeborg. Nogle siger, at den ene af jomfruerne skal ligge begravet på Dallerup mark i en höj tæt ved kirken, og hun skal have sagt, för hun døde, at hvis de dyrkede den höj, så skulde der komme sådan kvægpest og sådan sygdom blandt folk. Så lå höjen i fred og rolighed længe, men endelig kom en ung og driftig mand til den gård, på hvis mark höjen lå, og han regnede det for overtro og læt hele höjen plove. Men straks udbredte sygenen sig imeld hans egne kreaturer, og den udbredte sig over hele byen. Tilmed kom der smitsom sygen imeld folkene, og så kunde manden nok mærke,

at det havde noget at betyde. Siden lod han den ligge, og så standsede sygdommen. Efter den tid har höjen ligget udyrket og er det endnu. REBEKKA STOVSTRUP.

780. En fattig jomfru, der boede på *Kalbygård*, vilde en søndag morgen sejle til kirken og var da så uheldig at tabe sin guldfingerring. Hun vilde ikke lede om ringen, men begav sig ufortøvet til kirken. Næste morgen var søen løbet tör, og en masse fisk blev fangede på det törre. En del blev bragt op på herregården, og den første fisk, man skar op, havde ringen i sin bug. S. J.

781. *Fabjærg* kirke skal være bygget af to engelske jomfruer, der boede i de her to *Lundgårde*. Det skal have været to søstre, den ene af hedensk og den anden af kristen tro. Den kristne byggede kirken. Ilav det gik for sig, byggede den hedenske en forfærdelig svær höj, der hedder *Frishöj*. FABJÆRG.

782. To engelske prinsesser, der var blevne forviste, skal have boet i de to *Lundgårde* i *Fabjærg*, og den ene skal have været hedensk, den anden en Kristen. Hun boede i *Sønder-Engelund*. Den ene, nemlig den kristne, byggede kirken, den anden höjen. I den skal der være en skat, tyve alen under jordens overflade. De skal have fået oplysning derom af en gammel bog, der skal være skreven på græsk, men var næsten ulæselig. Præsten i Bövling læste det for Peder Søgård i Törring om den skat og de to prinsesser o. s. v., og så grov han i höjen et helt år. En morgen han kom og vilde til at tage fat igjen, lå der en sort puddelhund i hullet, og så opgav de at grave.

Det gjaldt jo om, hvem af jomfruerne der først kunde blive færdig med deres bygning. De havde først været andre steder og var tit stödte sammen, men endelig kom de til at bo her og vilde nu bekjæmpe hinanden. MADS GRAVERSEN, SVENDSGÅRD.

783. Der er to gårde her, der kaldes *Lundgårde* eller *Engelund*, der har boet to nonner, og de har bygget kirken. Samme gang byggede andre folk en höj, og der holdt de råd på. Nonnerne blev først færdige, og kirken fik da navnet Fabjærg (Faar-Bjærg ɔ: för Bjærg). Höjen kaldes *Frishöj*.

PEDER CHRISTENSEN, ROTTESGÅRD.

784. I en lille by i *Fårevejle* sogn har der været en lille herregård, og der boede en jomfru, som hed Rise, hvoraf byen har fået navn. Hun fattede en gang den beslutning at bygge en kirke ved herregården. Der blev da også begyndt, men det blev revet ned o. s. v. Det blev da bestemt, at stalddören skulde spændes på den vrinske hest, og hvor han så tabte den, skulde kirken bygges. Det blev da efterkommet, og hesten tabte dören på en lille bakke i Fårevejle og tæt ved Lammefjorden, hvorfra der går et lille rev ud i stranden. Nu blev kirken færdig, og stalddören blev benyttet til kirkedör og er kirkedör endnu. Den jomfru, som

byggede kirken, ligget begravet under kirkegulvet, og der har jeg set hende ligge med åben mund. C. GROVE.

785. Om *Fårevejle* kirke fortælles, at den blev bygget af en rig jomfru i Ris på det sted, hvor et par i det öjemed løsslupne heste lagde sig. Den ligger noget afstikkende på en brink tæt op til Lammefjord. F. DYRLUND.

786. Den jomfru, der først bosatte sig på *Lundø*, kom i tanker om at ville have en kirke bygget her. Hun havde fået lidt kreaturer og deriblandt et par grå stude. Dem slog hun ud en aften, og hvor de lå om morgenen, der skulde kirken stå. Så blev Lundø kirke bygget der. ANE DOROTHEA PEDERSDATTER, LUNDØ.

787. En jomfru gjente hendes stude ud en nat, og hvor de lå om morgenen, vilde hun bygge en kirke. De lå sådan i et bløde, men så byggede hun kirken et stykke vest for. Den kaldes *Lundø* kirke. Hun byggede en gård norden for byen. Men denne er nu ikke på sin gamle plads, for man har kunnet se kjælderne og hullerne, hvor gården har ligget. ANE KIRSTINE REFSGÅRD, RÖDDING.

788. Om *Nordby* kirkes opførelse fortæller sagnet følgende: I ældre tid ejedes Nordbylandet af tre fruer, og disse var: Fogen på Foldsted, Glenten på Glekstrup og Sønden på Sæby. Da der ingen kirke fandtes på landet, begyndte disse tre fruer på opførelsen af en sådan, og bønderne kjørte tømmer og sten til stedet. I begyndelsen vilde arbejdet dog ikke rigtig lykkes; ti det blev forstyrret af de underjordiske, og fruerne blev enige om at bygge kirken på et andet sted. Medens de en dag netop stod og talede om dette, blev et par af bøndernes heste løbske, og fruerne besluttede at bygge kirken på det sted, hvor hestene standsede. Dette skete også, og på det sted var intet, som hindrede opførelsen af kirken, så arbejdet skred rask fremad. Tæt norden for kirken er en rende, som kaldes Vogndalsrenden. Dette navn stammer også fra denne tid, idet bønderne om aftenen efter endt arbejde kjørte deres vogne dertil og lod dem blive stående der natten over.

Sagnet fortæller endvidere om Fogen på Foldsteds død. En gang vilde hun over at besøge Glenten på Glekstrup. På vejen derhen kom hun over en dal mellem bakkerne, og da hun var træt, og vejret tilligemed var meget strængt, satte hun sig på en stor sten, som lå i dalen, for at hvile sig, men døde så, medens hun sad. Glenten, som gik ud for at søge efter hende, fandt hende død på stenen, og dalen fik derfor navnet Fogendalen.

Fortalt af murer Peter Petersen.

JÖRGEN JÖRGENSEN, LANGEMARK, SAMSØ.

789. Der skal have boet en rig frue i *Nordby*. Hendes börn var en dag ude at kjøre, men hestene løb løbsk med dem, og i sin angst gjorde hun det løfte, at hvis börnene nu ingen skade skulde komme til, så vilde hun bygge en kirke på det sted, hvor hestene blev standsede. Så rendte de op på den bakke, og der blev kirken bygget. METTE PRINTZ, NORDBY.

15. For langt til kirke.

790. Fordum var der ingen kirke i *Jordløse* (Jørløse, Jurløse). Folk der omkring fra sögte da til den i Udby, i hvis ene våbenhuses væg er indsat en kampesten, hvorpå læses, at kirken er bygt af Esbern Snare 1179. (Indskriften er dog öjensynlig meget yngre). Det var nu strængt nok således at fare en mil hen og en mil tilbage. Ved Maresø lå den gang et herresæde, Havgård (Hovgård?) hvoraf endnu opplöjes murlevninger. En gang skete det, at manden på Havgård vilde føre sin spæde sön til dåbs i Udby, men under vejs døde drengen af vinterkulden. Da lovede manden at bygge et gudshus i sin hjemstavn, og således fremkom Jordløse kirke.

FR. DYRLUND.

791. Inden *Ullits* kirke blev bygget, var der en frue, som boede i en gård lige syd for, hvor nu kirken ligger. Så kjørte hun til Fovlum til kirke. En gang om julen skete det, te der var sne på, og da kunde kusken ikke ret se vejen, så hun væltede og kom imod en sten og brækkede hendes lår. Den sten blev siden kaldt *Julestenen*. Nu for nogle få år siden er den bleven ført derfra. Det var tæt oppe ved skjellet af den mark, der nu hører til gården, at stenen lå. Da hun nu ikke tiere vilde kjøre til Fovlum, og hun var formuende, så bestemte hun sig til at bygge en kirke lige ved sig.

POST-LAVST, ULLITS.

Sml. Thiele I 225. Der står: Føvling ved Mariager. (sic!)

792. I *Ullits* har i fordums tid været en herregård, hvorpå der boede en adelig frue, som lod Ullits kirke bygge. Da var der nemlig ingen kirke i Ullits, hvis beboere derfor sögte til Fovlum kirke. Som nu denne frue en gang vilde kjøre til kirke i Fovlum, blev hendes heste sky for en sten, der lå ved vejen, vognen væltede og fruen kom slemt til skade. Da lovede hun ved sig selv, at hun skulde lade bygge en kirke i Ullits, hvilket også straks skete. Stedet, hvor vognen væltede, kjendtes indtil for en del år siden.

A. C. NIELSEN.

793. Et stykke norden for *Kolby kås* hen mod Dalebæk og nærmest denne findes en stensætning i stranden som en bådehavn, kaldet *Karens kås*. Denne kås skal være anlagt for at Laboerne kunde have et sted at lægge deres både i gamle dage, da der ingen kirke var på Endelave, og beboerne måtte tage over til Kolby kirke. De gik da ind i kirken gjennem en dör i tårnets vestre side og havde deres våbenhus, hvor nu materialrummet er.

Fortalt af Povl Ruus, ringer ved Kolby kirke.

N. P. OLSEN.

Laboerne: Endelaveboerne. — Med undtagelse af Tranebjærg kirke har kirketårnene på Samsø gavle mod syd og nord.

794. *Nordby* kirke har i gamle dage også været brugt af Tundboere. De sejlede ind i en stor kløft imellem bakkerne, der kaldes *Møgelskår*, og ved kirken gik de ind ad det nordre våben-

hus, medens selve Nordbyboerne brugte den sydligere dör. Den nordre indgangsdör er nu muret til, men våbenhuset står der da endnu. LÆRER LARSEN, NORDBY.

795. Også skal der være gået en rig og fornem kone fra nabobyen *Ølsby* til *Strukstrup* kirke. Hun besögte da en fornem familie, som ejede en gård i byen, og førte altid en lille hund med sig, som hun holdt meget af. Men nu traf det sig en gang, at denne hund blev bidt af en anden i Strukstrup, og herover blev hun så vred, at hun lod opbygge en kirke i sin egen by, som er den nuværende Ølsby kirke. Nu kaldes byen Uelsby. H. L.

796. På *Nikolajbjærget*, Sebber sogn, prøvede man på bygge en kirke, men o. s. v. To rige jomfruer på klosteret flyttede da kirken hen til klosteret. Andre fortæller, at der har stået en røverborg, som hed *Søborg*. Murbrokkerne vidner om, at der har stået en bygning. NIK. CHR.

797. Sagnet fortæller, at i landsbyen *Bagsvær* blev kirken bygget af en adelig kvinde, fordi hendes og en anden kvindes hunde ikke kunde forliges, når de kom sammen i *Gladsagse* kirke.
Resen I 22.

16. Det givne tegn.

798. Anledningen til *Herlev* kirkes opbyggelse, siger sagnet, var denne, at nogle, som vilde til kirke i *Gladsagse*, foer vild. Da de længe forgjæves havde sögt at finde vejen og vendte hjem, bad de inderlig til Gud om, at han vilde anvise dem en kirke, som var lettere at finde. Den følgende nat viste der sig, forunderligt nok, en engel for deres formand, Mathias, og befalede, at de skulde lægge grunden til kirken der, hvor de nu var, og ved at grave på stedet undersøge jorden, indtil de fandt et kors af stål, og på det sted, hvor de fandt det, skulde de bygge alteret. Hvis han ikke gjorde det, skulde han miste brugen af sine öjne. Mathias gjorde derfor, hvad der var befalet ham. Således begyndtes der på kirken, men det vilde ikke have ført til noget, dersom øvrigheden ikke havde udvirket, at det, som stod tilbage, blev opført på offentlig bekostning. Jeg fortæller det, som jeg har hørt, og overlader det for resten til læserens bedömmelse.
Resen I. 25—26.

799. Berettes af gamle folk her i sognet, at deres forfædre haver sagt, det første munkene vilde lade bygge *Svanninge* kirke, da haver de funderet den på et bjærg, kaldes *Stålbjærg*, hvis de lagde grundvolden om dagen, blev opkast og ødelagt om natten, hvorfore de opholde ydermere at bygge, sögte derfore efter et andet bekvem sted, fandt de et kors liggendes på denne höj, som

nu er bygt, hvor de finge lykkelig fremgang med bygningen og kaldede samme kirke *st. Nikolajkirke.*

INGVAR HENNINGSØN BRUUN, SVANNINGE.

Præsteindb. Ole Worm.

800. Siger også gamle folk udi *Jordløse,* at kirken skulde have været bygt ude på marken, og som de lagde grundvolden, kom der en due og tog en stikke udi næbbet og førte den til det sted, som kirken nu står, og af den årsag bygde de kirken dere. Men det sted, på hvilket grundvolden blev først lagt, kaldes endnu på denne dag *Kirkestene.* CHRISTEN LAURITZÖN, JORDLØSE.

Præsteindb. Ole Worm.

801. Da *Svindinge* kirke skulde bygges, var det bestemt, at den skulde ligge på banken, hvor huslodderne nu er, men der kunde de ikke bygge, for troldene brød ned om natten, hvad der blev bygget op om dagen. Nu lagde folk mærke til, at hver dag oppe i en sump midt i byen kom to duer og lagde strå i kors. De skjönnede deraf, at på det sted skulde de bygge kirken, hvori ordet om korset og menneskenes frelse skulde forkyndes. De byggede nu på det sted, og der kunde de bygge i fred for troldene.

HENRIK JENSEN, SVINDINGE.

802. Det var oprindelig bestemt, at *Kværndrup* kirke, som nu ligger midt i byen på en höj banke, skulde have været bygget på en lignende banke inde i *Rubbjærgskoven* (under Egeskov) ret inden for det östlige skovled. Banken her i skoven kaldes endnu Kirkebanken eller Flintebanken og ligger vest for Kværndrup by. Men bygningen her vilde ikke skride fremad, ti hvad man byggede op om dagen, blev revet ned om natten, så man næste dag måtte begynde for fra igjen. Men så en dag kom der en fugl — den lignede en krage — og den tog et blad der fra banken og flöj bort med, og da man så så efter, hvor den flöj hen med det, så man, at den flöj hen og lagde bladet på den höje banke midt i byen, hvor kirken nu ligger, og det toges da som et varsel om, at det var her, der skulde bygges, hvad der så også skete. Denne fugl blev afbildet på en fylding i herskabets stol lige over for og i höjde med prækestolen, hvor den kunde sees indtil kirkens istandsættelse for nogle år siden. P. JENSEN.

17. Strid om opførelsen.

803. *Hellevad, Ørum* og *Hammer* kirker blev byggede på én gang. Bygmestrene væddede om, hvem der kunde få sin kirke først færdig og få den smukkest. Ørum og Hammer kirker blev først færdige, og Ørum blev den smukkeste. Derover blev bygmesteren for Hellevad så vred, at han kastede en sten efter Ørum kirke, og den slog tårnet ned. En anden sten slog han efter Hammer kirke, men den ramte ikke.

804. I Sønderhald herred ligger landsbyen *Vester-Alling*, hvor der er en lille kirke, som skal være bygget af Esbern Udsen, hvem Ove Stigsen (i kjæmpevisen hedder han Lave Stisen) dræbte på Alling hede, fordi han havde skjændet hans hustru. Esbern siges at være begravet på denne hede i en stenhöj, som nu kaldes Udsens kirkegård.

Resen VI. 575. Sml. Levninger af Midd. Digtek. I 14.

805. I den ene gård i *Ovstrup* var der en sten nede i kjælderen, som der altid var blod på, og det kunde de aldrig få af. Her har en gang boet en konge, som byggede *Vester-Alling* kirke. Samtidig boede en anden konge i en gård på Vester-Alling mark, han lovede den første, at han aldrig skulde få kirken at se fuldfærdig. Da den var færdig, og han vilde hen at se den, lagde han sig på bunden af en vogn og lod karlen lægge halm og øverst nogen gjødning ovenpå sig, så det skulde forestille, at karlen kjørte med et læs møg. Men kongens hund løb uforvarende under vognen, og den fordömte ham, så da den anden konge, der passede på, fik den at se, stak han sit spyd ned gjennem møget og stak ham på den måde ihjel. Han fik altså alligevel ikke sin kirke at se.

RASMUS THOMSEN, HVILSAGER.

806. Da der skulde bygges en kirke i *Sønder-Vium* sogn, Nörre-Horne herred, var beboerne enige om at opføre den i nærheden af Viumgård, med undtagelse af ejeren af Lundsmark, han vilde have den i sin nærhed, omtrent en tredjedel mil östligere. Bygningen påbegyndtes da ved Viumgård, men ejeren af Lundsmark var en troldmand, der forstod at sætte sin vilje igjennem; hvad der om dagen byggedes ved Viumgård, forstod han ved hekseri at flytte til Lundsmark om natten. Således blev man ved, indtil murene stod færdige på det sidstnævnte sted, da faldt de övrige til föje, opgav deres plan og fuldendte kirken, hvor murværket stod.

PALLE FLØE I VOSTRUP.

Sagnet er omtalt i Jyske Samlinger VII.

807. Den gang *Finderup* kirke skulde bygges, så kunde bønderne, som skulde bygge hende, og så munkene fra Anders-skov ikke komme til ens om, hvor hun skulde stå. Bønderne de kjørte alting til og begyndte at bygge på kirken på et sted på Høng mark. Men munkene rev det ned efterhånds, for de vilde have, at hun skulde stå, hvor hun nu står, for så havde de ikke så langt til hende, når de skulde ud at forrette tjeneste. Og bønderne de måtte jo give efter for dem, de var vel sagtens nødt til det, skjöndt det er på et upassende sted, hun står, for det er jo lige i en udkant af sognet.

FORTALT AF LARS DINESEN. C. GROVE.

808. Om *Vestervelling* kirke, der er den östligste bygning i sognet, fortælles, at den har denne plads, fordi sognemændene ikke kunde enes om stedet til dens opførelse, og så drev de en stud ud, for at kirken kunde blive bygget, hvor den lagde sig.

VESTER-HORNUM.

809. Da *Ellested* kirke, som er anneks til Gislev, skulde bygges, kunde mændene i *Lindeskov* og *Kullerup* — de eneste to byer i Ellested sogn — ikke blive enige om, hvor kirken skulde ligge. Lindeskoverne vilde have den i Lindeskov, og Kullerupperne i Kullerup. Men så kom én med det råd, at de skulde spænde et par stude for en vogn en aften, og hvor studene så stod med vognen om morgenen, der skulde kirken ligge. Herom blev man også enig og lod dette være det afgjørende. Om morgenen fandt man da studene stående med vognen omtrent midt mellem begge byer, og her blev så Ellested kirke bygget. I Ellested er der derfor i stedet for et kirkelam en stud som vare. LARS FREDERIKSEN.

810. Da *Boddum* kirke, der ligger i det sydlige Ty, skulde bygges, var beboerne uenige om byggestedet, og da enighed ikke kunde tilvejebringes fordi enhver vilde have den nærmest ved sit hjem, toges endelig efter nogen rådslagning den beslutning at sammenlænke to stude samt binde dem for öjnene, så de ikke kunde se, og hvor de valgte deres natteleje, der skulde kirken bygges. Beslutningen blev udført, idet man sammenlænkede to stude og gav dem bind for öjnene, og derefter blev de slupne løs. Deres natteleje valgte de nede ved fjorden, et kjönt stykke uden for byen. Derfor ligger Boddum kirke så afsides.

NIELS KJÆR, TRUNDERUP.

811. Der blev fortalt, at de kunde ikke komme til rette om pladsen, hvor *Øls* kirke skulde ligge, herremanden på Trinderup og så præsten. En mand havde et par bøller at kjøre med, og så slog de dem løse, og hvor de lå om morgenen, skulde kirken bygges. De lå på den bakke, hvor kirken nu er, og det er i nærheden af byen. NIELS JENSEN, GLENSTRUP.

812. *Birkerød* kirke skulde have ligget midt i sognet. Strid . . . To hvide stude blev slupne løs og lagde sig til hvile på den lille bakke, hvor kirken nu er, imellem *Ravnsnæs* og *Hösterkjøb* i et hjörne af sognet. H. BEGTRUP, ASKOV.

813. Da *Hoven* kirke skulde bygges, blev der strid mellem to store bønder om, hvor den skulde ligge. Den ene, nemlig Stavskjærsbonden og den anden: Kremmelihornsmanden, vilde hver for sig have den i sin nærhed. De enedes da om at lægge en bjælke over halsen på to stude og så slippe dem løs . . . Studene standsede i et morads, der hed *Klokkedynd*. Men da det var vel sumpigt, så blev den lagt lige ovenfor. LÆRER SINDBERG, ÖLGOD.

814. Da *Horne* kirke skulde bygges, kunde man ikke enes om, hvor den skulde ligge. Det blev så bestemt, at Stavskjærbonde og Kremmel-i-hornsbonde, som boede i sognets to yderkanter og som havde sammenspænd (ɔ: trækdyr, der passede sammen) skulde slå disse ud en aften, og hvor de så lå om morgenen, skulde kirken ligge. Studene fandtes da ved foden af bakken, hvor der nemlig var meget græs, og hvor de da forud havde ædt

livet fuldt. Det havde jo været meget bedre at bygge kirken oppe på bakken, ti kirkegården er så lav, at ligene blev forhen ligefrem sænkede ned i vand, hvorpå der dog nu er rådet bod ved at aflede vandet. Bakken ligger kun en 50 alen nord for kirken. Det var de to ovennævnte bønder, der skulde afgjøre kirkens beliggenhed og derover kom i trætte. Stavskjær er til endnu, men Kremmel-i-horn kjendes ikke, måske er det en hedeodde, der går ud mellem to engdrag. LEOP. BRUUN, TJÆREBORG.

18. Kirkenavnets fremkomst.

815. I den hedenske tid var der en lund, hvor nu *Hjortlund* kirke ligger, og der gik hjortene ned til åen og drak. Heraf kommer navnet. Kirken ligger jo lige tæt ved åen. H. A. WULFF, HJORTLUND.

816. Da *Dover* kirke skulde bygges, fik de et par dovne stude spændt for et læs teglsten, og hvor de lå om morgenen, skulde den bygges. De gik i dynd med stenene der, hvor den nu ligger. Da fik den navnet Dover, for det de dovne stude lagde dem der. Der er jo ingen by, der hedder Dover. JÖRGEN JAKOBSEN, BJEDSTRUP.

817. Det var ved doverdags (ɔ: meldmadstid), man fandt kalvene, og derfor kaldte man kirken *Dover*. NIK. CHR.

818. *Dover* kirke skulde bygges henne på *Firgårde* mark; der har ligget sten af den endnu i min drengetid. Men muren faldt, efter som de byggede, og så rådede en klog mand dem til at binde for öjnene af et par stude, og hvor de lagde dem om natten, skulde kirken bygges. De lagde dem i et dyndmorads med purr og vand. Det er også en forfærdelig vandet kirkegård, og de drukner ligene den dag i dag, endda de har rørlagt den. SMEDE-RASMUS, DOVER.

819. Der boede en gang to herremænd i *Randbøl;* den ene ejede gården *Grundet,* den anden *Refshöjgård*. De var blevne enige om at bygge en kirke, men hvor den skulde sættes, kunde de ikke komme overens om. Så en dag kom en stodder til den ene, han sagde til manden, at han skulde slå sin bøl ud, den vilde så løbe, men der, hvor den faldt, skulde han bygge kirken. Det var en sær måde at tage det på, men stodderen blev ved sit og sagde, at det skulde han gjøre. Han ladt den da også fra båsen, og straks den kom ud, tog den til spillende som en kalv, rendte ud i et krat, sprang over en bæk og stak videre i rend op ad en bakke; der faldt den. Manden byggede så en kirke på dette sted og kaldte den Rendbøl. Sognet fik navn derefter, men dette er ved senere omskrivninger blevet til Randbøl. P. K. M.

Se: Danske kirker, slotte og herregårde ved Richardt og Secher.

820. Da man vilde opbygge *Randbøl* kirke, havde man intet held dermed; ti hvad man byggede op om dagen, blev nedrevet

om natten. Omsider mærkede man jo nok, at stedet, man havde valgt til byggeplads, var i en eller anden trolds magt, og man blev da nødt til at søge om en anden plads. Til den ende tog man to bøller og slog dem løs om aftenen, og hvor man så fandt dem liggende om morgenen, skulde kirken bygges. De fandtes liggende ved en kjæmpehöj, hvor sagnet beretter, at kong Ran er begravet. På dette sted blev kirken altså bygget, og fik navnet Randbøl efter kong Ran og bøllerne. SKOLEDISC. JØRGENSEN, LINDKNUD.

821. *Herrested* i Svendborg amt skal have fået sit navn af følgende: Da der i gamle dage første gang skulde opføres en kirke i denne egn, kunde man i førstningen ikke komme overens om, hvor den skulde ligge. Lange og frugtesløse forhandlinger blev ført om sagen, men lige nær var man. Da hændte det sig en gang under en sådan forhandling, at en fårehyrde kom drivende forbi med sin hjord, og man blev da enig om at lade tilfældet eller en gudsdom afgjøre sagen, idet man tog den beslutning, at på det sted, hvor et af fårene først lagde sig, skulde kirken bygges. Man fulgte nu en stund hjorden, indtil omsider det afgjørende skete: ét af fårene lagde sig, hvad der da straks blev hilset med det udråb: »Her er stedet«! Men dette udråb gav igjen anledning til at kirken og senere byen, som lagde sig der omkring, fik navnet Herrested. POVL HANSEN, VALLEKILDE.

822. *Herrested* kirke kaldes således, efterdi der den samme skulde bygges, og fundament allerede var tilført, efter de gamles beretning, på et bjærg norden Stenderup med navn *Vryd*. Hvad som helst om dagen blev tilført, blev om nattetide igjen henført på det sted, som *Toftlund* kirke nu står, og siges deraf, at Herrested deraf skulde have sit navn af opbyggelse: »Her er sted«.
Præsteindb. Ole Worm. Herrested, Rangstrup herred.

823. *Vorgod* sogn var en gang delt i tre sogne, hvilke var så ringe og små, at bønderne besluttede at slå sig sammen under et; men da den nye kirke skulde bygges, var man uenig om, hvor den skulde stå. Man tog da to røde kvier o. s. v. På det sted, hvor man så fandt dem om morgenen, nedgrov man dem straks, og der blev så de andre kirker flyttede hen. Da kirken var bygget, trådte en af de ældste bønder frem og sagde: »Nu må vort sogn vorde god,« og derfor skulde det hedde: Vorde god. Det er i tidens løb blevet omdannet til Vorgod. De røde kvier bliver endnu sete, og den, der har set dem, lever aldrig længe derefter. P. K. M.

824. Da *Ovsted* kirke skulde bygges . . . så blev to stude bundne sammen, og de fandtes liggende i et tornekrat, der var, hvor kirken nu ligger, og der er endnu et krat på den östre side af kirkegården. Så blev studene slagtede og begravede, og kirken blev opført oven over dem. Deraf skal kirken have navnet Oksested, der siden er blevet til Ovsted. M. H. OG J. B.

825. *Stubberup* på Hindsholmen er egentlig Studerup. Kirken skulde have været bygget på skolemarken i *Martofte*, men så var der et par sten, der sank, og så måtte de til at bygge den, hvor et par stude lagde sig, som de bandt sammen. MARIE VIND, HORNUM.

826. *Tvilum* kirke. Da studene havde lagt sig der, og de havde fundet dem, sagde én: »Da twilld a om, di had lå dem der.« Deraf navnet. LAVST SOMMER, TÅNING.

827. Omtrent midt vejs imellem Slagelse og Kalundborg ligger en lille by, som hedder *Bækkendrup*. Den eneste mærkværdighed, der er ved byen, er den, at kirketårnet vender mod öst, derfor er der også adskillige, som tror, at byen hedder Bagvendrup. Det er dog ikke tilfældet. Der er et sagn, som forklarer det hele. I meget gamle tider lå der et slot i udkanten af byen, hvor der boede to jomfruer, de fik i sinde at bygge en kirke der i byen, og tog fat på arbejdet; men der var også en trold i nærheden, som så med onde öjne til kirkens fremkomst, og tog sig for at forstyrre fuldførelsen. Derfor nedrev han om natten, hvad de byggede op om dagen, men så fandt jomfruerne på råd; de tog fat og arbejdede om natten, og så måtte trolden blive derfra. På den måde blev kirken færdig ved jomfruernes trofaste arbejde. Men kirken var så kommen til at vende forkert, naturligvis fordi de ikke rigtig har kunnet se i mørket. SOFIE PEDERSEN, TISSØ, RUDS VEDBY.

828. *Føns* kirke skal have været den første her på Fyen og oprindelig heddet Fyens kirke. L. F.

19. Kirkens grundvold flyttet.

829. Item på *Galsted* mark ligger en höj agervang, som kaldes *Dohöj*. Derpå siges af de gamle, at de haver begund at ville bygge en kirke, men hvis om dagen er tilført, det er om natten bleven borte og fundet på det sted, som vor kirke nu står, en ager lang fra *Agerskov*. JONAS PETRÆUS, AGERSKOV.
Præsteindb. til Ole Worm.

830. *Agrie* kirke skulde have ligget ved en sig nord for *Dybdalsbakken*, men hvad der byggedes, blev flyttet . . .

Feldballe kirke skulde have ligget ved de røde grave imellem *Kalsebro* og *Feldballe*.

Bregnet kirke skulde have ligget ved den gamle Rønde kro. Sådan kaldes det sidste hus af Gamle-Rønde her over efter Molssiden. GRÖNFELD.

831. Det var bestemmelsen, at *Asminderød* kirke skulde have ligget på Store-Fælledbakke ved Langstrup skole, men tømmer og sten blev flyttet hver nat til det sted, hvor kirken nu står.
LÆRER J. P. JÖRGENSEN, HEDSBJÆRG.

832. Nok findes et stort bjærg i *Asperup*, kaldet Kirkebjærg, udi hvilket siges at være spøgeri, og haver sit navn deraf, at kirken skulle der have været funderet, og hvis om dagen er bleven bygt, er om natten nedbrudt. ASPERUP.
Præsteindb. Ole Worm.

833. *Besser* kirke skulde først have stået lige uden for byen ved præstegården. Alt materiale var allerede skaffet på pladsen, og man havde begyndt at opføre muren, men . . . flyttet op på den bakke, hvor den nu står, ved vejen mellem Besser, Langemark og Torup. Således blev man ved at flytte den tre gange, men lige så ofte blev den flyttet om igjen om natten. Så besluttede man at bygge den, hvor den nu står. Da kirken var færdig, og man første gang skulde ringe klokken, flöj den ud af et glamhul i tårnet og ned i et kjær lidt fra kirken, som endnu kaldes *Klokkekjær*. Man fik den dog gravet op igjen og siden hængt op i tårnet. MIKKEL SÖRENSEN, ALSTRUP, SAMSØ.

834. *Besser* kirke skulde have været bygget nede ved Besser by i den såkaldte Lammeløkke; men . . . ført op til det sted på Langemark mark, hvor kirken nu står, hvorefter arbejdet ikke blev forstyrret. JENS ERIKSEN MOSEGÅRD VED A. PED.

835. *Bjærgby* kirke skulde have været bygget på den bakke, hvor Vester møllen nu står, den hedder *Korshöj*, men lige så hurtig de byggede op, blev det flyttet op, hvor kirken nu står.
KRISTEN MALUND, BJÆRGBY.

836. *Bjærgby* skulde have været bygget ved *Örnbøl*, men arbejdet blev forstyrret . . . Materialierne blev flyttede til, hvor den nu står. Bygmesterens hoved sidder på søndre side af kirken, et par alen neden for tagskjægget. KRISTEN PEDERSEN, BJÆRGBY.

837. *Bregnet* kirke skulde have ligget ved *Ålmos stente*, et lille stykke oven for Rønde og imellem Rønde og Kalvø. Hvad der blev bygget om dagen . . . MAREN KNUDSDATTER, UGLBØLLE.

838. *Bregnet* kirke skulde have været bygget ved en sig, der hedder *Krovangen*, norden for Rønde på Kalø grund. Det blev revet ned om natten . . . . PEDER JOHNSEN, TORSAGER.

839. *Drejø* ligger midt vejs mellem Fyen og Ærø, og hertil hører tre andre små øer, Skarø nordöst for, Hjortø öst for og Birkholm sydöst for Dreiø. En mærkelighed ved denne kommune er, at hver ø har sin stamherre. Birkholm hører under stamhuset Langeland, Hjortø hører under stamhuset Tåsing, Skarø under Lehn og Drejø under Hvedholm, hvorimod kirken hører til Lehn. Da kirken blev bygget, var der begyndt på den midt i byen, men om morgenen var alt flyttet til det sydöstlige hjörne på øen. Det blev da flyttet tilbage igjen, men næste morgen var det atter flyttet hen på samme sted, hvorfor de mente, at det var Guds bestem-

melse, at kirken skulde bygges der. Der blev da taget kraftig fat på arbejdet, endskjöndt det var på et meget lavt sted og langt fra øens beboere. Der var heller ikke noget uheld senere.

R. KRISTENSEN, VESTERSKJERNINGE.

840. Først beretter de om kirken, at hun blev funderet første gang imellem *Österby* og *Flødstrup*, men der grundvolden blev lagt, blev den forflyt hen til den sted, som hun nu står, og blev siden der opbygt, og siges derhos, at norden for kirken var en majord, der blev al den kalk opgraven til kirkens bygning. Gravene, af hvilke samme kalk blev opgraven, synes endnu på denne dag. kirken blev kaldet *Vor Frue kirke*, som heraf er at forfare, at for nogen år siden forleden haver bønderkvinder om juletider båret nogle lys med adskillige farve op til kirken årligen og kaldet dennem Vor Frue lys.

Herhos ligger her i sognet i den sønden mark en skøt stor sø, som ligger til Skovsbo.

For det tredje beretter de, at der ligger en höj, kaldes *Skjølshöj*, skulde i gamle dage været folk indtagen, og når man endnu graver af samme höj til at fylde med på andre steder, da opgraves folkeben. For det sidste berettes, at der ligger en stor flad sten udi Risinge skov ved en höj, udi hvilken findes to store kjæmpefödder. FLØDSTRUP OG ULLERSLEV.

Præsteindb. Ole Worm.

841. Ligger og i sognet en målle, kaldes *Kirkeholt*, hvor de i gamle dage haver villet bygge kirken, men hvad der bygdes om dagen, det blev forflyt om natten til *Gjemsø*, der, som kirken nu står. GJEMSØ, VILLANDS H.

Præsteindb. Ole Worm.

842. Det var bestemt, at *Gjörlev* kirke skulde have været bygget omtrent midt vejs mellem Ulstrup og Gjörlev på en banke, hvor vejen går over. Stenene slæbtes bort om natten hen til, hvor den nu står. M. M.

843. *Gudhjem* kirke ligger på en stejl klippeknold, hvor det derfor ikke var så let at komme op, og når folk skulde gå til kirke, måtte de gå bag efter hinanden; derfra har man det ord: »Di gå ætte værandra lissom Gudjemmaboona, når di gå te kjerke.« Den gang kirken skulde bygges, vilde de have den på en stor åben plads nord i byen, og de begyndte også at bygge . . . Der var så en mand, der tog mod til sig og vågede en nat for at se, hvordan det gik til, og han så da, at der kom mange folk og rev ned. Han spurgte, hvorfor de gjorde det, og de svarede, at kirken skulde ikke stå der, men på bakken sønden for byen. Når de så gav dem til at bygge den der, hvor den nu står, blev der hver nat bygget lige så meget op, som der för blev revet ned.

KR. SKOVMAND.

844. I en have i *Gudum* by ved Slagelse findes endnu spor af gamle murværker i en vid udstrækning. og de består af gamle mursten, de såkaldte munkesten. De er for en del opgravede af ejeren og for en del solgt, men måske en stor del deraf endnu er inde under gårdens bygninger og altså blevne urørte. Ingen véd af, at der har stået kirke, kloster, herregård eller lignende. Men der fortælles, at man var ved at bygge en kirke i Gudum, men det blev revet ned om natten o. s. v. Nu ligger kirken langt ude på marken, uden at man kan forklare sig grunden dertil. N. JENSEN.

845. *Harboøre* kirke skulde have ligget östen for *Skyttesgård*. Men . . . ført tilbage om natten til den plads, hvor den nu står. Den gang var der en mil fra kirken til havet, og nu er der kun en fjerdingvej. Men i gammel tid skal det have været en 3, 4 mil vester på.

Kirken er bygget af mursten og vilde sten og muret op af strandbleggerer (ɔ: brændt kalk fra stranden).

MADS PEDERSEN, HARBOØRE.

846. Om *Hellested* kirke fortælles ellers det samme som om Varpelev kirke (og mange andre), nemlig, at den først skulde bygges på den plads ved *Torstrup*, hvor agrene endnu deraf kaldes *Kirkerøgel*, men bygningen kunde ej have fremgang, hvorfor den blev sat der, som den endnu står. PEDER SYV. 1667.

Indber. t. P. Resen.

847. På vejen mellem *Skovsted* og *Hillerslev* i Ty ligger en stor stendysse, kaldet *Hillerslev dysse*. Her skulde Hillerslev kirke have været bygget, og derfra hidrører den mængde sten, som findes der. Men det reves ned om natten o. s. v. J. C. OVERGÅRD.

848. *Hjelmsømagle* kirke skulde egentlig ligget i byen på den såkaldte Kirketoft i steden for, hvor den nu står.

Mellem *Overby* og *Yderby* på Sjællands odde ligger *Kirkeåsbakken*, hvor der endnu skal forefindes murbrokker.

Om *Biersted* kirke og *Nörre-Jærnløse* fortælles lignende sagn om, at de blev redrevne o. s. v. De ligger begge påfaldende lavt og ved siden af de banker, de oprindelig skulde have været opførte på. F. DYRLUND.

Dr. Jensen i sin bog: Angeln s. 126 påstår, at det var forbudt af paven og gejstligheden ukjært at opføre kirker, hvor hedenske höjtideligheder havde fundet sted. Der opdigtedes da undere for at forhindre opbyggelsen på sådanne steder.

849. *Ishöj* kirke skulde have været bygget på Kirkegårdsbakken ved Tranekilde o. s. v. På den bakke har stået et slag med Svenskerne, og mange faldt der. Senere gravede man der for at bruge bakkens grus til staldfyld, men hvor det blev lagt, kom sygdom iblandt kvæget, og så måtte man holde op. Men det var også kirkegrus. CHR. N.

850. Historien om bygningen af *Lydum* kirke er den sædvanlige. Den ligger tæt ved sognegrændsen. MAR. KIERKEMANN, HEMMET MØLLE.

851. *Menstrup* regnes for kirkebyen i *Marvede* sogn. Selve kirken ligger en fjerdingvej fra byen og kaldes Marvede kirke. Da den skulde bygges, begyndte man på arbejdet i Menstrup by, men om natten blev alt revet ned . . . . og bygningsmaterialet slæbt derhen, hvor kirken siden byggedes. ANNA LARSEN, MENSTRUP.

852. . . . . at man i fordum tid haver villet bygt en kirke på en bakke, der endnu kaldes *Kirkebakken*, förend kirken blev funderet på den sted, hun nu på står; kunde dog ingen fremgang få, ti hvad om dagen bygdes, det nedbrødes om natten.

Siges og, at to klokker på fornævnte bakke skulde have været opført, men er blevne derfra ført igjen og kast den ene i næste sjø, den anden i en mose, kaldes *Fiere mose*, hvilken der dog ingen igjen haver kundet finde. OPMADINGE, VILLANDS H.
Præsteindb. O. Worm.

853. *Pedersborg* kirke skulde først have været bygt på *Kirkebjærgsbanken*, men alt blev ført bort om natten til det sted, hvor den nu er. A. N.

854. Der er fortalt, at de vilde først have haft kirken neden for *Skjødstrup*, der hvor *Ullhöjene* er, men efter som materialierne blev slæbt dertil, blev de slæbt derfra igjen om natten og op til det sted, hvor den nu er. Det var stude, der slæbte med dem der oppe. MADS MØLLER, SKJØDSTRUP.

855. *Sneslev* kirke skulde have ligget ved *Almstofte*, men om natten blev alt båret til Sneslev. JÖRGEN HANSEN.

856. Da *Starup* kirke skulde bygges, samlede man materialier og kjørte dem til en plads midt i sognet; men dagen efter var de sporløst forsvundne. Længe sögte man forgjæves at udfinde, hvor de var blevne af, men fik omsider at vide af nogle fiskere, at det lå nede ved Haderslev fjord, der hvor Starup kirke nu ligger. Man kjørte det da op igjen på pladsen, men så snart man var færdig hermed, forsvandt det igjen om natten, og sådan gjentoges dette syv gange, hvorfor man omsider bestemte sig til at bygge kirken ved fjorden. H. JESSEN.

857. Nær ved *Stavreby* kirke har der ligget et slot, som i meget gamle dage skal have været et kloster, og derfor hedder bakken derude endnu *Klosternakken* (?). Fra klosteret gik der en underjordisk gang til kirken. Stavreby kirke skulde have ligget midt på »øen«, men blev om natten ført ud til strandbredden, hvor den nu står. FR. C.

858. Da *Tranebjærg* kirke skulde bygges, var det bestemmelsen, at den skulde ligge omtrent midt imellem den nuværende arbejdsgård og Permelille; men da der begyndtes . . . ført hen til stedet, hvor kirken nu ligger. Da dette havde gjentaget sig flere gange, besluttede man at opgive at bygge, hvor der var begyndt, og gav

sig i steden for til at opføre kirken, hvor den nu står, og fra den tid af blev arbejdet ikke forstyrret. JENS TUNBO, SELSINGGÅRDE, VED N. P. O.

859. Der fortælles også, at kirken i *Tranebjærg* skal have været bygget i *Brundby*, men alt hvad der byggedes om dagen blev revet ned om natten, og derfor ligger kirken sådan i den ene ende af sognet. A. PEDERSEN.

860. Om *Nordby* kirke går det sagn, at den oprindelig skulde have været bygget i den nu ødelagte Søby; men hvad der blev bygget om dagen af kirken, blev revet ned om natten og flyttet op på den plads, hvor kirken nu står, så man blev nødt til at bygge den der, fjærnet fra alle byer. KNUD KORNMÅLER.

861. Kirken i *Nordby* skulde have været bygget ved *Søby*, men så blev sagerne flyttet op om natten på en banke, der kaldes *Kirkespjåeld*, og der blev den bygget. Vognene, som de kjørte materialierne op til kirken med, blev om natten sat hen i en række i *Vogndalsrenden*. HANS FARVER, NORDBY.

862. *Tved* kirke skulde først have været bygget mellem Tved og Dejret, men materialierne blev flyttede o. s. v. Der er fundet grundsten, som kunde tyde på, at der på pladsen har været kapel eller kirke. Kirken ligger nu tæt nede ved havet, og præstegården lige ved siden af. P. CHR. CHRISTENSEN.

863. *Tårs* kirke skulde have stået på *Karmesholt* mark. De var også ved at bygge på den, men det blev stadig revet ned om natten. Der har indtil for en halv snes år siden stået nogle grumme store sten på enden, vel en halv snes, oppe på den bakke, og de kunde sees langt henne. Det lignede i afstand en halv snes føre folk. JOKUM KRISTENSEN, SÆSING.

864. *Ulsted* kirke skulde have været bygget på *Ö.-Hassing kjær*, men hvad der byggedes om dagen o. s. v. NIK. CHR.

865. Der sees og nogle toppede stene på denne side *Vange* by, som man drager til Opmadinge, ret for vejen, hvilke man kalder *Rejsestene*. Der siger man, at man i fordum tid haver villet bygt kirken, kunde dog ingen fremgang have. Siden haver man forsögt det med kirken at bygge på hin side Vange by, imod et torp, kaldes *Snekke-Stå*, kunde og ikke gå for sig; til tegn er nogle oprejste stene. Er kirken dog endelig bygt på den sted, hvor den nu står. VANGE S., VILLANDS H.

Præsteindb. Ole Worm.

866. *Voldstrup* kirke skulde have været bygget ved *Odingen* norden for, hvor der endnu findes murbrokker. Men . . . . revet ned o. s. v. Den ligger på en odde, som dannes af en å og en bæk. NIK. CHR.

867. *Årup* og *Hørsted* skulde have været ét sogn, og så skulde de til at bygge deres kirke. Den skulde stå på *Kirketoft*, henne på

Kristen Olesens jord, men det var nede om morgenen . . . Så opdagede de, at et træ, der var bestemt til kirken, lå henne på den plads, hvor kirken nu står, og så byggede de den der. Årup kom så til at høre til *Snedsted*, da de nu fik for langt til kirken.

LÆRER YDE, STAGSTRUP.

20. De to stude, lam, heste.

868. En gang skulde der bygges en kirke i *Bjærgager* sogn, og sognefolkene blev enige om, at den skulde ligge i *Rørt* skov. Der blev også begyndt på arbejdet, men det kunde ingen fremgang få . . . Så bandt man to hvide stude sammen og lod dem løbe . . . Næste morgen fandt man dem på en bakke 1000—1300 alen syd for Bjærgager by. Der blev nu kirken bygget, uden at nogen forstyrrede arbejdet. ANE BIRGITTE BERG.

869. De vilde til at bygge en kirke ovre i *Brøsten* sogn, og det var den første kirke her i landet, så gammel er den. Men muren faldt ned om natten, og de kunde ikke komme nogen vegne med det; troldene heksede det vel ned . . . spænde to nybær køer for en tønde. Nu kunde de jo gå til hvad side, de vilde, og på den måde kom kirken til at ligge på sin nuværende plads.

KRISTEN EBBESEN, EGTVED.

870. Der går et liglam for *Dover* kirke, det går på tre ben. Da kirken blev bygt, skulde de have et levende kreatur begravet under grunden. Så var de så forarmede, at de kunde ikke anskaffe andet end et lam, for ellers andre steder har de en so eller hest eller ko. Den gamle kirke lå ellers i *Illerup*, men den var bleven så brøstfældig, at den kunde ikke hænge sammen, og så skulde der bygges en ny. Så vilde folkene have den lagt i *Svejstrup*, det var ikke sådan i den ene side af sognet, og der var præstegården og skolen. Men alt det, de byggede, vilde ikke hænge sammen, og ikke de kunde få kirke på det sted. Så vidste de aldrig deres råd. Da kom der en vejfarende forbi en dag, som de stod og dundrede med det murværk, og han siger: »Hvad er det, I har for, lille folkens, for a tykkes, det her ser sådan lidt broklere ud.« — »Ja, vi vilde have os en kirke her, men kan ikke få den til at stå; den falder ned for os.« — »Ja,« siger han, »I skal ikke sådan bære jer ad, I skal tage to stude, der har aldrig gået i töj, og lægge træktöj på dem og så spænde dem sammen for et par hjul og lade dem gå, efter at solen er gået ned.« Så vandt studene så langt om natten, at de kom over til, hvor Dover kirke nu ligger; der var et stort ellemorads, og det kom de ind i, og kunde ikke komme der fra. Se, der blev så kirken lagt.

Det liglam er set af enkelte, og Smede-Rask har da set det, og min oldefader også; han troede, det var det.

PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

871. Det, der byggedes af *Dragstrup* kirke, reves ned om natten. De prøvede flere forskjellige steder, men uden nytte. Endelig bandt de for öjnene af to ungnøder, og de lagde dem på noget lyng, hvor nu kirken er. ELSE OG MAREN DISSING, SKALLERUP.

872. Da *Elling* kirke skulde bygges, var beboerne samlede flere gange for at bestemme pladsen, men de kunde ikke blive enige. Beboerne nör vilde have haft den i *Nielstrup*. Omsider blev de enige om at binde tre væddere sammen, én for hver herregård i sognet — *Bannerslund*, *Lerbæk* og *Ellinggård* — og så lade dem gå. De lagde sig og fandtes næste morgen, hvor kirken nu står. Således kan det forklares, at den ligger i sognets sydlige spids.

KARL AXELSEN, STRANDBY.

873. Der er nu tre, fire *Kragskovgårde*, men oprindelig har de været i ét og en hel herregård. I gammel tid var der kun én stor gård i den nordlige del af *Elling*, og det var *Kragskov*, men i den sydlige del var *Ellinggård* og *Lerbæk*. Disse tre herremænd trættedes om, hvor Elling kirke skulde bygges. Ved *Tolskov* var et gammelt hedensk offersted, og så vilde Kragskovmanden have kirken bygget der i nærheden. Desuden var det mere midt i sognet. Men de andre to mænd vilde have den bygget henne ved dem. De havde materialierne samlet sammen her henne ved Tolskov og havde allerede begyndt på arbejdet, men lige så meget, der blev bygget om dagen, blev revet ned om natten. De måtte så opgive det og besluttede at koble tre væddere sammen, én fra Kragskov og én fra hver af de andre gårde, og hvor de fandtes om monninger ved solens opgang, der skulde kirken sættes. De fandtes, hvor Elling kirke nu står, de var nemlig standset ved åbrinkens nordre side, og der står den jo. Den gang de slap dem løs, havde de trukket dem op til *Treskjelstenen*, som ligger ved Vesterholmen i Elling i skjellet imellem Elling og Tolne og Mosbjærg, og der gik de ud fra. NIELS MADSEN, BRATTEN.

874. Da *Funder* kirke skulde bygges, samledes alle sognets beboere for at bestemme, hvor den skulde ligge, og de besluttede da at lægge den et lille stykke vesten for Funder by. Efter at der var kjørt en mængde store sten på byggepladsen, og stenhuggerne havde hugget dem til, og i nogle indhugget nogle mærkelige figurer, begyndte murmesteren opførelsen af kirkens mur . . . Da dette gjentog sig hver nat, troede mange, at det var ondskabsfulde mennesker, der udførte dette, og der blev da stillet vagt ved kirkemuren; men ved midnatstid så vagten stenene falde ned af sig selv uden at kunne opdage årsagen. Beboerne henvendte sig i denne forlegenhed til en gammel præst, som sagde, at det ikke var Guds vilje, at de skulde bygge hans hus der; men for at få det sted at vide, hvor kirken skulde stå, skulde de gjøre lige som Filisterne gjorde i sin tid med pagtens ark. Om aftenen skulde de forspænde en vogn fuld af tilhuggede sten med to kvier, der ingen kalve havde fået . . . fandtes liggende omtrent

en fjerdingvej vesten for Funder by på en lille bakke. Der blev da kirken bygget; men der blev ikke brugt en eneste sten af dem, der var tilhuggede, ti murmesteren havde ingen videre god tro om dem. De blev da liggende på den gamle byggeplads, indtil jærnbanen for få år tilbage blev anlagt fra Silkeborg til Herning, hvor de smukt tilhuggede kampesten fandt udmærket anvendelse ved nogle broer, men stedet kaldes endnu den dag i dag *Kirkestedet.* CHRISTEN HÖRDUM, FUNDER.

875. Historien om *Gram* kirkes bygning . . . to stude bundet sammen. N. BRIX.

876. *Grejs* kirke ligger et stykke nord for byen på en flad og lav mark. Den skulde have været bygget på en bakke midt i byen . . . Der sögtes så råd hos en klog mand . . . to af trækstudene ved kirkebygningen spændes for en halv vogn, når arbejdet endtes om aftenen . . . Grunden til, at kirken ikke kunde bygges på bakken i byen, var, at der om natten gik en so med ni røde grise, og de brød murene om. E. T. K.

877. Om *Guldbjærg* kirke fortælles, at da den skulde bygges, vilde de lægge den på et andet sted, end hvor den nu er . . . Så kom der en klog mand, som rådede dem, at de en aftenstund skulde koble to stude sammen . . . Studene havde da lagt sig ude på den lille höj *Guldbjærg*, og den blev altså bygget der. HANS HANSEN, ÖRRIDSLEV.

878. Der fortælles, at man, da *Holsted* kirke skulde bygges, ikke vidste, hvor man skulde lægge den. Man lod da et par kalve slippe løs. De fandtes da om morgenen på det sted, hvor den nuværende kirke står. GUSTAV BANG, BÆKBØLLING.

Holsted kirke ligger omtrent en halv fjerdingvej fra byen.

879. Om *Ny-kirke* fortæller sagnet, at byggearbejdet blev forstyrret om natten, hvor de end begyndte med at bygge den . . . kjendt dem det råd, at de skulde lukke to nyfødte kalve ud til natten. Om morgenen lå kalvene der, som kirken nu står. CHR. H. MØLLER.

880. *Ny-kirke* skulde have været bygget midt i sognet . . . Så begyndte de at bygge et andet sted, men det blev også revet ned. De tog nu fat det tredje sted, men det var lige nær. Endelig lod de to kviekalve drætte op med sød mælk, til de var år gamle, og så blev de spændt for en ny vogn. Næste morgen fandt de dem på kirkens nuværende plads. TUE MADSEN, LINDEBALLE.

881. De var ved at bygge kirke på en höj, der hedder *Kyllinghöj*, lige vesten for *Karleby*. Men hvad de byggede om dagen . . . De prøvede det tre gange . . . Endelig kjede af det og opgav arbejdet i nogle år. Bandt to stude sammen, det råd blev nemlig kjendt dem, og lod dem gå. Hvor de lå om morgenen, lykkedes arbejdet, og *Krogsbæk* kirke blev bygget.

Det samme fortælles om *Hörning* kirke.

RASMUS HORNBÆK, BENDSTRUP.

882. Ved den sydvestlige side af *Lille-Sjörup sø* vilde de i gamle dage have haft en kirke bygget . . . En aften binde en kirkeklokke mellem to stude . . . Studene fandtes om morgenen der, hvor nu *Flejsborg* kirke blev bygget.

Andre fortæller, at rådet lød på, at de skulde spænde to røde kvier for en halvvogn . . . Klokken, som var bestemt til kirken ved søen, trimlede ud i denne. De var så ude at fiske efter den, men kunde ikke få den længere end til randen af båden, så faldt den fra dem igjen og ligger nu der ude og ringer hver höjtidsaften, og så hver gang der er én, der drukner i søen.

UNGKARL NIELS SÖRENSEN, LØGSTØR.

883. De gamle har fortalt, at da *Mårslet* kirke skulde bygges, skulde den have været lagt på *Langballe* mark ved en bæk, som kaldes *Kappelbækken* den dag i dag. Der må jo have været et kapel. Der er en hel masse murbrokker at se på stedet endnu. Jeg har selv set dem, det er lige ved Hads herreds landevej, der går til Århus . . . revet ned om natten . . . lade to stude gå, hvor de vilde . . . De løø dem ved Mårslet kirke.

JÖRGEN SÖRENSEN, BOTRUP MØLLE.

884. De fortalte, at de begyndte fra først af at bygge på *Ovsted* kirke ude vesten for *Ejer*, men de kunde aldrig få den bygget op. Så lærte én dem det med de to stude. Der har været en tornebanke, hvor kirken nu står. Den blev da fuldført.

Tårnet på kirken har været så höjt, at det kunde sees ude på havet og var som et sømærke. I krigens tid snakkede de om, at de kunde se det ved Onsild kro, en otte mil derfra. Så blev der taget femten alen af, og tårnet blev da, som det nu er. OVSTED.

885. Da *Ovsted* kirke skulde bygges, var det galt med at få en plads, hvor man kunde bygge i fred . . . Endelig fandt de på at koble to fede kalve sammen og jage dem ud om aftenen . . . Den ene af kalvene havde brækket sit ene ben, og den anden af dem havde ingen hale. (Hellen skulde nemlig al tid have en eller anden fejl). Da de om morgenen fandt kalven, begyndte de straks at mure kirken op og indmurede naturligvis først kalvene, der så siden er blevne Ovsted kirkes hel. F. P. J. LUND.

886. *Raklev* kirke skulde have været bygget ude på *Vollerup klint*. Men det faldt, efter som de byggede, og så blev to store stude koblede sammen, og hvor de fandtes om morgenen, blev kirken bygget. KAREN SÖRENSEN, ILLERUP.

887. *Rude* kirke skulde først have ligget imellem *Stahåt* og det sted, hvor den nu ligger, nemlig på *Brådagrene* . . . Ikke blive til noget, og så lagde de en sten på en slæde og lod et par stude

gå hen med den. Så gik studene lidt mere til öster, og så byggede de kirken der. KIRSTEN MARIE PEDERSDATTER, HORNSLET.

888. Kirken i *Rårup* pastorat i Bjerge herred var fra først af begyndt at bygges på et andet sted end det, hvorpå den nu står. Det var nemlig så uheldigt, at lige så meget, der blev oprejst om dagen, lige så meget blev nedrevet om natten. Så fortælles der, at bygmesteren besluttede, at kirken skulde bygges på det sted, hvor to stude, som var sammenkoblede med et åg, fandtes stående ved nattens ende, og at studene stod på det sted, hvor kirken nu er bygget.
Resen VI. 585.

889. *Skjærup* kirke sydöst for Vejle er bygget på en lille höj ude i et kjær. Der lagde de to stude sig . . . JELLING.

890. *Sulsted* kirke ligger i den alleryderste kant af sognet og ikke ret langt fra Hammer kirke. Den skulde have været bygget ved byen *Håstrup*, omtrent midt i sognet, men troldene rev bygningen ned om natten. Så blev der spændt et par stude for . . . Sådan fortæller sagnet; men andre meddeler følgende: Præsten boede i Hammer og var præst for de fire sogn: *Sulsted*, *Ajstrup*, *Hammer* og *Horsens*, og han ønskede at have Sulsted kirke så nær ved sig som mulig. Derfor blev kirken bygget der, og nu havde han da nær til to kirker. LÆRER LAURITSEN, SULSTED.

891. Ved *Sæby* kirkes bygning koblede de to blå stude sammen om aftenen og fandt dem liggende ved *Klokkerhöj* om morgenen, der hvor kirken nu står. LARS DINESEN VED C. GROVE.

892. Da *Tamdrup* kirke skulde bygges, kunde bygmestrene ingen vej komme med arbejdet . . . splittet ad omkring på marken. Endelig kom der en klog mand her til sognet, og han sagde, at de skulde tage et lam, hvis ene ben var i stykker, og drive det ud om aftenen; der, hvor de så fandt lammet om morgenen, skulde de bygge kirken; ti det var hellig jord. Bygmestrene gjorde det, og om morgenen fandt de lammet på den höj, hvor nu kirken ligger. De tog så straks fat på arbejdet, og nu gik det godt dermed. Lammet murede de inde under koret. Lammet blev så sognets hel, og den går nu omkring på kirkegården og udseer pladsen til de døde; når den så har fundet en passende plads, går den hen for at hente den, der skal begraves der; og den, som ser æ liglam eller æ hel, skal dø. Kirken skulde oprindelig have været bygget nærmere ved Lund og Vinten, der den gang var i én by, der kaldtes *Tamdrup*. F. P. J. LUND, VINTEN-ENNER SKOLE.

893. Om *Torup* kirke, der ligger et godt stykke uden for Torup by, fortælles følgende: Da man vilde bygge kirken, var det først hensigten, at den skulde stå på en bakke nordöst for herregården *Tulsted*. Det kunde imidlertid ikke lykkes bygmændene at få den opført her, ti alt det . . . Der blev sögt mange forskjellige råd i denne nød. Man rejste fra Herodes til Pilatus, fra den

ene kloge mand, kone og præst til den anden. Endelig blev de gode Torup mænd da hjulpne. Der blev dem sagt af et af de allerklogeste hoveder, der fandtes i vide kredse, at de skulde spænde to unge stude, der aldrig havde båret åg, for et læs sten, og så lade dem gå, hvorhen de vilde. En sildig aften blev studene spændte for læsset, og næste morgen fandt man befordringen på en bakke sønden for byen. Her blev så kirken bygget, og der står den den dag i dag. M. C. NIELSEN.

894. Dænd gång dæ skuld bøgges en kjærk i *Torop* sown, så war ed et mennengen fræ begjøndelsen *o*, te dænd skuld å wot bøgged dææ, hwå dænd no ær. Di wa we å begjønnd å bøg åpå en æd ååndt stæj, hwå de no war — dær æ måski engen, dæ wed de no, men nåk ær ed, dææ ku di engen kjærk fo bøged, få de faldt nier om nætten, de dæ blöw bøgged åp om dawen. Så west di da't, hwå di skuld bøg djæ kjærk, mæn så het di åpå ed rå. Di låå en stien åpå en uen å spænd ed pa stuud får, å så lo di dæm go, hwårhæn di willd, mæn hwå di så stanndst, dææ, mindt så fålken, måt wæ de rejtig stæj å bøg kjærken. Stuuden di slævt o hæn åpå en bak æd støk fræ Torop bøj, dææ gjow di håldt, å dææ blöw så kjærken bøgged. De æ dææ, som dænd stoer ino. HELLUM HERRED. J. KR. JENSEN, BORUP.

895. *Tårup* kirke skulde have ligget oppe på *Bandbjærg*, lige sydvest for *Knud*. Der blev spændt to stude for en vogn. De lå for vognen om morgenen, hvor kirken nu står.

LENE KRISTENSDATTER, HJARBÆK.

896. Om *Tvilum* kirke, der ligger i et morads, har jeg hørt fortælle, at et par stude blev bundne til et par hjul, og så blev kirken bygget der, hvor de lå. E. T. K.

897. *Tvilum* kirke er bygget i et ellemorads. De byggede på den i mange år. Endelig fandt de på at binde to tyre sammen . . .

Der er en löngang fra kirken og ned under åen over til Alling kloster. JENS BÆRTELSEN, VOLE.

898. *Tvilum* kirkes bygning faldt to gange. Så bestemte de at spænde to stude sammen med et reb og lade dem gå. Hvor de fandt dem liggende om morgenen, skulde kirken stå. Så lagde de dem sådan i et morads, og så var der en gammel mand, der sagde: »Ja, a tvivlte nok om det.« Deraf fik kirken sit navn.

Sml. nr. 826.

HANS MAND, PILEMARK.

899. Beboerne i *Vole* har nu deres egen kirke, men för hørte de til *Tvilum*. En gammel kone i Vole har fortalt mig, at man en gang var ved at bygge en kirke i Vole . . . Så var der en mand, som sagde, at man skulde spænde et par køer, som nys havde fået kalv, sammen, og hvor disse lå om morgenen, skulde man nok få lov til at bygge. De lagde sig, hvor Tvilum kirke nu står, og så fik de ingen i Vole. S. P. JENSEN.

900. Beboerne i *Tvis* fik det råd at låne den røde tyr, som en vis mand ejede, og hvorhen den om morgenen vendte hovedet, skulde alteret stå. Den lå i dalen mellem to åer og to bakker, og alteret står i den nordre ende, der vendte hornene hen. Siden har der ved den östre side været bygget et kloster. H. . . . .

901. *Understed* kirke ligger i en udkant af sognet . . . To kvier. . . E. THOMSEN, V.-BRØNDERSLEV.

902. Da man vilde bygge kirken i *Vejlby* ved Middelfart, kunde man ikke få den færdig. Det, man byggede om dagen, blev om natten ødelagt, enten faldt et stykke af muren ned, eller den revnede, eller et hjörne sank. Mange midler prøvedes, men ingen hjalp. Da kom der en dag en mand, som ingen kjendte, og ingen spurgte, hvor han var fra, for de turde ikke. Han gav dem det råd, at de skulde koble to unge stude sammen, de bedste, der var at finde, drive dem ud på et sumpigt sted ved siden af byggepladsen, og hvor de sank i, så de blev siddende, skulde den første grundsten lægges. Man gjorde, som han havde sagt, og det hjalp.
Andre siger, at kirken forhen har ligget i Røgle.
RASMUS ROSENDAL, ROERSLEV.

903. Om *Vestervelling* kirkes bygning fortælles, at de spændte to ulærte bøller for en stenslæbe med sten på, og der, hvor de standsede, blev den bygget. ANE MARIE KRISTENSDATTER, ØRUM.

904. *Vestervelling* kirke skulde have været lagt inde i byen. Men de kunde ikke få den der til at stå, det faldt stadig ned, hvad de byggede. Så grov de et par okser ned, og det hjalp . . .
KRISTEN ANDERSEN, VORE.

905. *Vestervelling* kirke skulde først have været bygget mellem Terp og Vestervelling. De kunde dog ikke få den bygget. Murene faldt ned eller revnede. Endelig gav en præst dem det råd, at de skulde lade to lam, der var bundne sammen, gå ud . . . Det lykkedes, og så kom kirken til at ligge så mærkeligt der östen for byen ad Östervelling til og temmelig tæt ved denne by. J. N. W.

906. Den gang de var ved at bygge *Vinkel* kirke, prøvede de først oppe på *Kibbestenbrink* og dernæst ovre ved *Grydstene*. . . A har kjendt over 100 store sten på begge de to steder. En mand, der ejede Kibbestenbrink, kjöbte meget jord sammen, og når folk spurgte ham, hvor han fik de mange penge fra til at betale den med, svarede han: »A har misæl en uvendt sten endnu på Kibbestene«. Der kom da en gammel kone til dem, som de byggede løs, og hun rådte dem til at spænde et par stude for en halvvogn . . . Der blev det stående, og så slæbte de stenene dertil fra de andre to steder, men de störste lod de ligge. Kirken har først hørt til Randrup, men blev givet til faddergave til Vindum-Overgård.
MOVST JENSEN OG KONE, VINKEL.

907. *Vium* kirke . . . Én rådte dem at tage en bjælke og læsse på en vogn og så spænde et par stude for, som der ikke havde været töj på, og lade dem gå, hvorhen de vilde. Der, hvor de standsede, skulde kirken bygges. De landede på den vilde bund, som kirken nu står. OLE SIG, RÆRUP.

908. Östen for *Gunderupgård* på det sted, der kaldes *Volden*, skulde gården først have stået, men hvad der byggedes om dagen, blev revet ned om natten. Så lod de det være. J. LARSEN, STRANDBYG.

909. Der var strid om, hvor *Gunderupgård* skulde ligge, det faldt ned . . . to tyre. KRISTEN BYSTRUP, MORUM.

910. Om hovedgården *Høgholm* i Tirstrup sogn, det tidligere Björnsholm, fortælles: Der var en hövding, formodentlig en viking, som vilde bygge sig en borg i nærheden af det mosedrag, der strækker sig fra Kolind sund til Glatved strand . . . om natten revet ned. Nu gik han og grublede en morgenstund over, hvad det kunde være, der forstyrrede hans arbejde. Som bedst han gik, kom der en mand til ham og sagde: »Du skal gå ud i moradset her og se at følge det björnespor (her viste manden ham et sådant), og når du kommer til, hvor björnen ligger, der skal du have lov at bygge din borg i fred.« Han vadede da med stort besvær i björnesporet, til han kom til en lille holm, hvor to björne lå og sov, der opførte han så borgen og kaldte den Björnsholm.

M. BALLE.

21. Trolde forstyrrer arbejdet.

911. Da kirken i *Avnslev* (ved Nyborg) skulde bygges, var troldene i *Skalkebjærgene* vrede derover og rev hver nat ned, hvad der blev bygget op om dagen. For nu at finde en plads, hvor kirken kunde bygges i fred, tog de Avnslev mænd og bandt en klokke på hornene af en tyr . . . Næste morgen fandt de tyren på en af byens yderste marker. Kirken blev da bygget her, og kom derved til at ligge lige langt fra alle de tre byer: Avnslev, Skalkendrup og Korkendrup. P. JENSEN.

912. Da *Borbjærg* kirke skulde bygges, vilde en trold hindre det, og alt hvad der byggedes om dagen, blev af ham revet ned om natten. Så blev den akkord sluttet, at han skulde lade kirken i fred. Til gjengjæld måtte han få den første og den sidste brud, der kom over kirkebroen öst for kirken. Den første er kommen over. Men da vognen med hende var kommen over, fandtes kun hendes kåbe og kappe. O. CHR. BOYE.

913. De kunde ikke få *Dagbjærg* kirke bygget, for det blev revet ned om natten, hvad der byggedes om dagen, og ingen kunde

forstå, hvem der gjorde det. Sådan var de ved at lægge grund fire gange. Da lovede bygmesteren bjærgmanden den første mø, der kom som brud til kirken. Bygmesteren var gift og havde en datter. Tiden kom, da hun skulde giftes, og da de vilde til kirken, var bruden på den ene vogn, og han på den anden. Så giver det sådan en tåge, og da de kom til kirken, var bruden henne, og de så hende aldrig siden. DORTE JOHANNE KRISTENSDATTER, GRYNDERUP.

914. *Finderup* kirke skulde have stået på en banke ved Kulby, som hedder *Tingbjærg*, men alt blev revet ned af troldene, som ikke kunde være der, når kirkeklokkerne kom til at lyde så nær ved dem. JÖRGEN PEDERSEN.

915. *Fårevejle* kirke i Ods herred begyndte man først at bygge på bankerne nærmere ved stranden, men troldene . . . . Et par okser for en vogn . . . og på den sære plads, hvor de standsede, blev kirken så bygget. V. BENNIKE.

916. *Tvis* kirke ligger meget ubelejligt i den ene ende af sognet. Den skulde have stået midt i sognet, men troldene rev ned . . . En klog mand rådede Tvisboerne til at spænde to stude for en tohjulet vogn; på denne skulde de lægge nogle af stenene, som skulde bruges til kirken og ligeledes noget tømmer, så skulde de om aftenen slå studene værgeløs ud . . . Dette råd blev fulgt, og derfor står nu Tvis kirke i den nordre ende af sognet i en lavning, ikke langt fra Storåen. M. MØLLER, SIR.
Sml. nr. 900.

917. Om *Flejsborg* kirke fortælles, at den oprindelig skulde have stået på en bakke ved *Sjørup sø*, der kaldes *Kirkevangen*, og hvor der findes murlevninger, men at den ikke kunde stå for bjærgtrolden, og at man så satte klokken på en vogn, trukken af to stude . . . VESTER-HORNUM.

918. Efter sigende skulde der have været bygget en kirke på *Gjøl*, på midten af bjærget, men den kunde ikke blive stående, fordi der var en drage deri. Tømmeret af kirken er blevet brugt til laden i Jens Nibes gård, og der skal ligge en grumme stor sten lige sønden for den. Der har været forsögt at bygge en mølle på bjærget i det nordvest hjörne, og den kunde ikke få lov at stå. Der var nogen, som sögte at grave i bjærget, men noget hindrede dem deri. NIK. CHR.
Bjærget ligger på kridt og har været helt omgivet med vand. Der er en stensætning der omkring, som er dækket med jord.

919. I *Hillestrup*, Idestrup sogn, er der en jordlod, som kaldes *Kranget*, og den har været ejendom, så længe folk véd af at sige, mens alt det omkringliggende har været fæstegods. Man siger, det kommer af, at den har i gamle dage været aflagt til kirkeplads, den gang Idestrup kirke skulde bygges; ja, der var nok endda begyndt at bygge der, men det kunde ikke lykkes for troldtöjet. Så blev kirken lagt i Idestrup by, hvor den ligger endnu. Det

kan man nu tro om, hvad man vil, men så meget er da vist, at den gang de drænede den mark, som støder op til Kranget, kom de til tykke murlevninger af de gammeldags svære røde mursten, som de havde meget besvær med at bryde igjennem; på steder måtte de da gå uden om. KAREN TOXVÆRD, SIELESTRUP.

920. På *Holsted* kirkes nordre sides ydermur sees et udhugget billede. Det har skikkelse som en dværg med vidt udspilede arme og ben. Om denne skikkelse fortæller sagnet: Da kirken skulde bygges, var stedet bestemt til at være nord for byen, ved et par höje, der kaldes *Bavnhöje*. Men lige så hurtig, som bygmestrene arbejdede om dagen . . . om morgenen lå det vidt og bredt skilt ad på heden . . . råd, at man skulde spænde et par stude for et læs kirketømmer og lade dem gå uden opsyn ved aftenens frembrud. De fandt da læsset på det sted, hvor kirken nu står, en fjerdingvej vesten for byen. Men den trold, der forstyrrede arbejdet, var »Bjøvlund trold.« ANDERS H. POULSEN.

921. Da *Höjslev* kirke skulde bygges, begyndte de på *Nörgårds mark* på en sten- eller grushöj. Dernæst tog de fat et stykke östen for på *Stöttebakke* (Stykkebakke). Men heller ikke der kunde værket lykkes. Så var gode råd dyre. De spændte et par stude for en slæv (ɔ: stenslæbe), og en aften læsser de en stor sten på den, og så går studene på deres egen regning. På den plads, hvor de lå om morgenen, fortsattes arbejdet. Det vilde dog heller ikke lykkes. Når arbejderne kom om morgenen, var det hele brækket ned. Så vilde de holde vagt næste nat. Da kom en lille lav mand og vilde til at pille ned af stenene. Han sagde, at han vilde bygge lige så meget om natten, som de byggede op om dagen, når de vilde give ham den første og sidste møbrud, der blev ført til kirken. Så blev den snart opført. Straks efter skulde der være et bryllup; den brud var fra *Sejstrup*. Hen om natten sidder gutten fyr der inde og krotter og vil have fat på hende, men kan ikke for brudesmykket. Så underkjøber han en bitte dreng til at tage det af hovedet på hende, og så var hun væk. Bjærgmanden boede i *Stejlsbjærg* norden for Brudedal. Så kom tiden, at hun skulde føde et barn. Der var en jordemoder i Brudedal lige nabo til, og hende kommer han til . . . . Hun vred sig ved det, men måtte give fir. Han var ridende, og hun kom med og forløste konen. Mens han var ude at fodre hans hest, sagde barselkonen, at han nu vilde komme og give hende nogle guldpenge. »Men du skal sige, du kjender dem ikke. Så tager han noget som potteskår, der ligger nede under kakkelovnen, og det skal du være glad ved og takke for. Derefter kommer han ridende for dören, og så følger du med. Når du kommer hjem, skal du tage hurtig efter dörfanget, ellers tager han dig med igjen.« Sådan kom hun velbevaret hjem. Hen i sommertiden blev konen i Brudedal bjærgmandskonen vaer, hun var ude efter vand. Der er en grön sti endnu den dag i dag ud for Stejlsbjærg. Hun snakker til hende. Lidt efter siger bjærg-

mandskonen: »Ja, a må ikke snakke længere, ellers bliver han ikke godt sindet og river i lænken.« En del år efter var der en nat kommen en begravelse ind i vor kirke, og der var lagt en træsten over den — og der var indskrift på, men den kunde ingen udtyde. Den sten er der endnu, den er rejst op i våbenhuset, men der er gået så meget på den, at den er meget udslidt. Der står på den: »Hvad jeg er, har du været, hvad du er, har jeg været.« Efter gammel fortælling skal bjærgmanden have puttet hende ind under den. Den kone, der boede i Brudedal og forløste hende, havde en datter, der hed Kirsten, og hende kunde min fader godt huske.

LAVST LARSEN, HÖJSLEV.

922. Da *Höjslev* kirke byggedes, tog bygmesteren sig på at gjøre den færdig til den og den tid. Men det blev revet ned om natten, og de var ilde farne. Så vilde han holde vagt ved den om natten, og ud ad aftenen kom da bjærgmanden og vilde til at rive ned, hvad der var muret den dag. Han kom til rette med ham ved at love ham den første møbrud, der kom til kirken, så skulde den nok blive færdig til tiden. I førstningen mente han ikke at kunne love det. Men han skulde nu love det, så var det nok. Han skulde nok være god ved hende, og når hun døde, skulde han kaste hende hæderlig hen og fly hende til kirken. Så gjorde han også akkord, og de får kirken færdig. Der bliver da bryllup, og bjærgmanden mødte også og tog bruden. En tid efter kom hun i barnenød, men kunde ikke blive forløst, inden han fik en kristen jordemoder til hende. Han kom afsted til Höjslev, hvor jordemoderen boede. Hun vilde ikke med, men han lovede hende guld og grönne skove, og lovede at føre hende lige så godt til hendes bopæl som derfra. Så kom hun, og bjærgmandskonen blev forløst og alt kom i orden. Så sagde konen: »Når han kommer nu tilbage, spörger han, hvad han er dig skyldig. Så skal du sige: det må han selv råde for. Han kommer så med en håndfuld af de dejligste sølvpenge, men dem skal du ikke tage, for det er kun grydeskår, når du kommer ud. Der ligger derimod nogle grydeskår, forlang en håndfuld af dem.« Så kommer han . . . . — »De har ikke slået dig under øre, der har sagt dig det.« Så fik hun dem. Konen havde også sagt: »Nu flyer han dig hjem, men du må skride bag af hesten, når han kommer til dören, inden han får den vendt, for sker det, får du lov at følge med her til igjen.« Så kom han af sted med hende. Da han kom til huset og skulde til at se sig tilbage, var hun afe. »Den har ikke slået dig på munden, der har sagt dig det.« Der er nu ikke mere om det, end at de grydeskår var nu blevne til de dejligste sølvpenge. Bjærgmandskonen døde så til sidst, og så klædte han hende pænt hen både i kiste og linned, og så satte han hende i våbenhuset, så kunde de begrave hende, hvem der vilde. Men han kunde jo ikke gjøre mere ved det.

PEDER JENSEN, RIS MØLLE.

923. Der er en gård i *Höjslev*, der kaldes *Brudedal*. Lige vesten for er et stort bjærg, som kaldes *Stejlsbjærg*, og der var bjærgmænd. Hullet, han gik ud af, og stien, han gik med ned til en dam ved östrekanten af bjærget for at hente vand, er kjendt endnu, men nu er dammen opfyldt. Konen såes også tit at hente vand, og hun var en kristen brud fra Höjslev. Kirken skulde have været bygget et stykke norden for på en bakke, der hedder *Støttebakke*, men det blev revet ned igjen. En gammel kone vilde gå ud og møde den, der rev bygningen ned. Så kom hun til en bjærgmand. Han sagde, at de kunde ikke få kirken bygget der, for det var for nær ved ham, men de kunde på en anden plads, hvis hun vilde love ham den første og sidste møbrud, der kom i Höjslev kirke. Det gjorde hun. Så byggede de igjen, og nu blev der opført lige så meget om natten, som de andre opførte om dagen. I nörresiden af kirken sidder en sten, der kaldes *æ Bjærgmandshat*, og det er en gammel tro, at der sidder penge indmurede bag ved den, så mange, at kirken kan lade sig bygge op for, når den er falden ned. Da kirken var færdig, og den første brud kom og kjørte fra kirken, og de kom til den ovre ende af Höjslev agre og skulde dreje ned ad Brudedals höje, hvor der er en slugt, som kaldes *Hvœæshul*, der skal bjærgmanden have mödt og taget hende. För jorden blev dyrket, var der en grön sti fra det sted, hvor bruden blev taget, over til höjen. De folk, der boede i Brudedal, er mine stammefædre, og konen der hed stadig Kirsten gjennem flere slægtled. De gik altid som jordemödre her i egnen, for der var ingen oplærte jordemödre i gammel tid. En eftermiddag gik hun uden for dören, og da krøb der en skruptusse. Hun pirrede til den med sin kjæp . . . . Bjærgmanden holdt med en stor blankbroget stud uden for . . . . Hun skulde komme lige så uskadt til hendes dör som fra den. De rider på studen. Hun forløser bjærgmandskonen . . . »Han vil give dig noget, der glimrer stærkt. Du skal sige, at det er du ræd for. Så vil han komme med nogle potteskår og kylle dem i dit forklæde. Så rider I. Han har lovet dig at komme til dören, men han har aldrig lovet dig at komme ind ad den. Du skal lade dig falde bag af, og når du kommer så ind, har du forklædet fuldt af ene specier.« Hun sagde hende også, at hver gang, når de bryggede i Brudedal, skulde de sætte deres bryggekar ud, for bjærgmanden vilde bruge dem om natten; og så kom de anden dags aften igjen. Så kom bjærgmanden . . . »Den har aldrig slået dig på mund, der har blæst dig det i øre.« Han lovede hende også, at så længe det Kirsten-navn ikke var uddød, skulde der ingen misvækst være i gården, og efter snakken har det også passet. Min gammelmoder hed Kirsten og var den sidste af den slægt. Han var gået ind på, at konen skulde i kristenjord, når hun døde. Han begravede hende under en stor flad sten i våbenhuset i Höjslev kirke. Dem, der kunde læse Hebraisk eller Græsk, de kunde læse, hvad der stod på stenen. Men nu er den flyt. Derefter rejste han derfra om natten, men

tog afsked med dem i Brudedal og sagde, at han flyttede, fordi æ kristenhed blev for stærk, han kunde ikke være der længere. Men om et vist åremål vilde han komme igjen. Han kjørte hans vej med et par blankbrogede stude. N. P. CHRISTIANSEN, HEJLSKOV.

924. Da *Höjslev* kirke i Fjands herred skulde bygges, blev arbejdet forstyrret om natten . . . Trolden skulde have den første brud, der som ung pige kom til kirken. Han tog hende og flöj bort med hende. Så kom han til en gammel mand og vilde have ham til at tage brudesmykket af hende, men han vilde ikke. Så kom han til en lille hjordedreng og vilde have ham til det. Han tog det af. Så suste trolden op i luften med hende, men den plet, hvorfra han flöj op, er altid vissen og kan aldrig grönnes. O. CHR. B.

Som sidestykke til dette sagn anføres her et ikke stedfæstet.

925. En pige havde mange kjærester og var tit forlovet. Så siger hendes kjæreste til sidst: »Kan jeg stole på dig? du har jo haft så mange.« — »Ja, dersom jeg sviger dig, må Fanden ta' mig på min bryllupsdag.« Hun glemte ham dog og tog en anden. På bryllupsdagen kom en fremmed og holdt sig til, luskede om i gården og holdt sig ved dören, da dandsen begyndte. Så bød han hende op til dands, og hun turde ikke sige nej. Så foer han ud ad vinduet med hende. De kom til en gammel mand, der græssede sin ko i en vejgrøft. »Hvad vil du have for at tage krandsen af hende?« Ja, det vilde han ikke gjøre for penge. Så gik det videre, og de kom til en lille dreng, der gik og vogtede nogle får. For ham bredte han et helt fjerdingkar penge ud. »Dem vil jeg give dig for . . .« Pengene fristede ham, og han begyndte at løse krandsen af. Hun jamrede: »Gjör det ikke!« men pengene blev ved at friste, og han lod sig overtale. Da han havde taget krandsen, foer Djævelen bort med hende under stærk jamren. Drengen fortrød nu, hvad han havde gjort, men for sent.

LEOP. BRUUN, TJÆREBORG.

926. Da *Marvede* kirke skulde bygges, var det bestemmelsen, at den skulde have ligget lidt uden for *Menstrup* by, omtrent en fjerdingvej derfra, hvor den nu ligger; men troldene, som boede i en nærliggende bakke, kunde ikke lide det, og da man derfor begyndte at bygge, var disse straks på spil . . . og førte stenene derhen, hvor nu kirken står. Tilsidst blev man kjed af at bygge og holdt helt op, og først længe efter blev kirken bygget netop der på det sted, hvorhen troldene havde ført alle stenene.

NIELS PEDER LARSEN, MENSTRUP.

927. Den gang *Ovsted* kirke skulde bygges, var det først bestemmelsen, at den skulde ligge inde i *Ejer*, og her begyndte de så at bygge . . . reven ned af troldfolkene ovre i *Møgelhöj*. Nu sendte folkene i Ejer bud til en klog kone, som hed Ma Rams. Hun sagde, at de skulde tage et par hvide stude, som aldrig havde

været i åg, ud på marken . . . Da den nu var bygget, kom der en stor lindorm og lagde sig rundt om den, og begyndte at slå den ned. Nu fik de Ma Rams hentet; hun tog da sit kosteskaft, gik op til kirken og slog lindormen midt over. Det ene af stykkerne flöj ned og slog en lavning neden for kirken, som kaldes *Ma Rams hul*. Nogle siger, at Ma Rams er manet ned i Ma Rams hul, og en pæl er sat ned igjennem hende, og når man rokkede ved den, sagde hun: »Rokke, rokke igjen, så skal du få en rød smörrebrød.« N. P. RANDLÖV.

928. Da *Rödding* kirke skulde bygges, var det så belagt med trolde her omkring, at de ødelagde alt, hvad folkene byggede op. Så var der en klog kone, der gav dem det råd, at de skulde få to kullendes sorte stude, te der var ikke et hvidt hår på, og lade dem gå . . . Derfor ligger kirken uden for byen. RÖDDING.

929. Ligeledes i *Sjerup* sogn, hvor en trold skal lige fra begyndelsen have i höj grad forstyrret opførelsen af en kirke, og lige så meget der opførtes om dagen, lige så meget nedbrød han om natten, indtil han ved Guds ords magt blev tvungen til at vige. HIDS HERRED.
Resen VI. 594.

930. *Sejlstrup* kirke skulde have været bygget midt i sognet, og materialierne var allerede samlede, men troldene bar det hen, hvor den nu står, i sognets udkant. GRDM. ANDRESEN, Ö-BRØNDERSLEV.

931. Der skulde bygges en ny kirke i *Smerup*, og den var bestemt til at ligge ved to höje, men da det var for nær ved bjærgfolkene, blev det nedrevet om natten . . . Kirken flyttet til Smerup by, hvilket sognets kirkegjængere endnu beklager, da kirken ligger i udkanten af det langstrakte sogn, og adskillige af de længst borte boende har en hel mil dertil. CHR. OLSEN, ST.-TORÖJE.

932. Da *Søby* kirke skulde bygges, var det først bestemt, at den skulde stå på *Kirkebjærg*, men hvad de kjørte til om dagen, bar troldene om natten hen på det sted, hvor den nu ligger, og derfor blev den bygget der. MORTEN ROSENKJÆR.

933. Den gang *Torup* kirke (Hellum herred) skulde bygges, var det først hensigten at bygge den i nærheden af *Tulstedgård*. Arbejdet blev påbegyndt . . . binde for öjnene af et ungnød og slippe det ud . . . Herremanden på Tulstedgård gjorde, som der var blevet ham sagt, og om morgenen fandtes ungnødet liggende på Torup bakke, hvor de så byggede kirken. Endnu skal der sees levninger af ruinen på den gamle byggeplads. Hvor alteret skulde have stået, vokser der en tornebusk. LOVISE HANSEN.

934. Da *Udbynedre* kirke skulde bygges, havde det nær ikke ladet sig gjøre, for alt det, man byggede op om dagen, rev troldene ned om natten. Men så var der én, der gav det råd at binde to blakbrogede stude sammen . . . . På disse to stude blev da kirken bygget.

Kastbjærg kirke er bygget på et lam.
Vindblæs kirke på en blakbroget stud.
St. Mortens kirke i *Randers* er bygget på en hest, og hver gang der skal et lig i kirkegården, høres »klamphesten« i gaderne.

K. M. RASMUSSEN.

935. På *Vollerup* byes jorder, nogle 100 alen fra Kattegattet, ligger en bredagtig höj, som kaldes *Kirkebjærg*, fordi *Raklev* kirkes opførelse først var påbegyndt der. Men vandtrolden i Kattegat omstyrtede om natten . . . . Nu forsamledes menighedens ældste og rådslog om, hvorledes de bedst skulde overvinde trolden. Han var nemlig så stærk, at han kunde kaste en sten fire mil bort, som ikke en gang fire heste kunde trække. Endelig rejste en gammel mand sig og sagde: »I véd, at Hans Stærkes store stude (ved disse ord begyndte det at syde og bruse ude i stranden) aldrig kan forliges; dem tager I og binder sammen. (Herre Gud, vær os nådig, se, hvor trolden spröjter vandet i vejret!) og lad dem så gå. Hvor de fredelig lægger sig til ro, der kan I sikkert bygge kirken«. Som sagt så gjort; men inden studene var sammenbundne, udspyede trolden en svovlild, så at han nær havde kvalt hele forsamlingen, og til sidst piskede han vandet til fråde og skum, så at bønderne havde ondt ved at finde hjem. V. BOYE.

936. På gården *Ottestrups* mark på et sted, der kaldes *Åsen*, skulde *Volstrup* kirke have været bygget . . . . revet ned om natten . . . .

JENS JENSEN, VOLSTRUP.

937. *Vrejlev* kirke skulde have været bygget et par hundrede favne længere öster, end den nu står; men . . . revet ned . . . Det var nær ved tvende höje, som var beboede af troldfolk, og så mente de, at når de forstyrrede arbejdet, kunde de blive fri for den klemren. Så blev kirken flyttet hen på sin nuværende plads, og troldene måtte da flytte deres vej. GEORG HIMMELSTRUP.

22. Trolden Find.

938. Der var en bødker, der skulde bygge *Vrejlev* kirke, det havde han taget akkord på; men det, han byggede om dagen, det faldt ned om natten. Han var nu så fortrödt over det og nedslået og vidste ikke, hvordan han skulde komme over det, for han havde jo lovet at opføre bygningen og kunde ikke. En dag, han gik og klagede sig og vidste ikke, hvordan han skulde stille sig an, da kom der en bitte en til ham og sagde: »A kan nok bygge kirken for dig, men så skal du love mig et af tre ting«. Ja, hons det var? Ja, han vilde have enten sol eller måne eller også hans hjærte for det. Nå, ja så vilde han også akkordere med ham om det. Men som det lakker mod enden med bygningen, var han lige

godt fortrödt, for han vidste nok, det var hans hjærte om at gjøre, sol og måne kunde han jo ikke skaffe ham. Så kommer han til ham en dag og siger: »Ja, kan du gjætte, hons a hedder, så skal du være i fred med det.« Nej, det kunde han da ikke, og han bestemte sig på, at han vilde römme hans vej. En dag rejser han så af, og han gik, og han gik. Han havde taget et par meldmader med sig, og omsider blev han træt og vilde sætte sig på siden af en bitte höj og æde den her meldmad. Så hørte han nogle börn, der skræbte inde i höjen, og et kvindemenneske sagde: »Tys, tys, bitte börn, i aften kommer jer fader *Find* hjem, enten med sol eller måne eller også med bødkerens hjærte«. Så havde han hørt nok, og han går da tilbage. Da han kommer til trolden, siger han: »Så skulde a jo give dig mit hjærte, men hvad skal du med det?« — »Ja, du kan jo også slippe med at gjætte, hvad a hedder.« Han skulde have lov til at gjætte tre gange og altså nævne tre navne. Han nævnede nu først et par andre, men til sidst siger han: »Hedder du ikke Find?« Da blev den anden så gal, te han sprang op i österenden af kirken og rev en sten ud af den, og det siges rigtig nok, at de har siden sat en sten ind igjen, men den kan aldrig blive siddende. Trolden vilde jo, kirken skulde have falden, men det kunde han ikke nå. JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, SØHEDEN.

939. *Skjærum* kirke skal være opført af en trold, der boede i en höj. En mand havde gjort akkord med ham om det. Når han skaffede hans navn at vide, så snart kirken var opført, skulde han intet give, ellers miste livet. Da den var næsten færdig, gik han sörgmodig hen til en höj og satte sig. Et barn græd der nede, og moderen sagde: »Ti stille, for i morgen kommer Find, fader din, med kristen mands hoved at skåte med.« Siden han kom til trolden og sagde ham, at han hed Find, blev han så ivrig, at han døde over det. KRISTEN PEDER JENSEN, LINDERUMGÅRDS MARK.

940. Der blev en gård bygget her öster nede. Kunde de gjætte bygmesterens navn, vilde han bygge den for intet . . . . »I aften kommer fader Find hjem, så får vi penge . .«

KIRSTEN ABRAHAM, EM.

941. En mand havde påtaget sig at bygge *Dronninglund* kirke, men kunde så nok indse, at han kunde ikke fuldføre den til den pris. Så gik han i skoven og var så bedrøvet og gik atter og fram og så ingen udvej. Da kom en mand til ham og spörger, hvad han gik der for. Så sagde han det. »Hvad vil du give mig for det?« siger den fremmede. Ja, det vidste han ikke. »Ja, hvis du kan gjætte mit navn, inden a får den sat, så vil a gjøre det for ingen ting. Men hvis du kan ikke det, så vil a eje dig.« Det gik han ind på. Den fremmede mand gik hen og tog fat på kirken, han vilde sætte den i tre dage. Den tredje dag gik den egentlige bygmester igjen og var bedrøvet. Da hører han et barn, der skriger uafladelig, og så siger moderen til det: »Ti stille, bitte Trind, i aften kommer fader Find med bondemandens klare öjne på to pind

til Trind at lege med.« Nu havde han navnet. Så gik han hen til kirken og siger: »Hjælp dig, Find!« Han måtte jo ikke sige: Gud hjælp dig. Da manglede der kun tre sten, men Find sprang sin vej, og manden så ham ikke mere. De tre sten var ikke til at sætte ind siden. De sætter dem nok ind, men hullet bliver lige godt ved at være der, stenene svinder væk igjen. Men kirken var da bygget, og manden blev fri. ELSE MIKAELSDATTER, GRINDSTED.

942. En trold skal have bygget *Hundslund* kirke. Han havde den akkord med bygmesteren, at han skulde sige hans navn . . . Han lå oppe ved höjen og hørte: »I morgen kommer fåer Find hjem med herremandens ywn opå en pind.« Da han kommer hen til ham, var han ved at hvælve kirken og var næsten færdig. Så siger herremanden: »Nå, Find, sætter du mig den sidste sten ind?« Da hyttede han det hele, værktöj og sten og kalk, fra sig og rejste hans vej. Hullet blev ikke lukket, og det er der endnu.

JENS SKAKSEN, BOLLE HEDE.

943. En bjærgmand ved navn Find skal have bygget *Dronninglund* kirke . . . »Ti stille, bånlille, nu kommer Find med herremandens öjn' opå en pind, du skal ha' å leg' med.« Så kommer manden hen til ham ved kirken, hvor han stod og arbejdede, og siger: »Pas nu opå og fald ikke ned, Find.« Da blev han så gal, at han tog en sten og hug ned i hvælvingen, og der blev et hul, som de aldrig kan holde lukket. De kan lægge en luge over det så tit, som de vil. JENS MOSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

944. Her sønder på er en kirke, det var den første, der byggedes i den egn. Sognemændene gjorde akkord med bygmesteren om arbejdet, og den gik ud på, at hvis han ikke kunde blive færdig til en vis tid, skulde han af med hans liv. Så begyndte han, men blev snart klog på, at han ikke kunde blive færdig. Som han nu helt harmslagen gik ude om natten, kom der en til ham og spurgte om, hvad der var ved det. »Det kan ikke hjælpe at sige dig det, for du kan ikke hjælpe mig.« — »Jo, a har hjulpet én för, sig du kuns frem.« Så fortalte han hele sagen. »Ja, det arbejde vil jeg påtage mig, og hvis du kan gjætte mit navn, för kirken er færdig, skal du ingen ting give mig og være i fred, men ellers må du høre mig til.« Den akkord gik manden ind på. Den fremmede tog nu fat og havde flere svende. Han var fra en höj, som var en 50 mil borte, og flyttede kone og börn til en anden, som var i nærheden, men inden de blev flyttede, rejste han de 50 mil frem og tilbage hver nat. Da nu arbejdet skred så godt frem, blev den første bygmester helt elendig. En dag lagde han sig ved höjen. Et barn græd dernede. Han hørte moderen sige: »Ti stille, barnlille, i morgen bringer fader *Sig* kristenblod til dig.« Andendagen var arbejdsfolkene væk, og kirken var så godt som færdig. Da han nu kom hen til den fremmede, som stod ene der og lige var ved at mure den sidste sten ind, sagde han: »Nå, Gud hjælp dig,

Sig, nu er du snart færdig med det.« Trolden blev nu så arrig, at han knuste murskeen og smed murstenen, og så var han forsvunden. Det hul kan aldrig siden lukkes. Sognefolkene var kjede af det og stoppede noget i, men det kunde ikke blive der.

KRISTEN SØNDERMARK, LYNGBY.

945. *Biersted* kirkes bygning. Akkord med en dværg, som boede i en bakke vest for kirken. Have murmesterens smukke datter til ægte eller navn . . . »Vis, vis, ti stille, nu har fader snart en moder tjent, nu kommer *Find-Vind* snart med en ny moder« . . . Den sidste sten. NIK. CHR.

946. *Søndbjærg* kirkes bygning. Han gik ud over Finds hede, et stykke jord en halv fjerdingvej nordvest for kirken, som ingen nu kan mindes at have været hede. Akkord . . . ved Finds höj, som for kort tid siden er jævnet med jorden . . .

»Find, der satte du den sten vind!« H. A. B.

947. »Hvi halolo, Benjamin! i morgen kommer Ben, faer din, så skal du få kristent kjöd at æde og kristent blod at drikke.« . . . »God morgen, hr. *Ben*!« . . . Bjærgmanden og hans kone løb imod den ene side af kirken for at vælte den, men i det samme løb manden og hans kone imod den anden side, og fordi Guds magt var större end Fandens, blev kirken stående. Bjærgmanden og hans kones håndtryk er endnu at se. Han havde lovet bjærgmanden det, hans kone bar under sit forklæde, hvis han ikke kunde sige ham hans navn. J. C. OVERGÅRD.

948. Da *Krogsbæk* kirke imellem *Karlby* og *Skjörring* blev bygget, var de enige om, at den skulde have ligget i en af byerne, men alt det, de stillede op om dagen, blev revet ned om natten. Så blev de enige om at spænde et par stude for en stenslæbe og lægge en sten på, og så lade dem råde dem selv. Hvor de så lå om morgenen, skulde kirken bygges. Det var i nærheden af engen, og da studene havde ædt dem mætte, var de gået op og havde lagt dem på banken. Der skulde kirken så stå. Nu blev der forhørt om, hvem der vilde tage sig arbejdet på, og det vilde en stakkels fattig arbejdsmand. De skulde levere ham materialierne. Men da han kom op til vindueshöjden, blev det revet ned igjen, og videre kunde han ikke komme. Så gik han en aften grædende derfra og siger ved sig selv: »Hvad skal det blive til med dig.« Da står der med det samme en lille mand foran ham. »Hvad er der ved det med dig?« — »Det er det her kirkebyggeri. Ihvor meget a bygger, så er det lige galt.« — »Ja—a, hvad vil du give mig for at bygge kirken fiks og færdig?« — »Det véd a ikke, hvad vil du have?« — »A, a forlanger blot, at du skal sige mig, hvad a hedder, når a er færdig, og kan du ikke det, skal du høre mig til med top og tavl.« Det går den her stakkels arbejdsmand ind på. Nu gik det flydende med arbejdet, og bønderne kunde knap skaffe materialierne, som de blev forbrugt, og der

blev altid bygget om natten. Det lakkede så imod enden, kirken var næsten færdig, og den stakkels mand vidste endnu hverken, hvor den anden boede, eller hvad han hed, for ingen kjendte ham. En aften, som han går grædende hjem fra pladsen, da mødes han med en gammel kone, og hun spörger, hvorfor han gik og sukkede og græd sådan. Ja, så fortæller han det. »Ja«, siger hun, »det skal du ikke sukke for, for han er hellers min fjende, a skal nok lære dig det. Nu kan du gå hen på den höj og lægge dig og så blive der, til du får hørt det, du vil høre.« Så ligger han og hører nogle börn græde, og der imellem en ældre stemme: »Hvis, ti stille, lille glut, nu kommer Find, kjær faderen din, og skal have manden slagtet.« Så rejste manden sig og gik ned på kirkepladsen, og der træffer han bygmesteren. »Der mangler en sten, Find, gå hen og sæt den ind.« Han svarede: »De slog dig ikke på mund, der lærte dig det, men nu sætter a ikke stenen ind, nu kan de sætte den ind, der vil.« Den sten er bleven sat ind mange gange og kan aldrig blive der. RASMUS PEDER MORTENSEN, MEJLBY.

949. Der var en karl, der havde påtaget sig at bygge *Skjødstrup* kirke, men da han nu havde bygget et stykke, kunde han ikke komme af sted med det. Så gik han ned på Måhöj, som ligger imellem Skjødstrup og Åstrup ved Åstrupvejen, og der gik han og græd. Så kommer der en bitte mand og spörger ham, hvad han græder for. Ja, han siger, sådan og sådan havde han påtaget sig at bygge kirken, og det kunde han ikke. Da siger den lille mand, at dersomenstid han vilde sige ham, hvad han hed, inden den blev færdig, så skulde han bygge den, men ellers skulde han høre ham til. Det gik han så ind på. Nu gik det rask med bygningen. Så gik han jo og spekulerede på det her, og var ikke så godt til pas. En dag, han gik ned og lagde sig på höjen, da hørte han, te knægtene de græd der inde, og så siger moderen til dem: »I aften kommer fåer Find hjem enten med kristenblod eller også med pungen fuld af sølv og guld.« Se så havde han jo fået det at vide, og han går da op til manden, der stod og skulde lige til at sætte den sidste sten ind. Så siger han: »Nå, Find, sæt nu den sidste sten godt ind.« Så blev trolden så ærgerlig, at han slav den sten ind imod kirken, og den gav en stor revne. De siger, at den revne er der endnu, og murerne, der går og kalker og tumler der hvert år, de vil da påstå det. MADS MØLLER, SKJØDSTRUP.

950. Herremanden, der lod *Skjødstrup* kirke bygge, indgik akkord med trolden i Måhöj (Moshöj) om at bygge den for ham, og til gjengjæld skulde han sige troldens navn eller også give ham hans hjærte. Han vidste nu ej, hvordan han skulde slippe ud af den klemme. Så går han ned i marken og hen imod höjen. Da var troldens börn ustyrlige der nede, og bjærgkonen siger: »Giv jer tålmodig til det, for i morgen kommer Find, fa'ren din, hjem med herremandens hjærte til jer.« Nu går han op til kirken, og da var der kun én sten tilbage, ellers var hele bygningen færdig, den

sad der nok, men var ikke sat helt ind. Så siger han: »Find, sæt mig den sten længere ind!« Men Find satte den jo ikke ind, og det skal være kjendt der oppe endnu, siger de.

Jeg har hørt, hvor herremanden boede, og hvad han hed, men har glemt det.

Der skal også være blevet mennesker væk på juleaften ved Måhöj, og dem har troldene taget. FREDERIK JENSEN.

951. Den gang Å*lsø* kirke på Djursland blev bygget, gjorde mureren, som skulde bygge kirken, akkord med en nisse om at bygge den for ham. Nissen skulde ikke have andet for sit arbejde, end at mureren skulde gjætte hans navn. I modsat tilfælde skulde mureren give ham solen og månen eller kristen mands hjærte. Da nu kirken begyndte at nærme sig sin fuldendelse, blev mureren meget ængstelig, ti han vidste endnu ikke nissens navn. For solen og månen vidste han jo, at han ikke kunde give, og sit eget hjærte var han ikke meget for at betale med. En aften, som han gik og grundede på nissens navn, gik han over på en höj, som ligger ved siden af kirken, den er der endnu den dag i dag. Da han havde været der lidt, hørte han börneskrig neden under sig. Han lagde sig ned for at høre, hvad det kunde være. Da hørte han moderen sige til börnene: »Ti stille, börnlille, i morgen kommer Find, eders fader, hjem med solen og månen eller kristen mands hjærte.« Mureren rejste sig, glad over at have fået nissens navn at vide. Næste morgen mældte nissen, at nu var han færdig med arbejdet og vilde så have sin lön. Da siger mureren til ham: »Å, Find, kast mig den sten lidt længere ind.« Da blev nissen så forbitret over, at mureren havde fået hans navn at vide, at han tog stenen og kastede den så hårdt mod muren, så den slog en revne, som aldrig siden har været til at dække og sees endnu den dag i dag. MARTIN MUNCH, ÅLSØ MØLLE.

952. Den gang Å*lsø* kirke skulde bygges, havde bygmesteren forpligtet sig til at gjøre den færdig til en vis tid, ellers skulde han give en masse penge. Men ligesom han havde fået grunden sat og skulde til at mure, fandtes denne styrtet ned på vejen, som fører forbi pladsen og går efter Grenå. Han måtte til at begynde igjen, og tiden nærmede sig, da han skulde være færdig, men det så sort ud. Han klagede sig, og konen græd. Så går hun ud en aften på den bakke, hvor kirken skulde ligge, og bad til Vorherre, om der kunde ikke opvækkes et råd. I mens hun ligger der, hører hun nogen snakke underneden sig. Hun kommer hjem og fortæller manden det. Nu kunde han forstå, at der var trolde i bakken, og det var dem, der forstyrrede arbejdet. Så havde han al tid hørt, at troldene kommer op oven på hen imod dag, altså rejser han sig tidlig næste morgen og går op på pladsen. Da står der en bitte mand der oppe, og ham giver han sig i snak med. Han klager sig og siger, at han var helt ulykkelig, han vidste ikke, hvad han skulde gjøre. Så siger den lille mand til ham, at hvis

han vilde flytte kirken over på den bakke, der lå ved den anden side af vejen, og bygge den der, så skulde han bygge den til den fastsatte tid, og bygmesteren skulde ikke give noget for det, men blot gjætte hans navn, og hvis han kunde så ikke det, skulde han høre ham til. Det tilbud gik bygmesteren ind på, og den lille mand tog nu fat på arbejdet og byggede kirken, og den lod også til at skulle blive færdig til tiden. Den gang der nu var kun en dags arbejde tilbage, var manden og konen lige så elendige ved det som för, de kunde ikke udforske den lille mands navn. Så beslutter hun at gå op på bakken igjen, for sidst hun var der oppe, blev de frelst af deres første nød, og måske det nu kunde gå sådan igjen. Imens hun nu ligger der, hører hun et barn, der giver sig til at græde i jorden neden under. Hun hører så en stemme, det var formodentlig moderens, sige: »Ti stille, i morgen kommer fatter Find med en mand til dig, der skal lege med dig alle tider, og så har han en hel hoben penge.« Nå, hun kommer hjem og beretter hendes mand det, og da han hører det, bliver han så glad, at det er magesløs, nu vidste han jo, hvad bygmesteren hed. Anden dagen var bestemt til at aflevere kirken og opgive navnet. Så går han og kommer til den bitte mand ved kirken, og da var den færdig. Han står så og betragter den over det hele, og der var slet intet at kassere uden på den vestre side af tårnet, der sad en sten i muren en bitte smule uden for de andre. Den gang han nu ser den, så siger han:

»Find,
sæt mig den sten længer' ind!«

Da trolden hører hans navn, bliver han så gal, at han sparker til den sten med hans fod, så den bliver skubbet et par tommer længere ind end de andre, og så farer han hans vej. Manden fik hans betaling for kirken og var nu en velhavende mand. Den sten kan endnu sees i tårnet og sidder længere inde end de andre.

BØDKER CHR. KAISEN, UDBY.

953. Få en snes oer siin gik lanndwæjen fræ Grønno å te Oorhus liig nueren om *Oelse* kjærk end gjænnom bejen å tow dæn nej lanndwæj let wæsten få. Mæn ded war omm, hwodan dænd kjærk æ blewen te, at te a wild fåreel. Dæ wa i mand, som hied sant- Lawws, som wil beg en kjærk i Oelse, mæn åldt hwa han begged om dawen, ded blew rewwen nier om natten. Som han no gek å fondieret ewer, hwodan de kund go te, kam dæ en daw en tråld te ham å see: »Hwessommensti do wel gi mæ suel hælde moon hælde bæggi di ewn, hæller åsse do ka git met nawn, så wel a beeg dæ i kjærk i Oelse. De gik sant-Lawws end o. Tien gik så mæ ded, te kjærken wa næsten færrdi, mæn så blew sant-Lawws så serren, få no sku jo tråld en ha si betåleng få arrbejed. Suel å moon ku han jo ændt gi ham, så måt han jo gi sin ewn hælder åsse git hans nawn. Så gik manden da i daw å gronded po (o), hwodan han bæjst ku bliw de hær tråld kwit. Ænnele

blew han træet å loo sæ po e hew får å såww. Så mæ jæt heere han ed båen, dæ skreg nier i hewen. Om en let heer han ed kwennfålk, dæ sæjer:

»Ti stell, glutten miin
i muen komme Fen, fåer diin
mæ suel hælle moon hælle bæggi sante-Lawses ewwne.«

No wa han ræjed. Da dawen kam, at te han sku siwwn kjærken, wa dær i stien, som han tet sad ænt regti gåt, å så sæjer han te de hær trål:

»Fen!
slå dæn stien bæjer en!«

No blew de hær trål gnawen, få de te han wa blewwen snåt, å slår han te stienen, så kjærken slåw en ståwer rewwn, som åller ka fylles.

Jeg véd ikke, om kirken er indviet til st. Laurentius, men det véd jeg, at når vi i min tidligste barndom kjørte forbi den kirke, sagde min fader: »Den har trolden Find bygget.« Jeg hørte dog først sagnet, da jeg var en 10, 12 år.

M. BALLE.

954. Herremanden, der bygger Ålsø kirke. Kvindestemmen sang:

»Ti stille, barnlille,
i morgen kommer Fin, fader din,
med menneskeblod, du skal drikke.«

Trolden huggede med sin økse i væggen, så der blev en revne, som endnu er der. Bakken kaldes endnu almindelig Fins bakke.

MARIE BUHL.

955. På Jörgen Rasmussens mark i *Skjold* lå en gravhöj, som nu er jævnet til plöjeland, og i denne fandtes et stenkammer. Her boede i gamle dage en bjærgmand. En herremand gjorde en gang den aftale med ham, at han for at opføre en kirke i Skjold skulde have en karl. Medens arbejdet stod på, gik den karl, der skulde være bjærgmandens lön, en aften ud og lagde sig ved nævnte höj. Han hørte da bjærgmandens börn skrige af sult og moderen sige til dem, at de skulde tie stille, »for nu kunde fatter Finn snart æ kjerk öwwevinn.« Karlen blev meget glad ved at høre dette, ti folk havde sagt til ham, at hvis kunde få bjærgmandens navn at vide, så kunde denne ingen fortræd gjøre ham. Han tænkte da ved sig selv: »Nu skal bjærgmandens börn ikke få menneskeblod«, og næste dag gik han op til kirken, hvor bjærgmanden netop var i færd med at lægge den sidste sten. Karlen råber da op til ham: »No ka fatter Finn snået æ kjerk öwwevinn!« Nu kunde bjærgmanden gå ned, når han vilde, det brød karlen sig ikke om.

SÖREN HANSEN, SKJOLD.

956. *Skjold* kirkes bygning . . . »Nå Finden, nu kan du jo snart vind'en!« Da manglede der blot en sten, og den skal mangle den dag i dag. Bjærgmanden slængte den efter ham. A. MOLTKE.

957. Hvor sognet *Vind* nu ligger, var i gamle dage en hedestrækning, hvor der tid efter anden bosatte sig en familie efter en anden. Omsider fik beboerne en præst. De ønskede sig også en kirke, men havde ikke råd til at få den bygget. I sognet var der en bjærgmand, med ham gjorde præsten den akkord, at han skulde tilhøre bjærgmanden, mod at denne opførte en kirke, såfremt præsten ikke, inden bjærgmanden lagde den sidste sten på kirkebygningen, gjættede hans navn, ti da skulde præsten have kirken uden betaling. Arbejdet ved kirken skred rask frem, og dagen, da den sidste sten skulde sættes ind i den, kom, men præsten havde endnu ikke gjættet bjærgmandens navn. Da gik han ud i heden og satte sig ved en höj, *Storhöj* kaldet. Nede i höjen hørte han börneskrig. Han lagde øret til jorden, lyttede og hørte da en stemme sige: »Vær rolig, börn, nu kommer Find-faer snart med den fede præst!« Præsten løb nu alt hvad han kunde til kirken, hvor bjærgmanden just var i færd med at sætte den sidste sten. Præsten tilråbte ham: »Find! den sten sætter du vind (skjæv).« Deraf fik kirken og sognet navn af Vind. VÆRTSHUSHOLDER JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

958. *Vind* det er sådant et ussel fattigt sogn, og de kunde ikke evne selv at bygge dem en kirke. Så blev præsten kjendt med en mand, der boede oppe i en höj, og gjorde den akkord med ham, at han skulde bygge kirken, og hvis han så kunde gjætte hans navn, inden den blev færdig, skulde trolden bygge den gratis, ellers skulde præsten betale kirken. Trolden havde næsten kirken færdig, men præsten vidste endnu ikke hans navn. Så går han en dag op imellem nogle höje og går rundt om dem. Der hører han nogle börn skrige inde i höjen. Moderen tröstede dem med, at de skulde ikke græde, »for i aften da kommer fåer Find hjem med æ tykke præst«. Den gang præsten hørte det, fik han travlt og kom ned til trolden, da han var lige ved at sætte den sidste sten i. Præsten står og ser på det, og så siger han: »Hør, Find, den sten den sætter du vind.« Hullet, hvor stenen skulde have siddet, er i kormuren, og den sten har de aldrig kunnet stilt siden. Sognet har fået navn efter præstens ord. ASKOV.

959. Fra *Vind* kirke. »I morgen kommer Find, fader din, med menneskeblod at drikke.« Han siger til trolden: »A, Find, slå mig den sten lidt længere ind.« Så slår han til stenen, at der bliver en revne. Den er bag ved alteret og kan aldrig dækkes eller kalkes efter. SKIBELUND.

960. Der skulde bygges en ny kirke sønderpå. Men bygmesteren forakkorderede sig. Så kom han til en mand i en grå kjole, og han lovede at opføre kirken, hvis bygmesteren vilde give ham hans mindste barn. Så gik det rask med arbejdet. Konen gik en dag ude og flyttede kreaturerne, og da græd det nede i höjen. »Ti du kun stille, sönlille«, sagde det, »nu kommer fader *Sverting* hjem i aften med kristenblod til dig«. Konen gik hjem og fortalte

sin mand det, og han går så op på kirkegården, hvor den grå mand var ved at sætte den sidste sten ind. »Nu, Sverting«, siger han, »nu er det snart i stand.« Så kom barnet ikke ned i höjen, og bjærgmanden rejste öjeblikkelig sin vej. Men det hul i kirkemuren kan aldrig tættes. HANS JÖRGENSEN, BRÆSTEN.

961. Lav de byggede *Gaverslund* kirke, blev der et hul; hvor tit de end murede det efter, var stenene dog altid taget ud igjen om andendagen. VINDING HÖJSKOLE.

962. I Sønderjylland i *Nörre-Hostrup* sogn findes en kirke, der siges at være bygget af trolden. En bygmester, som havde påtaget sig at bygge Nörre-Hostrup sogns beboere en kirke, der skulde ligge lidt öst for byen på heden, gik om aftningen ærgerlig hjem, da det nu gik op for ham, at han ikke kunde opføre kirken til den af ham forhen antagne pris. Som han gik og fordybede sig i disse beregninger, gik han vild og traf på trolden, som han gjorde bekjendt med sine uheldige forpligtelser. Trolden vidste gode råd derfor, han tilbød ham at ville opføre kirken på den betingelse, at når bygmesteren kunde sige trolden hans navn, skulde han ikke give ham nogen godtgjørelse; kunde han derimod ikke det, var bygmesteren troldens lovlige ejendom. Den aftale gik bygmesteren ind på. Nu blev han først for alvor forknyt, han forvildede sig endnu mere og kom ind imellem nogle höjdedrag, der ligger i nærheden af Nörre-Hostrup. Her bad han i sin nød til Vorherre, og da han havde endt sin bön, hørte han et barn skrige. »Ti stille, *King*«, men barnet vedblev at skrige, og nu hørte han helt tydelig moderen sige: »Ti dog stille, King, i morgen kommer Ekvad hjem, så skal du få kristenblod til davre at drikke.« Glad herover ilte bygmesteren hjem, ti nu vidste han troldens navn og kunde da undgå at falde i hænderne på ham. Den næste morgen vilde han hen og se, hvorledes det gik med bygningen af kirken, men på heden var den ikke. Trolden havde slæbt bygningsmaterialierne op et stort stykke syd for byen, og der byggede han en kirke; dette opdagede bygmesteren, og efter at være kommen der op hilste han på trolden med de ord: »God morgen, Ekvad!« Trolden havde kirken færdig på en sten nær, men da han hørte, at han intet fik før sin ulejlighed, undlod han af harme at mure stenen i. Det fortælles endnu, at den sten, som siden blev sat ind der, aldrig vil sidde fast, i hvor tit den end mures ind, og der siges trolden at fare ud og ind af kirken. Stedet omkring kaldes både i tale og skrift Ekvad. og lidt sydligere ligger der en by, som kaldes Hønkys, den skal have ligget i umiddelbar nærhed af kirken, men af frygt for trolden flyttede alle dens beboere hen til det sted, hvor byen nu findes, og heraf fik den navnet Henkys, hvilket skulde henvise til, at den var bleven kyst bort; senere forvrængedes det til det nu værende navn Hønkys. Dette er en tro gjengivelse af sagnet, således som det endnu findes i folkemunde. JÖRGEN CHR. B. KOCH.

963. Der fortælles om *Hellevad Lille-kirke*, der ligger ude på marken, at der var lejet en bygmester på den betingelse, at han skulde ingen ting have for sit arbejde andet end den sine öjne, der lod kirken bygge, hvis han ikke kunde nævne hans navn, inden den blev færdig. Så går han over marken en aften, og der hører han moderen sige nede i höjen: »Ti stille, barnlille, i morgen kommer Find, fader din, og giver dig kristenmands öjne at lege med.« Næste dag går han hen til kirken og siger: »Nå, Find, hvordan går det med arbejdet?« Så smider han den sten, han var ved at sætte ind, langt hen, og der bliver et hul, som de aldrig kan få tættet. Det er i siden af kirken lige ved våbenhuset.

SKIBELUND.

964. *Lille-Hellevad* kirke blev bygget af en trold . . . . »I morgen kommer *Ervars* med kristenblod.« VINDING HÖJSKOLE.

965. En mand skulde bygge en kirke i tre dage, ellers skulde han dø. Går ud. Gjör akkord med trolden *Si* eller bjærgmanden *Ekvad*. Jeg har selv set hullet i kirken. Det var *Egvad* kirke. N. C.

966. I *Ekvad* kirke, Hellevad sogn, findes en sten, som aldrig kan mures fast . . . »Tys tys, i aften kommer *Ekvad* hjem med kristen mands blod.« . . . . »Nå, Ekvad, sæt nu den sidste sten i.« Den fremmede forsvandt med et bulder, og fra den tid har det været umuligt at få den sidste sten muret fast. H. F. FEILBERG.

967. *Tranbjærg* kirke på Samsø skal være bygget af en trold, som havde sit ophold i en stor banke i nærheden af kirken. Trolden havde tinget med præsten om, hvad han skulde have for at opføre kirken, og de var blevne enige om, at hvis præsten ikke kunde sige troldens navn, förend han var færdig med arbejdet, skulde det koste hans liv. Præsten gik nu og var meget angst for den dag, kirken blev færdig; men så gik han en dag op på *Tovbjærg*, som banken kaldes, hvor trolden boede, og tænkte på, om han dog ikke skulde kunne gjætte troldens navn. Pludselig hørte han börn græde nede i banken og hørte da troldens kone tysse på dem med følgende ord: »Ti nu stille, börn, i aften kommer eders faders Find med hele præstens krop og skind.« Næppe havde han hørt det, för han glad ilede hjem, og i det samme havde trolden travlt med at lægge den sidste sten til rette. »Kan du så sige mig, hvad jeg hedder?« råbte trolden ham i møde. »Ja,« svarte præsten, »dit navn er Find.« Da blev trolden så gal, at han straks løb sin vej, og den sten, som endnu restede, skal aldrig nogen have kunnet mure ind. JÖRGEN ANDERSEN BO.

Fortalt af Hans Sörensen.

968. Den mand, der byggede *Besser* kirke skal have boet ude i de bakker, der kaldes *Trelbeshöje*, östen for Pilemark, og han vilde ikke have andet for det, end at bygherren skulde sige hans navn, når kirken var færdig. Han går og forsker både nætter og dage, hører sin kone inde i de höje sige til hendes lille pige . .

Den sidste sten flöj ud af hullet, og det hul skal være der den dag i dag. Siden har man i Trelbeshöje fundet et stenkammer sat op af fire sten. METTE JOHANNE SÖRENSDATTER, PILEMARK.

969. *Humle* kirke bygget af en trold . . . . »Ti stille, min lille, i morgen kommer Lind-Find med herremandens hjærte og öjne, som du skal have at lege med.« . . . »God dag, Lind-Find, nu er kirken jo snart færdig.« SØDINGE SKOLE.

970. Kirken i *Lindelse* sogn på Langeland skal efter sagnet være bygget af en trold. De havde ingen kirke, og da de gjærne vilde have dem én, fik de samlet nogle penge sammen og begyndte at bygge; men hvad de byggede op om dagen, blev revet ned om natten, så de til sidst tabte tålmodigheden og opgav arbejdet. Da gik en aften en mand op på bakken, hvor kirken skulde have stået, og lagde sig ned og grundede på, hvordan de skulde få dem en kirke. Da kom der i det samme en trold hen til ham og sagde, at han vilde bygge kirken, hvis han kunde sige ham, hvad hans navn var, eller også skulde han tilhøre ham, når kirken var færdig; dette lovede manden, og trolden begyndte næste dag på kirken. Det gik rask med arbejdet, men jo nærmere det gik mod enden, jo mere bange blev manden, ti hvor skulde han finde troldens navn? En aften gik han så atter hen på en bakke og lagde sig ned og bad til Vorherre, at han vilde hjælpe ham i hans nød. Pludselig hørte han stöj inde i höjen, og han lyttede nu efter, hørte da et barn græde og en stemme, som tyssede på det med de ord: »Ti du stille, min glut, nu kommer Find med sin pind snart hjem, og så skal du få kristen mands öjne at lege med og kristen mands blod at drikke.« Så snart manden hørte disse ord, løb han hen til kirken og råbte: »Find med din pind, skynd dig hjem, din kone og barn venter dig.« Da blev trolden så vred, at han løb straks sin vej, og han blev knap færdig; der er endnu i tårnet et hul, hvor der mange gange har været muret, men det falder straks ud igjen, og der er nu en luge sat i.
Fortalt af min moder.

ANNA RASMUSSEN, KLÆSØ.

971. *Boslunde* kirke mellem Korsør og Skjelskør er temmelig höj og sees milevidt omkring. Men efter den første plan skulde den endda have været mere til syne; den skulde nemlig bygges på en höj banke tæt ved byen. I banken boede der imidlertid nogle trolde, og de vilde ikke have en kirke på deres hus. Bygmesteren begyndte at bygge på banken, men hvad han førte op om dagen, rev trolden ned om natten, og sådan gik det i længere tid. Til sidst måtte han opgive at bygge, hvor han havde begyndt, og han tog da fat med at opføre kirken, hvor den nu står. Men tiden var gået hen, han skulde have kirken færdig til en bestemt tid, og dette voldte ham mange bryderier. Da kom en fremmed mand til ham en aftenstund og tilbød at bygge kirken færdig på tre dage; han vilde gjøre arbejdet for intet, når bygmesteren kunde

nævne hans navn, efter at kirken var fuldendt, men ellers skulde den fremmede have mesterens öjne. Dette blev de da enige om, og tre dage efter stod kirken fuldt færdig. Men bygmesteren var i vånde, hvordan skulde han kunne gjætte den fremmedes navn? Om natten kunde han ikke sove, men vankede rådvild omkring på marken. Da traf det, at han den tredje dags aften lagde sig træt og forknyt ved den ovenfor nævnte banke; han hørte da et barn græde der inde, men han hørte også, at en anden röst sagde: »Ti stille, datter min, i morgen kommer Find, fa'r din, hjem med kristenmands öjne!« Nu blev mesteren glad; dagen efter nævnte han Find ved navn, kirken var færdig, og det hele var godt og vel. KR. R. STENBÆK.

972. Når man sejler fra Langeland til Korsør, så er *Boeslunde* kirke det første, öjet opdager på Sjælland, derfor er den bleven et mærke for de søfarende. Men efter bygmesterens bestemmelse skulde den endda have knejset höjere, ti sagnet fortæller, at man begyndte at bygge den på *Borrebjærg*. Revet ned o. s. v. Kom til én, der skulde bygge kirken, når han kunde gjætte hans navn. Den blev færdig, så nær som ti tagsten, som aldrig nogen siden kan få til at ligge fast. CHR. R.

973. Esbern Snare var den vigtigste mand i riget næst kongen, og han tog sig for at bygge en kirke i *Kalundborg* by. Så syntes han dog, det faldt ham så besværligt med den bygning, og var ved at fortryde det. Da kom der en dag en stor mand til ham og tilbød at hjælpe ham. »Ja,« sagde Esbern, »det er godt nok, men det vil vist blive for dyrt.« — »A nej,« sagde manden, »jeg forlanger slet intet, uden at du, når kirken er færdig, siger mig, hvad jeg hedder, men hvis du kan ikke det, skal du give mig dit hjærte og dine öjne til betaling.« Esbern betænkte sig noget, han mente, at der skulde lang tid til at bygge kirken, og til den tid kunde han vel få opspurgt navnet. Altså tog han mod tilbudet. Der blev aldrig arbejdet noget om dagen på kirken, men hver nat blev der fuldført så stort et stykke, som mange mennesker kunde ikke have gjort en hel dag. Esbern blev bange og spurgte vidt og bredt efter bygmesterens navn, men ingen kunde sige ham det. En dag gik han op på en lille höj i nærheden af sin gård og lagde sig ned at græde. Da hørte han under sig, at et barn begyndte at græde, og en kvindelig stemme sagde: »Ti stille, barnlille, snart kommer hr. Find, din fader, med Esberns öjne og hjærte, dem skal du have at lege med.« Det var en stor tröst for Esbern, han mente nemlig, at det var barnets moder, der talte, og at Find måtte være bygmesterens navn. Den næste morgen kort efter midnat gik han til kirken, og der mödte han manden, som kom flyvende med en sten, der skulde sættes i den fjerde pille, de tre var færdige og er hver af to sten. »God morgen, hr. Find!« sagde Esbern, »nu takker jeg dig for din bygning og har

løst din gåde, det øvrige kan jeg nok selv fuldføre.« Men manden blev vred, flöj sin vej og tog stenen med, så den fjerde pille ikke blev færdig. Den ene sten står der, men pillen er muret for oven. Således slap Esbern med livet. RASMUS HANSEN, ØENS SKOVHUSE.
Fortalt af en gammel kone på 72 år.

974. Da *Kalundborg* kirke blev bygget, kom der en mand til bygmesteren og tilbød ham, at han vilde fuldføre kirken for intet, hvis bygmesteren kunde sige, hvad hans navn var; men kunde han ikke det, så skulde han tilhøre ham. Skjöndt han arbejdede ene, udførte han dog langt mere end alle bygmesterens arbejdsfolk . . . »Ti nu stille, lille barn! I morgen kommer fader Fin hjem med en kristens öjne og hjærte til dig at lege med, for så får han Kalundborg kirke færdig!« Da bygmesteten hørte dette, fik han nyt mod, og næste morgen, da kun det midterste tårn manglede i, at kirken var fuldendt, gik han ind i kirken, hvor han han traf den anden bygmester, som han hilste med et: »God morgen, Fin!« Herover blev denne så gal, at han rev den ene söjle, som bærer det midterste tårn, om og slængte den udenfor. Derefter foer han ud af kirken uden at fuldføre denne og er ikke set siden. Således gik det til, at Kalundborg kirke blev bygget, og det er først i mands minde, at det midterste tårn er blevet opført. Folk kan huske at have set söjlen, som Fin rev ned, lige udenfor kirken. Höjen, han lå ved, kaldes *Ulshöj*. MIKKEL SÖRENSEN.
Optegnet på Samsø.

975. En mand vilde have et svært tårn bygget, men lige så fast der blev muret på det, blev det redet ned igjen. Det kunde han ikke forstå. Så kom der en dag en mand til ham og siger, om han vilde ikke have ham til det. Jo, hvad han skulde have for det? Sol og måne, uden så var, at han kunde nævne hans navn, når han kom og var færdig. Så går manden også ind på den akkord, og tårnet bliver bygget . . . . höj ude på marken, går derhen. Da hører han et barn role for brød, og moderen siger: »Nu skal I ikke græde for brød, for nu kommer *Tæm* snart både med sol og måne«. Så bliver manden glad og går hjem. Der kommer han imod bjærgmanden. »God aften, Tæm.« Han bliver gal og spörger om, hvor han har fået det at vide, men det vil han ikke sige ham. Han sidder og rider på tårnet endnu og vil have det ned, men kan ikke. ELSE OG MAREN DISSING, MORS.

23. Klostre.

976. *Mariager* kloster, som både var munke- og nonnekloster, var stiftet st. Maria og st. Birgitte til ære. Det skal være den sidstes billede, som udhugget i en sten sidder indmuret udvendig i muren på vestre side af indgangen bag alteret. H. A. B.

977. Der var to søstre, der begge hed Marie. Den ene boede i *Maribo*, og den anden her i *Glenstrup*. Så flyttede hun til Mariager og byggede både kloster og kirke i Mariager. Senere er der taget 15 alen af kirkens længde og 15 alen af tårnets höjde, for Mariagerne kunde ikke holde den ved lige, og så sögte de om det. Kirken i Maribo skal være af samme bygning som den i Mariager. Da Marie rejste fra Glenstrup og drog igjennem Vester-Tørslev, vilde de ringe med klokken for at gjøre ære af hende, men den havde så ringe en klang, at hun derfor skjænkede dem en ny klokke.

JENS MANDRUP, HANDEST.

978. Imellem Glenstrup by og sø på et sted, som kaldes Fælleden, skal Nörrekloster have stået. Bønderne i egnen kalder det Marrikloster. På Fælleden ligger en del sten, der skal være rester af klosteret. Andre ruiner findes ikke.

Jeg har kun hørt det navn Marrikloster af to bønder og må da antage, at det nærmest hidrører fra, at de vidste, at Mariager kloster bler flyttet dertil fra Glenstrup. H. A. BERING.

Se: Danske magasin II. 132 og VI 66 samt Hoffmanns supplementer til samling af Fundationer og gavebreve m. m. IV. 760.

979. Alle de damme, der ligger ved *Mariager* kloster, har i munkenes tid været fiskeparker. En af dem kaldes *Hundedammen* og er så dyb, at man ikke kan se kirketårnet, når man står paa bunden af den, endskjöndt tårnet ligger tæt ved dammen. Andre siger, at der slet ingen bund er i den. H. A. B.

980. En gammel blind munk boede på *Tvisgård*. En gang, kongen besögte ham, var han så tilfreds med sit ophold hos ham, at han forærede ham gården med hele dalen på begge sider af åen, som løber der igjennem. Så lod han bygge et kloster i dalen og lod anlægge store haver på skrænterne ned til åen o. s. v.

K. F. WIBORG.

981. *Gudum* kloster har ligget noget syd for Gudum kirke og den nuværende gård, nemlig tæt nede ved bækken, hvor der nu er noget rørkjær. Det har der været omflödt. Min fader har gravet en hel del munkesten op der. Der var nonner i det kloster.

KJELD RASMUSSEN, GUDUM.

982. *Vrejlev* kloster var et nonnekloster. Der fortælles, at en underjordisk löngang var anbragt af munkene på *Börglum* kloster fra dette hen til Vrejlev, så at munkene og nonnerne stadig stod i forbindelse med hinanden, hvad der tit drog sörgelige følger efter sig. Derfor var det heller ikke saa sjældent, at én af nonnerne blev indmuret, og der skal være tydelige spor af dette endnu. LOVISE HANSEN.

983. Tæt ved *Venge* by ligger *Vengegård*, som nu kaldes *Sofiendal*. Der boede en gang nonner, og de kom aldrig for dagens lys. Når de skulde til kirken, som ligger tæt ved gårdens have

på en stor bakke, gik de ad löngange under jorden. Mange har været nede i denne löngang fra kirken af. De havde en lygte i hånden, men der var så stærk en stank, at de snart måtte gå tilbage igjen. Disse nonner forarbejdede et rödt alterklæde og lagde på alteret, og så længe det blev liggende der, skulde hverken pest eller andet smitsomt komme over byens folk eller fæ. Nogle år lå det urørt, men da blev det ikke længere brug at have et rödt alterklæde, og så blev der lagt et sort i steden. Næppe var et år forløbet, för en stærk, pestagtig sygdom udbrød i byen, og næsten alle kreaturer og mange mennesker døde. Endelig var der kun en husmands ko tilbage. Så kom de i tanker om det gamle alterklæde, der endnu ikke helt var gået til, og det blev så lagt på alteret under det sorte og ligger der endnu. Siden har der ikke været smitsot i byen. NIK. CHR.

984. Den bakke vest for *Skjærum-bro*, hvor klosteret og kirken har ligget, bliver mest kaldt Tornebusk-bakken, fordi der på den vokser nogle store tornebuske, men ellers bliver den også kaldt Munkebakke og Kirkebakke. Der skal stadig have været 12 munke i klosteret, men man siger, at de blev så ugudelige til sidst. Neden for det sted, hvor klosteret har ligget, i bakkeskråningen, er der en hellig kilde, hvori vandet en gang var så helligt, at munkene, når de vaskede dem deraf, kunde få syndsforladelse. Efter at kirken og klosteret var nedbrudt, blev tømmeret brugt til den östre flöj i borggården på Vosborg, hvad vist også passer, da jeg har hørt snedkere sige, det er let at se, at det har været benyttet et andet sted för.

Fra først af var der ingen korskirke ved *Ulfborg* kirke, den er først bygget til, efter at Skjærum kirke og kapellet i Lystlund var bleven nedbrudte.

Nu er *Skjærum* kirkeplads indhegnet, men i min barndom førte en gangsti fra Skjærum bro til Vosborg over kirkegården. Det var ikke godt at færdes der ved aftenstid, man måtte helst gå udenom. Ligeledes var det en umulighed, at hestene kunde stå töjrede under Munkebakken om aftenen. Så snart solen var nede, kom hestene styrtende i fuldt løb, hvide af skum. Ofte har man også forhen efter solnedgang kunnet se en mand styrte sig fra Munkebakken ned i den store å under udråbet: »Tiden er kommen, men manden er ikke kommen!« STINE KJÆRSGÅRD.

985. Stenene fra *Alling* kloster er taget til at bygge *Grönbæk* kirke af. Der har været en löngang fra klosteret under ved åen og op i *Tvilum skov*. METTE MARIE KRISTENSDATTER, GRÖNBÆK.

986. Klosteret, der har været nedenfor den nuværende *Alling* mølle blev nedrevet i reformationen, og abbeden blev præst i *Grönbæk*. Det angiver en tavle i kirkemuren. A. H. POULSEN.

987. På *Klosterknoldene* lige syd for Gammelgård i Store-Ring sogn har der ligget et kloster. Ude i Gammelgårds sø har der

været et slot, der hed San-gra-vold. Der skal Rane Jonsen have boet. På Ladegårdsagre har ladegården til slottet ligget, og der er to höje der ovre: *Dronningens höj* og *Stejlehöj*. På den sidste skal Rane Jonsen være bleven stejlet, og på Dronningens höj stod Dronningen og så på det. Han skal altså være bleven fanget på San-gra-vold. Nu er Gammelgårds sø udtörret. JENS SMED, JÆVNGYDE.

988. Ladegården ved *Helsingør* har forhen været et munkekloster, og kjælderen findes endnu indrettet med munkebænke o. s. v. I denne kjælder skal man i den forrige ejers tid i frastand have kunnet se et portræt på væggen, men når man trådte nærmere til, forsvandt det. V. FAUSBØL.

989. Der var et kloster i *Testrupgaard*, det har ligget östen for gården. Det var jo forhen som en bitte bakke, men a har plöjet og harvet over det. Kjælderne er blevne stående, og der er hvælvinger over det og en dör ind til det og en port også. Manden har gravet det ud og bruger det nu til hans får og svin. For nogle år siden brugtes pladsen uden for murene til have for kjøkkenurter.

Der siges, at der skal have været en löngang fra klosteret til kirken, men de har ikke fundet den. Der har været to klokker i kirken, men den ene er ført til Viborg domkirke.

KRISTIAN BYSTRUP, MORUM.

990. Der skal have været et nonnekloster i *Udtoft*. I *Lövlund* mølle har der været en herredsfoged.

ELLEN MARIE IVERSDATTER, GRINDSTED.

991. Lige sønden for *Lime* kirke skal have ligget et kloster, som skal være bygget af en Vincents. En stor bygning har der stået en gang, det er afgjort, ti der graves stadig murbrokker op, og fra en tilmuret dör i kirken har der været en stenbro, som førte lige mod syd. For nogle år siden stödte to mænd, der grov en grav i det sydvestlige hjörne af kirkegården, på siden af en muret hvælving, men da de ikke kunde bryde hul på den med deres redskaber, hvor iblandt en jærnstang, grov de graven ved siden af hvælvingen. At det virkelig var en hvælving, kunde de høre på den hule lyd, det gav, når de dundrede på den.

M. MØLLER, SIR.

992. På gården *Bisgård* i *Panderup* by har en gang boet en biskop, så at navnet oprindelig har været Bispegård. Flere navne tyder hen paa, at denne egn har hørt under et kloster: Klostergård, Fruergård. En gård i nærheden hedder Kongsbak. NIK. CHR.

24. Löngange.

993. Der har været en löngang under fjorden imellem *Vrejlev* og *Börglum* klostre. En gang fandt de den og kom til en dör,

men da de loppede den, kom der sådan en stank ud af gangen, at ingen turde gå derind, og så lukkede de dören igjen.

MOGENS KRISTENSEN, GULDAGER.

994. Der er en löngang fra *Börglum* kloster til *Vrejlev* kloster, og nedgangen er i Börglum kirke. A havde en broder, der var nysgjerrig efter at komme derned, og han gik med en lygte et stort tag ind i den. Der var flere döre, han skulde igjennem, men til sidst blev han led ved at gå der og vendte tilbage uden at komme til enden af löngangen.

JOHANNE KATRINE MADSDATTER, BARHOLDT.

995. For en 40 år siden var en murer fra *Tållestrup*, som hed Kræn Thomsen, i *Vrejlev* for at mure. Så blev han en dör vaer, der var ind til löngangen, som går fra *Vrejlev* kloster til *Börglum*. Han tog nu et lys i hans hånd og gik ind og vilde se, hvordan det var, og han blev ved at gå, vel omtrent en halv mil. Endelig gik lyset ud for ham, og så blev han vildt der inde og var vel der i löngangen en tre timer, inden han kom ud. Da var han rent fra forstanden og var det et helt år.

JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, SØHEDEN.

996. Der var et kloster omme ved Skanderborg, der kaldtes *Ring* kloster. Derfra og til slotskirken var en löngang. Ved vestre ende af Mos sø ligger Kloster mølle, som også har været et kloster for nonner. Der er nylig fundet levninger af murene. Derfra og til *Borg* kloster på den anden side af søen, som var et munkekloster, var der også en löngang. ANE LAVRSDATTER, TÅNING.

997. I *Antvorskov* klosters velmagtsdage skal der have været en underjordisk gang fra dette kloster gjennem skoven ind under Sorø til *Sorø* kloster, så munkene kunde gå fra det ene kloster under jorden til det andet. LÆRER HANSEN.

998. Man fortæller, at der går en löngang fra *Sebber* kloster til nogle gårde, som kaldes *Munkegårdene*. Der har også boet munke her, og de gjorde meget godt, som Barmer by mærker den dag i dag, ti efter deres foranstaltning skal disse gårde hvert år udlevere visse tønder rug og byg, som uddeles til enker og faderløse, og hvis der ikke findes sådanne, da til de mest trængende gamle folk.

NIK. C.

999. Der har været en löngang fra *Sebber* kloster og over til de to munkegårde i Barmer, for der havde munke også deres ophold, og så havde de to hold munke deres sammengang. De har siden plovet til store munkesten og brudt nogle op og fået gjort hul, og så har de fundet, det var en löngang.

Der har også været en löngang fra *Vorgård* til *Kokkedal*.

THOMAS JENSEN NÖRGÅRD, NÆSBORG.

1000. Der har gået en löngang under Mariager fjord fra *Mariager* kloster til det på den anden side af fjorden liggende

kloster *Ovegård*. Det ene af disse klostre var beboet af munke, og det andet af nonner, og ad denne löngang havde de gjensidig samkvem med hinanden. Om det følgende er passeret i et af disse klostre eller et andet sted, véd jeg dog ikke. Priorinden havdø netop et mandfolk i sin seng hos sig, da det blev hende mælde at en af nonnerne havde lignende besøg. Den værdige dame stod straks op for at undersøge sagen og håndhæve tugt og orden i klosteret. Hun greb efter sit shawl for at kaste det om sig, inden hun gik ud, men eftersom hun dog var noget forvirret, tog hun fejl i hastværket og fik sin galans bukser om halsen. Videre véd jeg ikke. K. M. RASMUSSEN.

1001. De fortæller, at der skal have været og er endnu en löngang under Mariager fjord fra *Ovegård* og til *Mariager* kloster. Der var et hul ned i jorden et bitte korn sønden for Ovegård oppe på nogle små banker. A har set hullet, det er tæt ved fjorden. En kunde se ned i det, og der var som en bitte stue derinde. De vaskede får en dag, og så stod de jo runden omkring, kanske de gik løse også. Så meget var det, der faldt en bede ned ad hullet, og den kunde ikke selv klavre op. Der var heller ingen, der turde gå ned efter den. Men så fik de en stige anbragt, og avlskarlen tog sig da endelig på at gå derned og hente beden. Den fik han fat i og stræbte så efter at komme op igjen så snart, han kunde. Men han turde ikke vove at gå længere ind i gangen. JENS MARK, VOGSLEV.

1002. Fra *Mariager* kirkegård norden for kirken fra pladsen, hvor nonneklosteret skal have stået, skal der gå en löngang under fjorden over til Ovegård, . . . og Visborggård. Ved denne sidste g kunde der kjøres op af löngangen.

Ved i året 1855 at kaste en grav på denne plads stödte man på en meget tyk mur af kampesten, som var så stærk, at den næppe kunde brydes. Denne mur var sikkert en levning af det gamle nonnekloster.

Det andet herregårdsnavn huskes nu ikke.

På den ydre side af kirkegårdsdiget lige ud for det sted, hvor nonneklosteret skal have stået, sidder to rader sten, som om det kunde have været en lille dörkarm. Der inden for skal være en kobberdör, andre siger en jærndör, til löngangen.

Der skal gå en löngang i form af en bue fra nonneklosterets plads til munkeklosteret (det nuværende *Mariager* kloster). Da man for nogle år siden gravede efter mursten på det sted, hvor löngangen menes at gå, faldt både den, der grov, og stenene ned i et hul eller en muret gang, hvor der ikke var höjere til loftet, end at en mand måtte bukke sig for at stå derinde. Loftet var lidt hvælvet.

Man siger, at der fra en kjælder for östen i *Mariager* kloster går en löngang under kirketårnet og derfra i lige linje under fjorden over til *Ove* kirke. Der skal være tydelige spor i jorden

af den, og for en del år siden blev der på kirkegården lidt sønden for kirketårnet optaget mange mursten, og hullet, hvoraf stenene optoges, antoges at være af löngangen, men da man gik for nær ind til kirketårnet, blev det forbudt som skadeligt for tårnets grundvold at optage flere sten, og hullet blev så igjen tilkastet.

Man vil endnu vise spor af löngangen i klosteret.

I det nordvestlige af Mariager kirkegård skal der i jorden ligge en jærndör med guldnagler og stifter, som har været brugt til en löngang. H. A. B.

1003. Der har været muret en löngang fra *Glenstrup* kloster under søen over til et nonnekloster, der var i *Andrup*. Glenstrup var et munkekloster. MADS SÖRENSEN STÆR, GLENSTRUP.

1004. Der har gået en löngang fra *Gudum* kloster og ned til den gamle bygning neden under bakkerne. Pladsen til den bygning kan sees vesten for rørene på den forhöjning, som der findes, skydende sig ud i kjæret. PEDER SVENDSGÅRD, FABJÆRG.

1005. Der skal have været et nonnekloster ved gården *Kappel* i *Vestervig*, og fra Vestervig kloster til klosteret i Kappel siges at have været en löngang, hvor igjennem munkene færdedes, når de besögte nonnerne. Imellem klostrene var en afstand af omtrent en fjerdingvej. I min barndom blev der gravet en grav tæt ved den nordre stette på Vestervig kirkegård, og da manden havde graven færdig, slap han igjennem med den ene fod. Da han prøvede med sit redskab, hvor dybt hullet var, kunde han ingen bund nå. Men det blev ikke nærmere undersögt. Jeg så graven. Folk mente, at det var löngangen, han der var truffen på.

LÆRER BERTELSEN, ÖSTEN-VANDET.

1006. I visse kirker findes nogle forborgne gange, som begynder på hvælvingen, i disse tör nu ingen gå eller komme. Der siges, at munkene har der haft deres forborgne gange til nonnerne, som og at disse gange i *st. Knuds* kirke går under åen og ud i marken. J. B.

1007. Frå *Gråbrödre* kirke i *Odense* skal der have gået en löngang ind under åen til *Nonnebanken*, som munkene gik ad ud til nonnerne, der havde deres kloster på banken. Da kirken blev brækket ned, blev gangen kastet til. D. J.

1008. Der har været en löngang fra *Kokkedal* over til *Ogsholm*, som en gang har været kloster. Det lå der, hvor det gamle Styvel var og kaldtes Styvels kloster. Det blev til sidst til et fattighus, og nu boer der en, der hedder Kristoffer. Der var munke i det kloster. NIELS HANSEN VÆVER, TORSLEV.

1009. Der har gået en löngang fra *Balle* kirke og ned til klosteret i Hestehaven.

På Dronningsholm har der boet en dronning. GJØDVAD.

1010. Fra kirken i *Rosmus* sogn skal der have været en löngang. Da nogen en gang vilde derind, kom de til en kobberport, hvor de blev så ængstede af gjenfærd, at de anså det for en lykke, at de kunde komme frelste tilbage, og senere vilde ingen gå der ned.

Landsbyen selv skal have fået sit navn af en kjæmpe eller anden berömt mand, som hed Ros, og som er begravet der i nærheden.

Resen VI. 591.

1011. Fra *Tisted* kirketårn skal der gå en löngang til det sted i *Dragsbæk*, hvor kapellet stod, nemlig en ottendedel mil i vestlig retning og östen for markedspladsen. Gangen skal så have sin udgang i siden af den bakke, hvorved kapellet stod. Markedet, som holdes der én gang om året, kaldes Kappelsten marked efter nogle ruiner af kapellet, som nu er forsvundne. H. A. B.

1012. Under en ombygning af *Tranbjærg* præstegård i året 1881 stödte man ved at grave ned ude i gården, omtrent tre alen fra det nordlige hus, på en löngang. Man antog, at man var stödt på nedgangen, da der ikke kunde sees andet, end at gangen begyndte der. Den gik i vestlig retning op mod kirken, og bestod af tykt murværk ved begge sider; hvælvingen var sammenfalden, og gangen fuld af jord. Der, hvor man stödte på murene, var store jærnstabler fæstede i disse, som om her havde været en port. Nogle stykker af murværket, der blev brudte op, henligger nu på en rund græsplæne inde i præstegården.

MIKKEL SÖRENSEN, BESSER, SAMSØ.

1013. Der skal have været en löngang fra en höj, der ligger vest for *Ingstrup* kirke, og ind under kirken. Den er vel fra munketiden. Man kan stå på höjen og råbe hen til kirken, og så svarer det igjen, for det den löngang er der.

NIELS KRISTIAN NIELSEN, KVORUP.

1014. Under gården *Skovsbo* i Sydfyen er der en hvælving, som gjör hver den forbandet, der vover sig derind. Længe varede det derfor også, inden nogen vovede sig til at bryde dören op der ind til; men for nogle år tilbage besluttede dog præsten at se, hvordan det kunde hænge sammen med dette sagn. Han fik degnen og et par andre fremmede, som just var i besøg på gården, med, og så skulde de da til at vove sig der ind, trods ejerens advarsel. De gik en stund, men endnu var ingen kommen tilbage, og allerede begyndte de uden for stående at tro, at ånderne der inde havde straffet de nysgjerrige, men endelig vendte de da tilbage, alle dødblege og rystende over hele kroppen. Gårdens ejer spurgte dem om grunden til deres bleghed og skjælven, men de nægtede at svare herpå, hvorimod de bad ham straks at lade indgangen mure til, så at intet menneske kunde komme derind, ti

ellers vilde der ske en stor ulykke. Det skete, som de ønskede, og nu kan ingen komme ind mere.

Mærkelig er denne historie ved, at den ikke som så mange andre skydes ud i en tåget fortid, men er passeret under den nuværende eller foregående ejer, og de mænd, der var inde i hvælvingen, endnu lever.

BÖRGE JANSSEN, KBH.

1015. Der skal være en löngang fra amtmandsboligen i *Ålborg* over til *Nörre-Sundby*. Den udmunder på slotspladsen. Jeg har været inde i begyndelsen af den. Da vi kom til den anden dör, rådede tjeneren mig fra at gå længere ind, der var aldrig nogen, som kom længere. Vi gik så tilbage, og gangen var også fuld af svineri. N. PEDERSEN, BOLLE.

1016. Der har været en löngang imellem *Overgård* ved *Klavsholm* og *Gammel-ovn* sønden for *Mygind* by. På det sidste sted gror en del tjörn omkring et hul fyldt med sten. Der skal have været et kloster, siger de gamle. MD. KATRINE SECHER, MYGIND.

1017. I *Frørup* skov, Frørup sogn ved Christiansfeld, skal der en gang have stået et slot, hvorfra mange löngange har ført ind under skoven. Ved midnatstid kan man endnu høre en hane gale i disse gange, men hvem der hører dette, går vild i skoven.

ANDERS H. POULSEN.

1018. Der har været en löngang fra *Voergård* under jorden helt ned til kirken. Den skulde gå ned fra en sal i sidebygningen.

CHR. CHRISTENSEN, VORSÅ.

1019. Der skal have været en löngang fra *Voergård* til *Kokkedal*. En gammel kusk sagde: »Så meget er lige godt vist, at der er et kammer i det nordvest hjörne af indhuset, og i det hjörne er der et hul med stentrapper ned, og ingen véd, hvor langt det går hen.« CHR. SLOTH, HAVBRO.

1020. Man fortæller, at der på *Tölløsegård* er en dyb kjælder, ja, somme mener en gammel löngang, hvor ingen kommer. Den skal gå til *Herlufsholm*. I den kjælder, hvor indgangen er, skal være en stor jærndör, som er spigret til. En gang skal én dog have brækket dören op og være gået ind for at se, hvad der var. Da så han en sort puddelhund, der sad på en kiste. Manden troede nu, at han skulde finde en hel del penge i kisten, men han blev skuffet, ti hunden tog ham i nakken og smed ham ud ad dören. H. NIELSEN.

1021. Fra *Kalvø slots ruiner* ind i Hestehaven går en löngang op til Kalvø skov. GRÖNFELD.

1022. Nordvest for *Kalvø* slot i den søndre side af hestehaven fandtes nogle sten indsatte i jorden næsten i skikkelse af en lille stenkiste. På samme sted skal opgangen have været fra en löngang, som i fjendtlige tider skal have gået fra skoven og under havet til slottet for hemmelig at tilføre folkene der ude levnedsmidler og andre fornødenheder. R. H. K.

1023. På *Brakker* mark ved Kolding ligger *Føniksborg*, og noget borte fra gården sees levninger af murværk, vold og grav. Fra voldstedet skal gå en löngang, og dertil knyttes følgende fortælling. En borgherre, der var her i gamle dage, skulde drage i kamp mod fjenderne, og skjulte sine tre dötre i löngangen for at sikre dem, samt forsynede dem med alt, hvad de måtte trænge til. Han faldt i kampen, og fjenden foer hærgende frem over landet og hævnede sig på ham ved at lade hans borg gå op i luer. Jomfruerne blev ikke siden fundne, og nogle påstår, at de bor i löngangen endnu. JÖRGEN ANDERSEN BO.

1024. Sørøverne fra Horsens fjord sejlede op til herreborgen *Alsted* (nu Alstedgård) og afbrændte den. De kunde sejle lige ind til gården, der ligger på en bakkeskrænt. Der var store kjælderhvælvinger, og så lavede de en löngang ind til kjælderen og gik ind. Det skal have været i den nuværende humlehave, der er anlagt på skrænten nordöst for gården. Det er meget vanskeligt at få vand til gården, da den ligger höjt, og de har da været ved at udgrave en dam nordvest for. Der traf de på nogle små firkantede fliser, der måske stammer fra löngangen. LÆRER CHRISTENSEN, VONGE.

1025. *Støggen Hvide* på *Bidstrup* han lå og var belejret af fjenderne. De vilde indtage gården, men kunde ikke. Han havde en löngang fra hans kjøkken og under engene ind under den bitte å over i Essendrup krat. Men når de kom efter ham ved gården, forsvandt han og kunde komme i land i krattet og skvaldre ad dem. Lige sådan var det der. Han forsvandt og kom i land hjemme i hans kjøkken, og de kunde aldrig komme til ham. Den mand, a tjente, han havde gået til hove, og han forsikrede for, at over engene fra Bidstrup og over i krattet var der en lavning hele vejen, så löngangen nu var falden sammen, men de kunde se, hvor den havde været. HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

1026. Om herregården *Bidstrup* er der spået, at den skal synke en juleaften. Det der værende herskab rejste derfor fordum bort til den tid. Ligeledes fortælles der om en herremand, som boede der på gården, at han havde en gang under jorden fra haven i nord under engen og åen, der endte i *Lavrbjærg* krat. Det hændte sig en gang, at han blev sögt af sine fjender. Disse stormede ind på gården og ventede at finde ham her, men efter lang søgen så de ham i Lavrbjærg krat. Straks ilede de derhen, og efter at de en stund havde sögt, så de ham stå i et vindue på gården. Efter at de således flere gange forgjæves havde sögt ham, snart på første, snart på sidste sted, forlod de gården, fnysende af harme, og drog deres vej, skamfulde over således at være blevne narrede og uden at kunne begribe årsagen til hans nærværelse på to steder. R. H. K.

1027. Fra *Kjærgård* og ud til *Herrèdsbjærg*, (för en herregård, nu kun en lille bondegård), som ligger på en höj banke, *æ Bjærg*,

ude i marskengen, skal der under mose, kjær og eng gå en lön-gang, af hvilken man endog skal kunne få mundingen at se [1] Kjærgård. Stenene blev flyttede fra hånd til hånd til bestemmelsesstedet, da gangen blev muret, vel sagtens fordi man ikke kunde kjøre.

M. P. THOMSEN.

1028. Der skal gå en löngang fra *Kjærgård* ud til *Møwlhöj* sydöst for, og derfra går atter en löngang til Herredsbjærg.

P. KR. PEDERSEN.

1029. I kjøkkenet på *Kjærgård* var som en lille ovnmunde, og derfra gik en löngang ud til höjen, hvor gården för stod.

MATHIAS PEDERSEN, ALLERUP.

1030. Der skal have været en löngang fra *Hundsbæk* til *Fru Mettes bjærg*. Der var en dam tæt neden for bjærget.

NIELS JONSEN, BÆKKE.

1031. Fra *Jællinghöjene* går der underjordiske gange omtrent en mil i nordöst til en lille herregård, som kaldes *Höjgård*, og her findes nogle gamle sammensunkne stenkjældere. Igjennem disse gange skal der løbe guldføl.

NIK. CHR.

1032. Min moder, der er en Furbo, fortæller, at i hendes unge dage gik drengene og vogtede kreaturer i nærheden af *Rødstenen*, og så blev de enige om at ville se, hvor langt hullet gik ind i stenen. De fik fat i en hel del reb og fik bundet om den modigste af drengene, og han kravlede derind, idet han gav dem den besked, at når han gav et ryk i rebet, skulde de hale ham tilbage. Drengene blev nu ved at give los i rebet og ventede efter, at han skulde give det omtalte ryk, men det udeblev. Så blev de enige om at hale ham op igjen, men den gang de kom til enden af rebet, var det brændt over, og drengen så de aldrig siden.

MORTEN JEPPESEN, TOVSTRUP.

1033. Der er en löngang i muren på *Herningsholm*. Den er i det sydöstre hjörne oppe ovenpå. De véd ikke, hvor den går hen. Der står et klædeskab for indgangen.

LÆRER IEPSENS KONE, BILLUM.

1034. På *Dronninglund* er der to huller ind i de tykke mure, og de er en halvanden eller to alen i firkant. De går helt ned, og man véd ingen bund på dem. De er udækkede og må være farlige at komme ned i.

N. PEDERSEN, BOLLE.

25. Kors m. m.

1035. På herregården *Skovsbos* mark ved Ullerslev findes en lille indhegnet plads med en sten, hvorpå står et smukt trækors,

med en udskåren kristusfigur. Om dette kors fortælles: På Skovsbo var der en gang en herremand, der blandt sine börn havde en lille pige, der var blind. Hun havde det ikke godt blandt de andre börn. Da gik hun en dag ud til dette sted på marken, lagde sig ned og bad så inderlig til Vorherre, at han vilde lade hende få sit syn, og det skete, som hun bad, Vorherre gav hende synet. Til minde herom blev korset rejst på stedet, og det fredes af de skiftende ejere. En gang blev korset nedtaget og lagt på gårdens loft, men da kunde ingen være på denne. Porte og döre sprang op, og der var aldrig ro, för korset atter stod på sin plads.

H. C. HANSEN-JEPPESEN, REFSVINDINGE.

1036. Nær *Skovsbo* ved vejen står et krucifix, hvilket gjör et underligt indtryk på folk, der ikke har været i de katholske lande og set noget lignende. På Skovsbo boede en frøken Rönnow, gift med Erik Hardenberg (?), altså ved lag 1570—80. Hun var tungsindig næsten indtil sindsforvirring. En dag gik hun ud at spasere ad vejen til kirken, blev træt og satte sig på en sten, hvor hun faldt i sövn. Da tykkedes det hende, at Frelseren åbenbarede sig for hende, hun bad ham da, at han vilde helbrede hende. Så vågnede hun og var fra den stund helbredet, og nu lod hun oprejse den korsfæstedes billede på vejen. Nogle siger, at hun i synet lovede Herren det, i fald han vilde helbrede hende, andre, at hun bag efter gjorde det af taknemlighed, og hun henlagde en gård i Urup by til korsets vedligeholdelse med forpligtelse for gårdens tilkommende ejere, at de skulde påse, at indtægten af denne gård anvendtes dertil. Gården blev dog senere solgt, og krucifixet blev således overladt til ejerens godtbefindende, ti der er ingen skriftlig forpligtelse til vedligeholdelsen for hånden. Dog behöves en sådan ej heller. Så snart korset er begyndt med at forfalde, begynder også en ulidelig uro og spektakkel på gården, og hjælper det ikke, ender det ufejlbarlig med husherrens eller husfruens död. Således er det gået flere gange, og korset holdes derfor i reglen i god stand.

Da Spaniolerne var her i landet, knælede de daglig for det. Folk på egnen derimod og daglejerne på Skovsbo, når de om aftenen går hjem fra arbejde, går gjerne tavse forbi. En enkelt letter også på huen, når han kan komme af sted dermed, uden at nogen ser det.

K. F. WIBORG.

1037. Korset på *Skovsbo* er oprejst til taksigelse af en frue, som var blind og fik sit syn igjen på det sted, hvor korset nu står. Et portræt af fruen hænger på gården.

E. MØLLER.

1038. *Skovsbo* kors må holdes godt vedlige. En af de forrige ejere havde optaget det og lagt det ind i et törvehus, men det flyttede sig hver nat et hanefjed, så det til sidst kom til at ligge uden for törvehuset. Så sagde alle folkene op, og ejeren måtte sætte korset op igjen.

J. P.-M.

1039. Der var en gang en jomfru på *Skovsbo,* som var meget syg, lægerne havde opgivet hende. Så gik hun ud til det sted, hvor korset står nu, og bad om at blive rask igjen, og straks mærkede hun, at hendes helbred vendte tilbage. Hun lod da dette kors lave og sætte der til minde om, at hun der fik sit helbred.

De herremænd, som senere har boet på Skovsbo, har somme tider ladet korset rådne og pletten overgro med tidsler og ukrudt, men så snart det er gået så vidt, så har der ingen kunnet være på gården for spøgeri, og af den grund er de nødt til at holde korset vedlige. MAREN NOESGÅRD.

1040. Imellem *Svendborg* og *Kogtved* på vejen lige over for »Lunden« stod i min barndom og ungdom et trækors, det blev endog fornyet i den tid, jeg kan huske. Sagnet gik, at der var fundet en mand på det sted, og han var slået ihjel, og Kogtvederne måtte betale mandebod. Måske blev korset vedligeholdt, for at Svendborgerne ikke skulde gjøre fordring på jorden. Der herskede nemlig den gang og hersker vist nok endnu nogle forvirrede begreber om, at Lunden, som hører til st. Jörgens præstegård, egentlig ingen tilhørte, og pøbelen i Svendborg anså sig derfor berettiget til at tage så meget træ, som de behøvede. Det gik til sidst så vidt, at den lille yndige skov måtte ganske borthugges.

E. MØLLER.

1041. På *Skjörping* bymark, Sydsjælland, nord for byen og tæt ved vejen, som går ad Slagelse til, står et trækors, om hvis oprindelse der går to sagn.

Det ene beretter, at en fornem frue her en gang skal have født et barn og betalt manden, på hvis lod vejen går, og hvor korset nu står, en vis sum for at oprejse et sådant.

Det andet mere almindelige sagn er, at to studenter på det sted har holdt en tvekamp, og at den ene af dem faldt her. Den anden nåede lidt længere bort, nemlig ned i Grøve-led, en dal imellem Sludstrup og Harrested, hvor det andet kors står. Så snart korset forfalder, kommer der kvægsyge over manden, på hvis mark det står; dette er for nogle år siden sket, og da måtte der sættes et nyt kors op. LÆRER HANSEN.

1042. *Snubbekors* imellem Kjöbenhavn og Roskilde er en på en liden höj opmuret stenstötte, hvori er udhugget et krucifix. Man regner dets alder fra 1250, og navnet hidledes fra en fornem adelsmand, Eskild H. Snubbe. Man fortæller, at hans frue, da hun en gang var frugtsommelig, skal på sin rejse være kommen i barnsnød og just på dette sted bleven lykkelig forløst, hvorover manden til et taknemlighedstegn imod Gud skal have ladet denne amindelsesstötte opsætte, som således nu har stået der på sjette hundred år. Til dets vedligeholdelse skal fra gamle tider være henlagt to bøndergårde, hvilket efter overtroiske fortællinger skal være årsag til, at det endnu til denne dag er blevet ved magt

og ser man endnu af årstallet, som står neden under på fodstykket, at det er blevet fornyet og forbedret år 1775, da det tilforn af ælde var næsten fortaldent. STÆHR.

1043. For nogle år tilbage hændtes det, at *hellig Anders kors* kom til at se meget ramponeret ud, da de stivere, som holdt det, var gåede i stykker, og korset kom således til at hælde til den ene side og truede med at falde ned. Den mand, på hvis ejendom korset stod, han hed Peder Kristensen, fik nu sådant et uheld med sine kreaturer, så han var nær ved at gå fra gården af armod. En dag var der en, der rådede ham, at han skulde se at lave hellig Anders kors i stand, da vilde han vist blive befriet fra den nød, hvori han befandt sig. Nu skyndte manden sig at få korset lavet i stand, og aldrig så snart var det sket, för Guds velsignelse var over al hans hus, så han om få år var bleven en meget rig og velstående mand. LOVISE HANSEN.

1044. I skjellet mellem stenbroen og møddingen skrås for en stalddör i en gård i *Randrup*, Vestervig, har stået et trækors, hvorpå der var følgende indskrift:

Det er for ingen overtro,
men til et et stadigt minde
st. Tøgers kors i dette bo,
som I nu her kan finde.

Da Tyboernes apostel, st. Tøger, drog omkring og forkyndte Guds ord, kom han også til den nævnte gård i Randrup, og der traf han manden stående i sin stalddör. Som de nu taltes ved, beklagede han sig over sine mange uheld på kreaturerne, men da sagde st. Tøger: »Sæt en Kristi kås, hur æ no stoer, så skal ed nåk blyw bæjer.« Straks udsprang en kilde der på stedet — en hellig kilde, hvor mangfoldige syge i lange tider kom til helbred, og den beholdt sin lægende kraft, indtil manden i den gård der sønden for vanhelligede den ved at vaske nogle skabede helmisser deri. At der blev sat et kors ved siden af kilden, følger af sig selv, og det blev holdt vedlige ind i dette århundrede.

Da meddeleren heraf i 1849 kom til Randrup, var kilden der endnu og flød af en lille brink ud i en dam, men korset var forsvundet. Nu er både kilde og dam afsivet gjennem bakken ned i Kiddal til fjorden. Korset kunde en gammel kone, Ingeborg Povlsdatter, huske, og hun opgav mig indskriften, den hun som barn, født i nabogården, havde læst mangfoldige gange og derfor kunde uden ad. JOHAN NIELSEN.

1045. Udenfor *Åstrup* kirke er der om sommeren i en kornmark to gule linjer. De kommer af, at kornet der hvert år går ud; det visner, inden det er fuldvoksent. Det er for resten ikke kornet alene, der ikke kan vokse der, man kan se de samme linjer, når der er græs eller kløver i marken. Linjerne har nöjagtig samme

form som de, der fremkommer, når man vender med en vogn. Der fortælles, at de er opståede ved, at man vendte her med en vogn, der havde ført en brud, der var tvungen til at tage den, som hun kjørte til kirke med. Da man var kommen lige op til kirken, vilde hun ikke længere, og brudetoget måtte da vende hjem med uforrettet sag; men der, hvor brudens vogn vendte, visnede græsset, og der har aldrig groet noget siden den tid.

HANS PEDER HANSEN, HALSKOV.

1046. På gården *Vrangbæks* mark findes en plet, hvorpå ikke kan vokse noget græs. Der fortælles, at en forhenværende ejer en gang skal have stået der og sagt, at dersom det var lögn, han sagde, så skulde der aldrig mere gro græs på det sted. Den nuværende ejer har omgravet pletten, men kan ikke få græs til at gro der. FR. E. THOMSEN.

26. Hellige kilder.

1047. Om en kilde, som kaldes *st. Annas* kilde, og som fordum var en sundhedskilde, fortælles, at en bonde, hvem kilden forhindrede fra at plöje sin hele mark, tilstoppede den med vilje. Men han mistede straks sit syn og blev siden blind for sin hele levetid. VANGE, HJELMSLEV HERRED.
Resen VI. 586.

1048. Der har været en hellig kilde, der kaldtes *st. Annas kilde* lige nord for *Ovsted* kirke i kanten af en banke, der kaldes *Bukbjærg*. Kilden er der endnu, og i en gård lige neden for har de deres vand derfra. Det er springvand. JENS PEDERSEN, RIS.

1049. Der kom en frue kjørende med fire sorte heste for og vilde vaske sig i *st. Annas kilde*, og hun blev kureret. Derfor er det, at den har fået navnet den hellige kilde eller Frue kilde.

OVSTED.

1050. Er der ved *Barum* et kapel nordvest fra byen, hvilket kapel der siges, at en abbed på Bækkeskov skulde have ladet opbygge og derpå fik befaling formedelst en röst om natten. Östen hos samme kapel straks hos vejen er der en kilde, hvilken der siges, at en gammel mand, som var blind, skulle have sat sig der at hvile på en sten, og der han ville rejse sig op igjen, satte han den ene hånd imod stenen, og straks skiltes den udi tre parter, og der vældede vand op, og hans hånd blev våd. Da siges det, at han strøg sig under öjnene med den våde hånd, og straks fik han sit syn igjen og blev seendes. Hvilken kilde der haver været holdet for stor helligdom i gamle dage, ti der haver mange krøblinger, halte og blinde, og ellers hvad bræk de kunde have, be-

kommet deres helbred igjen, når de haver vasket sig eller drukket deraf. Ved samme kilde står mange kors omkring med klude og hår på, der udi flyder og skåler og bægere, som de skrøbelige haver drukket udaf, og endnu på denne tid kastes der penge udi af en part, som dertil går. Der er en mand boendes udi Barum ved Navn Oluf Gubbe, han haver fortalt: der han var liden, gik han til samme kilde og tog en skilling af hende, og det var en påskeaften, straks blev han krumpen om natten og kunde slet intet gå. Hans moder spurgte hannem ad, hvor han havde været, om han ikke havde været ved kilden og taget noget deraf. Han sagde: »Jeg var ved kilden og tog en skilling, den kjöbte jeg æg for at rulle med«. Så gik hans moder hen til kilden og lagde der en skilling igjen og ofret så én til udi kilden. Förend hun kom hjem, da løb drengen og rullede æg på bakken med de andre små drenge og skade intet. Samme kilde siges, at de haver kaldet *Hellig-trefoldigheds kilde.* KIEBY. VILLANDS H.
Præsteindb. O. Worm.

1051. Her oppe i *Bukbjærg* ved *Ovsted* kirke er en hellig kilde. Manden norden for kirken har springvand ind i hans gård fra kilden. Den kaldes *Fruens kilde.* Den kunde de blive kureret ved, når de fejlede noget. På st. Hans aften kom de til den, og når de var kurerede, smed de deres krykker og de klude, de havde vasket dem i, så der lå hele dyngier klude og krykker der. Så var der en frue — fra *Sneptrup* har de sagt — og hun var også der oppe, og da hun havde fået sig vasket, kerede hun sig lige sådan og smed hendes krykker. Men da hun så var kommen et stykke hen, kom hun jo i tanker om, at der var sølvringe om dem, og så sendte hun hendes kusk tilbage, han skulde hente dem, for at hun kunde få de sølvringe igjen. Hun fik dem da, men blev så lige så ringe, som hun för havde været, og siden den tid har der ikke været nogen lægedom ved vandet. Men i mange år efter har der lige godt ligget klude ved kilden, så de har dog brugt den. Der er to bakker, der for resten går i et, men der er dog to polde op, den ene hedder *Bukbjærg*, og den anden *Kirkebjærg.* M. H. OG J. B., TÅNING.

1052. Der er en hellig kilde på *Busbjærg*, og den tog de til st. Hans aften med börn, der led af engelsk-syge. Så lagde de til gjengjæld både töj og penge. Kilden er oppe i toppen af bakken, og det er et svære væld. JENS MIKKELSEN, AJT.

1053. I *Torrild* i Hads herred ligger *Fensholt.* Der levede for mange år siden en jomfru, som var så from og god mod de fattige, at hun blev kaldet jomfru Blide. Da hun døde og skulde føres op til Torrild kirkegård, standsede ligtoget under vejs, og kisten blev sat på marken, mens ligbærerne hvilte sig. Der udsprang da en kilde med dejligt vand, som er der den dag i dag og hedder *Blide-kilden.* NANNA REEDTZ.

1054. Som dreng havde jeg dårlige öjne, og så kom min moder i tanker om at føre mig til den hellige kilde i *Bostrup*, Lyby sogn. Jeg blev vasket, og vi tog en grydefuld vand hjem. Det blev sat i skygge ude i haven, og deraf blev jeg vasket flere gange. Så kom mine öjne sig. Vi var der st. Hans aften.

P. S. HANGHÖJ, VRÅ.

1055. På *Lyby* hede ligger en hellig kilde, det er vest for kirken. Syge eller dem, der havde smitte, de skulde føres dertil og vaskes, og så skulde de kaste skillinger i kjelden. En gammel gårdmand i Lyby gik hen og ryddede kjelden for at få pengene.

JENS PETER SMED, LADING.

1056. I *Bramdrup* skov er et væld, der kaldes *æ hælle vand*. Der har været meget sjov der midsommersaften med syge.
Det var ellers en vandledning til Kolding slot.

JENS VÆVER, JORDRUP.

1057. Der er en hellig kilde paa *Bøøl* byes mark öst for Lönborg kirke. Den udspringer i søndre side af bakken, og oven på er en höj, der kaldes *Knudehöj*. De fortæller, at den blev ødelagt ved et skabet helmis. PALLE FLØE, VOSTRUP.

1058. *Ölsted* sogn har en kilde, der hedder *Dronningens kilde*, ved hvis vand syge fordum blev helbredede.

Resen I, 57.

1059. Der var en hellig kilde på *Elkjærsbakke* i *Udby*. Mange syge sögte til den.

1060. Der var en hellig kilde i *Udby*, Rugsø herred, og en i *Thorsager*. De syge kom der hver st. Hans nat, og de fik alle lægedom der, indtil en mand tög sig på at vaske en blind hest . . De skulde have en ny lerskål at øse med og en ny træske at søbe det med. Begge dele tilligemed en gave blev smidt i kilden. En nu troende mand har som dreng ragt penge op af kildehullet ved Thorsager. Dem, der var fra Kristian 8des og Frederik 7des dage, beholdt han, alle dem, der var ældre, smed han i hullet igjen eller kastede dem bort.
Der var også en kilde ved *Hellevad*. I steden for at smide pengene i kilden blev de lagt i en blok, som de fattige munke fra Løgum kloster tömte. Sådan kaldte de sig selv, men var ellers uhyre rige. NISSEN, RAMTEN.

1061. Der er en hellig kilde syd for Hammer kirke, det er vel en 50 favne derfra. Den hedder *st. Eriks kilde*, i daglig tale: Jærriges kjååld. LÆRER LAURITSEN, SULSTED.

1062. Her i *Fravde* i Fyen findes en kilde, som siges i forrige tider at have været navnkundig af de mange lægedomme, som folk fandt derved, men siden, da en bonde vilde to sit skabet øg deri, siges kilden at have tabt sin kraft og nu besøges aldrig.

J. B.

1063. Imellem *Mygind* og *Mygind mølle* på den søndre side af vejen er en hellig kilde, som kaldes *Frue kilde*. Dertil gjorde blinde og halte og andre syge rejser st. Hans aften.

På den anden side af åen i *Voldum* sogn ligger *Kjåldbakket* (Kildebakken), og neden for den er en kilde, som af folk kaldes den hælle kjååld. Den må altså have været hellig, men ingen nulevende kan huske, at den er bleven sögt.

FRU KATRINE SECHER, MYGIND.

1064. Der er en hellig kilde på *Gjedved* mark, som folk har draget til i ældre tider. Vandet har en yndig smag, og vandet er så dybt, at om man end tager en 5, 6 alens lægte, kan man ikke nå bund, og aldrig fryser den til, eller der lægger sig sne om den. De hentede vand der at vaske sig i Uldborg aften, det skulde hentes efter solnedgang og måtte ikke komme under tække, men skulde graves ned i jorden. En sypige fra Gjedved kom herned og vaskede sig og tog vand med hjem, og hun kom sig også. De kom også med små börn. En aften, da vi var ved at gå i seng, hørte vi noget, der mjarrede, og a går hen og ser efter, da var der nogen, der havde et bitte spædt barn helt stövs nøgen. Det var et koldt bad. Men a vilde jo ikke gå helt derhen. De syge skulde drikke af en ny potte, og så smed de klude og potter på siden af kilden og hængte linned i buskene. Der er endogså kommet mange dertil i vor tid.

SÖREN LAVRSEN, GJEDVED MARK.

Jeg har selv besögt kilden og fundet dens vand meget behageligt.

E. T. K.

1065. Den hellige kilde på *Gjedvedgårds* mark. De vaskede dem st. Hans aften. STEFFEN SÖRENSEN, GJEDVED.

1066. Der er en hellig kilde i *Gjerning* inde på kirkegården. Forfærdelig mange har draget dertil. Men så var der en mand, der kom med en skabet hest og toede deri, og siden svandt vandet, for det var jo ikke til kreaturer. SÖREN LAVRSEN, GJEDVED MARK.

1067. Der har været en hellig kilde i det sydöstlige hjörne af *Gulev* kirkegård. Den afbenyttedes for flere sygdomme, indtil en mand trækkede et gråt bæst, som var blind, ind på kirkegården om aftenen og vaskede dets öjne. Siden den tid hentörredes kilden, eller også har den tabt sine lægende egenskaber. I alt fald er den forsvunden.

Den hellige kilde nede på marken i *Smededalsbakke* östen for vejen til Bjerringbro har været stærkt afbenyttet indtil de senere år, og jeg har kunnet være sikker på dagen efter Voldborg aften at finde skillinger, potter, knapper o. s. v. der. Jeg har selv været med at skaffe en mand ovre i Sale en dunk vand til at vaske et sygt barn i. Vi skulde jo hente det stiltiende, og det var slet ikke så nemt for os, vi var også noget rædde.

H. J. POULSEN, GULEV.

1068. I heden mellem *Mollerup* og *Ovstrup* er en så kaldet hellig kilde, kaldet *st. Hans kilde*. C. SCH.

1069. Der er en hellig kilde på *Løgsted* kirkegård, de kaldte den st. Hans kilden. Der sögte syge folk til, også siden a er kommen hertil. Degnen stod for at fly vandet op til os, og vi gav somme tider et par skilling for det, a har nemlig været med til at hente af det. Det var en kilde sat op af sten, og én stod nede på trappen og tog det. Vi brugte det for gigt og uro i kroppen, og a må sige, a tykte, det gjorde vel. Kilden er vesten for kirken. Vandet kunde ikke altid forslå, og så stjal de dem til at bære vand i den. KRISTEN JENSEN, GRYNDERUP.

1070. Der er en hellig kilde på *Løgsted* kirkegård, hvor de drikker vand på st. Hans aften. Der var en kone her i huset, der lå på hendes seng et års tid og kunde slet ikke gå. Hun tog ned til *Skjörping* kilde og var der i fem år i træk, og kom da såvidt, at hun kunde gå omkring til hendes død, men blev da noget lam al tid. Hun havde siddet på en brønding halm i ti uger og hujede og hvællede og kunde aldrig få ro til at ligge i hendes seng. Så sögte de kloge folk, og hun fik det råd, at hun skulde søge ned til den kilde. Hun blev kjørt derned og tykte, hun kom sig hver gang. Ja, det er en sandhed. Hun blev 80 år, inden hun døde.

Nu tager de syge op til Løgsted, men der er ikke så mange, der tager der til, som til Skjörping. ANE NOER, VILSTED.

1071. Hos *Lyngsø bro* er en kilde, som opvælder ganske klar af jorden og kaldes *st. Ellenes kilde*, til hvilken er endnu tilløb udaf folk, og findes der mange kors omkring samme kilde nyligen opsat, med hår udi og under tiden penninge derhos. Hvad årsage der er til, véd jeg ikke.

Præsteindb. O. Worm.

1072. En fjerdingvej nord for *Assens* lige ved strandbredden bliver hver st. Hans aften på et bestemt sted gravet et hul, som på grund af de mange til havet løbende underjordiske kildevæld straks bliver fyldt med godt fersk vand, endskjöndt så at sige Lillebælt sender små skvulpende bølger derind. Enhver, som st. Hans aften drikker af dette vand, vil bevare sin sundhed året rundt, hvorfor indbyggerne i omegnen valfarter derud i store skarer. I ældre tider skal kilden have været mere berömt endnu, og det forekommer mig, at gamle folk har kaldt den *st. Helenes kilde*, nu kaldes den Hellekæle, Helligkilde. Samme vand var lige så godt til udvendig brug, ti jeg har som barn set folk langvejs fra ligge bag gjærderne for at afklæde og vaske deres börn i dette fortræffelige vand, ligesom det også blev fyldt i dunke og ført til byen af de hjemvandrende folk. Det hele havde et ejendommeligt præg, ti rundt omkring tændtes det ene st. Hans blus efter det andet, så vel på den fyenske bred som i Sønderjylland.

KR. ERIKSEN.

1073. . . . Folkets manér der i landet, hvorledes, når de har været ved *Helene kilde*, rejser siden til Kippinge kirke i Falster at ofre og høre prædiken. DAVID MONRATH.

1074. Ved *st. Helene kilden* i *Fosdalen* har det gamle Lerup marked været. Det holdtes i 8 dage. Så blev det flyttet i sydvest fra Fos og hen til *Markedshöj* på Pårup ejendom, omtrent i skjellet mellem Hjortels og Lerup. Senere er det blevet flyttet til *Skræm*. LÆRER MYRUP, HJORTELS.

1075. *Lerup* kirke kaldtes *Vor-frue kirke*. Vesten for var et vandspring, som var helligt, og her samledes mange syge i September og opholdt sig der en 8, 14 dage, ja, en hel måned. Nogle holdt bod for at beværte de syge, og deraf dannede sig så Lerups marked. Efterhånden samledes der mange slags folk til, og der blev i de dage ført et vildt liv, ja, der blev endogså begået mord, og man siger, at de slæbte de myrdede ned i de gamle hulinger neden for kilden og skjulte dem der. Det var grunden til, at markedet blev flyttet hen til en by vesterst i Lerup, som hed *Rødland*. Der findes endnu to store vanddamme, som de havde at vande deres kreaturer af. Senere blev markedet flyttet til Skræm til den sø, der kaldes *Hendrik sø*. Men da søen blev tör, flyttedes det atter i öst ind imod Lerup skjel, men blev altså dog i Skræm. Nu er det flyttet hen vesterst i Skræm til et sted, der kaldes *Fruerbro*, og der er det endnu. LARS JENSEN, LUNDE.

1076. Der har ligeledes været en hellig kilde imellem *Grinderslev* og *Tise* i en lavning ved nordre side af vejen. Jordsmonnet skråner dog stærkt til öster ned fra den. Nogle kalder den *Helene kilde*. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1077. På bankerne ved *Hellevad* er et væld, som i gammel tid har stået i ry for stor kraft til at læge alskens bræk og sygdomme. Kilden tabte sin kraft, da en mand toede en gammel skurvet hest deri.

Samme sagn om en kilde ved *Rørkjær* tæt ved Tønder. A. L.

1078. Helbredende kilder på Holbæk amt var: Den næsten udtörrede på *Hjembæk banke*, på *Kongsdals marker* (Tygestrup s. 26—29) ved *Holmstrup* (Kirkehist. Sml. 8, 32.) *Jomfrukilden* på *Mørkøb mark* (efter sognets kirkebog fra forrige hundredår), de såkaldte *jomfrukilder* i *Soderup* sogn (ved hvilke herredsfogden i 1855 forbød kræmmere at indfinde sig som de foregående st. Hans dage og der at opslå telte). F. DYRL.

1079. På *Hjælpensbjærg* er en hellig kilde, som flyder endnu, og den havde i fordums tid stor lægedomskraft, så mange lidende hentede sig der både lindring og helbredelse, særlig når de sögte derhen st. Hans nat. Men så var der en mand i den nordvestlige gård i Gjetrup, han toede sine skabede helmisser i kildens

vand, og dermed var lægekraften borte.

Kilden på Hjælpensbjærg er bundløs. En gang vilde dog nogle for löjers skyld prøve dybden, og i denne hensigt bandt de enden af et langt stykke reb om en sten og firede den ned, De firede og firede, men mærkede ingen bund, og da de endelig trak rebet op, var det svedent i enden, og stenen var borte.

JOH. NIELSEN.

1080. Der var en hellig kjååld tæt sönden for *Hjörring*, hvor der er noget risværk, og den sögte de til st. Hans aften. Folk sagde al tid, de skulde til Hjörring til den hellige kilde.

Der var også en i *Understed* sogn.

JOHANNE MARIE JENSDATTER, KLÆSTRUP.

1081. *Helligkilde* i *Hvidbjærg* sogn har sit navn af en hellig kilde, som ligger der ved byen. Kilden har forhen været meget sögt. H. A. B.

1082. Lige neden for husmandslodderne og norden for *Else Made* var den hellige kilde. Det var der, de fandt den døde mand. Hver Voldborg aften skulde de ned efter vand, og så tog de en flaske vand med hjem, men det måtte ikke komme under tag den nat, först næste dag måtte det komme ind, og så var det godt til at vaske sig i og drikke for at få helbreden igjen.

HANS MAND, PILEMARK.

Se nr. 583—585.

1083. På det sted, hvor de fandt liget af den hellige mand, grov de en kjelde, og til den sögte folk hvert år på Voldborg aften og vaskede deres börn. Der lå tre sten, og imellem dem grov de kjelden op hvert år, men nu bliver den ikke gravet op. Somme tider var det lige ved, at havvandet kunde gå ind i den. Den kaldtes den hellige kjelde. BARBARA PEDERSDATTER, PILEMARK.

1084. For *Pilemark* fogedmark, noget nord for Sælstenen, og ud for Niels Bloks lod ved Else Made sees ved lavvande lige ved strandbredden fire store sten satte i en firkant. Her var i fordums tid den hellige kilde, som en mand indtil for en menneskealder siden holdt ryddelig, når havet havde fyldt den med grus og sten. Den blev meget sögt af svagelige personer st. Hans aften, da dens vand besad forunderlig lægende kræfter. De ofrede enten penge eller klæder ved den. Om denne kildes hellighed står i forbindelse med det hellige menneskes opdriven her på Samsøes kyst, hvilket en tavle i Onsbjærg kirke nærmere omtaler, vides ikke.

A. PEDERSEN.

1085. Den hellige kilde er ikke i havstokken og er ikke sat op med sten. Det er blot et almindeligt vandhul, som findes tæt oppe under klinten. Havvandet kan ikke til dagligdags skylle op i den, men vel under stærkt höjvande. Den blev renset op hvert år af en mand til st. Hans aften. I den tid, jeg har været her,

har man dog ikke brugt at gå ned til kilden. Folk samles Voldborg aften og tænder blus, men går ikke til kilden.

PENS. LÆRER SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

1086. Der er en hellig kilde på *Blakskjær* mark i Sevel sogn. Den ligger sydöst for Blaksbjærggården og lidt nord for skolen i Mundbjærg. Den havde været besögt st. Hans aften, og både hyrderne og andre folk har fundet penge ved den, således en kone i en gård her tæt ved. Lærer Jensen i Mogenstrup siger, at han som barn har været badet i kilden. Den tabte sin lægedomskraft, da en mand vaskede hans blinde hest i den. Hesten blev seende, men kilden tabte sin kraft. Den har blot navnet den hellige kilde. LÆRER CHRISTENSEN, MUNDBJÆRG.

1087. Ved foden af *Hælle* (sagtens hellig) *banke*, Tjæreborg, er en lille kilde, hvorfra man hentede vand til syge mennesker. Brugen af dette vand var lige så god som den bedste medicin. Den ligger i den sydöstre side af banken.

LEOPOLD BRUUN, TJÆREBORG.

1088. Folk samledes til den hellige kjelde nede ved havet mellem *Marselisborg* og *Århus*, Voldborg og st. Hans aften, og dagen efter kunde der ligge små lerpotter i hundredevis omkring der nede. KIRSTINE JESPERSDATTER, HVILSTED.

1089. Der var en hellig kilde nede i *Hellum* bakker, en halvanden fjerdingvej öst for kirken. Der sögte folk til og vaskede sig.

I *Skjærum* var også en hellig kilde, og den var i sin tid vist meget berömt. Dem, der drager dertil, må ikke hilse ad folk, som kommer forbi. HELLUM.

1090. I nærheden af *Hyllebjærg* kirke, vest for vejen, der fører til Svendstrup, er en hellig kilde, omsat med kampesten. Hvilken helgens navn den har båren, er glemt. De gamle fortæller, at da en gang en skabet hest forsögtes renset i den, mistede den sin lægende kraft. VESTER-HORNUM.

1091. I *Målev*-egnen sees der på marken en sten, som hviler på syv mindre. Tæt ved er en kilde med fersk vand, som kaldes *st. Ibs kilde*, hvorom der hos menig mand er den gamle tro, at man i den varme sommertid ikke let kunde vente at få regn, når denne kilde ikke omhyggelig var renset.

Resen I, 28.

1092. Der har været en hellig kilde vesten for skolen i *Jannerup*. En mand havde en blind datter. Han lovede en stud til kirken, når hun måtte få sit syn. Så trækker han af med studen, og pigen følger med. Lige med et siger hun: »Fader! kan du se engelen på Jannerup kirke? — »Hvad!« siger han, »kan du se den, min pige?« Ja, hun kunde. »Ja, så vender vi om.« De

trak så tilbage, men straks var hun blind igjen, og uagtet hun vaskede sig i kildens vand, og han lovede studen pâny var det forgjæves. LÆRER JENSEN, JANNERUP.

Oppe på taget har fra gl tid været anbragt en forgyldt engel blæsende i en trompet, og den står der endnu på klokkehusets tag. Den er sa stor, at den kan fylde en hel vogn.

Man har sagt, at når det blæste, så kunde engelen forhen give lyd fra sig, det ligesom spilte i den. E. T. K.

1093. En datter, vi havde, var så dårlig som barn. Så fik vi det råd at putte hende gjennem et led tre gange. Derefter skulde vi så putte hende gjennem en törv, som bag efter skulde lægges ned igjen. Men det hjalp ikke. Endelig fik a at vide, at der var en hellig kilde på Viborg mark ude ved *Jegstrup*. Der vilde vi så prøve den. Det skulde nu være på Voldborg aften, og så skulde vi have en potte, som ikke nogen sinde var brugt, og den måtte vi have ved en pottehandler uden at give noget for den. Så kjørte vi derud i mørkningen og tog jo da gjennem Viborg. Da vi kom til kilden, var der lige en, der rendte derfra. Der lå så mange potter rundt om. Så tog vi af vandet og øste det over barnet lige så koldt, som det var, og en bitte slant fik hun at drikke, og så smed vi potten væk. Det hjalp, for så kom barnet sig. VINKEL.

1094. Der er en hellig kilde syd for Vissing på *Jævngyde* mark. Den kaldes af folk den hellige kilde, og der er tegn til, at der har været valfartet til den. JENS ANDERSEN, KALRIS.

1095. Ved *Kippinge* kirke på Falster var der en lægedomskilde, hvor man kunde få sit helbred ved at vaske sig med vandet, og det var lige meget, hvad sygdom man havde. Folk, der kom slæbende dertil på krykker, gik raske derfra; krykkerne lod de blive tilbage som et tegn, der kunde vise andre, hvad kræfter vandet ejede. Så var der en gang en nidkjær luthersk præst, som ikke kunde lide denne overtro og vilde have den afskaffet. Han lod da hente et læs af alle de gamle krykkestokke, der stod i våbenhuset, og vilde varme sin bageovn med. De blev puttet ind i ovnen, og der gik også ild i dem, men ovnen revnede, og præstegården brændte af. Fra den tid holdt kilden op at give vand. CH. WEISS.

Fra Falster.

1096. Foruden den hellige brönd, som var bag ved alteret i *Kippinge* kirke, var der også en hellig kilde eller dam uden for kirken, hvori syge og især krøblinger badede sig, og der skete mange valfarter til denne hellige kilde. Fru Sivers har fortalt, at hun som barn har set dammen og vidste, at mange drak af den, men hun har ikke set nogen brønd i kirken. Præstekonen, som den gang var i Kippinge, fru Sontum, sendte undertiden mange flasker vand bort til syge, som henvendte sig til hende. Hendes piger sagde, at hun tit om vinteren, når der var is på, sendte dem ned til kilden for at hente af vandet og gav dem en sølv-

hammer til at slå isen itu med. Nu er både brønden og kilden forsvundne, men mange gamle folk véd godt, hvor de var.
E. L.

1097. Der var en rig mand i Sjælland, som havde en blind sön, og han vilde da tage drengen med til *Kippinge* og lade ham drikke af kilden, og han lovede at ofre en stud, i fald drengen fik sit syn igjen. De roede da ud til Falster i en båd, og da de var komne halvvejen, begyndte drengen at kunne skimte Kippinge kirke, som lå lige for dem. Faderen blev glad derover og tænkte, at så kunde han nok spare sin stud og behøvede ikke at rejse længere med drengen. Han vendte da straks om, men da han nåede Sjælland, var drengen lige så blind som för. Faderen rejste rigtig nok tilbage med ham til kilden, men det hjalp ikke, han var og blev blind for bestandig. E. L.

1098. Den fart til *Kippinge* kirke synes ej at skulle være, og er ilde omladt af mange. DE VULGI ERRORIBUS.

1099. Oppe i *Klokkeholm*-skoven mellem Torup og Thorsager var en hellig kilde, og der skulde folk til om st. Hans aften med börn, der havde engelsk syge.

På *Hjortshöj* mark, tæt ved, hvor stationen nu ligger, har også været en hellig kilde. Som dreng var jeg ved den og så, at der lå en potte nede i vandet. Min fader forbød mig at tage den, for så fik jeg den sygdom, som den havde haft, der havde smidt potten.
RASMUS HORNBÆK, BENDSTRUP.

1100. Der er en hellig kilde oppe ved *Klokkerholm* paa Felld, sådan kaldes nogle bakker syd for byen. Der gik syge folk hen og vaskede dem st. Hans aftningen kl. 12, og man kom lang vejs fra. A kan huske, der lå skillinger og potteskår og sølvskeer oppe i kjelden, som de ofrede for at vaske dem i den.
KRISTIANE MOGENSDATTER, THORSAGER.

1101. Der har været en hellig kjelde oppe ved *Klokkerholm* tæt ved skoven og i nærheden af Æblehöj. De kom kjørende langt henne fra og vaskede deres børn i kjelden. Den gamle Jakob Skovfoged rensede den en gang om året. PEDER JENSEN, THORSAGER.

1102. På *Nörre-Snede* bymark er *st. Knuds kilde*, om hvilken fortælles dette ejendommelige, at börn bliver ved dens vand ganske befriede fra udslæt.
Resen VI, 603.

1103. Hvor Knud Lavard blev myrdet i *Haraldsted* skov, udsprang en kilde, hvis vand gjemte lægedom for mange slags sygdom, og hvor folk igjennem mange hundrede år hentede helbredelse for det, doktoren ikke kunde kurere. Men så var der en bonde i Benløse, en gudsforgåen krop, der hverken troede på Gud eller de hellige. Hans fattige nabo havde et blindt øg; en dag, de snakkede sammen om øget, sagde gabflaben: »Du skulde

drage til Haraldsted kilde med hende«! Det kunde ikke gå an, mente den fattige, der kunde gjærne komme noget ondt ud af det. — »Hå, hå!» grinede den anden, »du er kanske bange for hellig Knud; han har aldrig kunnet gjøre hverken ondt eller godt!« — Det skal du dog ikke sige», svarede den anden. — Gabflaben fik dog alligevel lov at drage til Haraldsted med øget og bade hendes syge öjne. Øget fik sit syn, men spotteren mistede sit. Siden tabte kilden sin kraft og blev derefter glemt, så man nu ikke en gang kan påvise, hvor kilden var. CHR. WEISS.

1104. I gamle dage var der fest ved *Sværtekilden* (ɔ: Knud Lavards kilde) hver st. Hans og Frue nat. Med tilladelse fra herskabet på Skjoldnæsholm kjørte gamle Peder Pedersen fra Kildegården ud i Myrdeskoven og hentede löv og grönne grene, der blev stillet op, så der var som en lövhytte omkring med dör indtil kilden. En garnvinde var opstillet og omvundet med grönt og lys sat i hullerne, så det var en hel lysekrone. Klokken et, halv to, kom så de gamle og de unge til aften med krandse, blomster og blade, som de bestrøede kilden med. Var det godt vejr, dandsedes der ved kilden og ellers i gården, på loen eller i storstuen til den lyse morgen. Morgenen efter kom præsten og tömte offerpengene af den gamle blok, og de blev så uddelt til de fattige i sognet, og der var tit mange penge. Men så skete det, at der nogle gange blev trådt så meget sæd og klöver ned, og så blev manden kjed af det, og omsider hørte den stads op om ved 1840.

Den gang den store omgangssyge eller tyfus var så slem, red Peder Pedersens om med vand fra kilden til de fleste, og skjöndt mange blev smittede, så blev der dog ingen syge på Kildegården.

J. HANSEN.

1105. På *Skjødstrup* præstegårds mark har der været en hellig kilde, som kaldtes *Hellig-kors kilde.*

1106. I Slagelse-egnen, *Boeslunde* sogn, sögte de syge til *Hellig-kors kilde* og aldrig forgjæves, således som endnu ordsproget lyder: Hjælpe nu Gud og Hellig-kors kirke.

Resen I, 58—59.

1107. Der har været en hellig kilde på *Laen* mark, vest for byen nede ved kjæret. Der skulde de syge til at vaske dem og have af vandet st. Hans aften.

LÆRER RASMUSSEN, GLEESBORG.

1108. Der er et helligt vand her sønden til byen i præstens mark. Det kaldes *Lavs kjååld* (Lagskjelde). Denne kjelde vælder ud af östre ende af en lang bakke og ligger höjt oppe på marken. Folk gik dertil st. Hans aften og hentede vand og vaskede dem i. Det var i steden for at komme op til *Skjörping*, for den hellige kilde der er meget mere berömt. Der var som et marked

i Skjörping, og de kjørte derop med de syge og hentede en flaske vand, ja, der var også mange unge, der tog derop. A var der oppe et år at se, hvordan det gik til. Mange, der havde både halte og krøblinger, sagde, at de var komne dem, og der stod en hel del krykker i våbenhuset, men det var vel troen, der gjorde det. Når kjelden blev tör, hentede de vand af andre kjelder og hældte i. S.-KONGERSLEV.

1109. Næst Kolding by udi nordöst ligger *Eltang*, og udi dets sogn-annex, som kaldes Vilstrup, findes en sten med runebogstaver på, formenes af kong Harald at være oprejst til nogen mærkeligheds ihukommelse, som derpå skulde findes antegnet. Hos samme sten findes en springekilde, hvilken siges i fordums dage at have været i stor hævd og afhold og endnu af gamle der udi egnen kaldes Kongernes kilde af denne årsag (som siges), at danske konger, som til riget skulde udvælges, skulde på den sted presentere og af den kildes vand aftoes. Straks ved samme kilde ligger en stor enstedgård, kaldes *Landerupgård*, til hvilken (siges) kongerne ofte at have gjæstet og havde ladet til sig hente af fornævnte kildes vand. Den kildes vand befindes at have den natur, at endog det løber klart og herligt i stride strömme fra kilden, vil kvæget dog ikke drikke af bækken og strömmen, som fra samme kilde løber, i hvor törstigt det være kan. Ved foran nævnte Landerupgård findes og en anden liden sten med runebogstaver på. PROVST ANKER SÖRENSEN, VILSTRUP.

1110. I Harald Blåtands tid skulde en mand i nærheden af *Landerupgård* have ejet et stykke jord, som han drev med et par stude, hvorpå var en såkaldt hellig kilde. I denne fik kongen lyst til at bade sig og lovede ejeren, at han måtte tage så meget jord ind til sin ejendom, som han med sine stude kunde omplöje, medens kongen var i badet. Manden tog kongen på ordet og indkredsede al den jord, der endnu i nyere tid var Landerupgårds ejendom. I en stor sten ved kilden lod kongen til erindring indhugge en del runer. Tegningen af stenen og runerne har jeg for 30 år siden set på Landerupgård, hvor den vist endnu opbevares. J. M.

1111. Nedenfor bakkerne vesten for *Linde* møllebæk, op imod dens udspring på Lindegårds udmark, er der et væld, der udmærker sig ved sit klare, kjølige og velsmagende vand; det bærer navnet. *st. Lawes kjeld* (st. Laurentii kilde) og har været anset for helligkilde og besögt som sådan om st. Hans aften. Nærmere nede ved Lindegårde lige overfor Lindbjærggårds gamle voldsted, er der et andet væld, der kaldes Hundehullet, og der siges, at hvad der kommer ned i Hundehullet, det kommer op igjen i st. Lawes kjelde. Og længere ude i engene er der et andet væld, hvad der kommer ned i det, det kommer op i Lindbjærggårds kjelde. Yderligere sagn om disse steder har jeg ikke kunnet få fat på; måske er de glemte. KAREN MARIE RASMUSSEN.

1112. På en mark i udkanten af *Lyngå* sogn er der en brønd, om hvilken fortælles, at mange mennesker har valfartet til den. Når nogen havde uheld på en eller anden måde, gik de straks til brønden og vaskede hånd eller fod, eller hvad det nu var. Var det et kreatur, som fejlede noget, så fik det vand fra brønden at drikke. Det var især st. Hans aften eller Voldborg aften, at det var heldigt at benytte vandet, og så berömt var denne hellige kilde, at folk kom kjørende fra en omkreds af flere mil. Brønden er der endnu, men har naturligvis tabt sit ry. ANTON JENSEN.

1113. I *Glenstrup* er en kilde, kaldet *Mariæ kilde*, og af denne kilde, siger bønderne, skal Mariager kloster have sit navn.

H. A. BERING.

1114. I Glenstrup sogn er der en hellig kjelde. En aften, Peder Brun gik hjemad, så han nogle, der stod og bankede klæder ved den. Han tykte, det var sært, at folk stod der og bankede så sent. Så vilde han hen og slå en sladder af med dem, men blev så sær ved det, for da han kom derhen, var der ingen at se. J. JENSEN, MOLLERUP.

1115. I Glenstrup har været en hellig kilde, den er lige vest for præstegården og der er endnu en brønd.

Den hellige kilde skal være opkaldt efter en datter fra klosteret.

Dette har ligget nede i engen nord for præstegården.

MADS SÖRENSEN STÆR, GLENSTRUP.

1116. Der er en hellig kilde ved *Mariager*; den vælder ud på siden af en lyngbakke tæt oven for agrene på klosterets ejendom. I min barndom, mens mine to små brödre endnu var i live, men stadig syge og svage, fik mine forældre blandt mange andre gode råd også det at rejse til den hellige kilde ved Mariager med börnene om st. Hans aften, men det blev ikke gjort. Der var nok endnu for ikke mange år siden en stor tilströmning til kilden nævnte aften. De besøgende lagde gjerne et par skilling ved kilden, og disse penge var der en gammel mand, der havde fået lov fra klosteret til at tage, han gik altid derned den aften for at samle dem op.

På *Skjörping* kirkegård er der ligeledes en hellig kilde, der besögtes st. Hans aften; de besøgende gik ind i våbenhuset, klædte sig af og vaskede sig i kildevandet, drak vel også deraf. Min meddelerinde kjendte i sin ungdom en kone i Roven, der var sådan, at hun ikke kunde sidde eller ligge, men måtte gå, stöttet af sin mand eller datter, rundt på stuegulvet nætterne ud. Blev hun for træt og satte sig, varede det ikke længe, hun måtte op og gå igjen, ligedan om hun kom i seng, kunde hun ikke blive der uden stakket. Da det havde varet henved et par år, kom de i tanker om at tage til kilden på Skjörping kirkegård med hende, og det hjalp også for en tid; hun blev meget bedre, så at hun kunde

gå i marken og flytte kœrne, men så blev hun ringere igjen og døde tilsidst. K. M. RASMUSSEN.

1117. Ad landevejen fra Mariager til Randers er der på höjre hånd i siden af en bakke på *Mariager* klosters hede en kilde, hvortil der næsten hver st. Hans dags aften kommer enten syge, der skal toes i vandet, eller folk, der vil hente vand derfra til samme brug. Sådant skal ske efter solens nedgang, ellers hjælper det ikkke.

H. A. B.

1118. *Marri Magdalene kilde* i *Dragsbœk* er nu udtörret, siden Dragstrup mølle for nogle år siden blev nedlagt. C. SCHADE.

1119. Ved det nordöstlige hjörne af *Dragstrup* kirkegårdsdige er en hellig kilde. Jeg har prøvet at grave ned der og har fundet stensætning og mange sorte potteskår. MORTEN JENSEN.

1120. Om *Mœrgolskjœlde*, som ligger i en dal lidt nord for *Flade* kirke, fortælles følgende: I gamle dage gik der en mand og en kone en dag fra Hanstholm til Flade kirke til alters, men den gang de kom til kilden, begyndte konen at ræppe, hvilket viste, at hun havde spist på denne dag i steden for at holde stræng faste. Herover harmedes manden og begyndte at mundes med hende, og så stak han konen ihjel og bag efter sig selv, og det var netop på den lille firkantede plads vest for kilden, som fik navn efter ham. Kilden er opfyldt med sten og næsten tilgroet (1855). Lidt vesten for den, næppe to alen, er der en firkantet ophöjning på en tre alen i gjennemsnit, kaldet Graven, som tilligemed kilden ligger på en större forhöjning af en 12 alens længde og 8 alens bredde. Da syge kom hertil for en 40 år siden st. Hans aften, lå de rundt omkring på den yderste rand, fik 1, 2, 3 glas vand af kilden af en gammel kone, der ejede den, og for hvert glas kastede en sten hen på graven i Jesu navn. Alle disse sten ligger nu neden for kilden og i den. Vandet er urent, og græsset gror inden i Mœrgolskjælde.

På tryk kaldes stedet Margretes kilde, men bønderne kjender og bruger ikke dette navn, og de har ej heller flere kilder.

A. H. SCHADE.

Også ved denne kilde har jeg været. Den er vel noget tilgroet, men er tydelig nok at se endnu og fuld af vand.

E. T. K.

1121. Der var en mand, der hed Mœrgård, og hans kone og han de fulgtes ad fra kirke og hjem, de skulde have boet nede ved, hvor Povl Smed nu boer. Så kom der en bitte krumme strid imellem dem, og han kom til at give hende et slag, så blodet kom af hende, og hun døde af det. Han tog nu af blodet og skrev i hendes salmebog, og så tog han sig selv af med livet. Så finder folk dem der begge to, og de begrov dem på pladsen.

Ved enden af den grav er det, *Mœrgårds kilde* udspringer. Folk

valfarter til den st. Hans aften, for der var lægedom ved den. Når de fik drukket af kilden, skulde de ligge på den grav og sove.

MARIANE AGGER, BJÆRGBY.

1122. En pige fra *Nörre-Dråby* havde været til alters her i Flade kirke, men blev på hjemvejen overfalden af røvere, som skjændede og dræbte hende. På det sted udsprang en lægedomskilde, der kaldes *Mærgos kilde* (Margretes kilde). Gamle folk kan endnu huske, at de strömmede til fra Ty og Han herred for at vaske sig i vandet st. Hans nat, og folk skulde have kreaturerne ind den nat, for ellers blev de jagede løse af de mange rejsende.

PASTOR RIS, FLADE.

1123. Der er en hellig kilde ved *Marielund* lidt fra Skovmølledammens vestre ende, noget op ad dalen. Det er tæt ved Kolding på *Bramdrup* sogns mark. De valfartede dertil midsommersaften, og a kan godt huske, der kom mange dertil.

JEPPE JENSEN, BRAMDRUP.

1124. I *Håslev* sogn imellem Håslev og Tingjelling er en berömt kilde, som kaldes *st. Martas kilde*. Ved vandet i denne skal mange syge være blevne helbredede. Samme steds har kirkens præst og degn en særegen slags indtægt, som kaldes korsebærmad, d. e. for at bære korset. Det er uden tvivl en levning fra den katholske tid, da korset bares omkring med mange ceremonier. På en mark i *Jelling* sogn er der også en Marthas kilde, der siges at være meget sundhedsbringende og at have helbredet gigt, öjen- og andre sygdomme. Den Martha, efter hvem kilden har sit navn, skal have været tjenestepige hos en adelig jomfru, og en gang, da hun var sammen med andre ved höbjærgning, påstod hun som i begejstring, at hun tydelig hörte klokkeklang, endda de andre ikke kunde höre det. Og da de nu erklærede, at de intet kunde höre, vedblev hun at påstå, at hun hörte det, og tilföjede, at det var lige så sikkert, som det var sikkert, at en kilde nu straks skulde sprudle frem. Dette skete også, idet den vandåre sprang frem med det samme, som nu kaldes Marthas kilde.

Resen I. 40.

1125. Vesten fra *Ellensborg* (hvilken er ærlig og velbyrdig frue Elline Marsvins hovedgård) findes et vandspring, kaldes *st. Mathias kilde*, flyder både vinter og sommer, til hvilken siges i pavedömmet at være mange vanföre folk hen forrejst og toet sig af det vand og er blevne helbredede. Hvorfore at der er overbygt til Vindinge sognekirke på den nörre side en kapel, kaldes st. Mathis kapelle, og et alter der udi kaldes st. Mathei alter, hvor hans billede står imellem st. Christoffer og st. Antonium. Og findes en gråsten udi muren, som skal være hent fra paven i Rom, betegnendes hans

helligheds samtykke til samme bygning, og findes på den udhuggen denne figur.

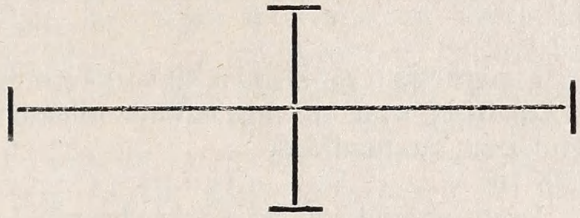

Item på samme st. Mathis dag stod årligen et marked i *Vinding*, er siden forflyt til Nyborg, hvor det endnu holdes samme dag.

VINDING.

Præsteindb. t. O. Worm.

1126. *Mikkels kjelde* östen for *Kobberup* kirke er hellig. De gav skillinger til den. Det skabede øg . . . . .

NIELS SRRÆDDER, SØBY, FJ.

1127. Der er en hellig kilde i *Nebstrup* bakker i *Vindblæs* sogn; den vælder ud næsten ved toppen af en bakke, der ligger et godt stykke öst for Nebstrup og syd for Ajstrup udflytgårde. I de senere år er der bygget et hus i nærheden, hvis beboere henter deres vand ved kilden, för var det et meget ensomt sted. Den blev för ikke så lidt besögt, og endnu for få år siden må det være sket, for manden i det omtalte hus fandt en st. Hans morgen potteskår ved den. Det var st. Hans aften, den besøgtes, og der skulde tages vand af den med en ny potte, som så aldrig mere måtte bruges, hvorfor den blev slået i stykker på stedet. Man vaskede sig i vandet, det var især godt for gale öjne, udslæt og sådan noget. KAREN MARIE RASMUSSEN.

1128. I *Nörhå* i Hundborg herred var for mange år siden en kilde, som folk langvejs fra drog til for at blive helbredede for en og anden sygdom. Vandet i den skulde nemlig være af en sådan beskaffenhed, at det kunde helbrede for sygdom, og der er i ruinerne af den fundet penge, som de syge har lagt i betaling for helbredelsen. KRISTOFFER HOLM.

1129. Der har været en hellig kilde imellem *Kåstrup* i *Wojens* sogn og *Øksenvad* i *Lyby*. Dens plads findes midt i noget hede; den er stensat, og der har været rækværk om den. En syg jomfru fra *Mors*, der besögte den, fik hendes helbred.

JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1130. Udenfor landsbyen *Oppe-Sundby* tæt ved strandbredden er en kilde, som fordum kaldtes *st. Olai kilde*, og som i året 1663 begyndte at blive meget berömt, da en vis Morten Nielsen, som bestandig var syg og forgjæves havde sögt lægehjælp, blev helt og ganske befriet fra sin kroniske sygdom ved at vaske sig i denne kilde. Fra den tid blev den omgivet af trærækværk, og mange

svagelige sögte derhen, hvoraf nogle hvert år bragtes helbredede derfra.

Resen I, 62.

1131. I nærheden af *Vejrum* kirke er en kilde, der kaldes *den hellige Olai kilde*, som af forfædrene tillagdes en langt större virkning, end den nu besidder.

Resen VI, 758.

1132. Imellem *Skuldelev* og *Östby* strækker sig en bakkeryg, men et sted er den dog helt gjennembrudt ved en kilde, som kaldes *st. Oles kilde*. For ikke mange år siden er her folk kommet lang vejs fra og har sögt lægedom ved at drikke af kildens vand. Der er nu kun et simpelt bræddeskur omkring, men ved siden af er en bösse, hvori folk kan lægge penge. Om kilden og kløften i bakken fortælles følgende: To brödre, hvoraf den ene hed st. Ole, skulde en gang sejle om kap, men st. Ole var så hellig, han gik først i kirke, mens den anden sejlede et langt stykke vej, og dog kom Ole først, for han sejlede lukt gjennem kildebakkerne, hvor en kjælling sad og spandt. Hun sagde:

»Hør du, st. Ole med dit lange røde skjæg,
du sejler for nær min kjældervæg.«

Da sagde Ole:

»Hør du, kjælling med din rok og ten,
du skal sidde, til du bliver en sten.«

Denne sten skal have stået oppe på bakken, fortælles der, men er nu flyttet ned i et stengjærde. Der holdtes hvert år kildemarked til minde om denne hellige mand. HENRY PETERSEN.

Opt. af en bondedreng.

1133. I *Ondløse* sogn nær ved Merløse er en kilde, som man allerede i ældre tid tilskrev en lægende kraft. Den skal være opdaget på følgende måde. En adelig jomfru, som led af et svækket syn, så i drömme en, der pålagde hende at gå hen til det sted, hvor kilden er, og vaske sig i det vand, som brød frem af jorden så vilde hun blive helbredet. Det skete også. Til minde herom blev der sat tre jærnkors ved kilden. Det var forgjæves, at nogen, sögte at omstyrte dem eller tage dem bort. Da Christan 4., berömmelig ihukommelse, ved rygtet herom fik lyst til at komme derhen, men tilskrev overtroen hele denne sag, rettede han et slag med et draget sværd mod et af korsene, og så sprang det stærke sværd, som havde tilhørt de fire foregående konger, i stykker, medens korset blev uskadt. Herover blev han så optændt af vrede, at han befalede straks at omkaste alle korsene, hvilke dog den følgende dag, forunderligt nok, alle vare satte tilbage på det sted, som de för havde indtaget. En præst, som forsögte at flytte et af korsene et andet sted hen, skal have knækket halsen, ved at

stilladset faldt ned på ham. Så var der også en anden, som vilde latterliggjøre det rygte, der udbredtes om de syge, som blev helbredede ved kilden, og sagde spottende, at han havde en hest, som var blind på det ene öje, og förte den derhen for at prøve kildens virkekraft. Hesten blev vel helbredet, men sådan, at den mistede brugen af det andet öje. — Der skal også have været en, som for ret at vise sin foragt for rygtet om denne kildes virksomhed vilde på en uhøvisk måde gjøre den uren; men han blev greben af vanvid, förend han kunde udføre sit forsæt.

Jeg har fortalt dette om denne kilde efter skrevne beretninger dels fra stedets præst, dels af andre, og overlader det for resten til læserens bedömmelse.

Resen I, 66—67.

1134. Under Stevns hoved, en pynt ude ved havet på *Emmersbo* mark, er en hellig kilde imellem Gjerrild strand og Treå mølle. Der er en sti fra bakken og ned til kilden, der kaldes *st. Pers sti*, og lidt östen for er en grumme stor sten, der kaldes *Pekkenil sten*. Den vender sig hver gang, den lugter nyt brød. Til den kilde sögte de med syge mennesker og kreaturer, og de vaskede deres börn der st. Hans aften. De smed en toskilling ned i kilden og lagde et klædningsstykke. Men dem, der ryddede den, de tog pengene. Dog var der ingen beboere i en halv mils afstand.

NIELS MORTENSEN, STOKBRO.

1135. Ved foden af *Præstebjærg*, Fanefjord, fremvælder en kilde, som er meget kold om sommeren, men om vinteren bliver varm, og et stykke is, som kastes i den, smælter straks. Kvinder, som lider af modersyge, drikker af denne kilde og bliver for det meste helbredede.

Resen III, 69.

1136. På en mark ved *Hulgård* i Törring sogn, Skodborg herred, findes i en höj en kilde, som kaldes *hr. Rafns kilde*. Herom fortæller et gammelt sagn, at da en præst, hr. Rafn, för reformationen holdt altergang, tabte han det indviede brød tilligemed æsken, hvori det lå, og straks sprang der en kilde frem på det sted, hvor han tabte brødet.

Resen VI., 752. 53.

1137. I *Frørup* findes der en væld ekilde så langt som to pileskud sydvest fra Frørup oven på en temmelig höj ort og sted og kaldes *Regisse kilde*, løber idelig med klart og herligt vand, til hvilken mange udi gamle dage, både nær hos og langt fra fremmede steder haver heden sögt udi deres sygdom, bræk og skrøbelighed og er blevne hjulpne, og endnu undertiden hemmelig besøges, som man kan se og forfare heraf, at der ligger en banet gangsti dertil, og der findes mange kjæppe, krykker og adskillige palter, lumper og klude. Hos samme kilde stod en kapel, udi hvilken der blev holdt messe og prædiken en gang årligen på

Boels-messe dag. Udi samme kapel stod Regisse hendes effigies og efterlignelse med hånden under kinden ligesom en bedrøvet, veklagendes og grædendes kvinde. Der siges også, at denne Regisse haver haft tvende börn, hvilke der blev myrdet på samme sted, som samme kilde er, straks derefter fik sin udspring og deraf fået det navn, at hun kaldes Regisse kilde.

Præsteindb. O. Worm.

1138. Dagen för st. Hans dag holdes kildemarkedet i *Frørup*. Dette har vel egentlig sin oprindelse deraf, at der i umindelige tider hvert år st. Hans aften har samledes en stor mængde folk, der førte alle slags syge og krøblinger til kilden, da det har været og endnu er en almindelig tro, at kildens vand er lægende. Fra hele Fyen, ofte fra egne udenfor Fyen, kommer folk til kilden. Den hedder egentlig Rise eller *Risi kilde* og skal have sit navn efter en pige, som blev myrdet her for kristendommens skyld, og som skal være begravet på det sted, hvor kilden nu er. Vil nogen søge hjælp ved kilden, da må de rejse dertil tre år i træk, hvis det ikke hjælper forinden. De syge vaskes i kildens vand og drikker tre mundfulde deraf, hver gang de er der, og man kan se en stor mængde syge, unge og gamle, börn og voksne, som bag træerne og buskene, der omgiver kilden, bliver afklædte og vaskede i vandet, som bringes fra kilden i spande og lejler, medens selve kilden, der er omsat med en dobbelt række sten, hele dagen er tæt omringet af en masse mennesker, der vil have en drik af vandet. Ti det er ikke blot de syge, der drikker, men mange af dem, der ikke fejler noget, drikker for at bevare sundheden. Så kan det ske, når trængselen bliver stor, at folk kommer i trætte om kilden, men da er det efter manges forsikring tit hændet, at vandet bliver helt borte, og så kommer det først frem igjen efter et par timers forløb. Enhver af de syge må på stedet give til de fattige det linned, han har båret, og af dem er der al tid en stor mængde samlede. Ligeledes skal der for hver syg i træerne hænge et lys, der dog ikke tændes, og eftersom lyset hentæres, aftager sygdommen; men disse lys bliver straks borttagne af de fattige, så dette har vel ikke noget at betyde. Ved hjemrejsen tages gjærne en lejle vand med, enten til fortsat brug for dem, der har været ved kilden, eller til andre, som ikke har været der. Men der må passes på, at dette vand ikke kommer under tag, hvorfor man tager det af vognen, förend man kjører ind i gården, og bærer det om i haven eller et lignende sted, hvor lejlen da bliver stående. A. G. P.

1139. Den gang kristendommen første gang blev forkyndt her på Fyen på det sted nemlig, hvor nu kilden paa *Frørup* mark fremvælder, sendte Ansgarius en kvinde herover, som længe rejste omkring uden at se nogen frugt af sit arbejde. Da *Risia*, sådan hed hun, lagde mærke til, at folket var i færd med at afholde en

stor fest for deres gud Frejr, hvilket de gjorde hvert år, kort efter at de var færdige med at så deres vårsæd, begav hun sig derhen og begyndte at tale til folket. De blev imidlertid forbitrede, og en af dem slog hende ihjel med en økse. Som nu hendes blod flød på jorden, åbnede den sig under morderens fødder, og han sank levende i åbningen, som igjen lukkede sig, og så fremvældede der en kilde med det klareste vand, man nogen sinde havde set. De forsamlede tog Risias lig og begrov det i den höj, hvorved Frørup kirke nu er bygget. Kilden blev anset for hellig, og dens vand havde lægende kraft. Da folket nu snart efter omvendte sig til kristendommen, blev det vedtaget, at der årlig skulde fejres en fest til minde om Risia, nemlig dagen för st. Hans dag, som var årsdagen for hendes død. Folk strömmer endnu til kilden den dag i dag og medbringer deres syge for at få dem badet i kilden. Det er næsten som en markedsdag, for de omkringliggende sognes ungdom og tjenestefolk møder, og alt arbejde på den dag hviler. A. C. P.

1140. Hvert års st. Hans dag rejser folk til Frørup kildemarked med deres syge börn. De kan sikkert blive helbredede, når man vil rejse derhen tre år i rad. Börnene skal da vaskes i vandet, og derefter skal de gå omkring kilden tre gange og se ned i den, men det må ikke ske, för solen går ned. En gang blev der spektakel der henne, men da svandt vandet rent bort og kom først igjen, da folk blev rolige. L. FR.

1141. *Frørup* kilde ligger et stykke fra vejen inde på møllerens mark. Tidligere holdtes her st. Hans dag et stort marked, det er for en menneskealder siden blevet forbudt; men endnu rejser folk dertil efter vandet, og der handles med fødevarer. Hver, der drikker af vandet, kaster en skilling i kilden, der har træbund, og hvor to mand står og rækker vandet op. Desuden må hver give et klædningsstykke til de fattige, og dem er der derfor samlet mange af denne dag. Kommer to op at skjændes ved kilden, om det så blot er om et glas vand, bliver vandet straks borte.

Kilden er vældet op, da en hellig kvinde blev myrdet her. Tæt ved den ligger en firkantet sten med nogle sære tegn på, som der skal stå noget om i gamle bøger. V. BENNIKE.

1142. På *Frørup* sognegrund, Vinding h., findes en gammel bekjendt lægedomskilde, Rise kilde eller Frørup kilde. Nu hører den til ejendommen Røde-mølle i Svindinge sogn. For dårlige öjne har det især været godt at bruge vand derfra at vaske dem i, men også mange andre sygdomme har vandet kunnet fordrive, således kjærtelsyge, og Sofie Skrams fortæller, at hun blev fri for skab ved hjælp deraf. Som regel for vandets benyttelse gjælder, at det skal tages af kilden st. Hans aften og bruges straks, og

senere anvendes frisk tre torsdag aftener i træk. For dem, der boer langt borte, kan det dog være tilstrækkeligt at få fyldt en lejle eller dunk med vand fra kilden st. Hans aften, og føre den med sig hjem til fremtidig brug, kun måtte man passe, at vandet ikke kom under tag. For at få vand af kilden betalte de besøgende nogle få skilling til den mand, der øste vandet op, og som i de senere tider havde kilden i en slags forpagtning. Afgiften tilfaldt Frørup sogns fattige. En husmand fra Svindinge, Niels Sunesön, havde i mange år lejet kilden, og i den tid, han havde den, indtraf det en gang, at vandet pludselig sank bort af kilden, idet nemlig folk kom til at trænges der, og nogle kom til at slås om vandet. Sofie Skrams var selv til stede en gang, da vandet gik bort, og det kom først igjen efter to timers forløb, blot fordi man kom til at skjændes og trættes om vandet. Man har för brugt at kaste betalingen for vandet ned i selve kilden, hvor manden så fiskede pengene op. I ældre tid var kilden forsynet med en stensætning, senere kom en brædderamme til, ligesom der også står nogle elletræer. Disse vilde en mand en gang fælde, men det gik ikke, øksen sprang nemlig straks i stykker uden at skade træerne, som derfor står endnu.

Om kildens oprindelse har man i vore dage kun et halvt forvirret sagn. Der blev en gang en jomfru slået ihjel der på stedet, og da sprang kilden frem og fik navn efter pigen. Andre fortæller, at en pige gik hen over marken, og der, hvor kilden nu er, skulde hun over en lille vandrende (bæk). For at komme ren og tör over, lagde hun et brød, hun bar hos sig, ned i vandet og trådte derpå, men sank da med brødet ned i jorden, og netop på dette sted blev der et kildevæld, som fik lægedomskraft.

I tidligere tid var kilden stærkt besögt st. Hans aften, og der blev hele dagen afholdt et slags marked med andre ting, hvorfor mødet der i almindelighed kaldtes Kjeldmarkedet (Kildemarkedet). Dette er nu forlængst ophørt, men hidtil er der endnu hvert år kommmen syge til kilden dagen för st. Hans dag, dog langt fra så mange som for 30 år siden. I min barndom så man endnu langvejs-folk kjøre gjennem Trunderup (to mil fra kilden) for at komme til Kjeldmarkedet. I 1885 synes besøget ved kilden fuldstændig at være ophørt; den nuværende ejer siges at have forbudt adgangen, og kilden, der nu forfalder og bliver dyndet, vil næppe blive sögt i fremtiden. P. JENSEN.

1143. Udi Herringe sogn er en vældekilde på *Biærte* mark, som kaldes *Røde kilde*, hvilken aldrig törres vinter eller sommer. Der siges derom, at i gamle dage hvo som havde nogen bröst, og de kunde bekomme vandet af samme kilde, var i den mening, at de blev deraf helbredne og hjulpne. LAURITS LAURITSEN GORM.

Præsteindb. O. Worm.

1144. Ved *Røgind* kro, en mil öst for Ringkjøbing, er en hellig kilde. Endnu kan man undertiden st. Hans aften se en gammel mand eller kone komme med sin krukke på ryggen for at hente vand af »Helligkilden«. E. P. JENSEN.

1145. I *Salling* herred på Fyen har der også været en hellig kilde. Men da en bonde vaskede sit skabede øg i dens hellige vande, tabte den sin lægende kraft. JAKOB RASMUSSEN.

1146. Nede syd for *Serup*, Odby sogn, helt under bakkerne ved stranden, har været en hellig kilde, som nu er aldeles tilgroet. En frue, der blev helbredet for en sygdom, skjænkede en lysekrone til Odby kirke, som endnu hænger der. Kirken kaldes Marie kirke. LÆRER ANDERSEN, ODBY.

Se: K. Ågårds beskrivelse af Ty s. 224. Fruen benævnes der Majorinde Kraft på Rostrup.

1147. Der har også været en hellig kilde i *Skanderup*, den var på kirkegården i det ene hjörne, og a har set den. Så var der en mand, der kom trækkende med et bæst, der havde taget noget til ved öjnene, og så vaskede han disse, og de kom sig, men siden duede kilden ikke.

A har kjendt en mand, hvis forældre har været henne og er blevne helbredede ved den kilde. Skanderup kirke var også en hellig kirke, og der er to lysekroner i den, som skal være givet af folk, der var blevne helbredede i kirken. Disse lysekroner har a også set. RY.

1148. Der var en mand, som trak sine kreaturer til den hellige kilde på *Skanderup* kirkegård, og så skred den sammen. JENS KOVDAL, GJÆRN.

1149. På *Skjellerup* mark ved Silkeborg har der været en hellig kilde. Den kan sees endnu. Men kilden er tilstoppet. Der var en gang en mand, der havde en stud, der var blind. Så hentede manden vand i kilden og vaskede studens öjne med. Siden den tid har kilden ingen lægedomskraft haft. SVEND P. JENSEN.

1150. En herre havde drömt, at der var en sivvibusk på det sydöst hjörne af *Skjörping* kirkegård, og når han grov ned ved den, skulde der blive en hellig kilde, for det vand var der lægedom ved. Han var netop svag, og så rejste han efter det, og der blev også hul og fundet vand. Efter rygte kom han sig. NIELS KRISTENSEN, TÖRRING.

1151. En blind præst havde en gang den åbenbarelse, at han atter vilde få sine öjnes brug, såfremt han kunde finde en sivbusk på hjörnet af en vis kirkegård. Der skulde han så grave, indtil han kom til vand, og i dette skulde han to sine öjne, så skulde han atter blive seende. Så drog han da vide omkring og havnede endelig på *Skjörping* kirkegård, hvor han fandt en sivbusk,

som det var ham åbenbaret. Da han nu havde gravet og fundet vandet, tvættede han sine öjne deri og blev seende. Fra den tid af blev den besynderlige kilde besögt af mennesker fra alle kanter af landet, og mange skal deri have fundet deres helbred. Fra umindelige tider har der været holdt, og der holdes endnu et så kaldt st. Hans marked ved Skjörping hellig-kilde. Som minde om disse markeders fordums betydning og tillige som vidnesbyrd om den kraft, vandet troedes at have, findes der i kirkens våbenhus en hel samling af gamle ormstukne krykker, stokke, rådne bandager o. s. v., og endnu kan man om morgenen efter et sådant st. Hans marked finde blodige bandager, krykker o. s. v. henkastede på kirkegården som vidnesbyrd om folks faste tro på vandets helbredende kraft. Der skal nok ellers ikke længere være noget kildevæld, og for at bøde herpå må bymændene en dags tid för markedet bære vand fra deres egne brønde op til den hellige brønd, hvorpå det bag efter bortsælges til de troende.

Folk fra *Vesterbølle* søger endnu dertil. En mand i Knudstrup var der forleden år. Han sagde, da han kom hjem: »A havde så inderlig godt af det!« Og han havde en dunk vand med sig hjem, som han vaskede sig i. Også en pige fra Knudstrup kjørte de derned med og mange flere. E. T. K.

Da jeg på en rejse 1890 besögte Skjörping-kilden, var der meget vand i den, men det var også om vinteren. Brønden er opsat af kampesten. Bulværket (kjeldeværgen) er af egeplanker, ligesom de i de fire hjörner værende stolper er af eg, og disse er foroven forsynede med udskårne knapper. Opstanderen til brøndvippen (kjeldejøngen) står der endnu, og et par favne fra brønden er en stor blok til at lægge penge i.

I våbenhuset fandt jeg en mængde krykker o. s. v.

E. T. K.

Efter hvad der er mig meddelt, skal desværre kilden og hvad dertil hører nu aldeles være ødelagt, hvilket er sket i efteråret 1891 på herredsfogdens foranstaltning, sandsynligvis efter indskydelse af sognepræsten. Hvilken vandalisme i slutningen af vort oplyste århundrede!

C. M. NIELSEN, BÆLUM.

Degnen i Fræer har meddelt mig, at der nu ikke er spor tilbage af kilden. Han har fremdeles fortalt mig en del om besøget til kilden, indtil den seneste tid. Gamle koner kom igjennem Fræer med en flaske under armen og vilde derhen efter vand. Dette kunde gjemmes et helt år og beholde sin kraft.

E. T. K.

1152. Ligesom flere steder i landet findes her på egnen en hellig kilde, nemlig på *Skjörping* kirkegård. Her strömmer en mængde mennesker til dagen för st. Hans dag for at få vand af denne kilde enten til at drikke eller bade sig med. Det skal nemlig kunne helbrede for alle slags sygdomme. Troen på dette vands helbredende egenskab har tabt sig noget blandt folk, så der rejser ikke så mange til den *hælle kjåål* nu som forhen, men der kommer dog vist ikke så få endnu. Vandet skulde og måtte ikke modtages i andet end ny lerkar, der aldrig har været i brug. Derfor er en del pottemagere til stede for at gjøre forretning med at sælge krukker, eller hvad man nu bruger til at at tage vandet i.

JENS KRISTIAN JENSEN, BORUP V. ARDEN.

1153. Vandet i *Skjörping* kilde har kun kraft to nætter og tre dage, nemlig natten til 23. Juli og st. Hans nat og dagene d.

23., 24. og 25. Juli. Man skal altid på stedet kjøbe et nyt lerkar, hvormed man øser vand af kilden og toer sig så nøgen på kirkegården. Derpå slår man karret i stykker mod kirkemuren. Det er godt at tage en flaske vand med sig hjem, og med det skal man to sig, för solen går op og ned, hver dag, så længe vandet slår til.

Ved kilden findes på den tid kramboder. NIK CHR.

1154. Min morbroders kone var kjørende med en til kilden i Skjörping, hun var fra Björnsholm, og sönnen kjørte. Den, der skulde kjøres, var så ringe gangende, og det var derfor, han vilde besøge den. Så kom han ind at sidde i våbenhuset og fik noget af vandet at drikke. Konen siger til ham: »Smid nu krykkerne, Jens!« og så smed han dem og begyndte at gå så smått omkring der inde. Det var konen jo svært glad over. Men da de skulde så til at hjem, sagde han: »Ja, a vil lige godt have krykkerne med.« Så i det samme sank han lige ned og kunde hverken støde eller stå. Det er lige så sandt, som jeg sidder her.

MOSBÆK, STÖVRING.

1155. Marie fortæller, at en kone i *Svanfolk*, der endnu lever, en gang var syg og endelig blev opgiven af lægen. Hun ønskede da, at hun måtte leve til st. Hans aften og få vand fra kilden, og det blev også opfyldt. Hun fik af vandet at drikke og kom sig.

Pastor Petersen fortalte, at han en gang havde talt med en mand ved kilden, som tidligere havde været der med en blind sön. Han var langt vester oppe fra, og da de kjørte hjem gjennem skoven, sagde drengen, at han kunde skimte træerne, og da han kom hjem, var han fuldkommen seende.

W. Willumsen gik til præst sammen med en dreng, der slæbte sig frem på krykker. Efter at W. var kommen til Fragtrup, vilde han en st. Hans aften gå til *Skjörping* og mödtes på vejen ved Kristen Rasks denne medkonfirmand, som nu ikke behøvede andet end stok. Han fortalte, at han længe uden nytte havde sögt læger, og havde nu i et par år sögt kilden i Skjörping og var næsten helbredet. KL. GJ.

1156. I *Brøndum* enge findes en hellig kilde, der kaldes *Starbæk kilde*. Dens vand har været brugt som lægemiddel for alle mulige sygdomme, ja, det bruges nok af og til endnu. Tidligere har de syge især valfartet til den st. Hans aften, da de troede, dens kraft var særlig stor på den aften. Samme kilde har også været samlingsplads for heksene, og flere forsikrer, at de har fundet penge der st. Hans dags morgen og set græsset stærkt nedtrådt omkring kilden. J. P. BØNDING.

1157. Tæt ved Odense på *Stenløse* mark er en kilde, hvortil der har knyttet sig den tro, at vandet i den har været helligt st.

Hans aften. Derfor har forhen en stor masse mennesker rejst dertil st. Hans aften, for i dens vand at vaske deres sygdomme og bylder, ti der kunde de få lægedom for al deres legems og sjæls brøst. På grund af den store sammenstimlen af folk, som begyndte at møde lidt för aften, har også andre rejst derhen for at gjøre forretning og opslået deres krambod ligesom til et andet marked, med potter og trætöj o. s. v. Det bliver også kaldet markedet ved hellig-kjæle eller Stenløse marked. Der var for ungdommen dands og lystigheder, men ikke på bræddegulv, blot på grönjorden. Nu bruges det, så vidt jeg véd, kun hovedsagelig til forlystelser. Min meddeler har flere gange været til stede ved hellig-kjæle ved nævnte lejlighed. MORTEN ROSENKJÆR.

1158. Kun st. Hans aften har vandet ved kilderne lægende kraft. Men kommer nogle i trætte om vandet eller bander der henne ved, så forsvinder det. Af de fyenske kilder er den ved *Stenløse* og den ved *Frørup* de anseteste.

Man brænder også der st. Hans blus. D. J.

1159. Ved *Svanekjær* lige ved siden af byen Svaneke er en kilde, som börn går hen til om st. Hans aften, og hvor de lægger blomster og krandse.

De pyntede også skolerne med krandse st. Hans aften.

LÆRER HOLM, TÖRSLEV.

1160. Fordum vistes der st. Sören i Ry stor overtroisk ærefrygt, så at man endnu den dag i dag har det mundheld: Vor frue i Karup og st. Sören i Ry. Om den samme Sören fortæller gamle folk, at de har hørt af deres forfædre, at da han plöjede på Ry marker, fik han en pludselig indskydelse om, at han skulde lade ploven stå og samle en menighed, af hvilken han blev valgt til biskop. Hvordan det nu end forholder sig, så er det vist, at han var höjt æret, så at en sundhedskilde, som fandtes dersteds, af den grund blev holdt höjt i hævd og blev besögt af mange syge, fordi de der befriedes fra deres sygdomme. Kilden fik navn af *st. Sörens kilde.*

Resen.

1161. *St. Sörens kilde* var en af de berömmeligste helligkilder i landet. Man fortæller om st. Sören, at han var en bonde fra Ry og gik en dag og plöjede på sin mark, da han pludselig følte en indskydelse fra Gud, lod ploven stå og vandrede syd på til Køln. Her slog han sig til den gejstlige stand og blev til sidst biskop, og som sådan døde han der. Men kilden ved hans fødeby Ry blev indviet til ham og fik for hans helligheds skyld helbredende kraft.

Den ligger lidt vest for byen på den östlige skrænt af Sønderskoven. Nu er der kun et mudret vandhul tilbage, men endnu i mands minde var kilden omgiven med et rækværk, og besögtes endda ikke så ganske sjælden, især bragtes syge börn

der hen. Nu sker dette kun en gang imellem. Besøget ved kilden har uden tvivl været störst på St. Sörens dag (23. Okt.) og da afholdtes tillige st. Sörens marked i Ry, som nu er i Nov. Kildens hellighed tabte sig ved, at en mand vaskede en skabet hest deri. Den blev rigtignok helbredet, men vandets kraft tabte sig nu.

TH. J.

1162. Ude i kromandens lod i Sønderskoven er en kilde, som kommer op af det flyvendes bakke, og den kaldes også *st. Sörens kilde.* RY.

1163. Der er en hellig kilde vester i Tyland ved *Tanderup.* Den gamle Peder Lykke var bleven blind i börnekopper, men kunde dog skimte dag og nat. Så meget syn havde han da fået ved at komme til den kjelde, sagde han. Han boede i Soldbjærg tæt norden for kirken. MAREN DISSING.

1164. Der har været en hellig kilde på *Törslev* ejendom vesten for landevejen og lige ved vejgrøften. Den er nu ødelagt, og der er kun en lavning, hvor den har været, men den bærer navnet endnu. På det sted plejer om vinteren at lægge sig megen sne, og når så karlene er ude på snekastning, siger de: »Havde vi nu bare haft den hellige kilde kast op.« A. KRISTENSEN, TÖRRING.

1165. *St. Tøgers kilde* i *Hassing* er betragtet for et helligt sted, hvor de syge har kunnet hente lægedom.

Om st. Tøger fortælles, at han vandrede om fra sted til sted for at finde husly, men dette blev ham nægtet. Træt og mødig lagde da den hellige vandringsmand sig til at sove i en dal vest for Hassing by, og til vidne om hans hellighed udsprang der, da han stod op igjen om morgenen, en kilde på det sted, hvor han havde hvilet sit hoved. Denne uudtömmelige kilde blev betragtet som et helligt væld, hvor man valfartede til og sögte hjælp mod sygdomme. Da man i nutiden lod kilden rense, fandtes der en mængde messing-knappenåle i den. LARS PETER ERIKSEN, HASSING.

1166. Om *St. Tøgers kilde* på den gamle kirkegård i *Vestervig* fortælles ellers, at det var en lægedomskilde, og vist er det, at mange rejste dertil for at få en drik vand af den; ja, den syge behøvede end ikke selv at komme der, blot han kunde få vandet, så havde det undergjørende kraft nok. Men så var det en gang, en mand fra *Vesterby* havde et par skabede helmisser, som han red ind til kilden med, for at lade dem drikke, og siden tabte vandet sin kraft. I min barndomstid, i trediverne og fyrrerne, var der endnu vand i kilden, og da blev også gitteret omkring den holdt vedlige, men senere fyldtes den med snavs.

L. N. BERTELSEN, ÖSTEN-VANDET.

Da jeg var ved kilden, fandtes den i den sörgeligste forfatning. Alt muligt snavs fandtes ophobet i den og om den, endda den er inde på selve kirkegården, der endnu bruges som sådan. Hvor mærkeligt, at slig vanhelligelse må finde sted med kirkesynets billigelse! Hvor anderledes smukt at se kilden ved Skjærum gamle kirkeplads! Jordens ejer har her muret den smukt op og fredet den.

E. T. K.

1167. En husmand, Anders Balle, i *Randrup*, der i sin ungdom tjente på Tandrup, hørte en gang en gammel hovbonde fortælle, at st. Tøger hver dag både morgen, middag og aften kommer af æ vesten og går ned til hans kjelde i skikkelse som et andet menneske for hvem der kan se ham, men kun de synske kan det. JOH. NIELSEN, RANDRUP.

1168. Der har været en hellig kilde ved *Understed* kirke. Folk sögte dertil st. Hans aften. Dem, der brugte vandet, de skulde lægge nogle penge ved kilden. A har været der med en datter, som havde udslæt i ansigtet. ANDERS JENSEN, SKOVLUND, HOV.

1169. Der har været en hellig kilde lige öst for Tendterhuset, en fjerdingvej nordöst for *Tårs* kirke. TÅRS.

1170. Der er en hellig kilde ved *Klosterskoven* i *Ugilt*. Enkelte valfarter til den endnu. JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, UGILT.

1171. Der er en hellig kjååld sønden for Hjörring i *Vandsted* bakker. Folk rejste dertil st. Hans aften med syge og svage börn og badede dem deri. Også gamle folk kom der for forskjellige sygdomme. Nogle blev badede, og andre skulde have vandet i dem. De gav sådan frivillige gaver for at benytte kjelden, og disse blev udddelte til fattige börn. KR. SØNDERMARK, LYNGBY.

1172. I Ringsted-egnen, *Vigersted* sogn, er der en hellig kilde, der kaldes *st. Villums kilde*, som skrøbelige søger til st. Hans aften for at blive helbredede.
Resen I, 35.

1173. På *Vorning* bakker efter Hvidding til er der en hellig kjelde. Der skulde en pige i gamle dage væren bleven slået ihjel, og så skulde kjelden være kommen frem. Der lå skillinger og skeer ved den, men ingen turde tage dem, for så var de bange for, at de skulde få sygdommen, som den havde haft, der havde lagt sagerne. JOH. JENSEN, MOLLERUP.

1174. Der er en kilde noget nær i skjellet imellem *Vorning* og *Hvidding*, den kaldes den hellige kilde den dag i dag. Nogle røvere opholdt sig i Hvidding krat, og de greb en jomfru, og hun blev slået ihjel der. Den kilde var så hellig, at mange mennesker sögte dertil majdags og st. Hans aften og smed penge og klæder og mange ting for at få vand. Det tog dem, der ejede kjelden, og de renste den. JESPER JENSEN, VINKEL.

1175. Der skal have været en hellig kilde ved *Vorning* bro, og der er en jomfru bleven myrdet.
Der var også en hellig kilde henne i *Venning bakker*. Den var så berömt, at folk langvejs fra har sögt efter den. De kom st. Hans aften med deres börn, og vi kunde høre, de græd der nede, når de toede dem. Det er et godt stykke sønden og östen for byen.

Der var lige sådan en hellig kilde i *Tånum*. Den var lige på siden af en bakke i de lodder, de kaldte Bjærgene.

KNUD JÖRGENSEN, NÖRBEG.

1176. Om tilblivelsen af *Vorbasse* marked har jeg hørt folk fortælle følgende: På den ene side af kirkegården har der været en hellig kilde, og den dag i året, samme havde lægende kraft, kom både syge og sunde vidt og bredt fra. Af handelsfolk og kræmmere kom der også nogle. Kilden tabte sin kraft derved, at en mand misbrugte den, idet han vilde helbrede en skabet hest ved den. Siden den tid havde kilden ingen helbredende kraft. Men folk blev lige godt ved at komme der den dag i året, da de nu var vant til det, og Vorbasse marked holdes endnu.

Sml. Skgr. I, 57.

C. A. FOG.

1177. *Ølsted* sogn har også en kilde, *Dronningkilden*, ved hvis vand syge fordum blev helbredede.

Resen I, 57.

1178. På den nuværende skolelod i *Östen-Vandet*, noget syd for kirken, har været en hellig kilde. Den er kun et lille hul, men dog stadig med vand i. NIELS VIG, ÖSTEN-VANDET.

1179. På *Store-Bedinge* mark findes en höj, som kaldes *Hellig-Åges höj*; og i denne höj ligger en stor sten med et mandefjed og tvende små trinde huller, som en kunde have stödt med tvende pigstave, og hos samme höj ligger en vældekilde, som er ingen tid tör, udi hvilken vanføre og skrøbelige mennesker haver i gamle dage ofret penninge i den mening, at de forhåbedes i så måde at bekomme deres førlighed igjen. Desligeste er og en liden dam, som ligger hos samme kilde, og haver de begge deres tilnavn af forn. Hellig-Åge.

Præsteindb. O. Worm.

1180. En gang kom der til en præst, en vis hr. Jens, en blind mand, som bad ham om en skilling, for at han kunde kommme hen til en bestemt kirke for at få hans syn tilbage. Præsten lo ad tiggeren og gav ham to skilling, idet han sagde, at tiggeren så også skulde kjøbe syn til hans (Jens's) blinde hest. Tiggeren takkede og gik, kom virkelig til sit syn igjen ved kirken og skaffede hesten sit syn tilbage, men hr. Jens blev derimod blind.

M. MØLLER.

1181. På *Møens klint* findes to steder, af hvilke det ene kaldes *Taleren*, det andet *Græderen*. Dette sidste kaldes således, fordi der ud af den hårde klippe bestandig flyder en kilde med det reneste ferske vand. Sømænd, som sejler forbi og mangler frisk vand, får hjælp herfra. Og der er mange andre, som, når de plages af feberhede, henter vand herfra for at lave en drik, der, når vandet er kogt og blandet med ribssaft, er mere behagelig end nogen anden slags drik. Der fortælles ellers, at der på

denne klint og i dens omegn er set skrækindjagende syner, i særdeleshed når der forestår krig eller anden guddommelig straf. Da Svenskerne besatte Jylland og Skåne, såes disse skikkelser undertiden stå beredte til at modtage fjenden, undertiden såes de løbe frem og tilbage, som om de, ligesom lette tropper, vilde angribe fjenden. Derfor troede bønderne i deres enfoldighed, at denne ø var sikret ved denne beskyttende hær. Ja, der gaves endog dem, der, för øen blev tagen i besiddelse i den næste krig, åbenlyst sagde, at Møen var uovervindelig, så længe klintekongen holdt vagt over den.

Men heller ikke det bör forties, at der på den side, som vender mod syd, lidt over midten, er en meget dyb hule, hvis indre ingen kan trænge ind til. Når én krøb derind, blev han straks greben af skræk og desuden angreben af en forfærdelig stank, så at han måtte opgive sit forsæt. Der fortælles om én, som begav sig til denne hule med et draget sværd, idet han udfordrede ånden. Denne kom straks i skikkelse af en hund, som i hulens indgang med sine tænder sønderbrød bondens sværd og kastede ham selv til jorden, idet han skjælvede af frygt.

Resen III, 103.

C.

Sagn om gårde og byer.

1. Sunkne gårde.

1182. Öster fra sognet i heden ligger en sø, som kaldes *Örnsø*, der siges at have standen en gård i gamle dage og er sunken, hvoraf søen er kommen. LAWRIDS JOHANSEN, FARDRUP.
Præsteindb. O. Vorm.

1183. End står der også i gammelt mandsord og tale, at det slot *Brattensborg* skulde have standet i Ivø sjø, östen norden op for øen, og er der nedsjunket og misgået, som fiskerne her på øen, der sætter kroge ud efter fisk, kan se de røde ruder nær ved bunden om sommeren, når klart vejr er, og synes, ligesom det skulde været bygt med træstøble. Og om sommeren er ikke mer end to eller tre favne dyb derover. Og ved landet synes en dyb hulvej skulle løbet dertil.

Desligeste tvært oven for, oppe i det höje skovbjærg, skulle været en kiste af eg, to alen lang og en alen bred, i synderlig værk beslagen, og fandtes derudi intet andet end et brev, som lyde: Ret og skjel bød Gud, sagde kong Atthun på Brattensborg. Og findes end samme kiste her i Ivøs kirke, som messeklæderne, kalk og disk forvares udi. IVØ, VILLANDS. H.
Præsteindb. O. Worm.

1184. Beretter og to gamle mænd: Lasse i Snekkestå og en mand i Vange, Matze Gyng, begge fiskere, som mange år haver brugt deres fiskeri sammen på Ivø, de beretter, siger jeg, om *Brattingsborg*, at de haver set dets fundament om midsommerstid, når vandet haver sæt sig, og siger de, at de haver set fire hjörne-

stene af astrag at have været ganske slet og fint, og haver de rørt med deres fiskegarn ved samme fundament og forfaret med en passelig liden kjæp dybet den samme steds ikke at have været mere end to skovalne, men straks uden for er der et forfærdeligt dyb og svælg, og er vandet så sort som beg, og er disse bemeldte mænd så vel som andre, der boer omkring Ivø sø, og de inde på Ivø land i den mening, at på søen tör ingen mand nævne Brattingsborg, at man skal ikke komme i ulykke, förend man kommer til lands. Beretter og fornævnte mænd, at slottet haver standet, og dets fundament endnu ligger nordöst imellem Snekkerstå og Ivø land. VILLANDS H.

Præsteindb. O. Worm.

1185. Den gamle Abelone (Hjort-Abelone) sagde, at der skal have ligget en gård i *Nordby* ved Pusleddet, der hed *Siffridhwöww* med de fire forgyldte flöww, og den gård er sunken i jorden. »Her skulde graves«, sagde Abelone al tid, »for der må ligge en skat begravet«. S. P. DEGN, NORDBY, SAMSØ.

1186. Nord for *Søby sø* i *Gamtofte* sogn for enden af *Hvidsøen* er et mosehul, som kaldes *Öjet*. Der siges at være en gård sunken.

Öjet ligger i en dyb dal og er omtrent 300 alen i omfang. For en del år tilbage blev der målt 36 favne vand, uden at man nåede bund. Så vidt jeg véd, fryser vandet ikke.

MORTEN ROSENKJÆR.

1187. Hvor *Gårdbo sø* er, skal være sunken en præstegård. De har fundet tetöj der ude, skåler og tallerkener.

KRISTIAN HOLST, TÅRS.

1188. I *Sjøborg* i Vejerslev er der fordum en gård sunken.

C. SCHADE.

1189. Sønden *Korpendrup* ligger en sø, er bundløs, hvor der menes en stor gård at være nedsunken i fordum tid.

Vesten Korpendrup ligger og en liden sø, kaldes *Troldesø*, men ingen årsag hertil. AVNSLEV.

Præsteindb. O. Vorm.

1190. På Jennums mark er der en lavning, der kaldes Kåsbjærg mose. Der skal en gang have været en gård, som er sunken i jorden; af hvad grund dette skete, vides ikke.

KAREN M. RASMUSSEN.

1191. I östkanten af den store Vildmose er der to store runde damme, som kaldes *Gåselunerne*. Disse er blevne til — således fortæller sagnet — ved at to store gårde, der stod på samme sted, sank i afgrunden, og i klart vejr skal man endnu kunne se skorstene af dem på bunden af dammene. A. E. JAKOBSEN.

1192. På *Röggeltved* enge ved Nörholm findes en eng med en dam, og her skal en gård være nedsunken, som førte navnet *Röggelgård*.

På de enge, som kaldes *Hoven,* findes spor af gamle furer, og her skal der have stået en gård.

Nord for *Rukjær* har der stået skov. Kristens farfader skar store bindstager der. NIK. CHR.

1193. Der har stået en herregård på *Alsbjærg gade,* men den er sunken. Der er en dam så dyb, at man kan ride en hest ud i den og svænge den der. GREGERS PEDERSEN, TORSLEV.

1194. I *Helligsø* skal der have stået en herregård, der er sunken lige ned.

En gang de gik og bjærgede hø på engen, hvor *Nors sø* nu er, sank jorden lige ned med folk og det hele, og så blev søen der. JENS STEN, S.-SALTUM.

1195. *Vievad* eller gårdhullet neden for *Hagbarts höj,* hvor en gård sank ned i gamle dage, er endnu så dybt, at det ikke kan bundes med et vognreb. JÖRGEN HANSEN.

1196. Mellem landevejen og Nordskoven ligger, omgivet af lave enge, men dog nede mellem bakker, en sø ved navn *Skovsøen.* Hvor nu søen er, skal i gamle dage have stået en borg, beboet af sørøvere, men borgen er sunken ned i den bundløse sø. Ud igjennem engen fører der endnu til søen fra to sider våser, det vil sige opgrøftede veje, belagte med runde tømmerstokke.

En høvævle er en tynd line, omtrent på 20 alens længde, til at sno om et hølæs. ANNA STOLPE.

1197. Vesten for *æ Röverstuer* i *Borris* ligger en stor sø, som kaldes *Kjelds sø.* Der har en gang ligget en stor gård, og manden, som ejede den, var en stor røver og hed Kjeld. En gang han havde været ude på røverier og vilde gå hjem med sine røverkoster, så han, at hans gård var forsvunden, og hvor den havde ligget, var en stor sø, som så fik navn efter ham. LÆRER J. P. LAVRIDSEN, SØNDERKJÆR.

1198. Lidt vest for Tustrup er en bakke, som kaldes *Tåsholm,* og der har været et vand rundt om den, som kaldtes *det blå vand.* Altså har Tåsholm en gang været en ø. Der skal have ligget en røverborg, som er sunken ned i vandet. Der er endnu et sted på skrænten, hvor hestene ikke kan gå over uden at synke ned, og der mener man, at gården er sunken. Bakken er nu også for lille til, at der på den kan have ligget en gård, så noget af skrænterne må være skreden ned med. ANE SOFIE THORSDATTER, GLESBORG.

1199. Ved *Ørevadgården* ved Haraldsted sø, hvor de gamle slotsruiner ligger, har forhen stået et slot, men det forgik, fordi fruen, som beboede det, i sin ugudelighed tog en jomfru i favn. I søen kan man endnu i stille klart vejr se hele slottet. JÖRG. HANSEN.

1200. Her östen for *Ajstrup* i heden er et stort hul eller sø, der kaldes *det brede vand*. Det er på et par tønder land. Der skal have stået en gård, som sank for folkenes ugudeligheds skyld. Der skal ikke kunne vokse strå, så vidt gårdens bygninger har stået. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

1201. Ovre i *Troldhede*, Felding s., er en gård sunken. Folkene usædelige. Der er en lille sø.

P. KLEMMENSEN, HOVEN HÖJSKOLE.

1202. Oppe i *Skræm* sogn er *Hendrik sø*, om hvilken fortælles, at der også er en gård sunken. Når det er rigtig tört, kan man se toppen af skorstenene. Hele egnen blev forbandet til en stor hede. Det er den eneste, der er i hele Han herred. Lerups marked er også ved siden af søen.

C. BRØGGER, RÅVNKIÆDE.

1203. Der var to brödre, der ejede hver sin gård; men de blev uenige og beskød hinandens borge. Han, der ejede *Dronninggård*, skød *Hjortholm* ned, men til straf herfor sank hans eget slot i søen. F. L. GR.

1204. I den vestlige del af *Bjerremose* by i Horne sogn er der et sted, som kaldes *Krimmelhuen*, hvor der en gang skal have ligget en stor gård, som senere er sunken i jorden; men da Horne kirke skulde bygges, var den der. Ejeren kom i strid med bonden på *Stavskjærgård* om, hvor kirken skulde stå, da hver helst vilde have den ved sin gård. Endelig blev de enige om hver at tage en stud, spænde denne for en plov og plöje med den, hvor studene selv vilde gå. Der hvor de standsede, skulde kirken ligge. Da de imidlertid standsede i et morads, som findes neden for Kirkebakken og kaldes *Klokkedynd*, syntes de, at det var et dårligt sted, og byggede kirken oven for på bakken, hvor den nu ligger.

P. KLEMMENSEN-PEDERSEN.

Sml. nr. 814.

1205. Et sted lige vesten for den såkaldte *Galgebakke* lå en gang et par gårde, der hed *Tvingstrupgårdene*. Men da folkene der førte et vildt og ugudeligt levnet, sank de i jorden, og i deres sted blev der et mosehul, som endnu sees. Senere blev marken lagt til byen og er nu atter tagen i brug. Men for få år siden så man der i lyngen gamle diger og hegn, som viste, at jorden i gammel tid har været bebygget. O. CHR. B.

1206. I *Bavsø* har stået en gård, og der boede en mand, som loserede fremmede. Endelig fik den Onde så meget magt over ham, at han en gang slog en rig kræmmer ihjel, som loserede hos ham om natten, for at han kunde bemægtige sig dennes penge. Morgenen efter gik manden op på bakkerne norden for søen, råbte tre gange og sagde: »Skal dette mord åbenbares? Og når skal det hævnes?« En röst fra skyerne skal have svaret ham, at

om 100 år skulde det åbenbares, og da skulde gården synke i afgrunden. Manden glædede sig til, at hævnen således ikke skulde udføres i hans levetid, men han blev så gammel, at han først kom til at ligge på dødslejet nogle dage för de 100 år var udløbne. Han lod præsten kalde for at skrifte hans synd og modtage sakramen et. Da denne tog bort, glemte han på en stol sin alterbog, og tkom først i erindring om bogen, da han var et stykke vej borte fra gården. Han sendte nu karlen tilbage for at hente bogen, men da denne kom til stedet, var gården sunken i afgrunden, og en sø opstået. Kuns den stol, hvorpå alterbogen lå, kom svömmende i land, uden at bogen var bleven våd. På det sted i søen, hvor gården har stået, skal der være så dybt, at der ingen bund er at finde. R. H. K.

1207. I *Skivum* sogn er en sø ved navn *Skjelsø*, som har et omfang af 60 fvne og en dybde af omtrent 9 favne. Der skal for 100 og flere år siden have ligget en landsby, som blev opslugt ved et jordskjælv, og denne sø kom i steden.
Resen VI, 137.

1208. I Vendsyssel gives der et *Tolstrup* sogn, men ingen Tolstrup by. Der har dog en gang været en sådan, men den er sunken. Sognet har navn efter denne by. NIK. C.

2. Sunkne gårde. Svin i sengen. Præstens forbandelse.

1209. I *Råbjærg* sogn, langt imod nord, lå i gammel tid herregården *Gårdbo* med sine volde og grave. Den ejedes til sin tid af en ridder, som förte et vildt liv med ligestemte jævnlige. En gang havde han et stort jagtselskab samlet hos sig, og da de efter endt jagt havde levet höjt med mad og drikke, vilde de ret have noget at le ad og klædte så et svin i den gamle bedstemoders natdragt, trak kappen godt ned om hovedet og lagde så svinet i en seng med tætte omhæng for, lukkede for vinduerne og sendte bud efter borgkapellanen, at han måtte komme straks for at berede den gamle bedstemoder til døden — hun var meget syg. Kapellanen kom med sine medhjælpere. De istemte bönner og vigilier for den døende, medens herren og hans selskab stod om sengen som i den dybeste sorg, og herren, når svinet gryntede, ligesom hulkende udbrød: »Å, min stakkels moder, hvor hun er syg, hvor hun jamrer sig!« Endelig kommer kapellanen for at lægge hostien i den døendes mund og ser da med rædsel, hvad det er, der ligger i sengen, og som de har sunget og bedt over.

Han styrter ud, fulgt af sine hjælpere, medens herrernes skraldende latter lyder efter dem, iler over vindebroen, vender sig om mod borgen og, idet han ryster støvet af sine fødder, forbander den og ønsker, den må udslettes af jorden med alt, hvad den indeholder. Og hvad sker: borgen drejede sig rundt og sank i jorden, og hvor den stod, rullede en mægtig sø sine vover. I meget klart vejr kunde i lange tider borgens tårne og tinder skimtes på søens bund.

Så vidt sagnet fra min barndom. Nu er søen udtörret, og græs vokser, hvor dens leje var. KATR. HØEG-HÖYER.

1210. Hvor den store og dybe *Gårdbo sø* nu er, har en gang stået en stor herregård, hvor en konge boede, og den gang gik der en fjord op til Jennet by, som nu længe har været tilføget med sand. Denne konge var meget ugudelig, og vilde ved alle lejligheder spotte den ansatte præst. Men han traf mand for sig. Soen i sengen, og gården sunken. L. C. P.

1211. Syd for landevejen mellem Ringe og Nyborg, i skjellet mellem Ringe og Sødinge bymarker, findes *Glue mose*, der på alle sider er omgiven af lerbakker. Her lå i gammel tid et slot, hvis beboere kun pønsede på alskens ondt og ikke kjendte nogen större glæde, end når de havde fået held til at øve en mer end almindelig slet streg. En juleaften gik det dog usædvanlig vildt til på gården. Herren og hans gjæster havde drukket tæt, og borgen rungede af deres ugudelige stöjen og råb. Så fandt de på at fylde et svin med brændevin, så det lå som i en dvale; derefter lagde de det i en seng og bandt det noget om hovedet. De sendte da bud til præsten, at han skyndeligst skulde komme og berette en syg, der lå døden nær. Præsten kom også, hvor nødig han end ellers satte sin fod i det slemme slot. Den stöj, hvormed han blev modtagen af de rå sviregaster, så vel som den dunst, der slog ham i møde fra svirelavet, gjorde ham så fortumlet i hovedet, at han ikke mærkede bedrageriet, för han vilde give svinet oblaten. I sin retfærdige harme løftede han hænderne mod himlen og forbandede slottet og dets ugudelige herskab, hvorefter han hurtigst mulig forlod gården. Næppe var han kommen over vindebroen og satte foden på fast land, för slottet sank i jorden, og vandet bruste frem over det, så skummet stod höjt i vejret. Præsten sank til jorden på sine knæ. Da han rejste sig fra bönnen, så han noget glide hen mod sig ovenpå vandet, og da det nåede land, så han, at det var det flöjelstæppe, hvorpå han havde lagt berettetöjet, som han havde glemt at tage med sig. Tæppet blev siden brugt som alterklæde og skal have gjort tjeneste som sådant, til kirken fik sit nuværende kor.

LÆRER S. JÖRGENSEN, KISTRUP.

1212. Udi *Ringe* sogn i Gudme herred ligger på søndre mark et vand, som kaldes *Glue*, og er rundt eller trindt omkring og siges at være bundløs, og derhos ligger en stor höj, som kaldes *Glue höj*, men hvorfor den så kaldes, véd ingen at gjøre kundskab om. LAURITZ LAURITZEN GORM, RINGE.

Præsteindb. O. Worm.

1213. Imellem *Sødinge* og *Ringe* ligger *Glude sø*, hvor der i gamle dage lå en gård. Den mand, der boede i gården, gik en dag op til præsten i Ringe og bad ham komme og berette sin moder; men da præsten var kommen og havde fået kjolen på, og alterbrødet og vinen frem, så han, der lå et svin i sengen. Så sank alle de mennesker, der var i den, undtagen præsten, som kom ud; sin hat fik han ikke med, så den sank, men flød straks op. Der, hvor gården stod, er nu Glude sø, der siges at være bundløs, hvilket de Sødinge mænd for mange år siden vilde undersøge og bar sig ad dermed på følgende måde. De bandt alle deres svøbereb (et svøbereb bruges til at snøre en 5—6 gange rundt om et hølæs, så et sådant reb er meget langt) sammen og tog så et langjærn af en plov og bandt i rebene til at tynge ned. De mærkede ikke, at langjærnet stödte på nogen bund, men da de trak rebene op af vandet, sad der et vædderhorn på enden af langjærnet. LARS FREDERIKSEN.

1214. På Sødinge bymark i nærheden af Ringe ligger Glude mose, og i den er en stor dam, som kaldes *Gludehul*, der skal være bundløst. Her er en gård sunken o. s. v. For mange år siden vilde Sødinge bymænd prøve at måle dybden af hullet. De gik da en vinterdag der ud og bandt alle deres bagreb sammen med et plovjærn i enden. Det gik lige så dybt i det hul, de havde hugget, som linen var lang, men da de alligevel ingen bund fandt, trak de det op igjen, og da hang der et vædderhorn i enden i steden for plovjærnet. SØDINGE SKOLE.

1215. Omtrent midtvejs mellem Hobro og Ålborg ligger *Madum sø*. Hvor søen nu er, har fordum ligget to gårde, *Madumgårde;* Ejeren til en af disse . . . bud til præsten . . . stor gris. Krænket over, at manden således drev spot med sakramentet, forbandede præsten stedet, der straks efter hans bortgang derfra begyndte at synke og forvandles til en sø.

A. CHRISTENSEN, S.-TRANDERS.

1216. I nærheden af Slagelse boede en gang en møller, som var bekjendt for at være meget ond og gnaven, hvorfor han blev afskyet af enhver. Han gik aldrig i kirke og brød sig hverken om Gud eller Djævelen. En gang, da han bliver meget syg, lader han en præst kalde, for at han kan skrifte sine synder for ham. Præsten kommer også . . . I møllerens sted et stort hæsligt dyr. Præsten skynder sig bort, og da han er kommen udenfor, vender

han sig om, og ønsker, at både mølle og gård med alt, hvad der var deri, måtte synke i jorden. I samme öjeblik, som ønsket er udtalt, er det også opfyldt, alt forsvinder, og der blev nu en sø, oven på hvilken præstens salmebog, som denne havde glemt i møllerens sovekammer, svömmede. Søen, som dannedes, kaldes den dag i dag *Møllesøen*. NIELS LARSEN, ASKOV HÖJSKOLE.

1217. *Lundegård* ejedes af forfærdelig rå og ugudelige mennesker. De fik en gris klædt ud og så præsten hentet. Han blev vred, og da han var kommen ud på sin vogn, manede han hele gården ned. Der er en grumme stor gravål vesten for, hvor den nu er, og der er den sunken. ÖSTER-HORNUM.

1218. I *Haderup* var en herregård . . . rå og ugudelige folk, der gjorde nar ad alt, hvad der er helligt, . . . fik nogle klæder bundne om en so . . . Præsten så til sin store forbavselse, at det var en so, blev da meget vred og bad til Gud, at gården måtte gå under for folkenes ugudeligheds skyld. Det gjorde den da også; så snart han var gået, sank den ned i dybet, og der blev en lille sø, som kaldes *Kragsø*. Der findes en stor masse sten og andre gjenstande i søen. Den ligger på en jævn höj mark og har intet udløb. Der siges også, at der ingen fisk kan leve i den sø. KNUD KNUDSEN, SIMMELKJÆR.

1219. En mand i *Haderup* var bleven vred på præsten. Derfor sögte han at spille ham et puds. Han foregav, at hans gamle moder var syg, og hun havde forlangt at blive berettet af præsten. Det døde svin. Præsten så harmfuld, at han besluttede at ødelægge gården. Han bad kusken skynde sig af mandens ejendom, og da det var sket, vendte han sig om mod gården og bad, at den måtte synke i jorden, hvilket også skete; ti det hele sank, og der blev en sø. Man ser endnu dybe vejspor på begge sider, der tyder derpå. Kragesø er så kaldet, fordi der midt i søen på et ophöjet sted bestandig sad en krage. Gården hed *Vistrupgård*. JEPPE JENSEN.

1220. I den östre del af *Haderup* sogn skal have ligget en herregård, som skal være sunken. Lod en so slagte og udklæde . . . give hans moder den hellige nadver. Præsten kom, men som han vilde give den syge vinen, opdagede han sammenhængen og udtalte nu den forbandelse over gården, at den skulde synke i jorden. Da ordene var udtalte, blev præsten ført fra gården, og udenfor stod han nu og så, hvorledes den sank, og en sø væltede frem. Men en bog, som han havde glemt inde ved sengen, kom sejlende ud til ham på en stol. Søen kaldes Kragesø, og der påståes, at i klart vejr kan man se skorstenene af gården nede i søens bund og rundt om søen i den magre hede sees en mængde gamle veje at krydse hinanden. PEDER LAVRITSEN, FELDBORG.

1221. I *Haderup* ligger *Kragsø*. Der har stået en bondegård. So i sengen. Oprørt herover skyndte han sig derfra, men på timen sank gården med alle, som var deri, og stedet forvandledes til en sø. Præstens bog, som han havde glemt derinde på en stol, kom flydende til land. Det er også værd at mærke, at man endnu tydelig kan se adskillige veje føre ned til søen fra flere sider.

H. PETERSEN, FÅRBÆK.

1222. Et stykke fra kirken i *Avnslev* ved Nyborg findes *Bundløse sø*. Man mener, den har ingen bund, og man har forsögt at nå bunden med et mange favne langt reb, hvori der var bunden et anker, men uden resultat. Da man trak rebet op, var ankeret borte, og i stedet for hang der en hjærneskal.

På det sted, hvor søen nu findes, lå der en gang en gård, og folkene sendte bud til præsten om at komme og berette en kone, der lå syg. . . so i sengen, og da præsten opdagede dette, kastede han i sin vrede den hellige bog efter den, og derpå sank hele gården i jorden. P. JENSEN.

1223. I *Brovst* sogn i Öster-han herred, lidt vester for Nørøkse er en lille sø, og der er en gård manet ned. Slagtet en gammel so. Vilde have plasér af præsten. Blev så opbragt, at han straks forlod gården, idet han sagde til dem, at hvis de vilde redde deres liv, var det bedst, at de straks forlod gården, men de ringeagtede hans advarsel. Da præsten var kommen to hundrede alen ud fra gården, vendte han sig om og manede den ned, så de måtte dyrt betale den spøg. Der, hvor gården havde ligget, blev en lille sø, og gamle folk påstår, at når det var klart vejr, kunde de tydelig se skorstenene i vandet. Nu er der opført en ny gård på östre side af søen, som kaldes Søgård.

A. THØGERSEN GRÖNBORG.

1224. I *Nörøgse sø* sønden for Klithuse har der stået en stor gård. Det var i den tid, da kristendommen skulde begynde her i landet, og den gjorde manden ikke andet end nar ad. Så slagtede de en dag et svin, tog hårene af det og lagde det ind i en seng, hvorpå manden lod gå bud efter præsten, han havde et menneske, der var sygt og vilde berettes. Præsten kom også kjørende med hans egen befordring. Siden præsten nu var kommen ind, gik han ind til sengen og begyndte at snakke til den, der lå, men den svarte ham jo ikke. Han tager da dynen til side og ser nu, at det er et svin, der ligger. Han kunde jo nu forstå, at de vilde gjøre nar ad ham, går ud igjen, sætter sig på vognen og beder karlen, at han skal kjøre. Men den gang han var kommen ind, havde han lagt en bog på bordet, og den havde han glemt at tage med sig. Siden de nu var kjørt så langt, at de var kommen af den gårds ejendom, bad han karlen at holde, og da var der aldrig nogen ting at se bag ved dem andet end vand, der hvor gården havde stået. Men bordbladet, som han havde lagt bogen

på, det kom sejlende hen til dem. Den gård, der sank, kaldtes *Brattenbjærg*. Siden blev Bratskov bygget, og den fik så navn i ligning efter det gamle navn. De fortalte i Bratskov, at der var en gammel beskrivelse i gården om dette her.

KRISTEN JEPSEN, RØDHUS.

1225. På *Grindsted* mark er der en lille dyb sø, som hedder *Grindsted sø*. Der skal være sunket en gård, og runden om søen er der ligesom agerrene ned til søen. Der blev skikket bud efter præsten . . . Han blev ifrig og røg ud, men glemte kalk og disk i et vindue. Begge dele kom sejlende efter ham. Når det er klar frost, og man kommer ud på isen, kan man se skorstenene der nede. SÖREN VISTISEN, HOVEN.

1226. I nærheden af gården *Møgelkjær* er en sø, som kaldes *Høllet sø*. Der har ligget en gård i gamle dage. En dag der var fest, fandt de på at lægge en død gris i fruens seng og klæde den på, så den lignede hende . . . Gris i sengen, og derover blev han så harmet, at han skyndte sig ud af gården, men glemte derover hans bøger. Han var knap ude af porten, förend gården begyndte at synke, og så forsvandt den i dybet lige for hans öjne. Hans bøger drev ind til ham på en stol, og de blev altså i god behold.

SÖREN HANSEN.

1227. Der var en kjælling i *Klørup dam*, Tånum sogn, en bitte mil fra Randers. Hun blev syg og vilde have præsten hent. Men da lå der en so i sengen. Præsten ærgerlig. Gården sank. Stol i land med bogen. Den kjælling blev skabt i en gås og sejlede i den dam, og for hver, der kom fordi, blev vognen for tung, hestene kunde ikke trække den. Så kom der nogle forbi en gang, og för de kom til stedet, så de gåsen. Da sagde en af dem: »Der sejler — som han kunde bande — Klørup kjælling.« Da blev vognen tung, men da hun havde kjørt det stykke, hun vilde, sad hun af og sagde: »Når I ser gjæs å véd *et* hwis, så kan I kald dæm gro å la dæm go.« Der er nu en stor dam ved siden af en gård, og den kaldes Klørup dam. LARS NIELSEN, VINKEL.

3. Sunkne gårde. Svin i sengen.

1228. Oppe i *Almindingen* er der en lille sø, en dyb kløft i klipperne, fyldt med vand. Der lå en stor bondegård. Manden ugudelig, vred på præsten i Åkirkeby. So i sengen. Præsten smed den hellige bog hen på en vugge. Denne flød ovenpå, og

barnet blev reddet. Det var det eneste. En gang havde man bundet et plovjærn til lange reb og sænkede ned i hullet. Det blev ved at synke. Omsider trak de op, og da hængte der et hestehoved på plovjærnet, så de må have været nær ved bunden.

J. WEST, VOLDBY.

1229. *Blegholm*, en herregård i Tullebølle på Langeland, skal fordum være sunken i en lille sø tæt norden for, hvor der er bundløst. Man har villet måle søens dybde, men forgjæves. Der skal i den sunkne gård være drevet meget af liderlig snak og ufornuftige gjerninger. Folkene lagde en gang, da herren og fruen var ude at kjøre, en so i sengen o. s. v.

1230. Hele heden her har været dyrket op, för vi kom her. Blærrup-sø-bakke skal være dreven op ved svin af en mand, der boede der, og så var han så stor af hans svin, at han lod en af dem tage til alters. Men så var det, gården sank, og så blev *Blærrup sø* til. Den er lige i sydvest herfor. Stolen, som præstens bog lå på, flød i land o. s. v. KRISTIAN LEM, VIBORG VESTERMARK.

1231. Tæt ved *Dallerup* ligger *Dallerup sø*. Det er en gruelig dyb sø, og der har ligget en gård. Der var et meget ugudelig herskab, og de var i by en af julehelligdagene. Så fik folkene en so i sengen og fik den pyntet ud som en gammel kone. Bud efter præsten. Det tog tog til at knage og brage og ryste i gården. En stol kom svömmende i land med hans bog. De reddede sig med nød og næppe. Der er siden kommen en gammel portlåge drivende i land, og de har lidt ude i søen funden en sten med et hul i, hvor der har gået en portpig i.

HENRIK JENSEN, HORNBORG.

1232. En mand i *Dallerup*, Bjerre herred, sendte bud efter præsten, om han vilde komme og tage hans moder til alters . . . so i sengen med en hue på hovedet. Præsten kommer og udfører forretningen; men da han kjører hjem, kommer han i tanker om, at han har glemt sin bog. Da han ser sig tilbage, opdager han, at der er bleven en sø på det sted, hvor gården stod. Bogen kom drivende på vandet, for den kunde ikke synke.

LÆRER RASMUSSEN, ÅS.

1233. Ved *Damsgårds mose* i Vesterheden skal en gang have stået en gård. Så hændte det sig, at de slagtede deres svin og fik lyst til at gjøre löjer med præsten. . . . fået svinet lagt på en seng og bredt et lagen over det. Så spurgte præsten, hvor den syge var, og derpå løftede de lagenet og viste ham svinet. Men denne spas bekom dem ilde. Ti så snart præsten så, hvad de vilde ham, gik han straks ud af stuen til sin vogn, og gården med alt hvad deri var begyndte at synke. Men præsten havde i hastværk glemt en bog på bordet; dette sank ikke, för præsten havde fået sin bog. Så forsvandt det hele i jorden.

MADS SKRIVER.

1234. *Madum sø* ligger helt smukt, med det ene hjörne omgiven af skov og den øvrige del af mark og hede. Den ligger lidt sydvest for Hellum i Torup sogn. Om en tunge, der skyder sig ud fra søens nordlige side fortælles, at den skal have dannet en forbindelse mellem landjorden og en ø, som lå midt ude i søen. På denne ø lå en smuk herregård, hvor der blandt andet tyende var tre piger, som en gang, da herskabet var ude, tog sig for at have en præst til bedste og udpyntede et svin . . . På det sted, hvor fordum øen var, skal man endnu i klart vejr kunne se den sunkne gård med sine tre skorstene, og det siges, at der har været nogle træer omkring den, som en gang skal vokse så höjt op, at fjenderne skal komme og binde deres skibe der ved.

M. C. NIELSEN, BÆLUM.

1235. Dææ, hwå Majum sy no ær, hå dæ nåk wåt en går en gång, som kaldtes *Freglund*. Mæn dæn sak mæ hiele sin mark, å de gik nåk søen te, ætte hwa dæ fåtælles: Fålken po ˚gån di sænd båj te præjsten, om han vild komm å beræt en syg. Å præjsten han kam; men da han kam end i stowen, å blöw vist hæn te sængen, hwå dæn sygg skuld væær, så wa dær et ed syg mennisk, men en sow; om dænd wa døj hælde löwend, de ved a't. Mæn da præjsten so de, strævt han å kam ud åpå unen, å så såå han te kusken, no skuld han kjyyr, så stærk han kunnd, få da begønnd gån å sak, å wanded de kam så stærk op o jueren, te de fulde di bager hywl o præjstens uen; mæn han blöw da ræje. Han håd glæmt hans bog dæruud, de håd præjsten, mæn dænd kam sæjjlend i land åpå en stuel. Dæ fåtælles, Freglund jommfruer goer dær om awtenen å om nætten ve kåndten o syen, fålk hå ku sit dæm; ˚mæn di hå nåk et ku höt dæm, få de di åsse rænder åpå isen. Å dær hå nåk nuen ku sit Freglunds skostuen nier igjemmel wanded, nær di hå wot uud åpå syen.

J. KR. JENSEN, BORUP.

1236. I Madum sø har der stået en gård, som er sunken, og den kaldtes Freggelund . . . slagtet et svin . . . lagde hans bog på en stol og vilde så trine hen at berette den syge, men da kom der en plask vand op midt på stuegulvet, og så siger han til hans kusk, at han skulde vende derfra og komme af sted så rå de kunde, for nu sujt gården. De satte dem da på vognen, og af sted lod de tage, og da de kom over ejendommen, da var gården sujt. Præsten havde glemt hans bog på stolen, men den kom sejlende i land med bogen på.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

1237. Her inde i skoven har der været en lille sø, som kaldtes *Gudsø*. Der er en gård sunken. Præsten blev hentet for at berette en so. Den sø er nu udtörret. Den var her i sognet på Nörlunds ejendom.

C. BRØGGER, RAVNKILDE.

1238. Oppe imellem *Hammer* bakker i Hammer sogn er en

stor sump, som er belagt med et tyndt lag grönsvær, men der er ingen bund at finde de første tyve alen. Der skal en gang have ligget en gård, hvis ejer ligeledes havde brugt spas med præsten som så mange steder. Denne var selv kjørende dertil, og så kjørte han da også derfra, men da han kom lidt uden for gården, spurgte han kusken, om han kunde se den. Han svarede, at han kunde blot se skorstenene, og lidt efter kunde han intet se.

ANDREAS TH. GRÖNBORG.

1239. Der har stået en herregård i Helligsø, den kaldtes *Hilserø*. Bønderne i Hune og Hune Torp gjorde hove til den. Så skrev herremanden til en præst i Saltum om at komme og berette hans syge moder. Det var nu sådan en klog præst . . . fed so. Præsten havde lagt en bog på en stol i uderstuen og var gået ind i sovekammeret med en anden bog. Da præsten opdagede soen, gik han skyndsomt ud, men glemte den bog i uderstuen. Da han nu kjørte ud af gården, sank den . . . kusken skulde se tilbage og kjøre, eftersom vandet nærmede sig, og når det standsede, skulde han holde. Så fik præsten sin bog, den kom sejlende til ham på stolen. Nogle sejlede siden ud at føle efter, om de kunde finde skorstenene på Holmen i *Helligsø*. KRISTEN NIELSEN, MOSEHUSE.

1240. Ved Nörre-Snede er *Hampensø*, og ved siden deraf et stykke hede. Midt oppe på denne hede står en ålekiste, ti somme tider, selv i törre somre, kan vandet i søen stige op og oversvömme heden, og det, uagtet den slet intet tilløb har. Man fanger da mange ål i ålekisten. Ellers mener man, at dette står i forbindelse med sagnet om Hampen slot, der stod, hvor søen nu er, men sank, fordi en ugudelig borgfrue spottede præsten o. s. v.

A. M.

1241. En mil vest for Sæby i Torslev sogn ligger en gård, som kaldes *Jerholt*. Tæt ved ligger en sø, og den har en gang været fast land, for der har gården stået. Den sank for beboernes ugudeligheds skyld. En so udklædt o. s. v. NIK. CHR.

1242. På *Ommestrup* mark er der en sø, der kaldes *Kul sø*. Det er et urimeligt dybt hul, og vandet er så kulsort som tjære. En gammel mand i byen, Sören Smed, prøvede om vinteren på isen at nå bunden, idet han lånte alle de reb, han kunde få i Ommestrup by, og bandt sammen, hængte et langjærn i enden af dem og lod det så gå ned, men kunde alligevel ingen bund nå. Her skal tidligere have ligget en herregård, som er søkket en juleaften. Herskabet var ikke hjemme, og folkene fandt da på at tage en so . . . Præsten hentet . . . fruen var syg. Præstens bog flydende bag efter ham. Til selve kanten af søen er det farligt at komme, da bunden går som et lagen under en. Men længere inde har man fundet en pikket stenbro, så der er sandsynlighed for, at gården har været der.

RASMUS HORNBÆK, BENDSTRUP.

1243. På Ommestrup mark, Mørke sogn, er *Kul sø* . . . herregård. Manden så uforskammet at hente præsten for at berette en so . . . stolen med bog flød oven på. En gang vilde de til at prøve, om de ikke kunde finde bund i søen. De bandt 18 bagreb sammen og en krog i enden, og da den kom op og blev trukken i land, hængte der et rødt kalvehoved på den. Det var bevis nok for, at de var kommen til bunds og var nede ved gården. THOMAS STÆR, SIVESTED.

1244. På Ommestrup mark mellem Krattesbro og Rolsø kjær er en sø, de kalder *Kolsø sø*; der er en gård sut . . . En gammel kone i gården. Sendte bud efter præsten i Mørke, han skulde komme og berette hende. En gammel so. Den gryntede, og da han nu mærkede det, rendte han ud og så sank det til hobe. Bordet kom svømmende med bogen til land. De har prøvet at lade en lænke gå ned i noget tov, og den skrattede imod stenene der nede. Nu er søen udtörret.

De siger, der går spøgeri ved det sted om natten, og ikke ret mange holder af at gå der forbi.

MAREN RASMUSDATTER, TORSAGER.

1245. I Kvalsted ovre på Mors er sunken en gård, der hed *Kvalsted*. De fik lagt en so i sengen . . . Præstens bog kom flydende . . . JOH. NIELSEN, RANDRUP.

1246. Der har stået en herregård, hvor *Kvie sø* i Ansager nu er. Folkene ugudelige. So i sengen. Man kan endnu se slottet stå i søen, når vandet er klart.

P. KLEMMENSEN, HOVEN HØJSKOLE.

Sagnene om Madum sø, Sol sø, Ørn sø, Glude sø, Dallerup sø sml. Thiele II, s. 6—12.

1247. Der er en sø oppe i *Lerup*, hvor der var en gård, og på den skal have boet en, som hed Terkild Lerup, han havde mark, som søen nu er. Han drak og tumlede og havde så mange svirebrødre alle stedens. En gang sagde de til ham: »Du er også en ugudelig krop, der sådan bander og turer.« Ja, da skulde han vise dem, at præsten nægtede ham ikke at gå til alters. De slog væddemål om det, og han møder i kirken så fuld, så fuld. Så siger præsten, at han vilde ikke give ham sakramentet, for det var han uskikket til. Altså tabte han væddemålet. Ja, så skulde han vise dem, at han skulde få noget andet lige af præsten. Så skikker han bud efter, at han skal komme og berette ham, han er så syg, og han får en so i sovekammersengen og lagt under dynen og hyllet godt ned. Præsten kom også og blev ført ind i kammeret, hvor soen lå, mens gjæsterne skjulte dem i en krog. Så bliver præsten vaer, hvad det var, og da han nu nægtede at give soen sakramentet, sagde Terkild Lerup, at han skulde lære ham til det. Præsten vægrede sig, og de andre kom frem og vilde hjælpe Terkild at tvinge præsten. Da de nu

var komne frem allesammen, begyndte huset at ryste, og gulvet lettede sig med det samme, mens jorden skod sig i dynger og volker. Præsten rendte nu ud og blev ved at rende, så længe han var på Terkild Lerups mark. Han rendte på fast jord hele tiden, men så snart han var kommen af det, så var det vand. Så vilde han vende sig og se tilbage, og da så han en mørk ting, der kom svömmende på vandet hen efter ham. Han blev stående og blev nu vaer, at det var den stol, hvorpå alterbogen lå, den havde han glemt. Da han tog bogen, sut også stolen, og alt både huse og hövder var sunken, og sådan blev Lerup sø til.

JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, SØHEDEN.

1248. I *Mosskjællingskjær* skal have stået en herregård, som sank for en bespottelse, der blev øvet mod præsten. Så blev der en sø, som er der endnu. Det er nordvest for Røvild.

ANE BOLETTE JENSDATTER, IMER.

1249. *Navn sø* på Års og Slet herreders grændse har en betydelig dybde. På dens bund står en gammel riddeborg, der er sunken. Ejeren lagde et svin i sengen og sendte bud efter præsten. Denne holdt i dybeste alvor en skriftetale o. s. v.

J. D. JENSEN, VINDBLÆS.

1250. *Gunderstedgård* og kirke har ligget, hvor nu Navn sø er. Der boede på den gård en ugudelig frue. Svin i sengen . . . Nogle har kunnet öjne kirken dernede. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1251. I skjellet mellem Ulstrup og Flejsborg sogne ligger *Sjørup sø*, hvorom man fortæller noget lignende som om Navn sø, ja, man vil endog vide, at der er underjordisk forbindelse mellem begge søerne. Ved Sjørup sø er der den mærkelighed, at dens vand under en langvarig sommervarme bliver giftigt, så at husdyr og fugle, som i denne tid drikker af vandet, døer. Folk, som boer ved søen, har visse kjendetegn derpå, idet en grönlig masse flyder oven på vandet, og de holder da dyrene borte derfra. Efter en stærk storm eller et hæftigt tordenvejr siges vandet atter at være uskadeligt indtil den følgende sommer.

J. D. JENSEN, VINDBLÆS.

1252. I *Hårslev* sogn er en lille sø, som kaldes *Paddesø-hyl*. Den har intet til- eller afløb. Den almindelige historie om en gris i sengen.

Man siger også, at her skal være en kirkeklokke nedsænket. Tæt ved stedet er bygget en kirke. LÆRERENS KONE, SVOSTRUP.

1253. I *Veflinge* sogn på det sted, hvor Padesø nu ligger, har der en gang stået en herregård, som sank o. s. v.

Avnsøgård i Vigerslev sogn skal på lignende måde være sunken i jorden. To jomfruer, som tjente på gården, havde, imens

den sank, været i Bogense. De gik ikke fri derfor, men skal være forsvundne ved det sted, som siden den tid kaldes *Møkilde*.

P. K. M.

1254. I det nordvestlige hjörne af *Vorgod* sogn på en höj hede, kaldet *Solsø hede*, ligger en lille sø uden til- eller afløb. Der har i gamle dage ligget en gård, hvis beboere stadig var i klammeri med sognepræsten og var nok også forfærdelig ugudelige. En gang havde de i vedkommende gård slagtet et svin . . . tog sengklæderne til side og overlo præsten, så det var en gru. Han skyndte sig ud af stuen og til vognen i en fart og befalede kusken at skynde sig at kjøre ud af gården. Så såre han var kommen ud, sank den, men præsten havde glemt sine bøger inde i sovekammeret, hvor han havde lagt dem fra sig på en stol. De kom dog sejlende på stolen i land. Det kan ske i rigtig klart solskin, at folk kan se skorstenene på stuehuset nede i vandet.

HENRIK JENSEN, RIS MARK, TIMRING.

1255. Ved skjellet imellem Vorgod og Brejning sogne ligger en lille sø, som kaldes *Solsø*. Hvor søen nu er, har i længst forsvundne tider ligget en bondegård. Manden, som boede i gården, var uvenner med præsten. Slagter en fed so, og hans kone syg. Præsten gik hen til sengen, slog lagenet til side, så svinet og blev höjlig forbavset. Da begyndte gården at synke, og præsten løb derfra for at redde sig. Da han så tilbage, var der, hvor gården havde stået, kuns en sø, og intet andet at se end salmebogen, som han havde glemt i forvirringen, den kom svömmende til land. JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

1256. For östen i Brejning sogn ligger Solsø. Der boede en gang nogle grov ugudelige folk i en gård, som hed Lille-Viftrup. En dag sendte de bud efter præsten og foregav, at den gamle mand lå for døden. Klædt et svin ud og lagt i sengen. Kom i tanker om, at han havde lagt bönnebogen på en stol ved sengen, lod derfor kusken vende vognen, men i det samme så de, at der var et vand bag ved dem, og at gården var forsvunden, men stolen med bogen kom sejlende hen imod dem. Der fortælles også, at nogle skal have set skorstenene af gården rage frem af vandet. NIELS LYNDERUP.

1257. Bærtel Skov i Kjærgård (Najbjærg) fortalte, at han tit havde skudt på tre sorte ænder i Solsø, men kunde aldrig ramme dem, og han var endda en god skytte. Han troede, at de skulde have været der fra den tid, gården sank, og mente, at det var Djævelen selv. KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

1258. Asmild kloster har oprindelig været bygget, hvor nu *Stof sø* er. Men det var et syndefuldt hus, og derfor er gården sagtens sunken. Det er et slemt dybt hul.

KRISTIAN JÖRGENSEN, VINKEL.

1259. Manden og præsten var uens, og manden forestillede da, han var syg og vilde tages til alters. Svin, dækket til. Det var i den tid, de begyndte med at give folk Herrens nadver. Præsten så det og gik igjen. Det var selve juleaften, og samme nat sank gården. Der var sat brød og brændevin på et bord til præsten, han skulde have haft, men det sejlede oven på vandet, da gården var sunken. Da præsten gik, sagde han, at han vilde bede for ham. Han blev jo så ærgerlig, da han så, de vilde gjøre nar ad ham. Den sø blev kaldt Stof sø, den er fuld af pæle og træer, så der ikke kan trækkes våd i den, og den er endda rig på fisk. Det ser ud, som gårdens spændtræer står der endnu.

MOVST JENSEN OG KONE, VINKEL.

1260. Der er to søer i Torslev, *Jersholt sø* og *Søholt sø*. De ligger tæt ved hverandre. Her er en gård sunken. So i sengen. Siger til kusken: »Sæt dig på vognen og kjør, og du må ikke se dig tilbage.« Om lidt sank gården. FREDERIK JENSEN, OVNSTRUP.

1261. Om *Sørup sø* i Tårs fortælles, at her har stået en gård. So i sengen. G. P. ANDERSEN.

1262. I heden et stykke nord for *Vorbasse* findes en lille sø af ringe dybde. Hvor søen nu er, stod en gang en herregård. Herskabet og folkene var meget ugudelige. En aften var der gilde og lystighed på gården, og da man havde drukket og moret sig godt, tog man et svinehoved, gav det en kappe på, lagde det i sengen . . . Præsten kom, den syge var så dårlig, at den ikke kunde tale. Da han opdagede bedrageriet, begyndte det at knage i huset, gårdens grundvold vaklede, og præsten skyndte sig ud. Da han var kommen ud af gården, sank den i jorden. Præstens bog, som han havde glemt, kom sejlende i land på en stol.

C. A. FOG.

1263. *Øls skjæppe* er lige så dyb som Stof sø. Der har ligget en gård, og præsten blev kaldt til en syg der. Svinehoved i sengen, og det lå der som andre syge. Præsten lagde nu sin bog på en stol og tog en i hånden og begyndte at læse. Da begyndte det at knage over det hele. Så siger præsten, at de skulde ud så hurtig som mulig, og selv gik han med. Gården sank nu, og så blev hullet til. Stolen med bogen sejlede oven på vandet og kom i land med den. KRISTIAN JÖRGENSEN, VINKEL.

1264. Ude östen for *N.-Farup* er en sø, de kalder Örn sø, og der skal en gang have ligget en stor gård . . . Svin i sengen . . . Bogen kom i land. Imellem lader gården sig se sådan i adventstiden för jul. Vi har boet der tæt ved og véd det. Min mand kom en aften fra by og blev da en stor bygning vaer med mange vinduer, og de var så oplyste, og der var stakitværk hen for vinduerne med runde sten og jærngelænder, og det så ret

kjönt ud. Han gik og blev halvt bange for synet. Da han nu kom hjem, sagde hans fader: »A tykkes, du er så forhedet«. Ja, han havde gået stærkt, og så fortalte han, hvad han havde set. En stor gårdmand i Nörre-Farup ejer det land der ude, og han tænkte også, om det skulde ikke være varsel for en gård, der skulde bygges på det sted, men der er ingen gård bygget der endnu.

DORTEA KRISTENSDATTER, GRÖNNEBÆK.

1265. På *Forlev* mark nærved Slagelse ligger en bakke, som i daglig tale kaldes *Møllebakken*. Et hundrede alen derfra er et stort, dybt vandhul, som kaldes *det bundløse hul*, hvorigjennem der for indtil en halv snes år siden løb en å, en gren af Vårby å, men som nu ved åens regulering er ledet en anden vej. Om møllebakken og det bundløse hul er følgende sagn: På Møllebakken har der stået en mølle, og hvor det bundløse hul er, har der stået en møllegård, som nu er forsvunden. Den sidste ejer af møllen og møllegården var tilligemed sine folk ugudelige kroppe. I Vemmelev boede deres præst, hr. Sören, som mølleren var bleven meget vred på . . . berette møllerens moder, som var bleven meget syg. Medens karlen var i Vemmelev for at hente præsten . . . en gl. so lagt ind i sengen. Hr. Sören kom med karlen tilbage, han gik ind i stuen, hvor folkene var forsamlede, for at få den morskab at se. Præsten spurgte, hvor den syge var, og mølleren viste hen på sengen. Præsten gik derhen, iført kjole og krave og med bibelen. Bogen lagde han fra sig på en stol ved sengen . . . Soen lå meget rolig en tid, så præsten talte uden at mærke bedrageriet. Da han havde endt sin tale og gik nærmere til sengen for at række brødet til den syge, begyndte soen at grynte. Præsten blev så forskrækket, at han tabte brødet ud af hånden og ilede ud af gården, hvor han kastede sig på knæ og bad for de ugudelige. Pludselig hørte han bulder bag sig, og da han så sig om, blev han meget forfærdet, da han så, at gården begyndte at synke. I det samme kom der en horrenvind (hvirvelvind), møllen tog fart, og ilden blussede ud af den. Gården med alt levende forsvandt i dybet, og møllen nedbrændte til jorden. Hr. Sören stod stille og så på det; men da han endnu en gang vendte sig om til »det bundløse hul«, så han, at stolen, hvorpå han havde lagt sin kjære bibel, kom op af dybet med bogen. Han tog sin bog, og stolen sank atter i dybet. Præsten vandrede hjem med bogen under armen og takkede Gud, der havde reddet ham ud af spotterens hus.

Dette sagn har jeg hørt fortælle i min barndom. Da jeg blev ældre var jeg tilligemed flere drenge en dag ved »det bundløse hul«, fik fat i en meget lang stang, og vilde prøve, om bunden dog ikke var der alligevel; men vi fandt ingen og gik derfra i den forvisning, at sagnet var fuld sandhed.

MARTIN DYRHOLM.

4. Gamle navngivne borgtomter.

1266. I byen *Andholm*, som ligger en fjerdingvej vest for *Lerskov* i Öster-Løgum sogn, skal der i gamle dage have stået et befæstet slot, *Andholm slot*, hvorfra der skal have gået en stenbro til Lerskov. Enkelte steder på vor mark, et spadestik under jorden, træffer man endnu på en mængde sten. S. G.

1267. Nede ved landevejen, nordöst for Bendstrup har der været en mølle og en mølledam. I kanten af denne under en stor sten skal ligge en skat nedgravet. Denne mølle har naturligvis hørt til *Bendstrupgård*, som har ligget på en odde, der går ud i den nuværende eng. Der er nu ikke længere noget, som viser for, at her har ligget en herregård, ti på pladsen, der nu er helt jævn, findes kun et hus, og alle jorderne er forlængst udstykkede. Men i mands minde har der dog ligget en bondegård her på borgpladsen — nemlig den, som de gamle har pegt ud dertil — og en gang, der var legestue i den samme gård, sank de dandsende ned i en gammel kjælder, idet gulvet sank med dem, og den havde ingen vidst af at sige. Man mente da, det var de gamle slotskjældere, der nu sank sammen.

Gården har forhen tilhørt adelige, ti der findes endnu i Hvilsager kirke en meget smuk ligsten, indsat i den nordre mur, hvorpå står indhugget:

Her vnder denne stien liger begrafvit erlig oc velbyrdig mand Jens Lonno til Bendstrvp som Gvd kaldet — 16 — den — med sin kiere hostrv erlig oc velbyrdige frv Elline Brockenhvs salig Johan Brockenhvsis datter til Vollerslefgård i Fyn som Gvd kaldet på Bendstrvp aar 1587 den 23 Novembris Gvd gifve denom med alle tro kristne en gledelig oc ærefvld opstandelse.

Man kan endnu se, hvor møllen har ligget. Ved gravning af en grøft ud fra den gamle mølledam fandt vi en meget gammel nøgle med sådan en kunstig kam, den lå lige i kanten af dammen.

Til dels efter Mogens Andersen, Bendstrup.

1268. Kjælderne ved den gamle Bendstrupgård var synlige i Ras Trelles tid. Han ejede gården i min faders ungdom. A har aldrig hørt, der var grave om gården, men kjælderne var meget store og satte op af brændte sten, som siden blev gravede op og brugte i gården. Ras's kone, Sofie, fortalte, at der var en sær uro hvert eneste år ved juletid. Når de bryggede, kunde öllet ordentlig dandse i ölkarret, inden de fik sat gjær på. Pigen kom en gang ind og råbte: »Det er rent galt, öllet løber rundt i karret«; men konen svarede: »Det skal du ikke bryde dig om, lad det råde sig selv.« Porten kunde de heller aldrig have lukket.

RAS THOMSEN, HVILSAGER.

1269. Anders Hjulmand, der var født en höjtidsaften, fortalte, at han havde set denher Brokkenhus komme kjørende med fire hovedløse bæster ned gjennem gyden i Bendstrup by. Han må jo være kommen fra Hvilsager kirke, hvor han ligger begravet, og vilde så ned til pladsen, hvor Bendstrupgård har ligget, og det må da være for nogen uret, han sådan kjører, mente Anders.

METTE MARIE NIELSDATTER, BENDSTRUP.

1270. Nordligst i *Tisted* plantage har ligget en gård, der hed *Bisgård*. Engen norden for kaldes endnu Bisgård eng. Der har gået en jomfru nede i plantagen, og hun skulde have født i dølgsmål og smidt barnet i gårdens brønd. Der gik hun så og sögte efter det. Brønden er til endnu, men tildækket.

LARS PETER ERIKSEN, HASSING.

1271. I *Sinding* har for mange århundreder siden været et slot, som kaldtes *Biskov*, der skal endnu være levninger tilbage af murene. Det har ligget på gårdejer Jens Eriksens mark.

J. JENSEN, REFSHALEGÅRD.

1272. I *Ginderskov* skal der have stået et slot, som har givet Ginding herred navn, og det var omgivet af grave. Haderis å slår her en stor bugt i sydöst, og fra det nordre hjørne af bugten og til det søndre har der været gravet en stor grøft.

LÆRER CRISTENSEN, MUNDBJÆRG.

1273. *Skadekjær* vesten for Östen-Vandet grændser imod Vesten-Vandet sø og har åbenbart været den inderste ende af søen i gammel tid, men nu er der lagt en dæmning imellem søen og kjæret, så man kan kjøre derover. Der har været færgested over kjæret, og for få år siden kom man til færgebroen ved at grave efter sten. Vestergård i Sandgårde er bleven kjöbt med fiskeret og færgeret over Skadekjær, og marken der omkring kaldes endnu Søndensø og Nordensø og Søbrinkerne.

Der har ligget en gammel herregård sønden for Skadekjær; den hed *Vig*, og marken der omkring kaldes endnu Vigs mark. Hovedbygningens plads kan endnu sees, og i kirken har der været stolesæder, hvorpå var malet: Vigs stole. NIELS VIG, ÖSTEN-VANDET.

1274. *Blafferholm* i Ny-Brattingsborgs have er en lille holm, bevokset med skov og omflydt med vand. På holmen er spor af volde og grave. Her har för stået et hus eller slot, og her kom fruerne på Vestborg slot ned, når de skulde i barselseng. En af dem havde tolv sönner, som alle var fødte på Blafferholm.

FREDERIK POULSEN.

1275. Der har været et slot nede i *Bølling*, og det må have været som en lille fæstning med vand runden omkring. I den slotsbanke var der en grum anstalt til at få en mergelgrav, og min bedstefader kastede mergel der. Da de kom nogle alen ned i jorden, fandt de en 2, 3 af deher gamle blyknapper. EGTVED.

1276. Der er en borgplads på *Bølling* mark, som skal have tilhørt Marsk Stig. Den er noget kjendt endnu, og der har vist været vandløb runden om den.

Der har ligeledes været en borg i *Vrå* på Ole Bjærgs mark. Vejen har gået rundt om pladsen. JENS VÆVER, JORDRUP.

1277. Ved *Virket sø* har *Børre slot* stået, og man siger, at søen skal have gået derop, og at slottet har været et røverslot. J. P.-M.

1278. Nede ved *Virket sø* har der også stået et slot, det er nu sikkert nok, for i den mark, hvor det har stået, bliver der plöjet af de store røde sten op hvert evige år. Slottet hed *Stat Virk*, men Svenskerne brændte det af; de kunde lige så godt ladet være, for det var bare utidighed. Det siger da Anders Kåre, og han er barnefødt der nede i Virket på Nordfalster. KAREN TOXVÆRD.

1279. I *Hörning* pastorat er en sandhöj, som kaldes *Brattingsborg*, og som formenes i gamle dage at have været befæstet, og at det er den, til hvilken, som det hedder i en gammel vise, syv ryttere og syv jomfruer (?) gik i procession.
Resen VI. 578.

1280. Her har ligget en herregård, som hed *Dalbygård*. I min faders tid kunde man se spor af gravene, men han slöjfede dem. 1658 nogle dage för jul blev gården ødelagt af Svenskerne. Nu kaldes gården *Udtoft*. LAVST JENSEN, UDTOFT.

1281. I *Vinten skov* er der et gammelt voldsted, som endnu er omgiven af grave, der rigtignok for störste delen er tilgroede; ved den nordre side er der dog gjærne vand i graven selv midt om sommeren. Dette voldsted består af to höje; den ene er helt rund, og omtr. seks alen öst for denne ligger den anden höj, hvis form er et nöjagtigt kvadrat, hvis side er lig med den runde höjs diameter. På disse to höje skal Drost Peder (jeg har hørt enkelte sige, at det var Drost Peder Hessel) have haft en borg, hvorfor voldstedet den dag i dag hedder *Drostholm*. Senere skal en anden gård have været bygget derpå. Denne gård hed *Humlegård*, hvorfor nogle også kalder voldstedet *Humlegårdsknold*. Omtr. 100 à 150 alen fra Drostholm længere mod syd i skoven ligger en hel række volde og grave, som i en halvkreds går uden om selve voldstedet; disse volde er dog nu for störste delen helt slöjfede. Hver julenat samles drosten med alle sine mænd på Drostholm, og da går det lystig til; han drager afsted, og de følger ham rundt omkring i skoven for at se på voldene, hvordan de har det; de rider på denne tur igjennem en stor grøft, der går tværs igjennem skoven og deler den i en nordre del, hvori Drostholm ligger, og en søndre del, der kaldes Tingskoven. Denne store grøft hedder æ Flækgrov, og man kan der tidlig på juledag se sporene af drostens hest og af hans følgesvendes heste. Deres heste er beslåede med

guldsko, og for hver 100 år taber en hest en af skoene. Den, der kan være så heldig at finde den, vil blive lykkelig. Drost Peder Hessels hest er hvid og har otte fødder og hedder Slavner. Når drosten har endt denne tur, drager han tilbage til Drostholm, hvor hans borg står igjen fra klokken tolv til to julenat; og der i de gamle sale holder han sit julegilde.

Da der i sin tid skal have været røvere nede i *Lindholm skov* — de blev alle 12 fangede og førte til Drostholm og henrettede der — skal det ikke være godt at færdes der om natten, da røvernes gjenfærd stundom spøger der. Lindholm skov er et lille stykke egeskov nede i Vinten kjær; i denne skov vises endnu spor af en røverkule, og der fortælles, at af de opgravede egebjælker nede fra røverstuen har man bygget en hel gård i Vinten. For få år siden har en mand fra Vinten, der skulde grave huller der til plantning, ved at grave i den gamle røvergrav truffet på et fast stampet lergulv.

Efter et andet sagn, jeg har hørt om Drostholm, blev den bygget, efter at skipper Klement havde gjort oprør. Kongen pålagde nemlig Jyderne som straf, at de skulde bygge en række borge tværs igjennem landet fra Horsens fjord og ud til Ringkjøbing fjord. Den første af disse borge var *Bygholm*, der oprindelig lå på *Slangebjærg*, en höj i Bygholms have, der endnu er omgivet af grave. Den næste var Drostholm, og den tredje var *Eslundsborg* på Eslundsbjærg inde i Nim skov. På den befæstede del uden for de egentlige höje ved Drostholm lå alle udbygningerne; men selve hovedbygningen og fangetårnet lå på de to höje. På Eslundsbjærg i Nim skov har man fundet spor af, at der har været meget store bygninger, ligesom den også har været befæstet. Den fjerde borg lå nede ved Bræstenbro.

Bygholm ligger fem fjerdingvej öst for Drostholm, og fra Drostholm til Eslundsbjærg er der en halv mil; fra Eslundsbjærg til Bræstenbro er også en halv mil. — I »Danske atlas« findes omtalt en borg på Eslundsbjærg i Nim skov; og denne skal være bleven ødelagt af de svenske; der findes også omtalt, at der ved Bræstenbro har »stået et kloster eller kapel eller nogen anden stor bygning, hvis rudera findes, og hedder stedet endnu den gamle kirkegård«. Dette kloster skal efter min meddelerskes fortælling have ligget et lille stykke nord for borgen.

F. P. J. LUND, VINTEN-ENNER.

1282. I *Hår*, Haldum sogn, skal fordum have ligget en gård, som hed *Egelund*, hvor der skal have boet en berömt mand ved navn Gråsvend. Ligeledes en anden gård, der hed *Gammelgård*, på hvilken Tule Vognsen boede, som omtales med berömmelse i gamle viser. Der er også i Hadsten sogn et jærnførende jordlag, hvor der skal have været et jærnstöberi. Stoffet eller materien skal endnu ligge skjult i skoven og vilde ved en omhyggelig undersøgelse let kunne findes.

Resen. VI, 607.

1283. Ved Gamborg har ligget et stort slot, *Gamborg slot*, hvoraf der endnu er tydelige ruiner at se. Lige overfor hvor slottet har ligget, ligger ude i bæltet en lille ø, *Svineø* kaldet. På

denne ø skal der findes store kobberporte, der førte ind til löngange, som i sin tid gik fra slottet og ind under øen. På den tid, da Gamborg slot var i sin velmagt, var byen, der nu er anselig, kun en fiskerby. Ved disse slotsruiner skal der være slemt med spøgeri. L. F.

1284. *Gunderupgård* har ligget på en vold östen til, hvor den nu ligger, og voldstedet vises endnu. Der skal den have brændt tre gange. Så vidste de aldrig, hvor de skulde lægge den, og de sögte til kloge folk, da de nu var rædde for at lægge den der mere. Så blev der rådt dem at lade to bestemt lødde kvier med første kalv gjenne ud, og hvor de lå om morgenen efter, skulde gården bygges. De lå så på den nuværende plads.

NIELS KRISTIAN JENSEN, FREDBJÆRG.

1285. Der skal have ligget en herregård ude på noget, der kaldes Holmen, Gundestrupholm kaldes den endnu efter gården, for den hed *Gundestrup*. Der er en lille parcel der ude, og den siger man om, at den ligger på Gundestrupholm. Det hører her til sognet. Man skal til for en tre, fire år siden have set spor af volde og grave, men nu er det hele slöjfet, og gården er delt i tre.

MADS SÖRENSEN STÆR, GLENSTRUP.

1286. I den bakkeryg, der er mellem Skuldelev og Östby, skal der ligge et slot begravet, som kaldes for *Halsborg slot*, og der vises i bakken som to længer, og for enden ser det ud, som der har været et tårn, for der er en lille rund kreds, og i gamle dage var der en sti op over bakkerne, som kaldtes Halsborgstien.

Optegnet af en bondedreng.

HENRY PETERSEN.

1287. Der er en mose lidt her neden for, der hører både til Tise og Junget sogne, den kaldes *Gåse mose*, og ude i den fortælles der, at der har ligget en borg, *Havbjærggård* eller *Hagbjærggård*. Omkring mosen ligger to gårde, som kaldes *Brokholm*. Den borg var så rig, at der var guldstænger for vinduerne. På den ene side af mosen viser det sig også, at der har ligget en bygning, og fra den og ud til stedet, hvor borgen har ligget, er en vej, der tydelig nok er anlagt af mennesker, men den er så langt nede i morads, te nu kan der ingen sten bjærges af den. Men længere oppe har de taget sten, og den har været en fire alen bred. Der er spor af, at der har været rækværk langs med den, og det er væltet ud. Træet har været arbejdet med menneskehænder. Længere ude i mosen findes en stor del fyr og granrödder, der står, ligesom de har været plantede.

KRISTEN MORTENSEN, VEJSMARK.

1288. I Brokholm sø har ligget et gammelt slot, som hed *Brokholm slot*, og det sted hører til Junget sogn. De steder der nede omkring har frit hartkorn, så der er noget, der taler for sagnets rigtighed, da det øvrige af Junget ikke er frit. Slottet

er sunket i jorden, og man har kunnet se ruinerne nede i vandet på et sted, som man sagde var bundløst. På dette slot har boet en kong Brok. FRU BRASK, JUNGET.

1289. *Hjortholm* lå i Furesø nær ved land, og de levninger af mure, man ser på land, var kun staldbygninger. Noget fra land står nogle svære egeblokke, og dem har borgen hvilet på. Hjortholm blev bygget af en rig og storagtig herremand, som sagde, at om end bølgerne gik aldrig så höjt, skulde Hjortholm dog ikke falde. Det skete imidlertid efter en tids forløb. Vandet skyllede hele den stolte borg væk. F. L. G.

1290. Nok findes der en sø i sognen, kaldes *Hjörnesøen*, på en halv mil nær grændsen. Der udi synes hart ved landet at skulle været en liden befæstning, kaldes *Hjörneborg*, dog mest lig at have været en røverkule, og ligger der ud mod søen en plads, som kaldes *Gjellesbo*, hvor de mene at skulle været ladegården til fornævnte lille befæstning. En sten ligger ud fra samme Hjörneborg, som kaldes af indbyggerne *Kongshallen*, og menes det, at samme Hjörneborg skulle blevet vusteret (?) i gammel tid, når krig haver været imellem rigerne. GJEMSØ, VILLANDS HERRED.
Præsteberetn. Ole Worm.

1291. *Gjessinggård* ligger på en skråning ned imod den dal, der løber ned imod Tvede. På den anden side af dalen har ligget en herregård, der hed *Hundstrup* (udt. Humstrup). Om den siges:

Gjessinggård den røde
lagde Hundstrup øde.

I nærheden af, hvor den har ligget, er noget skov, der endnu kaldes Hundstrup-skoven. LÆRER HOLM, TÖRSLEV.
Navnet er nok ellers Hungstrup, se også Trap V. 561.

1292. Sønden for *Gjessinggård* har ligget gården *Hovstrup*. Gamle folk i Östertörslev fortæller, at H. blev lagt øde, fordi G.s jorder var de bedste.

Gjessinggård den røde
lagde Hovstrup øde.

Stedet, hvor gården har stået, kjendes endnu. En mand, som plöjede der for nogle år siden, fandt en hestesko og nogle røde mursten. Der findes endnu en skov ved Gj., som kaldes Hovstrup skov. H. A. B.

1293. I *Vebbestrup*, sydöst for *Gandrupgård*, ligger en sø, som kaldes *Hvarre* sø. Et par hundrede favne ude i søen er et gammelt voldsted, som har været landfast ved en smal dæmning. Dette kaldes *Hvarre slot*. Norden til Buderupholm ude i kjæret ligger et andet meget stort voldsted. Den ridder, som boede på dette slot, hed Hovmand, og han stjal datteren fra Hvarre slot, men det vilde faderen ikke finde sig i, han satte efter ham og indhentede ham med sine folk ved den dam, der er midt mellem Rold og Gandrup og endnu kaldes *Hovmands dam*. Der blev han slået ihjel. PENS. LÆRER C. BRØGGER, RAVNKILDE.

1294. Der er to gårde og nogle småsteder i Årestrup, som kaldes *Stubberup*, og her siges i gammel tid at have ligget en borg. Så skal der have boet nogle riddere på et sted i Rold sogn, som de kalder *Hofmandsdam* og hvor der nu ikke er spor af bygning. De lå i trætte med dem på Stubberup, og kjæmpedes idelig. Hofmandsdam ligger syd for Rold, det er en lille dal, de kalder sådan, og der er kun en tre fjerdingvej mellem de tre steder.

JENS RAVNKILDE, HAVERSLEV.

1295. Gårdspladsen til den gamle *Hvolrisgård* er her neden for min gård. Der er to fiskedamme, den ene kaldes Svenddam, den anden Gammelgårds dam. Den ene skal have ligget inde i gården, og den er nu næsten helt groet sammen. Den anden er dyb, og der skal stuehuset være sunken. På det sted, hvor der har været kjældere, er der endnu to grönne huller. Midt imellem dem er en lille forhöjning, hvor nedgangen til kjælderne har været. Der er plöjet en stor lås op, og den har a endnu, det er låsen til dören for langloen. Desuden er der også fundet dörhængsler.

MORTEN NIELSEN, BJÆRGEGRAV.

1296. Ved *Höjgård* har Gorm den gamle haft et jagtslot, og man kan endnu se rester af det, bestående af murbrokker og voldgrave. Fra det slot gik en löngang over til Jelling. I min ungdom fandtes på gården to guldkalve, men de stammer vel ikke fra den tid.

ANDERS JENSEN, BÅSTRUP, Ö.-SNEDE.

1297. *Jungshoved* slot sydöst for Præstø skal være blevet skudt ned i krigen. Man kan finde glasstumper og store sten på slotsbakken, som er omgiven af en grav, uden om hvilken man ser spor til volde. Fra slottet skal der have gået en löngang til den nærliggende kirke. Ligeledes skal der have gået en vindebro fra slottet over noret (en smal og temmelig lang indskjæring fra Östersøen). Af denne vindebro har man fundet tømmerlevninger. Slottet ejedes af en frue, som endte sine dage i stor fattigdom. Hun skal en gang have tabt en guldfingerring i slotsgraven og sagt, at lige så lidt som hun kunde få denne ring igjen, lige så lidt kunde hun blive fattig. Byen Stavreby har för ligget nede ved kirken, hvorfor man finder en mængde murstensbrokker der nede.

A. SMITH.

Fortalt af en gammel kone 1863.

1298. Lidt fra det sted, hvor hovedgården *Kjærgårdsholm* nu ligger, er et gammelt voldsted, som kaldes Dorris. Der skal gården have ligget for omtrent 300 år siden. Til det voldsted, hvor gravene endnu er, og hvorfra gården flyttedes i 1885 efter branden, skal den for over 200 år siden være henlagt, fordi man efter sagnet ikke kunde være på »Dorris« for spøgeri. Denne höj er nu plöjet, men viser tydelige spor af at have været en borgplads. Man siger herom:

Den, som Kjærgårdsholms Dorris kan vind',
skal blive den rigeste, som er født af en kvind'.

LAVRIDS JØRGENSEN.

1299. Der har ligget et slot nede i engene ved Sig, den hed *Knofholm* og var et røverslot. Dronning Margrete tvang dem til at brække det ned. Det var bygget i en ottekant, og der var en tre, fire alen fra grunden til indgangen, så de havde en stige at gå op på.

EBBE SMED, TORSTRUP.

1300. *Nörholm* har ligget omme på Knopholm. En kan nok se, der har været grave om den, men de er så tæt ved hinanden, te der kun kan have stået ét tårn. Det har været en meget pjaltet herregård, förend etatsråden fik den, for ejeren boede her ikke. Den blev flyttet af frygt for vandflod.

FREDERIK OG NIELS HORSBØL, TORSTRUP.

1301. Der er en forhöjning i Dragstrup en halv fjerdingvej fra fjorden. Der har været en borg, som kaldtes *Kobbervold*. Det har nok været en røverborg. De kunde ikke se den fra søsiden, for der er en bakke lige for den, og den skulde man helt uden om. Der er volde og levninger af den borg endnu.

ELSE OG MAREN DISSING, SKALLERUP.

1302. I Skarrild har været en gård, som hed *Kragelund*, man kan endnu se stedet, der er en lille om sommeren tör dam, og heden bærer også spor af, at den har været dyrket. Lidt östen for ligger fem smågårde, som hedder *Lustrup*, og der fik herregårdens folk vasket, derfor kom det til at hedde Lustrup. En fjerdingvej til vest ligger Bukkjærgårde i Assing. Navnet skal komme af, at herregårdens bukke og geder havde græsgang der i kjærene.

PLANTØR ANDREAS CHRISTENSEN.

1303. På *Mandruphöj* er der fundet en mængde svære teglstensbrokker, som de kun findes i de ældgamle ruiner. Den er endnu ikke udgravet, dog findes der et hul i toppen af den.

S. JENSEN SORT, ÅRHUS.

1304. I *Oksvang* har ligget en gammel herregård. Pladsen, hvor den har stået, kan endnu kjendes, og der findes en del murbrokker, men forøvrigt ved man intet at fortælle herom.

HANS KRISTENSEN MADSEN, SADERUP.

1305. Det er ikke så længe siden der blev gravet op nede, hvor den gamle Oremands gård har stået, og da fandt de, der gravede, flere benrade af mennesker, som de troede var fra den tid, da gården brændte.

FR. C.

1306. Forhen var der to ridderborge i Kragelund, den störste var *Refshale* og beboedes af ridder Ulrik Volfhagen, den anden var *Hjöllund*, og her boede ridder Krøkke. Disse to herrer lå i stadig strid med hinanden, og når de om søndagen drog til bede-

huset i Engesvang, kunde de ikke lide at se hinanden, hvorfor der var sat en mur op imellem dem. De lå også oftest i fejde med hinanden.

Ulrik Volfhagen havde 40 svende eller krigere, hvoraf de 20 var beredne, desuden 40 heste, 12—14 køer og 700 får. I Vesterhavet havde han tre skibe, hver bemandet med 50 mand, og de rejste uden lands på tog. Hjemme på borgen havde svendene skydeøvelser med flitsbuer, og hvem der kunde træffe et vist punkt et bestemt antal gange, kunde blive ridder. Den tavle, der er ophængt i Kragelund kirke med præsternes navne, er oprindelig skjænket af herren til Refshale, hvilket fra først af stod på den. Hjöllund må have ligget ikke langt fra det nuværende Klosterlund.

Refshale, Klosterlund, Overgård, Kejlstrup, Vinderslevgård og Revl har i gammel tid været ridderborge. Til Refshale hørte den störste del af Kragelund sogn indtil Overgård skjel. Vinderslevgård var en stor gård; dertil hørte Vinderslev, Sinding, Sejling, Lemming og Serup sogne og mulig mere. J. J., REFSH.

1307. Efter folks sigende på Samsø har Marsk Stig lagt de tre borge, *Hjortholmhus*, *Söllemarkgård* og *Visborg* øde og taget øen i besiddelse. Hjortholmhus skal være opført af en broder til Angantyr; hvem der har opført de andre borge, véd folk intet om. Et stykke jord lidt vest for Ny-Brattingsborg kaldes Bårrehaaw (Borghave) og her er ved gravning flere gjenstande fundne, deriblandt en, som lignede en sukkertang. Söllemarkgård (ved Tranbjærg), er Gammel-Brattingsborgs tidligere navn. Ny-Brattingsborg vra en avlsgård til Söllemarkgård, og var befæstet med voldgrave, men var ingen fast borg. I ældre historie kaldes den Brattensborg, og den folkelige udtale af navnet er ligeledes »Brattensbårre«. Historien nævner en Hjörvard som broder til Angantyr; og da borgens navn på Hjortholm kan udledes af hans navn, er det måske ham, som har opført Hjortholmhus. MIKKEL SÖRENSEN.

1308. På *Hjortholm*, hvor Marsk Stig siges at have boet, findes endnu vel bevarede voldgrave af en borg, som kaldtes *Hjortholmhus*. Der fortælles, af Marsk Stig havde et drikkebord af en svær egeplanke. Langs kanterne var den besat med en række tænder; ti hvis en mand under et drikkelag mistede en tand, var det hans pligt at drive den ind i bordpladen. Efter folks sigende blev dette bord ført til Stavns, da Hjortholmhus blev nedbrudt, og der savet ud til tømmer til et hus, hvori det endnu findes. I såvel Stavns, som Alstrup og Taftebjærg træffer man ofte store, røde mursten, som har et hjærte stemplet i dem; disse siges at være komne fra Hjortholmhus. Man kan endnu se disse mursten i gamle bindingsværkshuse i de nævnte byer. De to bakker på Hjortholm kaldes endnu af folk for Hjortholmhusene. Om Marsk Stigs drikkebord hedder det fra andres fortælling: I en bondes hus i Stavns var et egebræt eller planke, som skal

have været Marsk Stigs på Hjelm og været brugt som bord eller retterbænk, hvilket egebræt var bragt dertil, da Hjelm slot blev nedbrudt. Det var i den tredje gård i Stavns, dette bræt fandtes. Det blev solgt i 1870 og findes nu i et hus i Nordby.

MIKKEL SÖRENSEN.

1309. Ved Åsted kjær er der også en hel del skandser, og uden for i kjæret der har været en svært befæstet borg. En gang de var ved at slöjfe på dem, traf de mursten og trak en 18 alens egekjæp ud. En mand i Åsted havde heste til at slæbe den ud med. Den var fuldt firkantet. Den borg hed *Sallingborg*, sådan har navnet da gået imellem folk.

Der skal være en skat nedgravet i den å, som løber forbi Sallingborg og kaldes Hinnerup å. Det er lige ud for borgen. Der har været arbejdet på at hæve skatten ved midnatstid, men man fik den ikke. ANDERS KRIST. NIELSEN, MØGEL-TORUM.

Jeg har været på denne borgplads og fundet den meget mærkelig, især var skandserne særdeles interessante at besé. Sådanne oldtidsminder burde have været fredede for længe siden. År efter år graves der i dem og ødelægges de.

E. T. K.

1310. *Skavange* har en gang været en herregård, som de gjorde hove til. Der var grave og al ting om den, og det er til syne den dag i dag. HANS FLADBIRK, SØHEDEN.

1311. Henne efter Vivild har ligget en herregård, *Skovgård*, der gik helt til grunde, og så brækkede de den ned. Men der står endnu så meget, te de kan se, hvor den har vær.

Imellem Karleby og Skjörring har ligget en gård. De kan endnu plöje mursten op på pladsen, og der findes af disse gamle munkesten her i byen. PEDER KRISTIAN KRISTIANSEN, KARLEBY.

1312. Skovgård slot lå i Nörager sogn. Der findes en stor voldgrav, og der er endnu betydelige murlevninger. Slottet har haft fire tårne, hvis grund endnu sees. Her boede Kaj Lykke, og da han tog dronningen med vold, kom kongen selv herover med en stor hær og lagde helt slottet øde. Kaj Lykke måtte flygte til Tyskland. Han var ellers rig, men kongen tog alle hans godser, så han tilsidst døde i fattigdom.

Et andet sagn fortæller, at Hans Mollerup boede på Skovgård til 1760, men så blev han så forarmet, at han måtte flytte gården. Omegnens bønder og herremænd stjal da vinduer og döre, mursten, tagsten, tømmer og alt muligt, indtil pladsen blev øde, som den nu er. J. V. NISSEN, RAMTEN.

1313. I Brede sogn ligger to gårde ved navn *Svendstrup*, men i gammel tid skal der lidt vesten for dem have ligget en herregård. Jeg véd ikke bestemt, om den har heddet Svendstrup, Svaneborg eller, som og siges, blot Svane. Endnu opplöjes store mursten og andre murrester. A. L.

1314. Her nede ved Frisenvold har ligget en gård, der hed *Torupgård*. Det er inde på Fiskerhusets mark. Skoven der nede kaldes Torup buske den dag i dag. A har set stedet, det var en stor forhöjning. Den borg skal have været på Erik Glippings tid Men herrerne lå og plukkede hinanden den gang.

HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

1315. Udi Sandagerby vesten for den nordeste gård findes en holm, hvorpå haver stået en herregård, og kjendes gravene endnu der omkring, men hvem der haver boet på, kan man ikke vide. Men holmen kaldes endnu *Tules holm*. Kunde vel være muligt, at hr. Tule Vogn sönners slægt, haver boet derpå.

SKURUP, VÆBMÆNDHÖJES HERR.
Præsteindb. Ö. Worm.

1316. Udi Ellinge langskov, som ligger til Søgård, haver i gamle dage standet en herregård, eftersom steden endnu kjendes, i synderlighed en brønd neder i jorden omsat med kampestene, dog næsten igjenskudt med jord. Somme mener, at det skal have været et lidet slot ved navn *Tvevad slot* af åen, der ligger der neden vesten fore, som kaldes Tvevad, hvilket de ville colligere udaf en gammel dansk vise, sjunges om kong Valdemar 4., skal have haft en slefred af adel, hvilken, tilspurgt af dronningen, hvad hendes morgengave var, skal hun iblandt andet have svaret:

»Han gav mig borg, han gav mig len,
han gav mig Tvevad slot i Fyen. RÖNNINGE.
Præsteindb. O. Worm.

1317. I Verst skov er der et stykke, som kaldes *Trælleborg skov*. Her findes en firkantet jordvold, der dog så vel som den indhegnede firkant er begroet med træer. Bønderne påstår, at her har stået et slot, som har hedt Trælleborg. J. M.

1318. Trælborg er lige her norden for. Det er en voldplads, og der er også fundet mursten der. De vil have til, at der er en skat skjult der, og pålidelige folk siger, at de har set et lys brænde der. Der har også rullet en guldtønde der inde.

MARIE JONSEN, EGHOLT.

1319. Af det gamle *Vellumgård* i Sydsalling er pladsen endnu kjendelig. Den er lige öst for Stengård i Håsum på östsiden af en smal eng, og der er endnu dybe grave omkring forhöjningen. Her skal Jens Glob have boet. N. PEDERSEN, BOLLE.

1320. I Fjand österenge ligger der en forhöjning, som kaldes *Voldegrøft*, hvor der skal have ligget en herregård. Når herremanden kjørte derfra til *Kabel* kirke, kjørte han gjennem en skov, som lå mellem Skarbjærge og Fjand. Der ligger nu 2—4 alen sand oven på en törvemose. Jeg kom en gang til en klynekaster der, som fandt en bronceøkse, imens jeg var der, forneden i törvemosen. Efter min mening har sagnet på en måde ret, ti

under alle törveenge omkring Nissum fjord findes gammel skovgrund, som er kjendelig af den måde, hvorpå stubbene med deres rödder står fast i undergrunden. Det er disse sænkninger og hævninger i landet, der findes så mange spor af i Vestjylland, som også her har virket, og så er törvemosen tilsidst overskyllet eller overføget med strandsand. KR. L. VESTERGÅRD.

1321. Den herregård, der har ligget her ved fjorden i Fjand, hed *Voldegrav*, og herremanden havde en stenpikket vej her vesten om den gård, de kalder Kjær, som han kjørte på ad Skåårbjærg kirke. De sten af kirken, der lå ved havet, de var tilhuggede, og dem har Kræn Mose kjørt hjem af, for det var i hans strandlen. KRISTEN OLESEN, FJAND.

1322. Jeg tror, at herregården her i Fjand har heddet *Voldegård*. JENS KR. KORSGÅRD.

1323. *Nörre-Vosborg* er en over hele Danmark bekjendt herregård, mens derimod *Sønder-Vosborg* er næsten ubekjendt, skjöndt den var lige så stor som Nörre-Vosborg, förend i slutningen af forrige århundrede godset blev bortsolgt og gården udparcelleret til held for Ulfborg. Men ingen af de to herregårde lå i middelalderen, hvor de nu ligger; Nörre-Vosborg lå da i Hestehaven norden for, og Sønder-Vosborg sønden for Gammelåen, hvor man i bakkerne endnu finder mange mursten. Gammelåen var da det eneste udløb til Nissum fjord for Storåens vande. Der boede da hver på sin gård to herremænd, som ejede fiskeriet, især laksefiskeriet, i åen i fællig. De blev imidlertid uens derom, og det kom til stor strid og spektakkel. Manden på Nörre-Vosborg kom imidlertid i tanker om, hvorledes han skulde narre manden på Sønder-Vosborg. Han samlede alle sine bønder og lod dem grave en kanal fra fjorden og om gjennem Gjörding enge til Storåen, og der kom åen til at gå og går den dag i dag, kun under höjvande løber der noget vand med det gamle åløb, som forøvrigt er tilgroet nu. Nörre-Vosborg er endnu ejer af fiskeriet i Storå-strömmen, så vidt jeg véd. Men da åløbet flyttedes, flyttedes også sogneskjellet, og Hestehaven, som för hørte til Gjörding, kom nu til at høre til Ulfborg og Nörre-Vosborg med. Siden er de to gårde, for at undgå stormfloder, flyttede hen, hvor de nu ligger. K. L. V.

1324. *Björnholm* skulde have været bygget i Obdrupgårdens nuværende have; men alt det, der blev bygget om dagen, blev atter revet ned. Så var der en mand, der rådede bygmesteren til at opsøge det sted, hvor en björn havde sit leje, og der skulde han bygge gården. Han fandt også lejet ude i den sump, hvor gården så blev bygget, og der gik arbejdet godt fra hånden. Den fik siden navnet *Høgholm*.

På den oprindelige plads lå der i min faders tid en mængde

gamle munkesten. Hans gård havde vendrede vægge, men han kjöbte mange af disse sten for spotpris og murede en stor del af sine vægge op af dem. Mange mennesker kjöbte af disse sten.

JENS TOVBRO, LYNGBY.

1325. Marsk Stig byggede et observationstårn på *Obdrup banke*, og derfra kunde han se fjendens ankomst. Der var kun to overgangssteder, nemlig enten fra Hoed eller fra Björnholm. Banken ligger nu inde i haven, og på pladsen findes en hel del murbrokker. SØREN HØEG, HOMÅ.

1326. Tæt vesten for *Vordegård* skal have stået en borg, hvoraf der endnu findes rudera og grave. Denne borg skal have tilhørt Hald i Dollerup pastorat og været et jagt- og lystslot. Sagnet siger, at Ranild Jonsen skal have boet der.

VORDE LIBER DATICUS.

1327. For en 4, 5 år siden fandt Jeppe Lillelund noget til nordvest for Niels Bugges borgplads jorden helt fuld af mursten og tagsten og sorte skår, og det skal have været den oprindelige plads for Vosborg. Det er længere ude i vest end Niels Bugges borg, og der er en lavning ind ved, hvor der nu gror nogle siv, og der har sagtens været et åløb. Der er i grunden mere at se her end på det sted, hvor de siger, at Niels Bugges borg har stået. MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

1328. Der har ligget en gammel borg nordöst for Wotborg gård i Tæbring på en odde i kjæret. Den hed *Wotborg*, og de har gravet stenstumper op af den i kjæret i vor tid.

Der er også borgpladser i Bladborg, Vejerslev (ved Vejerslevgård), i Alsted (denne hedder Alstedvold og ligger ude i kjæret) og Kobbervold (i Kobberkjær). PEDER SKRIVER, MORS.

5. Gamle borgtomter uden navn.

1329. På en höj, som hedder *Stensbjærg*, findes levninger af en mur. Nogle mener, at det er levninger af et kapel eller et jagtslot, som dronning Margrete har opført der. På et sted, som hedde Burre, skal sørøvere fordum have haft en hule, og der sees grave, som er gjorte ved menneskehænder. HORNE, OVRØ.

Resen 1,70.

1330. Fra Horne-egnen Ovrø) vises nogle tomter af en mur i Havehöj, og nogle tror, at det har været et kapel, andre, at det har været et jagtslot, som dronning Margrete havde oprejst der. På et sted, der er kaldet Burre, siges at have været en røverkule, der brugtes også af sørøvere, og der sees grave, som er lavede af menneskehånd. HORNE LAND.

Resen I, 70.

1331. Lige östen for Kragelund kirke er en forhöjning, som kaldes *Kongebakke*, der skal kongen have haft et jagtslot. Klapbjærg ligger i den vestre side af Kragelund by, og det har vel sit navn af, at der er holdt klapjagt. E. T. K.

1332. Til *Brejning* er og en skov ved fornævnte revier næst Gaverslund skov. I samme skov findes en stor höj, omkring hvilken haver været en grøft og vold, som det synes, og straks nedenfor i skoven er en smuk grön, rund dal, som kaldes Favrdal. Det siges, at Ranild did skulle haft sin tilflugt. I denne skov ved strandsiden er en mølle, kaldes Brejning mølle, til hvilken løber en liden ström mellem tvende bjærge og gjör skjel imellem Brejning og Lillerup mark. Mogens Jensen, Gaverslund.
Præsteindb. til Ole Worm.

1333. Fra vestenden af Dover kil, som går norden om halvøen *Boddum*, strækker sig i syd til Skibsted fjord, der går sønden om, et lavt engdrag, *Brokjær*, hvor der fordum har stået en borg, af hvis grund der endnu sees levninger. Joh. Nielsen.

1334. Der er noget eng vesten for *Borum*. Det kaldes for resten søen og har også været sø, da man kan stikke en lægte langt ned i mudderet. Der ude midt i det bløde er en fast grund, aldeles hård og fast og med en stor kreds af forskjellige rækker af egepæle uden for, der er nedrammede uden nogen rigtig orden, men med visse mellemrum, som om det kunde have været rester af en bro. Der fortælles, at her skal have været en borg, en stor bygning har det da i alt fald været, og her har boet en fin adelig frue. Hun havde en søster, der boede ovre, hvor Hornborg nu er. Denne søster i Hornborg var meget rig, men også uhyre løsagtig, kort sagt en rigtig grim en. Det modsatte var tilfældet med hende i Borum, hun var fattig og ordentlig. Så en gang skal hun have sat søsteren i rette for hendes uordentlige liv, men fik det svar: »Hold mund, du, der bor så ringe«. Deraf skal Borum have fået navn, ti det var først Boring. Hun hævnede sig, idet hun kaldte søsterens bopæl Horeborg, der siden er blevet til Hornborg. Lærer Helligsø, Borup.

1335. Norden for Boring imellem Boring og Rask skov er der et sted i søen rammet en hel del egepæle ned. Det ser ud, som det har været en bygning med to vinkelbygninger. Det er i den side af søen, der vender ud imod Boring. Christensen, Boring.

1336. Ovre i *Havrum*, umiddelbart nord for byen, skal have ligget et slot, og det var bygget af en adelsdame, som der vilde have haverum, og deraf fik byen navn. Der er endnu spor af grave og pladserne, hvor de forskjellige bygninger har ligget. Der er lav eng rundt omkring. Ejeren har begyndt at jævne det hele, da han ikke har interesse for bevarelsen.

Kristen Møller Terkelsen, Kalvhave.

1337. Et sted her i *Hornborg* har ligget en borg, hvorpå en dame havde sin bolig. I Boring sø har også ligget en borg, hvoraf levninger endnu findes. Herren på dette slot havde utugtig omgang med damen i Hornborg, og folk fandt da på at give hendes slot navnet Horeborg. Siden syntes man, at det var sådant et grimt navn, og så blev det forvendt til Hornborg.

HENRIK SNEDKER, HORNBORG.

1338. To søstre ejede en herregård, men den ældste beboede den, for hun var jo stamherre. Den yngste var ikke gift, og så forlangte hun af søsteren at få et stykke jord til havejord. Det nægtede hun, og så kjøbte den yngste Havrum og byggede sig der et slot. Derefter skrev hun til søsteren, at nu havde hun fået Haverum. KRISTEN SKOVGÅRD, KALVHAVE.

1339. *Slottet* har ligget derovre i Søndholdt bjærge.
Der skal også have været et tingsted der omme.

OLE POVLSEN, JÆVNGYDE.

1340. Der har været et slot ovre ved *Skovsbjærg*, de kan endnu plove mursten op af det. Der er en gård her, der kaldes Kongsgården, en anden gård kaldes Jægergården. RY.

1341. Ved *Ingstrup sø* har stået et røverslot. Ruiner findes endnu tillige med spor af tre volde. NIC. CHR.

1342. Udenfor *Öster-Lindet* by ligger en strækning buske eller småkrat lige ovenfor engen. Det kaldes Ellekjær og ved den vestre ende deraf lå en kratbevokset höj, som kaldtes *Slotsbjærg*. Der skal have ligget et slot, og ovre på den anden side af åen er endnu at se som en stor plads eller flad forhöjning med grave om, som kaldes æ Holm. Det er lige umiddelbart oven for Nips å. Her skal også have ligget et slot, og man vil have fundet vejspor imellem de to pladser. For omtrent 15 år siden blev Slotsbjærg udgravet og slöjfet, og så fandt de deri en stensætning, som var dækket med en meget stor flad sten, og de andre sten rundt omkring var så store, at de blev kløvede og brugte til syld til en gård. Der inde fandtes et hoved med vel vedligeholdte tænder. KJØBENHOVED.

1343. Tæt ved gården *Føniksborg* ved Ågård i *Starup* sogn findes en firkantet jordvold med grave omkring. Der skal i gamle dage have stået et slot, og man skal endnu for mange år siden have opgravet en masse store kampesten der. Murbrokker har man nok også fundet en del af. En gang da der kom fjender i landet, lod manden, som boede der, sine tvende dötre gå gjennem en löngang, han havde ladet mure ind under den til gården hørende skov, hvor gangen endte i et par rummelige kamre, over hvilke der var opkastet jordhöje. Men der var ingen udgang fra disse jordkamre uden tilbage gjennem löngangen og slottet. I krigens tid blev slottet ødelagt, og ejeren mistede livet, men hans

dötre måtte blive, hvor de var, for da slottet styrtede sammen, var udgangen bleven stoppet, og så er de sagtens sultede ihjel. Höjene er nu overplöjede, men sees dog tydelig, og efter hvad der skjönnes, har det været et par kjæmpehöje. Men på dette sted vil man endnu om natten kunne møde to hvide jomfruer, der går igjen. J. M.

1344. Imellem Otting og Krejbjærg er der et langt dalstrøg, som går helt ud til fjorden, og der menes, at fjorden i gamle dage har gået helt ind mellem disse to byer, og at Krejbjærg skal have været en ø. Ved en gård i Krejbjærg, der kaldes *Krejbjærg-gård*, og som ligger nær ved dalstrøget, er der en forhöjning, og uden om denne forhöjning er der igjen ligesom nogle gamle grave, og der menes, at der i gamle dage skal have ligget et slot der.

JENS PEDERSEN, OTTING.

1345. I den vestlige ende af Gub sø var et stykke jord, der var indflydt, og det kaldtes *Dronningsholm*. Ved det sydöstlige hjörne og i den nordlige kant af skoven, som kaldes Hestehaven, lå også en gård, og stedet nævnes endnu Gårdsted. Men a har aldrig kunnet få at vide, hvad navn den gård havde. Der har været kalk og mursten, og da der i min drengetid blev indelukket et dige, som kom til at gå lige over pladsen, da kunde vi se, at der havde været en jordkjælder, og man kan se, at der er spor af grave og befæstning. Sønden for i skoven er Gårdstedbak, som er bevokset med træer. En gammel farbroder, a havde, der blev 98 år, han fortalte, at i hans drengetid stod endnu et hjörne af muren ved den gård, og der var en hel del hugne sten, som blev flyt til Vester-Kejlstrup og brugt til stuehuset til grund, da det blev bygget. Det stuehus er nu brækket ned, for det var bindingsværk, men der var lige godt muret grund. Han fortalte også, at muren af jordkjælderen stod endnu i hans tid, og hjorde-drengene lagde pinde over og ris, for at de kunde sidde i ly, når det var uvejr. Sognefogden i Balle han ejede grunden, og så gav han min broder lov til, at han måtte tage sten op af grunden. Men han blev ræd, da han gravede en dag og kunde ikke sove om natten, og så lod han det arbejde være, endskjöndt han havde kastet op for grunden et helt stykke. Der kom ét eller to fruentimmer om natten og bad ham om at lade det være, for det sted var det eneste, de havde at holde dem til. Der er også tydelig spor af, at der har gået hulveje ned gjennem skoven til det slot. Det har jo været en kongens gård, te denher lovkonge har boet på. Jorden fra skoven op til Balle kirke, kaldes *Kongens jord*.

JENS JENSEN SKOV, SEJLING.

1346. Her i Tjæreborg har været en kongsgård. Pladsen kaldes endnu *Borggård*, og derfra udgår en mængde gamle veje nord på ad Varde. Nord for Sneum kirke har der fra oldtiden af været et vadested over åen, og der er endnu overkjörsel den dag i dag. Imellem Borggård og vadestedet, som ligger i vest

og öst for hinanden, ligger en hede, som kaldes Wolmers hede, og en af Valdemarerne skal her have haft noget at gjøre, men hvad det er, kan man ikke længere mindes.

Ved samme overkjörsel har også i sin tid været en gammel bro, og der har indtil den seneste tid været stumper kjendt af pælene.

Der er en löngang under *Hælle banke*, som antages at føre fra Kongsgården. Når man kjører ad vejen over banken, kan man høre, det rumler der nede, og gamle folk kan også høre, det giver en hul lyd. LÆRER LEOPOLD BRUUN.

1347. I en lille skov ved *Pederstrup*, to mil syd for Odense, skal den berömte biskop Jens Beldenakke have haft en borg. Der findes dog ingen levninger af den, men folk peger på en bakke i skoven og siger: »Se, der lå i gamle dage Jens Beldenaks borg!« Om bispen og hans borg véd folk ellers ikke noget at fortælle.

JÖRGEN NIELSEN, SØLLINGE.

6. Herregårdes opførelse. Ringen i søen.

1348. De dæmmede pladsen op, hvor gården *Spötrup* skulde bygges. Et læs kostede en mark sølv, og de byggede så meget under jorden, at det varede syv år, inden det var færdigt. En ridder byggede det slot for at behage en jomfru, som kastede sin ring ud i moradset og der befalede ham at opføre en borg. Breinholt har revet store stykker af voldene ned, og da de jævnede dem, fandtes bagdelen af en kanon. I sydvest-hjörnet af volden var et sted, hvor der var spor af ild, og det var opmuret med kampesten. Det var måske det sted, hvor de glødede stenene til kanonerne. Der er endnu ringe i muren til at spænde forbrydere i.

RÖDDING.

1349. Når og af hvem *Spötrup* i Salling er bygget, vides ikke, men der fortælles, at en fornem frøken skal have smidt hendes fingerring ud i et morads med de ord til hendes tilbeder, at dersom han på det sted, ringen lå, vilde opføre en anstændig bopæl, skulde hun blive hans. Adelsmanden lod nu opdæmme med mange tusende læs sten, der var tilførte af egnens beboere og betalte tøndevis med en for hine tider meget betydelig pris 8 sk., men sagnet tilföjer også, at manden byggede sig fattig uden at erholde frøkenen. R. H. K.

1350. En ridder var ude at sejle med sin jomfru. Hun sagde: »Byg mig en borg på dette sted, så skal jeg ægte dig«. Dermed kastede hun sin handske, og i den var en ring. De byggede på den i tre år, inden de kunde komme oven jorden.

Nogle har set kuglerne, som er skudt på Spötrup fra søen

af. Belejrerne kunde ikke gjøre andre ture imod den end at spytte på hverandre. RØDDING.

1351. I Tim sogn ved Ringkjøbing ligger *Timgård*. Den har en gang været et stolt herresæde, men nu er der kun lidt tilbage af den gamle herlighed. I gamle dage lå borgen ude i et morads, der lå lidt norden for den nuværende Timgård, nu er der heller ikke morads længer, det er tid efter anden groet til og blevet fast bund, ja, enkelte steder er der dog lidt gyngebund endnu. Man kan endnu tydelig se, hvor borgen har ligget, sagnet fortæller således herom: Herremanden på Timgård gik en dag derude ved moradset med sin tilkommende brud. Så fortalte han hende, at han havde tænkt på at lade bygge en borg derude. »Det er umuligt«, udbrød hun, »det er ligeså umuligt, som det er for mig at få denne ring tilbage.« Dermed strøg hun en ring af sin finger og kastede ud i moradset. Men da foråret kom, fangede de en gjedde derude, og da den kom ind i kjøkkenet og blev skåren op, fandtes ringen i gjedden. Borgen blev også bygget, og der blev rammet pæle ned, som den blev bygget på. Samme herremand ejede foruden Timgård også Vestervig kloster, og dette kom det til at gå ud over, idet alle sten, der blev brugt til bygningen, blev hentede fra klosteret. Derom hedder det:

Timgård den røde
lagde Vestervigs kloster øde. MAREN BONDE.

1352. En frøken gik ud til en sø, der var norden for borggården ved Timgård, og vilde to sig, og der tabte hun hendes guldring i søen. Hun klagede sig ved det, da hun kom ind igjen, for den kunde hun jo aldrig finde, det var lige så umuligt, som der kunde blive bygt en borggård der. Så varer det til dagen efter, da kom fiskeren, og han havde tæjen en fisk, de skulde have til deres onden. Der finder de guldringen i den. Da hun nu havde sagt de ord, bestemte hendes broder og fader, at de skulde gå i opfyldelse, og så blev borggården opført. Han samlede alle de bønder til, han kunde få, de skulde bære sten til og jord og hvad de kunde, for at få hullet fyldt, og bygningen blev opført på jærnlænker og stenpæle. I min tid har en kunnet se stenene, men det er revet ned for mange år siden.

ANE KIRSTINE KRISTENSDATTER, HOVEN.

1353. En junker havde fået lyst til en dame, og de kom til at spasere sammen. Så kastede hun en ring ud i et morads og sagde, at hun vilde have ham, når han byggede hende en borg der. Så gav han sig til at bygge, og på den måde blev *Nörlund* til. Den skal have været med så höje tårne, at de kan have stået på Vejrmøllebakken ved Ålborg og have set spirene. Der skal også have været en vindebro og med en kobberport for, og de kunde stå her i Haverslev og høre, at de lukkede den om aftenen.

JENS RAVNKILDE, HAVERSLEV.

1354. Peder Gyldenstjerne friede til en datter på *Vestervig kloster*. Så kom hun hen at besøge ham, og han udtalte sig med, at han vilde bygge et slot i et morads uden for gården, hvor der var dybt og klart vand. Hun tog da en guldring af hendes finger og smed derud, idet hun sagde, at lige så umuligt det var at finde den ring, lige så umuligt var det at bygge et slot her. Han vilde dog prøve det. En tid efter fangedes der en fisk i moradset, og da de gjorde den ren, fandt de en guldring i fisken. Peder Gyldenstjerne byggede slottet, hvoraf der endnu findes spor, idet der endnu er store sten i grunden, men det hele er forøvrigt groet til. Et gammelt vers siger:

Timgård den røde
lagde Vestervig kloster øde.

HENRIK JENSEN, HORNBORG.

1355. Herregården *Nörlund* ligger ved den vestlige side af Rold skov i et kjær, som fordum siges at have været et morads, hvilket også er meget sandsynligt. I dette morads skal gården være bleven bygget af følgende grund. En ung adelig herre bejlede til den bekjendte Ellen Marsvin, og en dag, de red side om side forbi moradset, gav hun ham sin hånd på det vilkår, at han skulde bygge en borg på det sted, hvor hun kastede en guldring, med et tårn så höjt, at man derfra kunde se spiret på Budolfi kirke i Ålborg. For nu at blive sin forsmåede bejler kvit, kastede hun ringen ud i hint uføre, hvor det dog lykkedes ham at få borgen opført, og Ellen Marsvin måtte holde sit løfte. Andre beretter om Nörlund, at den skal have været en røverborg, hvis ejere ikke var til at lide på, hvorfor dronning Margrete måtte nedlægge den, men den blev dog senere opført påny.

M. C. NIELSEN, BÆLUM.

7. Herregårdes opførelse i moradser.

1356. Der fortælles, at borgen *Spötrup* er opført af en sørøver ude i en sø, og de byggede på den i 7 år, for ligesom de byggede, så sank det ned i jorden, og der er lige så meget mur under jorden som ovenfor. Der skal være et hul i muren fra det øverste til det nederste, og det menes at være en löngang. En gang prøvede en mand på at lade sig sænke derned, og han havde lys med sig, men turde ikke blive ved længere, for lyset gik ud. Der menes, at hullet fortsætter sig ud i en gang, som de røvere kunde komme ud igjennem. En gang lod en karet sig se ude i borggården med heste for, og den kjørte ud af gården og ud i søen. Hvor den kjørte ud, er nu blevet en vej, for på dette sted er søen bleven udtörret. Den sydlige flöj har en gang været

riddersal, og det er let at se. Somme fortæller, at nogle riddere en gang dandsede en jomfru ihjel der. De dandsede med hende så længe, te blodet kom hende af næse og mund, og hun greb sig da for munden med hånden. Lige idet hun så var ved at falde om, greb hun sig atter med den hånd efter muren, og da blev den blodige hånd siddende der. Der har været hugget sten ud på det sted og sat andre ind, men pletten kom bestandig igjen. Den er formet som en menneskehånd.

Andre fortæller, at en jomfru har indmuret et barn der. I den östlige flöj er der en dör, hvorfor der hver nat bliver sat en gammel hestesko. Den bliver altså brugt som lukke, men når jomfruen kommer dertil, kan hun ikke komme der igjennem, för hun har gjort den omvej, som hesten gjorde, mens den havde skoen under. Ellers slår det med dörene hele huset igjennem, og der bliver sådant spektakkel der. HANNE STORGÅRD, RÖDDING.

1357. Der var en grov rig mand, der vilde have en pige, han havde lyst til, men hun vilde på ingen måde have ham. Så kom hun til at sige, at hun vilde, dersom han var så mægtig, at han kunde bygge et slot ude i den sø, for det tykte hun var umuligt, og så var hun da fri for ham. Da hun havde sagt det, tog han hende på ordet og gav sig til at bygge, og de sagde, at han gav sig hen til Fanden, for at han skulde hjælpe ham. Han begyndte med at ramme en mængde bøgepæle ned i bunden og lagde kobberlænker om til at holde dem sammen med. De gamle siger, at *Engelsholm* virkelig er bygget på bøgepæle. Så fik han jo slottet bygget, og hun måtte have ham, skjöndt hun ikke vilde, for deres aftale var vidnesfast. Da han så skulde dø, vilde han ikke derfra og forbeholdt sig et kammer at være i alle tider — det er i det nordvestre hjörne — og han vilde have en ny pude at ligge på hver nytårsaften. Han spögte ude i dyrehaven i mange år som en sort hund med nogle store öjne. Sådan fortaltes der i mine drengedage, men nu hører én aldrig til det, endda folk, der endnu er levende, har været i spil med det. En gang kom der en fin herre kjørende, og han havde en kusk med. Så vilde hestene ikke gå, da han kom i dyrehaven. Han tærskede på dem, alt hvad han kunde, men nej, de vilde ikke. »Da skal og Fanden flytte og føre jer af sted!« Det første kusken havde sagt det, skjennede de af sted og blev ved, til de kom over en å, da holdt de op. Så sagde manden til kusken: »Havde du set det, jeg så, så havde du ikke sagt det, du sagde.« Kusken vilde da have at vide, hvad han så. Ja, der stod en stor sort hund med nogle slemme store, gloende öjne for ved hestene, og så såre de kom over rindende vand, så var hunden forsvunden. Der var megen snak om, hvor strængt det var at komme gjennem den dyrehave om aften. Gården blev kaldt Engelsholm, for det det var en engel, der hjalp manden at bygge, men det var rigtig nok en sort engel.

KRISTEN EBBESEN, EGTVED.

1358. Hvor herregården *Lingsholm* ved Frederikshavn nu ligger, var fordum en sø, derfor er jordsmonnet op til den ene længe endnu meget blödt og gyngende, og de gamle grave måtte man kaste til, fordi bygningerne begyndte at synke. Om gårdens første anlægger fortælles, at han vandt et væddemål fra sin broder ved at blive færdig med sin gård, förend denne med sin, som dog opførtes på fast grund. Forbitret herover overfaldt den sidste broderen, dræbte ham og vilde nu tilegne sig Lingsholm. Men de brugte endnu det gamle kneb at udbede sig lov til at så og höste én sæd, der naturligvis blev agern og bog. F. DYRLUND.

1359. En Rosenkrantz kjöbte *Rosenholm* af biskoppen i Århus. Den gang lå den på Skjörring mark, men så blev der spået den Rosenkrantz, at hvis han byggede den i det morads, hvor den nu ligger, skulde stammen aldrig uddø. SÖREN NIELSEN, SØBY.

1360. Jens Råbæk fortalte, at *Birkelse* brændte 1579 tillige med det gamle arkiv, og deri fandtes blandt andet et gammelt dokument, hvori stod, at herregården *Rødslæt* er bygget på 18 favne vand. NIK. CHR.

1361. Man siger, at *Voergård* er sat paa gunge, men der er alligevel fast sandgrund under gravene. På Teglbakken på *Jigstrup fælled* er fundtes sandstensbrokker af samme slags som figurstenene, der sidder rundt omkring i murene.

PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, JIGSKOV.

1362. Rollingen på *Voergård* er sat på egestokke, der er bukket på pæle i jorden med nokker i, og så er der hugget huller i stokkene, som passer til nokkerne. Disse stokke ligger da fladt ned på pælene, og ovenpå dem er murene byggede. Alt dette underlag er af godt eg, og disse ege er skovede på *Jigskov fælled*, hvor der i sin tid har været stor egeskov. Man har i vor tid truffet store egestammer, der lå omstyrtede der, og en mand fandt henne ved Jigskov vandmølle en sådan egestamme, som han vilde have haft til nedertömmer i et hus, men da han fik den rigtig op, viste det sig dog, at den ikke duede.

PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, JIGSKOV.

8. Forskjellige herregårdssagn.

1363. *Porsborg* hin røde
lagde Peder Baggesens guld øde.
Han boede i Ribe. KARL ANDREASSEN V.-VEDSTED.

1364. *Rosenholm* den røde
lagde *Kalvø* slot øde,
Skafføgård den grå
hjalp til, hvad den kund' formå. L. N. HOLST.

1365. I *Åle* er en större bondegård på 12 tønder hartkorn, som kaldes *Bjærgegård*, og så er der en lille gård, som kaldes *Brejnholmgård*. Disse to gårde har oprindelig været större gårde, og der har været uenighed imellem dem. Bjærgegård har så taget luven fra den anden, og deraf kommer ordet:

Bjærg den rød'
la' Brejnholm ød'. PASTOR DAHL, VEERST.

1366. Der er et gammelt vers, der siger, at

Lerkenfeldt den røde
lagde både *Bunderup* og *Kokholm* øde.

De har også fortalt, at præsten i Fovlum skal være bleven taget ude i heden og slået ihjel der, fordi han prækede over, at

Lerkenfeldt den røde
havde lagt Svingelbjærg kirke øde.

Det blev herren på Lerkenfeldt gal over, og så gjorde han den slemme gjerning at slå præsten ihjel. Der er et bitte grönt sted der ude, hvor drabet foregik. POST-LAVST, ULLITS.

1367. *Bunderup* lå östen for møllen og vesten for den kjærshale, der hedder Præsthale lidt oven for åen. Sønden for Kokholm skal der have været to fiskedamme på søndre side af vejen, og man kan da for resten se endnu, hvor de har været.

NIELS ÅRUP, SVINGELBJÆRG.

1368. *Kokholm* skal have ligget, hvor nu *Lerkenfeldt* ligger, og så var der et par gårde længere til öster, der hed *Bunderup*.

JENS LYNGBORG, HAVBRO.

1369. Der lå forhen en gård på *Lerkenfeldts* vestermark og én på östermarken. *Kokholm* lå et bitte korn nordöst for Duedals höj, og norden til höjen er en dal, der kaldes Duedal. Lige östen for den dal har gården ligget. I den tid a var hyrdedreng, lå der en stor masse sten, som siden er blevne ført ned til Lerkenfeldt. Den anden gård har ligget lige norden til møllen oppe på marken. De to gårde blev så brækkede ned, og materialierne ført til det sted, hvor gården *Bunderup* blev bygget.

Et kjönt korn östen til møllen har Bunderup bro været, og der ligger mange sten af den endnu i åen. I min drengetid var der mange flere. Broens plads er tydelig kjendt på de mange hulveje, der løber derned, og der er ikke mere vand om sommeren, end at man nemt kan vade over. JAKOB ÅRUP, SVINGELBJÆRG.

1370. I fordums tid boede der en ejer på *Katholm*, som hed Thomas Fasti, og hans frue hed Mette. Gårdens bønder var hun så grumme hård ved. Når de havde noget som helst töj, der var farvet, gjente hun dem til at aflevere det. Det töj hængte hun så i en lang gang, og der hængte det, indtil det blev opædt af møl og faldt ned. Sådan blev de begge to ved med at være så hårde, indtil den tid kom, de skulde her fra. Men så havde fruen

givet sig hen til den Slemme og havde gjort bestemmelse med ham, hvad dag han skulde have hende. Da dagen nu kom, sendte hun hendes pige ned i vinkjælderen efter to flasker vin. Pigen bad om at blive fri, da hun ikke var så meget dristig, men der var ingen snak, af sted måtte hun. Da hun kommer op med vinen, siger fruen til hende, om hun ikke så noget nede i kjælderen. Hun svarede nej. Lidt efter siger fruen til hende igjen, hun skulde gå ned efter et par andet flasker vin. Da hun kommer derned, bliver hun forskrækket, for der stod et lys og brændte på et rullebord, som var der nede, men andet så hun ikke. Det fortæller hun nu fruen, da hun kom op igjen. Noget efter skulde pigen hente vin tredje gang. Da hun så kommer derned, sidder der en mand nede ved bordet med en bog for ved sig, og han siger til pigen, om hun vilde nu forrette det til hendes frue, at hun skulde værsågod at komme, for nu var det tiden. Hun kommer så op og beretter fruen det. Fru Mette laver sig så til at gå og stiller sig an forved trappen. Da hun nu kommer der midt for, siger hun til pigen, te hun skal skyde på hende. Det vilde pigen ikke godt, men må jo til det, da fruen truede hende til at gjøre det. Så flyver hun ned og kan ikke bare sig for at skrige, for der står han neden for og griber lige midt på hende og klemmer hende op mod væggen og tager der livet af hende. Der bliver så en blodplet, som var der indtil for 30 år siden. Min fader arbejdede som bødker på gården, og han viste mig de pletter i den kjælderhals; det er, ligesom man kan sætte fem fingre på væggen, og der foruden er mange andre blodstænk. De har hugget et helt kvarter af muren for at få dem væk, men det lykkedes ikke. Levningerne af hendes legeme blev nu begravede af hendes slægt, som skik og brug er. Efter hendes død blev manden mere blød af sig og gav bønderne en hel del, for det de havde lidt under hende. Nogle år efter blev han dødssyg og skiltes så også herfra. De havde kun en eneste sön, og forinden manden døde, kaldte han ham ind til sig og gav ham hele arven. En tid efter blev det sådan på gården, at ingen kunde være der for spøgeri, og ingen turde være der. Så sælger sönnen gården, og da han har fået pengene for den, rejser han hans vej. Men nu kom det ham for, te det var syndige penge, han gik med, og dem vilde han ikke have. Altså går han ned til havet og sejler ud i en lille båd, smider så hele summen i havet og beder Vorherre, at alle de penge, der var uretfærdige, måtte synke, men alle de retfærdige flyde oven på. Så var der ikke flere, der flød, end en gammel toskilling, de andre sank. Den tager han og putter til sig, og nu havde han ikke flere penge end den. Derefter tager han til søs. Den dag han kom med fartöjet, var han bleven tørstig og gik ind i et lille hus for at få lidt at drikke. Inde hos de småfolk var en to, tre pæne katte. Han spörger dem, om han kunde ikke få den ene af dem, for han vilde gjærne have den med til søs. Jo, de vilde gjærne af med den, da de havde for

mange, og så giver han hans toskilling for den kat. Nu rejser han. I det mellemrum han er borte, måtte den nye ejer af Katholm ned til præsten og have ham til at mane fruen ned, da han heller ikke kunde være på gården. Præsten maner hende så ned i engen, der er lidt uden for gården, og der blev sat en svær egestötte ned over hende; den står der formodentlig endnu. Jeg har været ved den og set den. Så snart der var noget, der tog ved den og ruskede, var der også noget, der råbte: »Ryk hårdt!« Så skal vi høre, hvordan det gik med sönnen og hans kat. Da han nu sejler, kom de på en stor ø, hvor skipperen lander, og de kommer i land et sted og kommer ind i et hus, hvor de skal have noget at leve af tillige med folkene. Mens de sidder og spiser, sidder folkene ved bordet med en bitte kjæp. Han ser på dem og kan ikke forstå, hvad det skal betyde. Det viste sig dog snart, hvad der var ved det; der var så mange rotter, at de gik op og spiste med folkene, og de skulde sidde og gjenne dem væk med den her kjæp. Så spörger han, om de er sådan plaget med de dyr over hele øen. Ja, de var. Ja, da havde han en kat om bord, og når den kom, skulde der ikke komme en rotte i stuen, så længe den var der. De vilde jo ikke tro ham, for sådant et dyr havde de aldrig hørt sige af; men han henter katten og kommer med den i en kurv og lukker den ud. Den springer på rotterne og bider dem den ene efter den anden, og et öjeblik efter var der ikke en rotte at se i hele værelset. De spörger, om de ikke kunde få det dyr at kjøbe. Nej, ikke endnu. Men han vilde opholde sig lidt der, for han kunde se, at katten var med killinger, og så kunde der blive mere ud af det. Den fik killingerne, og så bød folkene på øen ham så meget for de katte, at det var mageløs. Han sælger dem og får så mange penge, at han rejser hjem og kjøber Katholm tilbage for de penge, de var erhvervet på retfærdig måde. Siden blev gården kaldt Katholm — sådan hed den ikke først — for det den er kjöbt for en kat.

Bødker Chr. Kajsen, Udby.

1371. *Kjærgård* skal have stået på Bjærget (Herredsbjærg), og derfra blev den flyttet hen til, hvor *Lundagerholm* nu ligger. Der boede en ung ridder, som friede til en adelig dame. Men hun vilde ikke have ham og svarede, at det var ham lige så umuligt at få hende, som det var at flytte Kjærgård ud i mosen. Så flyttede han gården derud og fik hende. På Bjærget kan man endnu tydelig se ved at grave ned i grunden, at der har stået bygninger, idet der findes mur- og tagstensrester, og jorden kan tydelig sees at være opfyldt der, da der er sort muld i en betydelig dybde.

Vilslev sognebeskrivelse 1766.

1372. Der ligger en höj, som kaldes *Møwlhöj* (Møgelhöj), lidt sydöst for Kjærgård, og der har gården för ligget. Det er tydelig nok kjendt, da der endnu er spor af grave. Dertil skal den være

flyttet fra *Herredsbjærg* eller Harrildsbjærg, og der fortælles, at bønderne var opstillede i to lange rækker ved siden af hinanden fra Møgelhöj til dens nuværende plads, og stenene blev flyede fra hånd til hånd. Jordsmonnet var nemlig så sumpigt, at ingen vogne kunde kjøre ad den strækning. Man siger også, at da Kjærgård en gang blev bygget om, skal kongen have flyet soldater til hjælp ved opførelsen.

P. K. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

1373. Ladegården ved *Kjærgård* lå östen for hovedbygningen og gravene. Norden for skoven løb en lille bæk, der nu er næsten tör. Fra den bæk ledede de vandet ind i gravene, og derfra gik det mod syd ned i kjæret. Men det kunde også ledes ind i søen, som den gang lå norden for Darumvejen. Denne vej kaldes endnu *Mølledæmningen*, og hvor den støder til Vilslev-Hunderupvejen lå en vandmølle. Søen var altså mølledam, men er nu plöjeland og mose. Da vandet svandt, brødes vandmøllen ned, og der byggedes en vejrmølle ved Frøsiggård lidt syd for, som den gang hørte under gården. I en meget senere tid byggedes en stampemølle, som dreves af bækken. Ladegården bestod af fire huse. Sörensen brækkede ladebygningen ned, stalden stod sidst og blev brækket ned af Grejsen, da han solgte gården til fattiggård.

P. KR. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

1374. *Kjærgård* har ligget oppe på noget, de kalder *Herredsbjærg*, det er lige op til sønder herfor. Der var en karl, som ejede gården, a véd ikke, hvad de kaldte ham, og han friede til en stor frøken, men fik det svar: Lige så umuligt det var for ham at flytte gården ned i skoven til den plads, hvor den nu er — med håndmagt — lige så umuligt var det for ham at få hende. De gamle har fortalt, at han så gav sig til at flytte gården, og det skete udelukkende med håndmagt. Sten og tømmer blev båret dertil til hobe. Der skal have været en löngang fra gården op til Herredsbjærg, men der har ingen kunnet opdage, hvor den går ned.

MORTEN JENSEN, DARUM.

1375. Den östlige flöj af hovedbygningen på *Kjærgård* har været et stokværk höjere, men det blev revet ned af Bolwig. Det hele var muret op i skjelkalk, og man kunde ikke få muren ned på sædvanlig måde. Mureren sad uden på den i et lille trug og spaltede da en rad sten ud af muren, idet han hug dem itu med mejsler, dannede således et spor og kållede derefter hele muren ud ovenfra. Det hele væltede ud i gravene, hvor det faldt i store stykker og blev liggende. Sådan ligger de der endnu.

P. KR. PEDERSEN FRØSIGGÅRD.

1376. I *Horne* sogn (Vendsyssel) ligger en herregård, som hedder *Asdal*, det er Odins gård og er en af de ældste herregårde i Jylland. Der har været dem, som mener, at Longobarderne Ebbo og Hugo, hvis historie Hvitfeldt og Pontanus omtaler, skulle have deres oprindelse derfra.

I *Bjærgby* sogn i samme egn ligger en herregård, som kaldes *Odden*, som også er blandt de ældste boliger for adelige og berömte slægter i Jylland. Om disse har man det mundheld: Odden hin old', Asdal hin bold'.

Resen VI. 46—47. Jutlandia 41.

1377. *Vosborg* havde et farlig höjt spir. Da det var blevet bygget, og arbejdsfolkene skulde rejse, vilde herremanden prøve bygmesteren for at være sikker på, at arbejdet var sat trofast og godt. Han sendte da en tjener ud til ham, der skulde sige ham, at tårnet hældte, og så skulde han komme tilbage og fortælle ham, hvad han svarede. Hvis han da havde vendt sig om for at se efter tårnet, skulde han ikke have noget for arbejdet. Men han vendte sig ikke og svarede blot: »Det skal nok stå, indtil der kommer en mand i en blå kjole af æ Vesterhav, han skal vælte det.« Nu var manden forsikret. ANE MARIE SÖRENSDATTER, VEM.

1378. *Irup* skal først have heddet Yderup og ligget en tre, fire hundrede alen længere mod nord. Haven er anlagt af munke, og der findes fire gamle taxtræer i den vestlige del af haven, som siges at være plantede af dem. LÆRER OLESEN, HASSING.

1379. *Skaffogård* har navn efter et skab, der blev hugget ud af et træ, som stod på roden midt i raden, og huset var bygget rundt om det. Der er lige så mange skuffer som dage i et år, og lige så mange låger, som der er uger.

PEDER JONSEN, TORSAGER.

1380. Vises der at have været adskillige herregårde, som er: Östen ved *Lundsby* haver været en, hvorpå haver boet fru Mette (som der menes), der havde trætte med Gråsvend om en guldstol, som hun lod sætte i kirken. Ved *Åbøl* haver en anden herregård været, hvorpå Tule Vognsen skulde have boet, og endnu er en liden mose, hvor der graves törv og kaldes endnu *Tules mose*. Hr. Anders Vejle skriver dog anderledes derom i sin hundrede kjæmpevisers bog, og haver de gamle sagt, at der mødtes til denne liden kirke hver søndag syv herremænd og fruer med deres folk.

Præsteindb. til Ole Worm.

PEDER NIELSEN, TIRSLUND.

1381. Et gammelt sagn fortæller, at *Visborg* først hed *Samborg*, fordi flere vikinger samledes der for at gjøre tog i fællesskab, og deraf fik Samsø navn. Siden blev borgen omdöbt til Visborg af datidens kjöbmænd, fordi deres skibe var temmelig sikre på at blive plyndrede, når de passerede farvandet mellem Samsø og Fyen. På Fyenshoved lå nemlig en anden røverborg. N. P. O.

1382. *Skodborghus* har i gammel tid været et kongesæde, og dalen, hvori den lå, kaldes endnu *Kongedal*, ligesom også Kongeåen har navn efter den kongebolig. NIELS LI.

1383. *Havbrogård* var en gang större end *Mølgård*. Den

har ligget i nordvest fra kirken og lidt syd for den gård, der er nu, og den ejede Havbro kirke. I min barndom stod endnu den gamle rolling, der var delt imellem to mænd, det er ikke 30 år siden det halve af den blev brækket ned, det andet halve blev taget ned 1828, da en gård blev flyttet ud. Der var nemlig to gårde, som var byggede sammen. Der var to gårde, som kaldtes *Vestergård*, og da Mølgårds ejer kjöbte Havbrogård, så lagde han de to gårde under Mølgård, og de to bønder kom så op og fik herregården Havbro, der blev delt imellem dem, og der blev nogle huse i hjörnerne. Der har været indrettet fire fiskeparker ved gården, de var firkantede og med gange imellem, men nu er det jo helt ødelagt. JENS LYNGBORG, HAVBRO.

1384. De har fortalt, at *Mølgård* i gammel tid har gjort hove til *Tåsgårde* i Havbro. PEDER LADEFOGED, ÅRUP.

1385. Hvor nu hovedbygningen ved *Brattingsborg* findes, lå tidligere herskabslejligheden som en særlig flöj fra gården ud mod haven, gående i öst og vest. Da herskabet under den forrige lensbesidder aldrig kom til Samsø, fordi han var bange for at sejle, indrettedes dette hus til studestald, og som sådan anvendtes det i mange år. I husets östre ende var gårdens arrest, og her henlå indtil omtr. 1840 træhesten, der var en oventil skarptkantet planke, som stod på fire ben og på höjkant i mandshöjde. Desuden fandtes her gabestokken tilligemed tilhørende halsböjle, der havde været opstillet lige tæt östen for Tranbjærg kirkedör.

A. PEDERSEN.

1386. Så længe min fader ejede det stykke jord, som kaldtes *Skrave mark*, var der et lille vandsted, kaldet *Skrave dam*. Et par tønder land vest og nord for dammen havde, så vidt jeg mindes, aldrig været plöjet; vi kaldte dette stykke *Skrave toft*, og min fader fortalte, at der en gang skulde have ligget en stor gård, som kaldtes *Skravegård*, hvor der boede to jomfruer, som efter de gamles sagn har bygget *Skrave kirke*. Deres billede er det, der er udhugget i to sten på kirkens östre gavl. Navnet Skrave kommer af, at hvad der er levnet fra andre kirker, som er bygget på samme tid, er ført dertil og brugt til denne kirke. Levninger kaldes ofte på denne egn skravninger. I gamle dage gik der en vej rundt om kirken; deraf er vist det så almindelige mundheld opstået, som bruges, når noget står i vejen, og hvorom man så gjærne siger, at det står midt i vejen ligesom Skrave kirke. Min moder har ofte fortalt, at hun om aftenen har set lys brænde ved Skrave dam. KARL TIMMERMANN.

1387. *Björnsholm* og *Voer* og *Kokkedal* i Han herred ejedes af én herre, og han byggede borggårdene på én gang. De skulde også være færdige på én gang. Det, der kom til at mangle på nogen af dem, skulde være ubygget og ikke gjøres færdigt. Der

kom da til at mangle tre sten i skorstenspiben på Kokkedal, og dem kan de ikke få til at ligge nogen tider. CHR. SLOTH, HAVBRO.

1388. *Linderumgård* skal have stået på en höj, som blev slöjfet, og derved ødelagdes troldens beboelse. De rev så ned, hvad der opbyggedes om dagen, men man blev ved at bygge. Til sidst blev trolden kjed af det og sagde: »Ja byg så, lad så armod blive her mand for mand, så længe verden står.«

KRISTEN PEDER JENSEN, LINDERUMGÅRDS MARK.

1389. Den österste og norderste part af *Lönborggårds* ejendom kaldes endnu Kongens gård, og der er funden teglsten, men det er så höjt liggende, at det ikke kan have være omgivet af vand. Det er en fjerdingvej östen gården. Der skal være en löngang fra gården til kirken. EBBE SMED, TORSTRUP.

1390. *Kongstedlund* ligger tæt ved Lille-Vildmose på dennes vestre side, og marken er på de øvrige sider omgivet af kjær. Gården skal for flere hundrede år siden have været omgivet af vand på alle sider, så at den lå på en lille ø, idet mosen og kjærene stod under vand. Den var da en stor borg og beboet af sørøvere. Senere blev den en almindelig herregård og var som sædvanlig omgiven af volde og grave, hvilket sees endnu, da en strækning af gravene endnu ikke er udtörret. Da der har været bedrevet så mange uretfærdigheder på gården, har de gamle vikinger og herremænd endnu deres spil dér, og krydser deres klinger eller tæller deres penge, og raslen af jærnlænker høres. Den mest hjemsögte del, en lang gang, er i sin tid bleven eftermuret, men lige galt er det derinde. Pål oftet slæber det omkring, som om det var med sække, og skjöndt intet sees, hører man dog tit slæbende trin på trapper og i værelser. En af de gamle besiddere er bisat i gravhvælvingen under *Sønder-Kongerslev* kirke. Låget på hans kiste er altid halvt åben; selv om man sömmer eller nagler det fast, slår det ikke fejl, at det næste morgen har lösnet sig og indtaget sin gamle stilling. M. NIELSEN.

1391. Materialierne til *Randrup* i Skibsted sogn skal være taget af Kongstedlund og sejlet over det mellemliggende kjær, som den gang stod under vand.

1392. I *Almind,* Vejle amt, skal der i gamle dage have stået et slot. En gl. husmand fortæller: I min ungdom, da Almind nordre bakker endnu lå uopdyrkede, kunde man tydelig se, hvordan alleerne trappeformig, den ene over den anden, havde slynget sig omkring bakkerne fra östen for Kongensholm, hvor kongeborgen lå, til hen imod Dons mølle. Disse alleer var beplantede med fyr og gran, og endnu kalder man en af bakkerne: Nålsbjærgs banke. Nu findes der ikke mindste tegn til denne nåleskov, der skal være bleven ødelagt på den sorte døds tid. J. M.

1393. I *Hylderslev* enge ud til åen findes en banke, som

bærer tydelige spor af at have været omgivet af volde og dobbelte grave. Banken kaldes Elkjær höj, og engene kaldes Elkjær. Her har *Elkjær* slot stået, og her har fru El boet. Slottet ødelagdes i et bondeopløb. Bønderne led nemlig hungersnød og forlangte af ejeren på Elkjær, som havde store kornmagasiner på slottet, at han skulde åbne disse, og da han afslog det, ødelagde de borgen. Man har i den senere tid trukket bjælker op af vindebroen. Slætfolkene har ofte stödt ned i gravene ind under höjen med deres riveskafter og der hørt klang af guld og sølv, så det formodes, at der findes store skatte i höjen. Man har også for en del år siden tilbudt ejeren at slöjfe hele den store banke, hvilket vilde forbedre engen betydelig, uden andet vederlag end ejendomsretten til, hvad der måtte findes i höjen. H. M. I.

1394. Norden om med den nörre lade af Bennetgård i *Skrave* ligger der en rad sten, og dem har de kaldt for *æ Jomfrusten*. Der fra går to hvide jomfruer og op ad skoven, hvor der har ligget en borg, derfra ned over Kongeåen, hvor der har været en vase eller stensætning med vadested. Den er der endnu, men er noget skyllet til. Derfra går de over til en herregård på den anden side, som hedder Sønderskov.

Hvor borgen oppe i skoven har været, har der indtil de sidste tider været en kjelde. Der er tydelige spor af, at der er brændt kul og har været en smedie der.

Et par mænd har gravet efter en stor skat, som skal være gjemt der nede, men de fik ikke fat i den. KJÖBENHOVED.

1395. Udi *Kollerup* sogn ligger ingen ladegård, men efter gl. relation skal Ågårds mark, eng og hedes nordre del fra Teglovns bæk og siden nör på have lagt i Kollerup sogn o. s. v., hvorfor og, så længe sl. hr. Henrik Rantzau levede, altid en del af Ågårds folk sögte deres saligheds midler i Kollerup kirke. Og nu derfore fire hele stole i Kjetrup kirke, hvoraf de tvende i sl. Henrik Gyldenstjernes og fru Mette Ruds tid 1590 med deres egne våben og fuldkomne våben ere opsatte til Ågårds herskab og deres folk, som nu står øde.

Af en præsteindb.

1396. Kjærgårdsholm var fra først af et kjærhus, og efter de gamle sagn skal det en gang blive til et kjærhus igjen. Der i det hus boede en mand, som kom til at spille kort med ejeren af Vellumgård. De spilte om bøndergodset, og til sidst vandt han det alt sammen fra ham. Så vilde den husmand opføre en herregård på den plads, hvor kjærhuset lå, med borggård og grave om og to ladegårde, og sådan blev Kjærgårdsholm til en stor gård. Siden blev Kristen Linde ejer af den. NIELS OTTOSEN, RÖNBJÆRG.

1397. *Östergård* i Lyne er en gammel herregård, som jeg formoder er opbygt af en liden by, som i fjendetid eller i den sorte død kan være bleven øde, da byens navn kan have været

Nærild, siden en dal lige vesten for gården på landevejen kaldes Nærild dal. Da gården kan være bygt på samme sted, som den österste gård i byen för har stået, og derover har beholdt bemeldte navn, da enhver gård her i egnen kaldes i byerne efter deres situation: Søndergård, Nörgård, Vestergård, Östergård. Den blev kompletteret, da ryttergodset blev solgt her i egnen, og var således indtil 1753, da godset blev solgt fra den.

Af en sognebeskrivelse.

1398. *Hals ladegård* har ligget i den vestlige side af byen, hvor der indtil den senere tid har været spor af fiskeparker. Stedet kaldtes Gården, og jeg kan huske, der var en mand, som boede i den gård, der stod på pladsen, og ham kaldte de Sören Gården. Men den gård er nu nedlagt. SVEND MÅEN, HALS.

1399. *Ålegård* har fordum været beboet først af bønder og siden af adelspersoner, og haver derfor hidindtil nydt frihed som sædegårdene. Den haver sin endel mark, særlig eng, endels kjær og uddrift og tilhører nu velb. frue Anne Helvig Gyldenstjern sl. Jörgen Marsviins, frue Helle Urne sl. Morten Skinkels og velb. Otte Marsvin, og besiddes nu af velb. frue Anne Helvig Gyldenstjern og hendes velbårenheds sön Otte Marsviin.

Af en præsteindb.

1400. Oven over den store dör på *Engelsholm* hænger en tårnklokke. Den slår så höjt, at den kan høres langt ud på marken. Ejeren af Engelsholm væddede med en anden mand om at ride et stykke vej, og hvem der først kom tilbage, inden et vist klokkeslæt, han havde vundet det, de havde sat om det (en vis sum). Så mens de red, var det, at ejeren fik én til at vride klokken, for ellers havde han tabt. Siden den tid har klokken ikke kunnet gå, inden i år (1885), da var den kommen til at gå igjen. Der var kommet en ny mand til gården, og han har fået den til at gå, men den slår ikke rigtig endnu. O. CHR. B.

9. Forhenværende herregårde.

1401. Men i fordum dage skal der på *Homå hede* have standen adelige gårde, hvor mange og af hvad navn vides ikke. Gårdenes åsteder sees her og der, såvel som agerrenene. Beboerne derpå haver sögt til Homå, og siges at have mödt ved samme kirke adelige personer med syv karme. Jeg holder for, at det ikke har været herregårde, men små landsbyer eller enstedgårde, som i det 14. århundrede, da den sorte død eller pest grasserede, er med mange andre steder bleven øde.

Præsteindberetning fra J. Worsøe.

1402. I Redsted sogn findes en herregård, *Sindbjærggård* kaldet, hviken vel för anno 1660 er gjort til en sædegård, da nogle af

de bedste gårde i byen blev lagt øde, og deres markejord lagt under hovedgården, hvorpå velbårne jomfru Anne Sehested ved min ankomst her til steden holdt tjenestefolk og selv siden residerede der og døde.

Af en præsteindb.

1403. *Boller* i *Romlund* sogn skal have været en sædegård, som henhørte til Frisholt.

VORDE LIBER DATICUS.

Se Pont. Atlas VI, 676, i følge hvilken Boller i meget gamle tider skal have været beboet af en kjæmpe Boller eller Balder, som skal have givet gården sit navn.

1404. *Store-Havkrog* imellem Vester-Hassing og Gandrup har været en herregård. Der var fiskeparker sønden for gården, og de er til syne endnu. Der boede en oberstlöjtnant Styrke, og han har bygget sakristiet her ved kirken til en begravelse for sig. Hans sabel og sporer har hængt inde i kirken.

SÖREN KRIST. ANDERSEN, HÆKKEN, V.-HASSING.

1405. Om byen *Bindesbøl* tæt nord for Ådum kirke har man fortalt mig følgende: I stedet for byen, som nu består af fire mindre gårde og et par huse, skal der have været en herregård. Den skal have ligget, hvor nu Eske Andersen bor, man kan endnu se, hvor møddingstedet har været, det er en firkantet plet vesten for nævnte gård, som holder sig mere grön end andre steder. Her boede en gang en herremand, som hed Bindesbøl, og efter ham siges da byen at have navn. Han var meget rig, men gravede sin rigdom ned oppe nordöst for kirken et sted, hvor skyggen af kirketårnet kan falde hen over en gang daglig hele året rundt. Der ligger skatten endnu, men sagnet föjer til, at den vil blive funden af én, som kun har tre fingre på den ene hånd, ligesom herremanden havde.

Bindesbøls grav har været på Ådum kirkegård med et stendække over, hvorpå der fandtes en del indskrifter. Man har også fortalt, at der ligger en sten med indskrifter i det östlige kirkegårdsdige, som ingen kunde læse, skjöndt der havde været folk til stede fra Kjöbenhavn. Denne ulæselige indskrift har man ment indeholdt oplysninger om skatten. H. A. H.

1406. *Rådgård* har været en herregård, for en 60 år siden stod hovedbygningen endnu.

I Rådgård går der en jomfru fra gården og ned i marken, og der ruller en guldtønde fra Askebanke og ned efter Skovhus kro. MARIE JONSEN, EGHOLT.

1407. Der har været en herregård her i *Strandbygårde*, den gang alle fire gårde var i én. Stolperne i to af de fire gårdes udhuse, den gang de blev byggede (og altså herregården skilt ad) var ene eg og blev skovet i Risgård krat. Men det er blevet afbrændt af fjenderne. Der er endnu en skovgrob så langt, som skoven har været. Lille-mølle var den gang kun et bitte hus, og

der var ikke mere mark til end en ager lige under liden, der endnu kaldes Lideageren. Møllen var den gang kun en lille bitte mølle og ikke sådan en mølle som nu. Lige tæt op vesten for Strandbygårde har der senere været mølle. Der er en mølledæmning tværs over engen og en bakke, der kaldes Møllebakken.

JENS LARSEN, STRANDBYGÅRDE.

1408. I *Urup* i Grindsted har der været en herregård, der havde samme navn som herremanden. Omkring ved den gård, der nu tilhører Bærtel Jensen, kan man endnu påvise voldene og gravene, og i samme gård har der været opbevaret et par hjortetakker, som skal stamme fra herremandstiden. H. A. H.

1409. Sønder-Urup gård har i gammel tid været beboet af adelige familier, Munker og Krabber, haft en del jordegods og været en stor bygning med volde og grave samt haft et lidet kobberspir. Den mistede al sin herlighed, da de Svenske sidst som fjender var her i landet. Nu er den ikke anderledes end en god bondegård, og dens ejer er en bonde, som har bortforpagtet den halve gård til en anden bonde.

GRINDSTED LIBER DATICUS.

1410. Den gamle *Skårupgård* er en gang brændt. Nu er den jo bleven til tre gårde, og da den midterste blev ombygget, og manden vilde sænke stenbroen for at få gårdspladsen jævnet, fandt han halvanden alen under overfladen gafler og knive og stumper af tallerkener og stykker af spændtræer, der kunde være en alen lange og var forkullede, så det var tydeligt nok, at det var spor fra ildebranden. JAKOB JENSEN, NØDAGER.

1411. *Søgård* på Holmsland har i ældre tid været en usædvanlig velbygget gård, og man sagde, at den var den prægtigste af alle vesteregnens herregårde. Derfor blev den også udvalgt til at være gjæsterigård, hvor altså kongen havde ret til at søge ind, når han var på den egn. I Rudkjøbing, som den gang endnu var en meget ubetydelig by, havde man ikke lejlighed til ham. Alle omegnens herremænd svarede gjæsteripenge til Søgård, og denne indtægt havde gården lige til 1830, da Morten Vejlgård fik den. Efter justitsråd Fløes råd (han boede i Volstrup) sögte M. V. om at blive fri for den indtægt, hvortil han kraftig anbefaledes af herremændene, der svarede afgiften, og da hans ansögning blev bevilget, var der intet til hinder for at udstykke og nedlægge gården som herregård. Inde i borggården stod to prægtige kastanietræer, der med deres krone aldeles overskyggede pladsen. Her sad fru Ammidsbøl gjærne nede på en bænk i timevis, når det var mildt vejr. LÆRER KRISTIANSEN, HORNSLET.

1412. Gården *Storgård* i Helstrup skal i gammel tid have været en kongsgård. Gamle folk kan huske, at den blev skilt

ad i to gårde, og den er endnu en stor gård. Stuehuset var også meget prægtigere end til en bondegård.

JENS HESSELBJÆRG, HELSTRUP.

1413. Da Per Ipsen beboede *Tyrrestrup*, skal den have ligget oppe på Ås mark i et stort kjær, Eskjær. For resten kan en se, at det har været pøl og morads forhen. Der er et væld endnu rundt omkring, men det er da opdyrket det meste af det, den gang var det helt utilgjængeligt. Der er spor af en vej der ud til, som er fyldt op, og de har brækket mange sten op der. Så skal gården have ligget anden gang nede i noget, de kalder Smiddestoften, norden for, hvor den er nu. Det tredje sted, hvor Tyrrestrup har byggeplads, det er der, hvor den nu ligger for å æ sted.

NIELS PEDERSEN, GJEDVED.

1414. *Agerskov* borggård har ligget lige sønden for den gård, Kristen Knudsen nu har, og der har været grave runden om borggården. Ladegården har ligget der, som den gamle gård lå, og der fører en brolagt bro fra ladegården over til borggården. Peder Rasmussen, der boede i Jens Birks gård og døde ved 1840, fortæller dette efter Jesper Hyrde, som gik ved ham og fik nådsensbrød.

NIELS UGLSØ.

1415. Da *Odsgård* var herregård, hørte hele Vinkel mark til den, og hovmarken gik helt ned mod Nörreå. Altså hørte Kjærstrup med også, og engen under Kjærstrup ved Nörreå kaldes endnu Odsgård eng. Den eng hører nu både til Vinkel, Kjærstrup og Odsgård. Den gang var Vinkel by kun nogle få huse.

Der har været fiskedamme ved gården. Den ene er fyldt efter, men den anden er der tegn til endnu. Vi kalder den æ sorte dam.

Den gang stod vandet höjt på de tre sider af gården, og det gik ned i nordöst i en stor vig, der kaldes Rammesdam.

Hovedbygningen har ligget her i den søndre side af vor have. Vi har gravet grundsten og af deher svære mursten op. Hovgårdsladen blev brækket ned 1844. Der var bag-udskud ved den. Midt i laden var der blot et stakit tværs over, som var vendret med ler. Laden brugtes nu nemlig af begge mændene. Gården var bleven delt i to, som den endnu er, og to bønderkarle fra Vinkel kom ned og fik den. En af dem var fra først af bleven jaget fra Randrup, han hed Kræn Vestergård og holdt skole her nede.

RASMUS NIELSEN O. S. V., VINKEL.

1416. Tre fjerdingvej sydöst for Borbjærg kirke ligger Store-Hessel ind i siden af en eng. Det skal have været en stor herregård, og at der har været en bygning ude på en holm i engen eller kjæret, er der endnu spor af, samt spor af grave og volde. På de to øverste kvindfolkstole i Borbjærg kirke er tvende våben, og på mandsstolene lige over for har været noget

lignende. Underneden disse våbenmærker står bogstaverne: D. M. F. T. H. og J. D. M. M. 93. H. . . . . .

1417. *Åstrup* under Birkelse gods består nu af flere gårde, men har forhen været en herregård, og en gammel mand siger, at der forhen har hørt langt mere jord til Åstrup, nemlig næsten hele den store strækning mellem Åstrup og Vildmosen. NIK CHR.

1418. Der er endnu nogle agre her på *Døstrup* mark, der kaldes Havgårds agre, de har navn efter en mand, som hed Havgård og ejede Volstrup, en fjerdingvej her vesten for, og så ejede han også nogle bønder her i byen. Men så solgte han den gård og byggede sig en gård her. — Han blev da endnu anset for en lille herremand. Af hans bygning er der nu kun et lille stykke hus tilbage på pladsen. Det var för udskiftningen, og Havgårds agre var dobbelt så brede som de andre agre. Der var en bred med flere smalle ved siden af. A har plöjet af dem.

En mand, der boede i en gård her vesten for, gjorde hove til Volstrup. ANDERS OLESEN, DØSTRUP.

1419. *Nörbeg* skal en gang have været en enlig gård. Der er nogle gårde, de kalder Hovgården, og den skal da have været stamsædet. Hovgården her i Nörbeg har ligget norden og östen i byen. Kristen Hovgårds og Kristen Baks gård er resterne af den, men nu er pladsen helt slöjfet, for begge gårdene er flyttede ud. Der var mange sagn fra den gård. Der fortaltes om et lys, der stod og brændte i Kristen Hovgårds storstue, og de kunde se én sidde og skrive ved det. Der skal et sted stå skrevet om stolestaderne i kirken: Den første stol er for Ove Blik, den anden for hans tjener. Der er noget om det, da ejerne af de to nævnte gårde endnu søger den øverste stol, og deres folk den anden.

Der er en eng her, som hører til Tjele, og den skal Ove Blik have foræret dertil ved markbytningen. Den ligger ud efter Handest. Vi kalder den endnu for Tjeleengen. Ejeren af Tjele svarer hverken kommuneskat eller andre ydelser af den her til sognet, endda der er en 4 skpr. hartkorn.

KNUD JÖRGENSEN, NÖRBEG.

10. Belejringer af herregårde.

1420. Ved *Klejtrup* by ligger ruinerne af *Brattingsborg*, som tilhørte Niels Ebbesen. Denne borg blev en gang belejret. Fjenden, som belejrede den, lå lige overfor slottet ved den anden side af søen på en banke, som endnu efter sin brathed kaldes Bratsbjærg, dog uden at kunne betvinge den. Omsider havde de belejrede kun én ko tilbage, som en dag, den blev vandet ved søen,

slap fra føreren og løb over på den sydvestlige side, da vandet dér var noget grundt. Belejrerne så det og benyttede dem heraf til at indtage borgen, som ved denne lejlighed blev ødelagt. R. H. K.

1421. På *Höwwvold* i *Klejtrup* boede en konge. Det var indflødt, og fjenderne lå og vilde berövre ham. Det varte længe, men så kom der en rød ko besende og løb over vandet ind til dem. Så kunde fjenderne se, hvor de kunde komme over, og de tog da kongen til fange. Der er også død en dronning dér. Hun skulde begraves i Viborg, og der kom fire bøller for hende. Men de kunde ikke trække hende længere end op i hulen, så måtte de begrave hende dér, og der ligger en stor sten over hende. SÖREN NIELSEN, TROESTRUP.

1422. På Kristen Fynbos eng i Å*sted* har fordum stået en borg, og der er endnu spor af dens volde og grave. Den gård blev en gang belejret, og folkene vilde ikke overgive sig. Det ene stykke kvæg blev slagtet og fortæret efter det andet, men alle huderne blev gjemt. Til sidst havde de kun én ko, men den trak de så ud og ind og lagde hver gang en ny hud over den for at vise fjenderne, at de ikke endnu var så nær nødt. Disse troede virkelig, at det forholdt sig således, blev kjede af belejringen og rejste. Altså frelstes gården, men det varede dog ikke længe, inden den atter belejredes og så blev ødelagt. Manden fik fjendernes komme at vide så tidlig, at han fik hans penge samlet i en kobberkjedel og sænket ned i den å, som løber der tæt om ved. Siden vilde han jo atter tage dem op, men han blev dræbt, og kjedlen står der endnu. Siden har forskjellige prøvet at tage skatten op og har også haft den på åkanten, men de har ikke kunnet tie stille, og så er den atter sunken for dem.

MORTEN JEPPESEN, TOVSTRUP.

1423. Vesten for Åsted by ude i kjæret har ligget en borg, som kaldes *Sallingholm*, og der har boet en konge. Formodentlig var det ham, der kaldtes Sallings konge. Östen for inde på heden lige ved landingen af kjæret er der store skandser synt endnu, og der fortælles, at der kom en konge og forskandsede sig her og vilde udsulte den konge der på Sallingholm. Den gang var borgen helt omgivet med vand, og da han ikke kunde komme ud til ham, vilde han jo sulte ham ud. Han lå der i lang tid, og kongen der ude slagtede af sine køer. Endelig var der kun én tilbage, og da så han jo, at enden var nær. Men så tog de huderne af de forskjellige slagtede kreaturer og lagde skiftevis på ryggen af koen, når de trak den til vands. Da den anden så det, blev han kjed af belejringen, han mente, at de havde kreaturer nok endnu. SOGNEFOGED KRISTEN MORTENSEN, RISUM.

1424. En halv mil sydvest for Hobro ligger *Fyrkat mølle*. Der ligger et gammelt voldsted på en holm nede i lavningen, og

i kanten af denne ligger møllen. Voldstedet er helt rundt, og her har fordum ligget en borg. Oppe på bakkerne, sønden for dalen, altså på Nörre-Onsild hede, ligger en hel del små forhöjninger i en række, og de er gamle skandser. Derfra ødelagdes borgen ved blider. Navnet Fyrkat skal stamme fra, at møllen en gang er afbrændt ved en kat, som var kommen for nær til ilden og da stak fyr på. PFNS. LÆRER STEENSGÅRD, NÖRRE-BEG.

1425. For nogle hundrede år siden, medens Kalvø slot var i velstand, skal det have været belejret af en fjende ved navn grev Gert (den kullede greve). Han skal have ligget med sine krigsfolk i en af Kalvø hovmarker, kaldet *Stegelykke*, lige overfor slottet, på en plads, som endnu den dag i dag kaldes Grevens holm. Det skal have været i de tider, för krudtet blev opfundet, og slottet var befæstet således både af naturen og kunsten, at det ikke kunde indtages uden at sulte besætningen ud. Fjenden lå længe for slottet, og folkene der havde da ikke flere af spiselige kreaturer end en eneste ko tilbage. Samme ko blev af sin vogter over ti gange om dagen trukken til og fra vandet, og hver gang med en af de forhen slagtede køers hud om sig o. s. v. Fjenden havde sine spejdere ude, og en af dem traf ved en hændelse koens hyrde eller vogter på slottet. Samme spejder spurgte hyrden, hvorledes de i så lang tid kunde holde dette ud uden at sulte ihjel. Hyrden gav til svar: »Nu har I ligget her i syv år, men om I ligger her i syv år til, kan I dog ikke sulte os ud.« Natten efter rejste greven med alle hans folk derfra. R. H. K.

1426. I grev Gerts dage skal Kalvø slot være bleven belejret af ham; men så stærkt var det, at han lå udenfor det i syv år uden at kunne indtage det. Men da var også nøden stor, så al ting var fortæret uden en ko og en gris, der blev sparede for derved at narre fjenden. Koen blev nemlig hver dag trukken ned til stranden for at vandes, og grisen hver morgen bragt til at skrige. Da så greven så, at han intet udrettede, drog han bort. Endnu findes den dag i dag ved den lange stenbroes landside en stor firkantet plet, der hæver sig lidt over det omgivende land og kaldes Grevens holm. Kalvø er jo opført 1313 af opsætsige bønder, så der nok kan være noget om sagnet.

L. N. HOLST, TANDRUP.

1427. Belejringen af Kalvø. De lå der i syv år. Folkene lagde huder på den ene ko, de havde tilbage, så den stadig havde ny kulør. En kone fra Gammel-Rønde var der ude at tigge mælk, og så kom fjenderne til hende, da hun gik tilbage og spurgte om, hvordan de havde det. »De har det minsæl godt, de har ingen fare der ude.« Da fjenderne også var nær udgjorte, tænkte de, at det kunde ikke hjælpe at blive der længere.

PEDER JONSEN, TORSAGER.

1428. For mange år siden lå Engelskmændene og belejrede

Kalvø og vilde sulte folkene ud. De lå der i syv uger, og til sidst havde slottets mandskab kun to höveder at trække til vands med. De havde trukket huderne af de døde og lagde dem på de to levende og blev så ved at trække dem ud til vands fra morgen til aften. Da Engelskmændene så, at de havde så mange kreaturer, kunde de nok skjönne, at det ikke kunde nytte at blive der længere, og sejlede så derfra. De siger for et gammelt mundsprog: Rosenholm den røde hjalp til at lægge Kalvø øde.

JAKOB JENSEN, NØDAGER.

1429. Kalvø slot var belejret i syv år. Til sidst var folkene så udhungrede, at de kun havde to kreaturer tilbage, en ko og en gris. Denne tumlede de svært med for at få den til at skrige, og koen trak en gammel kone til vands hver dag. Hun skiftede med at lægge huderne på den af de forhen slagtede kreaturer. Til sidst gik hun ud imod fjenderne og sagde, at nu havde de ligget der i syv år, og de kunde gjærne ligge der i syv til. Den gang de hørte det, så rejste de. Det var i den tid, der var småkonger, og det var efter sigende småkongerne fra Skafføgård og Vosnæsgård, der belejrede dem.

Rosenholm den røde
lagde Kalvø slot øde,
og Skafføgård den grå
hjalp til det, den kund' formå.

Andre sætter Vosnæsgård i steden. JAKOB JÖRGENSEN, TORSAGER.

1430. *Gammel-Skjærn* var en gang belejret i tre år, og krigsfolkene lå ude i mosen rundt omkring, men de kunde ingen veje komme med at få borgen indtaget. Så besluttede de tilsidst at sulte den ud, og det gik så vidt, at borgens besætning omsider kun havde én ko, alle de øvrige havde de måtte slagte. For nu at fjenderne intet skulde mærke, holdt rögteren det med at trække den ko til vands fra morgen til aften og hyllede den ind i de slagtede køers huder, sådan skiftevis, at den det ene öjeblik så ud til at være rød, det næste hjælmet, dernæst sortbroget o. s. v. Fjenderne blev ikke kloge på, hvordan det gik til, og troede, at de havde køer nok, så de omsider blev kjede af det og rejste deres vej. Men fordi sognet havde haft fjender i tre år, blev hele Skjærn sogn fritaget for at betale kongelig tiende og er det endnu.

AMDI HANSEN, TINDBÆK.

1431. Der skal også have boet en konge ude på *Sønder-Hald*, og der kom en fjende og belejrede ham og vilde sulte ham. På borgen havde de så mange kreaturer, og dem slagtede de af. Til sidst havde de kun en eneste ko. Den lagde de stadig en ny hud på, hver gang den kom ud til vand. Så en dag kom en fattig kone og vilde tigge, og hun kom også ind på slottet. De

gav hende også så meget, sådan omtrent alt det, de havde, og sagde, at nu kunde hun gå over og sige fjenderne, at der kunde de godt blive liggende syv år til og så være lige vidt. Hun rejser også derover og fortæller dem, hvad de har sagt, og hvor meget hun har fået. Så rejste fjenderne af, og kongen blev nu skånet for overgivelse. PEDER JENSEN, RIS MØLLE.

1432. Krigspudset med huderne tillægges også Kjöbenhavnerne 1659. F. DYRL.

1433. Ved *Vamdrupgård* har der i gamle dage stået en borg på en liden ø, der nu udgjör en del af haven. Dens sidste ejer var grev Plessen, der faldt i det 17de århundrede i krigen mod de Svenske, men hans frue udholdt endnu som enke i tre uger en belejring af fjenden, forsvarede borgen med heltemod, og da den til sidst brændtes, døde hun og hele den lille besætning i dens luer.

Ved borggravenes udtörring i den nuværende ejers tid fandtes i en af disse liget af en svensk landseknægt, hvis mundering var endnu ret kjendelig, endvidere en lerdunk og en stor ildtang. Den sidste bruges til denne dag, skjöndt under en forandret form, og der påstodes længe, at den ved midnat gav en lyd fra sig. Den heltemodige grevinde Plessen skal endnu undertiden sees i en hvid skikkelse på stedet, der var skuepladsen for hendes ridderlige kamp og død. Hun skal under belejringen have nedgravet store skatte, i særdeleshed en kostbar guldtavle, og denne sidste, der undertiden sees ved stærkt solskin på slotsholmen, forsvinder, så snart man nærmer sig den. Sagnet beretter, at grevinden ingen ro kan finde i sin grav, men må vandre omkring eller sidde i det indre af slotsbanken og spinde på en guldtråd, indtil hun har åbenbaret til nogen, hvor skatten ligger skjult, og at dette må ske en vis nat om året, der dog ej er bekjendt. En pige har drömt, at det skulde være natten imellem den 27de og 28de oktober.

M. M.

1434. I gammel tid har der været sejlads op til *Klavsholm*. Norden for Mygind er i dalstrøget et sted, der kaldes Kongegab, og der skal en konge have lagt ind med sine skibe og derefter beskudt Klavsholm. I den belejring faldt en general Bynbo, og han blev begravet norden for Kongegab på Tustrup mark. Der ligger en stendynge på stedet, men forhen har været flere, der er bortførte i vor tid. Norden for Mygind kirke på vor mark ligger et stykke mark, der kaldes Vivildsvold. Der skal en kapitain Vivild ligge begravet. FRU KATRINE SECHER, MYGIND.

1435. Der var et tårn på *Asdal*, og der brændte herremanden blus oppe for at forvilde søfolkene, og så troede de, de var forbi Skagen. En gang kom der to skibe på én dag, og det var Engelskmænd. Så strandede de, og han plyndrede dem, og de svor at

hævne sig. De kom så hjem og udrustede et par skibe, hvormed de kom tilbage til samme strand næste år. Så skød de først en kridkugle ind mod tårnet for at se, om de kunde nå så langt, og da der blev en hvid plet på det, lod de kanonen stå i samme retning, og om natten skod de så tårnet ned.

KRISTEN PEDER JENSEN.

1436. Der var en gang et tårn på *Börglum* kloster. Da fjenden kom ind i landet og vilde skyde tårnet ned, skød han først en kugle af kridt for at få et mærke at sigte efter. Der blev da udlovet en belönning til den mand, der påtog sig at viske mærket ud. Det lykkedes for ham, men der var dog taget så godt sigte efter mærket, at tårnet desuagtet blev nedskudt.

NIK. CHR.

1437. Tårnet på Börglum klosters kirke er skudt ned af fjendtlige søfarende. De skød først en kridtkugle derind, og så kom den rette kugle og spittede tårnet ad.

JENS LADEN, LINDERUP.

1438. *Store-Rugtved* var så svært bygget, og så meget stadselig ud. Da sejlede dronning Margrete der udenfor og så den store bygning. Hun siger så: »Hvad er det for en kok her i Danmark, der bærer så stor en kam?« Derefter skød hun tårnet ned. Hun skød først en kridtkugle ind derimod, og den satte et hvidt mærke på tårnet. Derefter sigtede hun med en kanon på samme sted og ramte så helt godt.

Andre fortæller det selv samme om *Sæbygård.*

JENS JENSEN, VOLSTRUP.

1439. I gamle dage lå der et hus i Møgelkjær, som kaldtes *Fruehuset* — nulevende folk har set husets levninger — og uden om det var der store voldgrave, som kan sees endnu. En gang blev det belejret af fjenden og slemt beskadiget af de såkaldte blider, og en sten satte sig fast i muren og blev siddende der, til alt blev brækket ned. Under den omtalte belejring tog husets daværende frue et stort guldfad med mange penge i og smed det ud i voldgraven vesten for huset, hun var nemlig bange for, at fjenden skulde få fat i dem. Der siges, at hverken hun eller nogen anden siden har fundet noget af det, og fjenden måtte drage bort med uforrettet sag. Gården hører nu til *Rårup* sogn og ligger en mils vej syd for Horsens. SÖREN HANSEN.

1440. På Hejninge mark er en banke, som hedder *Trilleborg* (ɔ : Tröjeborg) banke. Der skal i gamle dage have stået et slot. Så en gang rejste kongen, som boede der, ud på en tur i fremmede lande. Men dronningen syntes ikke om at være ene, hun forelskede sig i en ung hofmand og levede i lang tid meget fornöjet med ham. Men så omsider kom kongen hjem, og så snart han

hørte dette herre, lavede han sig straks til at indtage slottet. Men murene var for höje, og gravene for dybe, han kunde ikke. Han besluttede da at gå frem med list. Der blev lavet en stud af træ, der var så stor, at fire mænd kunde sidde derinde. Kongen og tre andre satte sig nu ind, og studen blev sat op ved slottet, hvor den lod, som den åd græs. Dronningens folk, som manglede kjöd, tog straks studen ind i slottet og vilde slagte den, men da sprang kongen og hans mænd ud, og ingen turde sætte sig til modværge. Så snart dronningen hørte dette, lod hun pulsåren skjære over på sig og sin elskede, og da kongen kom ind, sad de med hinanden i favnen og var døde. Da blev slottet slöjfet, og kongen rejste bort. CHR. R.

11. Gårde og byer, der skal synke.

1441. Det nuværende *Fussingø* er ikke andet end en flöjbygning. Det gamle slot lå på en holm ude i søen, der hvor nu Gamle-have er. Det var overmåde smukt bygget og med fire tårne, men der gik det sagn, at en julenat skulde det synke. Da så det ene tårn fik en revne, lod greven en bygmester hente fra Kjöbenhavn, og man mener, at han var en skjælm, der for egen fordels skyld rådede til slottets nedbrydning. Nok er det, slottet nedreves og blev aldrig bygget op siden. O. CHR. B.

1442. Det er et gammelt sagn, at *Gammel-Estrup* skal synke en nytårsaften, og i en af murene skal der så findes så mange penge, at den kan bygges op for igjen. Det er nok efter Sybilles spådom. Der går ikke nogen nytårsaften, uden at der sker en eller anden malør. LAVRS JENSEN, MARIE MALENE.

1443. *Buderupholm* skal en gang synke i afgrunden en juleaften. Der er én manet der, og når den kommer så nær til, at den når gården, skal den synke. STÖVRING.

1444. Der er spået, at *Urup* skal forgå en juleaften, fordi den er bygget på væld. N. P. RANDLÖV.

1445. Der skal en gang være bleven spået, at herregården *Villestrup* tilligemed en mils omkreds skal synke en juleaften. Man siger også, at den forrige ejer af gården blev her aldrig en juleaften, men man véd jo derfor ikke, af hvilken grund han rejste bort. J. KR. JENSEN, BORUP.

1446. Der har været spået, at hovedbygningen på *Gyldensten* skulde synke en gang en julenat, og grevinden turde aldrig være der i den tid, men rejste bort kort för de store höjtider.

JAKOB RASMUSSEN, STENSBY.

1447. *Egeskovsgård* skal synke lille-juleaften. Gården er bygget på egepæle og bjælker, som man kan se, når vandet står lavt i graven. I hovedbygningen er et værelse, hvor det ikke er rigtigt ved nattetid. Der er også en anden stue, som man kalder Slyngeborg, der skulde pigerne i gamle dage siddde og spinde. P. J.

1448. *Præstø* skal forgå ved vand,
Næstved ved sand.

CHR. WEISS.

1449. En mejeribestyrer på Kloster, som var fra Lolland, fortalte mig, at byen *Nakskov* en gang skal synke. Derfor må der aldrig blive holdt marked i den by, og de mange mennesker ikke blive udsat for døden. KRISTEN SØNDERMARK, LYNGBY.

1450. Om *Stege* på Møen skal være spået, at den skal synke på en markedsdag, når der er mange folk i byen.

LÆRER HANSEN.

12. Haver.

1451. Inde i dyrehaven ved *Engelsholm* er en humlehave, hvor de avler alle de humle, de bruger på gården, og inde i den igjen har stået et træ, men det er vist fældet nu, og det har stået midt inde i gården, mens den var på sin gamle plads.

HANS PEDERSEN, ROSTRUP.

1452. Den brink, der er lige syd for *Odsgård* stuehus, kaldes endnu *Abildgårdsbakke*, så der har været abildgård, mens gården var en herregård, men det er endda en tid siden. R. N.

1453. Nede i Hestehaven omkring tomten af det gamle *Vosborg* ser man kommen, purløg og nelliker stå på engbakkerne. Det skete en gang, at manden på gården blev uenig med gartneren, og denne lovede da at så tre slags sæd, som aldrig skulde gå ud, og derfor ser man dem den dag i dag. P. K. M.

1454. Der gror endnu tre urter på pladsen, hvor Niels Bugges borg har stået, nemlig kommmen og hvidløg og en slags små røde nelliker. Gamle folk har fortalt, at når de vadede i det gamle åløb, som er lige sønden for, kunde de støde på pæle der, hvor vindebroen skal have ligget, da den jo førte over åløbet over til det faste land sønden for dette. MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

1455. Da *Vosborg* var bleven bygget med sit store mægtige tårn, kom der en gartner og spurgte, om han kunde få tjeneste. Herren svarede nej. »Nu har jeg kostet så uhyre meget på bygningen, nu har jeg ikke råd til at holde gartner. Da sagde han,

om han ikke måtte få lov til at så en sæd, der skulde holde sig, mens verden står. Det blev ham bevilget, og han såede da kommen og hvidløg. ANE KIRSTINE MADSEN, LERGRAV.

Endnu i år (1892) har jeg set folk skjære og hjemføre af den vildtvoksende kommen fra den gamle borgplads, og lidt længere ude mod fjorden gror endnu hvidløg, der måske også benyttes.

E. T. K.

1456. På *Börglum* kloster boede tre frøkener. De sagde, at de vilde så en sæd, som aldrig skulde uddø, og de tog nu kommen og strøede i skjellet mellem Vrensted, Stenum og Börglum sogne.

Samme sagn om tre frøkener på *Hammelmose*. NIK. CHR.

1457. De byer her östen for: *Bælum*, *Solbjærg*, *Lille-Brøndum*, *Veddum* og *Skelum* er sådanne frugtbyer, og det har de herredsfogden Kristen Testrup at takke for. Han lod det indføre i fæstebrevene, at bønderne skulde plante visse frugttræer årlig, og de kunde få dem hos gartneren, de uformuende gratis. Andre byer optog senere eksemplet, og efterkommerne nyder nu frugterne af fædrenes podninger. NIELS P. HANSEN, LYNGBY SKOV.

13. Ladebygning. Teglovne.

1458. En herremand på *Gram gård* skulde have sig en stor lade bygget. Det skulde være lidt stort, og der gik rygter om det, og mange tænkte på at få det arbejde. Så kommer der en fremmed mand og byder sig til. Herremanden antager ham på det vilkår, at han skulde have en stor sum penge, og så skulde han på forhånd sige manden, hvor mange tolde der skulde bruges. Dersom det fiflede for ham, skulde han ingen ting have. Så sætter han sig og hugger tolde. Herremanden gik og så efter toldene, og han tykte, det kunde se ud efter, at det nok kunde komme til at passe. Så stjal han én. Nu stod bygmesteren der og sagde: »Ja, a kan nok se, te a kan ikke få noget for mit arbejde, men du er vel ikke så god, du giver mig lærred til en skjorte?« Jo, det fik han, og så lægger han det sammen på huggeblokken, tager en bredøkse og hugger én gang ned i lærredet med den. Så var skjorten skåren med det samme. Da manden så det, tænkte han: »Den karl kan mere end det, det er ikke værd at have det til uvens med ham, og så gav han ham pengene, da laden var bygget færdig. Men der mangler et par tolde, og det var dem, herremanden stjal. KJÖBENHOVED.

1459. En frue, der ejede *Vrejlev kloster*, gjorde akkord med en tømmersvend, at han skulde bygge hende den søndre lade, og hun skulde ikke give ham andet derfor end lærred til en

skjorte, og lige så hurtig som han skar den, skulde hun sy den. Da han fik laden bygget, flyede hun ham også lærredet, og så lagde han det sammen så mange gange, og så tog han hans økse og hug én gang ned deri, så var skjorten skåren. Så hastig kunde hun ikke sy den. Så gik han ud og rev en nagle ud i den vestre ende af laden i en bindingsstolpe, og de har sat en ny ind mange gange, men den kan aldrig blive siddende.

JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, SØHEDEN.

1460. Fruen på *Kloster* gjorde akkord med en tømrer om at bygge sig en lade. Han vilde hugge alle trænaglerne først. Da fruen så det, sagde hun: »Kan du regne ud, hvor mange der skal til?« Ja, det kunde han nok. Så vilde hun give ham lærred til en skjorte, hvis tallet passede. Men hun stjal en nagle fra ham. Han vilde hugge skjorten med ét hug.

KRISTEN SØNDERMARK, LYNGBY.

1461. Den store lade på *Bisgård* siges at være bygget i det sekstende århundrede, og tømmeret skal være tilhugget i Norge af en mester der. Hvert stykke tømmer var nummereret og mærket efter den plads, det skulde indtage i laden, og dog kunde ingen her hjemme stille det op, man kunde ikke hitte rede i det. Der blev da sendt bud efter den norske mester, og han kom ned og stillede tømmeret op. MIKKEL SÖRENSEN, BESSER.

1462. Der skulde bygges på *Hersomgård*, og så fik de jo fat i en tømmersvend. Han gjorde ikke andet de første tre uger end at hugge trænagler. Herremanden blev kjed af den tømmermand og spurgte ham om, hvad han skulde have for den tid, han havde været der, for nu vilde han ikke have ham længere. Så forlangte han töj til et par bukser og fik det også. Nu viller han det sammen, som han tykte bedst, lagde det på huggeknoppen og gav det et hug med øksen. Da det var færdigt, var bukserne skårne. Den gang herren så det, vilde han ikke af med ham.

Der holdtes 60 fedestude om vinteren på den gård.

LAVST JENSEN, BJÆRGGRAV.

1463. En gang skulde der bygges en ny lade til herregården *Kjærsgård* i det nordvestlige Fyen. Bygmesteren snittede da først alle tappene til at samle træværket med og tilbød, at hvis der manglede en eneste tap eller var én for mange, vilde han ingen ting have for sit arbejde. Da laden var færdig, manglede der alligevel en tap, hvorover bygmesteren blev så fortvivlet, at han hængte sig. Der fortælles, at fruen på gården havde taget tappen.

KIRSTINE ANDERSEN, KJØDSTRUP.

1464. En tømmermand skulde hugge en ny lade på *Sæbygård*. Han kom om efteråret og huggede pinde hele vinteren, så der blev en hel stak. Hvis nu tallet af naglerne ikke passede, skulde han gjøre arbejdet for intet. Da de rejste huset, manglede der en

nagle. Fruen havde taget den, og nu fik han ikke noget. Så gav hun ham dog lærred til en skjorte . . .

JENS JENSEN, VOLSTRUP.

1465. Ved gården *Lundenæs* i Skjærn sogn har der stået og står tildels endnu en gammel ladebygning, hvorpå stormen i januar måned i år har gjort en del ødelæggelse, så at den nu skal nedbrydes. Om samme ladebygning fortælles, at den for mange år siden blev bygget af en Nordmand, der gjorde det således, at ingen mus vilde opholde sig i bemeldte ladebygning.

JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

1466. *Lerkenfeldts* lade er brændt. Ham, der satte ild på den, var fra Holsten (ɔ: Slesvig). Han skal have siddet her i Årup og tællet svovlstikkerne, som han satte ild på den med. Det var af had til herren på gården. Så byggedes den nuværende lade. PEDER LADEFOGED, ÅRUP.

1467. Lidt østen for Voldbjærg og nogle få alen nord for, hvor banen går over Ringkjøbing-Holstebro landevej ligger en forhöjning i terrainet, hvor der undertiden findes murbroklinger, og nogle mener, at den gamle herreborg *Olufsbjærg* eller Olebjærg, Vollebjærg, nu kaldt Voldbjærg, har ligget der. Men der er ikke spor af volde eller grave der. Tomterne af den gamle borg ligger lige nord for den nuværende Voldbjærggård, jeg har som dreng leget mellem ruinerne og vadet i gravene, som omgav dem. En gammel mand i Heager, No sogn, fortalte mig efter hans bedsteforældres fortælling, at der på denne forhöjning östen for Voldbjærg og vesten for landevejen havde ligget en teglovn, og der var i den tid en mand, som hed Lavst Teglbrænder, han brændte stenene. Nu hændte det en gang, at Lavst havde fyr under en ovnfuld teglsten, og sendte bud til fruen på Voldbjærg efter en flaske brændevin. Men fruen sendte Lavst den besked, at han først skulde bage hendes kager færdige. Derover blev Lavst Teglbrænder vred og sendte buddet tilbage at sige hende, at han skulde bage fruen sådan kage, at hun ikke havde set mage dertil. Han brændte derpå alle stenene, som var i ovnen, i ét stykke og römmede derpå fra godset; nogle mente, at han tog med et skib fra Nymindegab, og ingen så ham siden der på egnen. Fruen lod da den store sammenbrændte klump undergrave og sænke ned i jorden, og der skal den stå endnu. JENS NIELSEN, RINGKJØBING.

1468. Der fortælles, at teglbrænderen på *Vosborg* var bleven uklar med manden, og så en gang han gik ad byen, sagde han til karlen: »Lad mig nu se, at I kan bage så stor en kage, at man ikke kan løfte den af ovnen.« De forstod hans mening, så den gang han kom hjem, var stenene brændte sammen, og således ligger de endnu i en engbakke på den søndre side af Gammelåen, lidt sydöst for tomten af det gamle Vosborg. P. K. M.

1469. Teglovnen ved *Teglgården* blev ødelagt ved, at teglbrænderen blev fornærmet på ejerinden (fru Björn?) og lovede at skulle bage hende en god kage. Derpå fyrede han således, at stenene og ovnen flød sammen til en eneste masse, der ikke kunde hugges fra hinanden. KL. GJ.

1470. Der har ligget et teglværk på Teglgårdsbrinken lige norden for åen, og der er stenene brændt til det sted, der ligger der og måske til Vesterbølle kirke. Da Lerkenfeldt blev opført, og kjælderen gravet til den, fandt de en stor mængde sten, der brugtes til kjældermuren. Ovennævnte sted ligger vest for gården.

Bunderup bro kaldes den røde bro.

Man siger: Lerkenfeldt den røde lagde Bunderup og Kokholm øde. JAKOB ÅRUP, SVINGELBJÆRG.

1471. På *Lundagerholms* mark, noget vest for Kjærgård, hvilken mark i ældre tid hørte til hovedgården, har teglovnen været, hvor stenene er brændte, som hovedbygningen i sin tid blev opbygget af. Leret her var særlig udmærket, og de gamle lergrave er endnu kjendelige. P. CHR. PETERSEN, FRØSIGGÅRD.

1472. Fru Ingeborg havde et teglværk på *Jigskov fælled*. En lille bakke kaldes endnu den dag i dag *Teglbakken*, og hun tog træet fra Jigskov skov og brændte stenene af. Disse blev kjørt over til *Voergård* over et vad i åen sydöst for Jigskov by. Det har på samme sted vist sig, at bunden var helt pikket med mursten at kjøre over på. Så anlagde hun senere et teglværk tæt norden for Voer kirke, og efter al sandsynlighed har teglbrænderen boet der i nærheden. En mand fra *Togårde* plöjede til hove og stödte da på et gulv af mursten. Ladefogden sagde, at han skulde plöje dybere, men han sagde, at han kunde ikke, for der var gulv neden under. Så fandt de gulvet, og der har teglbrænderen boet. Tæt ved var nogle huller, som kaldtes *Teglgårdsgrave;* den nuværende ejer har ladet dem slöjfe. PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, JIGSKOV.

1473. Sønden for *Sevel* by er en dalstrækning, som kaldes *Tejls*, og i kanten af den har været en teglovn, hvor stenene til Sevel kirke skal være brændt. Der er endnu mange gamle omgravninger kjendt, som tydelig er udførte af menneskehænder.

LÆRER CHRISTENSEN, MUNDBJÆRG.

1474. I *Skovbakke* norden for Refshale er der nogle gamle lergrave, begroede med lyng. Ved at grave ler fandt man en gammel teglovn, opsat af kampesten, og der var trækul og stumper af teglsten. Oppe på bakken og ned ad agrene er der også fundet stumper af store munkesten.

I gårdens søndre hede er der et hul, hvor de har brændt kul.

J. JENSEN, REFSHALE.

Flere andre sagn om ladebygning findes i min bog: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv. III, 45—63.

14. Faddergaver.

1475. Da kong Chr. d. 5te (?) stod fadder til en sön af ejeren på *Lynderupgård*, baron Rosenkrantz's sön, Palle, skjænkede han ham i faddergave forstrandsret til nordsiden af Hjarbæk fjord.

Forstrandsretten og fiskeriet ved udløbet af Fiskbæk å både på Kvols- og Hjarbæksiden tilhører Torupgård.

Endnu gjør ejeren af Lynderupgård fordring på ovennævnte ret. Hvert 2ode år kræver han en lille fiskeafgift af fiskerne i Hjarbæk, og de, der ikke godvillig betaler, må erlægge en lille bøde.

PASTOR KRARUP, VORDE.

1476. Endelig siger og gamle sagn, at Junget præst en gang skal være skjænket som en faddergave efter bøndernes brugelige taksationsmåde 57, eller, som de udtaler det, sytten og fyrretyve skjæpper land på *Lille-Torum* mark, hvilken jord skal have været immatriculeret.

AF JUNGET LIBER DATICUS.

1477. Der var en herregård sønden for Hobro, de kaldte *Tvingstrup*, og den mand, dér boede, han havde ingen börn. Mændene i Hobro bød ham med til deres bryllupper og barsler, og så skjænkede han dem et stykke jord fra sin gård til faddergave. Derved er Hobro vestermark kommen til östermarken. Men nu er den herregård lagt ned. ANDERS OLESEN, DØSTRUP.

1478. Der har boet en frue i *Fruergård* i Vonsild, den ligger sønderst i Vonsild by. De fra Lerkenfeldt havde taget et stykke hede og englod fra Vester-Årup, som kaldes Ellesholm og Brokrogsenge, og så længe gården havde disse enge, slog hovbønderne det sammen med gårdens fok. Så var det, fruen fik det, og hun skjænkede det til en faddergave til et barn fra Vester-Årup, hun bar i kirke, så det kom til Vester-Årup igjen. Da jeg kjöbte gården her, fik jeg engene med i kjøbet, for det de var i Vonsild sogn.

PEDER LADEFOGED, ÅRUP.

1479. Vi har et lille stykke jord heroppe ved landevejen nordöst for Bræsten kirke, der er skjænket fra *Randbøl* sogn som faddergave. Det er kirkejord, lige to agre, og han der har det, svarer afgift af det til Randbøl kirke. HANS JÖRGENSEN, BRÆSTEN.

1480. Vi har et stykke eng her til *Odsgård*, der kaldes Almiskjær, og det har hørt under Tjele, men er en gang givet som faddergave til Randrup. RASMUS NIELSEN, VINKEL.

1481. Min broder har et stykke ejendom ude i Rönbjærg mose og et stykke hede i nærheden. Det er en gang bleven skjænket til *Östergård* i Ramsing til en faddergave og hører til gården endnu. KRISTEN ANDERSEN, NAVTTUP.

1482. Der boede én i *Løkken*, de kaldte Niels Møller. Han var af en rig familie, men var ellers fattig, mens han boede her.

A har hørt, at der blev givet ham en kirke oppe i Han herred i faddergave. KRISTEN SØNDERMARK, LYNGBY.

1483. Et lille stykke jord på en to, tre skjæpper land, der skyder som en kile ind i *Ilbjærg* mark ved skjellet mellem Ilbjærg og Ytrup, skal være givet som en faddergave. Det hører til Gammel-Rybjærggård i Kirkeby. Den jord af gårdens ejendom, der støder til, var forhen hede, men dette stykke har altid været agermark, og det er endda langt fra gården. Det er indhegnet med et gammelt dige. PEDER HANSEN, GRÖNNING.

1484. Der ligger et stykke jord her vesten for byen, udmærket ejendom, som hverken har hartkorn eller yder kongelig skat eller pligtarbejde eller nogen byrde. Der er heller ingen dokumenter på det. Der kan holdes tre køer og nogle får på den ejendom. Det er rimeligvis kommet fra Voergård eller Börglum og givet til en mand, men det kan nu ikke oplyses hvem. Den ældste vi véd, der ejede det, hed Hejle, og han boede på Krogen. Han må have haft en adkomst dertil, som nu ikkke mere kan oplyses. Udskiftningen skete i hans söns Jens Hejlesens tid.
SOGNEFOGED CHR. CHRISTENSEN, VORSÅ.

1485. I *Albæk* norden for Sørå findes et lignende stykke jord. Det er vist kommet fra Dronninglund eller Dronninggård og givet til én, der hed Hans Ladefoged. De gav ham en stor gård i Sønder-Sørå, der hedder Kjællingbro, og så har han måske forlangt det her omtalte stykke til at grave overtörv på. Der er ingen bygning på det endnu, og det tilhører en husmand inde i byen. CHR. GHRISTENSEN, VORSÅ.

1486. Her i sognet skal vi have et stykke jord imellem *Hodde* og *Varde*, men det er gået hen af sig selv. Vi skal også have et stykke oppe ved *Ollerup*, men der er blot gisninger om det, ingen kan påpege det til sikkerhed. Det er vel faddergaver oprindelig. HANS JÖRGENSEN, BRÆSTEN.

15. Byer og steder.

1487. I *Kongens Tisted* må der formodentlig have stået en kongsgård. Sagnet beretter, at Tisted en gang har været omgiven af mure, som var forsynede med kobberporte. Disse skreg således på deres hængsler, at de kunde høres til Bunderup, hvor man om aftenen, når denne lyd hørtes, sagde: »Nu lukker de portene i Tisted.« VESTER-HORNUM.

1488. *Kragelund* by har en gang været meget tættere bebygget, og gjennem selve byen førte en bred gade. Bymændene havde

en mand, som hed Mikkel, til at passe deres kreaturer, og så drev de dem løse ud på gaden til ham, hvor han da tog imod dem. Når samme Mikkel fik en snaps, var der mange löjer ved ham.

J. JENSEN, REFSH.

1489. Man siger, at der forhen i *Lystlund* har været tolv kjørende mænd og atten husmænd, og byen deroppe blev altid kaldt Lystlund gade. En del af beboerne har været pottemagere, som har kjørt om i landet med deres varer, og der findes mange steder i jorden masser af potteskår. Ved at grave i plantagen, fandt man for nylig en gammel vej, og man kunde se, at den førte til kongevejen — sådan kalder man al tid den mangfoldighed af gamle veje, der ligger side om side ved hinanden tværs over heden, og den vej var lige så belagt med potteskår, som landevejene nu til dags med grus. Ved at grave grøfter i plantagen finder de ofte under et tykt lag sand god, fed muldjord, hvor de kan se både rygningen af agre og agerfurerne, og når de finder steder, hvor der har ligget huse, er det mest under sandlaget, at de finder syldstenene. KIRSTINE KJÆRSGÅRD.

1490. Der har i ældre tider været nogle og tyve gårde syd for *Fabjærg* kirke og sydvest for, hvor der nu er lutter hede. Det kan sees, at der mange steder er agre tilgroede med lyng, det kaldes fuurskyw jord, og en masse gamle hjulspor. Det giver forklaring over, hvorfor kirken nu ligger i den allersydligste del af den befolkede del af sognet. De gårde er gået under i pestens tid. Der var så mange beboere, at der var atten beslagne vogne sønden for Fabjærg kirke. Den gamle Lemvig-Holstebro landevej gik også tværs gjennem heden. MADS GRAVERSEN, SVENDSGÅRD.

1491. I *Engesvang* har der en gang været otte gårde og en kirke, og nede i bækdalen er endnu spor af gårdspladserne. Der kom en gang to ulve til et får, som stod nede i en dal, og de greb hver i en ende af det og rev det midt over, så hver fik sit stykke at løbe med. J. J., REFSH.

1492. *Lerskov* har i 1660 været en större by, og der har gået 30 börn derfra til Ö.-Lindet skole. Det er bevis på, at den ikke har været så meget lille. N. C.

1493. Byen på *Mandø* ligger på den sydligste af øerne, men för 1634 lå den på den nordlige, som dog er lavere end hin. Så kom floden, og alle folkene så nær som 5 eller 6 druknede. Disse folk var rejst op til Ribe og frelstes derved fra døden.

KARL ANDREASEN, V.-VEDSTED.

1494. *Hals* by skal have ligget i *Skovshoved* (nu Skovsgård) bakker. Også der har byen været befæstet med skandser, og der er endnu spor af disse gamle skandser og skandsegrave. Der er også fundet kugler og gamle mønter derude. Det var sønden for byen, de var. SVEND MÅEN, HALS.

1495. *Vejrum* by skal have ligget sydvest for Lushöj ved den dam, der nu hedder Vejrum grönmose, og nordvest for höjen på min mark har været en kirkegård. PEDER STÆRK, VEJRUM.

1496. *Trebjærg* by skal have ligget sydöst for, hvor den nu er. Den brændte for et par hundrede år siden.

JENS KNUDSEN, TREBJÆRG.

1497. Omtrent 1770 brændte *Hjortlund*, og derefter blev den udflyttet. Der var sådan en hede, at blyet løb ned ad kirken, som om det haglede, og flæskbøsterne de sprang ud til æ brune bjærge. (De ligger her öster, hvor der nu er plantet.)

H. A. WULFF, HJORTLUND.

1498. *Rakkeby* skal have ligget en halv fjerdingvej vesten for, hvor den nu ligger. Der er gamle agre og lyngstukken jord, og agrene vendte i sønder og nör. Det er tydeligt, at hele heden har været i brug. De har og fundet brolægninger flere steder. Måske byen flyttedes, fordi der er lavere og bedre jord, hvor den nu ligger. MOGENS KRISTENSEN, GULDAGER.

1499. Der fortælles, at *Kalvhave* oprindelig skal have ligget et helt andet sted, nemlig noget sydligere ned efter Uldum å. Det kaldes endnu Gröntofte.

Tæt sydvest for er en plet, der kaldes *Dødland*. Her skal en pige være bleven slået ihjel.

En lille halv fjerdingvej syd for byen ligger *Tingbakken*.

KRISTEN MØLLER TERKELSEN, KALVHAVE.

1500. Byen har tilforn i ældgamle tider været kaldet *Grandsted* af den årsag, at her för den sorte pest skal have været Granskov, som der fortælles; og i hvorom alting er, så findes endnu ofte udi klynemoserne her i sognet store stykker træer dybt nede i jorden, som ligner fyr eller gran. Dette træ gjör bønderne splinde af og turer dem vel, da de bruger dem i steden for små lys eller pråser. I de yngre tider er byen kaldet Grænsted by, og sognet Grænsted sogn, men nu Grindsted.

GRINDSTED LIBER DATICUS.

1501. Stederne syd for *Darum* kirke i Nörre-grandelag kaldes Östergade, og sydvest for kirken er Vestergade. Vester på derfra og ud efter færgen til Sneum kaldes stederne Sviegade (for det var de mere fattige, som her boede) eller Refgade (da vejen derfra ud i nordvest kaldes Refvej). Östen for Refvej er et gammelt dige eller en vold, som kaldes Refdige. Det var sat til at møde for havet. Nede ved engen ligger et bjærg, kaldes Refbjærg, og der har været en bavn. Vesten for Refbjærg gik en gammel vold, som nu er meget forfalden, og den var grændsen for agrene eller tægterne. Disse kaldtes Alsæd tægte. Udenfor diget var fællesdrift. Lige östen for Refbjærg ligger Horsfod, som er en

sandhöj. Til vesten for kirken er Bavnhöj, og der har været en stensat begravelse. MATHIAS PEDERSEN, ALLERUP.

1502. *Nordby* er inddelt i tre roder: Søndenbys, Vestenbys, Kasseroden og Hædelis rode. Hver rode har sin oldermand, og han har en skodsmand under sig. Oldermanden havde forhen en stok eller et mærke for hver mand, og den blev der skåret skripper i for begangne forseelser imod byens vedtægter.

LÆRER LARSEN, NORDBY.

1503. Den nordvestlige udgang her af *Nordby* kaldes Maren Finds led, det nordlige Nordens led, det östlige Pusleddet, og det sydöstlige Österled, det sydvestlige Vester-Vangeled. Hovedindgangen til byen er for sønden og kaldes Søndenbys led.

Af gadenavne i Nordby har vi Hæddelis gyde i det nordöstlige parti. Fra midten af byen östpå går Lysegyden. I den sydöstlige del er Kasundet (en lille vandpyt ved enden af gyden kaldes Kattepusen). En gyde, der stikker mod nord ned til gadekjæret, kaldes Svedskegyden. S. P. DEGN, NORDBY.

1504. *Maren Finds led* har navn efter Maren Find, der frøs ihjel der. Hun var gået til kirken, men på hjemvejen blev hun så forkommen i snevejret og kom ind i en snedrive og blev der. De fandt hende først om foråret, da sneen tøedes op. Hun fandtes lige tæt ved byen, og det var just ved det led. S. P. DEGN, NORDBY.

1505. *Rotbøl* har været en enlig gård, og den sidste mand hed Anders Nielsen. Den hørte til Tølbøl, der har været tolv gårde. Rotbøl strand kaldes nu Ørum strand. Det er ikke 200 år siden den gård gik under, men det rækker hen imod. Skovsted var forhen en by. Skovsted ligger lige her vester på og östen for Lyskjær og grændser ned imod Storkjær. En fire, fem mænd har lodder i Skovsted mark, og der er endnu agerfurer synt på den. Der skal have været et bitte hus ved Holmbakkerne östen for Knoppertag i Ørum, og det har også hørt til Skovsted mark. Da Svenskerne var hernede at krige, blev der nogle tilbage, og de kom til at bo i Skånnesgårde, for de var fra Skåne. Disse gårde er de to vesterste af de nuværende Hedegårde, der er fem gårde i alt. De to her östen for kaldes Gundesgårde, og den femte Kroggård. Nord for Hvidbjærg ligger Duel höj lige vesten for Kjellerup og Masted gårde, og der har været en gård, som hed Duel, men har været henne i mange år, agerfurerne er endnu synt. Sønden for Duel höj er en slette, de kalder Stjenngjæv, det er en lyngslætte med lerunderlag, og den har nok hørt til Duel mark. I Jens Hansens dal har der været træer, men ikke andet end småplantninger. De er fundne på havstokken, men nu er det vel en 50 alen ude i havet. I Vade-rende og Røde-rende er der skudtörvjord en otte, ni, ti alen underneden sandet. Sorteknob er omtrent i skjellet imellem Vestervig sogn og Tølbøl, og det er ude på havstranden.

Tølbøl kirke eller Lodbjærg kirke har stået henved en halv fjerdingvej nordvest for, hvor den nu er, og man kan endnu se spor af pletten, hvor den har stået, og kirkegårdsdiget. Der er en höj lige tæt östen til diget, og den blev udført på vejen at gjøre denne ved med, og der er fundet grydeskår og rav i den. Efter fortælling skal der have været 18 kareter holdende ved Tølbøl kirke på én gang, og en höjtidsdag 24 ved Hvidbjærg kirke.

ANDERS KRISTENSEN ISTRUP, HEDEGÅRD, ØRUM.

1506. 1729 er den halve del af byen lagt i aske ved en ulykkelig ildsvåde, men igjen godt opbygt. Oprindelsen til denne byes fundation og navn er funden af et gammelt manuskript at være den. På det sted, som *Homå* er bygt, skal have stået en mægtig strid, kaldet kjæmpestriden, hvor der med slyngesten blev slaget meget folk ihjel. De overblevne have til et ihukommende sejrvindingstegn opbygt på valpladsen en by og kaldt den Homå, som bemærker i det latinske sprog et menneske, fordi der ved menneskeblods udgydelse er forhvervet en rolig menneskelig bopæl, og de stedse ved deres byes navn skulde tænke på det umenneskelige blodbad (!)— Det synes rimeligt, at de tilbageblevne sejrvindere har brystet sig således af denne sejr, at de har kaldt byen efter dem selv Homanes eller overmands by(!)

Foruden disse (dysser, begravelser og offersteder) er der mange höje med sten omkring, hvorudi siges, at kjæmperne, som er faldne i ommeldte og andre krige, skal være begravne.

Homå kirkebog. Præsteindb. fra J. Worsøe.

1507. *Lund* er den anden by i sognet og består af fem gårde, hver med fem tønder hartkorn. Der har for nogle år siden alene været fire gårde og i ældgammel tid kun én gård, som kaldtes Ramtesgård. Byen har sit navn af en lille lund eller skov, som ligger lidt norden for byen. Östen for byen er et kjær, kaldet Torskjær, som går östen ind ad byen og vester ud. Denne by har kun mådelig agerland formedelst en skadelig urt, morgenfrue eller som almindelig kaldet Tirstrup-urten, som fordærver sæden.

Præsteindb. fra J. Worsøe.

1508. Mellem Nörre-Farup og Ribe ligger der et par huse på en sandknude. De kaldes *Stormhusene*, og sagnet siger, at de skal have stået ude ved stranden, og tømmeret af dem drev der til den sandknude i en stormflod. Deraf kommer navnet.

LÆRER MORTENSEN, V.-VEDSTED.

1509. Wenzel Rothkirch på *Krogsgård* havde været rideknægt hos kong Kristian den fjerde. Hesten var falden ned i en grøft med kongen, og han kom op med det bare hoved. Så kom Rothkirch til og hjalp ham op igjen, og han kom hen til hans folk. Derfor fik han Krogsgård. Han vilde råde over *Sneum*. Der ligger

fem hele gårde, som kaldes *Bondegårde*, og dem skar han de nörre ender fra og byggede derpå *Trasborg* til trods for Sneum, at beboerne skulde være dem til byrde. Trasborg bestod af 11 huse og kaldtes først Ellevehuse, men siden gav man dem det andet navn, da man blev klog på, hvorfor de var byggede. Imellem hvert hus var 11 favne (skår), og de lå i lige række, så lige som efter en snor. MATHIAS PEDERSEN, ALIERUP.

1510. Herremændene på Sneumgård og Krogsgård havde et horn i siden på hinanden. Manden på Krogsgård lod Ellevehusene bygge for at få alle de fattige folk i omegnen derud at bo, så at de kunde komme til at falde Sneumgård til byrde. Husene lå jo i Tjæreborg sogn, som helt og holdent lå til Krogsgård, men de lå nærmere ved Sneumgård, og fattige folk vilde da søge til den nærmeste gård. LEOP. BRUUN, TJÆREBORG.

1511. I Trasborg satte herremanden alle de trodsige folk, der var på godset, som han ikke kunde komme ud af det med. TJÆREBORG.

1512. Trasborg ligger på grændsen mellem Grindsted og Grene. I fællesdriftens tid blev der uenighed mellem de Silkeborg mænd og Hinnum mænd, og det blev der en sag ud af, Til trods byggede så de Hinnum mænd et hus, og den mand. som de fik til at bo der, han skulde passe deres græsning.
Silkeborg var den gang to gårde. LAVST JENSEN, UDTOFT.

1513. *Skarby* er nu en enlig gård, men har för været en lille by. Den har sit navn af, at jorden er skarret sammen af tre sogne, idet den går ind i en kile imellem Måbjærg, Mejrup og Hjerm. HJERM.

16. Ødelagte og nedbrudte byer.

1514. På *Hörning bakker* syd for den nuværende by skal have ligget en by, som hed *Kvindeby*. MD. SECHER, MYGIND.

1515. Syd for *Mejlby* har ligget en by, der hed *Lusby*.
Sml. J. Kinch, Ribe byes beskrivelse.
FRANDS MIKKELSEN, MEJLBY.

1516. Til *Nordby* sogn har der forhen ligget tre byer, som er blevne nedlagte, nemlig *Glistrup* lidt syd for Nordby, *Gulstrup* helt vest for kirken, *Sæby* lige öst for kirken omtrent midt imellem Nordby og Mårup. Ved Sæby kjær har man endnu i vore dage kunnet se spor af byen, og der var en hel del grundsten hist og her. Navnlig kunde man tydelig se spor af smedjen og levninger af smedekul. Dernæst fandtes en brønd, som var sat

op af planker. Til Nordby flyttede alle beboerne ind på grund af sørøveri. KNUD KORNMÅLER, NORDBY.

1517. I Nordby sogn har der tidligere været tre byer foruden de to nuværende, Nordby og Mårup, nemlig *Søby*, som lå mellem Nordby og Mårup, *Glistrup* som lå nord for Nordby, og *Kongsbøl* nede på heden mellem Nordby og Langøre. I »St. Povls gildes vedtægter«, et videbrev for Nordby sogn fra forrige århundrede, og som opbevares i håndskrift i Nordby præstearkiv, omtales kun Kongsbøl, så de andre må have været nedlagte för den tid. MIKKEL SÖRENSEN.

1518. Der har været flere byer i Nordby. Men i Marsk Stigs tid blev landet overfaldet af bander, og så flyttede folkene sammen i de to byer, der er nu, for bedre at kunne forsvare dem. H. SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

1519. Der har ligget en by fra Byes-ende og til et kjær, som kaldes Putflow. Putflod er nordvest for Nordby, og den by hed Kongsbølle. HANS FARVER, NORDBY.

1520. En Nordbyer fortalte, at han kunde mindes en bullet brønd på en mark mellem Nordby og Mårup ved det såkaldte Søby kjær, hvor den nedlagte by Søby skulde have ligget. Han vilde også vide, at det var formedelst sørøveri, de tre byer blev nedlagte på Nordlandet, og beboerne flyttede sammen i de to store byer Nordby og Mårup. A. PEDERSEN.

1521. Hvor *Stenum hede* nu findes, skal der have stået en by, som kaldtes *Vester-Stenum*. Den gik til grunde ved den sorte pest. NIK. CHR.

1522. Der skal have ligget en by nordvest for *Åsted*, som er bleven lagt øde i den sorte pest. Der er grave og diger her nede i heden, så den mark har en gang været dyrket op. ANE MARIE ANDERSDATTER, ÅSTED.

1523. Östen for *Skjærum bro* har der ligget en by, hvori beboerne døde ud i den sorte pest, og jorderne blev derefter lagt under Vosborg. KIRSTINE KJÆRGÅRD.

1524. I *Finderup* har der været en hel by, som gik under i den gamle pest. Helt fra Finderup og ned til en by, der hedder *Skorup*, har de plöjet stenbroer op, og ved Finderup er der fundet potteskår og tekopper og tallerkener.

I *Snejbjærg* var der kun to mennesker levende efter pesten, det var mandfolk begge to, og den ene var i *Ørskov*, den anden i *Volsgård*. KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

1525. På den hede, som begynder östen for *Sudergårdene* og strækker sig mod nordöst over *Gammel-kirke* ejendomme ned imod *Ringstedbrønd*, har i ældre tider stået en by, hvis befolkning skal

være uddød i den sorte pest. Byen hed *Suderby* (Sønderby), da den lå sønden for Gammel-kirke, der var sognets hovedby. Nu er heden opdyrket, og da lyngen bortryddedes, så man tydelige spor af agre. N. PEDERSEN, BOLLE.

1526. Der skal en gang have ligget en by i Tolstrup sogn, som bar navnet *Tolstrup*, men den blev øde i pestens tid og ikke opbygget. Den lå en halv fjerdingvej sydvest for kirken, hvor der nu er hede. En hel del af denne er fureskåren jord, og der sees endnu fordybninger, der kan ligne møddinghuller, og en del gamle diger, der tyder på, at det er havediger og markdiger, da de går både på kryds og tværs på större strækninger. Fremdeles har man også stödt på stenpikninger på samme plads.

A. C. CHRISTENSEN, TOLSTRUP.

Tolstrup by strakte sig fra slanken ved *Vibsig* syd for kirken indtil *Sunderup*. NIK. CHR.

1527. Efter pestens tid er hele egnen der oppe ved *Lystlund* bleven øde, og endnu ved slutningen af forrige århundrede bestod hele byen kun af to gårde, *Lystlundgård* og *Katborg*. En del af jorderne skal oprindelig have været gode, men så mener man, at skovene er afbrændte, og derefter er sandflugten kommen og har på sine steder lagt et tykt lag sand over den gode jord, hvad der ofte viser sig at være tilfældet. Mange steder er der nemlig spor af gamle agerfurer, og folk, som arbejder der, træffer ofte på steder, hvor der er tydelige spor af at have ligget huse. Navnlig er sporene kjendelige i Ulfborg plantage. De folk, som graver huller der, har fundet gamle agre, som lå gjemte under et tykt lag sand. Der er også fundet gamle agre öst for Stjernehöj. Et tegn på en större befolkning er også, at en stor del af engene mellem Holm og Svendsholm en gang har været under Lystlund (eller Løslund, som det også skrives). MARIE KIRST. KJÆRGÅRD.

1528. Ude i klitten, *Tved* sogn, skal have ligget en by, de kalder Åtved. Den sidste mand, der flyttede derfra, sagde: »Å Tved!« for byen hed för blot Tved, men nu fik den det navn.

NIELS VIG, Ö.-VANDET.

1529. Der har ligget en by sønden for Tovstrup, der hed *Gammelby*, og den gik under i den sorte pest. Der er nu en stor hede, som kaldes *Gammelby hede*, og imellem Harre hede og Gammelby hede er en bitte rende, som kaldes *Gammelby vadested*. De kan nemt se, at det er fureskåren jord der ude i heden.

MAREN PRIMDAL, NAVTRUP.

1530. Tæt ved Gammelby vadested skal der have ligget en by, som hed *Gammelby*. Men da pesten rasede her i landet, døde hele befolkningen på tre nær. Det første jeg kan huske, var den strækning lutter hede, og der var en stor masse af veje, som

kunde sees der i heden, og som alle førte til Gammelby vadested.

MORREN JEPPESEN, TOVSTRUP.

1531. Oppe i *Batum hede*, som vi ellers kalder Vandhede, har ligget en by, de kaldte *Vandby*. Der er gamle agerrene, og der var enkelte steder, vi i min drengetid, når vi plukkede lyng, kunde skjönne, at der havde været diger. LAVST JENSEN, KOKH.

1532. Ude i *Fald hede* har der stået en by, ingen véd, hvad den hed. Nu er der igjen bygget en gård der ude.

KLEMEN KRISTENSEN, LØGSTED.

1533. I Glerup hede, Vesterbølle sogn, er der nogle höje, som kaldes *Sillehöje*, og der skal efter gammel snak have været en by, de kaldte *Silleborg*. Der er store stenpikninger og mange sten endnu fra bygninger, og der er tofter og indelukker med diger som vore kålgårdsdiger, men de er jo noget mere eftergroede. Henne ved *Dammergård* i *Farsø* er der ude i heden de stadseste agre, te de plöjer dem ikke kjönnere og ligere nu om stunder, men de er jo naturligvis helt tilgroede med lyng.

E. T. K.

1534. Oppe i Glerup hede er der tegn for gamle kringgårdsdiger, og der lå en by, som hed *Silliborg*. Det er tæt henne ved Fjeldsø sogneskjel. Et kjær norden for hedder *Sillikjæret*, og der er også tre höje, de kalder *Sillihöje*. Kristen Thomsen har ved at plöje og harve fundet teglbrokker der. Nu dyrker de jo stærkt op der ude. Den by var beboet, för den sorte død kom ind. ANDERS KR. SMED, VESTERBØLLE.

1535. På Nörre-Onsild hede har der ligget en by, og således har der flere steder der i egnen ligget byer, som nu er forsvundne, og de skal have hørt til kirkerne i *Handest* og *Karlby*. H. A. BERING.

1536. Der har været en by i Bostrup hede, som kaldtes *Bitte-Bostrup*. Midtvejs mellem den nuværende Bostrup by og Bostrup kro er det, den har ligget på en bakke, der kaldes *Brun-Røggels bakke*. På samme bakke var i heden, förend den nu i vor tid atter blev brækket, tydelig kjendt agerfurer, der gik i öster og vester. Der går endnu en vej fra Bostrup by og løber ud til bakken, og den kaldes Brun-Røggels vej. Den by skal være bleven ødelagt i den sorte pest.

DORTE KATR. ANDERSDATTER, BOSTRUP.

1537. Norden for *Myrehöj* har der været en by, som hed *Ildrup*, og der er endnu nogle lavninger, som kaldes *Ildrup sige*.

NIELS JOSEF, RISGÅRDE.

1538. I *Ildrup* kan man se gamle diger omkring de fordums kålgårde. *Myrehöjs sande* er opkommen ved to tyre, der var komne op at slås. A. P. LAURITSEN, STRANDBY.

1539. I skjellet mellem Glenstrup og Törslev heder har ligget en by. Man kan se en slags diger, som man mener har været toftdiger. Den by blev øde under den sorte død. De fleste bygningstomter ligger i Rasmus Møllers hede i Vester-Törslev. Byen hed *Jelsted* eller *Jelstrup*. Der sees endnu gårdspladser, og udenfor i stor omkreds er der agre og store agerrygge, ja endog på agrene gjødningsdynger. De findes både i Vester-Törslev og Glenstrup og Handest heder. MADS SÖRENSEN STÆR, GLENSTRUP.

Byen har ligget ude i heden sydöst fra Glenstrup af. Det er ikke fri for, der er spor af det. Søen skal være over 60 favne dyb i den östre ende. Man har loddet og er ikke kommen til bund. JENS MANDRUP, GLENSTRUP.

1540. Der har ligget to byer i Havrum sogn, *Terp* og *Njær*. Terp blev brækket ned og lagt under *Frisendal*. Af Njær er kun Njær præstegård tilbage. I haven har man gravet mange menneskeben op, som om der havde været en kirkegård. *Torsø* har været en ø, hvilket for resten er kjendelig nok. N. SÖRENSEN, APTRUP.

1541. Lige norden for Trandum by er en lyngstrækning, der kaldes *Vildholm*. Her har s'ået en stor by, og der var også en smedje i den, for der er fundet smedjesinder. Men så gik havet ind imod Trandum bjærge, og det drev sandet op over bakkerne, så beboerne i byen måtte flytte. Den by hed *Bratbjærg*, og den ligger nu længere öster på. Da havet gik ud igjen, satte det en revl bakker fra sig, og de er næsten en hel mil længere ude end de gamle havbakker. Der har gået en å östen om disse bakker, men da sandet blæste ind, blev den opfyldt med sand. Den skal have gået sønder ud efter fjorden. Der er på sine steder endnu høller at se af den, med vand i, men ellers er den helt forsvunden. THOMAS KRISTENSEN NORGE, RØDHUS.

1542. Der skal have ligget en lille by sydvest herfor lige neden for *Iglsø*. Der skal være en pikket stenbro oppe i Holms eng, og snese læs smedesinder er der endnu. Der er gravet ledesten og portsten op der. Der var i det mindste tre gårde, og vor gård har ligget der, har de sagt. Et sted öst for byen kaldes gårdsstedet endnu, der skal have ligget to gårde, *Bovnsgårdene*. Men de flyttede ind til byen, så den er samlet både fra öst og vest. Bovnsgård skal Jesper Brochmand have ejet. Hvor de gårde her vesten for lå, kaldtes senere stedet *Tornlunden*, men nu er den ryddet op. JENS SMED, JÆVNGYDE.

1543. Der har ligget en terp ude på det yderste af min mark og mine naboers mark, det jord kaldes endnu *Terp mark*. Stedet, hvor der har ligget fire eller fem gårde, kan endnu påvises. Der har været et lille vandløb tæt ved med en sammenfalden stenkiste, og der er en lille mose tæt östen for, der kaldes *Fællekjær*; det har været fælleskjær til terpen. Et sted, hvor der nu er bleven udgrøftet, på min sydlige naboes mark, grav de til en hel

brolægning. Der har også ligget en smedje der ude, for der er fundet smedesinder. Lidt oppe på en brink eller lille forhöjning tæt norden for et af gårdsstederne har jeg gravet en hel snes gamle brændte mursten, nogle grumme svære nogle af dem, de kalder munkesten, op. De andre gårde har været opførte af træ og klinede vægge. MADS KRISTENSEN, S.-GALTEN.

1544. I Siem sogn har der ligget en by, *Hedeby*, som blev øde. Nu er der stor hede. Vi kan jo hitte grundvoldene af alle bygningerne, hvor byen har ligget. Mark og agre runden om kan sees, og hver ryg og ren på dem.

KRISTEN KRISTENSDATTER, ERSTED.

1545. Ude i Mollerup skov står der agre lige så tydelig at se og agerrenene, så det må have været under dyrkning en gang. Der har været to byer i Bjarup sogn, nemlig *Bjarup* og *Volstrup*. Men de to byer og sognet er blevne øde. Bjarup er lagt under Linå og Sorring, og Volstrup hører nu til Skanderup og Vole og Sorring. SÖREN SÖRENSEN, MOLLERUP.

1546. Der har ligget en by et lille stykke öst for Mejlgård, der hed *Skjærbæk*, nogle siger, at den brændte, og der er endnu en dam, der kaldes Skjærbæk dam, og der skal den have ligget. Nulevende folk har fundet af grundstenene. Den gang lå Mejlgård et andet sted. Der skal have været en fire, fem gårde i Skjærbæk. LÆRER RASMUSSEN, GLEESBORG.

1547. Der skal have ligget en by, nogle siger en gård, oppe ved Haslum skov, der kaldtes *Ommestrup*. Der gik det sagn, at de kunde ikke være der for troldfolk og måtte römme der fra. Men sandheden er vel, at de gik i armod, så de kunde ikke være der. De har kunnet se, hvor det var, og nu er der bygget et sted på den samme plads igjen. HANS KR. PEDERSEN, HASLUM.

1548. Der har ligget en by lige her östen for Haslum, der hed *Amstrup*, og den blev skilt ad i *Borup* og *Askildrup*. Den by fik navn af, at den var adskilt. Amstrup har ligget, hvor nu Borup er, og så blev Amstrupgård flyttet ud på marken.

HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

1549. Norden for Torup præstegård har der ligget en by, som hed *Gammelby*, der blev ødelagt af sandflugt.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

1550. Der har ligget en by ved Åstedbro på Rask mark, der hed *Kokborg*, Der har været fire gårde, siges der af. Der var også en anden by, *Skejby*, på Rask mark. A har haft den mark og plöjet til skorstensbunde og en gammel stensat kjelde og ovnsbunde og en smedje med smedesinder. Den blev brændt af under svenskekrigen. En fru Hilleborg Bille ejede den gang Rask. Da byen nu var brændt, havde hun ikke råd til at bygge den op

igjen, og så kom marken til at høre til hovedgården, for det gjorde ellers hove til Rask. Der var det så til 1818, da det blev udstykket derfra igjen. Der er 22 tønder hartkorn blevet udstykket derfra, og af det var det, a havde en parcel. Der er en eng endnu til Rask, der kaldes Skejby made, og der ligger nu en teglovn. Der var en mølle nede ved bækken, og den hørte til Skejby. Umiddelbart nord for byen er der en vandstemning, og a har et stykke egeplanke, der er gravet ud af den mølledæmning. JENS KNUDSEN, TREBJÆRG.

1551. I *Hvidbjærg* sogn ligger en herregård, *Plovstrup* kaldet, hvor fordum har været en hel landsby, blev lagt øde og gjort til en sædegård, dog det er sket, för nogen, som nu lever, kan mindes; og på den ved min ankomst til stedet, som var anno 1656, residerede ti velbårne jomfruer.
Af en præsteindberetning.

1552. Der har været en by, der hed *Skrave*, og en gård, der hed *Skravegård*. De har ligget omkring ved Skrave kirke, men de er blevne øde dels i krigens tid og dels ved pesten. Jorderne er blevne tagne ind dels under *Kjöbenhoved* og dels under *Langetved*. Der har indtil den sidste tid været fiskedamme på vor mark, og de har hørt til Skravegård, men nu er de fyldte. Der er endnu flere marker, de kalder Skrave mark. KJÖBENHOVED.

1553. Mellem Dronninggård og Bolle på sydsiden af Dronninggårds mark og östen for vejen til Bolle har ligget en by, kaldet *Nörre-Bolle*, bestående af fem gårde. Den er nedlagt for omtrent 200 år siden, og dens marker lagdes under *Skovsgård*, der nu kaldes Dronninggård. Bypladsen er til dels plöjet, og der sees nu kun få spor af havediger, men for nogle år siden opsamledes på huspladserne mange læs gamle murstensbrokker. Ved siden af bypladsen er en sig, der endnu kaldes *Bysigen*.
N. PEDERSEN, BOLLE.

1554. Henved 1000 alen nordöst for Nörre-Bolle og en 600 alen sydöst for Dronninggård har ligget to gårde, der hed *Vester-Solholt*. Der er endnu to gårde, som hedder Solholt og ligger öst for Dronninggård, de har så vel udgjort *Öster-Solholt*. Disse to nedlagte gårde er vist blevne øde samtidig med Nörre-Bolle. For få år siden plöjedes brostenene op der på pladsen.
N. PEDERSEN, BOLLE.

1555. Lidt nordvest for Bolle skole på Dronninggårds mark og lidt nord for gårdens markdige har også ligget nogle beboelser, hvis pladser var kjendelige, da jeg kom her til egnen, men nu er så godt som blevne ukjendelige. De er blevne ødelagte i meget gammel tid, og ingen véd noget at fortælle om dem.
N. PEDERSEN, BOLLE.

1556. På vejen fra Lindenborg mod syd ligger et par bakker,

den sydlige kaldes *Korshöjbakke*, den nærmest Lindenborg kaldes *Kirkebakke*. Vest for landevejen ved denne har i gamle dage ligget en by, kaldet *Kirkeby*, der skal være nedbrudt, og *Næs* bygget på dens mark. *Refs* (Rævnæs) skal have sit navn af, at den kunde opstemme vandet for Næs og derved vise sig som en ræv mod dette. KL. GJ.

1557. *Randrup* var først en by, der bestod af fem gårde. De fire lå sønden for vejen langt oppe ved nogle höje, der kaldes Sønderhöje, halvvejs mellem Randrup og Rind. Den femte lå nord for vejen, hvor herregården nu ligger. Så kom møllen til. Endelig blev byen nedlagt. MOVST JENSEN, VINKEL.

1558. *Slumstrup* var en bondeby, som blev kjöbt sammen, og deraf blev *Vilhelmsborg*.

Rathlousdal hed Hovedstrup, og *Rodstenseje* Loverstrup.

JÖRGEN SÖRENSEN, BOTRUP MØLLE.

1559. I det nordvestlige hjörne af Egitslevmagle sogn ligger herregården *Lyngbygård*. För har her ligget en bondeby, hvori der var tolv gårde, som hver havde én af de tolv marker, der nu hører til herregården. Disse mænd var så stolte og rige, at de regnede ingen af deres nabobyes mænd for noget. En gang gav de en ansögning ind til kongen, om de måtte sætte kobberporte for deres gårde, men de fik snart andet at tænke på, ti på den tid kom Svenskerne ind i landet, og de brændte byen af, efter at de først havde taget alt, hvad de kunde bruge, og siden blev der bygget en herregård, hvortil alt deres blev henlagt.

MADS PEDERSEN.

1560. Imellem Skagens gamle og nye fyr, östen for Fyrbakken, findes flere gravhöje, og der har været beboelser i ældre tid. Der findes aske og sten og mønter, af disse sidste har mange fundet svenske og hollandske penge. Men det er ikke godt at sige, hvem der har boet her. Det var vel nærmest sørøvere, Svenskere eller Hollændere. Tæt ved står endnu et fartöj, som de har haft at sejle ud med, og som er gået under for dem. Det står vist ude i havet nu og er tit til syne. Det er klejnt af bygning, og de har tit prøvet på at brække det op. SIMON SÖRENSEN, SKAGEN.

17. Gamle bøndergårde.

1561. End er der en gammel gård, kaldes *Hovgården*, som to bønder påboer, og haver der i gamle dage været et langt stuehus bygget, muret af grund og en hvald kjælder der under med to piller undermurede. Kjælderen er endnu noget ved magt, men

huset og muren er neder faldet i grunden, dog er der nogle rudera og stykker til syne endnu. Og ligger denne gård noget afsides og öster fra byen for sig selv, og løber der en vig af søen mellem gården og byen, og er en stor skovs-nab der omkring. Hvilken gård den spedalske bisp ved navn biskop Anders skulle have opbygt og boet der udi enlighed for sig selv for sin sygdoms skyld efter de spedalskes vis. Dernæst er der en vandkilde, som ligger i søbrinken tvært over fra Hovgården norden op til kirken, til hvilken kilde biskoppen skulle en juleaften sendt én af sine tjenere at hente sig deraf en kande vand, og der han kom hjem til biskoppen igjen dermed, var det vin. Anden gang sendte han samme tjener at hente endda en kande vand deraf og forbød ham enten at se i kanden eller smage det; men tjeneren var for viden: vilde vide, hvad for hånden var, og gjorde biskoppens befaling imod; der han kom til biskoppen igjen, var det vand. Da blev biskoppen vred og sagde til tjeneren: »O, du skalkagtige svend, skulde du gjøre imod min befalning!« og lod kaste hannem i fængsel. IVØ, VILLANDS HERRED.

Præsteindb. t. O. Worm.

1562. *Store-Hebo*, som ligger norden for kirken, er en stor bondegård, hvor dog i mangfoldige år har boet sådanne, som har været ejere af jordegods, i særdeleshed har der boet den af sin poesi og sangbog bekjendte Lisbeth Hebo, hvortil hun skal have haft ikke liden hjælp både af mag. Niels Arnsbergs prædikener over höjsangen, for hvilke at høre hun hver fredag skal have rejst ud til Varde, så og af sin svoger hr. Hans Paludan i Ål, som var hendes revisor om ikke provisor.

JANDRUP PASTORATS LIBER DATICUS 1754.

1563. Da *Vig* var i kraft, var *Tøfting* ikke större, end at de gjorde arbejdet med en hest og en tyr. På Tøfting gårds mark var 30 fruentimmer samlede, der stod og slog lyng, de var vel tilsagt til det. Det var kun en fri bondegård, men de ejede dog både bønder og tiender. NIELS VIG, Ø.-VANDET.

1564. *Kjærgård* i *Ulfborg* har vist för været en större gård, hvortil der en gang har hørt en vandmølle. For ikke ret længe siden har der været spor af denne. Men da må vandkraften have været stærkere, end den nu er. På en bjælke i kirken står der udhugget, at år 15 . . er jordet A . . . Vognsen fra Kjærgård, hvilket da også tyder på, at det var en större gård, ti det var kun de bedre stillede, der blev jordede i selve kirken. Ligeledes var der forhen lukkede stole i kirken til Kjærgård. Imidlertid var gården i meget stærk tilbagegang, og i forrige århundrede siger man, at der kun var syv grönne agre til gården, og manden, som boede der, ejede til sidst kun én ko. STINE KJÆRGÅRD, ULFBORG.

1565. Min fader fortalte, at på Møgelbjærg hede, Mønsted sogn, og sydöst for Gammelstrup havde i gammel tid været fire

store gårde, og de havde været så villele hver en, at de kunde sadle deres hest og ride hen i Fly enge at kjøbe hø. De havde jo ingen høbjærging selv. Den gang skulde det være så stort at kunne ride på en sadlet hest. I mange år var der kun én gård, men nu er den bleven parcellet ud, og der er vist fire beboelser igjen.

SÖREN FAVRHOLT, S.-ØRUM.

1566. Forhen i ældgammel tid lå der mange gårde udflyt, og byerne var ikke så samlede. Der er nogle store höje henne på Nielstrup mark, der kaldes Ståbdrup höje, der gik a og gantede (ɔ: passede) kreaturer, og nedenfor dem ligger en dal, hvor der skal have ligget en gård, som hed *Tuesgård*. Lavningen der kaldes Tuesgård endnu. »Vi skal om i Tuesgård med hövderne«, sagde vi hjorder. I min barndom var der ikke andet spor af gården end brostenene.

Så måtte folk til at flytte sammen igjen i byer, for der blev så mange kjæltringer og så meget tatertöj, og de enlige gårde kunde ikke godt bjærge sig for dem. Men nu begynder det atter på den gamle vis, for nu spredes folk, og byerne bliver udflvt.

KIRSTEN MARIE PEDERSDATTER, HORNSLET.

1567. Provstegården i Besser er dannet af tvende bøndergårde, der nu nedlagdes. Den ene gårds ejer kunde ikke stå sig og måtte overlade sin mark til grevskabet, den anden afstod sit fæste. Således kunde da markerne sammenlægges. Men mærkeligt nok fik man ikke de pladser, hvorpå gårdene havde ligget. Omgivet af præstegårdens jorder til alle sider ligger nemlig nu vesten for vejen fra Besser til Alstrup et indhegnet stykke jord, kaldet Gårdsstedet, og her har gårdene ligget. De tilhører tvende husmænd i Besser Det er som alle gårdspladser gammel ejendomsjord, og det synes da, som grevskabet allerede den gang ikke har kunnet råde over den. Provst Peder Krøgh (død i Trondhjem 1731) byttede Bisgård bort med de to gårde i Besser. Sophie A. Moth, havde lovet ham, at hvis han vilde det, skulde han blive biskop i Trondhjem, og han havde måske så lovet hende at blive Griffenfeldts plageånd under hans lange fangenskab på Munkholm.

OLE KLEJS, BESSER.

1568. Gården *Bisgård* i Besser sogn skal efter folks fortælling have været bolig for en bisp i gamle dage. Da den blev nedlagt som bispegård, boede der en bisp der, som hed Krøgh, han var svagelig, og nogle bildte ham da ind, at denne gårds beliggenhed ikke var god for ham, hvorfor de fik ham til at flytte til Besser. Der blev fire bøndergårdes jorder lagte sammen til bispegård, og det er den samme, som nu er provstegård. Man siger, at de folk, som fik ham til at flytte — hvem, véd jeg ikke — kun vilde vinde egne interesser derved. Det skal have været den sidste bisp, der har boet på Samsø. Han havde en sön, som forførte en bondepige og derefter slog hende ihjel. Denne sön, der så-

ledes skejede ud på flere måder, fik derefter en gård af faderen, den gamle bisp, og det har nok været den, Anton Jensen nu har i Alstrup. En nu død gammel kone i Alstrup har kunnet huske, at der i gården fandtes så mange smukke, forgyldte himmelsenge og andre smukke, udskårne møbler, samt så meget sølv- og porcellænstöj, og dette skal have været fra denne bispesöns tid.

Efter flere gamle folks tortælling. Se også under: præstegårde.

MIKKEL SÖRENSEN, BESSER.

1569. Norden for *Gub sø* har der også ligget en gård. Ejendommen, som den ligger på, kaldes *Belderup*. Da heden blev dyrket op, var der tydelige spor af grundsten, og det havde ingen lille gård været. Der er en lavning på marken, der kaldes Romandskjælder, og Stoffers kjelde lå lige neden for gården efter søen til. Lige ved søen er der tydelig kjendt, at der har ligget en smedje. JENS JENSEN SKOV, SEJLING.

1570. I *Vester-Årup* har der boet en Kristen Bassesen, der var gift med præstens datter i Vesterbølle.

Der har været to fiskedamme östen og norden til gården, så den har været mere end en bondegård. PEDER LADEFOGED, ÅRUP.

1571. Der er et hjörne lige vest for *Tåning*, som kaldes Abildgårdstoft. Der har de tre søndre gårde i Tåning ligget, de kaldtes *Abildgårde*. De blev flyttede derfra og ind til byen, da taterne var komne herind og havde besat Jylland, for at forsvare hinanden imod overfald. Det var altså, förend bønderne blev for svage. Ude i Abildgårdstoft har de fundet grundsten af gården. De to gårde var sammenbyggede, og af grundstenene kunde de skjönne, at stuehuset havde været atten fag. ANE LAVRSDATTER, TÅNING.

1572. I *Munkgårde* har ligget en gård, som for kjæltringernes skyld blev flyttet ned til de to gårde i Albildgårds toft. Der har altså ligget tre gårde. R. P. RANDLÖV, TÅNING.

1573. Der er en gård i Hemmet, som kaldes Hemmet slot eller slottet, den har indtil den sidste ejers død været fæste til Lönborggård, og der har i mands minde været spor af grave om den. Der siges, at den i sin tid var forvisningssted for en jomfru fra Lönborggård, der havde giftet sig under sin stand.

MAREN KJERKEMANN, HEMMET.

1574. Der var en stor gård i Glistrup, der altid kaldtes *Glindten* i Glistrup. A har gravet grundstenene op af den. Bykjelden der oppe lå ret sydvest for gården. HANS FARVER, NORDBY.

1575. Der har boet en herredsfoged i *Rosborg*, og det var en stor og prægtig bygning, han boede i. Ovenpå det stod en kok, der havde kostet 15 rigsdaler og blev sat på et hus i Kovstrup, da bygningen blev reven ned. A så den, den gang a var en dreng. Ma Kistrup kjöbte gården og brækkede stuehuset ned. Hun fik så meget for materialierne af det, at hun kunde betale

gården ud med. Tagstenene kom til Viborg og ligger nu på det hus, som skrædder Bertelsen boer i på östersiden af Viborg torv. Om Ma Kistrup fortælles, at hver gang hun bagede, og brødene var komne af ovnen, gik hun derind og satte sig. Omsider døde hun der inde. Der var en jærndör for, og den sprang i, og så kunde hun ikke komme ud. P. NAVNTOFT, GAMMELSTRUP.

1576. Der har ligget en gård på *Havbjærg*. Man kan se de gamle grobe og diger. MAREN SKADE, ÅSTED.

1577. En gård, der hed *Øksenvad*, skal have ligget på östre ende af Åsen i Volstrup sogn.

Nord derfor er Øksenhede-vad. Der findes endnu mursten på den mark, hvor gården har ligget.

Åsen er en landtange, der skyder ud imellem to engdrag, hvorigjennem løber to åer, der forenes ved Åsens spids.

J. JENSEN, VOLSTRUP.

1578. Der findes ved stranden et sted, som kaldes *Sellekås*, og man vil vide, at der i nærheden har ligget en gård, som kaldtes *Sellegård*. A. PED.

1579. Vest for Langøre ligger en banke, som hedder Armhoved, der har i sin tid ligget en gård. På grund af, at beboerne ikke kunde begå sig for sørøvere, blev den brækket ned, og der er ikke mange rester af den kjendt nu. JENS SÖREN GYLLING, BESSER.

1580. Ved *Skovsleddet* var en bunke sten, der kaldtes Skovsledstenene. Her har været en gård og en skov. Ved Søby kjær lå Søbygård. GREVE-SÖREN, NORDBY.

1581. Da vi slöjfede jorden ved ombygningen af den vestre gård i byen, som a har ejet, og som kaldes Krogen, fandt vi halvanden alen nede i jorden en bro og grunden af en skorsten og et ildsted, som om der havde været et kjøkken, og i et hul fandtes et stykke metal, der antoges at være en saddelknap. Det tyder på, at Vissing er en meget gammel by, siden der er blevet så opfyldt. JENS ANDERSEN, KALVRIS.

1582. Der har ligget en gård, som hed *Torndal*, midt i bakkerne sønden for Grindsted. Der er endnu en dam, som kaldes Torndals dam, og den er bundløs. Da folkene ikke kunde betale deres afgifter, og ingen vilde vove at tage imod gården, gik den ind under kongen. LÆRER STEFFEN JENSEN, GRINDSTED.

18. Forhen dyrket jord.

1583. Ude på *Grindsted* mark lige östen for Nollund, hvor vi boede, var der gamle byggepladser.

ELLEN MARIE IVERSDATTER, GRINDSTED.

1584. Östen for gården *Diget* og så imod sydöst gjennem heden sønden for *Ulsted* har i gammel tid været beboelser. Ejeren af Sønderlund kastede en kjælde op og fandt en lang stenbro. Der er plöjet de tusender af potteskår, ja, endog halve potter op, og der er ingen aske ved dem. Omkring ved disse skår var stensætninger, og midt imellem dem var en höj, *Grönhöj*, der nu er jævnet. SÖREN KRIST. JENSEN, ULSTEDLUND.

1585. Ingen nulevende véd, at der har været bebyggelser i *Slettemose*, for det er vild hede. Men som bevis på, at der har været beboelse der i gamle dage, kan anføres, at der har været fundet skjelmærker dér, og for nogle år siden fandtes en stenbro og flere læs sten, samt tre sten til at knuse korn på og de tilhørende stenkloder. NIELS MADSEN, BRATTEN.

1586. I *Navntoft* hede har jorden forhen været dyrket. De gamle har fortalt meget om, hvordan de tydelig kunde se de gamle plovfurer. Nu er det meste atter taget under plov. Byen har i gammel tid ligget helt samlet. LÆRER NIELSEN, VORDE.

1587. *Ugilt* præstegårds hede var dyrket i gammel tid, for der er furer rundt omkring, og i Åsholm mark er mange gamle diger og indelukker. Nogle af dem er lige så store som tyve tønder land. Der har deres höveder gået. Det var altsammen tydelig kjendt, da marken lå i hede, men nu er det næsten altsammen plöjet hen og ukjendeligt. KRISTEN PEDERSEN, UGILT.

1588. Der findes gl. agerfurer på Nörgårds mark i *Grönning hede*, og der er roger, som om det var møgdynger. ANE MARIE A.

1589. Vor hede her i *Årestrup* har også forhen været plöjet, og agrene ligger lige så rette endnu derude i lyngen. En kunde så tydelig se det ved en stor sten, for der havde de kjørt uden omkring, når de plöjede, og så var der blevet en hel ryg af jord uden om stenen. JENS KRISTENSEN, ERSTED.

1590. Inde i *Klavsholm skov* kunde de se agerrene, så det må forhen have værer beboet mere end nu om stunder.

POVL MADSEN, GADBJÆRG.

1591. Den bakkestrækning, der mod öst omgives af *Togdal* og mod vest af den dal, der kaldes *Holmen*, har för været opdyrket, da der tydelig sees agre gående fra nord til syd og strækkende sig helt ud til Frær skjel forbi Gjerding huse. KL. GJ.

1592. I *Myrehöj* har agrene gået langt ud i heden. Den by og Ærtbølle blev fordærvede i hoveriets tid, for de gjorde lige så meget hoveri som Strandbygårde og havde endda at kalde ikke uden det halve hartkorn. Konerne skulde følge med til hove, for de havde ingen tjenestefolk i de smågårde og skulde have fire arbejdsstærke kreaturer lige så vel som på de store gårde.

PEDER JENSEN SMED, STRANDBY.

1593. *Svansøgård*, der ligger sønden for Bilstrup i heden og hører til Skive landsogn, har et stort areal, men det meste er skarp jord og hede. Man kan imidlertid godt se, at det har været dyrket en gang som så meget andet hedeland. Dette skriver sig fra dronning Margretes eller den sorte pests tid, mener man. P. CHR.

1594. En mand i *Klosterlund* fortæller, at i den hede, som ligger nord for Engesvang-vejen og som nu til dels er opdyrket, fandtes mange gamle agerrene, så at den för har været opdyrket. På hans mark fandtes spor af en bolig fra ældre tid. En anden mand i Klosterlund har ved at plöje i dalen ved Hjöllund dam fundet en stenbro. Ved udtörringen af *Bølling* sø fandt man i den sydvestlige side to både, som var udhulede af store træstammer.

J. J., REFSH.

1595. Næsten al vor lynghede er fureskåren (fuurskon) jord. En kan se de gamle agerrene i *Hedeby*, *Bregnehoved* og *Ulken* heder.

CHR. H. MØLLER, HEDEBY.

1596. Her nord i klitterne har det i gammel tid været opdyrket, og der kan findes gamle agerfurer. *Blegsted* har i gamle dage været en herregård, der blev ødelagt af sandflugten. Nu er det ikke en gang en bondegård. ANE BOLETTE JENSDATTER, KLIM.

19. Præstegårde.

1597. Der var en herremand på Torstedlund, Nörlund, Albæk, Store-Restrup, og han hed Anders. Han slog hans husholderske ihjel, og det fortrød han. Så skrev han til paven om at få hans synd forladt og lovede at skjænke den store gård *Smårup* til præstegård til bod derfor. Den skulde blive ved at være det, så længe de vilde afbenytte den som præstegård. Men når den ikke brugtes til det længere, skulde den falde tilbage til Nörholm. Da han betalte det nu så godt, kom der brev fra paven, at han måtte have lov til at slå én ihjel til på samme akkord. Det er vel en fire, fem år siden præsten flyttede derfra til Ravnkilde, hvor der er kjöbt en lille gård, og den nuværende ejer af Nörholm skrev så, at han vilde have gården for intet, han havde fundet i gamle dokumenter, at han havde ret nu til gården. Men der blev svaret, at det var blevet for gammelt, da det var fra de katholske tider for over 300 år siden, og så måtte han kjøbe gården.

JENS HANSEN, SØNDERUP.

1598. Der har i den katholske tid været en præstegård i Tåning. Den gang var der en præst til hver kirke.

MIKKEL HANSEN OG JENS BÆK, LILLE-TÅNING.

1599. Den egentlige præstegård i *Tåning* skal have ligget imellem Jörgen Kristians og Kristen Madsens gårde i det, der kaldes den søndre krog. Der skal stå et stykke af stuehuset den dag i dag er. I det stykke hus kan a huske der i den nordre side har siddet en karm vinduer med så mange bitte små ruder ikke större end kortblade og indfattede i bly. Det vindue er fra præstens tid og för reformationen, for den gang havde hver kirke sin præst, og det var, mens vi havde ugifte præster. Men da de blev gifte, var præstegården for lille og blev flyttet til Snedtrup. Den ene af de to ovennævnte gårdes jord menes altså at have været præstegård. M. H. OG J. B., LILLE-TÅNING.

1600. Der har været en præstegård i *Mejrup*. Den kaldes endnu Hesel, er en enlig gård og ligger sydöst for kirken imllem Store- og Lilleåen. En af de præster, som har boet i Hesel præstegård, går igjen. Han går sin gang fra gården skrås op over marken til kirken, men han kan ikke gå ind ad kirkestetten (den sønderste) og må derfor kravle over diget lidt östen for. Af den grund kan diget på dette sted ikke stå, men falder idelig ned igjen, når man gjör det op. Han går under navnet Hesel præst. Senere har der været en anden præstegård. Den ligger nærmere ved kirken, men i samme retning, og blev nedlagt omkring ved 1820 og solgt. Præsten flyttede så til Holstebro. På kirkegården ligger en gravsten over den sidste præst der. LÆRER MADSEN, MEJRUP.

1601. År 1814 brændte præstegården i *Österby* og blev derefter flyttet til Onsbjærg. A. P.

1602. I ældre tid har *Bisgård* været provstegård. Men så i begyndelsen af forrige århundrede klagedes der over, at den var for stor at overtage for en præst, han kunde ikke besætte den, og tillige med var den forfalden. Da blev det ordnet sådan, at der blev udlagt en gård i Besser til præstegård. Men da den var vel lille, blev der udlagt nok en gård, og præstegården fik således to gårdes lodder. Dette blev endelig ordnet 177?

PENS. LÆRER H. SÖRENSEN, ONSBJÆRG.

1603. *Bisgård* var för præstegård, og den sidste præst der var Krøgh, den næstsidste var Svane. Fru Moth, der mageskiftede Bisgård med to øde gårde i Besser, og fik den efter Griffenfeld, har sikkert hjulpet Krøgh til at blive biskop i Trondhjem, for at han skulde blive Griffenfelds plageånd, da han sad som fange på Munkholm. PASTOR MEULENGRACHT, ONSBJÆRG.

1604. I Kristen Thomsens gård her i *Kjelst*, der oprindelig har været præstegård, har der været udskårne englefigurer med vinger og udskårne blomster. Der har også været en ældgammel kjæst (kiste) og store svåre egebjælker, der tyder på noget mere end almindeligt. Da var Al og Billum sammen. M. NIELSDATTER, KJELST.

1605. Da *Junget* præstegård har tilforn lagt norden eller nordöst for Junget kirke, så er det troligt, at den, för den blev flyttet, havde del i Junget hede eller og Jungetgårds, som jeg holder det sagn for rigtigst, at præstegården fik her en del af Jungetgårds mark i stedet for der, men intet hede, med mindre man da kan antage, at den bekom en liden hedelod.

AF JUNGET LIBER DATICUS.

1606. For længe siden lå *Ulfborg* præstegård her nede i *Dystrup* by. Der i den præstegård skal en gang have været en præst, som var så slem til at drikke. Han og Kjærgårds-manden gik sammen og drak, og de satte dem på et dige her omme i byen og skiftede drikkevarerne ad, som de fik i Dystrup i et sted, hvor der den gang var noget krohold, og som ligger lige ved Lystlund-vejen. Præstegården har vist nok ligget tæt her ved vort havedige, hvor der endnu sidder syldsten i jorden. Men hvor længe det er siden den er flyttet op til det sted, hvor den nu ligger, er der ingen, der véd. Da den afbrændte sidst i forrige århundrede, lå den da på sin nuværende plads. I haven skal der stundum være noget uhyggeligt ved nattetid. Man siger, at der på forskjellige steder færdes en jomfru både i haven og uden for.

STINE KJÆRGÅRD.

1607. Præstegården her hedder *Lerupgård*, og der er ellers ingen andre beboelser her, der bærer navnet *Lerup*. För var det en stor gård, hvortil der gjordes hoveri, og man kan endnu se på den uopdyrkede jord, at de gamle hovveje fra alle byerne støder der til. Så for et par århundreder siden blev gården gjort om til præstegård, men den ligger dog ikke på den gamle gårds plads, for denne lå nordöst for kirken oppe på bakkerne, og præstegården ligger sydöst for nede i et hul sønden for Bakgård. Al heden deroppe nordöst for kirken har forhen været plöjet. Nu er den stykket ud fra præstegården, og der er solgt en 100 tønder land.

LARS JENSEN LUNDE.

1608. Efter sigende vældede Grönbæk præstegårds skov i en orkan 1756, og da præsten ikke måtte sælge træet, besluttede han at anvende det til opførelse af en helt ny præstegård. Det meste af træet brugtes til tømmer i udhusene, der alle opførtes af bindingsværk, men stuehuset var af grundmur. Præsten brændte selv alle stenene ved affaldet fra træerne, men det har ikke været muligt i vor tid at finde rester af teglovnen. Han anordnede, hvordan alle stenene skulde være, og da han var et mekanisk geni, beregnede han antallet så nöje, at da den så var bygget færdig, var der kun fem sten tilbage. Alle stenene er så lange, at de fylder hele murens tykkelse, og den er endda lidt over tre kvarter. Der er over 100 forskjellige stenformer i stuehuset, da præsten ikke vilde have en eneste sten hugget i stykker eller

dannet til af mureren. Midt på huset er støttepiller for en dobbelt kvist, fire på hver side, og her er stenene også stadig formede ind på pladsen. Disse sidste sten er selvfølgelig noget tykkere end stenene i den øvrige mur. Der er endog stenformer med huller i, der hvor trappegelænderet i haven skulde gå ind med enderne. Man ser, at alle murforbindelser nöje er udregnede forud. Provst Hurtigkarl har plantet de ti store lindetræer, der står i gården, og de seks, der står omkring hans grav, samt flere i haven. PASROR JESSEN, GRÖNBÆK.

1609. Hr. Christen Barckman havde i året 1725 den vanheld, at et stort hus her i præstegården, bestående af 16 fag godt bindingsværk, ved en extraordinair påkommende orkan og hvirvelvind i eet moment blev kastet over ende, ved hvilken hændelse det var især mærkværdigt, at hverken noget andet hus i gården eller hele byen samme tid tog skade, ej heller nogen af hans egne kreaturer, som befandt sig udi samme sønderslagne hus blev dræbte, men befandtes alle levende og uskadte under ruinen. Imidlertid kan man slutte, at der må have været nogle ildesindede mennesker på samme tid, som derover haver haft en slags glæde og ligesom anstillet nogle besynderlige critiker, efterdi hr. Christen Barckman i en fast utrolig gesvindighed lod huset igjen opbygge langt bedre end som tilforn, og på den östre ende deraf lod i muren indsætte en firkantet kvadersten, hvorudi de ord på rim findes indhugne:

DCXCO!
Jeg blef på Jorden i en Hast
lagt need og sønderreven
wed denne Hværvelvind kuldkast
Gud til mig hafde dreven.
Men Gud som kastede mig om
har givet Hæld og Lykke
jeg opbygt står for Verdens Dom
mod mangens spodske Tykke.
Jeg står dog her, mens Gud hand vil
du som det kand fortryde
beed troelig Gud, see selv og til
du ej mit Fald skal nyde.
DCXCO! d. 30. April 1725.

Vilslev sognebeskrivelse 1766.

1610. En dreng tjente hos præsten i *Vilslev*, han var oppe fra *Farup* mark. Så havde han været utro, og da gav avlskarlen ham en revselse. Han løb da hjem til moderen og klagede, og nu sendte hun en hvirvelstorm ind over præstegården, der blæste den östlige og en del af den sydlige længe omkuld. Hun var nemlig anset for en heks. Mærkeligt nok blæste atter et stykke af laden, 11 fag, om ved en orkan, og dette skete også d. 30te April i året 1881. Samme dag havde daværende avlskarl om morgenen pryglet tjenestedrengen, der var fra Kjærgård, så det

ser ud, som det der er meget uheldigt at straffe tjenestedrengene.
G. STAMPE SÖRENSEN.

1611. Den nuværende *Snedtrup* præstegård er bygget omtrent 1740, og den gamle eg, der står ved indkjörselen til gården ved siden af porten, er plantet af den samme pastor Langballe, der byggede gården. För har den ligget en 200 alen syd for på skråningen af en bakke. Gården har oprindelig været to gårde, som lå sammen og hed Snedtrup. Årsagen til flytningen er sagtens mangelen af vand. PASTOR BRANTH, SNEDTRUP.

1612. *Snedtrup* præstegård lå oppe på et hald i skoven. De havde ikke andet vand til gården end fra en bæk östen for, og så skulde de op ad den banke med alt deres vand. Det gjorde noget til flytningen, og så lå gården tillige med på så hældt et sted. LAVST SOMMER, TÅNING.

1613. Der har stået en præstegård i *Vester-Kjelst*. Der er en, der hedder Jakob Terman, han bor på æ Stavn, og den kaldes endnu Kjelst præstegård. A véd ikke, om den præst har haft mere end dether sogn. SIMON BOJSEN, BILLUM.

1614. *Hammer* præstegård lå i nærheden af gamle Hjörring landevej, og da kongen havde tilhold der, når han kom på egnen, skulde der altid stå et værelse til hans rådighed. Man véd, at Kristian III har logeret der. LÆRER LAURITZEN, SULSTED.

1615. I den vestre flöj af *Ingstrup* præstegård var et loft, som blev kaldet *Barfred-loft*, og der havde alle folkene rædsel for at komme op om aftenen, da det spøgede der. Dette sted havde været et fristed for alle flygtninger. Da jeg tjente der, stod dette gamle hus endnu, og man havde i lange tider bødet på det, hvad man kunde, da man ikke turde rive det ned. Det blev dog omsider nedrevet af pastor Løchte. LÆRER CHRISTENSENS KONE, TOLSTRUP.

1616. *Haverslev* præstegård består af syv længer huse foruden den til våningshuset tilbyggede kviststue. Det i vestre side af gården stående hus kaldes Bargerfred eller kongens hus.
Af Liber Daticus.

20. Møller.

1617. *Ris* mølle skal være den ældste her på egnen, men da der var så meget vand, at mølledammen idelig vilde bryde ud, blev den flyttet til *Reven*. Der var det det samme, og så blev den endelig flyttet til Jordbro mølle, hvor den endnu er. Der er ingen nulevende, der kan huske, at de to møller har været der, det var i alt fald længe för min tid. Men der er endnu spor af

dæmninger begge steder, og der er endnu en tre, fire gamle pæle her i bækken. En tre andre tog min fader væk, og den ene var så svær, at han lod den skjære, og der blev tre gode egestolper af den. Da de i min tid var ved at kaste i mølledæmningen ved Reven, fandt de stykker af møllesten.

PEDER JENSEN, RIS MØLLE.

1618. *Ris* mølle blev stjålen helt væk. Den hørte til Tårupgård og var ubeboet. De kunde høre, det tømrede og bankede der om natten, og endelig var bygningerne helt forsvundne. Så blev stumperne solgt for 50 daler, og der fulgte endda en del tækkerør og to tønder rug med i handelen.

PEDER NAVNTOFT, GAMMELSTRUP.

1619. På *Samsø* har der tidligere været tre vandmøller foruden en stampmølle, men de er alle nedlagte af mangel på vand.

MIKKEL SÖRENSEN.

1620. Der har stået en mølle norden for *Nordby*, og stedet kaldes endnu Møllebakken; det er sydvest for Mejlskov. Den mølle blev for et hundrede år siden flyttet ned sønden for byen.

SÖREN SÖRENSEN MOSEGÅRD, NORDBY.

1621. Ved *Krogsgård* i *Kolby* sogn har stået en temmelig stor og god mølle. Der er endnu sten, som viser, hvor møllen har været, og man kan se spor af mølledæmningen. Det er nu kun en ganske lille bæk, der har givet møllen sit tilløb af vand. Krogsgård er nu kun to huse, men har forhen været et par store bøndergårde. I Kolby kirke hænger en lysekrone, hvorpå står: Gud til Ære oc Kolby Kircke at zire haver Erich Tønnesön oc Maren Olesdatter i Krousgaar bekaastet denne Lysekrone over dennem oc deris s. sons Jens Erichsons Begravelsis Sted Ao. 1696.

E. T. K.

1622. *Pis* mølle i Lyngby sogn brugtes, mens jeg var barn; men den havde for lidt vand. Min fader fortalte, at der forhen var god maling til den. I mange år efter at den var nedlagt, stod der en stump af møllen med kværnen i. På Lyngby kirkegård ligger en ligsten fra Pis mølle med årstallet 1720, og i kirkegulvet er en anden sten, hvorpå står: Her huiler actbare oc nu s. mand Niels Terchelsön barnefød i Österbale boede i Pes møle oc døde der Ao. — den — i sit alders — saa oc hans elschelige kiere oc nu s. hustru Karen Nielsdatter barnefød i Ebeltoft boede oc døde oc saa i Pes møle Ao. 1702 den 28 februari i sit alders 81 aar.

JENS TOVBRO, LYNGBY.

1623. Der har været en vandmølle i *Jegskov*, som er nedlagt for mangfoldige år siden. Man kan endnu se spor af mølledæmningen, som nu er plöjet. Den har først stået på nordsiden af bækken, der gjör skjel imellem Voer og Skjæve, men blev senere flyttet over på søndresiden. Min fader kunde lige huske den på

den plads. Da den blev nedlagt, byggedes Knudsejes mølle. Knudseje og Dybvad ejedes den gang af én mand, og han nedlagde møllen. Det var Jörgen Glerup.

PEDER KRISTENSEN VESTERGÅRD, ISKOV.

1624. Der har været en mølle i gammel tid imellem Lynderupgård og Låstrup ved et sted, de kalder *Törre-mølle*. Henne ved fjorden på Lynderupgårds mark har også været en mølle, de kaldte Strætte-mølle. A kan huske datteren, der var født der. Der løb en bæk i en dal ned til fjorden imellem Lynderupgårds og Lynderup ejendomme, vi kalder den Strætmøllebæk den dag i dag er.

JENS BEGS ENKE, SUNDSTRUP.

1625. Lige her nord for *Rejstrup krog* har ligget en mølle, som kaldtes Rejstrup mølle, og det er endnu synligt, hvor bygningen har ligget. Men ingen kan huske, hvornår den er nedlagt. Det sted, hvor mølledammen har været, kaldes endnu til daglig med det navn, og bækken, der løber dertil, kaldes Rejstrup bæk. ANDERS HENNINGSEN, LE.

1626. Nordvest for *Odsgård* i Vinkel har der været en mølle, og ovenfor dæmningen, som endnu kan sees, er der en dam, der endnu kaldes mølledammen. Dæmningen har forhen været meget större end nu. Der har også været stigbord, og det var nu blot gamle træstumper, der stod op ved siden af bækken. A har plöjet til grunden af husene der, hvor møllen har været bygget, og mølleværket har været anlagt. RASMUS NIELSEN, VINKEL.

1627. Tæt ved markedspladsen i *Dybdal* er Trindesdam, og der har ligget en mølle ved, der kaldtes *Tystrup mølle*. Sydvest for har byen Tystrup ligget, de kan endnu se gårdspladser og kålgårdsdiger, toftdiger og gadekjær. KARL SÖRENSEN, VESTER-TÖRSLEV.

1628. Der har ligget en mølle på *Fruens møllested*, og der er pæle af den endnu. Det er lige nordöst for vejen, der går fra Grejs til Höjgård. GREJS.

1629. På *Montoft* öst for Kragelund imellem Snede og Løsning har ligget en mølle. Sagnet siger, at Løsning mølle har ligget der og siden er flyttet til sin nuværende plads. Man har også fundet pæle og kan se, hvor baghøllet har været. Folk kalder altid den lavning baghøllet. LAVRS THOMSEN, ÖSTER-SNEDE.

1630. I møllehaven lige tæt nord for byen har været en mølle, og ude ved Skegskovbæk vesten byen har også været én. Mølledæmningen står der endnu. Men ingen nulevende kan mindes den. Den møller han ejede det meste af Randes hede. Det er et stort stykke jord, der kaldes sådan. JENS SMED, JÆVNGYDE.

1631. Nordvest for *Ulvholm* i Ulvholm bakker har der stået en bygning og en mølle. Det er ikke bakker af flyvesand der, men de er grusede. THOMAS KRISTENSEN NORGE, RØDHUS.

1632. *Gjötrup* skal have stået nede i Östreeng, og der har de plöjet en sten op som til en mølle på den plads.

NIELS KR. BÆRTELSEN, GJÖTRUP.

1633. Tværs over den smalle eng, der er langs med *Mejlby*-bækken, imellem Mejlby og Villendrup, er der spor af en svær dæmning, og der har jo nok været en mølle eller en stampe, men ethvert sagn derom er forsvundet. Det er i min eng, og a har gravet en hel del store sten op, der har siddet langs hen i dæmningen. De kan også se omløbet fra mølledammen.

RASMUS KJÆR, VILLENDRUP.

1634. *Rask* mølle har engang været kaldt æ Skovmølle. Men 1770 skreves den for Rask mølle. MØLLEREN I RASK.

1635. *Brødløs* skal egentlig være Broløs, idet der ingen bro var nord for Vester-Törslev kirke, men kun et kjørested gjennem åen, og i gammel tid et færgested. Møllen hører endnu til Mariager og har én mil til kirken der, men til Törslev er der kun nogle hundrede alen. JENS JENSEN, BRØDLØS MØLLE.

1636. Siden *Høgholt* mølle blev solgt fra gården, kom mølleren og hans naboer i stor strid. Herremanden vilde hævne sig ved at få mølledammen til at bryde ud. Hertil kjöbte han for en rigsdaler kvægsølv, som han hældte ud i vandet. Nu blev det først så hvidt og blankt som et spejl, men derefter blev det så galt som »Væjsterhav«, gjennembrød dæmningen og løb ud alt sammen. Herremanden havde dog ingen videre fordel derved, ti vandet bagved møllen steg langt over sine bredder, så det tog alt hans hø med sig, der lå i engene langs bækken på kobler (holme). På en anden måde kan man også bevirke, at en mølledam bryder ud. Man behøver blot at kaste et rævehoved i dammen, så æder det sig nok gjennem dæmningen. L. C. P.

1637. I ældre tid var der ikke flere møller i *Odense* end Pjente-mølle og Munke-mølle. Den sidste tilhørte munkene. Pjentemølle, der var en vandmølle, er nu nedlagt. Den stod ved det forhenværende Pjente-dam, der nu er fyldt. L. F.

21. Kjöbstæder.

1638. *Hjörring* er efter nogles mening den første og ældste af Jyllands byer, efterdi den skal være bygget på Frode den tredjes eller den fredelskendes tid. Den blev kaldet Hjörring eller Höjring, det vil sige efter den nuværende sprogbrug: Höjens- ring, men efter ældre sprogbrug Ringens- höj, og det efter en guldring, som den samme Frode lagde på höjen for at prøve, om nogen vilde vove at tage den bort.

Resen VI. 30. Jutl. 24. sml. Thiele I. 355.

1639. *Ribe* skal i gammel tid have ligget ude på Sønder-Farup hede, og de kalder nu stedet Gammel-Ribe; det er helt begroet med lyng. De gamle turde ikke vove at bygge byen helt nede ved Nips å af frygt for sørøvere. KARL ANDREASSEN, V.-VEDSTED.

1640. *Ry* var i gl. tid en kjöbstad, og endnu findes her det store og lille torv og andet, som minder om kjöbstaden. Sagnet siger, at kirkens (st. Sörens) tårn, som mod al sædvane vendte mod öst, havde et så höjt spir, at det ved sit fald slog et barn ihjel, i et kjær östen for kirkegården, som efter denne begivenhed kaldes Barnekjæret. Forresten skal selve st. Sören være skyld i, at den forfaldt, ti en gang kom nogle mænd fra *Beder* for at kjøbe st. Sören af mændene i Ry, men da de ikke havde penge nok at betale med, måtte de rejse hjem med uforrettet sag. Men da de kom hjem, så de til deres store forbavselse, at st. Sören havde forladt Ry — vistnok fordi hans kilde var bleven vanhelliget — og stod midt på alteret i deres kirke. Nederst i Ry kirke står opstillet to ligsten, der för har ligget i Öm klosterkirke. Den nordligste er over en biskop Svend fra Århus, om hvem man fortæller, at da han en gang var i havsnød, lovede han, at hvis han måtte komme levende i land, vilde han anlægge et kloster til Guds ære, og dette skal være oprindelsen til det bekjendte Öm kloster, der i gl. tid lå, hvor nu byen Emborg er. I Ry skal den første lutherske konge i Danmark være bleven valgt. Stedet, hvor dette skete, vises endnu nordligst i byen, og har derfor fået navnet Kongsgården. En anden gård kaldes Fogedgården, fordi fogden boede her, da Ry havde sit eget birk. TH. J.

1641. De gamle har haft til mundheld: Der er kobberporte for *Ry*. Det har nu også været en stor by en gang, og der er tre store kobberporte fra den bleven smidte ned i Mos sø af en kjæmpe. Så vilde de en gang prøve på at få dem derfra, men det kunde de ikke, undtagen de kunde få dem trukket op ved tre tyrkalve, der skulde fødes op i tre år med ene mælk og ikke få en dråbe vand, for så var det hele forbi. De skulde opfødes hver i sin by, og den pige, der skulde passe dem, hun var edsvoren på, at hun ikke skulde give dem andet end mælk. Hun paste dem også, og det gik godt, indtil de tre år var da for resten omme. Så kom der en gammel mand og tiggede hende for, om hun vilde give den ene en lille dråbe vand. Han vilde give hende, hvad det skulde være, for det. Men hun havde jo gjort ed på, at hun ikke skulde give dem andet end mælk. Så blev han ved med hende til den sidste dag, da dyppede hun lige hendes ene finger i vand og kom i mælken til den ene. Da de så fik tyrene spændt for deher kobberporte og skulde have dem til at trække dem op, så styrtede den ene tyr, og så måtte de jo lade portene ligge, og de ligger der den dag i dag er.

JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

1642. *Vilslev* har været en kjöbstad, der drev betydelig handel, og dens kirke var indviet til st. Nikolaj. Tårnet er ved den östre ende. På Kongeåen, andre siger Ribe å, stod en gang et slag, hvori faldt en hollandsk admiral, der ligger begravet her i kirken. Vandet i døbefunten holder sig al tid frisk og uformindsket. I en stor vandflod gik Vilslev under, og i en langt senere tid (1634) gik havvandet op til prækestolen. Alle dens kjöbstadsminder er nu forsvundne. Kun en stor tromme og en natvægter holder det gamle sagn ved lige. Byen skal dog hæve sig igjen, men ikke, för Ribe er gået til grunde. W. CLAUSEN.

1643. *Føns* by har en gang været langt större og haft kjöbstadrettigheder, og dens beboere gjör påstand på at besidde den ældste kirke i Fyen, da Føns og det dertil hørende Fønsskov i ældre tider skreves Fynsskoven. CAND. P. RASMUSSEN.

1644. *Mariager* har i gamle dage været meget större end nu, hvilket kan sees af, at der lidt under grönsværet nede i engen norden for byen findes grunde af fordums bygninger. På gl. bilægger-kakkelovne skal have stået, at Mariager ejede 17 svære skibe. Den har også haft sin egen kirke (den nuværende har nemlig været klosterkirke), og den kirke har stået i konsul Wellings have. Byen skal en gang være afbrændt, én af de dragoner, som da lå i byen, stak ild på den. To gl. bygninger i Mariager Östergade minder endnu om dragonernes ophold der, man siger nemlig, at disse bygninger har været dragonernes stalde. Det er små lave huse, som vender enderne imod gaden og ligger et lille stykke fra hinanden. Der har fordum været to vandmøller i byen. Af den latinskole, der en gang har været i Mariager, skal klokkerboligen, der ligger oppe ved den almindelige indgang til kirkegården, være en levning. Stedet har usædvanlig tykke mure. H. A. B.

1645. Det meste af *Mariager* var forhen tækket med strå. Der var kun en to, tre gårde med tegl. NIELS SVENDSEN, KJÆRBY.

1646. *Tisted* har en gang gået helt ned til Fortoft, men er bleven ødelagt ved en ildebrand. Rådstuen stod i gl. dage på Östergade. Man fandt en gang ved at grave der, hvor den havde stået, benrade af mennesker. Det spøger også her. H. A. B.

1647. *Kristiansstad* skal være grundlagt på Kristian den fjerdes befaling, da han på dette sted skød et dyr (eller faldt af hesten, meddeleren vidste ikke rigtig hvad) og som følge heraf lod kirken bygge, og om den rejste byen sig så.

Optegnet i Kristiansstad. John Johnsson, Kbh.

22. Tingsteder.

1648. Lidt öst for *Gammelkirke* fandtes *Tingstuen*, en stensætning på slet mark af omtr. 30 alens gjennemsnit med en sten i midten, der var tre, fire alen bred. Pladsen er nu ryddet.

N. PEDERSEN, BOLLE.

1649. Tinghöjene, hvor der sattes ting i gamle dage, ligger til vester for *Saderup*, og i *Tudegård* er der skrevet mange dokumenter. De sidste, der her blev henrettede, var et par folk, der havde forgivet deres aftægtskone. Min fader fortalte, at han havde været med til at slå kreds om dem. HANS KRISTENSEN MADSEN, SADERUP.

1650. Der har været tingsted ved de små møller, den ene kaldes *Tingstedholms* mølle, og den anden *Gjedved* mølle. Ovenfor den første mølle, hvor bækken skjærer vejen, det kaldes *Tingvad*. Der har været en herredsfoged i *Elling*, og han menes at være begravet i det sydöstre hjörne af kirkegården, for der er fundet små guldsmykker. ANE LAVRSDATTER, TÅNING.

1651. I *Sækbæk* var der tingsted for Nörre-herred, og herredsfogden boede på en selvejerbondegård i *Transbøl*. Den gård kom siden til at høre til Nörholm. Han var forpligtet til at holde en god opredt seng til rede og et bord og fire stole; det havde han modtaget, da han fæstede gården fra Nörholm, og så skulde det bohave blive der og holdes vedlige. Han kjöbte sig fri for den forpligtelse ved at give en sum én gang for alle, vist en 25 daler. Men det havde han ikke stort ud af, for kort efter kjöbte han gården til selvejendom, og han havde vel fået den lige godt kjøb for det. Siden flyttede herredsfogden for Nörre-Horne herred til Varde. F. OG NIELS HORSBØL, TORSTRUP.

1652. Herredstinget har nok været holdt vesten for *Herning* midt imellem Herning by og Snejbjærg kirke, syd for chausseen. Det ligger noget höjt og kaldes Tinget, den mark der. En fjerdingvej sønden for Snejbjærg kirke og sydvest for den plet mark er en lille höj, som kaldes Galgehöj, og lidt vesten for æ Ting, hvor der blev taget grus, da de anlagde chausseen, blev der kastet et skelet op, og der er da sagtens begået en misgjerning.

NIELS UGLSØ. SØNDER-OS.

1653. Ikke ret langt fra *Lyne* kirke mod öst ligger ude i heden en hel klynge af kjæmpehöje, som kaldes Tinghöjene. Sådanne tinghöje findes der, om jeg husker ret, både i S.-Vium, Lönborg og Ölgod. M. ESKESEN.

1654. Ved *Tingerhöjen* på Folstedhuses mark i Lendum sogns östlige del har været holdt tingsted i gamle dage.

KRISTIAN KRISTENSEN, HEDENSHUS.

1655. Æ Tinghöje på *Gravengård* mark var det gamle tingsted.

H. F. F.

1656. Oldtidens tingsted skal have været i *Grurup*. Der er en gammel vej fra Hassing af op gjennem Hassing hede ad Grurup til, og den kaldes Tingvejen. Siden flyttedes tinget til Visby og endelig til Vestervig. Der boede en gang en herredsfoged i Gammelby i en gård, der endnu kaldes Tinggården.

LARS PETER ERIKSEN, HASSING.

1657. En höj, som ligger lidt uden for *Tranbjærg*, og ved vejen mellem denne by og Onsbjærg, kaldes Tinghöj, og her holdtes ting i gamle dage.

I de senere år er den bleven kaldet Kongehöj, siden den blev beplantet, og en mindesten rejst på den for kong Frederik den syvende.

MIKKEL SÖRENSEN, SAMSØ.

1658. På Røverstuebakken i *Ulfborg* der er temmelig lang, ligger flere höje, der iblandt Galgehöj. Noget længere mod öst ligger Tinghöj, som næsten er ødelagt nu, da jorden der omkring er opdyrket. Den smukke stensætning der blev af ukyndige og uskånsomme hænder borttaget og kløvet, da landevejen til Holstebro blev anlagt i årene 1856 og 57; og på samme måde gik det den gang med flere andre oldtidsminder der på egnen.

STINE KJÆRGÅRD, ULFBORG.

1659. *Galgehöj* norden for kirken skal have været herredets rettersted. Sønden for bakken på skolelodden findes et hul, der kaldes Troldkjællingshullet, hvor ligene af de to hekse blev begravede, som var bleven brændte for trolddom for et par århundreder siden. PASTOR H. KRARUP, VORDE.

1660. Midt inde i *Dronninglund* storskov ligger en lille gård, Lagtved, som rimeligvis har sit navn af et daværende gammelt tingsted, hvoraf nu intet spor findes. N. PEDERSEN, BOLLE.

1661. Sören Bødkers gård i *Kvorning* kaldes Skrivergården. 300 alen nord for gården ligger en höj, der kaldes Tinghöj. Her holdtes i gamle dage ting, og når der var noget, der skulde skrives, gik man ned i gården. J. JENSEN, MOLLERUP.

1662. Der har været tingsted henne i *Grimstrup*, og der er gamle veje fra alle sider dertil. METTE NIELSDATTER, KJELST.

1663. På *Svanfolk* mark er tre store höje, der kaldes Svanfolkhöjene. Den ene af dem kaldes og Tinghöj, og der holdtes ting i gammel tid. S.-KONGERSLEV.

1664. Sydöst for *Balle* ligger Tingdalen, og der er holdt ting i gamle dage. Der har været store hulveje, og chausseen går nu gjennem dalen. JENS JENSEN SKOV, SEJLING.

1665. De holdt ting for *Öster-Han herred* i Skræm sogn sønden for landevejen ved Tinggården. LARS JENSEN LUNDE, LERUP.

1666. På Tingbankerne her i *Kalvhave* har været et tinghus, og imellem stottet og tinghuset har ligget mange bygninger, og

de har været teglhængte. Da vi grov grobe der, fandt vi mange tagstensbrokker. A har også brækket mange grundsten (ledere) op, og der var huller i dem som til porte; men de har hængt i træ, så store var hullerne. Min fader fortalte efter hans forældre, at et par folk, der skulde have været gift, kom til tings der, fordi karlen ikke vilde have hende. Forhørsdommeren lod ham høre, at bryllupsklæderne jo allerede var syede.

KR. SKOVGÅRD, KALVHAVE.

1667. Der går en ensporet vej fra *Hvirring* kirke ned over markerne efter Lundgård ved Nim, og den kaldes Tingvejen. Der har været tingsted i gammel tid ved Lundgård, og der er en mølle, der kaldes Tingstedholms mølle, og noget, der kaldes Tingstedholm. Mølledam og stigbord er der tydelig mærker af endnu.

PEDER SVANE, HORNUM.

1668. Ude ved *Kjærregård* skal der have stået en kirke og været et tingsted. Dette har været på nogle agre østen for Kjærregård. Tingstedet blev lagt ned, efter at en præst fra Henne var bleven brændt der.

METTE NIELSDATTER, KJELST.

1669. Der er en dal, der kaldes Tingdalen, lige ved siden af slotspladsen i *Nygårds* skov. Der har været tingsted i gamle dage, og der er en krog, de kalder Tingkrogen. Den herredsfoged, dér var, havde dömt Ry præst, og da præsten drog hjem og kom til Ry mølle, sagde han, at så sandt der var kraft i Guds ord, skulde dommeren blive både blind og döv, inden han døde. Han blev det også, for han havde dömt præsten med uret.

JENS SMED, JÆVNGYDE.

1670. Henne ved *Sjelle* bro på *Lime* mark har der været tingsted. Dommeren kom fra Gl.-Estrup, og de har nu siden set ham komme kjørende med hovedløse heste neden om bakkerne med vejen fra Vester-Alling ad Ovstrup til, og han har stokkemænd med sig. Det er netop ad den gamle vej, der går neden om Lime marker.

SÖREN NIELSEN TØMMERMAND, SØBY.

1671. Der er en höj sydöst for *Sødal* skov, der kaldes Tinghöj, og der er holdt ting i gamle dage. Der går tre jomfruer tværs gjennem skoven, og kommer fra nordvest ovre fra Skals af. Der er flere, der har mödt dem, de har forsvoret dem på tinget.

NIELS NEDERGÅRD, PEDERSTRUP.

1672. I *Egtved* skov har der i ældre tid været et tingsted. Der går noget og spøger der. Min moder og hendes søster kom forbi det en aften. Det gik ad en gammel vej, som var tæt ved den ny-anlagte. Denne sidste færdedes de ad, og spøgelset skred rask forbi. Det var lige så smal som en pind og med en trekantet hat på, skred så hen til tingstedet og gav der et skrig. Så blev de rædde og rendte derfra alt hvad de kunde.

JENS VÆVER, JORDRUP.

1673. På *Vintengårds* mark, Tamdrup sogn, ligger en nu tildels slöjfet höj, der kaldes Galgehöj. Der fortælles, at den har været brugt til rettersted. Gamle folk fortæller, at der om natten ofte er set et blåt lys brænde over den, og de mente, at der måtte være begravet en stor skat i den. Ved den for cirka ti år siden foretagne slöjfning af den øverste del af höjen fandtes et skelet af en fuldvoksen mandsperson, der stod ret op og holdt höjre arm lidt skråt fremad. Et andet sagn om Galgehöj fortæller, at det har været et hedensk offersted; for omtr. 50 år siden har der været en såkaldt vindovn derpå. Denne bestod af fire store sten med en overligger, så de dannede et gravkammer. Den blev ført bort, og stenene anvendte til Vintengård.

F. P. J. LUND, VINTEN-ENNER.

1674. Nord for *Ö-Brønderslev* by går en vej til heden. Her findes en stendysse, som kaldes *det gamle ting*. En höj tæt herved kaldes Tinghöj og træet over bækken mellem Jerslev og Brønderslev sogn kaldes endnu Tingtræet. Vest for stendyssen ligger Galgebakken. Nordvest for byen ligger to höje, som kaldes Bålshöjene. Öst for byen ligger tre dale. Den ene kaldes Thordal, den anden Brudedal. I den skal nemlig en brud være nedmanet for en forseelses skyld. Den tredje dal er Egedal. Her har i fordums tid stået egeskov, bjælkerne og sparrerne til Ö.-Brønderslev kirke, siger man, er tagne derfra. Nord for Hvilshöj by findes nogle höje, hvor der en gang skal have stået et slag. Ved Hvilshöjgårds mølle synes der endnu at være spor af tvende skandser. Ved gården ser man undertiden om natten en brun mand. Et par gårde i byen kaldes Skriverens-gårde. Her skal en herredsskriver eller foged have boet. Den gl. landevejsbro over Ry å sønden for Hvilshöj kaldes Jerslev bro. Kraghede höj skal för have haft navnet Kragerskov, men af skov er der nu kun ringe spor tilbage. Kraghede har en lav og flad beliggenhed og megen hede. Denne hede deles ved fem til seks favne brede jordvolde i rektangler og kvadrater. Imellem disse jordforhöjninger findes jævne pladser, som er 16 til 20 favne brede og tre til fire gange så lange. Andre er igjen mindre og næsten firkantede. Det sees tydelig, at det er menneskeværk, formedelst regelmæssigheden. Nogle holder for, at her har været krigslejre. I en fordybning blev der en gang fundet en hestemile og en spore. NIK. CHR.

1675. Östen for *Sinnerup* er der nogle huse, de kalder Tinghusene. Det store tinghus kan æ huske der blev bygget; stenene, de syldede med, tog de ved en höj der sønden for. Der har været noget i gl. dage, de kaldte æ ting, og det var sådan en sær krinds-krands ligesom et tråd at ælte ler i, men det kunde hver da se, at det havde intet ældtested været, for ved siderne var det sat med sten lige så höje fra bunden, som bænken er over gulvet, og inden i lå der nogle forskrækkelig store knuffelsten. Midt i var der en med et hul i, og der er sagt, at der skulde den sidde,

der var den villeste, og han holdt tinget og havde hans papirer i hullet. För tinget blev brudt ned, var det ikke så meget skjönt at komme derhen eller derom ved ved nattetide, for da er der kommet en dommer kjørende fra Hvidbjærg kirkegård på Tyholm og holdt (sat) ret. Han har vel i levende live gjort en eller anden uret. JOH. NIELSEN, RANDRUP.

1676. Den sydlige del af *Vinten* skov indtil en stor grøft, der kaldes æ Flækgrav, og som gjennemskar skoven fra öst til vest, kaldes endnu den dag i dag Tingskoven. Sagnet fortæller, at der i gamle dage har været et tinghus ved skovens søndre ende tæt ved, hvor landevejen fra Horsens til Silkeborg går forbi skoven. Skoven har i tidligere dage været meget större, og endnu i min barndom var der på marken vest for skoven en del små skovhoveder. En af disse små partier hed Tingbuskene, og der mentes det, at tingstedet skal have været. Fra Hvirring skal der have gået en vej skråt over Hvirring og Tamdrup sognes marker over til tingstedet. I Hvirring sogn er der endnu spor af denne vej, og den kaldes endnu den dag i dag Tingvejen. I Tamdrup sogn er der kun enkelte steder lidt spor af vejen som gangsti, medens der i Hvirring sogn er en almindelig markvej; men navnet har den dog endnu beholdt. För Vinten-Enner skole blev bygget ved den sydlige del af skoven, holdt folk ikke af at færdes der forbi om natten, eller når det var blevet mørkt. Det kan nu også måske have sin grund i, at der fra, hvor landevejen går forbi skoven, og til det nærmeste hus ved vejen den gang var cirka $^1/_4$ mil. Endnu kan man træffe folk, der siger: »Ja, de æ ilywel *et* råer å go fåbi æ Tingskov, nær de blywer mørk«. Folk tror nemlig, at alle de, der har gjort uret eller andet ulovligt på tinget, nu til straf må gå og spøge der om natten. Fra Enner kirkevej (lidt nord for, hvor Tingbuskene lå) skal der således om natten gå en stor sort hund med gloende öjne og en lang ildrød tunge hængende ud af svælget. Denne hund menes at være en af de afdøde tingmænd, der nu til straf for en eller anden begået uret må gå og spøge i skikkelse af en stor hund. Dens gang er fra nogle forkrøblede buske ved kirkevejen fra Enner og ned forbi Tingskoven til Sandvadbro (således benævnes en bro over et lille vandløb mellem Tingskoven og Vinten by). Buskene, hvorfra hunden kommer, kaldes også æ Lussibuske. Hunden vil gå og gnide sig op ad folk, og så ser den på dem, ja sådan, at de aldrig bliver rigtige i hovedet siden. F. P. J. LUND, VINTEN-ENNER.

1677. Æ bete kon noueren få gåri *Mosbak* i Öste-Brøjsle æ-dær i höw, di kalde *Galebaki*, å dæe blöw tywen hongen å aje skit fålk, nœe di sku å-mæ lywe; å nœe di så ha hongen dær en ti, så blöw di put nier i e hwål æ bete kon søjen å östen får i ej lawwning, di kålde Dammhåål. Såen omtrændt fæm hujer aal noueren å östen få dehœer Galebak dœe leger åse i höw, wi kalde *Tenghöw*, å po dæj blöw dæ håldt teng få Jæsle hære. Mæn næ de wa undt

wer, så blöw tenge håldtj i Nepstrop, de ær i hæregor, dæ lege nue kon dæ wææsten får. Öwe bæki, dæ goe dæ noueren få Ståårop, imæld Jæsle å Öste-Brøjesle sowwn, lege dær e træj, di kalde Tengngtræje, å wæj, dæ go lig nör fræ Öste-Brøjsle kjærk, dænd kaldt di gamel Tengngwæj, å næe dæj kam nue noueren få by så wre dæj åp imo Galibaki æter å så hæn te tengngstee.

Fra Öster-Brønderslev.

1678. Der er en stor gård i *Vium*, der hedder Tinggården. Lidt norden for er tinggårdsbroen. Da her var tingsted, var der kun et vadested over åen. BOSTRUP, SALLING.

1679. Der var birketing oppe i *Hunderup*, og dommeren udnævntes af Kjærgård. Der holdtes ting i tinghuset, og der er endnu en gård, som kaldes Tinghusgården.

P. CHR. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

1680. I følge en kopibog, grevskabet *Samsø* vedkommende fra den tid, brændte tinghuset i første halvdel af Avgust 1741 formedelst en kones skjødesløshed med ild, idet hun var gået fra ilden i tinghuset ned i en mose at rögte törv. A. PED.

1681. Efter at Samsø tinghus, beliggende på *Pilemark* Östermark på et stykke jord, kaldet Søndermarken, lige östen for vejen fra Permelille til Tranbjærg, i året 1741 var afbrændt, indrettede grevskabet på toppen af Granhöj i Brundby en lille firkantet bindingsværksbygning til arresthus. Denne bygning kaldtes senere det røde hus, og bakken, hvorpå den stod, kaldes endnu af mange den røde banke. Det var en lille dårlig bygning, hvor flere arrestanter lukkedes ind i samme rum, og dörenes låse var så uheldige, at i det mindste i de senere år arrestanterne kunde lukke sig selv op og gå ud og gjøre ture omkring i Brundby. Endelig 1856 blev der bygget et nyt arresthus i Tranbjærg.

A. PED.

1682. Lidt norden for kirken på den östre side af landevejen har der stået en tornebusk, som gamle folk godt kunde huske har været der, og med en stensætning runden om. Den kaldes æ Tingbusk, og der blev holdt ting, når der blev samlet til stævne. Niels Povlsen, der udryddede den, fik en gal hånd, og så troede de gamle, det kom deraf. MADS KNUDSEN, JEGIND.

1683. Der har været en herregård i Silkeborg. Her har en gang boet en herredsfoged. Der har også boet én i Lövlund. Tingstedet har vist været i Lövlund. KRISTEN MIKKELSEN, EIKJÆR, GRENE.

1684. Der har boet en herredsfoged sønden for *Amhede*, og der skal gå en stor hund ved nattetid fra hans bopæl og til Amhede. EGTVED.

1685. Den mose, der er i heden ude i det yderste af sognet ved Mammen skjel, kaldes *Adams mose*. Den hører til Odsgård,

for der boede Adam Hansen, som var herredsfoged. Det var, inden herregården blev nedlagt. Hans sön blev skudt af Kosakkerne, da de var her. MOVST JENSEN, VINKEL.

1686. På den tid, da der var ulve her i landet, plejede der at være voksne folk til hyrder, som kunde være 18 til 20 år gamle. Da nu *Elling* hede var meget stor, var der også mange hyrder. Disse kom tit i trætte, og så havde de en hytte, som de kaldte deres tingstue, der blev trætterne afgjorte. Nu var der ingen byfoged i Skagen, og når en sag skulde afgjøres, måtte folk tage til Hjörring. På samme tid hændte det, da to fiskere var taget ud på havet med deres garn, at der kom et frygteligt uvejr over dem, så den ene af dem faldt over borde. Den anden fisker gjorde sig umage for at redde ham, og måtte bruge en bådshage til det. Med den var han så uheldig at træffe ham i det ene öje, dog fik han ham op, og de kom lykkelig i land. Da de kom hjem, vilde den mand, som havde mistet öjet, have erstatning derfor, men den anden vilde ingen give ham. Han måtte nu tage til byfogden i Hjörring for at få ham til at dömme dem imellem. Da der på samme tid var mere at afgjøre i Skagen, besluttede byfogden sig til at rejse derhen. På vejen kom han gjennem Elling hede og forbi det hus, hvor hyrderne havde deres tingstue. Samme dag holdt hyrderne ting, og de gik ud og ind af hytten. Byfogden holdt stille med sin vogn og spurgte en af hyrderne, hvad de havde for i denne hytte. Han svarede, at de holdt ting. Derpå sagde byfogden, at han skulde til Skagen for at dömme i en sag, men han vidste ikke, hvordan han skulde afgjøre den. »Kan I dömme i den, vil jeg være eder godt skyldig.« Derpå fortalte han dem sagen. Hyrderne dömte så, at begge fiskerne skulde sejle ud igjen med hinanden på havet i ondt vejr, og så skulde han, som havde mistet öjet, kastes ud i havet; kunde han så redde sig ved egen hjælp, skulde den anden erstatte ham öjet med penge, men kunde han ikke, skulde han beholde skaden, og den anden være fri for hans tiltale. Byfogden rejste så videre og dömte fiskerne imellem, som hyrderne havde sagt. Siden fiskeren, der havde mistet öjet, hørte den kjendelse, vilde han hellere nære sig med det ene öje end kastes ud i havet igjen. På hjemvejen kom byfogden atter forbi hyrdernes tingstue, kaldte på dem og gav dem en rigsdaler for deres ypperlige hjælp. G. P. ANDERSEN.

23. Veje og skjel.

1687. Der går en sti lige fra *Vester-Vedsted* og ind til *Ribe* (lige uden for byen løber den dog nu i landevejen), og den kaldes Degnestien. I gammel tid blev der sendt en løbedegn eller kannik fra Ribe ud at synge i kirken ved tjenesten, og disse degne benyttede stien. Deraf navnet. LÆRER MORTENSEN, V.-VEDSTED.

1688. Vil man reflektere noget på traditioner, da er det en gammel sandsagn, at der i fordum tider skal have stået en herregård på bemældte Herredsbjærg, hvorfra en vej skal have været anlagt over en stor mose, *Darum* mose kaldet, til Kjærgård, som ligger en fjerdingvej derfra i nordöst, og på samme vej skal tvende jomfruer være bleven ihjelslagne, men ved hvad anledning vides ikke. Endnu findes i samme mose en gammel vej, som man blot . . . betjener sig af for at føre törv af mosen — Kosti-vej kaldet — et navn, hvortil jeg ej har kunnet finde anden oprindelse, end at det mulig skal være det samme som Kors-sti vej, efterdi samme overskjæres med en tværvej, ved hvilke korsveje megen overtro, som bekjendt er, gik i svang i gamle dage, ligesom og adskilligt fabulerer om denne.

Vilslev sognebeskrivelse 1766.

1689. Fra *Hvilshöjgårds* mark gik den gamle kongevej vesten om Bøgen, ned ad Bækkens kro op vesten om Stågårdene tæt forbi Skaven, op ved Sønderhave, og gik så ad samme strækning som den nye kongevej til Galgebakkerne, derfra ned ad den gamle Vrejlev kro. Her tager den nye vej den igjen et bitte svip over den vestre side af Vrejlev mark, tæt östen forbi et hus, der kaldes Pæl. Knap der fra går den gamle igjen i den nye vej ved Hæstrup mølle, og de følges nu ad til Hjörring.

KLAVS KRISTIAN MADSEN, KLÆSTRUP.

1690. Den gamle kongevej fra *Hals* til Nörre-Sundby gik fra Loftebro lige syd for Gandrup midt gjennem byen nord på op forbi Boelhöj og fortsatte i nord og vest over et hjörne af Ryborg hede, fortsatte dernæst i nordvest forbi Kageløs over Rasmusbro og ad Horsens norden om kirken. Så gik den omkring gården Atrup, gjennem Vodskov bakker, svingede der i sønder forbi Langbro kro. Den løb i Hjörring-Sæby vejen ved Båvet (ɔ: bugten).

JACOB NÖHR, SKROLDE.

1691. Den gamle drivevej med stude gik en mil östen for Ribe, hvor den gik over Riber-åens to arme ved *Fladså* og ved *Gjelsbro*. Den fortsatte så nord på efter Kloster og over Kongeåen ved Foldingbro, dernæst over Holsted å ved Hulkjær mølle. Derpå gik den over Hovborg kro, hvor der også var en å, og så over Donslund (med en å), Hejnsvig og Grindsted, hvor den atter gik over en å.

P. CHR. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

1692. Den gamle færdselsvej har gået over *Farup* og *Mejlby*. Der var kjörsel gjennem Kongeåen både ved Vilslev og ved Hjortlund.

FRANDS MIKKELSEN, MEJLBY.

1693. Både på *Kvorning* og *Mollerup* mark findes i de dybe sænkninger spor af dybe hulveje, således nordvest for Kvorning mølle, og denne kaldes Randers hule, da den gamle Randers landevej har gået der. Vejen skal have gået ved Vester-rende og så ned til Mosebro over ad Volstrup imellem dette og Læsten.

1694. I gammel tid skulde man absolut over *Jordbro* mølle, når man vilde fra Viborg til Skive, da kjæret længere op ad var for ufremkommeligt. Ved Mosegård var det lige så galt, for der er nu dæmmet meget op. Vejfarende kom da om ad Kovsted.

SÖREN FAVRHOLT, SØNDER-ØRUM.

1695. Det nordöstlige skjel mellem *Tanderup* og *Onsbjærg* byes marker er meget uregelmæssigt og bugtet, hvilket skal hidrøre fra, at da man ikke kunde enes om det på anden måde, blev det sådan, at skjellet skulde gå, hvor en gammel kjælling gik, som man i forvejen havde givet fuld. SÖREN NOER, TANDERUP.

1696. På *Vesterbølles* ejendom vesten for byen er et langstrakt höjdedrag imellem kjærene, der kaldes Holmen, og der midt over går et ældgammelt digehæv. Det gjorde en gang skjel imellem to gårde, den ene lå på Nörholm-ende og den anden på Sønderholm-ende; og der viser godt nok for det endnu, ligesom og for, at jorden har været opdyrket, da der er agerrene og furer synt der. De to gårde ejedes af to brödre, men så kom de i trætte og slog hverandre ihjel, og på den måde blev begge gårdene øde. Diget går tværs over én mands ejendom, og nu begynder de mænd, der ejer det hele, at dyrke op igjen af det.

ANDERS KRIST. SMED, VESTERBØLLE.

1697. Da der blev sat skjel af imellem *Malt* og *Vejen* sogne, skulde manden på Skodborghus sætte det. Han red, og der skulde følge folk bag efter og sætte skjelstenene. Lav han kom ind i skoven, smækkede der nogle grene ned i hans öjne, og så kunde han ikke se den rigtige retning. Derved blev skjellet helt krumt og gjör en stor bugtning til Vejen-siden. På den måde kom nogle gårdes lodder til at høre Malt til. Havde skjellet blevet lige, vilde de have kommet til at høre Vejen til.

KRISTEN MADSEN, GAMMELBY.

1698. Ved *Oddersbølgård* er dette at mærke, at der er grændseskjellet imellem Thyeland og Hanherrederne og siges, at en skjældsteen ligger under jorden i Sol kåes stue under et stort bord.

P. Moldrup: Thye-Lands Geographie. Manuskript i Thottske s. 4. 1456. Han opfandt milevognen og tegning af den findes i bogen.

1699. Der er en sti fra præstegårdsladens port og til *Havgårds* lade. Den er kun en tre tommer bred, og ingen færdes ad den, men den er lige godt kjendt over alle agrene og gjennem kornet. NIELS MORTENSEN, ÅBY.

1700. Der skal have været en sti midt for kirkegårdsdiget ved *Ajstrup* kirke til Gammel-Vrå tvært over al ting, og folk mente, det var Jörgen Bille, der gik ad den, for han gik jo igjen i længere tid. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

1701. Der var et par höje sønden for *Ajstrup* by, og så var der én sønden for *Tylstrup* by, den havde navnet *Trolleshöj*. De tre höje var forbundne med en sti både sommer og vinter. Den gik tvært over korn og al ting, og kornet var ligesom klippet af der; men ingen mærker var der af fodtrin. Folk troede, at den hidrørte fra bjærgfolk, der besögte hverandre. Der skal for resten være en skat begravet i Trolleshöj. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

1702. Der findes en dyb grøft, som gjör skjel mellem Leerskov mark og Risjarup mark. Den strækker sig fra vester til öster og findes på landtangen imellem Rollands mose og Höjmosen (Hitlands mose) begge på Leerskov mark. Syd for grøften er opkastet en vold, som nok en gang har tjent til skandse, og den fortsætter sig igjen på den anden side af Höjmosen, går op over Ravbjærg mark og ender i »Kongens hestestald«. Denne vold kaldes af almuen nu blot »e vold«. Ved volden vest for Rollands mose skal der i gamle dage have stået et slag; det ene parti stod nede i den grav, som er mellem voldene, og de var så godt forsikrede, at det andet parti ikke kunde få magt med dem. Men da fandt de på en list. De lod nemlig en mængde bistader kaste ned på dem i graven, og nu måtte de i en fart fortrække. N. CALLESEN.

1703. *Rolands Keeld* og *Rolandsbjærg* på Leerskov mark er mærkværdige formedelst de fortællinger, derom høres. Brønden er kun et hul i Rolands mose, just hvor Løgum, Løjt og Ris sogne støder sammen. Man fortæller, at en vis Roland, efter her i egnen at have tabt et slag, er kommen i en karet med 6 heste for, hvori han havde sine skatte og sølvtaffel-service og så styrtet sig med samt kusk og tjener i denne brønd. Folk af fin hørelse påstår, at en sten, kastet i brønden, opvækker sølvklang. Dog véd jeg ikke, at nogen har tænkt på at opfiske skatten. Pastor Meyland i sin håndskrevne beskrivelse af Öster-Løgum sogn siger, at et gammelt sagn vil, at lejr skal have stået ved Leerskov, og generalen Roland skal have været en fyrste fra øerne Føer og Sild, hvoraf brønden og bjærget skal have fået navn. Her skal også efter sagnet være leveret et slag imellem Venderne og de Danske, hvori de sidste skal have sejret, formedelst det kneb, at de selv, overklædte med bihatte, kastede en del bistader på Venderne, hvorved disse kom i uorden og tabte slaget.

Pastor P. Kjærs manuskript: Öster-Løgum sognebeskrivelse 1820.

D.

Forskjellige stedsagn.

1. Søer og damme.

1704. *Madum sø* skal have ebbe og flod, og vandet kan undertiden brøle under isen. LÆRER MOSBÆK.

1705. Lige öst for *Grönbæk* by er en lille sø, som er meget dyb. En herremand på Allinggård kunde ikke lide, at denne sø var der, og så fik han i sinde at fylde den. I denne hensigt befalede han alle godsets bønder om vinteren, når der var is på den, at kjøre kvas ud på den. Men det forslog ikke. Søen er der endnu. Den er fuld af grene og ris, så man ikke kan trække våd i den.

Et andet sagn siger, at der oprindelig skal have ligget en gård på søens plads. En gris klædt ud og lagt i sengen som den syge bedstemoder . . . . PASTOR JESSEN, GRÖNBÆK.

1706. Der fortælles, at en so med ni grise rodede det hul op, der nu er *Tis søes* leje, og af de ti fik den navn. Andre siger, at navnet kommer af, at hvor søen nu ligger, var för ti mænds lodder. S. GRUNDTVIG.

1707. *Tis sø* og *Bliden* er blevet til på den måde, at en so med ti grise løb ud for dem på Sæbygård, og alle disse svin gav dem til at rode. Soen rodede Bliden, og grisene rodede Tis sø. Man mener, at soen har rodet sig igjennem fra bunden af Bliden til bunden af Tis sø, så der er en åbning fra den ene til den anden, for vandet står altid lige höjt i dem. At det er gået sådan

til, kan man ikke alene se på de höje banker omkring søerne, men også slutte sig til af navnet.

Bliden er en lille sø mellem Tis sø og Sæbygård.

C. GROVE.

1708. *Bølling* (Bolund) *sø* er fremkommen ved en stor sandflugt, idet sandet i gammel tid føg sammen nede ved Klode mølle og hindrede vandet i at løbe bort. Det standsede altså i lavningen og dannede en sø. Den har för haft tilløb, for man kan se, at der har været vandløb ned gjennem Stågildsdal östen for. För søen blev til, var der skov og buske. Man kan nemlig finde træer både i kanten og ude i søen, og de fandtes, da man udtörrede den. Der fandtes også en masse dyreben og hjortetakker, ja, i hundredevis fandtes der. Der blev kjørt flere læs ben derfra. Også fandtes der paa en forhöjning en 3—400 alen fra land en masse flintknive og skår af urner på en plads så stor som en gårdsplads. Der har nok været en gravhöj der en gang.

I Markmose fandtes der i sommer (1888) egestammer på en femten alen. Der har altså været stor skov, endda det er mager sandjord rundt omkring mosen. J. JENSEN, REFSHALE.

1709. Ved gården *Filsø* har der i gamle dage været en stor fiskerig sø, der hørte under Sønder-Vosborg, og der omtrent, hvor gården nu ligger, boede der en fisker, som stadig forsynede herregården med fisk. Der har for ikke længe siden boet en gammel mand i Torsted, Niels Filsø, der mente, at han nedstammede fra den sidste Sønder-Vosborg fisker. I min faders barndom var der så meget af søen tilbage, at han har været med til at fiske store gjedder og brasen der. Nu er den næsten tör, og en del af den er dårlig eng. Der er også nogle agre, der kaldes Bommenskrald. Man vil sige, at dette navn er kommet af, hvad vi nu vilde kalde bølgeslag. Der er spor af søbredderne mange steder. Men nu ligger sandlaget over sødyndet, og derfor er engen så dårlig som den er. STINE KJÆRGÅRD.

1710. *Harte* sø eller Kirkesøen er nu skyllet ud gjennem den rende, der er sønden for Harte kirke og imellem den og Påby.

En mand vilde have ringet for hans hest, der var død, men så flöj klokken ud af tårnet og ned i søen.

JENS VÆVER, JORDRUP.

1711. Der skal have været en större sø nede under bakken mellem Hjortels og Lerup nordöst for Hjortels kirke. De kalder den *Hamme-søen*. Der er i vor tid fundet en gammel båd i den. Der har i mands minde været åbent vand. Dette fandtes österst i kjæret. LÆRER MYRUP, HJORTELS.

1712. Der er også en sø herinde i Nörlund skov, de kalder *Gudsø*. Ja, nu er den for resten udtörret, og der er blevet en

mose i steden, som de kalder Gudsøs mose. Der ser ud runden omkring den mose, som der havde været plöjet i ældre tid.

JENS KRISTENSEN, ERSTED.

1713. *Vinkel* sø er nu tör, men min bedstemoder kunde huske, at det var blank vand helt over til Vesterbygårde. Gamle Hans Kristian skjød gjedder så store, at han kunde snart ikke bære dem hjem. De fangede også en ål så lang, at da de hængte den ved pandetræet i deres skorsten, så nåede halen til jorden.

LARS JENSEN, VINKEL.

1714. Der var et hul norden for Horsens by, det kaldes også *det brede vande*. Det er midt i en hede. Nu er det grøftet ud og opdyrket. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

1715. Der er en sø herinde i skoven, som kaldes *Lille-sø*. Den er der ingen bund i, og man kan ikke trække våd i den. Der er rigtig gamle fisk i den sø, og gjedder med mos i panden. Ole Sörensen har virkelig fanget sådan en fisk eller to. Sydöst for i en krog i Gudenå ved Ry mølle fangede de en gang 6 læs fisk i ét dræt, og der iblandt var to gjedder med mos i panden.

SÖREN HANSEN, HÅRUP.

1716. *Fussing* sø skal være så dyb, at de kan ikke lodde til bund. En dygtig fisker fra Randers var en gang der ude, men lovede for, at han aldrig skulde komme der mere. Han tog så mange liner med sig, men nåede ikke bund. Han fangede også en slags fisk, han aldrig havde fisket för, og han havde endda fisket i mange vande. JESPER JENSEN, VINKEL.

1717. I *Bliden* skal der være en hulke (et bundløst dyb). Gartneren på Sæbygård og en karl vilde en gang måle, om de ikke kunde nå bunden. De tog da atten høvævler (ɔ: reb til at binde læs med), som de bandt sammen og bandt et langjærn i enden; dette tog de med i en ege og stagede den så ud over hulken. Da de kom derud, lod de høvævlerne løbe helt ud, men de mærkede ikke til nogen bund. Så trak de dem op igjen, og da hængte der en horsepande på enden af langjærnet, som sagde, idet den kom oven for vandet, at hvis de kom tiere på den måde, så skulde det ikke gå dem godt, og så faldt den til bunds igjen, ret ligesom de vilde nappe efter den. P. L. J.

1718. En del af søen *Vesen* i Engbjærg kaldes Dungrav, og denne er så dyb, at ingen endnu har fundet bunden derpå. Der fortælles, at en mand ved navn Peder fik i sinde at måle den. Han roede ud på en båd og havde en meget lang line, til hvis ende var fastgjort en tung kampesten. Han lod linen løbe ud, men der var ikke bund at træffe. Da han trak rebet op igjen, var stenen borte, og rebet svedent i enden. J. G. PINHOLT.

1719. *Vedsted* sø lige tæt ved præstegården skal på et sted ovre ved kirken være så dyb, at man ikke kan nå bund med

en 40 alens snor, omendskjöndt den dog på flere steder er af mådelig dybde. A. L.

1720. *Svindinge* sø på Sjælland er næsten tilgroet. Der havde dronning Margrete et slot, og ude imellem rørene var der noget åbent vand, som kaldtes *Klarene*. Der sagde de, at man i stille vejr kunde se rester af murene nede i vandet. RY.

1721. *Tastum* sø har en gang hørt under Lundgård og været helt i eng. Nogle af beboerne havde en part med, og de delte høet. Ved det der blev træde om den, gik den under vand.

KRISTEN AJSTRUP, OVSTRUP.

1722. Findes et sted i et engemål, kaldes *Kjærnen*, hvor en gjerrig bonde ved navn Jörgen Tanke på en søndag under gudstjenesten gjorde hø, og den høstak sank straks ned i afgrunden, og findes endnu et trindt hul på samme sted, som høstakken stod.

TRØSTRUP.
Præsteindb. t. O. Worm.

1723. Der var ved vintertid al tid en brag på *Tastum* sø mellem Kobberup kirke og Dommerby kirke, det slog aldrig fejl, og folk mente da, at der var én ting, der havde sin fart der.

ANDERS JÖRGENSEN, SØBY.

1724. *Nols* sø syd for Saltum kirke var forhen en eng. Nogle karle, der gik og slog på engen, havde ladet deres redskaber ligge der, mens de gik hjem at spise til middag. Men da de kom igjen, var søen der, og alle deres sager var borte.

LÆREREN I FÅRUP-EJERSLEV.

1725. I Skjörping enge ikke langt fra Skindbjærg findes to høller, der kaldes *Brudehøllerne;* i et af disse har en pige druknet sig, som skulde tvinges til at ægte en, hun ikke vilde have. På bryllupsdagen rev hun sig løs, løb til høllet og druknede sig. Hun ligger begravet under en sten, *Brudesten*, i skjellet i Blekkendal. Brudestenen er stor i omfang og har et hul oveni, som kan holde et helt bærekar vand. Fortælleren (Mads Bjerregård) rensede den for jord i sin barndom. KL. GJ.

1726. En pige skulde have bryllup, men vilde ikke have karlen, ja, hun bad til, at hun måtte synke ned i jorden den dag, hun skulde giftes, og det skete også. På det sted blev der en sø, som kaldes *Brottensø*. Det er imellem Revsing og Vejen by på *Gjesten* mark. Hun sank ned med vogn og samt, og de har været så nær ved vognen, at de har kunnet se enden af stjærten. Søen er nu grobet ud. OLE POST, Ö.-GJESTEN.

1727. Der er et hul ved siden af vejen fra Åst efter Lindeballe, som kaldes *Brudepøt*, hvilket navn den har fået ved, at en pige, der havde ønsket, at hun måtte brække halsen på sin bryllupsdag, hvis hun skulde blive sin daværende kjæreste utro og alligevel

gjorde dette, har brækket sin hals på dette sted. Da bryllupstoget, efter at hun var bleven viet til en anden, kjørte fra Lindeballe kirke efter Åst, væltede vognen ned i hullet, og den utro brud omkom. CHR. H. MØLLER.

1728. Der var en brud, der blev tvungen til af hendes forældre, at hun skulde have en anden en end hendes kjæreste. Så havde hun svoret på, at hun ikke vilde have ham og ingen andre, og da de kommer til *Brudepøt*, så vælter vognen, og hun brækker halsen. Smykket skal først have flöjet af hende, og så skulde den Slemme have kommet og taget hende. Den brud var fra Åst. Der er sådan et lille vand endnu og et væld, men neden for er noget eng, der kaldes Brudepøt-eng. Vejen fører ned ad Brudepøt-banke, men giver et hastigt sving der forbi pøtten. I ældre tid var på det sted sådan et helde. Banken går ned imod Gassekjær, og der var tale om, at den brud, som sank i pøtten, hun gik igjen derfra og til kirken. En mand her fra byen kom da til at følges med sådan en hvid en fra Gassekjær af og så her op til, hvor vejen drejer op til Lindeballe kirke. Det snakkede ikke til ham, og så gik han hans vej, men blev meget syg bag efter. TUE MADSEN, LINDEBALLE.

1729. Midtvejs mellem Vissing kloster og Ry ligger en lille sø så tæt til vejen, at denne må gjøre en svingning udenom. Søen hedder *Brudsø*, og der fortælles, at vejen, som nu går uden om, forhen er gået tværs over det sted, hvor søen nu er. Der var en gang en karl og en pige, som var kjærester. Pigen var rig, men karlen var fattig, og derfor måtte de heller ikke få hinanden. En gang ved et stævnemøde spurgte karlen pigen, om han kunde stole på, at hun vilde forblive tro imod ham, hvortil hun svarede ja, og föjede til, hun vilde ønske, at hun måtte synke i jorden den dag, hun giftede sig med en anden. Imidlertid gik årene, og da der kom en rigere frier til pigen, glemte hun sit løfte til den fattige karl, sagde ja og holdt bryllup med den rige. Da de kjørte fra kirken, blev det et forfærdeligt uvejr, og brudens vogn blev indhyllet i en tåge, så de andre af brudefølget ikke kunde se den. Men ud fra tågen lød der hjærteskjærende jammerskrig. Endelig drev tågen bort; men da var vognen forsvunden tilligemed bruden og alt, hvad der var i den. På stedet, hvor den havde stået, var der bleven en sø. Kuns brudens salmebog og brudekrands var ikke forsvundne, begge dele fandtes ved bredden af søen. RASMUS RANDLEV JENSEN, GJEDVED MØLLE.

1730. I *Egtved* sogn er der en lille sø, der kaldes *Brudesøen*. Om denne fortælles, at hvor den nu ligger, stod en gang en borg der hed Bølling. Byen Bølling ligger nu vel en halv mils vej sydöst for. Men denne borgs beboere var så ugudelige og vilde, at det ikke kan fortælles. Derfor sank borgen, og stedet, hvor

den stod, er nu en sø. Men da borgen sank, hørtes en röst, der sagde, at disse folk ingen hvile skulde finde i døden, för tvende havde holdt bryllup i Bølling slot. Mange år efter den tid havde ejeren af Bølling en smuk datter, der var kjæreste med en af karlene, men der var en anden fornem mand, der friede til hende, og karlen måtte så naturligvis ikke få hende. En aften, de stod og talede sammen under et træ, slog tordenen ned og splintrede træet imellem dem, og de anede nok, at dette ikke varslede noget godt.

Så var det vintertid, hele jorden var dækket med et lag sne; da skulde hendes bryllup stå med hendes fornemme bejler, og karlen, hun holdt af, skulde kjøre hendes vogn. Men han kom ud af sporet (som det lader med vilje), og da de kom forbi søen, kjørte de ud på den, og de sank i hinandens favn. Således var spådommen opfyldt. Siden skal man endnu have fundet vognhjul og slige ting i søen. Andre siger, at hele brudetoget kjørte over søen, som man havde ment nok kunde bære. J. M.

Dette sagn er behandlet i et digt af lærer Simonsen i Nörre-Bjært. Bogen betitlet: Nogle smådigte af en landsbyskolelærer er trykt i Vejle 1845 hos Sylvester Hertz.

1731. Fogden i Bølling vilde tvinge hans datter til at tage en junker på Balleskov; men hun var kjæreste med deres avlskarl, og ham måtte hun jo ikke få. Bryllupsdagen var bestemt, og hun kom i hendes stads og skulde kjøres til kirken. Hendes kjæreste skulde nu spænde de brune for og kjøre, men der var faldet et lag sne om natten, og han kunde ikke ret se vejen og kom af og til fra sporet. Den gamle red ved siden af vognen, for det de måtte ikke snakke sammen. De kjører nu lige ned til søen og kommer derud, men da de var midt på den, sank det hele. Idet begge de unge sank, omfavnede de hinanden. Siden fik den sø navnet Brudesøen. Men fogden undslap og red til Balleskov, og da havde han mistet forstanden. EGTVED.

1732. En gammel mand, der fiskede i *Brudesøen*, har taget hjulfel op af den, te der var ligesom bøgehvæssesten. De havde ligget så længe, te de var blevne helt forstenede.

THOMAS JÖRGENSEN, LINDEBALLE.

1733. I gamle dage boede der på *Donneruplund* ved Give en herremand, som havde en datter, der havde gjort éd på, at hvis hun giftede sig med en anden end den, hun havde givet sin tro, skulde jorden opsluge hende på bryllupsdagen. Hun holdt ikke sin éd, idet hun lige godt giftede sig med en anden. Som nu brudetoget kjørte fra Give kirke efter Donneruplund, åbnede jorden sig, og den vogn, som bruden var på, gik til bunds og forsvandt med hende.

På dette sted er endnu et vandhul eller en dam, som har navnet Tyvedalsdam, og man vil kunne se spor af en gammel vej, der fører til og over dammen, hvilken i følge sagnet skal være den gamle kirkevej fra Donneruplund til Give. C. H. MØLLER.

1734. En herremand på Donneruplund, Give s., havde en datter, som var bleven kjæreste med en fattig karl; og hun lovede ham da, at hun aldrig skulde svige ham, ja, hvis det skulde ske, og hun tog en anden, vilde hun ønske, at hun måtte synke i jorden sin bryllupsdag. Det gik nu imidlertid sådan, at det ikke blev den fattige karl, hun fik til brudgom; men det er ikke godt at vide, om hun blev tvungen til at tage en anden, eller hun selv havde fået en anden kjær. Nok er det, da brudetoget kommer fra Give kirke og er kommen lidt nord for byen, hvor vejen den gang gik om ad Donneruplund til, sank brudefolkenes vogn pludselig i jorden og kom aldrig op mere. Nu går vejen til Donneruplund om ad en anden kant, men sporene af den gamle vej er synlige endnu. J. RICHTER, RINGIVE.

1735. Der er et vandsted ved östre side af vejen mellem Sotrup og Snogbæk, og det kaldes *Brudeseng*. I gamle dage skal en brudeskare en gang være kommen ogkjørt ad vejen, og vognen med bruden så væltet ned i hullet, som er på Jörgen Alexandersens mark. Bruden skal spøge der endnu, og mange gamle er endnu rædde for at gå der forbi ved nattetid, idet man skal have set en pige stå der med uredt hår. KRISTINE ASMUSSEN, SOTRUP.

1736. Der kom skarns folk efter en frue, som var kjørende i en karet. Hun flygtede ud i en mose, kjørte ned der og blev borte med karet og samt. Stedet hedder endnu æ Fruepøt og er imellem Gjenner og Løgum sønden for vejen.

JES MARKORSEN, GJENNER.

1737. Fruepøt er en mose öster på Løgum mark, i hvilken til sin tid en frue skal have nedstyrtet sig.

P. Kjærs manuskript.

1738. Ved *Bramdrupdam* har været en fiskedam til Kolding slot. Man kan se spor af dæmningen endnu.

Der har også været en fiskedam til Kolding slot henne under Harte kirke, den kaldes nu *Grön* sø. JEPPE JENSEN, BRAMDRUP.

1739. Der har været over ti fiskedamme her til byen, og mindst tre er kjendt endnu. Der kom fiskene i til om løverdagen, gjedder, aborrer og örreder, når de førte dem til Viborg og solgte dem på torvet. Der blev smidt nogle enebærris i dammene, og så gik fiskene der inde under. JENS JOHANSEN, HJARBÆK.

1740. I *Brogsø* skov er der et rundt hul, vel en snes alen eller mere i omkreds, fyldt til randen med mørkt vand. Hullet er bundløst og kaldes af nogle »Helvedes kjedel«, af andre »de helliges kjedel«. Der er forskjellige sagn om denne kjedel.

HENRIK PEDERSEN, MANBO.

1741. Der var en, der vilde fiske i *Gåselunerne*, og så fiskede han først med et almindeligt garn, men det kunde ikke holde at trække til land, for fiskene rykkede det i stykker. Så mente han, at han skulde nok finde på råd, og så kostede han sig et

jærnvåd, det skulde nok holde, mente han. Men så kunde de ikke trække det op, det blev siddende der nede i bladderet. Der er ål og gjedder i de damme.

NIELS KRISTIAN NIELSEN, KVORUP.

1742. En gammel mand her i *Sillestrup* fortæller, at han i sin barndom hørte af meget gamle folk, at der en gang skal have været så stor vandmangel her på Falster, at folk måtte kjøre til Maribo sø på Lolland efter vand. KAREN TOXVÆRD, SILLESTRUP.

2. Sunde, fjorde og indsejlingssteder.

1743. Den engelske dronning blev en gang vred på den danske konge, jeg tror, fordi han ikke vilde have hende. Derfor gravede hun en kanal fra den spanske sø ud i Vesterhavet, for at Danmark skulde forgå. Hun nåede ikke sin hensigt, men siden den tid har havet været noget mere uroligt, og der var heller ikke sådan ebbe og flod för den tid. J. M.

1744. Ude ved *Höjer* må der være sådan en ström eller kanal ind i landet, og den siger man, at en engelsk prinsesse har gravet, for at vandet skulde løbe derind og oversvömme landet. Hun stod, da floden kom, på en lille ø, som ligger udenfor kanalen, for derfra at se Danmark gå under, men det blev fejl for hende, ti da floden kom, overflød den den lille ø eller holm, hvad det nu er, og prinsessen druknede. N. C.

1745. Ebbe og flod begyndte her på vestersiden, da den den spanske dronning for at ødelægge Danmark lod kanalen grave mellem England og Frankrig. Da kanalen skulde åbnes, holdt dronningen i sin karet på bredden for at se til, men vandet styrtede igjennem med sådan heftighed, at store stykker af landet på begge sider bortreves, og dronningen med alle sine folk omkom.

H. M. I.

1746. *Hjerting* kaldes af de gamle Hjötting, og det hedder sig, at det skal komme af hø (hø-ting). I bugten udenfor ligger en lille ø, der er beboet af en 3, 4 familier. Den har klitbjærge på den störste del, men enge mod begge enderne, og kaldes »Longle«. Den var i den sidste tid så stor og gik så tæt til landet, at ved hjælp af et helmishoved, som lå midt i løbet, kunde man i to skridt skræve derover. Men da så dronningen af England blev gal på Danmark og vilde spille os et puds, gravede hun Kanalen, og så kom vandet ind imod Jyllands vestkyst og bortrev mange sogne. Et sogn, der hed Horn, gik sådan under med dets kirke, og der er nu Horns rev. Da blev også Longle mindre og blev omgivet af bredt og dybt vand. VALDEMAR BENNIKE.

1747. På *Vallebjærg* mark hos Kåsebjærg leje (ɔ: fiskerleje), en fjerdingvejs fra det rev, som kaldes Sandhammer, udi vester, står de stene, som kaldes Als stene, de er disponeret og sætte ligesom et skib, smalt udi den vestre ende og bredt udi den östre. Disse stene er udi deres tal 56. Længden inden udi er 90 gemenlige trin. Bredden fra den ene side til den anden middelst udi er 25 gemenlige trin. Bønderne der hos siger, at gammel tale står: at Al havde sæt sig fore, at han vilde gjøre sig en havn udenfor dette bjærg, som disse stene står på, udi den dal, som ligger mellem de søndre og nörre bjærge, og at han vilde gjøre sit indløb og udløb til sine skibe igjennem de to skår udi de søndre bjærge næst havet, som kaldes Kåsebjærg skår og Lyndeskår.

VALLEBJÆRG, INGELSTED HERR.
Præsteindb. t. O. Worm.

1748. Ved udgravningen af Nors å, eller måske ved gravning af törv i Måstrup mose, er fundet spor af gammel sejlads. Der fandtes for en 50 år siden et gammelt vrag i Nors å, som endnu kunde sees at have været ladet med tælle. En smule vesten for ved Elkjær skov er Møgelbjærg havn, og deri er fundet et skibsanker, og i Måstrup mose to bådsårer omtr. ved samme tid. Den tid der var sejlads, da var alt det her land under vand, men det höjdedrag, der er öst for Måstrup og Mosbjærg enge, det menes først at være blevet törlagt, og det kaldes Holmene. Det höjeste punkt deraf kaldes Blæsbjærg. Holmene er i Elling, og Blæsbjærg i Mosbjærg sogn. NIELS MADSEN, BRATTEN.

1749. Havet skal i gammel tid have gået ind ved *Tværsted* og hen til Eskjær östen om Eskjær teglværk og mundet ud i Kattegat sønden for Ålbæk. Der er endnu en lavning langs det strøg, der danner Tværsted enge og Gårdbo sø, hvilken altså er en levning af det sund, og östen for Eskjær sogn skal der have været en havn, de kaldte Møgelbjærg havn. Der er også fundet skibsankere i törvejorden. Norden for var landet den gang altså en ø, og havarmen lukkedes først mod öst.

Oppe ved den bakke, der kaldes *Ringsbjærg* og hører til Dværgtved bakker, er der fundet et skibsanker. Udenfor den havn er i vor tid fundet en åre ved törvegravning.

SÖREN KRISTIAN JAKOBSEN.

1750. I gamle dage var der hav, hvor nu det meste af *Elling* sogn er beliggende. Stranden var da, hvor de store bakker er, norden for Vogn i Mosbjærg og östen for Dværgetved i Tolne sogne, hvor der endnu er et par dale, der kaldes første sted Møgelbjærg havn, det andet sted Ringsbjærg havn. L. C. P.

1751. Havet har gået op ved *Sønder-Knuden* i Understed, og der har altså været sejlads der ind til. På det sted har man slæbt skibene op. JENS JENSEN, VOLSTRUP.

1752. De store enge syd for *Bolle* har stået i forbindelse

med Kattegattet, og har fordum været en havn eller indsejling til Bolle. På skolens jord har der været en bådplads, og for henved 30 år siden er her fundet den ene ende af en åre, samt en samlet stendynge af större håndsten, der kunde tænkes at være ballast for en större båd. N. PEDERSEN, BOLLE.

1753. Der er en mosestrækning ude i Nörreskoven, som den dag i dag kaldes *Sæltveden*. Der har man fundet benraden af en sælhund. Altså har fjorden gået derop i gammel tid.

SVEND MÅEN, HALS.

1754. Der har i gammel tid været et fiskerleje vest for gården *Skrolde*. Det var i sildefiskeriets tid. Man kan endnu se spor af den havn, hvor bådene har ligget. JACOB NÖHR, SKROLDE.

1755. *Kattegattet* har gået her ind efter de gamles fortælling. Da a var dreng, og vi grov törv, da var der mange røder, hvor vi slap i, når vi gik og bar törvene i land på skuldrene, og nu er det blevet anderledes tört.

Der har været sejlads til Øør-stowen, for der er af og til fundet svært egetømmer og mursten. Det må have været et landingssted. Det egetømmer er hugget til af træer, som er groet nordvest for Nörre-Kongerslev. S.-KONGERSLEV.

1756. Der var sejlads ind til *Kokkedal* med kåge, derfor kaldtes den først Kågedal. NIELS HANSEN VÆVER, TORSLEV.

1757. Efter gamle sagn kommer *Farup* af at fare, fordi man i gamle dage foer op med både, hvor Lægind sø nu er, og lagde ind ved Lægind. Begge byer skal altså have navn af ordene Far - op og Læg - ind. C. SCH.

1758. *Limfjorden* skal have gået tæt op til Fredsø på sydöstkant og op til Tødsø ad Dragstrup fra vest. De har ankret op til Fredsø. PEDER SKRIVER, MORS.

1759. Fjorden har en gang gået op i *Salling-stywlet* sydöst for kirken. Man har sejlet derop i gammel tid, og der er fundet et skibsanker i det. I min første drengetid var der vand i det.

THOMAS JENSEN NÖRGÅRD, NÆSBORG.

1760. Der har været sejlads ind til *Gjedsted*, og i den kjærshale, der går norden om Gjedsted, der har de fundet en mølle-sten nede i kjæret. Det kjær her over af efter Ullits har været fuldt af skov. POST-LAVST, ULLITS.

1761. Der skal have stået *et* søslag ved Gjedsted åmunde, og fjorden har gået så höjt, at de har kunnet sejle med skibe helt ind til Gjedsted. De har fundet skibsankere i den hale, der går op lige norden for Gjedsted by. Der er nogle enge til vester, der kaldes Skibbrows-enge, og det stykke, der går fra Nörre-kjær op i halen, kaldes Skibbrows-munde. Lige tæt derved er en

banke, de kalder Landstæjs-höw. Den ligger altså til nordöst for kjæret.

De gamle har for resten fortalt, at fjorden har gået helt op til *Österbølle* og et stykke forbi kirken. Der har været holdt et marked lige ved enden af fjorden (eller kjæret, som det nu er) og der er på stedet fundet huller med potteskår og aske, så der har de nok haft ildsteder til beværtning i teltene. E. T. K.

1762. Fjorden må have gået op til *Svansø* en gang, hvor der nu er törvemose, ti den har gået helt op til Skive kirke, så man har sejlet med handelsskibe op til den plet, hvor kirken står. Der, siger man, strandede en engelsk frue, og hun lod kirken bygge og et meget smukt skib ophænge der inde, som først for en 20 år siden er blevet ubrugeligt og solgt. P. CHR.

Bakkerne på begge sider af Skive åes dal viser tydelig med sandlagene ved foden, at de har været påvirkede af vandet, der efterhånden er sunket, indtil det er blevet grundt langt udenfor Krabbesholm.

1763. I Søndre-enden af *Hulkjær*, der strækker sig fra Harre noer ind imellem bakkerne og går lige vesten om Navtrup kirke, har en mand for nogle år siden fundet en gammeldags åre i törvejorden, og sagnet siger, at fjorden tidligere har gået ind i den retning og ud igjen ved Sæbygårds mølle, så at den vestlige del af Navtrup var helt omflydt.

1764. Fjorden har gået op forbi *Örregård* helt op i Fiskbæk by til mølledammen og måske længere. Der lå dronning Margrete med sin flåde ved Skeeld. VORDE.

1765. Ved en lille bugt, der ligger op til Fiskbæk og kaldes *Kvols Hoppe*, er en skrænt eller kratbakke, som løber ud i kjæret, og den kaldes Skjelde. Her er funden et skibsanker, og der skal dronning Margrete have ligget med sin flåde. Fjorden har jo gået meget længere op, end den gjör nu, ja, den gamle bugt har gået helt op forbi Ravnstrup til Nordmanddal. Fiskbæk å løber ud i Kvols Hoppe, som i min drengetid kaldtes for Frihed, da der ikke måtte fiskes her uden tilladelse fra manden på Tårupgård. Der er både Skals og Låstrup og Ørum og Kvols Hopper.

JENS JOHANSEN, HJARBÆK.

1766. Der findes en dal nordöst for Hjarbæk, der kaldes *Skibdal*. Der skal Hjarbæk by have ligget (?) Der har været et anløbssted for fladbundede både, som de udelukkende brugte i ældre tid her. Vandet var der mindre grundt, end det var for Hjarbæk, og der var en höj brink eller kjærhage, som bådene kunde ligge ind til. Men den er nu ganske borte. Det meste af den gik væk 1836. JENS JOHANSEN, HJARBÆK.

1767. Limfjorden har gået op til *Vinkel* by, og der er gravet et skib op der. Der findes også endnu mange muslingskaller.

ANDERS JÖRGENSEN, SØBY.

1768. Der er en gydei *Hem* by, der endnu kaldes Skibsgyden.

Det må være fra den tid, der var sejlads hertil. De gamle fortalte, at der har været sejlads her fra byen og ned til Kåsdammen, som er en 600 alen her öster på, og derfra ned til Kjellerup å, derefter langs med dalstrøget mellem Onsild og Gjerlev herreder ud i Mariager fjord. METTE MARIE OLESDATTER, HEM.

1769. I gamle dage har søfolk ligget i havn og sögt vinterleje oppe ved *Trinderup*, hvortil fjorden den gang skal have gået op. Man kan endnu se spor af den så vel i dalen, hvor den skal have gået, som höjt oppe på nogle omliggende bakker, Basdal bakker kaldet, og finde mange muslingskaller af samme slags, som findes ved fjorden. H. A. B.

1770. *Fårup* var et opfarselssted, og *Kovsted* et kågsted. Deraf navnene. NIELS KRIST. PEDERSEN, NÖRBEG.

1771. Hele *Rovsø herred* har en gang været en omflødt ø. Hvor der nu er enge, sejlede de op med store skibe, og beboerne levede af rov og sejlede ud for at røve. Hövdingerne for disse røvere boede på Holbækgård, som derfor kaldtes et røverslot. Navnet Rovsø kommer af rov. CHR. KAISEN, UDBY.

1772. Som bekjendt var *Ørsted* i gammel tid en kjøbing med sejlads til, først gjennem den engstrækning, der som et sund forbinder Kattegat med Randers fjord, og så gjennem det smalle indløb, der har været syd for byen ind til havnen, hvis sted endnu kan påvises. Pladsens ene ende er en dam i byen lige ved en gyde, som endnu kaldes Toldbodgyde. Dammen er nu næsten tilgroet, men har i min tid været meget större og er da også bleven opfyldt noget. Der er fundet ankere og jærnværk til skibe, hvor den gamle havneplads har været. Denne gamle indsejling blev på én nat så grund, at en nork skipper, der skulde til Ørsted, måtte standse udenfor Hevring og kunde ikke komme videre frem. Så blev Bode havneplads for Ørsted, og deraf kommer også navnet. LÆRER OVE HOLM, ØRSTED.

1773. *Kolindsund* har haft sit udløb i nordöst for Grenå by. Der er endnu en lavning, som er gammel fjordbund, og denne fortsætter sig skrås op efter ud imod Kattegat. I min moders tid var der endnu vand i Iglekjæret, der ligger lige öst for hendes fødegård, som er östen for Åstrup by, og længere oppe kaldes lavningen endnu Saltbæksrende. ÅSTRUP.

1774. Östen for kjærstrækningen fra Kolindsund, ad Buskehuset, Emmelev, Veggerslev og syd for Benzon skov er den landstrækning, som kaldes Udenkjærs, og det omfatter Grenå, Gl.-sogn, Villersø, Veggerslev, Voldby, Karlby og Hammelev. Ad den lavning har Kolindsund forhen haft sit udløb. Først byggede man Emmelev vase, hvorved vandet blev tvunget til at tage en anden retning. En Skeel på det nuværende Benzon bygte siden Veggerslev vase. Östen for enden af sundet var sket en tilsanding,

men nu brødes der hul derpå, og Grenåen dannedes. Byen Grenå lå forhen på Robstrup mark, stedet kaldes endnu Gl.-Grenå.

J. V. NISSEN, RAMTEN.

1775. Herfra og hen til *Koed* er en hel rad bakker, dem skal havet have skyllet op, for det har gået helt herind, hvilket er tydeligt nok at se. Der er fundet ankere og sejlematerialier herovre på Torsager mark. INGER MARIE RAVN, MARI-MALENE.

1776. För Århus blev, var *Lisbjærg* handelsplads, og der lagde skibene til. Der gik nemlig en fjord op fra havet, hvor nu Vejlby mose er. Den kaldtes *Vejlen*, og der er også et lille höjdedrag nede i marken ved mosen, der kaldes Vejle bjærge. Lisbjærg var den gang et lysbjærg, og deraf kommer navnet.

ANDERS PILKJÆR NIELSEN, VEJLBY.

1777. Skibene kunde sejle op til Lisbjærg bro, og der lagde de til. Men da der så blev for lidt vand, måtte de til at flytte handelspladsen til et sted, hvor skibene kunde sejle ind. Det blev så ved Århus, hvor der kun var nogle små fiskerhytter.

KRISTEN PEDEREEN, VEJLBY.

1778. *Lading* har fået navn af, at der i gamle dage var en ladeplads for skibene, og i *Fajstrup* var der færgested over vandet. I den lavning, der er sønden for Lading, er der gravet master op af et skib i en mergelgrav. Vesten for Lading sø har der ligget en mølle, som kaldtes Gammel-mølle. Det er endnu kjendt, hvor mølledammen har været, og der er dæmninger for den endnu. De gamle her sagde altid: »Når det røger ved Gammel-mølle, så får vi regn.« Det var, når der lå tykke dampe i sydvest ind mod skoven. Oppe på Troldhöj i Skivholme skov har der stået et slot, og der har været voldgrave rundt omkring det. Syd for höjen ligger to damme, som kaldes den store og den lille Svanedam. Der har været en löngang fra höjen og op til Skivholme kirke.

JENS PETER SMED, LADING.

1779. Der er et sted omme ved *Vengegård*, der kaldes *Mindet*, det har været forbindelsen mellem Ravn sø og en anden vældig stor sø længere oppe, der kaldes den dag i dag Pittesøen, men nu er slet ikke andet end et mosehul. Den er på Höver mark ved Gammelgård. PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

1780. Nord for *Verst* by er et engdrag, hvor der, efter hvad gamle folk fortæller, har været skibsfart. Det kaldes æ Skibsdrag, og der skal være fundet skibsankere. Lavningen ender lige öst for kirken, går hen ad Jordrup til og drejer af mod sydöst ved Hundsholt. LÆRER MORTENSEN, VERST.

1781. Slotssøen i Kolding og fjorden stod i forbindelse med hinanden, og skibene kunde sejle ind og losse i Slotssøen, som var umiddelbart ved Losbygade, og den skal deraf have fået sit navn. JEPPE JENSEN, BRAMDRUP.

1782. *Hadersley fjord* er meget grund. En hvalfisk var en gang løben fast der og blev fanget. Starup præstegård tilligemed kirken ligger lige ved fjorden, og hvalens kjæbeben er sat op der som portstænger i præstegårdens ladeport. De er krumme og danner som en bue. KJÖBENHOVED.

1783. Der skal i gamle dage have gået en å mellem *Fanø* og fastlandet med stemmeværk og sluser som ved en anden ström. Ved de skytter gik vejen, som førte over til Fanø. Så i et forrygende vejr kom en grevinde kjørende og vilde over. Vejen var meget smal, og folk rådede hende fra at kjøre derud. Men hun vilde af sted og kjørte. Da hun kom til skytterne, væltede vognen, og den rev dem fra, så vandet fik indpas, og sundet fremkom. EBBE SMED, TORSTRUP.

1784. En gammel fisker har sagt, at der var dyb på begge sider af *æ Horn*. Lige ned fra sandbanken er dybene. Den, der kom først ud af fiskerne, skulde sætte töjet lige midt ad begge dyb, så kunde de få fisk nok. Men så var der et sted, de kalder *Knuds kjelde*, det er ude ved uderenden af hornet, der løber vandet ligesom i en hvirvel, og på den skulde fiskerne have deres töj dobbelt så stærkt, som ellers, ellers rev det dem det ad, og de skulde have dobbelt så megen vægt ved det. Her var også fisk nok, og det var de fedeste, for det var torskene med de små hoveder. De torsk, der har store hoveder, er altid magre. Gamle Tue i Vejers sagde altid: »I skal op til æ side af æ Horn, for der er æ torsk med de små hoveder.« NIELS MORTENSEN, BILLUM.

1785. *Ogsby* har fået sit navn af, at der var udskibningssted for ogser til England, den gang her endnu var sejlads. En gang skal Hoved og Skadst herred have været så tæt ved hinanden, at man kunde træde over vandløbet på et hestehoved, og deraf har Hoved fået sit navn. LÆRER JEPSENS KONE, BILLUM.

1786. Havet har gået ind ad Kalles mærsk og op til *Filsø*. Der er to gårde i Henne, der kaldes Klövgård, der skal have været som en slags havn eller indsejling. I Kalles mærsk er klæg, og der har været eng. Hele fjorden har været eng helt ud til strömmen. GUNDE GUNDESEN, KJELST.

1787. De har en gang sejlet ind fra fjorden sønden ned gjennem *Kålles mærsk* og så vesten Grærup by, og vesten for Börsmose er også en brink som en havbrink. Der ude i æ lave, som de sejlede den gang, fortalte min oldemoder om, at der var strandet et stort skib. Skroget kom aldrig op og stod der i lang tid. Kålles Mærsk er senere tilknøgen, og nu er lavningen en række af søer. Flere steder i Al sogn graver de gode klyne under sandet. Jens Peter i Ogsbøl graver først et par alen sand af, og så kommer han til god klynebund, og det er lige ved husene. De havde aldrig tænkt forhen, at der var klyne. S. BOJSEN, BILLUM.

1788. Der fortælles, at en gang var *Nissum fjord* ikke bredere end at Udstrup og Vester-Tang stude kunde stå og brøle over til hinanden. At grundene i fjorden i sin tid har været engbund, fik man et temmelig godt bevis for, da den östlige del af fjorden for nogle år siden var törlagt. På kanten mellem grundene og dybet såes mundingen af et gammelt vandløb, og der sad endnu bropælene af tre broer. Alleryderst mod dybet havde strömmen delt sig i to arme med en lille ø i midten. Der var en bro over hver arm af strömmen lidt oven for den anden over hele strömmen, sandsynligvis var den yngre. KR. L. VESTERGÅRD.

1789. De har sagt, at *Udstrup* tyr og *Vester-Tang* tyr kunde stå og brumme ad hinanden, og derfor må disse to gårdes marker have gået tæt sammen. Nu er der over en halv mil, ja tre fjerdingvej vand imellem dem. Det var altså kun en smal ström den gang, og på det sted, hvor den å har gået, fandtes en gammel båd, da Nissum fjord blev udtörret, og tæt ved var spor af en gammel træbro, som de mener, at båden skal have været fæstet ved. Den å går i nordöst og er jo da en fortsættelse af den å, der er imellem Husby og Staby, og den løb ud i Stor-åen.

JENS KR. KORSGÅRD.

1790. Der skal have været en fjord her sydöst for, som fiskerne har fisket i. Men den er knøgen til med sand, og det har *Flyvholm* navn af. KRISTIAN LANGER, HARBOØRE.

1791. *Halling* er noget vand imellem Vejlby og Vrist, og der mener man, at udsejlingen i havet en gang har været. Det ser det også ud til.

Der er et vand lige syd for Noer kro, der kaldes æ Wees. Der skal være strandet et fartöj med sten til *Engbjærg* kirke, og nogle af dem er siden fiskede op og brugt til en gård, Lund i Engbjærg. Det var ene vilde sten, og det må være meget længe siden, da de skulde bruges til kirkens bygning. Vandet der er ikke dybere, end at de kan vade det om sommeren.

Östen for Flyvholm har været et vand, som de fiskede i om natten med fire våd. Det er der, hvor æ Kjær nu er. Det kaldtes Flyvholms sø. Det meste af det er nu taget under plov.

MADS PEDERSEN, HARBOØRE.

1792. På Meldskov, der er en mark noget nordvest for *Helstrup* by ud imod Nörreå-dalen, findes en kløft, der går fra dalen ind mellem bakkerne. Den kaldes *Ladested-hule*, og der siges, at man her i gamle dage havde ladested for skibene, som sejlede op ad fjorden, der den gang fandtes i dalen.

At der har været megen skov, viser navnene: Meldskov, Nederskov og Sønderskov, den sidste syd for byen, de to første steder nord for. Nu er der slet ingen skov. JENS SKOVGÅRD, HELSTRUP.

1793. En vig af den gamle fjordarm, hvoraf *Kolindsund* var den sidste rest, har gået helt op til Torsager, og man véd, at der i gammel tid har været sejlads helt derop til. Lige nord for skolen er fundet flere gamle fortöjnings-egepæle, tilhuggede i firkant, og nord for byen er en större eng, der kaldes *Meakjærshavn*. Her er for et par år siden fundet en gammel båd, men den var så skrøbelig, at den ikke kunde tages op. I samme eng er også fundet et skibsanker. En smøge i Torsager, der nu kaldes Pludderen, har heddet Skippergaden. LÆRER N. SÖRENSEN, TORSAGER.

1794. Der er gravet flere firkantede egepæle op i *Damfaldet* i Torsager by. De var en fire alen lange.

NIELS FELDBALLE, TORSAGER.

1795. Nede i engen, der hører til Matr.-Nr. 6 af *Lystrup*, Egå sogn, findes tre gamle egepæle, dybt nedrammede i grunden. De er tilhuggede med tre flade sider, medens den modsatte halvdel har beholdt sin naturlige runding. De har efter al sandsynlighed været brugte som fortöjningspæle for skibe, der har sejlet op ad den fordums fjordarm. Nu findes de vel en 250 alen fra åløbet, men da der fra pladsen til denne kun er et fald af en seks tommer, kan vandet derfra meget godt have stået så höjt op, og sagnet siger da også, at skibe har sejlet helt op til Lisbjærg bro, hvor Århus en gang skal have ligget.

PEDER CHRISTENSEN, LYSTRUP.

Sml. nr. 1776—78.

1796. Der er sagn om, at de har sejlet helt op til Lading fra Egå fjed. Der var ladningsplads, og derefter fik byen navn. Der går en lavning endnu, og ved det vandløb, der går gjennem den, er tre møller: Grå-mølle, Røde-mølle og Ny-mølle. Mens der var sejlads der op ad, var Lisbjærg en handelsplads, det var, för Århus blev til, og i Lisbjærg skal den første kristne biskop være begravet. PEDER JENSEN, PILEMARK.

1797. *Kolby kås* er bygget af en degn i Kolby, Rasmussen, der for resten også havde Sandholm i forpagtning af grevskabet og levede i begyndelsen af dette århundrede. Han byggede den på is om vinteren og lod stenene synke igjennem. På den måde kom de just ikke til at ligge meget regelmæssigt. Siden blev bassinet udgravet. Forhen lå Kolbys både, 5—6 stykker, fortöjede ved pæle med svajerum, i bugten norden for kåsen, men under storm gik de tit i land. OLE JÖRGEN NIELSEN, ÖRBY.

1798. Et stykke norden Kolby kås, hen mod Dalebæk og nærmest denne, findes en stensætning i stranden som en lille bådhavn, kaldet *Karens kås*, men jeg har ikke hørt noget om, når og af hvem den er anlagt. Denne kås skal være anlagt, for at Laboerne (Endelaverne) i gamle dage kunde have et sted at lægge deres både, da de måtte tage til Kolby kirke, fordi der ingen kirke var på deres egen ø. De gik da ind i kirken gjennem en

dör i tårnets vestre side og havde deres våbenhus, hvor der nu er materialrum ved kirken. POVL RUS.

1799. En gammel mand i *Besser*, Villads Havkrog, fortalte som en mand på nogle og firs i slutningen af halvtredserne, at hans bedstefader havde været med til at sætte bakker i den nuværende Besser made, som ligger lige klods op til nordsiden af byen. Havet har altså indtil for 100 år siden gået helt ind til den. Da lå fartöjer og både ankrede lige op til Besser. Kort efter blev der lagt en dæmning fra et punkt, kaldet Endebjærg, på Besser mark over til Alstrup mark, og i denne dæmning blev der anbragt en sluse, hvor igjennem øens störste vandløb, Sørenden, løb. Endnu i tredserne var der spor af en tidligere dæmning, lagt fra Besser præstegårds mark over til Lundgjærde, som i gammel tid var helt omflydt af vand. Lundgjærde er en bakke imellem Besser og Österby. Der fortælles endogså, at der skal have været sejlads lige op til Tranbjærg, hvor man i en mose vesten for byen for en del år tilbage fandt et skibsanker. Der har altså været sejlads helt op til Brattingsborg. H. H. ANDERSEN, BESSER.

1800. *Langdalen* kunde man sejle ind ad helt vesten for byen efter Solbjærg og op forbi kirken, hvor der endnu er en tydelig lavning, der kan stå vand i om vinteren. Indsejlingsstedet kaldes endnu Vandstedet. METTE PRINTZ, NORDBY.

1801. Der har været sejlads hele vejen op gjennem Langdal, og sørøverne kom smuttende ind i den krog, hvor Røverstuen er. Der kunde de ligge i behold. Det er nordvest for byen. KNUD KORNMÅLER, NORDBY.

1802. Der har været sejlads helt ind vesten for byen (Nordby) mellem by og kirke hen til *Skovsleddet*. Der er gravet skibsankere op ved Røverstuen i den krog, der går ind i sydöst fra Langdalen, og hvor sørøverne kunde ligge helt skjult med deres skibe og på lur efter de forbisejlende. GREVE-SÖREN, NORDBY.

1803. Langt tilbage i tiden skal der have gået en fjord fra Lille-bælt ind til *Kjærby*. Den gik ind, hvor byen Vedelshave nu ligger, og derfra gik den i retning efter Pavesbro, som ligger sydöst for Vedelshave, og derfra er den så gået lidt mod nordvest ind til Kjærby. Hele denne strækning er også en betydelig lavning med höje bakker på begge sider. Kjærby, som nu er en velhavende by med gårde og huse, bestod den gang af en tre, fire fiskerhytter. Man opdager tit strandsand og muslingskaller i enge og på side steder på Kjærby jorder, ligesom der også skal være gravet en fiskerbåd op i Kjærby made. Fjorden ind til Kjærby skal på en lille holm nær have stået i forbindelse med en fjord, der skulde være kommen fra den anden side af bæltet og have omspændt Ejby mose. Denne lille holm skulde da være det nuværende Kjærbyholm i Indslev sogn, og Indslev skulde da være indløbet til holmen.

Den store törvemose, der ligger både öst og vest for *Ejby*, og som forstrækker så godt som hele Vends herred med törv, skal en gang have stået helt under vand på begge sider af byen. På den tid hentede mændene fra Ejby törv i Svendstrup, hvor der nu ikke findes en törv. L. FR.

1804. . . . om en havn herfor *Munkebo* i den søndre strand, at de borgere i Odense haver her for byen agtet en liden omflodt holm med et nærlobben dyb, som store skibe kunde ligge udi, og have derfore gjort en bro, tilhuggen af meget tømmer, på isen over dybet, at de der vilde have deres indsejling. Men det er bleven til intet med al deres bekostning, ti somt tog den stærke is hen, og noget ligger endnu på bunden for samme holm meget store træer, så at man haver hørt en digt af en ubekjendt person med sådanne rim:

Odense mænd de vise
bygede bro på ise.
Gantebro som galgen stor etc.

OLUF LAURITSÖN, MUNKEBO.

Præsteindb. t. O. Worm.

1805. *Kjærteminde* fjord har i gamle dage gået helt op til Fravdegårds skov lige til det, der hedder Bådskov. Navnet har det fået deraf, at søfolkene bandt deres både der, mens de gik op og stjal brænde i Fravdegårds skov. P. JENSEN.

1806. På en landtunge, som ved Annisse går ud i *Arresø*, har i sin tid stået en røverborg. Stedet kaldes endnu *Hovgården* hvorfra vikingerne, da Arresøen endnu var en havbugt, havde deres sejlads ud i Kattegattet. Der sees endnu dynger af murbrokker, hvor borgen stod. Den sidste frue bygte Annisse kirke, og hun hed Ane Villumsdatter.

Bygningen blev forstyrret af troldtöj o. s. v. V. L.

3. Kjær og moser.

1807. Lige öst for *Hvidbjærg* kirke på Tyholm er Benkjær, der har sit navn af, at alle de ben, der blev gravede op på kirkegården, blev smidt ud der. Det har stået under vand indtil for en 50, 60 år siden. M. NIELSEN. HVIDBJÆRG.

1808. *Malmgraven* i kjæret, der hører til *Over-Hammershöj*, ligger imellem Overbyens forte (på den vestre side) og Lundegårdsmark (på den östre side) samt Meldforten (på den nordre side)

og Tindbæk enge (på den søndre side). Det er en större engstrækning, hvor en hel del mænd har englodder, og det har navn af, at her er opgravet myremalm. E. T. K.

1809. Der er en holm, der kaldes *Hviddingholm*. Det er en stor holm, der var helt omgiven af kjærmorads og tuer og udørk, og det er slet ikke hegnet. Alle de kreaturer, der blev gjent der ud om efteråret, de gik aldrig derfra, når de havde fået ligget der den første nat, så sögte de altid derud og lå der hver nat siden. Det var som et helt fristed der ude, og der var altid sådan masse kreaturer der. Vi havde et år to stude og en kvie derude, og vi var der to gange og vilde have drevet dem i land for at få dem til marked, men når vi fik dem drevet ind på agrene, så satte de af igjen der ud og undgik os. Mange kreaturer gik og var blevne halvt vilde, når de hentede dem om efteråret. Hver klippede jo sit navn på sine höveder for at kjende dem igjen. Når de fik dem i land på agerjorden, skulde der gjærne en på en hest, for da var det først det kneb.

Holmen ligger nordvest for Nörbeg efter Sønder-Onsild. Det var en meget lang holm, vel på en 50 tønder land godt og vel, og så var der en 5, 600 favne til land ene tuer, men udenfor var der helt morads. Prangere, der havde kreaturer ude i Randers og ikke fik dem solgt, de fik en eller anden fra egnen til at tage dem med og gjenne dem ud på Hviddingholm, så kunde de gå der til næste marked. De vidste så nok, at de havde höveder på Hviddingholm, men de vidste ikke en gang, hvor Hviddingholm var.

KNUD JÖRGENSEN, NÖRBEG.

1810. I *Vejrum Grönnemose* skal der efter sigende en gang have været 20 karles slæt. Det har været et stort morads en gang, og der er også fundet skibsårer der. De mente, at der i Langmose er omkommen et kavalleri-regiment på Niels Ebbesens tid, nok er det, to hold folk stödte sammen imellem Tapdrup mark og Kokholm, og det skar ret sammen ved en dal i Anders Movritsens mark sønden for mosen, og så blev nogle af folkene drevne ud i den. A har været med til at finde hestesko der.

LAVST I KOKHOLM.

1811. *Vildmosen* har været tilgroet med skov, men den blev brændt af af Svenskerne. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

1812. 1775 blev *Mari-Malene* og *Skarresø* skilte ad, som man siger til dels på grund af, at vasen fra Ryomgård til Mesballe den gang ofte var ufremkommelig om vinteren.

1813. En mose, som findes sydvest for Charlottenlund og kaldes *Droslund*, har en gang været eng og omgivet af den da

langt större Vands skov. I et dokument fra 1801 om jordernes udstykning omtales en høvej til nævnte Droslund. J. J., REFSH.

1814. *Tronehöjene* har været, hvor Pedersgård nu står, men ved gårdens bygning er de bleven slöjfede. Hvor møddingen er, skal have været et uføre, så at intet kreatur kunde gå der. En gammel kone i Kalvhave siger, at hun har kjørt plov der, hvor Pedersgård nu ligger. R. OLSEN.

1815. På *Irup* boede en frue, som førte sig så pragtfuldt, at hun kjørte med fire for. En dag, hun var ude at kjøre, løb hestene løbsk, og de kom hjem gjennem en by, som hedder Vebberstoft, der ligger tæt ved gården. Der løb de ned ad en bakke og styrtede ned i en törvemose, og både kareten og hestene og fruen kom ned i et hul og forsvandt. Hun havde haft en skat med i vognen, og både den og de kostbarheder, hun havde på sig, er nede i dybet, men så dybt så dybt nede, at intet menneske kan nå dem. Der er endnu en kilde, som kaldes Frue kilde. Nytårsnat kan man se hende komme kjørende hen over bakkerne og forsvinde nede i kilden. Den er der endnu og de siger, at der er ingen bund at finde i den.

P. KROGH-JENSEN, HOLSTEBRO.

1816. De gamle sagde, at *Brudesø mose* på Feldballe mark var bundløs. De havde en gang 22 bagrebe bunden i hinanden og et langjærn i enden og lod det gå ned, men det kunde ikke en gang nå bunden. Så kom der en karet med fire for kjørende oppe på bakken, Brudesø bakke, som har en meget stejl skrænt, og den kjørte lige ned i mosen og puttede sig der med heste og kusk og folk og det hele. NIELS FELDBALLE, TORSAGER.

1817. For mange år siden ejedes *Skårupgården* af en greve. Da han og hans brud kjørte til kirken i en karet med fire for og skulde videre, og de kom ud på Brudesø bakke, hvor vejen til Feldballe gik over, blev bæsterne sky og løb ned ad en stejl pold, hvor der var et stort vandhul nedenfor, der mentes at være bundløst. Der blev det hele væk, og så blev det vandhul kaldt Brudesø, der siden er blevet til Brudesø mose. Man kan endnu se gamle veje, der går fra Feldballe kirke til Brudesø mose.

JAKOB JENSEN, NØDAGER.

1818. Ude på Ras Kjærulfs mark, Besser, og tæt op til Maden er der et lille vandhul, som för har været et större kjær, og dette kaldes *Junkerhullet*, fordi en junker, som var på jagt, red ud i det og druknede. MIKKEL SÖRENSEN.

1819. Imellem Havskoven og pynten ved *Vosnæsgård* er en eng, der kalder Havengene, og der er en gang en karet kjørt ned, så de hverken så til mand eller mus mere. Det må have været helt bundløst den gang. Kareten vilde have kjørt skrås over ved et hjörne, der hvor vejen gjör en vinkel, lige för man kommer til pynten. PETREA MARIE NIELSDATTER, SKJØDSTRUP.

1820. Mellem *Jetsmark* og *Hune* har der forhen været et stort morads. En gang kjørte en frue til Hune kirke, men gik fast i bløden, og man måtte skjære hestenes seletöj over. Karmen sank, men fruen og hestene blev frelste. Den gang var Hune kirke så anselig, at der imellem kunde holde 16 firspændte karme udenfor den. NIK CHR.

1821. Om en sig ved *Grönmarksbakken*, hvor vejen til Tisted går forbi, kan jeg huske, man i min barndom sagde, at her en gang var væltet en mand ned med vognen fuld af penge, og de var aldrig kommet op senere. Siden den tid har der altid været rækværk langs vejen, hvor sigen ligger lige ved. A. H. SCHADE.

1822. I *Ramløse* er i sin tid en biskop bleven overfalden i sin gård af en biskop fra Sverig, som, da gården var omgivet af en mur, lod hente brandstigen i kirken og trængte ved hjælp af denne ind i bispegården. Den bestormede så sig nødt til at flygte, lod karlen spænde for vognen og flygtede i denne, medførende sit bedste gods. Men lidt udenfor Ramløse blev karlen vildfarende og kjørte ud i et kjær, hvor de begge og hele befordringen blev med det samme. Kjæret kaldes deraf *Karetkjæret* og i senere tid er ved grøftegravning fundet nogle sølvskeer, som blev solgt til en jøde for spotpris. V. L.

1823. Imellem *Sølsted* og *Abel* ved Tønder skal der være sunken en pottemand med heste og vogn lige ned i afgrunden. Da det er mosebund, har det formodentlig været i en vældgunge. A. L.

1824. Mellem den nordre del af *Lunde* sogn (byen Tarp) og *Lydum* sogn er en indsænkning, der i gamle dage var vild mose. På den tid hørte Nörre-Tarp til Lydum sogn, og hver gang nu folk i Tarp skulde til Lydum kirke, måtte de drage der hen ad en vej over mosen. Men den var meget dårlig, og så hændte det sig en gang, da der var bryllup, at bruden med heste og vogn sank ned i dyndet. Fra den tid blev Tarp skilt fra Lydum og kom til Lunde pastorat, men endnu kan folk, når de graver ned, se spor af den forlængst aflagte vej. H. G. STAMPE.

1825. Östen for Båstrup ligger *Råddenkjær*. Der har gået sagn om, at i krigstid skal en rytter være sunken her med sin guldsabel, og nu for en 40 år siden fandt en pige ved at rense törvesmul fra det kjær et stykke guld, som hun fik 125 rigsdaler for. JENS SÖRENSEN, Ö.-SNEDE.

1826. I *Em* sogn er en mose, de kalder *Volsig*, og der er et væld, som aldrig kunde fryse til. Der fortælles, at i det er sunken en herremand fra Börglum kloster, som red for at ville indhente en pige. Han red ud i den bløde, og både han og hesten forsvandt, mens hun undflyede. Hesten havde et sølvbidsel, som for flere år siden blev gravet op. Siden den tid kan hullet godt fryse til. VRÅ HÖJSKOLE.

1827. På *Linderup* mark var i min drengetid en vældgunge. Nu er den hårde tör, men den gang kunde vi drenge ikke gå over den. Stedet kaldes Kjååldsig. A har været med til at stikke en seks-alens stage derned, og vi kunde ingen bund finde. Her skal en karet fra Börglum kloster med firspænd for være kjørt ned om vinteren i rendfog. A har fisket pæne malede stumper fjæl op af sigen, og de var nok af kareten.

ANDERS SÖRENSEN, LINDERUP.

1828. På gården Mosegårds mark i *Ulvborg* er et sidt sted lige öst for engvejen ud til Hestehaven, og på dette sted, siger sagnet, er en gang sunken en karet med fire heste for. Det må have været i den tid, da Nörre-Vosborg lå på sin gamle plads, ti kirkevejen derfra må absolut have gået lige om ved stedet, som i gamle folks minde har været et dybt hul med vand og betegnet som bundløst.

VILLADS RISUM, LERGRAV.

1829. Den gang Kristian d. 2den indkaldte Hollændere, som blev bosatte på Amager og Hasselø, kom der også ti familier til at bo på Bøtø, som för den tid var ubeboet. De byggede dem en by omtrent midtvejs og dyrkede i fællesskab den jord, som den dag i dag hører til byen. Men så var der en af deres efterkommere, han fik løfte på så stor en strækning sønden for byjorden, som han kunde rende ind på så og så lang tid. Hvor lang tid, han havde til det, véd jeg ikke, men det var sagtens ikke ret længe, for man siger, at han kunde rende som en hest, og han løb da også lige til Gjedesby skjel. Han hed Diderik Jansen, den samme mand; for resten fik da hverken han eller bymændene den omtalte strækning, den blev kaldet Maglebøtø og kom til at høre til Væggerløse sogn i det hele taget. Det var naturligvis bare enge og blev benyttet til græsning om sommeren; så blev der lavet nogle småhytter, hvor pigerne boede, men kvæget var derovre, og fader har selv set rester af indgravninger, hvor hytterne har stået. Siden blev der lavet en herregård deraf, og så kom det til at hedde Fanget. Der var nok noget retssag derom en gang, og den gik endogså til höjesteret; Bøtøerne vilde vel have Fanget, kan jeg tænke, men de fik ikke andet deraf end hartkornet (11 tdr.), det har de den dag i dag at svare af, mens gård og jord ejes af ejeren til Ovrupgård. Men det var denne Diderik Jansen, han gav sig til at spøge derude, da han var død; snart gik han som lygtemand nede ved noret, snart oppe ved Östersøen, og det var ikke let at færdes der ud ad ved nattetide uden at fare vild. Almindelig var han kjendt under navnet »Malpyttingen« (Maglebøtting), og der var mange mente, det var ham, der også var på færde oppe ved Östersøen, når der lød höje råb om natten: hiiw åb! lyyt åå!« (hiv op! løft af!) men der var også andre mente, det var bare varsel for de skibe, som skulde strande der, eller rettere for de sømænd, som skulde drukne ved strandingerne. Malpyttingen ligger begravet på Væggerløse kirkegård, og fader

har som dreng set hans ligsten (den var rigtignok kommen ind i præstens have den gang, nu er den væk). På stenen stod:

»Her unter liegen begrafven Diderik Jansen Kohl und seiner Husfroue, storven 1702 und 1701.«

Men neden under var skrevet:

»Her under ligger en Skjælm.«

KAREN TOXVÆRD, SILLESTRUP.

1830. Sønden for Trasborg i Tjæreborg og ind til Sneum skjel ligger *Voldemars hede*. De antager, at det navn er fra den tid, da kong Valdemar drev jagt her. MATHIAS PEDERSEN, ALLERUP.

4. Kilder og vandløb.

1831. Fra *Kjærgård* fortælles følgende. Bønderne måtte ikke komme til at tage vand ved Thekjelden og derfor var der lås for den. Der hængte et sølvbæger til at tage vandet med. Uden om var en stor vold, og hele pladsen var tæt overskygget af træer. Fra den blå låge var en stor allé ud til kjelden, så herskabet kunde kjøre helt i skygge derud. Over lågen var de samme adelige våben, som der endnu er på hovedbygningen, og der stod ved den en stor bøg med en svær krone, som kunde overdække herskabet, for det sad gjærne under træet og drak the om sommeren. De kunde der sidde og se, hvem der færdedes ad vejen og hovbønderne, der kom forbi. Fra den plads var så en spaseregang gjennem skoven ind til gården. MATHIAS PEDERSEN, ALLERUP.

1832. *Blåkilde* kommer fra en bitte sø imellem Mos skov og Arden, som de kalder Lille-Ogssø. Men der er dog nogle, som siger, at den kommer fra Madum sø. En gang var nogle folk ude at skylle noget lærred der i kjelden, og det gik så meget godt det første, men da der var kommet en hel del af lærredet der ud, begyndte kilden at trække lærredet til sig. Folkene rykte nok i det, alt det de kunde, men det blev ved at trække og trak stærkere og stærkere. Så måtte de hente en hest og spænde for, og så kjørte de lærredet op. Andre siger, at de omsider havde otte heste spændt for, da lærredet var blevet så betynget af sandet, der synker ned ved udkanten af kilden. LÆRER MOSBÆK.

1833. I *Varpelev* sogn er der en bæk, der kaldes *Kvindevad* efter en kvinde, der er druknet i den. Hun troede, at den var islagt, og gik uforsigtig over.

Resen I 39.

1834. I *Rø* sogn på Bornholm i nærheden af den såkaldte Lyseklippe og den törre ovn er i havbredden en kilde, som ofte er dækket af havet, men vandet er altid

færsk i kilden, hvilket er ganske naturligt, da det udströmmende vand hindrer det salte vand i at trænge ind. CHR. WEISS.

1835. *Hummelbæk* er en lille rende, der er tör om sommeren og løber fra Rold skov gjennem Hesselholt skov ned ad mod Holthusene næppe en fjerdingvej sønden for Store-Yws sø. Denne sø er meget dyb og ansees for at være bundløs. Mosen antages for at være hængende over vand, ti på vestsiden af søen er der umådelig dybt lige ved, hvor mosen grændser til. Det antages almindelig, at der er underjordiske forbindelser mellem denne og den dam, der ligger syd for og kaldes Lille-Yws sø. Koners bæk har sit udløb af nogle kilder omtrent et bøsseskud fra Gravlev sø, hvori den løber. Over den er er stenkiste, og der går vejen til Skilling bro. Lidt neden for denne er der spor af mølledæmning. KL. GJ.

1836. Her nede i *Øen* er der en gammel å, som skiller imellem Haslum og Værum ø, og der skal en herre have kjørt i og druknet både med det ene og det andet. Han skal komme kjørende op af åen ved nattetid. HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

1837. Der boede en kone i Sønder-Snedkergård, hun hed Maren Jenster og var født i Fredborg i Jerup. Hun sagde, at hun kunde huske, Holmboerne havde sejlet op ad *Rugholm å* til *Fredborg* efter törv. Men hun havde også hørt tale om, at de forhen havde sejlet helt op til *Jennet* i Råbjærg. Min bedstemoder fortalte det efter konen, og hun døde 1785.

NIELS MADSEN, BRATTEN.

1838. *Rugholm å* skal have gået fra Jennet og ned vesten om Jerup ind mellem Kragskov-gårdene og gjennem Bratten og udmundet i havet ved Rugholm. Der skal Holmboerne have sejlet op ad den å til Jennet efter törv. Nu går den ned gjennem Jerup tæt sønden om kirken og er kuns en lille bæk. Dette løb er kastet, og min moder kan huske, det blev kastet. Flyvesandet fyldte så det gamle løb. A kan huske, den for en 60 år siden var en svær stor å, men senere er Råbjærg sogns vande (1831) førte ud i havet mellem Elling og Råbjærg sogne i en stor grøft tæt sønden om Knasborg. HANS ANDERSEN, JERUP.

Holmboerne: Beboerne på Hirsholmene.

1839. Der har været stor sejlads op ad *Vorså* til en gård, som hedder *Krogen*, og fartöjer har lastet meget brænde fra skoven der omkring og sejlet ud ad åen med og videre frem. Knud Søhane på Store-Rugtved havde sine smuthavne i en indsejling ved Snithöjen, der kunde han ligge tryg for overfald. Ved Snithöjen har også været en fem, seks gravhöje. Det er lidt sydöst for den nuværende gård. CHR. CHRISTENSEN, VORSÅ.

1840. I *Sønder-Saltum* er et hus, som kaldes Slottet. Her skal have boet en frue, som anlagde et overfartssted over åen i lige linje til sydöst over efter Stavad. Hun havde nemlig store enge på den östre side af åen. De kaldes endnu Slotsengene, og der er 32 karles slæt. ERIK SÖRENSEN, S. SALTUM.

1841. Der er et sted i Mølleåen, der kaldes *Kirkedybet*, det har sit navn af, at det skal være lige så dybt, som Tåning kirke er höj. A har medet der mange gange og véd, at det er knagedybt. TÅNING.

1842. I *Saltingsgrøften*, et vandløb mellem Dalbynedre og Sødring enge, er der et bredt og bundløst hul, som hedder Fandens kålgryde. Det var ellers et kjørested, men så var der en gang en mand i Sødring, som skulde kjøre op i landet efter jordemoder til en husmandskone, og de kom hen til et sted, hvor der var svirebrödre, og dem kom han til at sidde og svire ved, imens den fattige kone lå hjemme og pintes og ventede på jordemoderen. Om anden dagen skulde han til at kjøre hjem, men da han kom i kjørestedet over Saltingsgrøften, sank vognen i, og både bæsterne og han blev øde der. Hullet kan nu aldrig fryse til, om om det så fryser aldrig så hårdt. F. ESTRUP.

1843. Her sydöst for *Ravnkilde kirke* er i dalstrøget et vandskjel. Vandet står stille så meget som en snes favne, og så løber det til hver sin side ved begge ender af det. Simested eller Låstrup å har altså sit udspring her i Ravnkilde enge.

C. A. BRØGGER, RAVNKILDE.

1844. På Samsøs smalleste punkt, lidt syd for *Langøre* og mellem Stavns fjord og Selvig bugt er endnu tydelige spor af en dyb, bred grøft med höje jordvolde på siderne. På sine steder er den tildels opfyldt, og andre steder er den så dyb, at der stadig står vand i den, og bunden er bevokset med star og rør. Der fortælles, at i en af Danmarks krige med Sverige lå en svensk flåde en gang i Stavns fjord, og en större dansk flåde lå udenfor fjorden langs Kyholm og Vejrø, og havde således den svenske flåde fangen. Det svenske mandskab, samt befolkningen på Samsø, som de tvang til at hjælpe dem, gravede imidlertid denne kanal om natten, og de Svenske slap gjennem denne ud i Selvig bugt og undveg således. At havet i fortiden har gået höjere op, end det gjör nu, er let kjendeligt langs Stavns fjord og andre steder på heden, hvor stranden er uforstyrret af menneskehænder.

MIKKEL SÖRENSEN.

1845. Da Polakkerne var her, lå de med deres skibe inde i Stavns fjord, og Svenskerne lå og passede på dem ude ved Kyholmen. Så grov de en kanal og satte den op med planker og slap der igjennem ud i havet vesten for øen. A kan huske, at der er gravet mange planker op der ude.

KNUD KORNMÅLER, NORDBY.

1846. Min svigerfader fortalte, at der en gang blev bygget et skib på *Besser mark* og det blev af 8 eller 10 heste trukket ud til fjorden (Besser fjord) hvor der blev gravet en rende gjennem klinten tæt syd for Endebjærgs höj, som det skulde føres igjennem. Skibet blev kjørt på ruller, og renden er endnu synlig. Den er en fire agre bred i bunden, som nu plöjes, men skrænterne henligger endnu udyrkede.

JENS SÖREN GYLLING, BESSER.

5. Huller i jorden og huler.

1847. I *Præstehøllet*, Blendstrup, R. Christensens mark, skal en præst være druknet (myrdet). Andre fortæller, at han havde været til sogns og vilde kjøre til Lindenborg, men tog i snefoget fejl af vejen og omkom med heste og kusk. Han kjørte i kane.

EFTER MADS BJERREGÅRD. KL. GJ.

1848. Den herremand på *Asdal*, der satte blus for skibene, hans kone havde begge gårdene efter ham (Asdal og Linderumgård). Hun kjørte en nat her fra Linderumgård til Asdal, og så kjørte hun i et høl norden for Mølskov i nærheden af, hvor den gamle bro over åen var, med kusk og vogn og det hele, og det kaldes siden *Fruerhøllet*. K. P. JENSEN, LUNDERUMGÅRDS MARK.

1849. En frue her på *Lerkenfeldt* vilde kjøre til kirke i Vonsild, men så blev det snestorm, og kusken kunde ikke se, hvor han kjørte. Han foer da vild og kom ind imellem nogle bakker, hvor vognen sank i jorden med de fire heste og kusk og tjener og samt. Fruen omkom naturligvis også, og derfor kaldes det sted endnu *Fruens kilde* og vises oppe imellem hedebakkerne. Der er et lille grönt hul, hvor der al tid er vand i, og små bregner rundt omkring hullet. Endnu i fjor, det var så tört et år, var der vand i kilden. Om den frue fortælles for resten, at hun var så hård ved sine bønder og ved de fattige, og at det vel var derfor, hun sådan blev opslugt af jorden, er en almindelig mening.

HILMAR KJELDSEN, LERKENFELDT.

1850. I *Hvilstedgårds* enge er der et svære stort hul, de kalder *Præstehøllet* den dag i dag er. Men det er groet meget sammen og ikke nær så stort som för. Her kjørte en præst fra Vrejlev i på isen både med slæde og kusk og det hele, og der blev det.

JENS PETER PEDERSÉN, ILBJÆRGE.

1851. Der er et hul under de Svejstrup bakker, der kaldes

Grevens hul, men der fortælles ikke noget om det nu. I Östergård skov er noget, der kaldes *Rask Halds kammer,* det er en bitte sloge. PEDER JOHANSEN, MOS SØ.

1852. Omtrent 100 skridt fra Gulddam i Tæbring er en bakke, og i siden af denne er en fordybning, som kaldes *Buels grav.* Her skal en gang være begravet en kvinde, som hed Bodil, deraf navnet på hullet. Dette vidste de ældste folk for 50 år siden at fortælle om. MADS SKRIVER.

1853. Imellem *Kvissel* og *Nygård* er der på den hårde agerjord et sted, hvor der er et lille hul af omtrent 3 alens diameter, der altid står fuldt af vand, men aldrig løber over. Det fryser aldrig i de strængeste vintre, ingen kan nå bund deri med nogen stage. Her er en gang én bleven manet ned. L. C. P.

1854. I marsken ved Nymindegab findes der et et hul, som kaldes *Mumpet,* hvilket oprindelig skal have lydt: »Munkepølen«. Heri er, efter hvad der fortælles, en munk bleven druknet, da man havde overrasket ham i et besøg hos ridderfruen på *Aneborg.* Aneborg var et røverslot, som lå ude i marsken, og siges slotsherren at have draget til søs på fribytteri. Han havde indrettet det så snildt, at han i tilfælde af forfølgelse kunde forsvinde inde mellem klitterne med sine skibe. Der var nemlig gravet et udløb med en kanal, som førte lige til røverborgen, men var godt skjult for ikkeindviede. A. BEITER.

1855. Ved *Lellinge å* er der et hul, hvori vandet bestandig løber rundt, men ingen véd, hvor dybt det er. En gang vilde en mand måle det og bandt et plovjærn i den ene ende af en høvævle, som han lod synke ned, men da han drog den op igjen, var plovjærnet løst af, og i stedet for hængte der en hestepande, hvorpå der stod skrevet, at den, der næste gang målte hullet, skulde måle det med sin hals. OLE HANSEN.

1856. I *Sortensvend* på Foerlev mark er der for mange år siden sunken to drenge, som gik for langt ud på den bløde jord ved siden af hullet. Man fortæller, at hullet kræver menneskeliv for hvert 100 år, fordi det er forbandet. CHR. R.

1857. I *Vårby* å på Foerlev mark i Vemmelev sogn er et bundløst hul, som kalden *Sortensvend.* Der skal i gamle dage have ligget en gård, som sank osv. Man har en gang villet måle, hvor dybt hullet var, men de to gange fandtes der ingen bund, og tredje gang var der et bukkehorn på rebet, da det kom op, og en stemme råbte der nede: »Kommer I tiere, går det eder ikke godt.« Siden den tid har der ingen vovet at måle det bundløse hul. CHR. R.

1858. Der er en hule i klipperne nedenfor *Randkløve skår,*

og den kaldes *Karens hul*, for der var en mand på Randkløvegård, han dræbte sin kone og skjulte hende der nede i, og hun hed Karen. Han havde først fået hende med sig hen at se ned i skåret, så væltede han hende ned i det, og hun slog ihjel sig. Siden trak han hende med sig og smed hende ned i det hul; det ligger sådan for sig selv, en seer det ikke, og der var ingen, der tænkte på det. Men noget efter så søfolkene, at der brændte lys på den klippen, og så opdagede de det jo, og manden blev straffet. KR. SKOVMAND.

1859. Der var udsendt en Preusser af den danske regjering og skulde undersøge, om der var sølv- eller kulminer her. Han gik her på statens bekostning et par år og grov sig ind i bakkerne. Hulen kaldes endnu den preussiske hule, men man véd ikke længere, hvor den er, da fjorden ved höjvande går derop og har skyllet mundingen efter, og så er der også skredet noget ned. Han sagde (for spøg), at han vilde blive ved at gå ind, indtil han kom op i Kortbæk spisekammer. Han fik nemlig hans kost i Kortbæk. Min fader var der en gang, og han var en 30 favne inde, men turde ikke gå længere, da han var ræd, det skulde skride ned over ham. De brugte i sin tid, når de vaskede får i fjorden, at drive dem derind imens, for hulen gik lige ind. Bakken består af grönbo-ler, og der er en slette der vester i Kortbjærg klit, der kaldes Grönbjærg slette.

POVL SMED, FLADE.

1860. Manden hed Prøiss, og hulen kaldes Prøisses hule. Han havde folk med sig, og de ledte efter kul. Da de kom lidt ind, kom de til en sandmile, og den rammede de dem igjennem, men da de ingen ting fandt, tog de jo rammerne med dem igjen, og så skred hullet sammen. Vi skal forbi Handklit, så kommer Havrdals munde, og Blåbær bakke, så Store-Mortens skjæppe, Bitte-Mortens skjæppe, så Löjerdals øre, så Grönboler. Der er det i den fjordbakke, han grov sig ind. Det væld der neden for bakken kaldes Grönbolers kjelde, og den er lige öst for enden af Grönboler. Mådals munde er et væld ned der igjennem, og derved er Kongens lade, en lav bakke, som ligner taget af et hus. Der er også Mo-munde og Bygsted bakke. MARIANE AGGER, BJÆRGBY.

1861. På landevejen fra Skjold til Horsens er der en stenkiste, og der var der en prinsesse, som væltede, derfor kalder de stedet Prinsesssens hule. A. MOLTKE.

1862. Fra gården *Bratskov* har i nord gået en grøft omtrent lidt længere hen end til Fredensdal skole. Nu går den ikke slet dertil. Den er ikke lige dyb overalt, for det jordsmonnet er ujævnt. Den kaldes *Katrines gang*, og der fortælles, at den skal være gravet, for at jomfru Katrine kunde spasere i den hver dag uden at være ulejliget af blæst. Men det vides ikke, hvem den Katrine var. LÆRER KNUDSTRUP, BROVST.

1863. *Katrines grob* i Brovst, der er en tusend alen lang, ser godt nok ud til at være lavet ved menneskehånd.

LARS JENSEN LUNDE, LERUP.

1864. Vesten for *Dronninglund* præstegård på enden af Lunderbjærg findes en större höj, og ved siden af den, östen for, er en omtrent 16 alen vid og 10 alen dyb tragtformet fordybning, der siges at have været Brigadér Hallings iskjælder. Indgangen til den er fra nord, hvor der er en stor sænkning i voldkanten. N. PEDERSEN, BOLLE.

1865. Der går her i *Gjenner* sådan en dyb grue helt oppe fra mosen — a troer nok, det er Preussermosen — og ned til havet og de siger, at *Kalvø* er skyllet ud fra den, og har så lagt sig der, denne grue kaldes derfor også *Kallesdal.*

ANE POVLSENS, GJENNER.

1866. I *Hammel skov*, lidt nordvest for Frisenborg og vest for Pøt mølle, findes en hel del dybe kløfter, der går i retning af syd og nord, og en af dem kaldes *Marsk Stigs hule* (Mastigs huel). Her er tegn til at have været et vadested over engen, som i gamle dage ellers må have været meget vanskelig at komme over. Sagnet fortæller, at Marsk Stig med sine ledsagere skal have bedet her natten efter mordet i Finderup lade, da han flygtede til Skanderborg. N. SÖRENSEN, APTRUP.

1867. Ovre i Han herred ligger *Husby hule.* Den har bønderne gravet, den gang de blev forfulgte af den kongelige krigshær. De lagde så et dække over den af ris og törv, så at ingen kunde se den, og så lavede de det sådan ved at trække sig tilbage for hæren, at den kom lige derover og plumpede igjennem. Men bønderne, som havde skjult sig ved en side, faldt over dem og slog dem. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1868. Der er en lavning lige nord for præstegården, som för har hørt til præstemarken, men nu er solgt fra. Alle sine dage har den været kaldt *Jomfruhullet*, og der har gået tre jomfruer. MARIANE JENSDATTER, HJERM.

1869. Gamle folk fortæller, at der en gang skal være kommet ild frem af jorden af en revne, der samtidig blev på *Selsinggårds* mark på den östlige side af bakken, der er på Helms indremark. Denne revne skal först være udslættet for få år siden. Revnen skal have været så stor, at den kunde sees, når man færdedes på vejen mellem Tranbjærg og Onsbjærg. Samtidig kom der vand frem i et uudtømmeligt vandsted på den östlige side af en bakke, der er på Morten Östers mark i Brundby. Revnen skal have været så dyb, som to mand er höj, og være fremkommen 1755. Lars Jakob Jensen i Pilemark meddeler, at revnen opstod samtidig med det store jordskjælv i Lissabon. Hans moder tjente i Horsens, hvor jordskjælvet føltes således, at thekopperne

dandsede på dragkisterne. Den begyndte noget oppe på bakken og gik ned ad den östlige bakkeskråning mod Tranbjærg sø, hvor den så blev mindre dyb. Den løb i retningen öst til vest en 50 alen fra det sydlige skjel. I hans barndom var den en seks alen dyb, græsklædt på siderne og oventil en syv, otte alen bred, men er efterhånden tilplöjet. Der kom ild på Selsinggårds mark og vand på Brundby mark, og jorden rystede, da de bagte til jul, men årstallet kunde 1876 ikke angives. A. PEDERSEN.

1870. Nordvest for *Jättehal* ligger et klippestykke, der kaldes Hålehall. Her findes nemlig, når man er kommen ovenpå klippen, en firkantet fordybning ned i denne gjennem hele dens höjde. Til denne hule knytter sig følgende sagn. To oksер græssede vest for bjærget på en mark, der endnu vises, og hvordan det gik eller ikke gik, så endte det da med, at de kom op på dette og faldt i hullet. De kom imidlertid ikke til nogen skade, men kom ind i en lang gang. Bonden, som ejede okserne, kunde ikke begribe, hvor disse var bleven af, og lod lyse efter dem. Langt om længe fik han dem da også. De var komne op tre mil fra Hålehall i Ifø søen, som altså på en eller anden måde må sta i forbindelse med klippen. JOHN JOHNSSON, KBH.
Optegnet på stedet.

6. Underjordiske vandledninger.

1871. *Mørk sø* skal stå i underjordisk forbindelse med en anden sø. Der er stejle brinker ned til den. En karl og en pige skal en gang have holdt på brinken og læsset lyng, og så tog vognen til at løbe med pigen ned i søen, og der blev hun.
PEDER HANSEN, GRÖNNING.

1872. *Yws sø* og *Sjørup sø* skal stå i underjordisk forbindelse med Navn sø, og undertiden kan man høre uro og brusen i den, som hidrører derfra. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1873. I *Ersted hule* her östen for byen er et stort hul ned i jorden, og når det er tøbrud, så vandet kommer til at stå höjt, løber det af dammen og derned, og så kan det ikke stæjnes. Når det har frosset og sneet længe, og der så bliver stærkt tøbrud, så vandet får luft i hullet, kan det formelig løbe der nede. Villads's gasse gik en gang ned i det hul, og den kom ud igjen nede ved Røde-mølle ved lag en fjerdingvej derfra. Der er et udløb fra den underjordiske rende, men det løber jo ellers hele tiden som en bæk, og den kaldes Kjæn stiens.
JENS KRISTENSEN, ERSTED.

1874. Imellem *Mollerup* og *Flensted* er der er hul, som kaldes *Tyrens hul*, for her var det en gang lige til juleaften, at en

tyr kom efter en pige. Hun blev ved at løbe rundt om hullet, og tyren bag efter hende, men da han ikke kunde nå hende, vilde han springe midt over hullet, men så sprang han lige midt deri og druknede. Til hver juleaften kan man endnu høre tyren brøle nede i dette hul. S. P. JENSEN.

1875. Der er et hul der ude i Bjarup mose, de kalder *Tyrens hul.* Der løber vandet op af det hul, a har drukket af det mange gange — det halve løber til Århus, og det andet halve til Randers. For flere år siden var der mening om, at der skulde have været lavet sejlads til Arhus fra Tyrens hul. Løbet skulde have været mudret op til begge sider, så der kunde have blevet forbindelse både ad Randers og Århus. Vandet dertil skulde have gået i Brabrand sø. Det var, lige för chausseen blev anlagt, og hvis den vandforbindelse kunde være kommen i stand, så skulde der jo ikke have været anlagt så dyr en vej. Men den plan gik i stykker. Nu er vandløbet splittet i mindre dele. De fortæller, at en tyr, der sprang efter et menneske, faldt i Tyrens hul, og så flød han ind under skjolden, som havde sat sig over søen, og olmede endelig op her nede i pølen ved Mollerup. Det var en afstand af over en fjerdingvej, te den sådan havde flådt under skjolden. SÖREN HANSEN, HÅRUP.

1876. I Bjarup mose er et sted, de kalder *Tyrens hul.* Der er ikke et sted til i hele Danmark, der ligger så höjt som det hul, for vandet derfra løber både til Århus og til Randers. Det var en mandvolm tyr, der kom efter et kvindfolk, og så reddede hun sig ved at rende runden om det hul. Da tyren blev kjed af at rende der rundenom, satte han tværs over, og så gik han under. De har fortalt, at pigen kunde høre tyren brumle nede under jorden. Det hul fryser heller aldrig til.

JENS BÆRTELSEN, VOLE.

1877. I *Vissing kjære* gik et par kalve og var koblede sammen. Så var der et stort væld hul i kjæret, og der gik de i, men kom i land igjen i Hald sø lige norden for Gundestrup på Lunds mark. Det er så godt og vel en tre fjerdingvej derfra.

PEDER KRISTIAN KRISTIANSEN, KARLEBY.

1878. Der er et hul med vand i på *Gultrup* mark, Mors, og alt hvad de kyler i det hul, det bliver væk. En mand fra Gultrup kom en aften ridende fra Nykjøbing og forbi hullet, og da han så lys der, vilde han jo hen og se, hvad det var. Da stod der nogle, som var så nederdrægtig til at stjæle, for han kunde kjende dem, og de var ved at slagte en stud af hans. De stod der ved hullet for at smide indvoldene derned, og så blev de jo væk. Han siger: »Gud hjælp jer!« og de sætter efter ham og vil snubbe ham, men han rider fra dem og kommer hjem og får

hesten ind, og så springer han op ad kirken og opholder sig der om natten, for han turde ikke være i hans egen gård.

LARS PETER ERIKSEN, HASSING.

1879. Det er en gammel tale, at når *Nors sø* var fuld til kirkegårdsdiget og gik op på det, så var Skadekjær fuldt helt op til brinkerne. Når vandet stod höjt op det ene sted, gjorde det også det andet. Der kommer et væld ud af marken ved Skinnerup, det sagde de gamle var udløbet af Nors sø. Den östlige ende af søen er nu udtörret, idet der er sat en dæmning over ved Søgård. Da den blev sat, sank vandet af sig selv i den udtörrede del og forsvandt i jorden. For en otte, ni år siden blev der et jordfaldshul ved östre ende af søen, og der sank alt det vand ned, der kunde komme i det. Der er flere af disse huller oppe på marken. En dag vi havde sat en plag i töjr oppe på en banke og kom ud at flytte den, var den væk. Da var jorden sunken, og den stod nede i hullet. Den kunde både vende og dreje sig, men ikke komme op, da væggene var bratte.

NIELS VIG, Ö.-VANDET.

1880. Da dæmningen blev lagt over *Nors sø*, blev österenden tör, og man mener da, at vandet sivede ned gjennem jordfaldshuller. Brøndene der omkring er huggede ned i kalken, og kuns de øverste seks, otte alen er murede. De kan godt stå på den måde. Man skal ned til samme dybde som søens vandspejl for at få vand. L. N. BERTELSEN, Ö. VANDET.

1881. Åen, der kommer ud fra *Vester-Törslev sø* ved Holmgårdene, forsvinder under jorden i nærheden af disse gårde og kommer op igjen et stykke sønden for. De både plöjer og sår og kjører over den. MARIE NIELSEN.

1882. Mellem *Gyrstinge sø* og kilden ved Vintre mølle (afstanden er omtrent tre mil) er der en underjordisk forbindelse, og derfor er det, at disse møller får vand nok selv i den törreste årstid, uagtet der ikke er nogen beholder at samle vandet i, men det strömmer lige ud af jorden til vandhjulet. Mølleren fra den øverste mølle havde en gang tabt sin guldknappede stok på en sejltur i Gyrstinge sø; men nogle dage efter kom den ud af jorden ved hans egen mølle; derved blev den forbindelse opdaget.

CHR. WEISS.

1883. På *Tune* mark er der flere svælg i jorden. Da en mand en gang plöjede med sine stude, løb de løbsk og kom hen til et af de svælg, hvor de sank i, og en dags tid efter kom de op ved Kjøge landevej, og de var ingen skade komne til.

Også på Tune mark skal *Balders höj* have været, som der står:

at i Tune
slog Balder Rune.

Hans kone hed Rune, men man véd ikke, hvor höjen er. KL. GJ.

1884. Der er en underjordisk vandgang fra to huller på *Lyngbjærggårds* mark. I tøbrud kan de stå helt fulde, og på et par dage kan vandet så synke helt af. Den gang er en hel fjerdingvej lang at regne. Vandet løber ud i en dam ved Dalsgård. En and har gået der igjennem og er kommen op i dammen.

En mand var ved at kaste sand på Povl Stavns mark, og da dumper bunden lige ned i det ene hjörne af graven, så hvis han havde stået der, var han gået nedenom og hjem. Der må også have været en underjordisk kanal. JENS MARK, VÖGSLEV.

1885. Der er en odde i *Mos sø* over imod Dørup land, og den vokser stadig. Når den kommer så langt over, at de kan træde i land på den modsatte side uden at vade, så skal verden forgå.

Lidt til sydöst for spidsen, altså ikke lige ud for den, er der imod forandring i vejret sådan susen og brusen i vandet. Søen kan andre steder stå så blank som et spejl, men på en lille plet der er der altid oprør i vandet. De tror, at der på det sted er underjordisk forbindelse med andre vande.

ANE MARIE RASMUSDATTER, VOLE.

1886. Ovre ved Storskoven nord for Damsgård er en dam, og fra den er ledet en bæk over dalen og kjæret hen over forskjellige ejendomme til *Dronninglund*. Den går östen om præstegården og går mange steder over jorden og er der indesluttet af dæmninger. Ved Dronninglund er den ledet ind under gårdens vestre sidebygning, dernæst under gårdspladsen, så under östre sidebygning og kommer frem på kirkegården. Derfra går den nord ud underneden landevejen og danner mølledammen. Alt dette er blevet lavet i klostertiden. N. PEDERSEN, BOLLE.

7. Øer, halvøer.

1887. *Bornholms* våben viser en gul drage på rød grund med udspilet gab og snoet hale, som var skjænket dem af Valdemar I i året 1153 til minde om en frygtelig krig, hvor de havde udmærket sig imod deres ikke mindre frygtelige fjender.

Resen, III. 127.

1888. Der er somme tider lavvande mellem Øland og Gjøl, så man kan gå imellem begge lande. Gjøl har længe været befolket, men sådan var det ikke med Øland. Den havde ingen endnu set. Der boede en mand i Knudegårdene, han havde en so, og hvert forår tidlig blev den henne, men hen på sommeren kom den tilbage med et helt kuld grise, og ingen vidste, hvor den kom fra, det havde de ikke nogen tider kunnet opdage

Næste forår binder manden en kniv på den, for egstål er jo godt for fortryllelse, og så sætter den af. Lidt efter, han kommer ud, ser han den dejlige ø med den smukke bøgeskov, der nu var kommen frem. För havde det hele været fortryllet. Den mand blev den første ejer af øen, da han jo opdagede den. C. BRØGGER, RAVNKILDE.

1889. Hvem der har været i *Boddum*, vil sande og sige, at når der bliver enten får eller höveder henne, så er det næsten umulig at finde det, og det kommer af den forskrækkelig store hoben bakker og dale der er, så dersom de skal finde det, får det selv at komme. Det var ret en plads for ellefolk og sådan noget skidt, för der blev kristendom til, og I kan tro, der var så mange af det slags, som der er sand i strand. Skibsted fjord flød over Brokjær og i Dovverkiel, sådan at Boddum var en ø. Som der så en gang blev et hors og et føl henne for en mand i Ydby, og de kunde aldrig finde dem eller spörge til dem nogen steder, da var der en mand, der kom i tanker om at vide, hvad der kunde være bag det vand, hvor der altid var tåge. Han fik nogle flere til hjælp, fik standet en båd og roede over det her vand. Så langt som de kom, lettede tågen, og der de kom til land på æ östre side, blev der ret dag og dagslysen, ti nu blev det betrådt af kristne mennesker. Deres heste gik der og var vel i behold, dem tog de jo med tilbage, for de kunde jo vade over. Nu har der boet folk der siden, og for det te de fandt landet med båden, kaldte de det Bådum (Bwojem). JOH. NIELSEN.

1890. Der var en jomfru, der ikke vilde hvile eller slå bo, inden hun fandt en ø, hvor der ingen höje var og heller ingen beboere. Så kommer hun her til land og bygger på en bitte bakke, de kalder Kjelderbakke. Så fandt hun en nød, og i den var en orm, som hun satte i en bitte æske. Der vokste den nu op og blev stor, og til sidst kunde den ikke være i æsken. Så kom den i en tønde. Den gang den orm blev rigtig stor, trimlede den tønde bag efter, hvor hun var, og så var hun forlegen med ormen og kom i tanker om at have den af vejen fra sig. Så fik hun den ned i et bjærg ved Hejlskov, der hedder *Lindbjærg* — for det fik navn efter lindormen. Det stod nu hen i flere år, og der blev flere beboere, men så blev de så ilde plagede af hugorme. En, der var noget klog og kunde sætte sådan noget hen, ham fik de til at komme her en dag, og så bad han beboerne gjøre et bål på en eng her sønden for byen. Han havde en flöjte, han peb i, og så kom alle hugormene farende. Ved det første stød kom jo dem, der kaldes hugorme. Så vilde de have ham til at give et stød til. Det turde han ikke vel, og han spurgte, om der var ingen lindorme. Nej, det forsikrede de, der var ikke. Den gang han tudede så igjen, kom lindormen, de kunde høre, længe för den kom, hvordan det dundrede med kraft. Så foer han op i et træ, der var i nærheden, men lindormen snoede sig

om det og rev både mand og det hele ind i ilden. Det var den lindorm, som jomfruen havde opelsket.

ANE DOROTHEA PEDERSDATTER, LUNDØ.

1891. Den første beboer her på *Lundø* var en kone, der boede på Kjælderbakke, sådan kaldes et sted her ude norden for byen og på den östre side af landet. Der har været et bitte grönt sted med kampesten og røde mursten på den plet, hvor hendes hus har stået. Hun skal være kommen ovre fra Hejlskov. Der boede hun på en stor bakke, de kalder Lindbjærg. Hun fandt en gang en orm i en nøddeskal, og den elskede hun op, og så blev den til en lindorm. Men så kunde hun ikke blive den kvit, og der blev nu rådet hende det råd, at hun skulde drage til et land, hvor der ingen höje var. Så rejste hun herover og bosatte sig, for her var ingen höje. Lindormen blev sat ned i Lindbjærg.

KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.

1892. I *Horne* herred findes en ø, *Ovrø*, som har et omfang af omtrent en mil. Denne ø plages af rotter. Man skal have forsögt at ødelægge dem ved at flytte jord fra ét sted til et andet, og at det er sandt, har stedets præst, hr. Niels Krag, som har sendt mig en kort beskrivelse af øen, bevidnet, at han oftere har erfaret. Ved en höj, som kaldes Elmehöj, sees på marken en aflang grav, omgiven af sten. Ved denne höj har man undertiden set spøgelser, som almuen tror bor i höjen. For nogle år siden, fortæller præsten i sin beskrivelse, blev spøgelser også sete ved Øens mølle, afmålende agrene med kunstig drejede luende stænger og med höjtlydende besværgelser, for at målet kunde blive rigtigt.

Ved den vestlige kant af kirkegården var der en gang en grav, i hvilken, da den blev udgravet, fandtes et menneskeligt skelet i siddende stilling, den øverste del oprejst, med tomme öjenhuler og udstrakte hænder, og holdende mellem lårene et stykke af en harpe. Men det faldt straks hen i stöv, da det berørtes af spaden.

Resen, 1,69.

1893. Tæt ved Sjællands sydkyst ud for herresædet Holsteinborg ligger en ø, som hedder *Glænø*, og dens indbyggere udgjör vel næsten halvdelen af Ørslev sogns folkemængde. Udenfor denne ø skal i fordums tid have ligget en anden ø, kaldet *Vænø*, og endnu en lille ø bagved denne, kaldet *Ænø*. Ingen af disse to sidstnævnte øer er mere til, de skal skal altså være gåede under. På Vænø skal have været kirke, og i stille vejr skal søfolkene, når de hændelsesvis har sejlet over dette sted, hvor kirken stod, endnu kunne se dens tårne nede i vandet. Derom hedder det i folkemunde hos de gamle: »Ænø venter på Vænø, Vænø efter Glænø, Glænø venter efter Ørslev klokketårn. LÆRER HANSEN.

1894. Det vil ske en lille-juleaften, at Sejrø synker. Men et stykke længere i vest over mod Mols vil der komme en anden

ø op, som hedder Sejrø. Det vil nok blive til navnløs skræk for Molboerne, når de ser den ø, da de vil antage den for et uhyre, som vil komme og sluge deres land.

Efter fortælling af gårdmand A. Pedersen, Sejrø.

OLE JENSEN, ULSTRUP.

1895. Et sagn fortæller, at kong Valdemar Atterdag en gang lovede sin hofnar en af de danske øer, hvis han kunde gjætte ham en gåde, og da denne gjorde det, opfyldte kongen sit løfte ved at give ham den lille holm i Farum sø, der endnu bærer hans navn.

Andre siger, at kong Wolmer forviste Klavs Nar til øen, men tog ham til nåde igjen, da narren tilbød kongen en ret ål, da denne en gang besögte ham på øen. »Men hvor er ålene?« spurgte kongen. — »I søen«, lød svaret, »der må jeg hente dem, hvis jeg vil have noget at leve af!« VICTOR JANSSEN.

1896. Midt i *Farum sø* i Nordsjælland ligger en lille dejlig skovbevokset ø, der kaldes *Klavs Nars ø*. Om den går det sagn, at da Klavs Nar, der var kongens hofnar (hvilken konge meldes ikke, måske Valdemar Sejr) en gang beklagede sig over, at han intet land havde at regjere over, så gav kongen ham denne ø med de ord, at første gang han besögte ham på hans ø, skulde han beværte ham med ålesuppe. Klavs Nar byggede sig nu et lille hus på øen, og da det var færdigt, sagde han en dag til kongen: »Vil du nu komme over og besøge mig i morgen, broder — vi er jo nu brödre, da vi begge er konger — så skal du få ålesuppe!« Kongen kom; men Klavs Nar gjorde ingen mine til at beværte kongen med ålesuppe. — »Hvor bliver ålesuppen af?« spurgte kongen, da de var kommen udenfor huset. — »Å«, sagde Klavs Nar og pegte rundt omkring på søen, »der er suppegryden, og når du så får spist al den tynde suppe, så finder du nok ålene på bunden!« Anden ålesuppe fik kongen ikke. C. NIELSEN, LÅSBY.

1897. På Sjælland har øen *Låland* navnet »Den adelige pandekage«. Årsagen dertil skal være dobbelt. For det første kaldes den således, fordi den fra gammel tid er oversvömmet af adelen, der forlenedes med dens store, frugtbare markstrækninger og dens vildtrige skove. Dernæst kaldes den pandekage på grund af dens store fladhed og dens fedtede, lerrige jord.

HENRIK PEDERSEN, MARIBO.

1898. Der lå to gårde i *Skåde*, der kaldtes Fruergårdene, og fra dem gik, efter hvad min bedstefader fortalte, en kobberbro over til en höj, som hed *Paradishöjen*. Den höj var kjørt sammen, og der havde været sejlads runden om den. Der stod endnu to store sten, der havde været brugt til at binde bådene ved.

MAREN SÖRENSDATTER, EGÅ.

1899. *Langøre* har i sin tid været en ø. I den tid der var quarantaine på Kyholm, var Langøre endnu omgivet af vand, så

at posten, der skulde til Kyholm, måtte ride gjennem vandet fra Armhoved til Langøre. Den gamle Bærtel Skrædder var post i mange år og har tit redet den tur. Så blev vejen opfyldt, og man færdedes da på land. JENS SÖREN GYLLING, BESSER.

1900. *Rersø* forklarer beboerne ved Reddeø. De påstår nemlig, at deres forfædre har reddet dronning Margrete fra at drukne. Til gjengjæld skjænkede hun dem en mark, hvorpå de kunde bede, når de rejste til Kalundborg, samt tiendefrihed, som de har håndhævdet indtil dato. F. DYRL.

1901. Forhen var en hel del af tappen på *Lundø* grön eng. Der drev de deres bæster ud at græsse om natten i sommertiden. Så skal deres vrinsker fra Hessel have svömmet over fjorden til dem flere gange, men omsider druknede han ved det.

KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.

1902. Vesten for *Skjærbæk* boede i gammel tid en skrædder, der hver dag bar en kurvfuld jord ud på et sted, hvor havet i flod kunde gå over. Han blev ved dermed, og endelig lagde gavet til ligesom skrædderen, og derved vandt han et stykke land, hvorpå kunde græsses fire får. Nu er det blevet til et stykke land så stort, at vel hundrede får kan græsses der. Men endnu den dag i dag kaldes det efter den ufortrødne jordbærer for Skrædderklinten. A. L.

8. Træer.

1903. Nærved landsbyen *Mygdal* står i en dal et elletræ. En from overtro hos almuen afholder dem fra at afrive eller borthugge noget af dette træ, idet det siges, at den, der borttager noget af det, udsættes for store ulykker.

Resen, IV. 142.

1904. I *Kås skov* i Salling er der kun ét bøgetræ. Det er meget stort, og på pladsen foran det har der til sine tider gået en hvid jomfru. I samme skov skal der være et sødæbletræ, som har den egenskab, at den, der en gang har fundet det, ikke oftere kan finde det. M. MØLLER.

1905. Udenfor havestuedören på *Julskov* står et træ, som er grönt både vinter og sommer. Når det ikke længer er grönt, så forgår Julskov. L. F.

1906. Der står et hyldetræ på *Agerskov* kirkegård, og sagnet fortæller om det, at når det to gange er bleven omhugget og er vokset op igjen, så skal den danske konge komme og binde sin hest ved det. Det er nu ved at gro op tredje gang.

HANS TH. REFSLUND, VELLERUP.

1907. Ved Agerskov kirke står et gammelt hyldetræ, og der er spået, at kongen af Danmark en gang vil komme og binde sin hest derved.

Der fortælles, at tømmeret til kirken er vokset på Gammelskov mark lidt nord for byen. Det skulde man ikke tro, da der kun findes noget krat og småbuske. MARIE ROSENBLAD, AGERSKOV.

1908. Der er et hult bøgetræ i Kjeldgård have, og der står vand i det hul selv i den törreste sommer. Det kommer af, at en pige har der født i dølgsmål og begravet barnet under træet. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

1909. På *Balle* mark vesten for Bræsten kirke har stået tre hvidtjörne, men nu er kun den ene tilbage. Herom fortælles følgende: Datteren i en gård, som hedder Gammel-Stensgård, vilde de absolut have gift med en karl, men hun sagde, at hvis hun skulde have ham, vilde hun ønske, at hun aldrig skulde komme levende brud til Stensgård. Men hun skulde nu giftes med ham. Da de kjørte så fra kirke, gav det sådan et stærkt snevejr, og de halve af vognene kjørte vild. De kom ned til de her tornebuske, og der holdt de. Bruden var på de vogne, og folk skulde jo ud at lede om vej, for at de kunde finde hjem. Der sad hun så og frøs ihjel, og så snart hun var død, kunde de hitte hjem. Tornene blev kaldt Brudetornene og hedder sådan endnu. De var på den gamle sognefogeds mark, og så længe han var levende, måtte ingen komme til at gjøre dem fortræd, men nu har hans sön ladet de to rydde. Folk siger, at der endnu går noget spøgeri der. JEPPE LAVRIDSEN, STABY.

1910. Ved *Tvilum* kirke findes en stor vidjebusk, hvor det har været galt fat. Om natten såes en sort mand gå og slå armene om vidjen og stå og kige ned i busken. Det er nok en herremand på Tvilumgård, der har begravet en skat der.

A. H. POULSEN.

1911. Junker Viggo, som har boet på mit fødested Vold, skal have bygget Varnæs kirke, og han skal ligge begravet tillige med sin brud under det store træ ved kirkens östlige ende. Viggo skal dog være begravet der mange år efter hende. Han måtte nemlig gjøre en pilgrimsrejse til den hellige grav og kom først som en olding tilbage og satte sig under træet på sin bruds grav og døde der efter med sine læber at have suget et hul i træet, hvori der endnu stadig findes vand, som holder sig endog i den törreste sommertid. HANS CHRISTIAN HVID, VARNÆS.

1912. Der er en ær på *Varnæs* kirkegård snært på kirken inde i et hjörne, og der står altid vand i et gab ind i stammen en $2^1/_2$ alen fra jorden. KRISTOFFER KRISTENSEN, SOSTRUP SKOV.

1913. I *Veflinge* sogn sønden for vejen mellem Hindevad og Mørkenborg kro og i nærheden af Ventelykkegården findes en

stor og vel vedligeholdt torn, som kaldes *Ventetornen*. Her skal en konge en gang på sin rejse have ventet efter noget.

LÆREREN I SVOSTRUP.

1914. Imellem Klavsholm og Mygind stod ved vejen en bøg, som kaldtes *Kongebøgen*. Til sidst ragede den op over hele skoven. Der skal kong Frederik den fjerde have stået og skudt en buk og derefter skåret sit navn ind i træet og årstallet 1736. Da man efterhånden skovede alle de træer på den kant, lod man dog stubbene stå, og tilsidst stod den helt ene. Så væltede den en gang i en storm. Man savede nu hele toppen af og rejste igjen stubben, der var en ti, tolv alen höj, ved en kran. Nu er den også forsvunden. MADAM SECHER, MYGIND.

1915. »Ma Krokone« havde en knude på sin stamme så stor, at mange kunde krybe i ly under den. I gammel tid plejede Österboerne at drive deres svin herind i skoven, og her kunde de så snart gå og blive fede. Da havde hyrderne intet andet sted at samles end ved det træ, og derfor kaldtes det Ma Krokone. Frederik den sjette kjendte det godt, og hver gang han var der i egnen, så han til det. Året för han døde, spurgte han sin kammerherre, om Ma Krokone var til endnu. — »Ja, Deres majestæt.« — »Så skal vi ned at se hende til næste år.« — Men han døde forinden. Hun fik lov til at stå endnu i ti år, og fra den tid kjender min moder den, da hun krøb tit i ly under hende, når hun var hyrde. Beboerne vilde nødig miste træet, men det blev solgt til en mand nede fra Silkeborg, der dog måtte lade knuden ligge, da han ikke kunde få den bort og ikke heller skille den ad. ANTON ERIKSEN, BRAMDRUP.

1916. *Bispens eg* har stået her på marken, men er nu ikke længere til. Et skud af den er dog endnu fredet. Den havde sit navn af en bisp fra Silkeborg, der en gang var spaseret hertil, og da kom en tyr efter ham. Han reddede sig fra den ved at springe op i træet. SKJELLERUP.

1917. Den gang de slog Svenskerne ikjel, var der en svensk soldat på *Stamperegården*, han hed Ole. Da de kom ind i kammerset, sad han ved vinduet; men han sprang ud og løb ad skoven, der kunde de ikke hitte ham. Han krøb ned i en hul eg. Siden slog torden ned og flakte træet, da fandt de ham der. Han kaldtes Brændte-Ole for det at torden slog ned og brændte ham.

Stamperegård er i Öster Marie lidt nord for landevejen. Den gamle eg „Brændte-Ole" står mellem Stamperegård og landevejen; den er spaltet af lynilden og stærkt medtaget, men står dog hver sommer frisk og grön.

K. SKOVMAND.

1918. I *Mejlgård* skov ved sognevejen står tre træer, to bøge og en eg, den ene er hul af ælde. De bliver sparede af ejeren på Mejlgård på grund af det sagn, der går om dem. Der var en gang tre søskende på Mejlgård, en dreng og to piger, som måtte forlade deres fædrenegård uden arv. Drengen tog et agern, og pigerne hver en

bog og plantede på det sted, nvor træerne nu står, og folk siger, at træerne skal blive stående. P. K. OVERGÅRD.

1919. En sön og to dötre af slægten Juel blev fortrængt fra *Mejlgård* af en slægtning (farbroder?) Da de skulde rejse og tog afsked med hinanden, plantede drengen en eg og søstrene hver en bøg og satte hinanden stævne der, når de kom tilbage igjen. Men det skete ikke. Egen holder sig frisk endnu, og den ene bøg, men den anden er ved at rådne væk. De kaldes de tre søskende. De står så tæt op til hinanden, så det ser ud, som de stod på én rod.

J. V. NISSEN, RAMTEN.

1920. Der var en mand på *Hedegård* i *Glesborg*, han hed Kaj Lykke, og han vilde tvinge hans datter til at tage herren på Mejlgård til ægte. Han hed Juel. Trolovelsen var berammet, og en bestemt dag måtte hun møde nede på Mejlgård. Nu gik der en tid hen, men fruen var gode venner med Niels Skipper, som hun havde kjendt fra Hedegård, der var han rögter både for får og höveder, men det gik jo i skjul. Han passede ikke nöje på, og en dag, da kreaturerne var gået ind på Mejlgårds grund, kom herren derud og truede ham hårdt. Niels lod da nogle ord falde om, at han ikke regnede herremanden, og nogle flere ord, hvoraf herren kunde forstå, at han stod i forbindelse med fruen. Da Niels Skipper nu af og til traf fruen, idet hun jævnlig besögte ham i marken ved fårene, så blev hendes mand yderligere opmærksom, og da han så en gang traf dem sammen på Mejlgård, blev han så opbragt, at han slog hende ihjel. Hun åbenbarede dog, för hun døde, at de tre börn, de havde, egentlig var Niels Skippers börn. Det var nu herrens agt også at dræbe dem, men en gammel tro tjener fik dem indespærrede i et værelse og opfordrede dem til at flygte om natten, samt hjalp dem på flugt. Han fulgte med dem ud ad Randers-vejen til det sted, hvor *de tre søskende* står. Der sagde han, at de hver skulde plante et træ, og broderen plantede da en eg, og søstrene hver en bøg. Nu skulde det kjendes på disse træer, eftersom de groede til, om det for fremtiden skulde blomstre for dem og deres slægt. Derefter befalede den tro tjener dem Gud, og så rejste de, og man har ingen sinde senere hørt fra dem. Således er de tre søskende fremkomne. For en 30 år siden begyndte den ene bøg at blive hul, og den lod til at ville gå ud, men nu har barken udviklet sig så godt uden om den hule marv, at det ser ud, som den skal komme sig. For nu at få hævn over skipperen drog herren ud og hug hovedet af ham, samt lod hans hoved lægge på stage ude på Skippershoved. Derefter har dette sted fået navn. NIELS MADSEN, HAGENBJÆRGGÅRD.

1921. Der stod en stor torn i skjellet mellem min faders mark (den ene af Fruergårdenes) og naboens mark i Skåde, det var norden for gården, og den måtte aldrig blive huggen. De havde prøvet på det tit, men så sprang der blod ud, når de hug

og så hørte de også et barn skrige der inde. En pige havde undlivet sit barn, hun havde fået der, og det var det, der skreg.

MAREN SÖRENSDATTER, EGÅ.

1922. Når man går nord ud fra *Trunderup*, kommer man forbi en stor gammel hvidtjörn, og når man er udenfor den, er man uden for selve byen. Lidt længere frem kommer man over Rasbjærg og nede til venstre ligger Rasbjærg hule. Længere ude ved Nörremose tæt ved Sirupsrenden og Dejtruget (to mosehuller) er Bendts dam. Her var det skik i gamle dage, at når man bagte, skulde man der ud at vaske. Midt i kjæret stod för en stor gammel elletrumpe. P. J.

Bøge er at koge klæderne i luden. Derefter vasker man dem. lægger dem på tostolen og slår vandet af dem med tærskelen.

1923. Der var for nogle år siden en stor bøg inde i *Sandbjærg storskov*, der kaldtes *æ Trolds bøg*, og om den fortælles, at i et lille sted, der lå tæt ved skoven, der boede en musikanter, der hed Nis, og han havde været henne at spille et sted, æ véd ikke, enten det var til et kåst eller til et gilde, og så blev han træt og talte til æ trold, ham havde han noget med at gjøre, og så kom han, og så red han på ham en tur. Omsider blev han kjed af det og vilde ikke ride længere. Så kom han jo af, men æ trold vilde have ham med, men det vilde han ikke; så gav han sig til at spille for ham, og trolden gav sig til at dandse omkring i nogle unge bøge. Deraf dandsede han en stor bøg sammen af de små træer. Det var godt at se endnu, ilav stammen stod af den, for det så ud, ligesom den var groet sammen af flere træer, og i mine unge dage var den hul, så der kunde stå en fem, seks mand derinde i den, og den var en 14 alen i omfang, men der blæste efterhånden tre vanger af den, den ene af dem var der ti læs i, og de andre to var der syv i hver. De sidste to kan a huske. Det var i 1846 eller 47, stammen blev solgt, og den bul var kun en syv, otte alen höj den gang. Der var fire mænd der kjöbte den. Hele den vestre ende af Storskoven kaldes endnu æ Trolds hjörne. Der var et andet træ, de kaldte æ trolds oldemo'r, den var aldrig så fæjt langt derfra, en 24, 25 favne fra den anden, og roden af den gav gamle Peder Hansen ni rigsbankdaler for. Der var så mange bisværme i stammen, at honningen dryppede ud af den. KRISTOFFER KRISTENSEN, SOTRUP SKOV.

1924. I Sandbjærg storskov er der et hjörne, som folk kalder Troldehjörnet. For mange år siden boede en musikanter i Sostrupskov, og en aften han vilde gå hjem, gik han gjennem skoven, men blev vild og kunde ikke finde ud. Så sagde han: »Da skulde Satan ha' et.« Straks stod han for ham, og musikanteren skulde have været med, men slap dog den gang, imod ikke at nævne hans navn i syv år. En anden aften han havde været ude at spille og kom hjem, skulde han have noget at spise, men havde bryderi med at få det lavet. »Da skulde Satan ha' et!« sagde han, og i det samme stod han igjen for ham. Nu

måtte han med, men tog sin fiolin, og da de kom ind i hjörnet af skoven, begyndte musikanteren at spille. Trolden gav et hop og sagde, at han skulde lade være, men han vilde ikke, og trolden blev ved at hoppe rundt og løb fra det ene træ til det andet. Til sidst kom de sammen i ét træ, og det stod endnu for et par år siden. Derved har hjörnet i skoven fået sit navn.

ANDREAS SÖRENSEN, SOTRUP.

1925. På *Biersted* kirkegård gror der en grumme stor torn op, og den er kommen på følgende måde. Der var en mand, som havde begået en stor forbrydelse, og de kunde ikke få ham til at bekjende. Han udlod sig med, at hvis det ikke var sandt, han sagde, skulde der gro en torn op fra hans hjærte, og den kom også og står midt på kirkegården. KRISTEN NIELSEN, MOSEHUSE.

1926. Der boede en mand i *Biersted*, som blev skyldt for, at han kunde hekse, og dertil sagde han, at hvis han kunde det, skulde der gro en torn op af hans hjærte, når han døde og var begravet. Tornen groede også op. Fremdeles havde han sagt, at når skaden kom og byggede rede i den torn og lagde æg deri, så skulde fjorden komme og sætte over Biersted sogn. Derfor passer man endnu nöje på hvert år at skjære toppen af tornen, for at den ikke skal vokse for höjt op, og skaden så komme. Biersted kirke ligger endda meget höjt, så der skal meget til, at Fjordens vand skal nå tornen.

THOMAS KR. NIELSEN (HULE), S.-SALTUM.

9. Gammel skov — Ålborg stift.

1927. I *Nordklit*, den nordlige del af Råbjærg sogn, graver de martörv. Der skal have været skov helt op til Skagen, og det ser ud, som den er bleven ødelagt ved ildebrand. Der er store egetromper, der er forkullede i den ene side.

HANS ANDERSEN, JERUP.

1628. Den sidste ulv her i egnen blev skudt i *Kragskov* skov af en mand, der hed Niels Andersen af Jerup, ved 1730—40. Den sidste rest af den skov blev ryddet 1870. Skoven var meget stor, og har strækket sig helt fra Vindbæk-gårdene og gjennem Kalmar-remmerne til Søndergård i Jerup. NIELS MADSEN, BRATTEN.

1929. Udi Ellinge sogn udi en skov, kaldes *Greve-* eller *Grete skov*, er at findes og endnu for öjnene at se tvende stendysser, synderlige noget nær udi ringvis omsatte med kampestene, udi hvilke siges tvende adelsjomfruer at ligge begravet, og den ene af dennem at skulle have begjæret at ville begraves i formeldte skov östen mod solens opgang, og den anden jomfru at ville begraves sønden i skoven og på den sted, hvor solen skinner hedest og værmest om middagstide. Fremdeles siges det, at forbemeldte

jomfruer skulle have plantet forbemeldte skov, og at deres herkomst skal have været af det ædelige Bildes stamme. OLE WORM.

1930. Præstegårdens lade i *Ugilt* er ene vrompler og krompler, og det er endda en stor lade. Det træ er groet på *Jigebjærg* mark, hvor der en gang har groet stor skov. KRISTEN PEDERSEN, UGILT.

1931. Der har været skov helt fra *Mølskov* og til *Klosterskov* i Ugilt. Östen her omkring Linderum har været stor egeskov. Östre ende af laden på Linderumgård er opført af egetømmer derfra. Klosterskov hører til *Börglum* kloster.

KRISTEB PEDER JENSEN, LINDERUMGÅRDS MARK.

1932. Der har i mands minde været sammenhængende skov fra den nuværende *Klosterskov* til *Høgholt* i *Hörmested* sogn mod nord og mod vest til Linderumgård. Hele vejen östen for kirken findes jævnlig krat endnu i lavningerne. Skoven har formodentlig gået helt öster ud til havet. Björnemosen i Hörmested syd for Høgholt har også hørt til den skov.

JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, UGILT.

1933. Vest og nord for *Tolstrup* præstegård og nord for *Linderup* by har forhen været tæt skov. Længere vester oppe i Skrollis hede var også skov, og da den ødelagdes, gik også Linderup hedes skov tabt, fordi den anden skjærmede for den.

A. C. CHISTENSEN, TOLSTRUP.

1934. Der går et gammelt sagn om, at *Linderum* hede var en stor egeskov på over halvandet hundrede tønder land.

ANDERS SÖRENSEN, LINDERUP.

1935. Endog i min tid har der været skov på strøget fra *Ny-mølle* og til *Nejsum*, og forhen var det hele skov. Der var så store træer, at der var 16—20 læs i et enkelt træ. Men folk stjal svært; en ti, tolv vogne i skoven om natten var ej ualmindeligt, og det kaldtes ej en gang tyveri. J. SÖRENSEN, VRÆNGMOSE.

1936. *Hals Sønder-* og *Nörreskov* har forhen gået ud i et, men for en 80 år siden var der allerede en åbning imellem dem. Efter de gamles snak var der i den skov de fleste vilde dyr, der var noget sted i Danmark. SVEND MÅEN, HALS.

1937. Der har forhen været stor skov over hele *Hammer bakker*, men nu er der kun et par enkelte småpartier med nogenlunde ordentlige ege og bøge, ellers er det øvrige purl og forkrøblet krat. Nogle gamle véd endnu at fortælle om, at de kan huske, hvorledes hele strækningen har været i skov. Denne hørte mest til gården Kjølske oppe i Dronninglund herred (det stykke, der fandtes sønden for Vodskov by, hørte dog til Gammel-Vrå). Men herremanden på Kjølske kunde ikke have skoven i fred for tyve, og de gjorde sig endog så dristige, at de slog sig sammen om det, og et par af dem gik så ind hos skovfogden Gregers

Povlsen og drak ham fuld, imedens de andre var ude at stjæle i skoven. Til sidst blev Kjølskemanden så ærgerlig herover, at han lod det hele skove, sætte i favn og sælge. JENS HIMMERBO, HAMMER.

1938. Ved *Ulsted* har der i gammel tid været skov. Man finder også spor af, at havet har gået helt op til byen. NIK. CHR.

1939. Der skal efter sigende have været skov her fra helt öster ud efter ned til *Gjetrup*. *Myren*, som a er født i og nævnt efter, have været et skovhus til *Vrå*, det ligger i *Öster-Hassing*. De kunde løse agern op på kjøkkengulvet der i Myren, de faldt ned gjennem lyren, for træerne stod så tæt omkring huset, at de kunde falde ned i hullet. Myren er nu et temmeligt stort sted, og nu er der ikke spor af skov der. Ved Öster-Aslund er tre småskove, som har hørt sammen med det andet. Det meste af tømmeret i det vestre hus der hjemme, sagde min fader, var af træerne, der havde stået og groet på marken, og det var store svære egestolper. NIELS KRIST. LARSEN MYREN, VODSKOV.

1940. *Vodskov* var i ældre tider delt mellem Kjølske, Vrå og Elkjær. Juel til Brorholt og Niels Bunderup ødelagde skoven til Vodskov. Kjølske skov blev ødelagt af Jörgen Lykke, der solgte den fra. NIK. CHR.

1941. Noget af skoven her hørte til *Vrå*, andet af det til *Atrup* og *Langerholdt*. Den har bredt sig over alle bakkerne. SULSTED.

1942. En frue har bygget *Oksholm* på *Øland*. Hun var enke og havde to sönner, og da de blev voksne, gjorde de fordring på at ville have godset delt imellem sig. Men det følte hun sig forurettet ved, for hun skulde da også have noget at leve af. Men de blev ved deres påstand. Så bad hun om at beholde så meget jord, som hun kunde beså i en vis tid, og så blive ved at beholde den, indtil hun kunde höste sæden i moden tilstand. Det indrömmede de hende. Så lod hun plante en stor ejendom med træer, og det beholdt hun så i hendes tid. De kalder ejendommen Ølands skov, og den står jo endnu. THOMAS KRISTENSEN NORGE, RØDHUS.

1943. Ved tre damme, der kaldes Tagdamme, nord for *Flegum*, grov vi ligefrem i jorden store trærödder op. GREGERS PEDERSEN, TORSLEV.

1944. Der har en gang været skov helt fra *Svendstrup* til *Snæver-ris*. *Brændemose* har tidligere været bedækket med skov, som blev afbrændt af Svenskerne. P. UHRBRAND, ILLERUP.

1945. Der skal have været skov på *Atrup* mark norden for byen. NIELS HANSEN VÆVER, TORSLEV.

1946. Der har været en stor skov her fra *Östergård* i *Brovst* og så hen til Bomhuset, og den gik norden og vesten om, hen efter Lerup i bakkerne. Der havde røvere ret deres handel, og

der var også et hus, de kaldte Röverhuset, der boede de jo. Så var der også ulve den gang. En pige gik fra et bitte jordløst hus ved Östergård hen ad Bomhuset til, og da hun så kommer midt i skoven, hører hun, at ulvene de begynder at tude. Så vidste hun, det var den visse død, hvis de nåede hende. Men nu var hun i et rödt skjört, og det trak hun af og hængte på en grön busk. Da ulvene så det, flokkedes de om det, mens hun løb alt, hvad hun kunde. Siden fandt de skjörtet revet i små stumper.

ANE JOHANNE ÖSTERGÅRD, BROVST.

1947. Der har været skov over hele *Gjøl*, men den er bleven brændt af i Svenskernes tid. Der er ingen bøge, men eske, espe, eg og hassel. På Terkels bakke, Sören Ravns bakke og Skrummelbakken, der kan Jens Nibe huske, at der har været træer uden om den virkelige skov. Ligeså på Lindbuskebakken. NIK. CHR.

1948. *Mølgård* er nu et lille hus, men har fordum været en stor gård. Nu er der kun lidt egekrat, men forhen var her en betydelig skov, så at tømmeret til gårdens lade blev taget derfra. Den gang gården blev nedlagt, og huset kom i steden, blev tømmeret ført hen til en af de andre *Åby gårde*, og dette tømmer skal endnu findes i denne gårds lade. NIK. CHR.

1949. *Lerup* sogn har været ene skov. Der står endnu hist og her nogle gamle hvidtorn, som kanske er tusende år gamle, og det er levningerne af den. I *Brovst* skal der endnu være gamle lader, hvis overtømmer og egestolper skal være groet ude på marken op efter Bratskov til. Der er en grob der oppe, de kalder Lundgroben, og der har været en lund.

LARS JENSEH LUNDE.

1950. En gang var Mors helt begroet med skov og ubeboet og delt i mange små øer. Der var så mange ulve og björne her. Så brugte de at sætte deres forbrydere herover, for at ulve og björne skulde rive dem ihjel. Så boede der en smed i Salling, han vilde selv tage herover og sagde til hans kone, at dersom hun så, det rögte herovre, så skulde hun komme, men dersom hun ingen røg så, skulde hun ikke komme, for så havde de vilde dyr taget ham. Han klarede sig og tændte et fyrsted an og brændte af skoven, og så kom hun herover, og de byggede den første by her. Den kaldte de op efter björnene, så den fik navnet *Björndrup*. Den ligger österst på Mors. ELSE OG MAREN DISSING, SKALLERUP.

1951. *Egebjærg* i *Hvidbjærg* sogn skal have sit navn af en stor egeskov, som skal have stået her i fordums tid. H. A. B.

1952. *Guldsøen* eller *Odby sø* antages en gang at have været en skov, ti under sandet i søen er der törvejord, og deri findes træstammer H. A. B.

1953. Den skov, som en gang stod ved *Rokjær* i Søndbjærg sogn, skal have været en egeskov, og de træstammer, som opgraves der, er også eg. H. A. B.

1954. Forhen var Östergårde en stor herregård, nu er det jo i to gårde. Den gang var der skov helt fra Rokkjær og om til Uglev. Der var også skov ved Helligris, den gik derfra og helt nord til Egebjærg i Hvidbjærg. NIELS ANDERSEN, SØNDBJÆRG.

1955. Der var forhen så stærk skov fra Rotkjær og til Östergård, at de kunde gå i trætoppene hele vejen. Den skov kaldtes Rotkjær skov. Der var så store egetræer i den, at tømmeret i Søndbjærg kirke blev skovet der.

KRISTEN HARBO, SØNDBJÆRG.

1956. At der har været skov her på *Jegind*, viser hullerne ude i heden. ELSE KRISTENSDATTER, JEGIND.

10. Gammel skov — Århus stift.

1957. Östen for *Glenstrup* ved Glenstrup mose har der i gammel tid været en skov. H. A. B.

1958. Der har været meget skov i *Emmersbo* og langs med Gjerrild strand, og der er mange skovnavne her, som tyder på det, f. eks.: Dywerååg-æn, Bøgeskov-ååg-æn, Tuen-wangen. Siden blev denne skovstrækning ødelagt, men nu er den atter plantet til med gran. NIELS MORTENSEN, STOKBRO.

1959. Hele *Emmersbo* mark har været skov, og den og Benzon og Mejlgård og Østergård skov har hængt sammen.

KARLBY.

1960. Der har været så stor skov östen for *Tårup* by og ind efter Eldrup, at folkene i min faders gård kunde stå hjemme ved gården og kalde på skovkarlene, der arbejdede der ude, når de skulde hjem at spise. Et par mænd i Gjesing kjöbte skoven, og de skovede nu træerne og ryddede det hele, så nær som en plet, der står der endnu, den regnede de ikke for noget, da det ikke var andet end noget pindeværk, som stod der, og det fik da lov til at blive stående. Denne plet skov er i nordöst for Tårup, og et par gårdmænd i Gjesing ejer den endnu. Det øvrige er nu agermark og ligger altså sydvest for ind ad Tårup til.

N. EHRENREICH, TÅRUP.

1961. Her har forhen været stor skov. Så kom der ild i en hede, der grændsede ind til skoven, og den gik helt tværs igjennem den. Der var store hule træer, og det rögte op af dem ligesom af en skorsten. Så blev skoven så ødelagt, at der ikke

var tyve store træer i den, og meget blev jo også skovet op og solgt. Nu er den igjen holdt i hævd, og de åbne pletter plantet til med graner. INGER MARIE RAVN, MARI-MALENE.

1962. Skoven har forhen gået helt ind fra Estrup Birke til Estrupgårdene. A har kjørt en mængde bøgerödder fra marken, der nu er imellem gårdene og skoven, og endnu står der i havediget ved den ene gård nogle store bøge, der har hørt til skoven.
RASMUS KJÆR, VILLENDRUP.

1963. Der har været skov fra skjelrenden lidt her öst for imellem Søby og Borupgården og hen til en rende, der kaldes Stenrenden lige tæt ind til to bøndergårde, som kaldtes *Borup*, men nu er lavet i én gård, der kaldes Borupgård. Det var en tæt bøgeskov, og nu er der ingen skov. En mand i Søby har endnu en bordplade, der er skovet ude i Skjelrenden. Sønden og vesten for Bjærgegården, hvor der endnu er lidt krat, har der været stor skov, der gik helt ind til gården. A kan huske, der har været store bøge der oppe.

Risse skov nord for Karlby var en smuk skov. Rissegård lå lige midt i skoven. Den var bleven flyt derud, da marken blev udskift. Det er ikke mere end fyrretyve år siden den skov blev ophugget. Nordöst for Borupgård var også en smuk lille skov.
SÖREN NIELSEN TÖMMERMAND, SØBY.

1964. Der skal have været skov over hele strækningen imellem *Dagstrup* og *Bendstrup*. Solen kunde ikke skinne på folkene fra Bendstrup, når de gik til Hvilsager kirke. Folk ryddede skoven på den måde, at de grov ind imellem et par takker eller grene af roden på et træ og så gjorde ild på der. Så brændte det efterhånden af. Sådan stod der en gruelig gammel svær bøg på bjærgene östen for Hvilsager; den kaldtes *Hvilebøgen*, og det var tydelig kjendt, at der havde været gjort ild under den, men den må være bleven slukket igjen i tide. Til sidst stod det træ ganske ene paa marken, og når folk gik til hove, hvilte de sig under den. På den måde fik den navnet. PEDER THOMSEN, HVILSAGER.

1965. Det nuværende *Gammeltoft* var forhen skovbevokset, og skoven strakte sig ned mod Hødal og hen over Skovgårde mark ad *Askildrup* til. Storgårdene lå den gang udflyttede og lå i Gammeltoft; men da skovene blev fyldt med røvere, måtte alle disse beboere flytte til Askildrup og samle sig i landsbyerne.

1966. Der fortælles også, at der skal have været en hel skov fra Randers og hen til Frisenvold ad alle deher bakker, og den skal være brændt. Henne ved *Jebjærg* har der været en forfærdelig stor skov, de kaldte den Jebjærg Storskov, og der var i min ungdom så forfærdelig store trærödder.
1965—66 V. HANS KRIST. PEDERSEN, HASLUM.

1967. På *Erslev* og *Galten* mark har der været en skov, en mil i omkreds. Agrene kaldes Skovslande, og der kan kanske findes rödder endnu. JOHANNES PEDERSEN, SKADER.

1968. Vesten og sønden og norden for *Ajt* kirke har været stor skov, der kaldtes Ajt Lunde. Kirken lå næsten som i én skov. De sidste rester af den blev taget for en 50 år siden. Ajt var ikke til at kjende den gang, når en ligner den med nu. Her lige sønden for kirken stod to kjæmpeege længe efter at skoven var fældet, og endelig rejste de med. Greven solgte gårdene, men forbeholdt sig skoven og ødte den, og mændene fik så lov at tage rödderne. Nu skal a nævne de forskjellige dele af skoven. Først var der Ønnkuller, så var der Sören Ajts skov, så Birkehalen, dernæst Røverskoven. Derfra kom man ned i Røverkrogene og så i Hestholm, derfra over efter landevejen, og deromme er noget, de kalder Heldet. Her var så meget skov, at en næsten ikke kunde skyde sig derigjennem. Derefter kom Låddenhöj, her var endnu svær skov, det første a kom her. Endelig har vi Hundkjær, og så er vi altså gået skoven rundt. JENS MIKKELSEN, AJT.

1969. Der var forhen skov hele vejen fra *Hinge* skov over til *Vindum*, det snakkede min fader tit om. De kunde gå i skoven og lede om deres kreaturer helt fra Fravsing og ned efter Ans og længere. METTE MARIE KRISTENSDATTER, GRÖNBÆK.

1970. Der er en gammeldags skive i Elling Nygård her i *Funder*, som tidligere har været i Abildskov og endnu tidligere i Moselundgård. Træet til den er skovet i Tollund hede i en skov der som kaldtes Horns skov. Der er nu slet ingen skov, men der er plöjet stovner op. Strøget der omkring kaldes også Hwåns hede. I Elling hede plöjes også stovner op, og nogle af træernes rödder står endnu i Tollund hede. Tømmeret til den lange bro i Skive er skovet i Horns skov. I gamle dage gik Træhandelforbindelsen her fra til Skive og Holstebro. De solgte jo en mængde gavntræ her og kjørte derop. LÆRER GRÖNNING, FUNDER.

1971. *Skjellerup* har været så omgroet med skov, at da fjenden en gang vilde dertil, fandt de først derned ved at gå efter hundeglammet fra byen.

I *Stojdal* har der vokset så stærk skov, at solen ikke kunde skinne på jorden. A. ERIKSEN.

1972. Tæt ved *Sminge* by i Gjern herred ligger en stor strækning sandmark, der kaldes Skoven, skjöndt der den dag i dag ikke sees et træ. Men en mand, der bor der, hedder dog Skov-Thomas eller Thomas i skoven. Det var den gang Svenskerne var her i landet, at de brændte skoven af. S. P. JENSEN.

1973. Der har været skov fra *Bøsmølleå* ved Skjellerup skjel og lige ind til *Tvilum*. Omme på den anden side af Sminge sø og over efter Tvilum bakkehus har endog i min tid været stor

skov, der kaldtes *Syrkild skov*. A har kjørt mange læs træ der fra. Gjern bro og Sminge vasebro skulde holdes vedlige med træ af Syrkild skov. Den var delt imellem 7 eller 8 mænd. Da nu skoven slap op, var der ikke noget at holde broerne vedlige med, og da det så skulde søges ind hos de mænd, viste det sig af papirerne, at der ikke var tale om andet, end at broerne skulde holdes vedlige af skoven, men ikke af skovejerne. De havde ingen forpligtelser og ejede ikke en gang grunden. Af og til holdt de auktion indbyrdes over træet, og hvad der ikke sådan blev skovet, det blev stjålet. En aften kom min fader fra Svostrup, og da hørte han, de var ved at skove der inde. Den gang var det nu i slutningen med skoven. Han kommer så hjem og siger til hans karl: »Kan du nu fodre bæsterne, for vi skal tidlig i skoven i morgen«. Da vi kom der, var der hugget fire læs træ. Vi læssede og var hjemme med det første læs træ, inden solen kom. Så kjørte vi igjen, og da vi så kom med det andet, møder vi flere vogne fra Tvilum, der vilde have hentet det. Så fik de jo besked på, hvordan det havde sig. HANS PEDERSEN, SMINGE.

1974. Skoven her i *Skanderup* og *Røgen* var så stor, at gamle mænd fortalte, de som drenge kunde hoppe fra den ene stovne til den anden helt fra Skanderup og tvært over de Gjern bakker ned til åen ved Svostrup. A. J. GOTHENBORG, HOLMSTOL.

1975. Der har været skov fra et stykke vesten for Gjern og ned til Gudenå, så man kunde gå i skyggen af træerne hele vejen. Det er fra *Kukkensbakke*. JENS KOVDAL, GJERN.

1976. En stor sandmark sydvest for *Ry* kaldes Owwr, og der har været stor egeskov. A kan huske rödderne af den, og det er ikke længere siden, end min fader kunde have kjöbt den skov. Der var også vildbassegrave i den. RY.

1977. Der har været stor skov her fra *Skjødstrup* helt ned til Munkgård og så videre efter Egå fjed og Ris skov.
PETREA MARIE NIELSDATTER, SKJØDSTRUP.

1978. Der fortælles, at *Ris skov* ved Århus og Ris skov ved Hinnerup har været i én skov. VEJLBY.

1979. En gammel kone i *Jævngyde*, der er død for otte år siden, kunde huske, at der var stor egeskov hele vejen mellem Vissing og Jævngyde.

Al den sandstrækning og hede, der er imellem Ry bro og Addit, skal have været en stor egeskov, der blæste om i én nat i en orkan. Det ene træ slog det andet. JENS JAKOBSEN, N.-VISSING.

1980. Der har været forfærdelig skov op over Hylling og på den slette mark imellem Jævngyde og Vissing. Der var så stærk en skov, at solen ikke kunde trænge igjennem og skinne ved hjem-

lys dag. Det er den bedste jord til Vissing, som vi nu har under plov. Se, den skov blæste om en Ry markedsdag, så de kunde næsten ikke komme derover og komme hjem om aftenen.

JENS ANDERSEN, KALRIS.

1981. En gammel mand, Jens Frandsen, fortalte, at han havde plukket nødder over efter Svinsager og ud efter Lettenborg, det var den gang i skov, og på *Hvilsted mark* östen for byen var i min ungdom megen skov, der nu er ryddet.

KIRSTEN JESPERSDATTER, HVILSTED.

1982. Der har forhen været flere mindre skove på *Samsø*. På heden har der været en temmelig stor skov, på Taftebjærg mark har været en skov, og en mark vesten for byen kaldes endnu Vesterskoven, og tømmeret i en gård i samme by siges at være hugget i denne skov. En holm i Stavns fjord, som ved landets hævning dog nu er landfast med heden, kaldes Hesselholm (udt. Hejselhålm); her findes moser fulde af hasselnødder og undertiden også svære egestammer, og den del af Besser mark ud mod revet, som nu udgjör Besser husmænds lodder, kaldes Stenskowi (Stenskoven). En mark ved Österby kaldes Gammelskov.

MIKKEL SÖRENSEN.

1983. Der har været en skov nordvest for Österby og norden for Bisgård. Det meste af jorden er udyrket endnu og ligger i lyng. JENS SÖREN GYLLING, BESSER.

1984. Ballebjærg, der er det höjeste punkt i Nordby, har været begroet med en skov, som kaldtes Balleskoven.

HANS FARVER, NORDBY.

1985. Fyrmester Grove lod den sidste rest af skoven omhugge og brænde på fyret, siger de gamle. Efter skovtiden er *Anholt* dalet ned ad, og 1742 skriver hr. Dauv, at der kun er mod 100 sjæle på øen, og fire fiskerbåde at gå til strandinger med.

C. SÖRENSEN.

11. Gammel skov. Viborg stift.

1986. I *Sebberkloster* på de bakker, der kaldes Trehöje, har været skov. Det er lige fra skolen og hen til klosteret.

THOMAS JENSEN NÖRGÅRD, NÆSBORG.

1987. Der skal have været en skov her fra *Lerkenfeldt* og til *Vester-Ris*, det var for det meste egeskov. Der skal en gang være brændt fire gårde i Östrup, og de blev byggede op af det træ i den skov. De var også byggede af ene eg og hørte til Lerkenfeldt, derfor toges træet der. PEDER LADEFOGED, ÅRUP.

1988. Det har gået et gammelt sagn om, at der gik skov fra *Uldbjærg* helt til *Björnsholm*. Der har været skov fra Lille-mølle op til Grynderup skjel, og Risgård og Lille-mølle mark var én skov. Der går endnu skovdige om Lille-mølle og Risgård mark på vestre og nordre side. Skoven har været her østen og sønden for diget, for ned mod fjorden har der jo ingen skov været. Fjorden har vel den gang så gået helt ind til skoven. Den gang var der kun én remme, nu er der to remmer, den indre og den ydre. JENS LARSEN, STRANDBYGÅRDE.

1989. Min fader har sagt, at det egetømmer, der er i den her gård, det er skovet i *Havgårds* bakker. Når de andre folk kjørte i skoven efter træ, så kjørte manden her ved nattetider over i de bakker og fældede egetræer og kjørte hjem og dannede til og byggede af. Han stjal dem naturligvis. Det skov hørte vel til Gammelgård (Hvolris). Når de så snakkede med ham om det, så sagde han, at de skulde se dem for, mens tiden var, det kostede ham ikke andet end ulejligheden. Den mand, der boede her, var velstående, men de andre var fattige, og så stjal han endda, men de kjöbte deres træ. Der er nogle bakker, som grænser dertil, der endnu kaldes Skovbakker. MORTEN NIELSEN, BJÆRGGRAV.

1990. Der har været stor skov på vor mark og *Margretelund* mark, og der er svære egebjælker inde i Viborg derfra. Mogens Bøstrup i Mogensgade brækkede for nogle år siden sit hus ned, og der var svære egebjælker, som fire mænd knap kunde bære. De var herfra, siger man. Der var også en hel del savgrave, og den sidste er bleven plöjet efter i min tid. Den skov blev brændt af fjenderne. I min tid har der kun været ris og purl, som enhver, der vilde, kunde hugge af. Når det kneb for brændsel, gik vi og huggede i sneen. KRISTIAN LEM OG KONE, VIBORG VESTERMARK.

1991. Der har været stor skov ved *Falle* i Finderup, men det blev stjålet væk lidt efter lidt. Først var der stor skov, siden blev det mere åbent, og til sidst gik det helt væk. I min drengetid var der hul ved hul i jorden, hvor træerne havde stået, og rödderne var da rådnede væk. PEDER NAVNTOFT, GAMMELSTRUP.

1992. I min barndom var der meget skov både på *Brandstrup* og *Fårup* byes marker, hvor den nu er så godt som sporløst forsvunden. I Fårup norden for byen var en stor lund, der kaldte Nörrehave, og i Brandstrup på strækningen mellem kirken og Rødkjær station var der både östen og vesten for vejen betydelige skovlevninger. Vesten for var et stort krat, hvori jeg har gået og plukket nødder. Også norden for kirken var der ikke lidet skov, hvoraf nu kun en ganske lille plet er tilbage, men digerne er endnu bevoksede med purl af skovtræer, særlig omkring præstegårdens toft. E. T. K.

1993. Der har gået skov fra *Vorning å* og så helt herhen for resten efter *Nörbeg*. Den brændte Svenskerne af. Hviding

krat er den eneste levning af skoven, og det er kun egepurl. Op gjennem krattet er en dal, der kaldes Tyvesti. (Det navn tyder på noget rigtig skjult). NIELS KRIST. PEDERSEN, NÖRBEG.

1994. Det hele her skal have været begroet med skov, og stolperne til hovgårdens store lade skal være skovet på *Lide bakke* nordvest for byen, hvor der nu ikke er mindste spor af, at der har været skov.

Der skal også ligge en bjælke her i kirken, som skal være skovet i Hviding krat, og der er endda også et vist sted betegnet, hvor den er groet. Det er på en trekant i Markdal, de kalder for Kilen. Der har nu også været stærk egeskov der henne.

Nörbegs enge har været begroet med purl og birkeris, og der var så mange dyr her den gang, efter hvad de gamle har fortalt. Der var en gammel mand, han hed Jens Pedersen, han hegnede så meget om dyrene, og så var der en holm, de kaldte Bærholmen; når de kom der, var de snart som fred (ɔ: fredet) eller hjemme. Den er lidt østen for byen lige over for Fårup.

KNUD JÖRGENSEN, NÖRBEG.

1995. I ældre gammel tid skal der have været meget skov her rent og bar fra *Lindum* skov til *Fussing* skov, men det er jo udryddet nu. PEDER SIMONSEN, SØNDERBEG.

1996. *Östervelling* skov var forhen kun et lille krat. Vi kunde stå på en lille höj og overse hele skoven, og nu er det groet op til stor skov. KRISTEN ANDERSEN, VORE.

1997. Her til *Krog* har en gang været den sværeste skov, der fandtes fjern og nær, og i Pineskoven henne ved Pinedalen, som var den östligste del af skoven, kunde de sidde i flere dage og fælde på et enkelt træ, så store var de. A. HENNINGSEN, LE.

1998. Der har været skov over det hele her hen ad bakkerne fra *Randrup skov* og hen til *Skjern bro*. Min fader sagde, at der i hans tid stod et grumme stort skovtræ oven for vor gård.

NIELS SIMONSEN, VEJRUM.

1999. Vindum skov og Viskum skov, Tjele skov og Randrup skov har altsammen været i et. Der er mange ting, der viser for, at skoven er brændt. Man kan også træffe at se øksehug fra gammel tid. MOVST JENSEN, VINKEL.

2000. I forrige tider var her meget skov. Det tyder sådanne stednavne på som Jennskov på Kjærrestrup mark, Hesselskov på Vistrup mark norden for Vinkel, Trindskov på vor mark, Lundskov ligeså. LARS JENSEN, VINKEL.

2001. Ovre i *Vorde* sogn var der så tæt med skov langs om med åen, der gjör skjel mellem Vorde og Skals, og der var så begroet med træer, at en lille fugl ikke behøvede at flyve vejen ind mellem byerne, den kunde hoppe der ind fra én gren og til en anden. JENS TONNESEN, MOSEGÅRD.

2002. De gamle har fortalt, at der har været svær skov op langs med *Revn bæk.* PEDER JENSEN, RIS MØLLE.

2003. Der har været stor skov på den vestlige side af *Lundø*, den var så tæt, at de kunde ikke stå ved kirken og se Bjærggård, der ligger omtrent ude ved stranden. Skoven var fuld af råger og krager, og folk blev undertiden tilsagt til at møde i skoven til bestemt tid for at udrydde rågeyngelen. Der var en skovfoged sat til at passe skoven og påse, at ingen skulde stjæle i den, og så fik han et stykke mark at bruge ved en udkant af skoven. Fire mænd kjöbte omsider skoven af præsten, som ejede hele øen, og så byttede de den i fire dele og gav sig til at udrydde den for at ville have jorden i dyrk. De fik også held af det, og nu er der kun lidt buske, der kaldes Hummelkjær buske. Skoven bestod mest af eg og elmt. Stolperne i Bjærggård er groede her på Lundø, og de gamle vandtruge og salttruge i gårdene er lavede af udhulede egestammer og elmetræer fra skoven, da den var i sin velmagt. KRISTEN NIELSEN (THOMSEN), LUNDØ.

2004. A har hørt sige, at *Krabbesholm* skov og *Eskjær* skov de skal have grændset sammen i ældre tid. Der er også lidt purl hist og her endnu. MADS PETER CHRISTENSEN, V.-GRÖNNING.

2005. Rundt om hele öst- og nordkysten af Salling har der i gammel tid været skov, og man ser endnu krat på Skove, Grætrup og Jungetgårds bakker, og navne som Eskskov, Åsted skove, Risum, Grætrup skove bærer i selve navnene spor af, at der tidligere har været skove der. Alle disse steder ligger rundt om på Sallingstranden. A. H. SCHADE.

2006. Der har i ældre tid været store skove langs med östsiden af Salling, og mange stednavne tyder derpå, således Åsted skov, Es-Skov, Skove, Eskjær skov. FRU BRASK, JUNGET.

2007. Stednavne i egnen om *Skive* minder om tidligere skove: Egeris, Birkemose, Hesselbjærg. B. er en törvemose, som man siger, der ingen bund er i. Deri findes mange svære birketræer. P. CHR.

2008. Om *Lysgård* fortælles: I forrige tider nåede Ris skov helt ned om denne gård, men den blev så hugget og ryddet væk, så der blev lyst om gården, og deraf fik den sit navn.

R. P. RANDLÖV, TÅNING.

2009. Ikke langt fra *Engesvang* by ligger nogle höje, som kaldes Vagthöjene. Det navn skal de have fået den gang, da det meste af Kragelund sogn var skov, i hvilke skove var mange hjorte og rådyr, og man havde i Engesvang en mark-mand, han skulde om natten gå ude ved Vagthöjene og passe på, at hjortene, som da samledes i store flokke, ikke løb igjennem kornet og trådte det ned. J. J., REFSH.

2010. Min fader Ole Kristian Jensens fader Jens Kristensens fader Kristen Jensens fader Jens Kristensen her af Refshalegård har fortalt, at Skovbakke lige norden for Refshale i hans tid var skov, og denne gik længere i öst. Når man kom vest fra, kunde man ikke se gården for skov. J. J., REFSH.

2011. Lars Konrad fortæller, at der på den gamle *Moselundgård*, som har ligget nede ved mosen nordöst for den nuværende, fandtes to brede egeborde, og bordbladene var ud af ét træ. De var endda meget brede og af skjært træ. Det ene af dem findes endnu hos Jens Lavrsen i Abildskov. Dette træ skal være groet der i sognet, hvor der nu kun findes lyng og sand. Oppe i Elling, Tollund og Abildskov heder findes endnu huller i jorden, hvor man tydelig kan se, at meget store træer er blevne ryddede. J. J., REFSH.

2012. Kragelunds vigtigste indtægtskilde har forhen været skovhug, og det bærer byens jorder endnu spor af. Om foråret, når vejret tillod det, strömmede beboerne ud til skovene og plyndrede. Det stjålne træ blev til dels forarbejdet og solgt på Holstebro og Skive markeder, og den afpillede bark blev også solgt. Så kjöbtes der et par skjæpper forårssæd, som blev sået i den dårlig forarbejdede jord. Et par dage för markederne kom der lange vognrækker kjørende efter hinanden ad de dybe hulveje, som endnu findes i heden. J. J. REFSH.

12. Gammel skov. Ribe stift og Sønderjylland m. m.

2013. Der har været stor skov her, og omkring i lavningerne støder man idelig på egestubbe. På *Sønder-Hjerm* mark ind til Hummelmose kan a huske der var et egekrat, der kaldtes Lunden, og marken, hvor det har stået, kaldes endnu sådan. Der var så stort krat i min ungdom, at kreaturerne kunde gå skjult der inde. Hummelmose har været en stor tæt skov med store træer, der blev afbrændt i Svenskekrigen. Der fortælles, at måren kunde blive ved at hoppe i trætoppene fra *Volstrup* til *Brusen* i Mejrup, så sammenhængende har skoven været. HJERM.

2014. Der er en mark her vesten for lige ind til Vejrum skjel, der kaldes *æ Lindeskov*. Det navn er fra den tid, der var skov her. JENS TIPSMARK, HJERM.

2015. Lidt til sydvest for *Burgård* har været en skov, der kaldtes Burgårds skov. Der står gamle rafter af det endnu, men det er jo blevet ødelagt efterhånden. ANE MARIE SÖRENSDATTER, VEM.

2016. Sevel har i fortiden været ene skovland, men nu er det rodet for det meste. E. T. K.

2017. Der skal have været stor skov fra *Hærup* og *Mundbjærg* ud imod *Albæk*. ERIK JENSEN, HADERIS.

2018. Skoven her har været så tæt, at en lindorm kunde gå i toppen af træerne fra Rask og til Horsens. MØLLEREN I RASK.

2019. *Langskov* har været så stor skov, at det er nået helt op til Vester-mølle i Vester sogn, og når de plöjede om efteråret og vilde bede, slog de hestene løse i skoven og havde ondt ved at finde dem der igjen. Træet var da så billigt, at de solgte et stort læs bøgetræ for en pot brændevin. For en 30 år siden var der endnu hist og her skovlevninger på den strækning. Langskov og Tinnet krat er ikke ubetydelig skov endnu.

LÆRER CHRISTENSEN, VONGE.

2020. Den skov, der er her i sognet, har gået sammen med Lindeballe skov og helt ud til *Skovsende* i Sønder-Omme. Den har altså strakt sig over Smidstrup marker og Grönbjærg og Lindeballe mark og Uhe krat og Båstlund krat og Filskov. I den nordre retning har den samme skov også gået over *Nörskov*. Karlskov, Elkjær, Egeskov, Filskov, Lindeballe og Grönbjærg er brændt i trækul, det brugte de meget derovre, og andet er bleven ryddet og plovet. PEDER MIKKELSEN, GADBJÆRG.

2021. *Refstrup* og *Smidstrup* og *Klavsholm* skov var forhen kun til risbrug. Mads Jensen, der var hyrde, klöv op i det höjeste ris og kunde da se ud over alle risene og ned i alle runderne, hvor kreaturerne gik. Det er altså kun godt en hundrede år siden, og nu er det stor skov. POVL MADSEN, GADBJÆRG.

2022. Ved Skovsende har der været stor skov. Til nordöst herfor er der noget, som kaldes æ Kratbanke, og der har også været skov, men det er længe siden. Der er dygtigt krat endnu, men der kan blot blive som til rivebøvle eller sådan noget. Rödderne står der endnu. SÖREN VISTISEN, HOVEN.

2023. Henne i *Grimstrup* er en stor mose, som kaldes Ravnsø mose og der har været en stor skov. Der var to herrer, som var fælles om den skov, den ene hed Gummi og boede i Gummesmark, og den anden hed Ravn og boede i Ravnsø. Så kunde de ikke komme til rette om den, og da stak den ene ild på den og brændte den af. Der findes tydelige spor af, at der har været skov der, og i mosen findes forkullede træstammer.

METTE NIELSDATTER, KJELST.

2024. Imellem *Grimstrup* og *Ravnsø* er en stor mose, som en gang har været skov. Stubberne bærer endnu spor af, at den er afbrændt. Den ejedes af to herremænd, Grim i Grimstrup og Ravn i Ravnsø. De kunde ikke forliges, og i striden imellem dem

afbrændtes skoven, for at der kunde blive gjort så megen skade som mulig. De to mænd kunde heller ikke have fælles indgang i kirken, og der blev da indgang på hver side, men den ene muredes senere efter. LÆRER JEPSEN, BILLUND.

2025. Der har været skov ud over *Darum* enge og ud under havet. I nordvest herfor har ligget en lund, der kaldtes Fruerlund. Lidt nord for lå en anden lund, Nörlund, og a kan huske, at de sidste stubber blev ryddet op, det var svære egestubber. A har skåret egepiskeskafter der. Træerne i Fruerlund er ryddede i den sidste fjerdedel af forrige århundrede, og min fader kan huske, at der stod store træer. Omme sønden for den skov er der et væld, som kaldes æ Thekjelde, for der hentede herskabet på Kjærgård vand til deres the. Nogle folk, der havde tjeneste på gården som kusk eller lignende, fik et hus ommme ved Fruerlund at bo i imod at holde lunden i orden, og så havde de tillige et par tønder land at bruge. P. CHR. PEDERSEN, FRØSIGGÅRD.

2026. *Gjellerup* sogns sidste rest af skov har været over *Birk* by. Deres kålgårdsdiger og enggårdsdiger var omlagt med egerödder ved 1820, der var rodede op nede på marken norden om byen, og på Birk by er der endnu en tønde hartkorn skovskyld. Efter de kort, a har set, var den skovjords begyndelse ved det sydvestre hjörne af Hummelgård. Den lå da på skovjorden, og der var en stor have med en brønd ved, hvor der havde boet en skovfoged fra Herningsholm. Derfra gik skoven i öster norden om Birkegården, og ned, som Skovhus endnu ligger. 1826 havde vi sådan en vandet sommer og fik næsten ikke brændsel hjem. Da blev egerödderne ved havedigerne huggede i stykker og brændt. Jesper Hyrde kunde huske som en meget gammel mand, at skoven havde været så stærk imellem Birk by og Lille-Birk, at de kunde gå vild i den, og med mange store træer. Han var levende sidst i forrige århundrede. Det dige, der er sønden for Skovhus, har været begroet med de forskjelligste ris, hvortil der ikke findes mage her på egnen. Midt imellem de to östlige Birkegårde (Ammentorps og Jens Birks) var et væld, som kaldtes Skovpytten, og lige norden for den vælddam og i retning af Hummelgård, ved omtrent som chausseen går over Holdtbjærg å, var gamle vejspor, som kaldtes hovveje. Med den vej, fortælles det efter sagnet, at hr. Morten på Herningsholm red fra Fuglsang. Men Fuglsang var ikke den gård, der nu kaldes Fuglsang, det var egentlig en plet nede i Birkegårds (Ammentorps) mark, som havde en anden agerretning end de andre agre. Skoven skal have strakt sig helt til Snejbjærg, og den sidste rest deraf, der var så stor som en gårdsplads, lå tæt ved den gamle vej, der hvor Herning gade nu er, omtr. på det sted, som sagfører Wedel nu boer. Anders Murmester havde i sin tid den plet skov, det var gamle egetræer. Anden skovrest er der ikke, för man kommer tre fjerdingvej vesten Snejbjærg kirke. Der har indtil for få år siden været et stort

kratpurl på det sted, der kaldes *Snærlunddal*, og der fortælles, at træerne der var så store, at de gamle egebjælker i Snejbjærg kirke skal være hugget der. Her var også en hellig kilde, der besögtes meget i gammel tid af syge. Dernæst findes der spor af skov igjen ved *Brigshus* i Timring, halvanden fjerdingvej længere vester på, og der er også krat endnu. Öster på fra Gjellerup er der ikke spor af skov, inden vi kommer til Bøgild. NIELS UGLSØ, SØNDER-OS.
Sml. sagnet i Jyske Folkeminder I, XXIV (Fortalen).

2027. Efter sagnet skal der have været en stor skov, hvor *Medolden* kirke ligger, og deraf har den fået sit navn. Lynet har en gang slået ned og brændt kirkens spir af. Nu er der kun et tårn. Et gammelt sagn fortæller, at der var en stor flod fra Vesterhavet 1634 inde i kirken, og flere mennesker skal have bjærget livet i tårnet. MARGRETE K. KORSGÅRD, ODDERSBØL.

2028. I *Seem* kirke ligger bjælker, der skal være groede ovre i *Obbekjær* enge. A har været med til der at grave en eg op, der var atten alen lang og så lige som et lys.
JENS THOMSEN, BOVLUND.

2029. Når en brud skulde fra *Gjenner* og til *Løgum* kirke, skulde der karle med for at hugge grene af træerne, for ellers vilde de tage kronen af hendes hoved. ANE POVLSEN, GJENNER.

2030. Skove strakte sig næsten over hele sognet, som sagn endnu beviser. Et sagn beretter, at mellem Gjenner og Løgum var så tyk skov, at karle måtte ud at afhugge grene, når en brud fra Gjenner skulde til Løgum kirke. Et andet sagn siger, at bjælkerne til kirken er hugne på Nordskov, som er nogle agre nord fra Løgum. P. KJÆRS MANUSKRIPT.

2031. *Nordskov* skal have ligget nede ved *Løgum* mose, og der findes nogle agre, hvor bjælkerne til kirken skal have groet. Noget norden for er en mose, og når vi grov törv der, fandt vi også træ derude. ANE POVLSEN, GJENNER.

2032. Der har i gammel tid været skov på hele strækningen fra *Sotrup* skov og op til *Nydam*. Tæt ved stranden midt på vejen står endnu en gammel træstub på sin rod. NÖRRE-MØLLE.

2033. *Lørup hede* ligger sydvest for Lørup og er en fra gammel tid uopdyrket og ubeboet strækning, bevokset med lyngt Den var forhen for det meste bevokset med store træer, så a. der var skovstrækning fra Krumstrup til Boltinggård af så tæt skov, at egernet kunde gå i trætoppene uden at komme til jorden imellem ovennævnte gårde. SØDINGE SKOLE.

2034. Til bevis for, at der på *Tune* mark för har været skov, har vi et gammelt sagn, hvori trolden siger:
»Pølse med øre og pølse med rumpe og pølse med fire ben!

nu er jeg så gammel, så jeg kan huske, at der var ørken skov på Tune hed', og slet hed' på Humble-øre, og nu er der slet hed' på Tune hed' og ørken skov på Humble-øre, og aldrig har jeg set sådan pølse för.« KI. GJ.

13. Sandflugt.

2035. *Troldborg* har ligget ude i klitten i *Råbjærg*, og *Tranestederne* har ligget i klitten i Skagens landsogn, men er nu overflöjet af flyvesand. Beboerne fra det sidste sted blev fordrevne 1845 eller 46, og til det har der været avlet atten læs hø. Men så kom der sådan en sandflugt et år, at de kun avlede fem læs, og så gik det helt til. Nu er Tranestederne længere sønder. Der er blevet fundet en hel del hussteder, hvor de lå, nemlig når sandet har flyttet sig. HANS ANDERSEN, JERUP.

2036. En gård, der hed *Kårre* i Skagens sogn, blev helt ødelagt af sand. Den ejedes af en jomfru Holst, der havde været i kongens kjøkken og slet ikke forstod sig på landvæsenet.

KRISTIAN HOLST, TÅRS.

2037. *Rubjærg* kirke ligger nu helt ene. Rubjærg by, som var meget stor, skal have ligget nordvest for kirken, og på pladsen vises en stor engstrækning med et flere alen tykt martörvlag med tykt sandlag oven over. Denne by skal være det nuværende Ulstrup. Den nuværende mands bedstefader i en af Ulstrupgårdene fortalte, at han som dreng havde været med til at nedbryde ovnen i den sidste gårds våningshus i Rubjærg by, og den blev så flyttet til Ulstrup. Der hørte til denne gård en eng på flere karles slæt, og denne eng lå netop nordvest for kirken, hvor gården oprindelig stod. I nærheden deraf findes en, især i fugtige år næsten stadig rislende kilde, som den dag i dag kaldes Vandmøllen (Wåjmølt), hvilket tyder på, at her har forhen stået en vandmølle.

N. M. MIKKELSEN, LYNGBY.

2038. Rubjærg by skal i gammel tid have ligget på Rubjærg knude. Men sandet er føget hen over marken, og ligene, der begraves på kirkegården, skal ned i »den grå jord«. Det er altid gravkasternes bestemmelse, og de kaster altid helt ned under sandet. KRISTEN SØNDERMARK, LYNGBY.

2039. *Mårup* eller *Vidstrup* byes jord vest for Hjörring ligger slet under en åben sandflugt, så hvis ikke nu er fordærvet af sandflugten, er at befrygte, at det hver dag sker, kan derfor ikke ansees uden for allerværst.

Rugbjærg byes mark befindes for en stor del fordærvet af sandflugt, så hvis som ikke allerede er fordærvet, kan ikke vides,

hvilken dag det bliver fordærvet, og det, som de nu sår udi, er i forrige tider af sandflugten overløbet, så jorden er intet andet end som ren sand foruden og med lidet muld. EN SKREVEN LANDMÅLING.

2040. *Lyngby* kirkegård ligger nu kun 26 favne fra havet. Der findes kun rester tilbage af byen, som har ligget omkring ved kirken. I løbet af de sidste år er tre huse flyttede længere ind i landet og desuden to gårde, hvis efterladte rollinger endnu står og beboes af nogle fiskere, medens jorderne vedbliver at drives under de östen for liggende gårde. Der er kun én gård nu ved kirken, men vesten for denne gård har ligget en anden gård og nogle flere beboelser, hvilket og kan sees af de ved skræntens jævnlige nedstyrtninger fremkomne stenbroer og brønde, askegrave, törvestakbunder o. s. v., ja, der findes endog gamle ovne.

Ved min nærværelse på stedet fandt jeg et gammelt ildsted og i asken en hel del meget gamle potteskår. Det hele havde været dækket med et tykt lag sand, men ved bortskylning var nu den oprindelige jord kommen til at ligge blottet.

E. T. K.

2041. *Hvorrup klit* lidt syd for Løkken skal i følge et gammelt sagn have navn fra en landsby, som hed Hvorrup, der förend sandflugtens tid lå på dette sted omgivet af frodige marker. Men sandet overflöj dem og lagde sig i så tykt et lag, at det skal have skjult både huse og gårde. A. E. JAKOBSEN.

2042. *Hune* kirke hæver sig ensom midt imellem sandhöje og enkelte spredte huse. Hist og her findes mellem klitterne opdyrkede pletter, og midt inde mellem klitterne findes én med en lang forhöjning, hvor der har været et stenkammer, men stenene er af kjöbmand Klitgård i Blokhus tagne til grundsten ved hans bygning. I gamle dage var egnen her anderledes frugtbar og beboet. Da var der 9 (7?) store herregårde, og til kirken kjørte om søndagen 9 (7?) kareter. N. L.

2043. Til *Hune* kirke kom om søndagen 7 kareter, og der var altså 7 herregårde i sognet. En af dem hed Engesgård, og en anden har stået ved Kjærsig, det nuværende Kjærsig skal være resten af den. Det sogn flöj også ned med sand, men det var så fladt, at en del af sandet blæste bort igjen, og der blev endnu nogle beboere.

Hune kirke er bleven flyttet én gang for sandet. Det nåede den dog igjen, og det nåede et år helt op til kanten af våbenhustaget. Men så blev der gjort stopper for det, sandet blev jævnet ud, vi gjorde til sande, og så blev det plantet med helme.

Sønden for *Blokhus* flöj en sandbakke op, og havet skyllede da ind, og vinden tog det helt op til bunden. Så kom der gamle agerfurer til syne. NIELS KRISTIAN NIELSEN, KVORUP.

2044. De sagde, at der kunde holde 7 kareter ved Hune kirke. Den gang lå den lidt til sydvest for, hvor den nu er, inde

mellem sandklitterne, og var en tårnkirke. Men nu er det kun en bitte kullet kirke. ÆRTBØLLE.

2045. Der kunde komme 7 kareter på én gang til Hune kirke. Den ene karet havde de på Holmen, den anden som Martinus på det røde hus han nu bor, den tredje fra en gård, der lå öster fra Blokhus, og som hed Høgholt, den lå lige norden for Støve. Så var der en rig kjöbmand, som boede der, hvor nu herredsfogden bor, han hed Svend, og der kom den fjerde karet fra. Holmen lå langt öster ude fra Hune. Sønden for Hune er en lang rad sandbakker. Her var forhen en grumme stor eng. Alene til Vestergård havde de eng der, hvori der var 24 dags slæt. KRISTEN NIELSEN, MOSEHUSENE.

Det er nok værd at mærke, at den over 90-årige fortæller heraf kaldte Rødhus, der nu er en lille by, for det røde hus. Der må altså fra først af kun have været et hus der.

2046. Vester i Svineklöv har der været en hel by, der kaldtes Hjortels. Nu er der ikkun sandbakker, hvor den har ligget. Præstegården skal have ligget tæt nordvest for kirken, hvor der også nu er kun store sandbakker. Siden blev den flyttet og bygget op et stykke sønder fra kirken. Der kan a huske den var. En gammel præst, der hed Birch, sögte to sogne ind til, og så blev også den præstegård brækket ned og flyttet til Kollerup, hvor den er endnu. KRISTEN JEPSEN, RØDHUS.

2047. Der skal have været 14 gårde i byen *Hjortels*, og nu er der egentlig slet ingen by, der har det navn. Der er kun tre beboelser (höjst regnet fire, nemlig når Hedegård regnes med) der kan høre til det, som forhen har været nævnt Hjortels by. Den by har da ligget nordvest for kirken ud ad Svineklöv til. På den strækning har de da også fundet grundsten og murbrokker og selv en ildklemme og en rist. De folk, der i de senere år har været beskjæftigede med plantningen af klitterne der ude, har fundet spor af gammel opdyrket jord. Hjortels præstegård skal have ligget et lille stykke nordvest for kirken. På gårdens plads stod endnu for omtrent 30 år siden en række store sten, der har været det nederste af et stendige. De blev borttagne og brugte til husbygning, efter at jeg er kommen til at bo her i sognet. Præsten måtte flygte fra sin gård for sandflugten og sad så en tid til leje i Hedegård, en fjerdingvej sydvest for kirken. *Slettegård* har været en större herregård, som også blev ødelagt af sandflugten. Alt det ejendom, der er på Slettestrand, har hørt dertil; det meste af sanden ligeså. Gården Fasmelide har nok været fæste til Slettegård. LÆRER MYRUP, HJORTDAL.

2048. I hr. Christens tid blev præstegården, som lå nordvest et lidet stykke fra kirken og en stor del af sognet ødelagt af sandflugt, hvorfor han forlod kaldet og rejste over til Norge, så sognet blev præsteløs i tvende år. Derefter kom hr. Jens, som fæstede en bondegård, Hedegård ved navn, og giftede sig der med enken, da hendes mand Christen Olesen var død i pesten.

HJORTDALS LIBER DATICUS.

2049. Havet har aldeles skyllet byen Hjortels væk. Den lå tre fjerdingvej udenfor Svineklöv. Så flyttede beboerne af den by længere ind i landet, og derved fremkom den by, som de nu kalder Vester-Svendstrup. Da hørte Lerup til som annex. Der er endnu et par gårde, der kaldes Hjortels, og så et bitte sted. Præstegården var den gang i Hjortels. LARS JENSEN, LUNDE.

2050. Brøndum, *Kollerup*. Fædriften og törvegrøften anlangendes, da er det en stor ynk at se på den store skade, sandflugten haver gjort nu i dette år besynderlig, at der er en ganske ringe del i klitten enten til menneskers eller kreaturers nytte overblevet, så det synes, at dersom Gud ikke af nåde stiller sandflugten, som kommer både af vesten og norden, den da inden få års forløb skulle både drift og grøft og end det ganske sogn pány forøde.

Af en præsteindberetning.

2051. *Lodbjærg* sogn var i gamle dage 400 tønder hartkorn, men er nu kun 28, sådan har sandflugten ødelagt det. Den gamle Lodbjærg blev sandet til, og så flyttede tolv af beboerne ud. Det blev den by, de kalder Tolbøl. En del af de gamle beboere blev dog boende der ude. Så skulde de have en ny kirke, og de folk i den gamle by vilde have den på den gamle plads, men Tolbøllerne vilde have den henne i deres by. Så bestemtes der, at to stude skulde bindes sammen, og sådan kom den til at ligge på sin nuværende plads. Den gamle kirkeplads og kirkegård findes endnu i klitterne, hvor der ellers ingen spor findes af beboelser.

Biskop Lodbjærg er født i Gammel-Lodbjærg.

LÆRERÊN I NÆSBORG.

2052. Lodbjærg sogn, der nu er det mindste i hele Danmark, har forhen været så stort efter gamle folks fortælling, at der har kunnet holde syv kareter ved Lodbjærg kirke på én søndag. En af disse forsvundne herregårde hed Rotbøl, en anden Spånhave, en tredje Hundtud. Så har der også været en stor by, Skovsted, og der er endnu et sted i klitterne, som kaldes Skovsted mark. Man har kunnet opdage plovfurer underneden sandet. Byen Tolbøl har sit navn af, at der oprindelig har været tolv bol. Al den herlighed og storhed i sognet er nu så næsten slugt af havet

POVL POVLSEN, STRUER.

2053. Sandflugten har været hård ved Lodbjærg by og ikke levnet andet end kirken og en gård, Svegård. Kirken har endog måttet flyttes, og man påviser ude i klitterne stedet, hvor den har ligget, og kan finde spor af kirkegården. Da pladsen til en ny kirke med kirkegård skulde udpeges, var man i tvivl om, hvor det heldigste sted var, og besluttede da en aften at løslade to sammenbundne røde stude. De fandtes om morgenen på en banke indenfor klitternes rand. LÆRER N. P. JENSEN, HASSING.

2054. I den gamle kirkebog i Vestervig, begyndt 1652, findes omtalt flere byer, som nu ikke mere er til, og nogle af dem véd man slet ikke mere om, hvor de har stået. Foruden nuværende byer i Agger sogn: Öster- og Vester-Agger, Sønder- og Nörre-Alum samt Tyborön, har der for 200 år siden været Nabe lidt sønden for Öster-Agger, også stavet Nåbe, Bolum eller Bollum (der udtales i navne som enstavelsesord med åbent o, og af en senere levende præst også skrives Bolm). Ligeledes nævnes Bæke eller Bake (Barke?), men dette sted må allerede da have haft få beboere, ti det nævnes sjældent i kirkebogen. Toft by har været her lige vesten for, og dens beboere flyttede til Jestrup på Tyholm 1827, fordi deres marker bleve ødelagte ved stormfloden i februar 1825, og Agger kanal samtidig dannedes. Og på et gammelt kort, som senere er kommet mig for öje — det var nok fra 1671 — er anført Nabe omtrent en fjerdingvej sønden for Öster-Agger, og kammerråd Andresen skriver, at denne by stod til 1775, samt at der senere er truffet på dens brønde i havstokken. — Hvornår Bollum, som på samme gamle kort var afsat midt imellem Nabe og Toft, er forsvunden, kunde kammerråden ikke opspörge, men den gamle kirkebog, som sluttede med 1691, har lige til det sidste temmelig talrige ministerielle forretninger at melde om for denne byes vedkommende. En af de allersidste er:

»1691 Onszdagen nestefter (Fastelavns Søndag) bleff Chr. Pedersz. paa Bollum begraven og var 75 Aar gamel.«

JOH. NIELSEN.

2055. Der skal have ligget to gårde norden æ Minde, de kaldtes æ *Klitgårde*, og ejendommen der oppe er bleven kaldt æ Klitland. Det regnes endnu til Nissum. Nu kalder de det æ Klitenge, for det er engbund. De har kunnet se æ kjeldramme fra gårdene ude i æ havfald (ɔ: havstokken), og æ skåde og æ rage fra deres ovn stod i æ kjelde. Det var jo en skik i gamle dage, at når de havde bagt, så satte de æ ovntræ i æ kjelde. Der var en gammel kone i Nissum, de kaldte Ane Klit, hun var født der i Klitgårdene, men det var jo længe för min tid, de var der. DORTE KATRINE NIELSEN, BJÆRGHUSE, FJAND.

2056. I det tolvte århundrede begyndte det med den sandflugt, da *Brönningbjærge* og *Holmsbjærge* de blev dannede. Så blev det sådan ved. Siden kom *Tolumbjærge* og *Stavsholmbjærge* her for östen. Så kom 1550. Da skal der have været sådan en sandflugt, at manden i Kirkegård, der græssede hans to køer i Tolum bjærge, måtte tage i halen af dem, for ellers kunde han ikke have fundet vejen hjem. 1634 da tog det Falkesgård, der var en stor herregård nordvest for Langerhuse. Afbyggerne deraf er to små boelssteder, der kaldes Falkesgård den dag i dag. Tuborg række var en række huse, der er forsvundne så nær som et enligt hus, der endnu kaldes Tuborg. MADS PEDERSEN, HARBOØRE.

2057. Der boede en kone i den vesterste gård i *Nörre-Fjand*, hun hed Kirsten og var fra en af de tre Klitgårde. Hendes mand hed Jens. Det mark fra æ Minde og op ad til Mærsk i Fjaltring hørte til de gårde, men æ havrendinger har taget marken. Ane Klit boede i *Torup*, og hun var også fra æ Klitgårde.

KRISTEN OLESEN, FJAND.

2058. De tre præstegårde i *Sønder-Nissum* var sådan store gårde med godt ejendom til, og de havde deres mark ud til sydöst for kirken. Men da sandflugten kom, tog præsten en hel del eng fra de gårde og beholdt til præstegården, da de andre to blev skilt fra, for præstegården har forhen været i Sønder-Nissum. Da han så flyttede til Husby, beholdt han engen og har den endnu. Indtil for få år siden var de tre gårde fæste til præstegården.

KRISTEN OLESEN, FJAND.

2059. Der ligger en stor strækning höje, vilde klitter mellem *Husby* og *Nissum*, som kaldes *Skarbjærge*. De strækker sig fra havet omtrent tre fjerdingvej ind i landet, og en del deraf er nu tilplantet. Der skal have ligget en landsby, som hed Kabel, för sandflugtens tid. I stille vejr skal man endnu kunne se stenene af dens kirke ude på havbunden. KR. L. VESTERGÅRD.

Se dialektprøven, 31. i J. F. IX.

2060. Ret ude i klitterne finder de endnu møddingssteder og kålgårdsdiger og pikninger uden for dörene, når de graver ned og kommer til mulden. Det har været en stor by der. Når de graver i plantagen östen for *Stjærnehöj* finder de spor af den, og sidste sommer fandt de mange gårdssteder.

MARIE KIRSTINE KJÆRGÅRD.

2061. Midt inde i *Ulfborg sande* er der en slette, som kaldes Larses lav, men hvorfor vides ikke. Her er en karl fra Kjærgård begravet, som havde taget sig selv af dage i et af udhusene. Den gang måtte en selvmorder ikke begraves i indviet jord. Han færdedes ofte derude, da det tunge sind havde lagt sig over ham, og derfor blev han jordet der. M. KIRSTINE KJÆRGÅRD, ULFBORG.

2062. Ovre i *Madum* lige nord for Vibholm er en indsande af trekantet form med spidsen til nordvest. Den er opstået i forrige århundrede, og der siges, at Vibholm og Bundgård tyre løb sammen og sloges, og derved blev sandet rodet op og begyndte at fyge. Så kom der et tört år megen blæst, og nu tog sandflugten overhånd öster på og ødelagde flere gårdes marker fuldstændig. I den vestlige del tog det sandet et par alen ned og førte det hen over den östlige del, hvor der endnu under sandet findes gammel muldjord. Folkene måtte nu fraflytte gårdene, da de ikke kunde betale skatterne, og en stor del af jorden blev inddragen under staten, som ejede den i mange år. En af folkene er flyttet ned på gårdens forrige udmark, og flere andre af dem blev senere til

husfolk. For en 12, 15 år siden blev sanden kjöbt tilbage af Madum kommune og er nu næsten helt tilplantet. I den östlige del kan man tydelig se, hvor hurtig træerne vokser, når de kommer ned til muldlaget. Lige i den sydlige udkant af sanden kan man endnu tydelig se spor af en gård, se haven, og hvor husene har ligget. Gårdene længere inde i sanden blev derimod helt tildækkede. Dog kan man endnu et sted se en bagerovn.

FORSTANDER J. JEPPESEN, STABY.

2063. Der er en sande henne i *Madum*, og den skal være kommen af, at to tyre stod og skrabte i jorden og brumlede ad hinanden. Den ene tyr var fra Brunbjærg i Staby, og den anden fra Vibholm i Madum. Så fik de så meget hul gjort, at det gav sig til at knyge, og på den måde kom sanden frem. Madum kirke lå længere til nordöst, men de måtte til at flytte den for den sandknog hen, hvor den nu ligger. Bundgård lå også deroppe, hvor kirken för var, men den blev flyttet i vest. Nu ligger den helt til nordvest i sognet og har navnet Bundgård endnu. Der var den gang to Bundgårde, den anden blev flyttet ned sønderst i sognet.

KRISTEN OLESEN, FJAND.

2064. *Madum* sande blev, efter hvad man fortæller, således til. På gården Vibholm i Madum var der tvende tyre, som en gang blev mandolme og gav sig til at stikkes og skrabede dygtig i jorden. Dette lille brud i den løse jord blev ved en kort efter påfølgende storm större. Da beboerne ikke brød sig om at dæmpe sandflugten, blev den jord, der dækkedes med sandet, större og större og optager nu en tredjedel af sognets jorder, hvor för de bedste kornmarker var.

P. K. M.

2065. Der skal være kommet 18 beslagne vogne fra vest til *Lönne* kirke. Ude ved Nymindegab er der agre helt tydelig, når landet er blæst væk.

Vest for *Hovvig* (ud i vest for Ringkjøbing) er en plads, som de gamle fiskere kalder *Kalmar Hœjter*. Når de sætter deres liner der, kan de ikke få dem igjen, og de påstår efter gammelt sagn, at der har ligget en by, som hed Kalmar.

Der er en plads vesten for *Sønder-Bork* mærsk imellem mærsken og Værn-engene, der kaldes *Aner bjærge*. Der skal have ligget en gård, der hed Anergård, og der er fundet tydelige spor af bygninger og stenbro.

OLE SIG, RÆRUP.

2066. Der har ligget en anselig by sydvest for *Lönne* kirke. Der kom brudetog derfra til kirken på mellem 1 og 20 vognlæs. Man har ved at grave ned truffet levninger af gamle vognhjul og af plove der ude, ligesom og vendte furer og gamle agre ude ved gabet. Kirken har ligget langt vest på og været anselig med tårn. Den er flyttet to gange. Den nuværende kirke er dårlig opført af kalk og flade havsten. Den midterste kirke har stået

vest for *Kirkeflod*. Dette har for ikke mange år tilbage været en fiskerig indsø. I sydvest ligger Lönne hede, som helt gik fri for sandflugten. Da denne ødelagde markerne for folkene i den nordvestre del, fik de udlagt fra én til fire agre derovre til erstatning. Det meste af disse lodder er nu bortsolgt.

Kirkeklokken er en gammel skibsklokke.

LÆRER ANDERSEN, LÖNNE.

2067. Der skal en gang have været 16 eller 18 kjørende gårde vesten *Lönne* kirke i Lönne klint. Der er mange steder bevis for det, idet der er agre og gårdspladser med murstensbrokker. NIELS JENSEN, HEMMET.

2068. Ude, hvor de nu graver gabet, har ligget en fire, fem gårde, de kaldte *Lönne Bjærggårde*. Man kan se, agrene har ligget i öster og vester, og kjende ryggene og furerne lige ind for gabet. De gamle snakkede meget om, at det var den bedste by, der var til Lönne. KRISTEN VAD, N.-NEBEL.

2069. Ude vester for Lönne har der ligget en by, hvorfra der ved bryllup kunde komme 40 vogne til kirken. I Lönne, hvor havet skar bort, og gabet skar sig ind, så man 1825 agerfurer og plöjeland i havbrinken underneden sandet. Der var tydeligt tegn på gammelt opdyrket land.

I *Stårreklint* har der været en egeskov. Den gamle degn, her var, sagde, at han kunde mindes en egestub, der endnu stod på roden, og som blev blottet, ved at sandet flöj væk.

Ogsby kirke er flyttet flere gange. ÅL.

2070. Tæt ved Gabet har de fundet stenpikninger og kobåse, så de mener, der har været en by.

MAREN KIERKEMANN, HEMMET MØLLE.

2071. Kroen ved Gabet er flyt to gange, for der skylles stadig væk af sandet. De siger, den skal snart flyttes den tredje gang. EBBE SMED, TORSTRUP.

2072. Nordvest for *Kjærgård* har ligget en by, der kaldtes *Tudal*. Der er endnu en dal, der går i öster og vester og kaldes Tudal flaske. Agrene til byen har ligget i sønder og nord, og man kan skjelne de enkelte agre fra hinanden og godt tælle dem.

THOMAS JENSEN, HENNE.

2073. Folkene på *Horn* flyttede ind i landet til Horne, som så blev kaldt op efter det gamle Horn, der gik i havet. Sognet nu har samme figur som det andet Horn. NIELS MORTENSEN, BILLUM.

2074. Forhen har der været megen sandflugt her i *Vorså*. Hver gårdmand i Nörre-Vorså fik sin sandlod udlagt med forpligtelse til at dæmpe sandet, og gjorde de det ikke, så skulde lodden tages fra dem. CHR. CHRISTENSEN, VORSÅ.

2075. *Sæby* by skal have ligget oppe ved kirken, men folkene måtte flygte derfra formedelst sandflugt. GRYNDERUP.

2076. For 200 år siden siges, at *Kragelund* var en frugtbar by med muldrige jorder. Men et lille stykke fra Bølling sø fandtes en höj bakke, den har formodentlig ligget i den såkaldte sande ved Refshalegård, og dette sandbjærg føg der hul i under en hæftig storm. Sandet blev så ved at fyge, til bakken helt var forsvunden og sandmassen havde lagt sig over de frugtbare marker. Men de steder, hvor der var skov, blev ikke overføgne, og er da endnu frugtbare steder, som har ler til jordsmon. J. J., REFSH.

14. Stormfloder m. m.

2077. En dronning i England (eller også en kejserinde af Rusland) var gal på Danmark, og da hun ikke kunde overvinde det, lod hun for at hævne sig kanalen kaste. Da havde vi flade kyster her og enge ud imod havet. Hun mente jo, at Danmark så vilde gå under med vand, når den store sø kom herind, men i det sted kom sandet ind, og vi fik sandflugten, og så blev der ebbe og flod. NIELS VIG. Ö.-VANDET.
Sml. nr. 1743—45.

2078. Jeg har tilforn mældet om den store å, som går tæt forbi Jandrup kirke, samt den store force, som havet med sydvest storm besynderlig der igjennem haver. Derved er det i min faders tid og udi mit minde nogle gange sket, at floden har undertiden ganske borttaget og undertiden med salt vand fordærvet og sammenskyllet en stor mængde hø, ja bortflydt hele stakke af mærskengene, særdeles fortælles om en overmåde stor flod, som om natten skal have gået op her i præstegården, så at folk og kreature måtte flygte herfra, og skal præsten, da han stod af sin seng, have stået i vand indtil knæerne. Tillige berettes, at en gammel kvinde, som så sig forladt i gården, tilligemed en ko, skal have betjent sig af et kar, som flød i gården, og af koen ved halen ladet sig drage efter de andre til Bandsbjærg, som ligger höjere, og som tilforn er mældet, på en bakke. Dette må udentvivl være sket i den store springflod, som kom natten mellem den 10de og 11te oktober 1633. Jeg har selv set, at vandet nogle gange er gået så nær til præstegården, at man lettelig kunde skyde dertil fra husene, samt har omringet de tre sider af gården og tilliggende agre. Natten mellem den 20de og 21de januar 1756 var floden på to alen nær östrehuset. I denne å har og ongefær for 60 år siden, som mig af gamle folk er sagt, været indsejling med kjöbmandsvarer lige til Varde, hvor den og løber forbi, og har da skibene haft deres vinterlag ved Jandrup kirke, ved hvilken anledning det

og skal være sket, at et skib, som der lå, skal være redet fra sit anker og stödt imod kirkemuren, som vel og er sket i forbemældte forfærdelige flod, ti höjere end til (midt på) kirkegårdsdiget har jeg aldrig set floden, hvorfra er endda over fire alens höjde til kirkens grundvold. JANDRUP LIBER DATICUS.

Skrevet af præsten J. C. Hammer, 1754.

2079. *Kjelst*, som ligger en liden halv mil sydvest for Billum kirke, har taget stor skade af floden både på ager og mest på mærsk-eng, som af vandet årlig i store stykker nedfalder, ja, nogle af gårdene (som ligger langs med fjorden) har af sådan årsag måttet opflyttes, og har jeg selv set henved 40 skar ude i fjorden brønden til en gård, som for omtrent 50 år siden måtte flyttes.

Jandrup pastorats liber daticus.

2080. Om den store skade, som fjorden og floden har gjort på *Kjelst* by og dens ejendomme, er tilforn noget mældet. Man må forundre sig over den store og vide plan, som fjorden har indtaget med et blödt og klegigt morads, som er taget fra de skjönne marskenge, af hvilke nogle hundrede dagsslæt er så ganske eftergået, at ikke en grön tue er at se derudi, dog hver 6 timer med stille eller mådeligt vand er så aldeles ude deraf, at man det næppe fra landet kan öjne.

Jandrup pastorats liber daticus.

2081. Så meget er i det mindste vist, at man höjlig her i sognet havde en god formur nödig, for at hindre og tilbageholde havets voldsomme magt, som i mangel af sø-dige bortriver årlig af vor grund, kommer os altid nærmere og nærmere og ofte ved stærke stormvinde af sydvest og deraf påkommende vandflod formedelst sognets nedrige lag anretter stor skade på mark og eng. Man finder derfor her i kirken ved korsdören det årstal 1634 idhugget i panelværket ungefær 2^1_2 alen over gulvet til en evig amindelse af den i historien bekjendte store vandflod, som skete samme år om natten imellem den 11te og 12te oktober, hvorved næsten hele Nordstrand gik under, hvilken samme tid opsteg så höjt her i kirken, som dog står på et af de höjeste steder midt i byen, at vandets overflade nåede til det sted, hvor bemældte årstal findes indhugget, hvorfore også nogle gårde her i byen af samme flod blev bortskyllede, som siden på andre höjere pladser igjen er blevne opbygte.

Vilslev sognebeskrivelse 1766.

2082. Bedstemoders forældre måtte flytte tre gange for höjvande, stadig længere op. De boede i Gammel-Skagen (Höjen), og havet skar stadig ind. Der står endnu to brønde i havstokken, og nogle siger, at der endnu er flere. De står synlig nok med fire pæle i hjörnene og slykker, der er slået for, ligesom almindelige brønde. SIMON SÖRENSEN, SKAGEN.

2083. 1717 på juleaften kom der en stor vandflod, og da gik Lille-Mandø under, og mange kirkesogne ødelagdes. Der kom

et barn sejlende i en vugge til kysten og strandede ud for *V.-Vedsted*. Den var sagtens fra Mandø, og det skulde have været det eneste menneske fra Gl.-Mandø, der blev reddet, alle andre druknede. Et par brudefolk havde bryllup i Blæsebjærg, Nörre-Farup, og de havde bundet dem sammen og kom sådan drivende til land og fandtes døde ved Galgebjærgene nordöst for Ribe.

DORTEA KRISTENSEN, GRÖNNEBÆK.

En anden fortæller siger, at vuggen kom ikke fra Mandø, men længere sønder fra.

2084. Da stormfloden kom 1634, holdtes der netop et bryllup på *Blæsebjærg i Mejlby*. Vandet gik så ind, og alle druknede. Brud og brudgom fandtes døde i hinandens arme i Galgemarken nord for Ribe. PASTOR TRANBERG, FARUP.

2085. Her i gården druknede alle folkene 1634 undtagen 1 mand, der reddede sig oppe på hanebjælkerne, og så sad han der i to dage. I Blæsbjærg bandt en brud og brudgom sig selv sammen, og de strandede ude i Fædsted mose, Hygum sogn.

FRANDS MIKKELSEN, MEJLBY.

2086. I stormfloden gik vandet så höjt op i *Vilslev* kirke, at døbefonten blev fuld af saltvand. G. STAMPE SÖRENSEN, VILSLEV.

2087. Her ude i *Ballum* drev en brudedyne i land. En mand strændede den; men siden kom den rigtige ejer til og kjendte den. Han sagde, at det var hans kones brudedyne, og så slog han manden ihjel, for det han havde taget den.

LÆRER MORTENSEN, V.-VEDSTED.

2088. Der har ligget en by ude en halv mil sydvestlig for *Skjærbæk*, som hed *Husum huse*. Efter hånden blev beboerne, som var afskårne om vinteren fra al forbindelse med omverdenen, for kjede af at være der ude, og så kjöbte de nogle gårde, der lå tæt inde ved byen, som kaldes Hjemsted, og gårdene der ude rev de efterhånden ned, men beholdt jorden. Der var 12 gårde i alt, og den sidste gård blev reven ned for et par menneskealdere siden. Ved nedrivningen af den ene af dem fandt man en fjæl, hvorpå var udskåren: Anno 1634 i den store flod forsvandt alt det hus. Måske den er skåren fra en anden planke. Den fjæl findes endnu i et lille hus, som bruges til markmandshus.

TADE PEDERSEN, ÅBENRÅ.

2089. Der har været mange oversvömmelser vester på i gammel tid. Når det er lavt vand, kan folk se mure ude i stranden. I min moders drengeår var der også oversvömmelse. Da strandede der en trætoffel, og på den var en skrift, som der blev hentet flere præster til at tyde ud. Der stod på den: »Bröns kirkeflöj skal strande ved Drøveskov«, og når det passerede, skulde der forgåes mange kirkesogne på én gang. Den toffel blev hensat i Bröns kirke, og de frygtede dem så fejt for på vestkysten, at det skulde ske. CÆCILIE MAGDALENE HANSEN.

2090. Sydvest fra *Grönhöj* ud over Öster-Hassing hede findes en 2, 3 alen nede i jorden store ravlag, der ligger på strandsand. En mand fra Öster-Hassing kjær, Jens Pedersen eller Jens Röv, gik tit ud og gravede sig ned der. Når han restede et par skjæpper rug, gik han ud og fandt rav til at kjøbe det for. Han fandt også rav til hans ligkiste. Ejeren af jorden forbød ham at grave der, og så gik han ud om natten og grov sig ned ved lygte, men hulede sig for meget ind og blev der tilsidst. De tykte, han blev henne vel længe, og gik ud og ledte, og da var en stor brink skudt ned over ham. Men den aften havde han fundet en hel del. SÖREN KRIST. JENSEN, ULSTEDLUND.

2091. I det 15de århundrede skal en stormflod have gjort gjennembrud og dannet *Stegsgab*. Derved er Dyvig havn bleven til salt vand, og beboerne af Steghoved er komne til Nörborg sogn, for Steghoved ligger nu nord for indskjæringen. Der skal også i Ogsbøl kirke være stolestader for folkene fra Steghoved.

NIS NISSEN, NÖRBORG, ALS.

2092. Når man trækker en linje östen om *Bolle* og hen efter Skjelgården, lægger man mærke til, at östen for denne linje findes slet ingen gravhöje. Denne strækning har helt været tilgroet med skov, og Storskoven har stået i forbindelse med skovene ved Hals.

N. PEDERSEN, BOLLE.

2093. At havet i fortiden har gået höjere op end nu, er let kjendeligt langs Stavns fjord og andre steder på heden, hvor den gamle strand henligger uforstyrret af menneskehænder.

MIKKEL SÖRENSEN.

15. Visse stednavnes oprindelse.

2094. Hele *Kregome*-egnen kaldtes af andre fordum *Tyrkeriet*, og denne kjendsgjerning viser, at denne egns befolkning har mere vedholdende end andre egne holdt fast på overtroen og senere sluppet den end nabosognene.

Resen I, 58.

2095. Den herregård *Nakkebølle* i Fyen siges at være kaldet efter den herre og frue, som den tid ejede gården, og jeg tror, at begge familier er uddøde. J. B.

2096. For 300, 400 år siden ejede general Bötcher en herregård, der lå imellem *Kirke-Søby* og *Sø-Søby* tæt ved landevejen. Tæt uden for gården var en holdeplads, hvor vejfarende kunde holde og fodre deres heste. Denne plads blev og benyttet af bymændene til stævnested og af ungdommen til tumleplads. Bötchers efterfølger blev general Ty, log efter ham blev gården kaldt Ty. Ved hans led ud til holdepadsen lod han bygge et lille bevært-

ningssted, som blev kaldt *Lille-Tyllekro*. Tyes efterfølger oberst Holks enke lod gården dele i mindre gårde og lod dem kalde Tylle — hvilket navn de har endnu. Samtidig lod hun syd for Kirke-Søby bygge det nuværende Skovgårde.

MORTEN ROSENKJÆR.

2097. I Fyen er en landsby, som kaldes *Kirkendrup*. I byen findes ikke kirke, og den består kuns af tre gårde, så at jeg kan ikke vide årsagen til navnet. J. B.

2098. Bynavnet *Sillestrup* skrives på to måder, enten med »ll« eller med »ld«. Efter den sidste skrivemåde skulde man jo tro, at byen havde sit navn efter sild, som om her havde været drevet sildefiskeri i gamle dage. Dette synes dog ikke meget rimeligt. Byen ligger rigtignok nær ved Bøtø nor, ja, denne ende af noret har endog fået navn efter byen og hedder Sillestrup nor, men man har aldrig hørt tale om, at der nogen sinde skal have været fisket sild i noret. Östersøen er nu heller ikke langt borte; men den byder heller ikke gode vilkår for sildefiskeri heller, da den har sine tre revler, og der er vist heller ikke fisket sild, så de har kunnet give nogen by navn. — Oprindelsen er snarere »Cæcilies torp«, da navnet Cæcilie bliver her på egnen altid forkortet til Sille. Der er flere »torp«er, som har navn efter kvinder, f. Ex. Idestrup, Hildestrup. Vor nabo fortalte for kort siden, at i hans have skulde der i gammel tid have stået et »Grossæde«; hvad det var, vidste han rigtignok ikke; men når han grov dybt, stödte han somme tider på nogle af de gammeldags røde mursten.

KAREN TOXVÆRD, SILLESTRUP.

2099. *Jetsmark* hed oprindelig Jættemark, og har navn efter en jætte, som boede der. LÆRER CHRISTENSENS KONE, TOLSTRUP.

2100. *Kværndrup*-navnet skal være kommet af, at der har været en mængde møller og kværne der. P. J.

2101. Vesterhavet har i sin tid brudt ind i landet ved Vigsø og gik igjennem vesten for Österild og Hogsør. Hundstrup skal have heddet Havnstrup, og der var en havn. Ved Kjølbygård kjølhalede de skibene, og deraf fik gården det navn.

MORTEN OVERGÅRD, KJELSTRUP.

2102. Gården *Havreholm* i Vrejlev sogn siges at have fået sit navn på følgende måde: For mange år tilbage stod både kjærene og engene norden og östen for *Høgsted* by under vand, men ude i vandet var der en lille holm, som tilhørte Vrejlev kloster, der den gang var et nonnekloster. Der på klosteret havde de mange gjæs, og så drev de dem over på holmen, men gjæssene vilde ikke alle tider lystre og være der. Så fandt de på at strø havre i græsset til dem, og nu vilde de nok blive der. Siden der nu er blevet helt tört land, er gården bygget om og har fået navn efter den strøede havre. GEORG HIMMELSTRUP.

2103. Navnet *Oksendrup*, Vrensted sogn, skal kunne udledes af oksendrift, ti hvor byens marker nu er, skal der have været en stor uddrift eller græsgang for okser, der tilhørte biskoppen i Börglum. A. E. JAKOBSEN.

2104. *Nollund* skal i gamle dage være kaldet Nörlund af en liden lund eller granskov, som har været derved. Siden er den kaldet Norlund og endelig Nollund. GRINDSTED LIBER DATICUS.

2105. *Hjarbæk* skal have sit navn af kong Hjarne og den gjennem byen rindende bæk. VORDE LIBER DATICUS.

2106. *Kjølsen* er egentlig Kjelds eng og skal have hørt til st. Kjelds kapel i Viborg. PASTOR KRARUP, VORDE.

2107. Nogle huse med tilhørende jord, der ligger omtrent midt imellem *Rårup* og *Åstrup* i Bjærge herred, kaldes Fandens ejendom. Folk siger, at det hændte sig ved en udskiftning af marken, at denne strækning blev glemt, og han, der stod for at dele marken, skal have sagt, da man gjorde ham opmærksom på den gale udskiftning: »Til Fanden med det! det kan være hans ejendom«! og deraf skal det have sit navn. K. SÖRENSEN.

2108. Ved *Fjelstrup* kirke ligger et stykke land, der tilhører degnen og er bekjendt under navnet Degnens unden. Benævnelsen skal have følgende oprindelse. Når der var altergang i Fjelstrup kirke, plejede degnen efter gammel skik at spise hos præsten. Dette må en gang have generet præsten meget, ti han tilbød degnen at ville afstå et kobbel til ham mod at fritages for sin forpligtelse at give ham middagsmad på kommunionsdagen. Degnen modtog tilbudet, og kobbeletkaldtes fra nu af hans unden. LÆRER BECH.

2109. Der er en plet ovre i *Stenderup*, som kaldes Brudesengsplet. En gang de kjørte fra kirke ved kåst med en brud, så væltede de vognen med bruden på den plet, men kom ingen skade til og fortsatte brylluppet. Pletten fik navnet og har det den dag i dag. Kirken er i Nybøl, men pletten tæt ved Stenderup östre-kro. Bryllupsfolkene var fra Stenderup. ANE MARIE KLAVSEN, SNOGBÆK.

2110. *Bjællskov* er det gamle navn for Engesvanghus. Badelshede er søndreheden til Refshalegård, og har vel sit navn efter Bærtel. Der er også Badelshöj. Rugdal og Rugbakke fik sit navn omkring ved 1821, da der i den dal 1821 groede ualmindelig god rug efter et misvækstår. Der var den gang mange hjorte, som gjorde stor skade på rugen. J. J., REFSH.

2111. *Lamborg* har sit navn af, at fårene skulde derop, når de havde fået lam, og gå der med dem. Det var jo för udskift-

ningen, da fårene gik sammen i én stor hjord. *Vadboel* ligger til nordvest derfor, og der skulde hövederne ud i vadet og stilles i vandet, når de bissede, og i Kjærboel gik de i ly og skygge.

ELLEN MARIE IVERSD., GRINDSTED.

2112. *Strudvad* i *Jandrup*, beliggende ved en dal, hvorover alfarvejen falder fra vester eller havkanten til Varde, og efterdi der i samme dal er slemme pudser og tillige en stejl sandig vej på begge sider, hvor hestene med læs må strude og stræbe op ad bakken, har sådant uden tvivl givet anledning til at kalde gården således.

Burgård, som er en enboel vesten for Billum, har navn af bauer, som jyden nævner bur, når han vil tale tysk.

AF JANDRUP PASTORATS LIBER DATICUS.

2113. Et stykke eng, som bymændene i *Gåser* ejer til fælles, kaldes *Gåsehaven* og ligger imellem Gåser by og Holtet. Der havde hver gårdmand lov til at holde to gjæs og en gasse, og hvert hus en gås og en gasse. Den eng bliver endnu hvert år lejet hen til slet og græsning, og så bliver de indkomne penge fordelt imellem mændene, så hver gårdmand får en del, og hver husmand to tredjedele.

JAKOB NÖHR, SKROLDE.

2114. *Svinehaven* grændser ind til Svinebækken på gården Skroldes ejendom. Den har sit navn af, at Gandrup byes svin har gået hernede, og byen har her haft en hövre ved dem.

JAKOB NØHR, SKROLDE.

2115. *Tobaksrimmen* kaldtes således, fordi alle de folk, der var ude for at grave törv, samledes der om aftenen for at gjøre følgeskab hjem, og så sad de og røg tobak, mens de ventede. Den ligger i Jerups hede vesten for gården Klitten i Elling sogn. I Tobaksrimmen er fundet mange gravurner.

Mileremmen skal være en mil lang og strækker sig fra Jenner i Råbjærg til Birkengene i Elling. NIELS MADSEN, BRATTEN.

2116. Der gik så mange tiggere omkring her, men de var andre steder fra, især var det natmandsfolk. De tiggede en hel del sild, og når de så kom til *Stakelskrog* lidt östen for byen, satte de dem der og pilkede hovederne af sildene, for dem vilde de ikke bære. Det sted blev kaldt Stakelskrog af den grund, og det navn har stedet den dag i dag er. KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.

2117. Gården *Bløden* blev bygget i udskiftningens tid og skrives for *Grönlandshuset*. Förend gården blev bygget, lå der nemlig et hus östen til, og det kaldte de Grönlandshuset. Der gik grönlandsfarerne i land og kogte deres tran af.

SVEND MÅEN, HALS.

2118. Et par steder nede ved stranden nord for Blokhus og uden for den gamle klitrække kaldes *Pirrups hware*. Man siger,

at der skal være strandet et skib lige syd for den nordligste af beboelserne, og det skal stå der endnu. En gammel opkjörsel fra havet kaldes en hwa*r*e, og da opkjörselen til Pirrup har været her, har stederne fået det navn. Der er langs med stranden flere sådanne hwarer. Et par steder i Pirrup kaldes Krattet, og nedenfor er en sande, de kalder Krathware. Andre forklarer navnet således. I Pirrup dreves fiskeri, og der var samtidig fiskere boende nede ved stranden. Når der så var lejlighed til, at de kunde komme ud, havde de et mærke, som de hejste op nede i bakkerne, og det kunde folkene i Pirrup så se. Sådant et mærke kaldte de et hwar. NIELS N. KJÆR, HULE.

2119. Ved *Tubæks mølle* i *Skippinge* sogn ved Præstø ligger Taplidthuset, der forhen skal have været den til Tubæks møllested hørende kro. Navnet skal være kommet af, at der en gang boede en krokone, der var meget kneben; når nogen begjærede en snaps hos hende, så satte hun ikke glasset eller tinbægeret hen på bordet og skjænkede, men holdt det skjævt i hånden, hvorved det kun kunde blive fuldt ved den ene side.

Tappenöje kro, som også ligger i omegnen af Præstø, skal have fået sit navn af en kromand, der altid tappede nöje og lod folk få, hvad de betalte, men heller ikke mere. CHR. WEISS.

2120. Ved Nykjøbing p. F. tæt udenfor byen ved Gåbensevejen ligger en smedje, som hedder *Pyntenborg*, og manden, som bor der, hedder Jens Pyntenborg. Oprindelsen til navnet skal være den, at da dronning Sofie havde hof på Nykjøbing slot, måtte alle hendes damer være meget simpelt klædte. Når de da skulde ud i selskab, kom de i ganske tarvelige klæder og kyssede dronningen på hånden, men så tog de på vejen ind i Pyntenborg og pyntede sig. J. P. M.

2121. Henne på *Jennum* mark er der et sted, som kaldes Assens stald. Der er en by, som hedder Assens, den ligger henne nordöst for Mariager. I gamle dage gik Randersvejen fra Assens forbi det ovennævnte sted, og så holdt folkene der og bedede. Deraf navnet. K. M. RASM.

2122. Der er bleven fremsat mange formodninger om, hvorledes der ser ud ved verdens ende, og i mange æventyr, fortælles herom. Jeg kan give fuld besked om, både hvor verdens ende er, og hvorledes der ser ud. Et stykke nordöst for *Linde* by skyder Kristen Andersens mark sig med en spids ind i Peder Larsens mark og hede, og på denne spids står en gammel, stor, enlig hvidtjörn på en lav forhöjning. Dette sted kaldes *Verdens ende*. Jeg har forgjæves forsket efter, om der ikke skulde knytte sig noget sagn til stedet, men ingen vidste noget, de mente, at navnet var en skjæmt, fordi marken ender der. Måske det også er det hele, men verdens ende findes altså dog her i Jylland, Linde

sogn, i skjellet mellem marken og heden, på en mod nordöst hældende skråning, og det er ikke forbundet med nogen slags fare at komme til stedet.

K. M. RASMUSSEN.

2123. *Jollerne* kaldte Svenskerne kaner. Den gamle kanal på Nordby hede kaldes efter dem *Kånborg*, og navnet stammer altså fra, at de lå der med deres skibe og grov dem igjennem om natten.

HANS J. FARVER, NORDBY.

Se: nr. 1844.

16. Naiv forklaring at stednavne.

2124. Ved Viborg vises endnu stedet, hvor slottet *Borgevold* har ligget. Den skal være bleven bygget af en dronning, der hed Voldborg, og da hun skulde give den navn, sagde hun: »Jeg hedder Voldborg, den skal hedde Borgvold, og således blev det.«

F. P. J. LUND.

2125. *Holstebroboerne* siger, at der i gamle dage var en bro over Stor-åen på det sted, og den var meget befærdet, hvorfor der kom en forfærdelig lindorm og tog bolig under broen og sønderrev og slugte alle, som vilde gå der over; men en skjönne dag kom en rytter, der hed Holst, han gav sig i kamp med ormen og fældte den, og det er denne kamp, man ser i byens våben, ligesom byen skal have fået sit navn efter denne Holsts kamp på broen.

M. MØLLER.

2126. *Tisted* skal have sit navn af, at der omkring i amtet ligger ni steder, som alle har sted i enden af navnet, og Tisted skal så være det tiende.

H. A. B.

2127. En gang kom en konge til *Ringkjøbing* og vilde overnatte der, men der var ikke så meget husrum, at kongen kunde være der, men måtte rejse derfra og tog til Timgård. Han sagde så, at herefter skulde byen hedde Ringkjøbing, fordi den var så ringe, at den ikke kunde huse sin konge.

NIELS LYNDERUP.

2128. Byen *Odense* har sit navn af, at da Odin boede på Næsbyhoved slotsbanke, blev de første huse byggede der, hvor nu Korsgade er. Odin stod da med sin kone ude på bakken, hun pegede på husene og sagde: »Odin se!« og deraf fik byen navn.

J. P. M.

2129. En gang kom Odin med sin hustru til det sted, hvor Odense nu ligger, og de syntes så godt om stedet, at de besluttede at bygge en by her. Da denne var færdig, skulde den have et navn, og de blev da enige om, at den skulde hedde, ligesom den sagde, der først vågnede om morgenen. Odins hustru vågnede

først, og da skinnede solen så smukt over byen og ind i stuen til dem, at hun glad vækkede Odin med de ord: »Odin se!« Der ved kom byen til at hedde Odense. MIKKEL SÖRENSEN, ALSTRUP.

2130. Odin har fra begyndelsen af bygget Odense. Da byen var færdig, grundede Odin over, hvad navn han skulde give den, men han kunde ikke blive enig med sig selv derom. Da besluttede han at få det afgjort på følgende måde. Han vilde bede sin kone ud at bese den ny by, og det første ord, hun så sagde, det skulde være byens navn. De gik ud og så dem om, men Frigga standsede snart ved noget, der i höj grad tiltrak sig hendes opmærksomhed, og ligesom i forbavselse udbrød hun: »Odin se!« Derefter kom byen til at hedde Odinse eller Odense.

LARS FREDERIKSEN.

2131. *Åd*um og *Egvad* kirker ved Tarum skal være opkaldt efter Adam og Eva. H. A. H.

2132. Da mændene i *Sejt* havde bygget deres by, samledes de for at rådslå om, hvad byen skulde hedde. Ingen kunde finde på det, men omsider tager én ordet, vender sig til den ældste og siger: »Sæj et, do«. Han udbrød glad: «Lad det så være det«, og sådan fik byen navnet Sejt. CHR. BÅGØ.

2133. Ikke langt fra Horsens ligger byen *Ut*, og om dette navns oprindelse fortælles følgende: En mand gik en gang fra Klakring til Horsens en varm sommerdag. Undervejs blev han grumme tørstig og gik derfor ind i en gård, hvor nu Ut ligger, for at få sig lidt at drikke. Konen sagde: »Nu skal a komme med noget ut, vi er ved at brygge i dag, og andet kan a ikke byde jer.« — »Nej tak«, sagde han, »ut kan jeg ikke drikke, farvel!« Han gik til den næste gård, og der gik det akkurat lige sådan. Så vilde han også prøve den tredje gård. Men der var de ligeledes ved at brygge den dag, og han måtte gå igjen, så tørstig som han var. Nu var han bleven vred, og da han var kommen udenfor, råbte han, så höjt han kunde: »Du skal hedde Ut«, og det var der mange, der hørte. Fra den dag havde byen det navn. SÖREN HANSEN.

2134. I *Kolby* har der forhen været dyrket meget kål. Da den by skulde have navn, var de noget tvivlrådige om, enten de skulde kalde den Kolby, Karleby eller Kålby. Men så blev det da Kolby (Koolby). HANS JENSEN MAND, PILEMARK.

2135. *Ollerup* er bygget på en banke, og i gammel tid, da vejene var næsten ufremkommelige, var det en aften, at en Jyde kom fra Svendborg og skulde til Fåborg med et læs koste og potter, og havde kuns nogle simple heste for. Da han nu kom lidt op ad banken, blev de stående, og kunde ikke trække vognen i gang igjen. Alt hvad Jyden drev på, kunde ikke hjælpe, da udbrød

han harmfuld: »A kommer ålder åp«. Det var der nogle som hørte, og da blev der bygget et hus eller to, for at de vejfarende kunde søge hjælp hos dets beboere, og det blev da kaldt Ollerup. Senere blev der bygget en hel by, og nu er banken noget gjennemgravet, så at vejen dog er fremkommelig, endskjöndt det tit er slemt om vinterdage. R. KRISTENSEN, V.-SKJERNINGE.

2136. På *Skavlegård* (eller Skarrildgård) i Skarrild sogn boede en mand, som havde en søster, der levede ovre på Jyllingsholm i S.-Omme. Men den gang havde sognet intet videre navn. Samme mand holdt nu meget af søsteren. Men da han ikke selv kunde komme over at se til hende, fordi han havde så mange forretninger, så sendte han stundom en tjener og sagde gjærne til ham: »Kan du ride over at se til min søster der sønder omme. Det blev til en talemåde blandt folk, så man gav sognet navnet *Sønder-Omme*. P. K. M.

2137. *Vium* og *Demstrup* i Lysgård herred har nok været én by, som hed Omstrup. Da der var nogle af beboerne, der flyttede ud, var man uenig om at give den nu i to dele skilte by navn, men én foreslog at dele navnet Omstrup således: Vi beholder »om«, og dem giver vi »strup«. Vi—um og Dem—strup.

R. P. RANDLÖV.

2138. I *Husby* er der en by, som hedder *Græm*, et navn, som den ikke altid har haft. Nogle mænd derfra havde en gang fundet en sømand, der var skyllet op nede ved havet. Han havde en guldring på en af fingrene, men da de så den, hug de fingeren af for at få ringen. Det sagde folk var grim gjort, og derfor fik byen, som mændene var fra, navnet Græm. E. T. K.

2139. Når de gamle bønder i det nuværende *Gylling* skulde ud i den store skov at se til svinene, sagde de gjærne, at de skulde ud at se til gyltene, og deraf kommer navnet.

JÖRG. HANSEN.

2140. *Hylke* har sit navn af de mange hylder, og *Båstrup* af, at der var bådested, for der var sejlads derfra over til Skanderborg. JENS ANDERSEN, TEBSTRUP.

2141. To byer i Vedsted sogn, *Høglund* og *Arnitlund*, skal have deres navn af en høg og en örn, som i ældgammel tid havde deres rede i den tætte skov og lå i bestandig fejde om overherredömmet. På det sted, hvor örnen boede, ligger Arnitlund, og hvor høgen havde rede, er Høgelund. Thorsbjærg, nogle udflytterhuse, skal have deres navn fra Thor, til hvem man der skal have ofret. Vedsted sogn skal oprindelig have hedt Vedsø fra de tre søer eller store fiskedamme: Vejbøl sø, Rygbjærg sø og Vedsted sø. A. LUDV.

2142. Æ röw var i døønd uur i æ moos met imæl Alderop å Höjerop. Så sår han dæær å öjt: »Æ komer alder åp, æ komer alder åp!« å i de samm så han sønder ar. Dææfår blöw dænd by, dæ leger sønden får, kaldt Alderop. Mæn så væænd han sæ om, å så så han nöer å såi: »Æ komer höjer åp!« Så fæk dænd by dæær nooren får æ nawn Höjerop. Såren fæk Alderop å Höjerop djæ nawwn. JÖRGEN FAUSBØL.

2143. *Gjenner* skal være ødelagt og igjen opbygget. Deraf fik den navnet Gjenner. Hoptrup lå først höjere oppe, men blev senere lagt nede i en dal. Det fortrød folkene, og så sagde de »Hop derop«! Deraf navnet. ANDERS BLAK, GJENNER.

2144. Omtrent to mil nordvest for Hillerød er der en strækning imellem den store Gribskov og Arresøen, som vist oprindelig også har været en slags skov, skjöndt der på grund af det lave jordsmon stod vand over det meste, og skoven har da vel været meget lidt frodig. Vandet skal dog ikke have været dybere, end at det til dels törredes hen om sommeren, så der var jo da nogle ypperlige græsstrækninger, som blev höstede til hø. För udskiftningen lå dette stykke til fælles afbenyttelse for de nærmest omliggende byer, så det var jo om at gjøre at få höstet sit hø så snart som mulig, inden der kom andre og tog det. Der var da også nogle af dem, som for det meste kom de andre i forkjøbet og fik bjærget deres hø i rette tid, og det gjentog sig for det meste hvert år. Af den grund blev de enten kaldt de gode eller de gale høbjærgere af de andre medejere, som jo ikke altid var glade ved at høre, at disse folk havde været der; deraf skal så byen, hvor de var fra, have fået navnet Høbjærg.

NIELS SÖRENSEN, ASKOV.

2145. Min fader fortalte, at *Snævre* by var for snæver, og derfor flyttede nogle af beboerne op til Bjærgby, for det var en bedre by, og den kaldtes da Bierby. KRISTEN PEDERSEN, BJÆRGBY.

2146. En gang døde en mand i Hanetved, *Lindelse* sogn, Langeland, og i den tid var det skik, at alle bymændene skulde følge deres døde til graven. Men da de gik til kirken med liget, kom en del af mændene i slagsmål, som endte med, at to af dem blev slåede ihjel. Det var kun en hane, de kom i uenighed om, og derfor blev byen kaldt Hanetved, som senere er gjort om til Hennetved. Så blev byen delt imellem to sogne, og den ene halvdel kom til at høre til Humle, den anden halvdel til Lindelse, for at lignende optöjer ikke skulde indtræffe oftere. Således var byen delt i mange år, indtil for nogle år siden der skete et magelæg mellem sognene, og Hennetved kom atter altsammen under Lindelse. SØDINGE SKOLE.

2147. *Jerpsted* skal komme af: her på sted (plattysk: hier

op steds), fordi kirken blev reven ned, eftersom man byggede den, og så sat op på et andet: her på sted. A. L.

2148. *Karlby* skal have sit navn af to stærke karle, der var brödre og boede i byen. De red somme tider omkring og vilde stjæle lærred. De havde en krog på en strikke, og den krog kastede de i lærredet og rinkede det så til dem.

JENS MANDRUP, HANDEST.

2149. *Løsning* har sit navn efter en dronning, som blev forløst dér under et slag. At der har stået et slag imellem Løsning og Kragelund, er sikkert nok, da der findes en stor mængde höje på Løsning mark. LAVRS THOMSEN, KRAGELUND.

2150. Om *Låsby* siger man, at den har fået sit navn deraf, at den i Frode Fredegods dage var den eneste by i landet, hvor man havde lov at låse af for sine sager, grundet på, at den var naboby til Galten (Tyvegalten), der ikke må forveksles med Galten ved Randers. I dette her nævnte Galten var der for en menneskealder siden en stor mestertyv, som har gjort sig meget bekjendt imellem Arhus og Silkeborg. J. KORNERUP.

2151. I *Maltbæk* boede i gamle dage en gammel rig herre, der hed Malte. Han havde tre sønner: Eskild, Tue og Tir, og en datter, der hed Ester. Dem gav han hver en gård, der fik navn af ejermanden. Eskilds kom til at hedde Eskelund, Tues: Tuesbøl og Tirs: Tirslund. Esters kom til at hedde Estrup. Sönnernes samlingssted og fællesgård hed Brödrenes gård: Brörupgård. Efter faderen siges Malt herred at have navn.

H. A. G. STAMPE.

2152. Byen *Medolden* skal have fået sit navn fra den store skov, hvori den lå: midt i olden. Den ligger en lille mil fra Vesterhavet og er stundom underkastet oversvömmelse. Nu er der intet spor af fordums skov. A. L.

2153. Den lille by *Ærtebölle*, som ligger i Strandby sogn ved Limfjorden på en lide, der hæver sig höjt op over strandbredden, skal tidligere have heddet Ildrup og ligget noget længere inde i landet. En gang skal der, hvor byen nu ligger, være strandet et skib, der var ladet med ærter; disse skyllede ind på stranden i en sådan mængde, at det spurgtes vidt omkring. Derved skal byen have fået navnet Ærtebölle.

2154. Sagnet fortæller, at der en gang kom et dyr gående igjennem landet af en så ualmindelig störrelse og udseende, at ingen för eller senere har set magen, ej heller kjendte nogen dets navn. Det lagde sig til hvile nord for byen på en höj, som da blev kaldt *Hvil-höj*, hvor efter byen har fået sit navn, der senere er gået over til Hvilshöj.

ANTON ANDREASSEN, AGERSTED, ASÅ.

2155. Der var en herremand, som vilde bygge en gård. Så fulgte han med en anden herremand, som hed Galt, op ad vejen, og da de kom til stedet, hvor der var så kjönt, sagde han: »Se, Galt.» Så fik gården navnet *Segalt*, og den er senere bleven til en by.

MD. GHRISTENSEN, RODSKOV.

2156. Udenfor *Uldum* ligger mod nord nogle få huse, som kaldes *Godrum*, men da husene ligger så tæt ved byen og nu regnes med til den, er navnet snart gået bort og bruges nu kun sjældent, og da mest af de gamle. Navnet skal være opstået ved, at nogle tjenestekarle og daglejere fra Rask en gang var bleven uenige, og daglejerne havde måttet trække sig tilbage hen imod Uldum, og her var de så kommen til forlig, og deraf fik husene deres navn.

PEDER VANDBORG, ASKOV HÖJSKOLE.

2157. *Spötrup* i Rödding skal have sit navn af, at den i sin tid var så stærkt befæstet, at ejeren spyttede hånligt ud efter de belejrende fjender, han vidste nemlig, at de ikke kunde indtage den.

M. MØLLER.

2158. En mand her i sognet, der hed Knud, blev begravet i *Knudhöj*, og deraf skal byen *Knude* have fået sit navn. Den er i vor tid kastet ud og nöje undersögt, men a tror nok, fjorden har taget den nu.

En höj her sønder på, som der egentlig sees lys på, kaldes *Spydehöj*. Af Spydehöj kommer navnet Spyderup eller Spötrup. Andre siger, at Spötrup kommer af, at den kunde spytte kuglerne fra sig. Spydehöj er nu jævnet ned og plöjet.

RÖDDING.

2159. Hovedgården *Viskum* skal have fået sit navn efter en halmvisk, der brugtes til sømærke, ti i gamle dage var Nörreådalen en fjord.

J. JENSEN, MOLLERUP.

2160. Herregården *Gammelvrå* i Ajstrup sogn i Vendsyssel hed tidligere kun Vrå og var den gang langt större end nu, idet den havde over 60 tønder hartkorn og desuden bøndergods og jagtret m. m. over det meste af Kjær herred. Gården skal have fået sit navn af, at der i ældgamle dage boede en kone i et lille hus langt ude i de daværende uhyre skove på östsiden af den store Vildmose, og hun plejede at sige, når hun havde besögt andre folk: »Nu skal jeg hjem til min lille vrå.« Hun skal også have spået, at hendes lille vrå skulde blive til den store herregård, og at den igjen skulde blive til et lille hus.

C. M. KVOLSGÅRD, AJSTRUP.

2161. Ved skoven mellem Pederstrup og Söllinge skal der spøge en hovedløs præst. Skoven kaldes Tolshave. I gammel tid har de tolv gårdmænd i Söllinge hver haft sin skovlod her, og skoven skulde så egentlig hedde de tolv mænds skov eller

Tolvmandsskoven. Tolshave blev så en forkortelse heraf. Men det er jo kun gjætning. JØRGEN NIELSEN, SØLLINGE.

2162. *Trælborg* skal have sit navn af ordet træls ɔ: besværlig, fordi det var bygget på en hede, som en foged på Højris, navnlig [Niels] Myg havde fået af sit herskab. C. SCH.

2163. *Tubæks mølle* (i gamle dage Tiubæk), i Skibbinge sogn ved Præstø, hedder vistnok rettere Tobæks mølle, fordi to bække danner Faksinge å, der flyder ud i den store sø, hvorfra vandet går til møllen. Egnens folk siger Tybæk, hvorfor somme har ment, at det egentlig skulde være Tyvbæk. Mølleren i Tubæk behøvede dog ikke at stjæle for at være velhavende; længe var han ene møller i Jungshoved, Faksinge og Skibbinge sogne samt for Præstø by, selv om folk ikke lod male andet end »brødsækken« og så en smule rigtige gryn (gryn af ovntørret byg, som uden at blive skallet blev knust, og koner eller piger mødte selv på møllen for at skille ad og få drøftet de værste såder fra. Tubæks mølle er gammel ejendom; da den derfor ikke gav ejeren af det omliggende bøndergods nogen indtægt på den ene eller den anden måde, har det måske været af misundelse, at han lod bygge først en hestemølle og senere en stubmølle ved Ennegårde i Skibbinge sogn; noget måtte den jo altid skade, hvorfor mølleren i Tubæk kaldte den ny mølle *Ravnemøllen*. CHR. WEISS.

E.

Sagn om skatte.

1. Lys for skatte.

2164. Der sees stundom et lys brænde på marken et eller andet sted, og der er da en eller anden skat gjemt, siger man. Det er imidlertid slemt at gjøre fortræd med sådant et lys, hvis man træffer på det. Således var der en skovfoged, som ude i *Nordtorpe* — en skov öst for Kværndrup by — fik et sådant lys at se, og han gik da hen og slog til det med sin kjæp, men så kunde han ikke straks slippe derfra igjen. Da han kom løs, var hans mund trukken skjævt op efter det ene øre, og det varede længe, inden han nogenlunde kom sig igjen. P. JENSEN.

2165. Gamle Jens Jensen i *Hemmeshöj* påstod, at der brænder lys over nedgravede ting; han så en gang et lys brænde nede bag i sin have, og da han om morgenen grov på stedet, fandt han en lerkrukke med aske i. CHR. R.

2166. Man ser lys brænde som tegn på, at der findes en eller anden skat begravet. Mange har forsögt at grave efter lyset, men har altid arbejdet forgjæves, idet de er blevne skræmmede af troldtöj. Mads Vestergård i *Åtte* kjender imidlertid et råd, hvorved man kan forebygge al hindring af troldtöj. Man skal nemlig rundt om den plet, hvor man vil grave, strø rug, så kan intet nærme sig stedet, ti på spidsen af hver rugkjærne sees jo ganske tydelig billedet af Vorherre i pibekrave.

A. H. POULSEN, VILLEBØL.

2167. Til det hus i *Trunderup*, som ligger sydligst i byen tæt ved landevejen, hører en temmelig stor have, og i denne har man om natten undertiden set et lys stå og brænde. Her er altså en del penge eller sligt nedgravet, og hvem, der tör vove det, kan nok få fat i skatten. De skal nemlig blot tage stål og kaste hen ved lyset, og så skynde sig at løbe over tre agre, inden Fanden tager dem. Kan de det, så kan de om anden dagen efter grave, hvor kniven ligger, og de vil da nok finde det nedgravede sølv eller guld. P. JENSEN.

2168. På *Skjørbækshede* mark brændte der også lys. En karl fra Stendrup, der gik fra Skjørbækshede til sit hjem en aften, så lyset, gik efter det og kom til det. Han vidste nu nok, at der skulde stikkes jærn ned på stedet, men han havde hverken kniv eller fyrtöj hos sig, dog han fandt på råd. Han slog den ene af sine træsko mod den anden, indtil de ganske splintredes, stak så krammerne i jorden og gik hjem i strömpefödderne. Anden dagen gik han ud for at finde sin skat, han traf den rigtignok, men gevinsten var ikke stor, ti der var kuns fire skilling. Der kan nemlig brænde lys på en firskilling, men heller ikke på mindre.

L. C. P.

2169. For nogen tid siden kom der en husmand til vor sön Morten i Herslev og sagde: »Du skulde grave op under den store sten, som ligger på din lod, for der er penge under den.« — »Hvorfor tror du det?« sagde Morten. — »Jo«, svarede husmanden, »ti forleden aften kom jeg og min kone sildig fra Roskilde, og da så vi, at der brændte ild ved stenen, og det kan altså ikke fejle, at der må være penge under den.

JOHANNES OLESEN.

2170. En kone på 77 år fortæller, at hun i sin ungdom har set det brænde i Frans Pedersens grusbanke i *Viemose*. Da landevejen blev anlagt gjennem Viemose by, fandt en bonde fra Sandvig i denne grusbanke et skrin, men hvad der var i det, vides ej. Så meget er dog vist, at bonden i en hast forvandledes fra en fattig til en rig mand. RASMUS OLSEN.

2171. A har set et lys her på *Blæsbjærg* (på skolemarken) og et på *Råbjærg* mark. Det første kunde a stå her i min stue og se ud af vinduerne. Solen var vel nede den gang. I mine yngre dage, for en 30 år siden, da kunde a stå oppe i *Smedegård*, hvor a tjente, og se lige efter solnedgang og tæt efter höst et lys ved *Ris banker*, en mil mod nord. Der er siden fundet en guldring eller et armbånd af nogle börn, der lå og legede i sandet. Siden har lyset ikke brændt der. TUE MADSEN, LINDEBALLE.

2172. Der har også været et lys at se på *Nörre-Havbros skalde*, en hedebrink, især imod höjtid, og a har gået efter det, men så såre a gjorde det, var det forbi. Folk har bildt mig ind, at der

var noget kast ned i gamle dage, og det har ikke kunnet fundenes igjen. POVL THOMSEN OG OLE BÆK, HAVBRO.

2173. *Sigsgård* i *Jetsmark* er nu kun én gard, men fordum var der tre sammenbyggede gårde. På Sigsgårds mark findes en stor sten, og der brænder ofte lys om natten, man har tit forgjæves gravet efter det. NIK. CHR.

2174. I *Vorbasse* havde der længe stået et lys ved en tornebusk, og så kom folk i tanker om at grave og fandt også en benrad og en skat.

På *Verst* mark står der også et lys ved tornebusk, det er på den gamle præstejord. Mange kan ikke få hestene der forbi til visse tider, det er, som der står ild ud fra alle fire hjul. Når det hører op, kan de kjøre ganske rolig, men ellers er hestene ikke til at få af stedet. De har snakket om at grave op der, for at få det spøgeri nedlæjen, men det er ikke sket endnu.

I *Gjesten* er der også et lys ved en tornebusk.

ANE MARIE PEDERSDATTER. EGHOLT.

2175. A gik og var hyrde i *Fristrup enge*, det var i Stigbord-engene. Der havde været et led, men nu var der intet, kun et skår, de kjørte igjennem. Så var a barnevorn nok til at gå hen til de andre drenge og sige til dem, hvad det var for en blå lue, der stod henne. Da a havde fortalt det, gik den ud, så a måtte jo ikke have sagt det. Der måtte være penge nedgravet, for det var en blå lue, og når den er blå, så er det penge.

KRISTEN NIELSEN, MOSEHUSE.

2176. I *Ure kjær*, *Brande* sogn, brændte der lys, og et par karle skulde til at grave efter skatten — a kjender den ene mand. Så kom de til en hård gjenstand, der klingrede, og de kunde ikke forstå, hvad det var. Så så den ene af dem noget, der skred henne ved en busk. Han sagde til den anden: »Lad os nu af sted.« — »Ja, ser du noget?« — »Ja vist gjör a«. — Så gik de. Men de kunde ikke hverken stå eller gå, de faldt bestandig, og det var, ligesom noget tarsk dem hele tiden, indtil de kom til agermark. Lyset brændte der for resten også siden.

VINDING HÖJSKOLE.

2177. Der ligger en skat et steds i Uldbæk mose, *Lyne*, for de gamle har set et lys brænde der ved nattetid. Men folk er nu om stunder komne i vilderede med, om det er den nordre mose, op mod Tinghöjene, eller den søndre ovre ved Sidselhöj.

M. ESKESEN.

2178. Sønden for *Høgsted* by er der en vej, som kaldes Hulvej, fordi den har meget sandede og dybe hjulspor. Der brænder tit lys, og efter gammel tro er her også en skat skjult.

GEORG HIMMELSTRUP.

2179. Flere nulevende personer har set den lyse flamme stå op af *Krattehullet* på kjöbmand Hilflings mark i *Sønderby*. Der ligger nemlig skjult en skat. F. DYRE.

2180. I en gård i *Dronninglund* tjente en karl, og han var der en tre år. Hver gang han var ude og kom hjem om aftenen, så han et lys stå på deres havedige. Så en vinter havde de fået tidlig optorsken og havde ikke videre noget at bestille. Sönnen i gården sagde da til karlen: »Kan du gå hen og gjøre havediget op.« Han tog så en spade og gik hen og begyndte at grave törv neden for diget. I det han nu grov en törv og lagde op, så væltede der nogle store skillinger ud af törven. Han så nöjere efter og fandt nogle og tredive. Så gik han ind og fortalte enken det. »Nå«, siger hun, »nu er det opdaget. Min mand tabte en gang en læderpung med 60 daler i, og han kunde aldrig finde den. Han ledte i foderloen og i møngen og i udhusene, for han troede jo, han havde tabt den der ét steder.« Men siden så karlen aldrig lyset. Sært nok var det for resten, at de aldrig fandt flere af pengene. Hvordan de var kommen til at ligge ved havediget, véd man jo ikke, men manden har vel sagt været der i et naturligt ærende. LARS KRISTIAN NIELSEN, HELLUM.

2181. For midten af det nordre hus af en gård i *Kolby* er der mange gamle folk, som har set en flamme brænde om natten, og sagnet fortæller, at i det hus, der, för Kolby brændte i året 1848, var stuehus, skal ligge en stor skat begravet. Den er nedgraven i fjendetid af en tidligere ejer af gården, som havde tjent sig stor rigdom på søen. Han var en hollandsk skipper, hvorfra endnu visse folk her på øen med tilnavnet Hollænder nedstammer. I sin have havde han plantet mange fremmede vækster, også vindruer. Han havde en over det hele panelet stue, prydet med malerier af tænkte scener fra Himmerig, hvilken stue derfor kaldtes Himmerig i modsætning til et mosehul på marken, som kaldtes Helvede. Gården synes i øvrigt i gammel tid at være kaldt Himmerig.

MEDDELT AF FREDERIK NIELSEN, KOLBY. A. PEDERSEN.

2182. Der var fire brödre, der gik sammen i en gård i *Krogstrup* og var i små omstændighed. Så en juleaften går de to og følges ad ud at fodre. Da de var komne ind igjen, siger de til de andre folk, at de vilde til at i byen et bitte korn. Men så går de ud i laden og arbejder, for de havde set lys der ude, da de var ude at fodre, og de graver en kjedel op med en del penge i, så de bliver i sådan en velstand, te det var en lyst. De to af brödrene, der var rögtere, kaldtes Sören og Niels Åndrup (Örndrup). POVL THOMSEN OG OLE BÆK, HAVBRO.

2183. I storstuen på en en gård i *Jandrup* kunde Fannikerne og andre forhen hver nat se lys brænde; men på én gang blev lyset borte, og det havde nok sin grund i, at det havde stået over en skat, der lå under gulvet og nu var funden. Folkene der på

gården blev også meget rige. I samme storstue skal der også sidde et mandfolkespøgelse og skrive. H. M. I.

2184. Der var et sted ovre på *Krogs mark*, der hører til *Gandrup* by, der skal være gravet en kjedel op med penge i. Der brændte lys over stedet, og da så folkene var ved at grave törv op, rendte de på kjedelen. Da vilde manden have dem hjem at spise onden, og imens de sov deres middagssøvn, tog han pengene. Det var jo, for at de ingen part måtte få i dem. De mente, at den kjedel var sat ned i krigstid. För var der ingen middel i Krog, men nu fik de deres sager sat i stil. Der er jo ingen, der véd, hvad der var i kjedelen, men noget var der da.

TÅNING.

2185. Der var stærk skov omkring ved *Lunds kjær*, og der skal bjælkerne til *Sejling* kirke være huggede. Det kaldtes Lunds buske, og i forbindelse dermed stod Smeddilund. Men nu er der kun et lille stykke tilbage på en skjæppe land, vi kalder den nu Langbusken.

Der har folk set lys brænde, og der er et hul ned i jorden, hvor der er gravet efter pengene. Der var kastet til en stor knokkel sten, og den har a fået op, men a fandt ingen penge. En gammel kone kom der forbi en aften, og da kom der to til hende og sagde, at hun enten skulde give oplysning om, at de penge var der, eller også selv tage dem, at de kunde blive fri for at gå, nu havde de gået her i 200 år. Så satte de et knippe halm derhen i buskene aftenen efter, og om morgenen var det strøet lige så jævnt i en firkant der på jorden. Så var der tre, der gav sig til at grave efter skatten. Men som de nu stod og grov, så de, at gårdene i *Ebstrup* brændte, og så løb de derfra. Sådan blev det hul til fra førsten af. Den sidste, der har set det lys, efter hvad a véd af, kom rendende en aften og råbte, at vi skulde slukke lyset, for så mente han ikke, han blev syg. Det var en karl, der havde en søster oppe i Ebstrup og var gået efter for at besøge hende den aften. A har set en blå lue der henne i buskene, sådant et bål, te a kunde se skalderne derinde.

JENS JENSEN SKOV, SEJLING.

2186. Der var en anden mand, ham gik det ikke et hår bedre. Han så også et lys en aftenstund og gik det så nær, at det for hans öjne at tykke var et græsstrå, der stod og brændte. Så for at få kjendemærke på stedet stak han hans kjæp i jorden lige ved lyset; men da han kom der ud på anden dags morgen tidlig, för solen var kommen, så han, der stod vel over de hundrede kjæppe, og alle ligedan. Han snapper så lige på lykke og fromme en af dem, men så var de væk med det samme allesammen, og da han så sig til, stod han med hans egen gamle kjæp i hånden. Det var den skat, han fik.

JENS SKYTTE.

2187. Sønden for *Fladbirk* er en höj, og tæt ved er et hus, hvor manden hed Jens. Han sagde: »A stod ved enden af mit hus en aften, og da så a et lys på höjen, det slog en flamme ud fra sig, te det var forskrækkeligt«. — »Vil du ikke have kastet i den?« sagde a til ham. »Jo, det kan nok være«, og så akkorderede han med en mand om at kaste en grøft igjennem den. Mens han var ved at kaste, kom han en aften ned til mig og sagde: »Ja, a vil ikke kaste mere nu.« — »Hvordan kan det være?« Det vilde han ikke sige, og derved blev det. Men én ting havde der været i færd med ham. En aften, det var sådan mildt vejr, og a lå ude på höjen, da bankede det inde i den, ligesom det kunde være nogle, der smedede. Der står nok en hel kiste penge i den.

HANS FLADBIRK, SØHEDEN.

2188. »Den, der kan nøglen til Hvirvelbakk' find',
den kan hele Danmark vind'«

Hvirvelbakke er til nord fra den vesterste gård i *Ytrup*.

Der gik tre karle en aften efter at ville grave i den, for de havde set et lys derover, men de blev rædde for noget, de så, og rejste tilbage.

MAREN PRIMDAL, NAVTRUP.

2189. Den, der kan find' alt det guld, som er i Hvirvelbakk' ind', er den rigeste, som er født af kvind'.

KRISTEN MORTENSEN, ÅSTED.

2190. Ind ad *Romsøs* midte findes en höj banke, der er bevokset med træer. På bankens øverste top ser man en fordybning i jorden, og om natten brænder her et lys, hvorfor man antager, at her ligger en skat skjult.

P. JENSEN, KVÆRNDRUP.

2191. Nord for Risum i *Borbjærg* stod et lys ude på en holm med pors og vide og lyng og krammeri. Lyset såes tit, og nogle karle fandt da på at grave der. Da de kom en to alen ned, traf de en kjedel, der var tung og fuld af penge. Så siger den ene: »Tag nu bedre ved!« Så sank den.

CHRISTIAN KJÆRULF, LUNDSGÅRD MARK.

2192. I Risbakken, *Tårup* sogn, har man set ild, der står op ad siden af bakken. Her, siger de gamle, skal være nedgravet en kobberkjedel med mange penge i. En gammel mand har plovet hanken af den op og har fået 30 daler for den.

TESTRUP HÖJSKOLE.

2193. Jens Mortensen i *Fiskbæk* kom en aften ud i hans lade, og da stod der et lys og brændte på en sten, som der stod en stolpe på. Dagen efter gav han sig til at undersøge stedet og fandt en gammel malmgryde under stenen, der var fuld af trekantede kobbermønter, som var så fast sammenrustede, at de måtte hugge dem fra hverandre med en spade. De blev sendt til Viborg

og kom så til Kjöbenhavn. Han fik ti daler for dem, og så fik herredsfogden nogle til hans börn at lege med.

PEDER NAVNTOFT, GAMMELSTRUP.

2194. Puur-Peders tipoldefader gravede en gang efter en skat, der skulde være begravet i Sibrandsgården ved *Tanderup* under en hyld. Han blev ledet dertil ved hyppig at se et brændende lys om natten på det nævnte jordstykke. Da han kom til skatten, kom en höne op og sagde: »Han skal hænges, han skal hænges.« Manden blev forskrækket og løb sin vej, og to år efter hængte han sig. Hans grav findes på Sören Malers mark lidt syd for Ringebjærg nede ved stranden, ca. 20 favne fra höjvandsmærket, og er kjendelig ved, at der på den vokser et ca. to fod höjt krat af benved, der har stået uforandret, så længe folk kan huske.

FORTALT AF JOHAN TORN. A. PED.

2195. I Alstrup i Navr ligger en stor höj, som der tit har brændt lys på, og den var der en skat i. Nogle vovehalse vilde knibe den . . . Navrtorp stod og klinkbrændte . . rejste af og lod skat være skat, men da de kom nogle trin hen, var det hele forsvundet, og kjedelen var også væk. OLE PILGÅRD, SIR.

2196. Tæt ved den lille höj, der ligger ude i skoven på *Drejø*, ligger eller lå tidligere en stor sten, som kaldes Per Klavsens stövle. Herunder ligger en stor skat begravet. Der havde tit brændt lys over den, og alle Drejø mænd grov en gang efter skatten osv. B. H. SCHAK.

2. Nedgravede penge — atter fundne.

2197. For et par hundrede år siden kom en sildig aften to karle til den mand, der boede på Hjaruplund, Hovslund mark, *Öster-Løgum* sogn, og spurgte om han ikke havde set de to lys, der stod og brændte ved den store runesten. »Nej«, siger han. »Ja, skal vi så ikke gå derhen i aften med skovl og spade, for der må være penge?« Efter lang rådslåen gik de derhen, og sagnet siger, at de fik mange penge. Manden havde en puddelhund med sig, og der var også en hel del guldpenge, dem bandt manden om halsen på hunden, uden at de andre lagde mærke til det, for dem havde han stukket til side. På tilbagevejen kom de forbi en kjæmpehöj, der ligger på hans mark, og der gjorde han sig et ærende hen til den, han lod, som der var noget i vejen med hunden, men så smed han pengene ind i en hulning i höjen. Det var nu en løverdag aften, det her gik for sig, og så skulde pengene jo ligge der i höjen til om morgenen. Men da han kom, var pengene borte. De to karle må alligevel hav mærk u d og er så gået tilbage den samme nat og har taget pengene. Manden

på Hjarupluund og de to karle blev nu til rige folk. Höjen hedder den dag i dag *Tavlsbjærg*, for manden, som boede på den gård, hed Tavl, og hunden skal endnu gå hver nat en tur fra Tavlshöj og til stenen og rasle med pengene.

C. C. HAUGÅRD, ÅBENRÅ.

2198. Henne på *Lundbjærg* mark er tre höje. En aften for mange år siden kom der to herrer fra Kjöbenhavn til et skovfogedsted om aftenen og sagde til de gamle skovfogedfolk: »Kan I vise os den höj, der ligger östen for Værum Øled, for den skal være rigere end kongens skatkammer«. Det havde de nemlig læst i nogle gamle bøger ovre i Kjöbenhavn. Så tænkte de gamle folk: »Hilledød, det må vi drage os nytte af«. De beværtede de rejsende herrer godt og viste dem næste dag en af de andre to höje, og altså ikke den rigtige. De fremmede gravede så i höjen i flere dage, men fandt ingen ting og rejste da til Kjöbenhavn igjen. Da de var så vel afrejste, så gravede de gamle skovfogedfolk i den rigtige höj, som rigdommen var i, og så fandt de en masse guld og sølv samt et stort rustent riddersværd. De bar hele herligheden hjem i deres lille hus og var meget henrykt over deres velstand. Men da natten kom, blev der en rumsteren og en anstalt, så de kunde ikke være i hytten, og de måtte våge den ganske nat. Den påfølgende dag var der ingen ting i vejen, men så snart det blev mørkt, begyndte den samme rumsteren. Det varede i den måde i tre nætter, så rejste manden hen og rådførte sig med en klog mand. Han sagde, at de skulde tage sværdet og bære det derop igjen og grave det ned, det skulde nok hjælpe. Så gjorde de det, og det hjalp, da de først blev af med sværdet, og nu var de blevne til rige folk.

S. L. HØEG, VOLDUM.

2199. En mand på Hyrup mark har fortalt mig følgende: Der kom en jøde ned til en gammel kone på *Rangstrup mark*, Agerskov sogn som sad og brændte kaffebönner, og bød sine varer fal. Nu havde hun en törvekasse, som der stod nogle bogstaver paa. Saa spörger jøden hende ad, hvor hun havde fået den fra. »Den har såmænd fader og mig gravet op ude i vor have, da vi begravede nogle Kartofler.« — »Ved I, lille mo'r, hvad der står på den?« siger han. — »Nej, hvor skulde æ vide det fra, vi er ikke så höjt studerede, te vi kan löjjs de streger og det kram, der står.« — »Ja, da står der såmænd, lille mo'r, te der er en kasse neden under den den igjen, og den gjemmer 30000 mark kurant.« — »A, snak har vi nok af«, siger konen, »bild os ikke sådan noget ind.« — »Ja, ven I tykkes om det«, siger han, »så vil æ blive her nogle dage, og så vil æ bekoste det gravet op, dersom æ må få min del af det«. Manden stod ude i laden og tarsk, og konen taler så til datteren: »Mitte (ɔ: Marie), tal på fa'r og lad ham komme ind.« Så kom han. »Hvad tykkes du om det, den fremmede mand siger.? Han vil blive her og grave

i vor have på hans egen bekostning, dersom han må få hans part af det, han finder. Må han grave for dig?« — »Ja, såmænd må han så, men det meste vil æ da ha', hvis der er noget. Her er Hans og Peter ovre, de har ikke noget at bestille, så kan de jo få arbejde«. De fik så det hele stilt an og kommer til at grave. Lav de kom så seks alen ned, siger de: »Nu vil vi ikke grave længere ned, for der er ingen kasse.« Men da lod jøden en blank daler glide ned i hånden af dem, og da de så havde gravet en halv alen til, så kom kassen til syne. Nu kan I stole på, der blev glæde. De drog kassen op, og den indeholdt alle pengene i guld. Men på den kasse stod der skrevet, at der var én længere nede, der indeholdt lige så meget. Hele byens folk blev så samlet, og efter to timers arbejt havde de den oppe også. Men så fik regjeringen nys om sagen, og den vilde have det halve, og jøden vilde have det andet halve. Det kom så til en proces, og den varede i seks år, og endtes med, at der ikke var mere end 4000 gamle mark i behold til folkene. Så solgte de deres gård og drog til Jylland.

C. C. HAUGÅRD, ÅBENRÅ.

2200. Gården *Östertoft* var i sin tid bortfæstet til en mand, der hed Anders Toft. Han kom snart til stor rigdom, og derom fortælles følgende: En tjenestepige, Mette Barbesgård, skulde en nat sidde oppe ved en ko, der skulde kjælve. Da det var overstået, gik hun ud i laden for at hente en visk hø til koen, og der fik hun öje på en skikkelse, som stod henne i en krog. Han så ud som en soldat, der stod på vagt, havde bössen på skulder, var iført en rød kjole og havde lange stövler på. Pigen kunde nok skjönne, at dette her ikke var rigtig fat, og hun gik straks ind og fortalte sin husbond, hvad hun havde set. Han sagde, at det skulde hun ikke bryde sig om, men blot gå i hendes seng. Det gjorde hun, men vågnede hen ad morgenstunden og så da gjennem en sprække på sengedören, at hendes husbond og madmoder kom bærende med en stor kobberkjedel, hvori der var mange penge og så prægtige ting af sølv og guld, at hun aldrig havde set mage. Anders Toft havde af pigens fortælling forstået, at skikkelsen i laden var gjenfærdet af en soldat, der måtte stå her ved en skjult skat, som han i krigens tid var kommen til på uretfærdig måde. Ved daggry havde manden derfor givet sig til at grave, hvor skikkelsen stod, og var så lidt nede i jorden stödt på en stor, flad sten, hvorunder kjedlen var. Siden såes spøgelset aldrig mere; men pigen kunde ikke tie med, hvad hun havde set, så rygtet om det mærkelige fund kom ud imellem folk. Det mærkedes snart, at Anders Toft var bleven en rig mand, ti 1791 kunde han kjøbe gården til selveje og lod den nu smukt opbygge. Stuehuset står endnu for störstedelen som den gang. Man siger, at han i sin alderdom dog nær var kommen til at gå med tiggerstaven.

MAREN BONDE, VEDERSØ.

2201. I *Skavange* havde de set sådan en fornem en i pæne klæder gå ned ved en stolpe i laden. Så akkorderede tre mænd med manden i gården om at få lov til at kaste ned der. Han var vel svirende, da han gjorde den akkord. De kastede så, forstår I, og der stod en kjedelfuld penge under stolpen. Så fortrød manden det og gik til en klog mand. Han sagde, at det nok skulde blive kjendt på dem, og det skete også. Den ene gik fra forstanden, og den anden svandt hen. Kjedelen er i *Søndervangkjær* endnu, den mand var også med, og han blev skidt ligesom de andre.

HANS FLADBIRK, SØHEDEN.

2202. Oppe på *Ajt mark* er noget, de kalder Plantebede, der var gjærde om det stykke, og hver mand havde sit plantebed der. Så var der også en höj indenfor gjærdet, som hedder Stenhöj. Nu traf det sig, at en mand, som vilde hen at besøge Lavst Pedersen, kom om ved det gjærde, og der ser han en stor grå mand stå lige inden for gjærdet. Han greb til og vilde have grebet ham lige ind i ansigtet, men så sujt han lige ned. Da han kom hen til Lavstes, fortalte han, hvad han havde set. Hen ad natten blev Lavst Pedersen og hans tre sönner henne, og folk vidste ikke, hvor de var blevne af. Men så kom den ene tilbage og fortalte, at de var gåede derud og vilde til at grave, og så var den ene bleven så ringe, at de kunde ikke få ham derfra, og han måtte have folk med sig derud efter ham. De blev lige godt så rige efter den tid, men de kom så galt af dage allesammen, ingen af dem døde en ordentlig strådød. Den sidste af dem kan a godt huske, han skar halsen over på sig.

JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

2203. Om Karen Stigsen her i *Tårup* fortælles, at der blev stjålet en del penge fra hende. En varm sommerdag, da hun havde sine sengklæder ude i haven for at vejres, bar hun også sine penge derud på en stor melselde. Det var om middagen, da alle folkene sov, men da hun den formiddag havde nydt vel meget brændevin, og det var meget varmt, blev hun tung i hovedet og faldt i søvn. En af naboerne, der havde sin have lige op til, så at Karen sov. Han listede sig over diget, gik hen og tog så mange af pengene, som han kunde bære. Om aftenen grov han dem ned i en stor gryde med låg over under sit storstuegulv. Disse penge skal senere være blevne fundne af en nabomand. Man var ved at lægge et fodtræ ind i stuehuset, og det hjalp han og gårdens folk tømmermanden med. Indenfor lå der som en stor sten, og de skulde nu til at vælte den af vejen med stange og hvad redskab de kunde få. Han blev dog klog på, hvad det var, og sendte nu den ene efter et og den anden efter andet, så han blev ene på stedet. Da de kom tilbage, var stenen borte. Siden den tid har der været stor velstand i den gård og i den familie. Han tilligemed en af hans brödre levede ugift, de styrede gården

i fællesskab og foretog dem mange ting, som ikke var af det gode. Der fortælles, at de efter deres død spögte i gården. Man så dem således hver nat sidde inde i stuen ved enden af bordet og småmumle. En gang imellem blev de höjröstede og slog i bordet for hinanden, og den ene råbte: »Det er din skyld det hele, ti du er den ældste og skulde også have været den klogeste.« — Den anden sagde: »Nej, du har den störste del af skylden, for du kunde både læse og skrive og vidste, hvad der var ret og uret, men det vidste jeg ikke.« Der siges, at brödrene ligger begravet under en stor smuk gravsten på sognets kirkegård.

NIKOLAJ EHRENREICH, TÅRUP.

2204. Ude ved *klinten* var der för nogen kratskov, og der gik en gang to mænd. Som de gik, så de en bunke snoge. De tænkte nok, at det ikke var rigtige snoge, og derfor tog den ene stiltiende sin kniv op af lommen og lukkede den op og kastede den hen imellem dem, »ti«, tilföjede konen, »når man gjör det, så bliver det altid til, hvad det er.« De blev til nogle gamle læderpenge med en lille smule sølv i midten, og dem tog de. Der var så meget sølv, at der blev et par spænder deraf. E. MARIBOE.

2205. Det nordöstre hjörne af *Katvads* ejendom kaldes *Fandens krog*, og dér er et trebundet skjel. Der sad forhen en med gloende öjne og vogtede over en skat, men den mener de er funden og kommen til Ellidshöj. Deraf kom det så, at folkene i Ellidshöj var blevne så rige. STÖVRING.

2206. Iver Gandrup fandt penge, da han grov i *Trehöje* — det er tre höje, der ligger i rad. Visse folk, der ikke kunde lide ham, sagde, at han gik ud til Gamle-Erik om aftenen, når der var rolighed, og fik penge af ham til at bygge hans gård op for. Han sad og hængte ved det i mange år, men så kom han til kering lige med et og flyttede hans gård ud, og nu ligger den ude ved de höje. ANE LAVRSDATTER, TÅNING.

2207. For en hundrede år siden skal det have hændet sig, at en lille dreng fra *Glibstrup*, som ligger et par mil norden for Varde, der gik og vogtede får ude i heden, skal have sat sig på en höj og til tidsfordriv har skrabet i höjen med sin træskohæl og da have truffet på noget krumböjet i form af et øre af en kjedel. Imidlertid måtte drengen löbe efter fårene, som var gået hen, hvor de ikke måtte, og han kom ikke mere til höjen den dag. Om aftenen, da han kom hjem, og efter dagens möje skulde have sin gode jyske sure grød til aftensmad, kom han til at fortælle om sin opdagelse. Da folkene hørte det, skammede de drengen ud, og manden sagde: »Å, pjat, pjat, din pladdermund.« Som følge deraf måtte fyren tie stille. Manden og konen tænkte som så: »Her falder nok fedt flæsk i vor gryde!« Efter at der var afspist, og folkene var gåede til sengs, tog manden og konen hver en spade for at grave i bemældte höj, og der traf de en kjedel,

fyldt med penge, som de med stor möje fik slæbt hjem om natten, medens folkene sov, så at ingen vidste, hvad der var sket. Nogen tid efter kunde man dog mærke, at disse folk stod dem så godt og havde penge nok i alle ender, byggede deres gård op og gav deres börn mange penge, men ingen kunde forstå, hvordan sådant kunde hænge sammen. Drengen, som nu omsider havde fået bedre forstand, røbede de uforskammede folk, men de kunde ikke blive overbevist. Den dag i dag er der stor rigdom på bemældte gård. N. J. TERMANSEN.

2208. Tæt ved *Hornstrup kirke* ligger en annexgård, og der skal i gamle dage have boet en præst. Han skal have boet der i krigens tid og været rig, men hvornår det har været, véd man ikke. Siden kom gården til en temmelig storagtig bondemand, men han var fattig. Til gården hørte den gang en temmelig stor skovlod. Der tjente en lille pige ved ham, som skulde passe hans kreaturer på den skovlod, og så en middag, hun kom hjem og skulde spise til middag, sagde hun, at hun kunde ikke forstå, hvorfor præsten kom hver dag, når hun skulde hjem, og stod på den store sten, der lå nederst nede på banken. Hun troede jo, det var deres egen præst. Da manden hørte det, spidsede han øren, og den gang de nu havde spist, siger han til pigen, at hun måtte godt gå hjem og se til hendes forældre om eftermiddagen, så skulde han nok passe kreaturerne. Da hun kom igjen, var stenen lettet, og derunder så man et helt firkantet hul, der var opsat af sten. Nu blev der en rigdom i gården, sådan, at de ordentlig havde sølvtallerkener og terriner på bordet, og hvad manden ikke havde været stor på det för, blev han det nu, han blev sognefoged og lægdsmand, og han talte store ord og sagde, at han var den störste selvejer af bondestand. Men han endte lige godt skidt, for inden han døde, blev han fuld af lus og blev til en sölle arm stakkel, for det han ikke delte skatten med den her lille pige. LÆRER HOVGÅRD, TÅNING.

2209. Nord for *Viby*, Udby sogn, lå en lang række store sten, hvor der viste sig lys ved nattetide, og der mentes, at penge var nedgravede her i krigens tid. Men herude gik gårdmand Jörgen Larsen tit om natten og gravede, ti det var hans mark, hvori stenen lå. Om natten fandt han da pengene, der lå under stenen, men om dagen blev stenen kjørt bort. Jörgen havde derfor mange slags mønter, ingen kjendte. L. F.

2210. På Niels Skinders lod i *Viemose* er en stor höj begroet med buskads, hvor der skal være fundet en stor gryde. Et par af mandens börn lå og grov i höjen, og da stödte de på noget jærn, hvorpå de løb ind til deres moder og fortalte, hvad de havde opdaget. Hun tyssede på dem og begav sig skyndsomt ud for selv at undersøge stedet. Hvad der fandtes, blev holdt hemmelig, men kort efter fik tjenestepigen en stor, meget ru gryde

at gjøre ren. Konen foregav, at hun havde fået den hjemme hos sine forældre, som havde den tilovers, da den havde stået ubrugt i mange år, og derfor var den så rusten. Siden betroede datteren i huset hende i al hemmelighed, at hendes moder havde fundet gryden i höjen, og at der havde været en del penge i den. Straks efter blev konen syg og kom aldrig til sin helbred igjen, skjöndt hun levede i mange år derefter. R. OLSEN.

2211. For mange år tilbage sad nogle folk og morede sig med at fortælle alle slags. Den ene af dem fiskede meget i åen, og han fortalte da: »For et par dage siden, da jeg drev i min båd og stagede mig af sted, traf jeg i vandet på noget, som jeg ved nærmere undersøgelse fandt at være et jærnbundet skrin, — som du véd, da du var med«, sagde han til sin nabo. »Men vi kunde ikke få det op den gang, og nu vil vi i dag gjøre forsøg dermed.« En anden mand hørte med tilsyneladende ligegyldighed på fiskerens fortælling. »Å«, sagde han, »det har såmænd slet ikke været andet end en stor sten eller sligt«. Imidlertid udforskede han nöje, hvor stedet var. Fortælleren, som fortrød sin åbenmundethed, gav sig næste dag i færd med at få skrinet op, men det var alt sket om natten. Alle var fra *Brede*, og man vil vide, at de fundne gamle mønter var bleven vekslede i Kjöbenhavn. Velstand skal derefter være sporet i den familie. A.

2212. En mand på Møen havde en gang læst i en gammel bog, at i en höj i Sjælland, der hed *Kysehöj*, skulde være nedlagt et guldsværd med en guldkjæde ved. Da samme mand var kjendt med höjens ejer, lod han grave i den for at finde skatten, og ejeren satte han til at være opsynsmand ved arbejdet. Efter hans foregivende fandtes der imidlertid intet, dog mener nogle, at han har fået sin rigdom derfra, andre mumler om andre grunde. R. OLSEN.

2213. Der er en torn på en höj nede på *Ris* mark ned efter Elling skov, og den torn kaldes Møgelhöjs torn, men de siger nu ligefrem Møgelstoen. Møgelhöj ligger rigtignok langt derfra, men tornen har lige godt navn efter den. Møgelhöj var en bavnehöj, og de havde bavnevagt der. Så kunde de hver aften se et lys ved den torn, og deriblandt Peder Mave og den gamle smed fra Bjödstrup. Så gik denher smed ned og gravede i höjen og kom til en kjelde eller et trind stensat hul under den torn. Hvad han havde fundet, vidste man ikke, men Peder Mave mente da, han havde fået en masse penge. Fra den tid blev han sådan, at han ikke kjendte penge eller deres værdi eller vidste, hvad penge havde at betyde. Den torn kaldtes en pesttorn, og den havde stået der, så længe Peder Maves bedstemoder kunde huske, og var aldrig bleven större. Under den i höjen mente man, at de mennesker var begravede, der var døde af den sorte pest. M. H. OG J. B.

2214. Det var præsten Jakobæus i *Brede*, som ved at grave

i sin have stödte på en kobberkjedel, hvori fandtes en 30,000 rigsdaler. Men da han ikke lod det anmælde for øvrigheden, men beholdt alt selv, så siges, at der ingen lykke var ved de penge. Jeg har kjendt en af familien, som endnu havde nogle af de fundne pengestykker i eje. A. L.

2215. I *Havkrogshöj* tæt ved gården (Havkrog) er funden en gammel kobberkjedel. De sagde, at der var penge i den, og folkene i gården blev da også til velstående folk.

SÖREN KRIST. ANDERSEN, HÆKKEN, V.-HASSING.

2216. På *Dronninglund* præstegårds mark vest for gården ligger *Kistehöj*, hvori der skal være fundet en jærnkiste fuld af penge. N. PEDERSEN, BOLLE.

2217. Præst-Jens eller Jens Store-Ring var præst i *Snedtrup* og bekjendt for sin gjerrighed. Han og konen forligtes ikke godt, og han gjemte jævnlig penge for hende. Siden er der store summer af dem fundne, således fandt en fattig husmand fra Elling for mange år siden ved kirkearbejde et par gamle bukser på kirkeloftet lige over koret, fyldte med sølvpenge. Han nedgrov dem under en sten, men en gårdmand, som ejede Elling Vestergård, fik det opdaget, fandt pengene og tog dem således fra husmanden.

J. LASSEN, TEBSTRUP.

2218. I *Dørup* ligger en enstedgård, de kalder *Krog*, den skulde for en del have været omgroet med skov, og markerne kaldtes Österskov og Vesterskov, skjöndt der nu aldrig er en busk. Deraf har den fået sit navn, at den lå inde i en skovkrog. Når der var noget på færde, så sögte rige folk derind for at være af vejen for fjenderne, og der er på marken fundet en del penge, som de skulde have gravet ned. I forrige århundrede blev der fundet en kjedel fuld af penge, men de kom ikke til offentlighed, og de skulde have tilhørt en abbed ved Voer kloster, der skulde have opholdt sig her oppe i Krog og så have sat dem ned. Pengene var i en kjedel med låg over, som der var lås for. Den mand, der fandt dem, hans sönner kan a huske.

Det kloster lå ved Kloster mølle. LAVST SOMMER, TÅNING.

2219. En mand i *Slotte* fortæller: Da hans moder tjente i *Jegstrup*, opgravede hendes husbond nogle penge. Han mældte det til præsten, men denne svarede: »Lad du dem kun stå, hvor de stod.« Det gjorde han også, men næste dag, da han vilde se til dem, var de borte. Det kunde da ikke være nogen anden end præsten, og når denne mand siden efter bad ham om en villighed, så var der aldrig noget i vejen. NIK. CHR.

2220. Der brændte lys på *Tågehöj* i den sydöstre side af *Tåning*. Min fader så det og satte mærke for det, men fik ikke noget ud af det.

De grov også i *Stagehöj* på Horndrup mark. Peder Iversen

og Sören Rensborg fik fat i en kjedel penge. Peder Iversen beholdt kisten og lovede Sören Rensborg, at han aldrig skulde komme til at trænge til brød; men da han blev gammel, kom han lige godt til at gå omkring på omgang ved folk. Per Iversen derimod blev en velhavende mand. TÅNING.

3. Nedgravede penge — ikke fundne.

2221. På Klavs Sörens mark i *Selsinggårde* findes altid en grön plet, hvorpå der aldrig gror noget, og man påstår, at på dette sted skal der være nedgravet en skat.

FORTALT AF MARGRETE MORTENSEN. N. P. OLSEN.

2222. I en af Hans Mortensens marker ved *Höjby*, som kaldes Stendys, er en höj, hvori der siges at ligge en stor skat. Der er endog dem, der har hørt låget på kisten smække i.

D. J.

2223. I det sydvestlige hjörne af *Stålhöj* på Besser mark ligger en tønde guld begravet. N. P. OLSEN.
Medd. af Jens Holm.

2224. På en af *Høgstedboernes* jorder ligger en meget stor sten, som går under navnet *den grå sten*. Her skal ligge en skat skjult, som bliver bevogtet af en hovedløs rytter på en hovedløs so. Dog somme tider skal han nok have en sortringet kalv at ride på, men så forsvinder han altid, så snart nogen får öje på ham. Det har også hændet sig mange gange, at folk er gåede vild der, om de endogså er meget godt kjendt, og det var meget godt vejr. GEORG HIMMELSTRUP.

2225. I *Hale skov* ved *Bælum* er en bakke, i hvilken gjemmes en stor skat, der bevogtes af en kjæmpe. Man kan til sine tider høre ham smække med kistelåg og rasle med penge. Om aftenen skal han undertiden være set stående på toppen af bakken. M. NIELSEN.

2226. I sydöst for *S.-Kongerslev* og nordvest for Solbjærg bakke er der en bakke, i hvilken der er en skat begravet, som bevogtes af en heks. Om aftenen er hun tit set på bakken, hvor hun da sidder og spinder på en rok, medens et lys brænder ved hende. Hun kan kun sees i afstand, ti vil nogen gå for at se nærmere efter, forsvinder hun, og den nysgjerrige kan være sikker på at gå vild. Lyset brænder også tit på bakken, uden at hun er der, og leder folk vild. M. NIELSEN.

2227. På Sønder-Kongerslev hede er mange kjæmpehöje, om hvilke fortælles, at i den ene er en stor skat begravet, uden at

det kan siges, i hvilken det er. I en anden ligger en ridder med hest og rustning. En mand lod påbegynde udgravning af en höj, der almindelig kaldes den klövne höj, men da han blev lam i den ene arm under arbejdet, blev dette standset på halvvejen. Noget afsides ligger Store-Muns eller Store-Munus. Her skal ligge en kong Mogens eller Magnus begravet. Höjen er langagtig, men ødelagt ved gravninger. En lang stenstue er oprevet, og sten borttagne. Det fortælles, at en mand, der en gang ejede höjen, tog af stenene til at bygge et hus. Siden havde han ingen ro, men syntes altid både dag og nat, at noget kaldte eller talte til ham. Han levede ikke ret længe efter. På höjen brænder der tit lys, og folk går altid vild der om aftenen. Endog om dagen i stærk tåge kan folk gå vild der.

Fra dalen, som ligger sydvest for höjen, har man set en sort mand bære en ligkiste op mod höjen og der forsvinde. Ligkisten var åben og fuld af börnehoveder. M. NIELSEN.

2228. Den gamle Ulv gik og passede byens kræ. Så kom han til en kjærne fuld af penge, den stod ude i *Store-mose* eller Gjedsbæk mose. Men så kunde han ikke bære den derfra, og han satte da hans træsko og hans hjordekjæp ved den og gik til *Bække* efter folk. Da de kom og vilde derud, kom han til hans træsko og kjæp ved Bække mølle. Pengene står der da endnu, men de skal en gang findes og så tilhøre familien af ham, der var ved den første gang. NIELS JONSEN, BÆKKE.

2229. En markmand i *Tisted* red en dag omkring, da det var et strængt vejr med lyn og torden, for at se, hvorledes det stod til med sæden på markerne. Han satte sig af og töjrede hesten, og da han vilde til hest igjen og rykkede töjrepælen op, så han, at den var banket ned i en potte med penge. Han lagde da sin tröje og sine træsko derved og lod øget blive tilbage. Han gik nu hjem, men da han kom tilbage, kunde han ikke finde stedet. Den ene træsko fandt han ved Svineryggen, den anden ved Almindsled og tröjen ved Binmælleved ved Binderup, og øget fandt han endelig også. NIK. CHR.

2230. På *Vejen* bymark står en kjedel med en stor sum penge i, man siger 18000 rdl., men det er læderpenge med sølvnagler igjennem. Ingen har hidtil kunnet finde dem, uagtet man har haft gamle skrifter for, at den står ved *Ris-eng*. En gammel kone, der døde for en snes år siden, har fortalt, at da hun en gang vogtede kvæg der og rodede med sin hyrdekjæp i jorden, kom bredden af en kjedel og adskillige mønter for dagen. I det samme bissede kvæget ad kornet til, så hun måtte løbe, men satte forinden sin kjæp og kyse til mærke. Da hun fik kvæget i ro, vilde hun atter hen til sit fund; men hvad sker? på halvvejen derhen kommer hendes kjæp og kyse hoppende hende i møde, og stedet kunde hun aldrig finde mere. N. J. TERMANSEN.

2231. På *Vejengårds* mark, der nu ejes af Niels Jokum Thomsen, står en enlig tornebusk, meget stor og bred, vesten for stationen. Der fortælles, at under den busk skal ligge en skat gjemt. Andre siger fremdeles, at den torn må ikke ryddes, ti hvis det sker, vil gården brænde. Dette er meddelt fra fader til sön i flere led. Man har sagt, at nogle har prøvet på at grave efter skatten, men blev angst for sig selv og drog derfra med uforrettet sag. KRISTEN MADSEN, GAMMELBY.

2232. Der står en enlig tornebusk ude på *Vejen* byes mark, vesten for byen, og derunder skal ligge en skat, men ingen kan få fat i den. Mange skal have prøvet på at grave efter den, men enten går der ild i gården, som marken tilhører, eller også sker der en anden ulykke på de gravende, de brækker benet eller lign. TESTRUP HÖJSKOLE.

2233. Min oldemoder vilde en dag i tåget vejr gå fra *Vole* til *Flensted*. Da gik hun vild, og så kom hun til en sten med røde bogstaver på, men hun kunde ikke læse dem. Hun gik hendes vej og fandt ikke stenen siden. Så paste min morbroder Jens Mikkelsen får på den samme mark. En dag finder han et hul ned i jorden, og da han nu rækker hans kjæp ned, så er der noget, der klingrer, ligesom det kunde være sølvpenge. Nu vilde han jo have det undersögt, men så vilde han først se efter, om fårene ikke gik til skade, og da han så, at de trængte til at blive mödt, så lod han kjæppen stå i hullet, og hans træsko ved siden af. Da han nu kom tilbage, var ingen af delene at finde. Den jord, hvorpå det skete, kaldes *Korsbakken*. På den samme mark lå en flad sten, der var omtrent 5 kvarter på hver måde, og der var vel et par tommer muld over den. A kunde lige skrufle over den med ploven. A så egentlig ikke på den, men det var let at se, hvor det var, for om sommeren, når den indtægt lå i græsmark, gik græsset på den ud. Endelig kom a til at tænke mig om, det var vel den gang, a hørte mere snak om skatten, og så vilde a til at have stenen undersögt, men da kunde vi ikke finde den. Den var altså sut ned. A har endda siden gravet efter den og har aldrig fundet den. Den kommer nok for dagens lys en gang, men det kan være, den er ikke født endnu, der skal finde den. NIELS KRISTIANSEN, VOLE.

2234. Der var en kone fra *Vole*, som fortalte, at mens hun var hjorde og skulde passe hövderne ude i heden imellem Vole og Sorring, kom hun en dag til en stor flad sten med skrift på. Men i det samme skulde hun hen at möde, og så lagde hun hendes meldmader på pladsen for at finde den igjen. Men alt det hun så ledte og ledte, kunde hun dog aldrig finde den sten mere.

Der var to mænd fra Skanderup, der fandt stenen, og de vilde da grave skatten op. De tager også fat og graver og bliver ved, til de kommer til kisten og skal til at tage ved. Da flyver der en kok op, og den slår en stor vind. Så siger den ene mand: »Det var da en farlig stor s . . . af så bitte en kok«. Da de nu så op, var det, som hele Skanderborg stod i brand. Skatten er nok ikke funden endnu, og den skal heller ikke findes, inden vor konge bliver fangen. Da skal den findes, at den kan løse ham med. Der er en gammel beskrivelse over, at der findes en skat på den mark, den er, hvor skyggen af Klovnhöj kunde være på påskemorgen.

ANE POVLSDÅTTER.

2235. Der sad en sten i den nordre side af kirkegårdsdiget i *Hvidbjærg*. På den var der indridset nogle streger, som skulde forestille bogstaver. Der gik det sagn om den indskrift, at hvem der kunde tyde den, kunde finde en kjedel fuld af penge i en stor fællesejendom, der er et stykke nord for kirken. Det rygte gik langt ud i egnen, og mange kom langvejs fra for at finde den. Men ingen kunde læse indskriften, og derfor er pengene endnu i fælleden. Stenen er nu væltet ud af diget, men man er endnu ikke bleven kjendt med, hvad der står på den.

PENS. LÆRER LUND, DURUP.

2236. I *Tårs hede* er der en lille mose, som hedder *Fjermosen*. Der var en husmand, der af ejeren havde fået lov til at skjære törv i mosen. Så en dag, som han var i færd med dette arbejde, stödte han med spaden imod noget hårdt, og ved at se nöjere efter fandt han, at det var en gammel kobberkjedel. »Nu«, tænkte han, »her har jeg nok gjort min lykke«; men han vidste nok, at det ikke gik an at tage kjedlen op med det samme, så længe det var dag, det måtte være, til solen var gået ned; men for ikke at glemme stedet tog han en storkefjer, som netop lå ved siden af, og stak den ned ved kjedlen, hvorefter han gik hjem. Da det nu blev aften, skyndte han sig at komme derned igjen for at få fat i den skat, som han troede, at der måtte være. Han fandt også ganske rigtig stedet, storkefjeren sad på sin plads, og han begyndte at tage efter kjedlen. Men den var der ikke. Det tyktes manden ilde om, han begyndte at se sig omkring, og nu opdagede han, at der ikke længere var én fjer, men der sad storkefjer i jorden både her og der og alle vegne. Så kunde han forstå, at han ikke skulde have skatten. Men mosen kaldtes fra den dag Fjermosen.

JOHANNES NEVE.

2237. Der er et skjeldige imellem de to nabogårde *Tuskjær* og *Ruby* i *Fjaltring*, og efter gammelt sagn skal her være nedgravet en kostelig skat. Folk har prøvet på flere gange at grave den ud, men det har altid været umuligt at få den, for de folk, der har beskjæftiget sig med at grave, de bliver til nogle stakler, eller der times dem en anden ulykke. I tiden er det også umu-

ligt at få den op, enten brænder der en gård, eller der bliver jordskjælv, så de skal fra det straks. Den mand, der har været allernærest ved det, var en, der hed Pejter Mørk, han boede i Mørkesgård i Fjaltring. Han skulde have haft hans tjenestekarl med sig en nat, og de kom nok så nær, at de var ved skatten. Pejter Mørk levede hans naturlige alder, og hans kone også, men de har en sön, der er vanvittig og er til endnu, det er den eneste arving, og ham hører gården til. Det er en almindelig tro, at det er, for det faderen gravede i det dige. Han har været ved kloge folk, og de forklarer det således, og de siger, at det er gjort ved ham. De gamle levede og døde også i den tro, det er æ temmelig sikker på, for de udtalte dem en gang til mig om det, æ skal sige os, æ er jo også berygtet for at være lidt skovklog. »Mon der kan gjøres noget ved vor dreng«, sagde manden, »du har vel nok hørt snak om den digeende?« — »Ja, der havde han ingen ærende«, föjede så konen til. NIELS LISBJÆRG, HOVE.

2238. Nord på på *Sild* er skatte begravet i en skonnert, som alt er sunket indtil rælingen. Der er nogen, der har forsögt at udgrave dem, men havet sammenskyllede det altid igjen. Hvor længe den har ligget der, véd man ikke, men den skal dog have ligget der i over 100 år. Der er fundet sølvbeslagne maghonisöjler i skonnerten. H. P. BARFOD.

2239. I en höj ved herregården *Øland*, Ty, der er omsluttet af haven, er en skat. Den nuværende ejer freder smukt om den, men en af de forrige ejere, der lod grave efter skatten, begik kort efter selvmord. N. P. JENSEN, HASSING.

2240. I *Dyret*, som er en meget höj og stor banke i Onsbjærg sogn, siges at være en skat, som en dronning lod nedgrave i krigstid. Flere gange har nogle husmænd fra Onsbjærg prøvet på at finde skatten, men hver gang uden held. To mænd gravede en gang tre torsdag aftener i træk, men tredje aften, da de var lige ved skatten, som lå i en kjedel, blev den ene af dem så angest, så hans ben rystede under ham, hvorfor den anden sagde: »Hvad fejler dig, er du syg?« Dermed sank skatten, ti når man graver efter skatte, må man for al ting ikke tale.

FREDERIK POULSEN.

2241. Der skal have været en røverkonge i *Torngård*, og han skal have stilt de to höje an, der kaldtes Mølgårdshöj og Jörgen Mikkelsens höj, de to navne gik de under i gamle dage. Men den sidste er rent slöjfet nu; den lå lige vesten for Mølgårdshöj. Så fandt beboerne på at grave efter penge i Jörgen Mikkelsens höj, og de fandt tre sorte gryder fulde af ben. Dem satte de ned i Mølgårds lade om natten, men så blev der sådant spektakel, at de måtte til at bære dem op til höjen igjen ved nattetid, hvor de så krattede benene og asken ud. Men potterne

blev sendt til Kjöbenhavn. Så grov de igjen og kom endelig til en kiste, der var så langt nede i höjen, som en ordentlig stige kan nå. En klog mand havde rådet dem til at sende bud til Ålborg efter noget kvægsølv, og det vilde de nu lægge på kisten, for at den ikke skulde skride fra dem. Men hullet var for bitte til at få kisten op ad, og så vilde en mand gå ned med en spade at gjøre kisten ren med og hælde kvægsølvet på, og da kom der noget levende skridende op ad spaden, og manden gav da et stort hvæl af sig, og så sank stigen så meget længere ned som en god alen. Samtidig må kisten da også være skreden væk, for stigen stod på den. Manden kom straks op, han turde ikke være der, og så begyndte 16 mand på at grave et större hul. Men de kom ingen kiste til, den var bleven væk. Den kloge mand fortalte dem, at den kunde skride 20 alen i nordöst, men de vilde ikke grave mere. Da höjen senere blev slöjfet, fandt vi som et lille kammer i den af fire sidesten og en dæksten oven over, og inde i kammeret stod en stump lys, der smuldredes hen, da folkene rørte ved det.

Fra den höj skulde efter gamle sagn have gået en smal sti hen til kirkegårdsdiget. Den var ikke bredere, end at en hare kunde løbe ad den, og den var kjendt over alle agrene; men den er ikke kjendt nu. En aften, min fader kom fra Torngård og gik der forbi, hørte han lige tre slag som af en tærskel der inde.

NIELS MORTENSEN, ÅBY.

2242. Der er en kjedel med penge i *Sokjær* nede i skoven mellem *Silkeborg* og *Hårup*, og de har stödt på den med mergelnavere og rørt ved den, men så snart de kom til den, så sank den længere ned. Der er også fuldt af ellefolk i det kjær.

REBEKKA STOVSTRUP, HÅRUP.

2243. Min fader kjørte en dag over et hjörne af hans mark, og da væltede bagenden af vognen om, men forenden, som han sad på, blev oppe. Så troede han jo, der var en ting ved det på det sted, og det kunde vel ikke være andet end en skat. Vi havde den gang en gammel degn, der hed Jens Simonsen, han og min fader gik ud en nat for at grave et hul, men de fandt ingen ting.

ANNE NOER, VILSTED.

2244. En Fynbo havde læst i en gammel fynsk bog, at i Sjælland var et bjærg, som hed *Kulsbjærg*, og der udi en jærnport, og hvem der kunde nå at komme igjennem den, kunde få rigdom nok, ti der inden for var meget sølv og guld. Underligt var det, at den samme mand kom til at være nabo til Kulsbjærg, nemlig på den såkaldte »Skov«, men meddeleren tror ikke, han fik noget af skatten, for han blev fattig, för han kom derfra.

R. OLSEN.

2245. På toppen af *Skarreklit* skal stå et sølvfad fuldt af guldpenge. Man siger, at der har været prøvet på at tage det,

men dette har altid ført til ulykke, og nu står skatten i fred. En meget gjerrig mand hørte om skatten og besluttede at tage den. Han fik lavet stiger og andre nødvendige redskaber og gjorde sig så rede til at komme derud selve st.-Hans nat, ti netop den nat er bedst skikket til at erhverve fadet. Han begyndte opstigningen og var næsten oppe ved toppen, så han tydelig kunde se guldpengene, men da han nu rakte hånden ud efter fadet, flöj pludselig en ravn, som lå skjult i sin rede, i hovedet på ham. Han tabte fodfæstet, knustes mod klippens fremspringende spidser og styrtede ned i havet. P. BLIKSTED.

4. „Nu har vi den."

2246. *Låddenhöj*, en god mils vej fra Ringsted, har fået sit navn efter en kong Låden, som har levet i Sneslev sogn. Höjen er på Fredsgårde mark, og i den blev kong Låden i sin tid stedet til hvile; hans våben og redskaber fik han med, men det kostbareste deraf var en guldkjæde af så stor længde, at den kunde nå om hele höjens fod. I tidernes løb tænkte mange på at grave ind i höjen for at få fat i den svære guldkjæde; men der gik lang tid, för nogen vovede det. Omsider blev et par mænd i en stjærneklar men månelys nat enige om at søge efter skatten. Det klang så underlig, da en af dem endelig stödte sin spade mod noget, og snart så de en stor kobberhank rage frem, den greb de fat i og hivede til sig af alle livsens kræfter. Det var en tung kobberkiste, som de trak frem, men da den næsten er helt oppe, siger den ene: »Så, nu har vi den!«. I samme öjeblik gik hanken af kisten og det var, som om den forsvandt, i en bundløs afgrund, sådan sang og klang det dybt nede fra. Så gik de hjem, og hanken tog de med; den gjemtes i lange tider af den ene mands familie, hvor den ligefrem gik i arv, men til sidst blev den borte, uden at nogen egentlig kom efter, hvor den blev af. HENRIK PEDERSEN, MARIBO.

2247. Der er en skat nedgravet nede ved *Holmgårds slot* i Nörre-Balling, og der sees ild mange gange om natten på den plads. Så var der to, der vilde grave efter den en nat ved midnatstid, og de var så heldige at støde mod en kobberkjedel og havde den næsten oppe. Så siger den ene: »Nu har vi den!« Da sank den hen igjen, og aldrig siden har nogen haft ved den. De to karle var arbejdsmænd fra Rödding. LEM.

2248. Der er en ruin af en gammel herregård ude i *Balling* enge, der kaldes Holmgårds slot. En kan se voldgravene og en del af voldene endnu. Der skal også sidde en kjedelfuld penge her. To karle gav dem til at grave efter dem en aften, men de måtte ikke snakke, deståndd de tog den op. De kom godt nok

til den. De lå oven på brinken og rakte ned og fik hver i et øre af kjedlen. Men så den gang de havde den næsten oppe, siger den ene: »Hold bi, deståndd a spytter i min hånd!« og så sank kjedlen, og de fik den ikke. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

2249. Der skal være en skat begravet i *Trolleshöj* sønden for Tylstrup by. To mænd fra Tylstrup gav dem til at grave efter den, den ene hed Bendt, og den anden Frederik. Det skulde jo være tiende. Så fandt de også kisten, og den var tung. Da siger Frederik: »Tag nu fat, så har vi den«. Men så sank den så dybt, at de så den aldrig mere. Bendt mistede forstanden over det og fik den aldrig siden. MORTEN MADSEN, AJSTRUP.

2250. Der fortælles, at i åen, som løber forbi *Sallingholm*, skal være nedsænket en stor kiste med penge, og flere har prøvet på at få den op. Men der måtte ikke tales. Så sagde dog én: »Tag nu fat!« og da plumpede kisten ned igjen.

KRISTEN MORTENSEN, RISUM.

2251. Der er et stort bjærg ved Frederikshavn, de kalder *Jebjærg*, der grov de også efter guld. De kastede så længe, til de kom til en stor kiste. De de nu havde fået fat, siger den ene til den anden: »Hold nu godt ved?« Men så rejste den ned i höjen igjen, og de beholdt blot håndfanget. I det samme hørte de en röst dybt nede i höjen, der sagde:

»I ljet (ɔ: ledte) om sølv og guld,
men nu sidder kisten i Jebjærg fuld!«

JENS MOSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

2252. Tre mænd grov efter en skat i *Jyvsenhede* (ɔ: Øksenhede). De grov tre gange. Sidste gang sagde den ene: »Hold nu godt ved, mens a spytter i hænderne!« Så rejste kisten af, og det sagde inde i den: »Nu strander a atten alen nede i Jebjærg.«

SKJÆVE.

2253. Der stod en kiste i Per Andersens høl inde på *Mårholm*. De kunde se ned i vandet, te han kunde stå der nede i vandet med hænderne foldede over maven, og når Per Andersen selv var der, så måtte skatten nok også være der. Så vilde nogle prøve på at trække den op. Da de fik den til vandskjellingen, så siger Per Væver: »Nu skal den missel komme til at holde.« Så sut den lige fra dem, og de så den aldrig mere.

Sml. nr. 2277. JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

2254. På en eng i nærheden af *Nedergård*, Ty, er der en grummme stor vildkjelde, og der står en kjedel fuld af penge. Enkelte har endog påstået i klart vejr at kunne se øret af kjedelen. Nogle mænd vilde bjærge kjedelen i land og fik ørerne over vandfladen, men så udbrød en: »Nu skal du Fajen ta mæ bii.« osv.

C. JENSEN.

2255. Der brændte i mange år et lys i det ene hjörne af Jörgen Jörgensens kjøkken. Manden med nogle naboer gav sig en nat til at grave efter den formodede skat. Omsider stödte man også på en stor jærnbeslået kiste. Man blev ved at arbejde, indtil man kom så vidt, at man kunde få fat i dens tvende hanke, og da lösnede glæden den enes tunge, så han udbrød: »Nu skal du pinedød bie.« Men aldrig så snart var det ord over læberne, förend kisten surrende skred ind til siden og forsvandt. Siden den tid har ingen gravet derefter, og det er dog dumt, ti præsten siger, at kisten kun kan flyttes syv skridt fra stedet, der skal den blive, videre nåer den Ondes magt ikke. BECH.

2256. På slotspladsen ved *Bellinge* ligger der en skat begravet, men den er ikke god at få fingre i, for man må ikke tale et ord, fra man begynder at grave efter den, og indtil man får den i hus. Nogle mænd fra egnen har en gang prøvet på at grave den op, og de havde også fået kjedelen, der var fuld af penge, op til kanten af hullet, som de havde gravet, men så kunde en af dem ikke tie stille længere af glæde over den umådelige masse penge, der måtte være i kjedelen. »Det er da forfærdeligt, så tung den er!« sagde han, og aldrig så snart det var sagt, för kjedelen faldt fra dem og sank meget dybere end för, og de måtte gå hjem med tomme hænder. Nulevende folk har for resten set lys brænde på slotspladsen, og da det rimeligvis er over skatten, lyset brænder, så måtte den kunne findes endnu.

HANS PEDER HANSEN, FALSTER.

2257. I nærheden af byen *Hjørring* findes 5 höje, som kaldes *Klinghöje*, om hvilke fortælles følgende historie: Nogle, som om natten rejste der forbi, lagde mærke til en stærk glands fra en af höjene, så at den hele höj syntes at brænde i ild, og de kom derved til den overbevisning, at der lå skjulte skatte gjemte i den. Den næste dag kom folk derud, for ved gravning at undersøge jorden og forsøge, om de kunde finde noget. Da de havde gravet længe, fandt de omsider en kjedel af kobber, forsynet med en ring som hank, hvilken en af dem greb fat i. Men da han kaldte på sine kammerater, at de skulde hjælpe ham med at drage den op, forsvandt kjedelen pludselig, og der blev intet tilbage uden ringen, som de holdt i hånden, og som senere til et minde om denne dag er opbevaret i den nærliggende kirke.

Resen VI. 34—35.

2258. Der stod et lys på en höj. Karlen kastede en kniv ind i det, og så stod der en kjedel. Den gang de vilde tage den, siger den første karl, som han kunde bande, at han kunde ikke tage den. Dermed sank den ned i jorden.

ELSE MARIE PEDERSDATTTER, ABILDGÅRD I NAVTRUP.

2259. På vejen til Skyttehuset ved *Vejle* er der höje bakker langs fjorden. Der skal ligge en skat begravet i en kiste. Hvem der kan lade være at tale, kan gå ud og hente den kl. 12 om

natten. Dette var der en gang to fiskere, som vilde, men da de ganske rigtig stödte mod noget, kunde de ikke bare sig for at komme med et udråb, og da sank al jorden sammen, uden at de fik skatten. P. JACOBSEN, KBH.

2260. Det var atter igjen en kjedel, som de var ved at grave efter, og de var komne så vidt, te de havde fået i øret på den. Så var der en, der kom til at bryde tavsheden, og da sank kjedelen; men de beholdt øret i hånden, og den blev sat i kirkedören. Deraf skal kirken være bleven kaldt *Ørum* kirke.

TY. N. J. TERMANSEN.

2261. Ved *Horkarakløppa* har de en gang fruenat fundet en kjedel penge. De tav stille, tog den og gik med den. Men da de var komne omtrent hjem, talte de til hverandre, og straks forsvandt pengekjedelen. G. J.

5. Skatte i søer og åer.

2262. I det 15de århundrede lå Östergård nede i et morads, omflydt af vand, og kaldtes den gang *Sallingsholm*. Der var en mand der, som hed Krabbe, han lå altid i spektakel med de andre herremænd. Han var da en gang kommen op at slås med en anden, der lå og belejrede hans slot. Der var en fem minutters gang ud til gården, nærere kunde de ikke komme for vandet, som nu er eng, og indenfor ved landsiden var hede. Der kastede belejrerne en höj op, som endnu kaldes Skandsehöj. Fra den höj af og rundt om på heden er endnu en hel del løbegrave. Så vilde de til at sulte dem ud. Til sidst havde de kun én ko, og den trækker de ud på volden og giver den nyt skind på hver dag af de andre køer, som de havde slagtet. De vilde altså ikke overgive sig, men så blev belejrerne rasende forbitrede og gjorde så store kraftanstrengelser, at Krabbe til sidst måtte overgive sig. Krabbe var en rig mand, og han vilde ikke give fjenden sine penge. Så sejlede han ud fra slottet på søen, inden de brød ind, og sænkede dem ned der. Der, som de penge ligger, løber nu en å, og i åbrinken er der en forhöjning eller knot, i form af en kiste, der ligger skatten. De har prøvet to gange på at tage den op. Første gang havde de den i æ overskjelling af vandet og var nu glade, men da de kom til at se dem om, var alt det hele omflydt af vand, også den plet, de stod på. Gården lå ude i søen, og de kunde se belejrerne inde på land i færd med at pønse på at tage den. De var altså sat helt tilbage i den gamle tid. Så blev de jo forskrækkede og gav sig til at snakke sammen om, hvad det kunde være. Da sank kisten. Anden gang var to andre ved at prøve det, og de havde næsten skatten oppe. Men den var så tung, at de knap kunde løfte den. Så prøvede

de at se op, og da var Östergård der, som den ligger nu, i lys lue over det hele. Så kom de atter til at snakke, og kisten sank. JEBJÆRG HÖJSKOLE.

2263. I det nordlige Salling ligger den gamle herregård *Östergård* ved et större engströg med et betydeligt vandløb. Egnens beboere fortæller, at den i gamle dage har ligget længere tilbage i engströget, og på denne plads var den bleven belejret og til sidst ødelagt af Tyskerne. Man kan endnu se jordvolde, hvor belejrerne skal have ligget, men inden borgen faldt i fjendens hænder, havde dens beboere samlet alt, hvad de havde af guld, sølv og andre kostbarheder, i en kiste og begravet den under borgen, hvor det ikke lykkedes fjenderne at finde den. Siden har ingen kunnet hæve skatten, så den sidder endnu på samme plads, og det skal være forbundet med store ulykker at drage den frem for dagslyset. Der skal en gang være prøvet på det, og det skal have lykkedes at få den draget op omtrent til jordens overflade, men så kom der en til at se sig om, og så da til sin store forskrækkelse, at hele byen brændte. Han gav straks slip og løb, råbende til de andre: »Byen brænder!« Alle fulgte hans eksempel, og kisten dumpede tilbage i hullet igjen, hvor jorden lukkede sig over den, men så snart den var forsvunden, brændte byen ikke mere, alt var som för. KRISTEN ANDERSEN, ASKOV.

2264. Der er kjørt et helt læs penge ud i en sø, der var östen for *Skanderup* kirke, men nu er mose. De står der endnu. En hedensk småkonge har i krigstid kjørt dem derud i huj og hast. De har været ved stjærten af vognen og villet trække den op, men de er ikke kunnet kommet af sted med det, den er sunken tilbage tor dem. A. J. GOTHENBORG, HOLMSTOL.

2265. I Seem sogn, ikke langt fra byen *Varming*, ligger Munkegård ved *Munke sø*. Der skal munkene have sænket en stor skat ned i søen. Men den skal senere være funden.

PEDER FRØSIG, HILLERUP.

2266. Lige syd for Gårdhöje i *Måbjærg* er en stor dam, og i denne skal der stå en gryde fuld af penge, som efter nogles udsagn skal være sat derned, da fjenderne var i landet.

M. MØLLER, SIR.

2267. Der stod en kobberkjedel i en fiskedam ved *Sindinggård*. De mente, at den var gravet ned i den gamle krig (svenskekrigen), og folk var jo sikre på, der var penge i den. De havde jo rykket i den, men kunde ikke bjærge den i land, og havde blot rykket øret af den. Det øre hængte i Nyby skole, den gang min mand gik i skole der.

KIRSTEN MARIE FREDERIKSDATTER, ALBÆK.

2268. En gang, der var fjender i landet, var der nogle Törringboere, der var bange for at miste deres penge og kost-

barheder. Disse samlede de da i en kiste, og så sejlede de ud omtrent midt på *Gjeller* sø og sænkede kisten ned, men de fik den aldrig taget op igjen. For mange år siden var der to mænd i Nörre-Nissum, der besluttede at drage skatten op og så dele den imellem sig, men først gik den ene hen til søen for at finde den, og efter nogle dages forløb var han også så heldig at støde imod den med sin stang. Han tog da landemærke efter stedet, og så rejste han hjem til Nissum. Så lånte de to mænd en båd, og de fik nogle redskaber med og sejlede om til Gjeller sø. De fandt også godt nok stedet, hvor skatten lå, og kunde ganske rigtig føle med redskaberne, hvor stor kisten var, men det var dem umuligt at drage den op, den var alt for tung, og så måtte de rejse hjem med uforrettet sag. Altså står skatten urørt i søen den dag i dag. K. KR. JOHANSEN.

2269. I *Stilling sø* ligger en skat. De mener jo, det er guld og sølv fra Skanderborg slot, der er lagt ned der, en gang, den var belejret. De siger, at man kan se det i rigtig klart vejr fra land af. Det skal være sat på en vogn, og den har de så rulleret ned i søen fra banken. Andre siger, at det var en krigskasse. Ved at kolpe eller hugge knuder har de fanget hjulfælg på det sted, hvor de mener, at vognen er løben ud. Et par somre var der en grumme snak om at få skatten op. En, der hed Frederik Møller, pønsede på at tage den op ved et dykkerapparat, men den er ikke kommen op endnu.

JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

2270. Der var en gang nogle fiskere fra *Ömborg*, som havde hørt, at der var en kiste ude i *Mos sø*. De besluttede da at drage kisten op. En dag, da de var ude at drage våd, fik de fat i den. Ingen måtte tale, inden de fik den i båden. Men som de står og haler i kisten, får de en stor sort hane at se på enden af den. Den ene af mændene siger da: »Nu har jeg aldrig set så stor en hane.« I det samme sank kisten til bunds, og ingen har set den siden. J. BALSEN HANSEN.

2271. Om *Skavn sø* fortælles, at der skal være sænket et skab ned med penge i, og de har flere gange prøvet på at hæve skatten, og har også haft fat i den; men så brændte Brandstrup, og så slap de og skyndte sig bort. MADS ERIKSEN, BRANDSTRUP.

2272. Der sidder en ring på den indre kirkedör i *Sjöring*, og den skal være kommen fra den kiste med en skat i, de sögte at fiske op af *Sjöring sø*. De fik den så langt op, at de så den og beholdt ringen. Deraf skal kirken have sit navn.

L. N. BERTELSEN.

2273. En milsvej fra byen *Tisted* ligger en sø, som kaldes *Lendrup sø*, i hvilken der ved klar himmel såes en med hank forsynet firkantet sten ligesom en kiste. Derfra hidrører måske de

omboendes formening, som bestyrkes ved et gammelt sagn, at der er gjemt skatte i den af penge eller guldsager.
Jutlandia pg. 30.

2274. I *Revsing sø* skal der stå en guldkaret.
METTE MARIE HANSDATTER, VEERST.

2275. Der skal have ligget tre jærnbundne kister med en skat ude i *Lading sø*. Fiskerne har stödt på dem med årerne og skal have prøvet på at trække dem op, men fik dem dog ikke. En gammel fisker i Fajstrup, Mads Givskov, havde en gang fået fat på en af kisterne med et reb og vilde have trukket den op, men fik ikke held af det. JENS PETER SMED, LADING.

2276. I *Rønningsøgårds sø* skal der efter gammel tale være nedsænket en kiste med en stor skat i. En gang satte nogle folk sig for at udtörre søen, da de nok vilde have fat i skatten. Til den ende begyndte de at grave en bred og dyb rende ind igjennem en stor bakke, der lå ved søen. Men da de havde gravet et godt stykke, så de til deres store forfærdelse, at Rønningsøgård, som lå nær ved søen, begyndte at revne. Nu blev de nødte til at holde op, da gården ellers blev ødelagt, men revnen kan endnu sees. SIGURD NYGÅRD.

2277. Ved *Mårholm* var et høl, der kaldes Mårholmshøllet, åen løber ind ved det, og der skal nogle have smidt en kiste ned en gang i ufredstider. Nogle vilde så til at fiske den op, da de havde set et lys brænde over den. De var komne så vidt, at de havde fået den op i vandskjellet. Så sagde den ene: »Nu skal den holde«. I det samme galte der en kok, og så sut kisten, men den anden, der ikke snakkede, han tog hans kniv og smed den ned efter kisten for at få egstål på den. Min farbroder Niels var en gang ude at bade i høllet og dukkede så til bunds for at se, hvad der var. Da fandt han en stor lang egestamme, der lå på langs og så ud til at være væltet derud. Nu er der jo intet høl, for det er fyldt op, men forhen var det meget dybt, og der var næsten ingen bund at nå i det. Mårholm ligger ved Mølleåen imellem Skanderborg og Mos sø. A har hørt mange se det lys i afstand og gå efter det, men når de kommer i nærheden, er det væk. ANE LAVRSDATTER, TÅNING.

2278. Der skal stå en kjedel med penge nede i åen ud for *Erik*. Den var sat ned i fjendetid i et rummelhul. De havde brandhager i den, men fik kun ørerne af den, og siden har de ikke kunnet få den. ELLEN MARIE IVERSDATTER, GRINDSTED.

2279. Nede i *Sandby enge* ved Hadstenbro st. danner Lille-å et høl. Nede i dette høl skal der være en kobberkjedel fyldt med sølvpenge. Ejeren og en anden mand blev enige om at tage den op. De fik en dykker til at gå ned og gjøre en trosse fast på den. De to mænds fire heste blev spændte for, men de kunde dog ikke tage kjedelen. O. CHR. B.

2280. En halv fjerdingvej fra *Selling* ved Hadsten å og lige östen for Hadsten station, er der et høl, som kaldes *Kjedelhøllet*. Der blev en kjedel sat ned, den gang Svenskerne var her i landet, og den var der en skat i. Senere blev der prøvet på at tage den op, og der var 16 heste spændte for brandhager, som de kastede i kjedelen, og de rykkede også det ene øre af den, men det var det hele, de fik. Kjedelen står der endnu, for der er ikke prøvet på det siden.

Mejlby mark er den rigeste med skatte, der er til.

MARTINUS NIELSEN, AJDT.

2281. De maler af *Stoholm å* i Jordbro mølle. Omtrent midt vejs mellem den og Gammelstrup ligger *Skaverodde*, og dér er et høl i åen, og lige ved det i bakkeskrænten sad en kjedel med penge. Én havde drömt om, at den var der, og han fik én til at hjælpe sig at tage den. De lagde op med hinanden ikke at snakke og holdt dem godt nok, så de kom til kjedelen. Som de vilde nu til at trække den op med en brandhage, og de havde i det ene øre af den, kommer den ene til at se sig om. »Hu—u, Jordbro mølle brænder!« siger han, og så slipper kjedelen og hele herligheden fra dem og ned i høllet.

METTE MARIE ANDERSDATTER, LUNDGÅRD MARK.

2282. Der siges fra *Jerup*, at i svenskekrigen sankede beboerne deres penge sammen og satte dem ned i åen. De fik dem ikke op, og folk mener, at de sidder der endnu.

NIELS MADSEN, BRATTEN.

2283. På et vist sted i åen mellem *Emborg* og *Ry mølle* ser fiskerne tit et lys brænde oven på vandet. De gamle fortæller, at en skat her skal være nedsænket i krigens tid. Efter sagnet skal det være en kiste helt fuld af penge. TH. JENSEN.

2284. En soldat fortæller, at der er en hvirvel i *Gudenå* ved Törring, tre mil nordvest for Vejle. Der skal være en kjedel i bunden. En mand, der vilde have den op, lod fire heste spænde for. Han fik dog kun det ene øre af den, men det vejede også atten lispund. O. CHR. B.

2285. Der ligger en skat i Gudenå, sønden for *Ry* by. Over åen fører en bro, som ligger mellem Emborg og Ry, og imellem den bro og Guden sø er det, skatten ligger. De gamle fiskere var en gang ude at drage våd i åen, og da fik de en stor kiste med jærnhanker i vådet og fik den også op i vandskjellet. Men så kom de til at snakke, og da slap den fra dem. Siden har de sögt efter skatten, men har ikke fundet den endnu.

ANE MARIE RASMUSDATTER, VOLE.

2286. Der sidder en pengekasse i *Törring å*. En gang har den siddet lidt oven for åen, og da brændte der lys over den. Så havde to mænd en gang fået dether lys at se, og de havde

kastet egstål til det, hvorpå de næste nat vilde grave skatten op. De kom også til den, det var en stor grubekjedel med penge, men da de nu havde fået den op, kom et læs ris forspændt med en kok. Det blev for meget for den ene, sådant et kjøretöj havde han aldrig set. De havde endda fået i hanken af kjedelen, men da han nu snakkede og sagde: »Håhå, der er den!« gik hanken af, og kjedelen sank ned i åen for dem og havde nær taget den anden med sig. Der sidder den den dag i dag er.

LÆRER HOVGÅRD, TÅNING.

2287. *Fjellebro* er en herregård i Herninge sogn, hvis borggård er omgiven af temmelig brede grave. For mange år siden blev gravene ryddede, og efter den tid så man tit om aftenen et lys brænde ude midt i disse; för rydningen så man det aldrig.

P. JENSEN.

6. Koglerier ved skattegravning.

2288. Ved Kristen Skovs i *Lyndelse*, lidt bag gården eller rettere lidt foran, da den blev trukken lidt fra byen 1861, efter at den var brændt, har tit været set en guldkjæde, når de har plöjet, men de har aldrig kunnet få fat på den, for enten løber hestene løbsk i det samme, eller der kommer noget andet i vejen, og så er den straks borte. D. J.

2289. Seks mænd fra *Skjæve* sogn gik om natten op til *Store-Stens bakke* for at grave efter en skat. Gowl-Kræn var med til det. De grov, og de grov, og der var så mange tusser, så de kunde ikke grave for dem. Endelig kom de under den sten til en kiste fuld af penge, og nu blev de hårde karle. Men så kom der en ravn og satte sig på stenene, og den gav hvert hvæl af sig, så ilden präste ud af dens hals, og så blev stodderne bange og rejste af. Men bag efter fortrød de, at de havde gravet efter det.

KRISTIAN SÖRENSEN, SVENNUM.

2290. Der blev kast efter penge i *Sommerhöj* på *Lyby* mark öster for Lyby kirke. De fandt også en kobberkjedel med penge i. Men da de nu havde fat i ørerne af kjedelen, kom der 4 skader for en karetvogn, og den ene af dem slog en stor vind. Da udbryder den ene af mændene: »Det var en stor s . . . af en skade«. Så sank skatten. NIELS CHRISTENSEN, V.-GRÖNNING.

2291. På *Skanderup* mark gik der en gang et ord om, at der var et kongeløsen nedgravet, for nogle havde set lys brænde over stedet ved nattetide. Der var da straks nogle, som vilde grave det op. De fik også gravet så dybt, at de kom til en stor kiste med hanke i, men det hele skulde jo gjøres tiende, og de lavede sig da også til at holde deres mund. Men just, som de vilde løfte

kisten op, kom der en stor kok op under dem og slog en stor vind. »Nu har jeg aldrig hørt så stor en s . . .!« råbte den ene og lo, men i det samme öjeblik var kisten borte, og jorden lukkede sig over den.

K. P. DALIN.

2292. Ude i *Ajt* er der så mange höje, og iblandt dem er en, der kaldes *Kongehöj*. Der mente de, der var en konge begravet. Så blev de Ajt mænd enige om at grave i den höj for at finde nogle skatte. De gravede, og der kom lige sådan både et og andet, først en hund, og han rendte og hoppede længe, men de blev ved at grave. Endelig kom de nær til skatten, og så kom der en stor rød kok. Da havde de fået fat i kisten og var ved at hive den op. Kokken rendte og gjorde så mange kunster, og så slog den en stor s . . . Da siger den ene: »Det var da en allerhelvedes s . . . af en kok.« Så var det forbi. Folkene strøg nu hen i nogle höje ikke langt derfra, som hedder Klovnhöje, der troede de, kokken var rendt hen med skatten, og så begyndte de der. Men det var forbi, der var ingen ting at finde.

JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

2293. Der er bleven spået af, at i den bakke her ovre i *Hald*, hvor Jens Holmgård boer, vesten for byen og for Kloster kirke, der var en kjedel med penge. Så vilde en hel del mænd fra Hald til at grave efter dem, og de skulde have kirkemuld på deres hoved og nogle blade i (. . . . ?) De måtte jo ikke snakke, og så begynder de at grave. En bitte krumme efter var de komne et kjönt stykke ned i jorden. Så kommer der en befordring der forbi som en karet eller sådan en ting med seks mus for. Det gik ret så stærkt. Ingen sagde nogen ting, og de grov så stærkt, som de kunde. Så kommer der én ridende på en enbenet kok, og han humpede, og han sagde: »Så I ikke én, som kom kjørende?« Da var de lige ved at støde imod kjedelen. Ingen svarte. Han humpede afsted igjen og sagde: »A sust ham bal nok innhale.« Så er der en af mændene, der siger: »Ja, du skal Fanden skal du!« Han tykte jo ikke, det kunde lade sig gjøre. Men så sank kjedelen. En anden gang siden var de ved igjen at grave efter den skat, og da snakkede der også en. Lige som de stod og gravede, viste der sig mange ting, og til sidst var det, som der var ıldløs i Hald. Så er det, den ene siger: »Ja, mo a et snak å et tåål, så lægger a dæær mi måld å mi blåå.« og så satte han lige ad Hald by. Nu sank kjedelen igjen, da han havde snakket, og sådan gik det altid, når de var tæt ved det, så var de langt fra det, inden de vidste af at sige.

ANE DORTHEA PEDERSDATTER, LUNDØ.

2294. Lidt östen for Knudehus i *Ulfborg* ligger der en höj som kaldes *Knudehöj*, og huset har navn efter den. Den höj har en gang været ret anselig, men der er gravet meget i den, skjöndt den endnu ikke så nær er gjennemkastet. Der fortælles, at der er gjemt en skat i den, og nogle karle vilde prøve på at finde

denne. De vedblev at grave, til de kunde se randen af en stor kjedel, men så kom der pludselig en stor, sort, langbenet höne flagrende op af kjedelen. Ved dette syn begyndte en af karlene at le, og straks forsvandt det hele, idet höjen lukkede sig igjen. Siden er der gravet flere gange i den, men uden at nogen kan blive ved ret længe, inden der bliver et eller andet i vejen. Det er ikke længe siden, en fjortenårs dreng også vilde prøve det. Da han havde gravet en lille tid, kunde han mærke, at höjen begyndte at løbe rundt. Det gik stærkere og stærkere, og til sidst måtte han holde sig ved spaden for ikke at falde omkuld, mens han samtidig hørte en underlig knitren i luften rundt om sig. Drengen kom endelig ned af höjen og løb forskrækket og sveddryppende hjem til sin moder, idet han lovede, at han ikke mere skulde prøve på det arbejde. STINE KJÆRGÅRD, ULFBORG.

2295. De grov i tre nætter i *Stjærnehöj* lidt nordvest for Lystbæk-gårdene i *Ulfborg*. Tredje nat kom de til en stor kjedel. Så kom to sorte kokke op af höjen og trak et hølæs og gik tre gange rundt om höjen. Tredje gang sparkede den ene ud og slog svingeltræet i stykker. Så sagde den ene af mændene: »Det var da et helvedes spark af en kok.« Nu stod de lige oven på höjen, og da de så ned efter deres gårde, var de i fuld brand.

TESTRUP HÖJSKOLE.

2296. *Stjærnehöj* ligger sydvestligst i Ulfborg plantage. Det er en meget anselig opkastet höj, og man kan se, at der har været kastet meget i den, men udbyttet har kun været en enkelt stenøkse. Der bliver ellers fortalt, at der gjemmes en skat i den. En gang vilde mændene i Lystbæk-gårdene prøve på at finde den og var godt i med arbejdet. De var komne så vidt, at de så randen af en stor kjedel; men da blev en af dem vaer, at deres gårde stod i lys lue. De styrtede da i fuldt løb ned af höjen, men opdagede snart, at det kun var öjenforblændelse. Skatten var dog med det samme forsvunden. STINE KJÆRGÅRD, ULFBORG.

2297. En mand gravede en gang efter en skat, som skal være begraven i *Sibrandsgårdene* ved *Tanderup* under en hyld. Han blev tilskyndet derved, at et lys, der kaldes Sibrandslyset, brændte om natten på ovennævnte sted. Da han nåede til skatten, kom en höne op og sagde: »Han skal hænges, han skal hænges!« Manden blev da forskrækket og løb sin vej, og to år efter hængte han sig, hans grav findes endnu på Tanderup mark nede ved stranden en 20 favne fra höjvandsmærket. N. P. OLSEN.

2298. Der fortælles om en höj her nede sønden for *Hundsbæk*, at deri ligger en skat. Mange har hørt ligesom et kistelåg smække i. En fem, seks karle blev enige om at kaste efter den og kastede i flere nætter. Den sidste nat kom de til en stor jærnbunden kiste med store jærnhåndfang i. Når de så tog i de håndfang og let-

tede op og ned med kisten, kunde det skrabe derinde ligesom af sølv- og guldstykker. Ved de nu kom til at ville have den op, var det, ligesom en kokkemand stod og galede oppe på höjen En af dem tykte, det var sært, at en kok stod der ved nattetid, og kravlede op for at se efter den. Da var det for ham, som Hundsbæk stod i lys lue. Så sagde han: »Se, nu brænder Hundsbæk«. Dermed var det hele forbi, og kisten sank. NIELS LI.

2299. I *Tvehöje* på *Døstrup* mark er en stor skat begravet. Da de fire gårdmænd i Døstrup by en gang havde fået i sinde at grave skatten op, drog de derop og kom så vidt, at de kom til en stor kobberkjedel fuld af sølv og guld. Men da de vil trække den op, seer de, at alle fire gårde står i lys lue. Mens de så efter det og begyndte at løbe, så lukkedes höjen igjen, og kjedelen forsvandt. Da de nu var blevne visse på, at der var en stor skat der, så begyndte de på arbejdet igjen på fastende hjærte uden at tale og för solopgang. De kom og straks til kisten og fik fat i hanken og vilde til at tage den op, så kom der en sort kok og dandsede om på randen af kjedelen og gav en utålelig stank fra sig. Mændene tog til næsen, men sagde ingen ting. Men en dreng, der var kommen til stede af nysgjerrighed, sagde: »Fy for Fanden, hvor han fiser.« Straks sank kjedlen, og ingen har set den siden.

J. V. NISSEN, RAMTEN.

2300. Her ude på *Mårholm* i *Tåning kjær* der var folk i mening om, at der var gravet en skat ned, og der stod lys og brændte. Der taltes jo om det, og den vilde jo godt prøve at grave, og den vilde godt prøve det, men der var nogle gamle mænd, der advarede dem for det, for der havde været prøvet at grave der för, og de var altid komne ravgalt fra det. Men der var lige vel mening om, at der var en stor skat, og det fristede jo folk til at prøve igjen. Endelig var der to, som enedes om det, og de grov et stykke tid. Det så ud, som der vilde blive noget at tjene, for de kom til en indretning som en kuffert, men i det samme kom der en stor sort kok frem, og den hoppede på ét ben omkring ved dem. De så jo på det her, men ingen turde sige noget, og de gravede videre. Da kom der en forfærdelig stor rød kok, og så siger den ene kok til den anden: »Tag du den ene, så tager a den anden.« Så siger den ene af mændene: »Nu vil vi kke være her længere«. Dermed tager de her to kokke kufferten og farer op i luften ned over marken til Justenborg efter; mændene kunde høre den store kuffert ramle ind imod en af bygningerne, og der var lige en hel ildstråle, som fulgte bag efter dem hele vejen. Så blev mændene så forvildede, at de gik hele natten ude. De vilde gå efter Tåning, men det var, ligesom det var sø og dybt vand til alle sider. Da det blev dag, så alting ud, som det havde været för, og der var ikke spor til, at de havde gravet eller nogen ting. Pengene kom vel så til Justenborg. Det var på en agerholm lige midt ude i Tåning kjær.

JENS BÆK OG MIKKEL HANSEN, LILLE-TÅNING.

2301. Sören Jensen i *Avning* havde en höj på hans mark. Så kom der en omrejsende nordmand, der hed Snot-Tammes, og han sagde, at Sören besad stor rigdom i den höj. De er jo kloge, deher nordmænd. Så skulde de ud at grave, Sören og så karlen. Skatten skulde være i en kjedel og ligge under en stor sten. Allerbedst som de graver, går det rent ravgalt. Der kom en kok kjørende med et læs torn, og Sören udbryder: »Å nej, sikke den jen!« De var allerede komne til kisten, men nu sank den længere ned, og det hele var omsonst. RASMUS HORNBÆK, BENDSTRUP.

2302. Tre mænd fra *Avning* var komne i tanker om at ville op og grave i den melder *Porsbakke*, der ligger lidt til nordöst for kirken, for at finde guld i den. Den ene af dem var nu sådan et fjols, og de andre formanede ham til, at han endelig ikke måtte snakke. Da klokken blev 12, begyndte de at grave. Endelig kom de til noget, men i det samme begyndte den mand at grinne så svært. De andre så meget nysgjerrige på ham, som om de vilde sige: »Hvad er det?« »Ja, nu har a set meget i mine dage, men aldrig har a set en vogn med fire kokke for, og den kom kjørende ned her.« — Så var det hele forbi. En anden gang vilde de og prøve det og gik ind til en skomager for at få ham til hjælp, men han vilde ikke med. Så gik de selv derud og begyndte at grave, men fandt den nat ikke andet end et råddent hestelår. De tog det lige godt med og smed det på hjemvejen ind ad forstuen til skomageren for at gjøre ham den tort. Men om forladelse, næste morgen var det blevet til det pure guld.

RAS THOMSEN, HVILSAGER.

2303. I ruinerne af *Visborg* skal findes nedgravet en skat. Nogle mænd gravede efter den og var allerede nåede så vidt, at de kunde se en stor kjedel, men i det samme kom »Visborgmanden« kjørende i en vogn forspændt med pommerkokke. I det han kjører forbi, giver han den ene pommerkok et slag med pisken, så fjerene ryger af den: »Da skal a love for, te den fik et ordentligt dask«, siger den ene mand. Öjeblikkelig sank kjedelen med skatten dybt i jorden. EFTER RAS DAM. N. P. OLSEN.
Sml. J. F. VIII, 28.

2304. De *Kolby* bønder grov efter en skat i *Visborg* bakke, og da de kom så langt ned, at de nåede til skatten, kom der en karét kjørende med syv hovedløse haner. En af dem sagde nu: »Det var da Fanden til karet her kommer kjørende.« Så sank skatten, og de fik ikke mere at se. METTE PRINTZ, NORDBY.

2305. I *Klim* sogn var der nogle mænd, som fik i sinde at grave en skat op på Klim rimme. De red af sted ved nattetid og så lys foran dem. De red hen til lyset og kastede en kniv deri. Derpå red de hjem igjen efter et værge at kaste op med, og de talte ikke et ord til hinanden fra den tid, de havde smidt kniven

i. Så kastede de, og ligesom de kastede, kom der så meget skidteri om dem: hunde, ræve og alt, hvad ledt var. Det var ikke nok med det, for så syntes de, at kirken var tæt ved dem, og at den vilde vælte på dem. Men de vedblev at grave alligevel. Endelig syntes de, at deres kvinder kom hen til dem, men de lod sig ikke forstyrre og kom til kisten. Så rykkede de den halvt op, men da var der en, som sagde: »Nu i Jesu navn, så overvandt vi det endda, hvor galt det end har været«. Da sank kisten igjen.

NIK. CHR.

2306. På den vestre side af *Brattingsborg sø* har endnu til for en del år siden ligget en sten, hvorpå stod en mængde skrift med store bogstaver, som ingen kunde læse, og på denne sten brændte jævnlig et lys. To unge karle i byen fik en aften i sinde at ville grave ved stenen, hvor de troede at finde en skat. De kom også så langt, at de fik en vægtstang under den, men på samme tid syntes dem, at vejen, som gik der forbi, vrimlede af rejsende, hvorfor de af undseelse ophørte med arbejdet til en anden gang, og fordi det kom dem sært for med de mange personer på vejen på den tid af natten. Om anden dagen, da de vilde fortsætte arbejdet, var stenen forsvunden og har senere ikke været til at finde.

R. H. KRUSE.

2307. Under *Kalvø slot* skal der ligge gjemt en stor skat. Flere havde prøvet på at drage den frem, men forgjæves, da dragen, der vogtede den, al tid fik dem vildledt. Omsider fattede dog et par modige mænd fra *Rønde* (Bregnet) den beslutning at ville finde skatten, men aldrig så snart var de komne godt i lag med arbejdet, för de ved at se op på landet opdagede, at deres by stod i lys lue. I en hast smed de spaderne og ilede hjem ad, hvor de fandt alt ved det gamle. Endnu en gang blev de narrede, men tredje nat, da de atter grov, kom de dog så vidt, at de fik hanken på en stor kjedel at se, og da de mærkede, at den var fuld af penge, greb de fat på den og vilde slæbe den bort, men lige i det samme slog dragen en sådan vind fra sig, at det var dem umuligt at være der for lugt, hvorfor den ene så udbrød: »Det var da en Fandens ilde lugt.« Men i det samme sank kjedelen fra dem.

L. N. HOLST.

2308. Min oldemoders fader og så en anden mand de skulde til at grave *Træhöj* ud ved *Halling* skov. De fik den også jævnet, men da de hørte noget, der klingrede, grov de længere ned og kom til den pæneste kiste. Ved de så kom til den, tænkte de: »Hvordan skal vi nu få den op?« De får rebe på den og får også den ene ende lettet, så det fik luft. Da kommer der en kok op ved kisten og den letter det ene lår og slår en stor vind. De giver sig så til at le over det, og så synker kisten igjen, og det er dem nu ikke muligt at tage den.

PEDER JONSEN, TORSAGER.

2309. Om en höj sønden for *Lejrskov* by ved navn *Bredhöj*

er sagn om, at de har set lys på den, og så kunde det ikke fejle andet, end at det var en skat. To mænd går derop med redskaber og graver løs og kommer så til en fast gjenstand. Da de banker på den, hører de, det er et skrin, og at det klinger i den. Den ene hugger jærnstangen ned på den, og den anden kaster öjet op og ser en stor ildebrand. »Det ser da jammerligt ud, hele Lejrskov by brænder.« Det første, han har sagt det, var hele skatten væk, og de kunde stikke jærnstangen langt ned i den løse muld, og Lejrskov by stod, som den altid havde stået, uden spor af ildebrand. KRISTEN MADSEN, GAMMELBY.

2310. Imellem *Nøtten* og *Ferslev* er en gård, der hedder *Fuglhöj*. Vesten for den nede i kjæret er så mange høller, og i én af dem er en skat skjult. Så gik nogle karle derned en aften og vilde trække skatten op. De havde reb med og var også heldige nok til at få det om den. Da de havde fået kisten næsten op, siger den ene: »Ak, Nøtten står i lys lue!« Så sank den igjen, men håndtaget beholdt de, og det blev sat på Ferslev kirkedör. Det var i form som et løvehoved og er senere blevet sendt til Kjöbenhavn. TESTRUP HÖJSKOLE.

2311. En gammel mand, der boede i det sted, som ligger lige under *Dyret*, grov efter skatte i bakken, for han havde hørt, at der skulde ligge en skat der. Han kom også til en jærnbeslagen kiste, og der stod specierne på kant i den, og den var stoppet helt fuld. Så gav det et dybt suk, og han blev bange og gav et skrig, og så sank skatten igjen. HANS MAND, PILEMARK.
Sml. nr. 2240.

2312. Oppe norden for *Höm* ligger en lillebitte höj, som kaldes *Ulvhöj*. Man sagde, at deri lå gjemt en skat, og mændene i byen blev da enige om at grave den op. En nat begyndte de på arbejdet og kom også til en kobberkjedel. I det samme kom en af dem til at se efter byen og sagde da et ord. Men dermed var kjedelen forsvunden. HANS NÖRGÅRD, HÖM.

2313. På Håjkjærsbakken (eller måske det var nede i kjæret) har de gravet efter penge. Da de kom så nær, at de så kjedelen, kom det dem for, at Peder Smeds gård brændte, og så snakkede de med hinanden om ilden, og nu forsvandt kjedelen.
KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.
Sml. nr. 2361.

2314. *Elkjær* mænd vilde en gang have skatten gravet ud af *Dronningshöje* norden for Elkjær . . . byen i lys lue.
LAVST MIKKELSEN, GRENE.

2315. To mænd kastede i en dejs vesten for *Stenum*. De kastede i mange nætter, og det flyttede sig . . . .
JENS LADEN, LINDERUP.

Mærk. De foregaaende og efterfølgende sagn (afd. 6 og 7) må sammenlignes med I, 68—74 (nr. 1160—1269) og II, 9 (nr. 122—144).

7. Dragen eller hunden på skatten.

2316. Beboerne i *Lørslev*, Ugilt sogn, vilde en gang grave *Stovhöj* ud, som ligger i lilbjærge. De havde til sine tider set en drage hæve sig op over höjen om natten, omgiven af ildsluer Så kom de til en kiste, og straks var alle mand i færd med at løfte den. Endelig havde de den ved gravens rand, men en kone, som også havde ved, var uforsigtig nok til at råbe: »Hold nu fast.« I samme öjeblik faldt kisten fra dem, og de beholdt kun en hank af den. Fra dragen hørtes nu en røst:

»Nu er a 15 alen nede i jorden;
må a int i Stowhöw blyww,
skal I åller mæ å Sørup sø dryww.«

Denne sø ligger omtrent en fjerdingvej sydöst for Tårs kirke. Imod ondt vejr skal dragen kunne sees i søen som en lysning.

G. P. ANDERSEN.

2317. De var ved at grave *Stovhöj* ud på ilbjærge. Så kommer de til en kiste med håndfang i hver ende. Da den næsten var oppe, vilde en af dem spytte i hænderne, og så sagde han: »Hold en smulle, mens a tager bedre ved!« . . . . . Dragen rejste til sidst i slangegang op af höjen og var som en gloende læssestang. Så sagde den: »Må a endt i Stowhöw blyww, så skal I mæ åller å Sjørup sø dryww.« JOKUM KRISTENSEN, SÆSING.

2318. I Stovhöj, toppen af Ilbjærge, lå en drage på nogle penge. De grov efter dem. »Tag nu ved, så har vi dem.« Så flöj dragen op med de ord:

»Må a ent i Stovhöw blyww,
så skal I mæ aldrig å Sjørup sø dryww.«

En kone fra Sørup så dragen komme flyvende. Han var så lang som en læssestang og helt rød, og han satte ned i søen med skatten, ret te det præsede. MIKKEL LARSEN, TÅRS.

2319. Det var i *Ilbjærge*, der var en tre, fire om at grave efter en skat. De grov, til de kom til en voldsom tung kiste. »Tag bedre ved!« Dragen flöj så til Sørup sø. KLÆSTRUP.

2320. Der stod lys på en bakke ved *Höjring*. Så gav de dem tiende til at grave efter skatten. Endelig kom de til en stor kiste og fik rebe på den. Da den så kom noget nær til det øverste, siger der en: »Hold nu godt fast!« Da slap ringen af, som rebet var på, og kisten sank ned igjen. Men dragen sagde:

»Kan jeg ikke her i Höjering blyww,
så skal I mig aldrig af Bavnhöj dryww.

Bavnhöj er på Høgsted mark. Men nu gav de dem til at grave der, og dragen måtte atter flytte. Så sagde han:

»Kan jeg ikke her i Bavnhöj blyww,
så skal I mig aldrig af Sørup sø dryww.«

Sørup sø er i Tårs, og der er han endnu.

MOGENS KRISTENSEN, GULDAGER.

2321. Der er en höj tæt norden for Hjörring, de kalder Stovhöj; der var dragen i. Den rugede over en jærnbeslagen kiste med en ring i hver ende, som stod fuld af penge. Men den skulde graves op tiende. De blev ved at grave så længe, til de kom til dragen, og så flöj hun ud med de ord:

»Dersom a må int i Stovhöj blyww,
så skal di mæ aldrig a Goorbo sø dryww.«

Hun havde en lang guldhale efter sig. Men folkene blev ved at kaste, indtil de kom til kisten. Da de havde den halvt oppe, blev de så fornöjede ved det, at den ene af karlene sagde: »Da fæk wi minsæl endda bowt mæ å fo e åp.« Men det var for tidlig, de ord kom, den ene ring slap af enden af kisten, og den sank ned igjen. Siden har de aldrig kunnet finde den. Den ring skal findes i Kathrine kirke oppe i tårnet og kaldes Höjring. Derefter har Hjörring fået navn. JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER. SØHEDEN.

2322. Det ene håndtag slap af kisten, og der hørtes en røst op af hullet:

»Di Jywsenhi borger di lejt efter guld,
men endnu står kisten i Jebjærg fuld.«

Sml. nr. 2251 og 2252.

NIELS MØLHUS, SKJÆVE.

2323. Nogle mænd fra *Rønde* var en gang ude at grave efter en skat. Første gang brændte deres huse, anden gang brændte kirken. Tredje gang kommer de til håndtaget af en kobberkjedel. Der ligger en drage på den, og den slipper en vind. Så slipper de.

Sml. nr. 2306.

2324. Konen fra *Vindbæk* (Vienbæk, efter: vidier) gik til Elling kirke en nytårsmorgen — hvad årstal det var, det véd a ikke. Så blev hun vaer på hendes kirkegang, at der sad en sort höne i en kobberkjedel ved Remmen tæt ved, hvor Remmens mølle står. Den sad der og rugte. Så tog hun et uldent törklæde af hendes hals og lagde ved siden af kjedelen og tog hönen og satte derpå. Dernæst tog hun et par nævefulde af de sølvpenge, der var i kjedelen, og svöbte ind i hendes törklæde og satte igjen hönen forsigtig i kjedelen. Så sagde den: »Havde du ikke taget mig så let og sat mig så net, så havde du ikke fået det, du fik at gå med.« Siden har der været velstand og dygtig penge i Vienbæk. Den gamle kongevej har gået igjennem Höjremmen vestlig for den nuværende Skagens landevej, og der var det, hun gik ad den vej.

NIELS MADSEN, BRATTEN.

2325. Der var en mand, der havde på sin ejendom en höj, som lå tæt ved en vej, og på den kunde de tit se lys om aftenen, ja, de mærkede endog somtid noget sort gå og fusle omkring ved den. Så solgte manden en part af ejendommen, men beholdt selv et stykke, som den höj var på. Den ny mand får også at se en nat, at der stod lys på höjen, og han havde et par gange för været med til at tage penge af sådanne höje og var forsögt i den ting. Han går da hen til den anden og siger: »Hør, mand! du er vist rigere, end du véd af at sige.« — »Hvordan mener du det?« — »Jo, det er den höj; a har set lys på den, og der må være guld, som skal for dagens lys.« — »Ja«, siger manden, »måske det er din mening, at der skal kastes efter det, a har tænkt på det samme, men a har flere gange set noget sort fusleri der omkring, ligesom det kunde være en hund, og derfor tör a ikke komme i lag med det, a er ræd, det er den Slemme selv.« — »Ja, det skal a nok få magt med, lad os give os til at kaste den første nat, det bliver godt vejrlig.« Det bliver aftalen, og manden, der ejede höjen, fortæller det til sin kone. Så siger hun: »Han er klogere, end du er, du skal passe på, han narrer dig ikke og får pengene.« Nu gik der nogle aftener hen, og manden begyndte at blive lidt mistænkelig ved den anden. Han går da op til höjen om dagen for at se, om der var kastet i den, men det var der da ikke. Så taler han til den anden, om det var hans mening at få höjen kastet ud. Ja, det var, men det havde ikke været vejr til det, det gjaldt jo om at kunne gå det igjennem, når en fik det begyndt. Så et par aftener efter kom han, og de kastede et stød. De kom til en stenkiste, der var sat op af ene kampesten, og derunder var et skrin. Men der lå en bitte sort hund på skrinet med en nøgle i kjæben. Naboen tog nu et silkeklæde af sin lomme og bredte det ud ved siden, tog så lempelig ved hunden og lagde den på det. Derefter tog de skrinet, men frygtelig tungt var det, og de måtte give pust. Som de så tog ved igjen og vilde af sted, sagde hunden: »Havde du ikke taget mig så lettelig og lagt mig så blödt, så havde du ikke kommet så godt fra det.« De bar nu skrinet hjem og skulde til at se, hvad der var i det. Nøglen havde de glemt at få med, og det var rede til at gå dem på med at få skrinet op, men endelig havde de den fornöjelse at se pengene vælte ud af det. Nu skulde de jo deles, men de vidste snart ikke hvordan, den ene tykte, den var nærest til den störste part, og den anden gjorde også. Så siger konen: »Da kan a sige jer råd til det, træk lod om, hvem der skal have de to parter!« Det skete, og så blev de rige begge to. FILIP MIKKELSEN, RIND.

2326. I *Skjærn* sogn ligger gårdene Nörholt og Brovang. Mange havde set lys på Nörholts mark, og det var en almindelig tale, at her var en skat begravet. De to mænd havde tit talt om, at de vilde gjøre et forsøg på at finde den, og en aften skulde da den ene stå i Nörholts gård, medens den anden gik efter lyset, og så blæse i en flöjte, når han nåede det, ti lyset forsvandt for

den, der nærmede sig, men skinnede lige klart for den, som stod i afstand. Niels Brovang gik så med en stok i hånden, og da han hørte flöjten, stak han stokken i jorden. Kort efter kom Niels Nörholt og hans pige med spader og skovle, og så grov de med stor iver. Endelig stödte de mod noget hårdt, og det viste sig at være låget af en kasse. Den ene sprang nu ned og fik fat i en lådden hund. Af skræk vilde han straks have løbet sin vej, men pigen var mere modig, hun tog sit törklæde af hovedet og bredte på græsset, løste sit forklæde af og greb om hunden med. Så sagde den, da hun havde lagt den på törklædet: »Fordi du tog mig så godt og lagde mig så blödt, skal du have lov til at tage skatten.« Nu gik hun atter ned i hullet og fik fat på en kande så tung, at hun næppe kunde løfte den op. Derefter lagde hun igjen hunden på sin plads, og de kastede hullet til. Da de kom hjem, viste det sig, at kanden var fuld af guldmønter. Så delte begge gårdmændene dem imellem sig og gav pigen en lille sum for hendes udviste mod. NIELS BØGESKOV, ASKOV.

2327. Der var et sted oppe i *Næsborg* sogn, hvor der brændte lys over penge om natten. En aften gik manden, der ejede marken, hen og gravede og kom også godt nok til dem. Der var også en af de her gamle kobberkjedler helt strygefuld; men der lå en sort hund oven på dem. Så trak manden af sin tröje og lagde den ved siden af kjedelen og tog hunden og lagde på tröjen. Dernæst hældte han pengene af kjedelen og satte den ned igjen og lagde hunden i den, og så gik han med pengene. Da han så var kommen et stykke derfra, råbte hunden: »Havde du ikke taget mig södt og lagt mig blödt, så skulde du have fået et par svedne fingre at gå fra mig med!« Så kunde manden høre, hvem han havde med at gjøre, men han så sig ikke tilbage; havde han gjort det, havde »skarnet« nok gjort én ting ved ham, men der havde vel sagtens en givet ham underretning om, at han ikke måtte gjøre det, om han hørte noget. Manden fik pengene, og dem havde han nok også behov, men siden den tid har der aldrig manglet penge i gården. N. SÖRENSEN, LØGSTØR.

2328. Der var et gammelt jorddige vesten for *Fussing*, de kaldte det Hummelgården, og der stod et lys og brændte om natten. Min faders morbroder var skovfoged og gik og så på det. Så fik han noget redskab gjort tre torsdag aftener i træk og tager hans hjulbör og går derned. Det skulde nu være tiende. Han kaster så til en grubekjedel, og den var fuld af ene trekantede sølvpenge. Men der lå en hund ovenpå kjedelen. Så havde han en gammel grå frakke, og den trak han af og lagde hunden på, og så tog han kjedelen. Anden dagen gik han ned og så efter, men da var hunden væk der, og kjolen lå der godt nok. Da han var død, arvede a min Gud 11 rigsdaler af deher penge, og han var endda bleven narret 1400 daler fra af dem.

VOGN PEDERSEN, VRIDEL.

2329. I en af de vestre sidedale til *Fosdalen* ligger der en stor sten, og under den har de sagt, at der skulde være en gryde fuld af penge. Der var nogle, som prøvede på at grave efter den, og de kom også til den. Der sad en lille hund på pengene, men den brød de sig ikke om, og de halede godt op. Da de nu havde allerbedst ved, råbte den ene mand: »Nu skal du holde ved!« Dermed var pengene borte. FREDERIK HENNEBERG, UNDERLIDEN.

2330. Skatten i *Dagbjærg dås* . . De kom til en kjedel med to ører, og derpå lå en lille hund. Så trak den ene af sin frakke og lagde den på. Derefter løftede de kjedelen. I det samme kom en kok trækkende med en svensk harve. De holdt godt fast. Den ene kom til at se op, og så siger han: »Å se, nu brænder hele Dagbjærg by!« Da sank kjedelen, men de holdt så godt fast, at den ene af mændene beholdt det ene øre.

DYRLÆGE CHRISTENSEN, V.-BRØNDERSLEV.

2331. Der lå en sten på *Ammidsbøl mark* tæt ved krattet, og der blev 51 læs sten af den, da den blev kløvet. De blev lagt under en gård i Rugsted. På den sten brændte et lys hver eneste nat. En gammel kone, de kaldte æ Vendelbokone, hun gik en gang med en sti, der førte gjennem krattet, og hun sagde, at hun så en sort hund ligge på stenen. Ingen turde længe vove at grave ved den, men det turde Jens Andersen og hans sön Povl Hansen i Bredstengårde. De grov skatten op om dagen, som mig og Jon vilde til det om aftenen. Det var Jon, a var ved og fik mit ophold, han var kommen fra Bække. Men vi kom for sent. Vi kunde se, det havde været et stort jærnbundet skrin, og jærnbåndene var endnu tydelig kjendt i leret, for der var lerunderlag. De folk blev så rige, te det var umådeligt. V. UDSEN, AMMIDSBØL.

2332. På *Øland* mark var et sted, hvor man sagde, at der hver st.-Hans aften skød en kjedel op af jorden fuld af guld og skatte, og ovenpå den lå en lille sort hund. Så var der en mand, der var kommen i forlegenhed, han skulde af med hans landgilde, og han havde ingen penge. Det hørte hans lille datter, og da hun nu vidste af den skat at sige, og det igjen blev st.-Hans aften, så gik hun ud på den plads, hvor kjedelen skød op, og ganske rigtig stod den der, og den lille sorte hund lå ovenpå. Så tager hun og løser sit forklæde af, svøber det om hunden og lægger den pænt ned på jorden, tager dernæst så meget af skatten, som hun tykte, og lægger hunden op igjen. Den siger så: »Havde du ikke taget mig så södt og lagt mig så blödt, skulde du ikke have kommet sådan fra det«. L. N. BERTELSEN.

2333. En gammel kone i *Mollerup* havde en ko, og den skulde hun trække ud i marken. Så kom hun om ved en kalv, der lå på nogle trækul. Da tænkte hun: »Der skal a knibe mig et forklædefuld kul«. Da hun så kom tilbage, tog hun kalven og lagde den på noget halm, der lå ved siden af, og begyndte så at skrabe i forklædet. Da hun vilde nu til at af sted, siger kalven: »Havde

du ikke taget mig så södt og lagt mig så blödt, så skulde skam have taget dig«. Så rendte hun hendes vej og tabte de halve af kullene, for hun blev jo ræd, da kalven gav sig til at snakke. Da hun kom hjem, tog hun dem og smed ind på ilden i skorstenen, og da blev det til penge. Så vilde hun tilbage og samle dem op, hun havde tabt. Men de var væk, og kalven var også.

KRISTEN NIELSEN SKRÆDER, SKALDEMOSE.

2334. En karl havde drömt, at der oppe i Salling på en grön plet i *Lodal* stod en kjedel med penge. Han rejste efter det og fandt også pletten. Der sad en lille sort hund på kjedelen, og han trak af hans vest og satte hunden på. »Var det ikke, du tog mig så sødelig og lagde mig så blødelig, så skulde du ikke ha' sluppen, som du slap.« Så tog han pengene og rejste med.

METTE MARIE ANDERSDATTER, LUNDGÅRDS MARK.

2335. Der er en dal i *Haderup*, hvorigjennem ingen ret vel kan kjøre, når solen er gået ned. En mand kom en eftermiddag kjørende og skulde der igjennem. Han piskede på hestene, men nåede ikke igjennem, för solen gik ned. Han blev slået af vognen og så en stor sort hund, der syntes at ville gjøre ham fortræd, I sin store angst råbte manden: »Gud hjælp både mig og dig!« — »De ord skal du have tak for«, sagde spøgelset, »dem har jeg nu gået og ventet på i 300 år.« Så viste den manden en stor sten og bad ham grave ned derved næste dag, så skulde han blive en holden mand. Han gjorde det også dagen efter og fandt en kjedel fuld af penge.

A. H. POULSEN.

2336. I *Torslev* sogn i en gård, der hedder *Skavange*, der brændte et lys inde i laden ved siden af en bjælke, og det sagn havde gået længe, at der på det sted var en skat gjemt. Endelig var der tre gårdmænd i sognet, der bestemte sig til i al hemmelighed at undersøge den ting. De listede sig så ind en nat i denne mands lade, hvor lyset stod, og fandt også en stor kobberkjedel, da de havde gravet lidt, men der sad en stor sort höne på låget. Den løftede de helt varlig af, og så tog de kjedelen op og satte hönen ned i hullet igjen og fyldte det efter. I det samme lød der en röst op til dem: »De penge skal I ingen fornöjelse få af.« Men det brød de dem ikke om, de tog pengene og delte dem. Siden var der heller ingen velsignelse for de mænd, den ene gik fra forstanden, og den anden blev så ussel fattig, og den tredje kom også galt af sted; hvad det var med, kan a ikke huske, det gik dem kort sagt ilde alle tre. Kjedelen beholdt den ene af dem, han var fra Vangkjær, og den kjedel skal stå på deres loft endnu.

KRISTIAN SÖRENSEN, SVENNUM.

2337. Ligeledes kunde der på *Skjærsø* sees en broget hund med krands om halsen gå frem og tilbage langs stuehuset om aftenen og om natten. Der mentes, at den gik og passede en stor skat,

som en rig herre, der ejede Skjærsø, havde nedgravet. Karlene bad ejeren af gården, om de ikke måtte følge med og se, hvor hunden gik hen, men det vilde han ikke tillade.

ANE NIELSEN, LISBJÆRG TERP.

8. Guldskibe og guldvogne m. m.

2338. *Store-Stolshöj* og *Lille-Olshöj* i *Nødager* er lige så rige som hele Danmark. J. RICHTER, RINGIVE.

2339. Den midterste af de tre store höje ved *Tise* kaldes *Guldbjærget*. Et guldskib strandede en gang her, sandet føg til rundt omkring, og således blev höjen dannet. NIK. C.

2340. I *Guldbjærg* syd for Tisse kirke, der er nedgravet et guldskib ladet med guld, og der er kun en digetörv tyk til masten. Der har været gravet efter den flere gange.

JOHANNE MARIE KRISTENSDATTER, UGILT.

2341. I Tise bakker skal der stå et guldskib. De kalder det Guldbjærget, der hvor det står. Masterne skal stå så höjt oppe, at der kun ligger en digetörv over dem. Vi gjorde hove til Hammelmose, og når vi skulde derud efter fyld, blev det os sagt, at vi ikke måtte støde for hårdt eller grave for dybt for ikke at gjøre skade. JENS STEN, S.-SALTUM.

2342. *Hjælpensbjærg*, beliggende i Kobberø, Sydty, har oven på to knolde eller småhöje. Bakken skal dække et skib med gyldne skatte. Masterne dækkes af knoldene. N. P. JENSEN, HASSING.

2343. Oppe mellem Kobberø og Randrup i Sydty er der i heden en stor kjæmpehöj, der hedder *Hjælpensbjærg*. Ved den er der den mærkelighed, at der paa den ene side næsten oppe ved toppen er en kilde, som sjælden — nogen siger aldrig — bliver tör. I ældgamle dage, da vort fædreland var hærget af fjender, samledes alle de kostbareste skatte sammen i en af landsdelene, og disse kostbarheder blev ladede på et skib, som sejlede med dem ind i Limfjorden. Men da skibet var kommet ind i det inderste af en smal bugt eller et vandløb, sattes det paa grund, og folk samledes i store skarer og kastede en höj op, der var så stor, at den helt skjulte skibet. Man kaldte så höjen Hjælpensbjærg, og det var folkets mening, at når Danmark en gang rigtig blev stedt i nød, da skulde höjen graves ud, og skatten bringes for lyset til fædrelandets frelse. Der skal da graves ind i nordsiden af höjen, sådan at solen ikke kan skinne ind i åbningen, og når de så kommer til skibet, så sidder der en konge på en guldstol ved et guldbord, og det første, der må gjøres, det er at rive stolen fra ham, så er magten taget fra ham, og så har man adgang til skatten.

L. N. BERTELSEN.

2344. I *Serritslev* sogn er der en höj, som kaldes Långdejs. I den skal der være en guldstol. NIK. C.

2345. Der skal stå en guldplov i en höj, vi kalder *Storehöj* oppe i *Kjelstrup* hede. En mand i Kjelstrup vilde have haft den kjørt ud, men det blev ikke fuldført, han fik blot et stykke af den ene side. Gamle folk har hørt, de har hamret der inde.

MORTEN OVERGÅRD, KJELSTRUP.

2346. På *Ormitslev* mark ligger en höj, som hedder Kongshöj. Der skal ligge en guldnøgle i den, som kan lukke Ashöj på naboens mark op, hvor der ligger et stort kostbart guldbord. Det fik man en gang at vide af en trold, som blev fanget på Fyen og ført til Kjöbenhavn. Han sagde, at han var født i Kongshöj. CHR. R.

2347. Omtrent 500 alen öst for Menstrup ligger *Elmebjærg* eller *Menstrup bjærg*. Der fortælles, at oppe på bakken under en stendysse, som nu er ryddet væk, ligger skjult et guldbord. Ejeren skal en gang kjøre sin plov i stykker på det, men så skal han jo finde det og blive så rig, at der ikke skal være ende på hans rigdom. Mine forældre ejer det stykke af bakken, hvor skatten skal ligge skjult. ANNA LARSEN, MENSTRUP.

2348. I höjen i *Jelling*, hvor Gorm den gamle ligger begravet, er der også en guldkalv, som man nok kan finde, hvis man vil grave tre alen længere ned end jordens overflade. P. K.

2349. En mil nord for *Hagenskovs kloster*, det nuværende Frederiksgave, skal der være nedgravet en guldhest. Tillige siges der, at en mand skal sætte to sorte tvillingkøer af en bestemt alder for en plov, og under plöjningen med dem skal han finde guldhesten. Der har for en del år siden boet en mand her på egnen, som havde to sorte tvillingkøer, men han havde solgt den ene, för han hørte sagnet om, at guldhesten skulde plöjes op. Han gjorde nok et forsøg på at få den solgte ko tilbage, men den var da atter solgt til en slagter og kommen af med livet. Men trods den fortælling om de sorte køer er der dog mange, som har villet prøve deres lykke med spade og skovl. Til eksempel kan man nævne kong Frederik den syvende, der under sit ophold på Frederiksgave lod gjennemgrave mange kjæmpehöje her på egnen, blandt andre flere i Fogelunds skov i Gamtofte sogn på det sted, hvor man antager, at Palnatokes gård har ligget, ikke at tale om Bohöj i Flemløse sogn, hvor han lod folk arbejde i flere måneder.

MORTEN ROSENKJÆR.

2350. Oppe ved en mergelgrav på *Kragelund* mark, Bække sogn, har ejeren af Skjødegård udlovet kost til to mand i en måned for at grave efter den skat, han mener skal være der. Der skal nemlig efter gammel snak stå en guldhest og en guldslæde. Men ingen tör vove det, og der tör heller ingen gå over den

mark om aftenen. Alle folk går vild der. Skatten skal være i en stor sort höj, der kaldes Snogehöj.

ANE MARIE PEDERSDATTER, EGHOIT.

2351. I *Strellev*, et par mil norden for Varde, fandt en bonde da han kjørte til mølle, en lille guldvogn, fire tommer höj og ti tommer lang. I samme höj skal der have været gravet af byens folk, men da de var midt i arbejdet, stod byen i lys lue.

N. J. TERMANSEN.

2352. På *Uggerslev* mark i *Rørby* står ved en höj en tjørnetorn, og derunder skal dybt i jorden ligge en guldvogn. Mange har forsögt at grave efter den, men uden at have haft lykke dermed. To mænd var en gang komne så dybt, at spaden stödte imod et skinende guldhjul. Da hørte de en hane, der gol på höjen ved siden af dem. For at se efter hanen lod de spaden hvile og så nu Rørby stå i lys lue o. s. v. To andre mænd så en hare springe forbi.

A. N.

2353. Præsten i *Jandrup* lod en gang en höj udskjære, og deri fandtes en lille guldvogn. Da rygtet om fundet udbredte sig, blev vognen ham affordret, ti hvad der fandtes i jorden, tilhørte kongen. Præsten gav dog ikke slip på byttet, men lod en lignende vogn gjøre af tombak og gav i steden for. Han såes siden med en guldbrystnål, der var gjort af vognens fire lundstikker.

H. M. IVERSEN.

2354. På bunden af en mose på *Sorring mark* skal der ligge en karet fuld af sølv og guld og andre kostbarheder. Det skal have været en gang i krigstid, at denne vogn med fire sorte heste er kommen ud i et morads, der har været, hvor nu mosen er. En kone har en gang mödt fire sorte heste der ved midnatstid, og man har og tit set lys brænde der på dette sted.

S. J.

2355. I gamle dage, da *Skareklit* ikke var så utilgjængeligt som nu, var der en konge, som, da han skulde i krig, samlede sine skatte sammen og gjemte dem i et meget stort guldfad, som han nedgravede på toppen af Skareklit, men da han kom tilbage, havde Vesterhavet gjort klippen utilgjængelig, hvilket den siden den tid har været, og kongeskatten ligger der endnu urört.

NIELS KJÆR, TRUNDERUP FRISKOLE.

2356. Bønderne i *Asserbos* omegn siger, at Danmarks, Norges og Sveriges kroner findes under Asserbo slots ruiner. Og hvis de ikke er her, tilföjer de, så ligger de under Frederiksborg slot.

BÖRGE JANSSEN.

2357. Efter gammel snak skal der være en guldkaret be gravet i *Vestergårds* ejendom i Nörre-Vrå nede i deres enge vesten for gården imod Smidstrup ejendom. Den skal være kjørt derned for at forvare den for fjenderne.

JOHANNE KATRINE MADSDATTER, BARHOLT.

2358. *Helvedgård* på Als blev til Österholm, da Hertug Hans kjöbte gården. I gravene omkring slottet skal ligge en guldkjæde, som tilhørte Thomas Sture (den sidste Sture) og den er så lang, at den kan række omkring hele Als. GÅRDEJER KNUDSEN, LYSHOLM.

2359. På min faders mark ligger to höje, der kaldes *Kaphöje*, og i nærheden af disse en bakke ved navn Kistel, hvor der går og altid har gået spøgeri. I den störste og sydligste af disse Kaphöje har en Nordmand, der gik omkring som tigger, spået, at der ligger syv pund guld. Og det troes fuldt og fast af mange, ti Nordmændene var meget kloge folk, og de har erhvervet sig stor respekt hos de gode gamle Jyder for deres klogskab og store indsigt i meget. JEPPE JENSEN, ÅKJÆR, FLY.

2360. I *Tirslund krat* ligger en stor sten, som skal hvile på en jærnrist. Man mener, at der ligger en skat under den. Stenen er vel hen imod en snes alen i omkreds og en fem, seks alen höj. Den har en fjern lighed med et hus. J. M.

2361. Der er en bakke norden og östen på landet, som kaldes *Håjkjærsbakken*, og på den östre ende af den står en gammel tornebusk. Der var spået af, te en fra den österste gård her östen for byen, skulde finde sin lykke under den busk, om også det skulde gå ud i tredje og fjerde led. Men endnu er der ingen ting fundet. KRISTEN NIELSEN, LUNDØ.

2362. Min farbroder, som jeg er opkaldt efter, boede ovre i *Revsing* nær ved Revsing sø. Her i søen, fortælles der, skal en prinsesse være sunken ned med sin karm og med meget guldstads. Flere har fisket efter skatten, men kun fundet en kobbergrubekjedel, der nok er bleven nedsænket i krigens tid. Tæt ved søen ligger en lille höj, hvori man også mener, at der skal findes en skat. Vejen går lige mellem höjen og søen. Farbroder Hans Jokum gik en aften derud med en spade for at grave skatten ud. Men han nåede ikke at komme op på höjen, for der kom en hel mængde ridende på kokke, og de blev ved at ride rundt om höjen, så han blev så forskrækket, at han skyndte sig hjem, og han prøvede aldrig tiere på at grave i den höj. O. CHR. B.

2363. På en odde, der går ud i *Gudenå* fra *Svostrup* grund og norden for Sminge, har ligget en borg, og derpå har boet en mand, som hed Niels Fæjjst. Slottet var bygget på pæle, som var rammede ned i grunden, og hvorpå var lagt tværbjælker. Vi har fundet af de bjælker. Odden kaldes endnu efter manden Niels Fæjjst. Så boede der en sysselkonge omme efter Troldhöj, og en gang kom han og Niels Fæjjst i fejde med hinanden. Den sidste tabte sin guldhammer på strækningen fra odden og efter Præstholm lige tæt omme ved Sminge-Vasebro, og den er ikke kunnet fundenes siden. HANS PEDERSEN, SMINGE.

9. Kongeløsninger m. m.

2364. En kongeløsen er så stor, at når kongen sidder på sine knæ, og man hælder pengene ud over ham, og de rulrer selv ned, som de vil, så kan de helt skjule ham til sidst. Når han bliver taget til fange et eller andet sted, kan han kjøbe sig fri med den kongeløsen. SÖREN HANSEN, HÅRUP.

2365. Her oppe i en bakke, der kaldes *Skovsbjærg*, skal der være en kongeløsning, og den skal med tiden komme frem ved bakkeskridning. Der har været en gård her ovenfor byen, der kaldtes Kongegården. Den skat skal være gravet ned i ufredstid. JAKOB SNEDKER, RY.

2366. Der er en höj på *Torslev* mark, de kalder kong Gåltes höj, den er kun to agerlænger vesten for byen. Den skal være så rig, at den kan løse vor konge, når han bliver fanget. De har også kastet efter den skat, men har ikke fundet noget. KRISTEN KJELDSEN, ULLERUP.

2367. Der ligger en kongeløsning i *Silkeborg* skov, og derover står en stor eg, men den er sandet til. Så var der en mand, der kostede en hel del på at grave den ud, og de havde kastet dem så langt ned, at de var komne til roden af egen, men længere kunde de ikke komme, for lige så stærkt som de kastede, lige så stærkt skred det. De kunde bulle, ligesom de vilde, længere ned kunde de ikke komme. Min oldefader har været ved ét sted til, hvor der er en kongeløsning. Det er ved siden af en höj, og når en står på höjen og ser skråt ned på foden af den ved et vist klokkeslæt, nemlig klokken fire om eftermiddagen, så kan en se en stor firkantet sten med indskrifter på. Men det er ulæseligt, og går en der hen og vil se, så er der ikke andet end jorden. Der var også blevet kastet efter skatten, men den mand var nok så forsigtig som de fleste andre, der graver efter sådant noget, for han draget over på den sorte skole i Kjöbenhavn, og der fik han sig et blåt lys. Hvor det lys brænder, der findes der ingen skatte, men hvor det går ud, der skal en søge, der er skatten. Det beviste sig også rigtigt nok, da han tændte lyset, for det brændte alle andre steder end der, der kunde det ikke brænde. Så gav ham og hans karl sig til at kaste efter skatten, og der kom alle slags dyr og vilde forstyrre dem, for de måtte jo ikke snakke eller gå fra det. Der er jo det ved det, at en kongeløsning søkker dobbelt så dybt til næste gang, når de fåer gravet efter den og ikke får den. De havde det så vidt, at de havde ved hanken af kjedelen. Så kommer der en stor kronhjort, og den giver sig til at skrabe på hans hånd, der havde ved øksen, og så kunde han ikke blotte sig længere, men sagde: »Nej, om du er så Gamle-Erik selv, så giver a ikke slip.« Pludselig, uden at de kunde forstå det, lå karle og hakker og spader ved hver sin side

af höjen, og den var jævnet, som der aldrig var kastet der. De prøvede siden på at grave igjen, men kom ikke til skatten tiere.

PEDER JOHÅNSEN, FULDBRO MØLLE.

2368. Der var en gang en mand, som var så rig, at folk sagde, han ejede en kongeløsen. Han boede på stenslottet, der lå, hvor *Si ikeborg* nu ligger. Da der en gang var krig i Danmark, blev han også tilsagt at møde. Han vilde nu have sine penge i sikkerhed og kjørte dem så op på Guldgraverkollen, som ligger omtrent halvtredje fjerdingvej nordöst for Silkeborg, og gravede dem ned der. Derpå slog han de karle ihjel, som havde hjulpet ham med at jorde skatten, og nu drog han i krigen, men faldt, og derfor ligger guldet endnu i kollen den dag i dag.

NIELS PEDER PEDERSEN. MOLLERUP.

2369. På en af *Kulby* bylodder er en banke, som hedder *Spurvetoft*. Der skal ligge et kongeløsen, men for bjærgfolkenes skyld har man aldrig vovet at grave det ud. P. L. J.

2370. Strande-Jens fra Låsby havde hørt, at der skulde være en kongeløsning under en sten i *Vole hede*. Han gik så til kirken i Låsby og fik der fat i en stump vokslys, og så blandede han andre sager fra apoteket imellem, for at det lys, han fik så stöbt af det, ikke skulde kunne gå ud i regnvejr, inden de kom til stedet. Derefter fik han en hel del mænd fra Skanderup med sig, Anders Sörensen, Sören Væver og nogle flere, og så havde de jo skovle og spader med. Nu gik han derud foran dem med det tændte lys i hånden. Omsider gik det ud, og på stedet, hvor det skete, prak han et jærnspyd i jorden og stödte også på stenen. De skulde nu til at grave, men så stod Skanderup i lys lue, og de rendte jo efter det, men da var der ingen ild alligevel. Der blev altså ingen kongeløsning fundet, for han blev vel stående en tid, men da de andre vare løbne, kunde han ene intet udrette. NIELS KÅ, VOEE.

2371. Omtrent 1710 lod ejeren af *Benzonsdal* sine hovbønder eller trælle grave en höj ud og fandt der en rustvogn, som var så belæsset med sølv og guld, at der skulde være en hel kongeløsning, og det beholdt han for sig selv. Den höj er nu beplantet med store træer. KL. GJ.

2372. Der skal ligge en stor skat i *Ris eng* sønden Vejen, og man har sögt meget efter den, men kan ikke få den opdaget, fordi det ikke kan oplyses, hvor langt Ris eng egentlig strækker sig. Sagnet siger, at når den findes, skal den kunne betale al Danmarks gjæld. Andre fortæller: syv års skat. NIELS LI.

2373. Der var en gammel kone i *Gammelby*, hun døde 1840 og var bekjendt i vide kredse for hendes lægekyndighed og gav sig af med at kurere alle slags sygdomme. Hun havde, som hun

selv sagde, været ved æ Vesterhav og ved æ Österhav, og hun kunde også hekse, så folk var virkelig lidt bange for hende. Det fik hun egentlig skyld for, ved det, hun mumlede og spyttede og gjorde nogle af disse ting, der skulde se ud som eller hørte med til besværgelser, og så talte hun om tre torsdag aftener o. s. v. Ved siden deraf var hun en virkelig alvorlig og dygtig kvinde. Hun fortalte om noget, der en gang passerede for hende, i lag hun var en lille pige og passede kræ. I Vejen sogn skal der være begravet en syv-års skat, det har der været meget sagn om i egnen. Den skal findes ved noget, de kalder Ris eng, men ingen mennesker véd nu, hvor det er. De har dömt på, at det skal være på Jens Jakobsens mark til sydvest for vejen op ad skoven til. Skatten bestod af læderpenge med sølvnagler i. Som denne lille nu sad og prikkede med sin hjordekjæp, der var en egetvege med en klundt på enden (ɔ: et opskud af en vis tykkelse, der rykkes op med rod, det er roden, der danner klundten), så kommer hun til at prikke til kanten af en stor gryde og så også nogle af de her penge opad mod kanten. Men lige i det samme tager alle hendes kræ til at bisse, så hun måtte til at rende for at få det samlet, men hun satte hendes kjæp der og hængte hendes kyse på. Lav hun havde fået kræet i stilling og vilde til at se efter kjæppen, da kom den hoppende hen imod hende med kysen på, og stedet kunde hun aldrig finde mere. N. J. TERMANSEN.

2374. Fra dyrlæge Petersens mark til Terman Bloks vesten for vejen strækker sig en lavning, en slags enggård, som kaldes Ris eng. Her skal Danmarks skat for tre år ligge begravet.

EFTER HANS JOKUM LAURITSEN, VEJEN. O. CHR. BOYE.

2375. Der er en række höje imellem *Hallund* og *Kjølske*, de kaldes *Wolle Knøse*, de hører nok egentlig til Lunden. Der skal sidde så stor en skat i, og det hedder:

Der skal wæær så møj guld i Wol Knøøs,
te di en gång skal Danmark udløøs.

JENS MOSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

2376. En mand i *Uggerby* var ved at pikke i hans gård. Så tog han stenene af en höj i nærheden. Der kom de ved at grave efter dem til en mand, der sad med hele favnen fuld af guld. Han sagde, at der var så meget, at det kunde betale hele Danmarks gjæld. GÅRDEJER ANDREASSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

2377. På *Kalvø slot* skal en drage ligge og ruge over syv-års skat, som skal være indsamlet i Nörre-Jylland. Samme drage skal efter sigelse være gjemt nede under en stor kobberdör. Hvem som kan finde dören, kan også finde dragen med skatten.

R. H. K.

2378. Ved Kalvø slot lå en drage med ni års gammel skat og de kunde se halen af den, for den lå lige inde ved slottet.

MARGRETE JENSDATTER, MEJLBY.

2379. På *Samsø* boede en viking ved navn Espen. En gang kom han til Jylland, og i et slag, som han leverede her, faldt han. Da hans enke fik underretning herom, lod hun sine skatte nedgrave i en höj, som ligger på Tanderup husmandslodder i nærheden af havet, og höjen har derefter fået navnet *Espens höj*. Ovenpå höjen lå ind til for et par år siden en kampesten, hvori et aftryk af en hånd med udspilede fingre findes. Stenen sidder nu i et gjærde med indskriften ind ad. Skatten har så stor værdi, at hele Danmarks skat kan udredes deraf i syv år.

N. P. OLSEN.

2380. Der skal ligge en skat begravet i *Espenshöj*, der ligger ude ved Vesterstranden ved siden af Ringebjærg i Onsbjærg sogn. Den kan betale al Danmarks gjæld i 100 år. Ingen har vovet at grave efter den. HANS MAND, PILEMARK.

2381. I *Bække*-egnen går det sagn, at en sten skal findes, hvorunder en konge ligger begravet tillige med en guldhest, andre siger: en syvårs skat, og når denne bliver funden, da oprinder en gylden tid for Danmark. Ved den lejlighed, at runestenen fremgravedes, blev sagnet atter levende, men skatten hævedes ikke denne gang. A. OLRIK.

2382. Der er en höj på *Rostved* mark, de kalder *Dyrehöj*. De gamle har sagt, at der er mere guld i den, end hele Danmark kan kjøbes for. Eller: Den er dyrere end hele Danmark.

MAREN RASMUSDATTER, TORSAGER.

2383. Det er her en gammel tale, at *Debbel* og *Dyrhöj* er dyrere end hele Danmark. Dyrhöj er en mægtig stor bakke til höjre for vejen mellem Ebdrup og Rostved, og Debbel kjær er ude imellem Torsager mark og Rostved mark. Kirkevejen mellem de to byer går over Debbel bro. Nu er kjæret imidlertid grøftet ud og opdyrket. De har dog ikke endnu fundet andet end nogle oldsager omkring med det kjær. ANDERS SAMS, ROSTVED.

2384. Norden for *Östergårde* i *Søndbjærg* og lige öster fra kirken er en dam, der kaldes Kiildam (ɔ: Kjedeldam). Der står en kjedel fuld af penge, så mange, te de kan bygge kirken op for, når den en gang atter brænder. NIELS ANDERSEN, SØNDBJÆRG.

2385. I *Ydby* kirke står følgende indskrift:

»Kirkens Brand Aº. 1742 d 6 Nov. Jeg med Kirke, Taarn og alt ved en Ild i Aske faldt.

Kirkens Indvielse paany. Aº. 1743 d. 1 Dec. 1 Sønd. i Adv. Kongen og det ganske Land mig og og Kirken hjalp i Stand.

Ønske over Kirken. Gud lad denne Kirke staa, til ald Verden skal forgaae. Aº. 1747 d. 21 August.«

Norden for kirken er en gravhöj, hvori er nedlagt en skat så stor, at kirken kan bygges op for igjen, når den atter brænder. Dette sagn fortælles i omegnen. E. T. K.

2386. Norden for Ydby kirke på kirkegården er der en stor flad höj, og efter sagnet er der så meget guld deri, at kirken kan bygges op derfor, når den brænder tredje gang. Men hvem der vover at grave i höjen, för kirken er brændt, skal dø, inden året er omme. — Den nuværende kirkesanger siger, at höjen efter hans undersøgelser består af murbrokker under grönsværen. Ydby fik sit kapel ligesom Vestervig m. fl. kirker, da stiftet var i band for drabet på biskop Oluf Glob. JOH. NIELSEN.

2387. På *Ydby* kirkegård ligger en höj, hvori der skal være en kjedel med penge, som ikke kan optages, för en gang kirken brænder. Flere har forsögt på at grave i höjen efter dem, men er straks blevne så syge, at de ikke har kunnet grave videre. De penge skal bruges til at bygge kirken op for, når den en gang brænder. H. A. B.

2388. Et lille stykke syd for hovedgården *Rugård* i Sønderherred ligger et lille hus ved siden af den gamle Grenå-Æbeltoftlandevej, som kaldes *Tihöjhuset*, og i haven har ligget en stor rundhöj af en betydelig störrelse, som kaldes Tihöj, men nu er den en del slöjfet. Her skal efter sagnet ligge 10 års indtægt af Rugård begravet. M. BALLE.

2389. *Hjælpensbjærg* er en bakke tæt ved Vestervig sogneskjel i Gjætrup sogn med dale rundt omkring. Der er to höje på den, og i den øverste kant af den er en kilde. I denne bakke står et guldskib med en mast op i hver af höjene, og når der bliver sådan trang, at der ikke er andre råd, så skal det hjælpe noget til.

Således er det også med skatten i den firkantede höj på Ydby kirkegård, den skal findes, når kirken er brændt tredje gang og skal så hjælpe til at bygge kirken op for. Kirken er allerede brændt de to gange.

Lige sådan er det med en guldplov i *Tidselhöj* i Sennels.

GJÆTRUP.

2390. I Hjælpensbjærg er et guldskib gjemt, og Sybille har spået, at når der bliver den störste hungersnød i Danmark, skal dette skibs værdi være tilstrækkelig til at føde alle landets beboere. Men dersom nogen för den tid vover at at gjøre så meget som et spadestik i bjærget i den hensigt at bemægtige sig skibet, han skal ikke alene ikke få det, men dø, för året er omme.

JOH. NIELSEN.

Sml. nr. 2342 og 2343.

2391. I *Vestervig* i Ty fortælles der om kirken, som er brændt to gange, at dersom den brænder tredje gang, skal man grave i

en vis höj, som ligger på kirkegården, og som al tid er grön; der skal man finde penge til at bygge kirken op for igjen, men den, som tager den første skovlfuld jord, hans hånd skal visne.

P. HÖRLYK, VINDING.

2392. Vesten for *Torp* ved siden af Remmerne sidder en stor kobberkjedel fuld af guld. Mange har stödt mod kanten af den, men så snart man ser efter den, synker den, og folk véd nok, at det ikke nytter at grave efter den, for den kan ikke fåes, för *Karby* kirke brænder tredje gang. Men så kan den fåes, for da er byerne så fattige, at de ikke kan bygge den op igjen.

MADS SKRIVER, MOLLERUP.

2393. Den lange sten bag på *Höjslev* kirke med bjærgmandshatten på er der af bygmesteren forbundet det löfte til, at hvis kirken skal bygges om, og sognet ikke selv kan magte det, så skal der bag ved den findes en sum så stor, at den skal være nok til at bygge kirken op for. LAVST LARSEN, HÖJSLEV.

2394. Da *Søndbjærg* kirke var opbygget, blev der sat en kobberkjedel, der var fuld af penge, ned i en dyb dam, der lå tæt ved Östergårdene; der skulde den stå så længe, til kirken brændte, så skulde disse penge bruges til at bygge den op for igjen. Der fortaltes, at når dammen blev tör, så kunde man se kjedelen. Så hændte det en gang, at dammen omtrent var udtörret, og da troede manden i Vester-Östergård, at han kunde se randen af kjedelen, og så gik han over til sin nabo i Östergården og sagde, om han ikke vilde hjælpe ham at drage skatten op, for så vilde de dele den rigdom, der fandtes deri. Jo, det vilde den anden da gjærne, og så fulgtes de ad ned til dammen og vadede midt ud i den, og de fik også ganske rigtig i begge ører på kjedelen, men i det samme så manden i Vester-Östergård om, og da så han sin gård brænde i lys lue, slap forskrækket sit tag og løb hjemad det bedste, han kunde, og den anden fulgte efter; men da de kom op til gården, stod den lige så godt som för. De lod alligevel pengene blive, hvor de var, og folk siger da også, at de står der endnu. Når man ser på kortet over Vester-Östergårds mark, hvor dammen jo også er aftegnet, kan man se en lille rund plet midt i dammen, og ud fra den er nogle mindre pletter. Nu siger de, at den store plet var kobberkjedelen, og de mindre pletter var nogle af pengene, de havde tabt, da de bar kjedelen ud.

K. KR. JENSEN.

2395. Der er en gård i *Harring*, der hedder *Øland*. Tæt ved gården er et lille kjær, der ligner grave omkring et voldsted, og midt på dette er en höj, der ser ud som en kjæmpehöj. I den har der været spået af, at der skal være en skat, og når gården Øland brænder tredje gang, skal skatten kunne hæves, men för kke. Gården er brændt to gange.

L. N. BERTELSEN.

2396. Om en höj i *Skyum* fortælles, at der i dens vestre side sidder en kiste, som er fyldt med penge.

2397. *Øland* gård er brændt to gange, og den skal brænde en gang endnu. Når det sker, så må manden grave en höj ud, som ligger på marken, og deri skal han finde ej alene så meget guld, som gården kan bygges op for den sidste gang, men også, hvad den har kostet at bygge op for de to foregående gange.

JEBJÆRG HÖJSKOLE.

2398. Tæt uden for gården Øland i Ty ligger en meget smuk höj i et vandkjær, så at vandet står rundt om höjen, der kun er tilgjængelig over en træbro. Om denne gangbro fortælles, at den skal indeholde en skat, men som ingen tör søge efter, inden gårdens ejere er blevne så udhungrede, at intet middel til at opholde livet er tilbage, uden det at gribe til tiggerstaven. Da måtte der søges til höjen, og skatten udtages under et deri stående stenbord, hvorved den, som havde ejet den, skal sidde og sove på en stol, indhyllet i en munkekappe med armene lagt på bordet. Höjen er overalt grön, og uden om den er anlagt gange op til det øverste af höjen.

H . . . .

2399. I gården Ølands have er en dam med en ø; på øen er skjult en skat. Når gården er brændt tredje gang, skal skatten komme frem, og den opbygges prægtigere end nogensinde för. Men hvis nogen vil løfte skatten för, koster det ham hans liv eller forstand. Gården er i mands minde brændt én gang, men vist også en gang tidligere.

M. OLRIK.

2400. Ved *Store-Restrup*, vest for gården, er en bakke, og hvis nogen fra gården vil gå ud en st.-Hans aften og grave i denne bakke, skal gården brænde af. Men i ruinerne vil man finde en skat, der er stor nok til, at man for den kan igjen opbygge gården.

A. C. L.

10. Mærke på skattens plads.

2401. Der har stået en runesten i det östre kirkegårdsdige ved *Ådum* kirke. Hvor skyggen af kirketårnet ved jævndøgn faldt over runestenen i den linje, skulde findes en skat, men nu er stenen flyttet, og ingen ved, hvor skatten kan findes.

HANS NIELSEN, ÅDUM.

2402. Der har gået skov fra *Risgård buske* og ud efter Lovns, og der har stået et træ ude i skoven på kanten af Lovns bakker, det har der stået et lys ved. Den gang træet blev gammelt, så var der en kløft i det, og i den kløft sad en seddel, hvorpå der stod, at under den tredje eg vesten for det træ, sed-

delen sad i, skulde der ligge en hoben penge. Der blev nok prøvet på af de gamle at finde dem, men det skete aldrig, for træet var gået til. MIKKEL JENSEN, GRYNDERUP.

2403. Der var en mand på *Stavsholm*, der, som Lavst Brun han nu er, den mand var så klog, at han kunde lugte, når der kom noget ved havet. Så var det en nat, han gik til havet, og da kom han til *æ Knopbjærg* — det er et bjærg, hvor vi skal have tre kirker i lige linje: Harboøre, Hygum og Törring. Da kom der en grönmalet båd, som der sad en dreng i. Den slog han ihjel og begravede ham, og så tog han pengene, han havde i båden, og gjemte dem i klitten. Dagen efter rejste han til heden i Romme efter lyng, og så væltede han og mistede livet uden at få sagt, hvor pengene var. Eftersom nu havet skjærer ind, skyller det pengene op. Det er hollandske dukater af en værdi på 13, 14 kroner, og de bærer årstal fra 1530 til 1590. Der hvor æ Knop har været, og hvor altså pengene skal være gravede ned, er nu en hel fjerdingvej ude i havet. Knopmanden skal være den dreng, der blev ombragt. Men æ tror, det er et forvarsel for stranding, der går.

Pengene, der findes i Knopperne, siger man er en kongesön hans udløsning. MADS PEDERSEN, HARBOØRE.

2404. Der findes en plet norden for *Langer-huse* ude ved havet, hvor de kan finde penge. Men det er aldrig kommet rigtig for lyset, hvordan de er komne der, det er sådan efter såå (ɔ: sigende) både kobber og guld. En skibsdreng fra Norge var sendt over til England for at løse hans fader ud, han havde båret en orden, han ikke måtte bære. Men så strandede skibet. Drengen fik lige godt pengene med sig, og han kom levende i land. Så går prâtten sådan, at der skal være kommet en mand til ham, og han sprækkede ham an, hvad han var for en karl. Han vilde også have hans penge. men dem vilde drengen jo ikke levere, og så slog han ham ihjel. Anden dagen var der en gårdmand, der kjørte ned efter et læs lyng, og læsset væltede over ham, og han døde. Han skal have begravet penge og dreng på en klitbakke, men det er aldrig kommet for lyset. Så blev der spøgeri på den plads. Ole Pejter fra Langer-huse, som a har fisket med mange gange, han kom en aften og havde »en pind« med sig. Da så han to, han tykte, det var strandfogdens dreng og så en anden mand, der var komne i trætte om en ting, som manden skulde have taget. Drengen var så pib i lyden, og det traf sig også, at strandfogdens dreng var pib. Så slængte Ole Pejter pinden og løb derhen, men da var der ingen ting. Han hørte noget, men kunde ikke forstå, hvad de sagde. De har fundet penge der, som de har fået seks slettedaler for. NIELS JOSEF, RISGÅRDE.

2405. Imellem fiskerbyerne Langerhuse og Knopper er der for nylig fundet et par guldmønter i sandet. Den ene bar årstallet 1592. De er lidt tyndere og mindre end vore

tyvekronestykker og lidt blødere. Værdien er antagelig mellem 14 og 15 kroner. På samme sted af stranden er der af og til, så længe man kan mindes, funden guldmønter. Strandboerne kalder disse »Knopmandens penge«. I begyndelsen af forrige århundrede skete der en uvejrsnat en stranding på denne del af kysten, og af besætningen kom kun et ungt menneske levende til land, drivende på en vragflade og medhavende et skrin fuldt af guldpenge. Strandens foged kom tilfældigvis til kysten, ligesom flagen kastedes op i havstokken, og da han så den hjælpeløse, udmattede yngling med det skinnende guld, og mørket begunstigede foretagendet, så myrdede han den fremmede for at komme i besiddelse af hans skat. Men da det gryede ad dag, fandt han det rådeligst at skjule pengene, indtil bedre lejlighed gaves, og han begravede derfor disse i en tæt bag ved liggende höj klitbakke, der bar navnet Knoppen. Næste dag skulde nævnte strandfoged efter lyng i heden; men på hjemvejen væltede han så uheldig med det svære læs, at han slog sig ihjel på stedet. Tiden gik. Ingen vidste, hvad Knoppen gjemte. Men så begyndte de af strandboerne, som færdedes ved havet om nattetid, at ymte om spøgeri. Havet bortskar mere og mere af Knoppen. Man begyndte at finde nogle af guldpengene, og Knoppen blev et frygtet sted, som den er den dag i dag. Flere end én ædruelig og pålidelig mand har mødt Knopmanden, når deres vej en sildig efterårsnat er falden forbi Knoppen. Han beskrives som lille og spinkel og går uden hovedbedækning, iført en lang slængkappe, hvis brede krave er opslået. Ansigtet er gustent med feberglindsende öjne og langt, ravnsort, flagrende hår. Den første, som fandt af disse penge, var en havgasse, som døde i en meget höj alderdom. K. KR. JENSEN.

2406. Et skib sejlede langs her med vestkysten, og da kom der sørøvere efter det. Da kaptejnen nu så, at han ikke kunde bjærge sig, besluttede han at frelse hans penge, han havde en stor kasse fuld af guld. Så lod han hans sön sejle til land med dem i en båd, for at han der skulde gjemme dem indtil videre, og så mente han vel siden at kunne få dem igjen. Det var ud for Harboøre, en lille fjerdingvej nord for Langer-huse. Da nu drengen kommer i land, bemærker en Harboøremand ham og slår ham ihjel, tog pengekassen og begrov den ved foden af et bjærg. Dagen efter skulde han ad heden efter et læs lyng, men så væltede han lynglæsset over sig og kom sådan af dage. Siden går der spøgeri ved det bjærg. A er kommen den vej forbi og er ikke sikker på, at der ikke er én ting, der går. Det er f. ex. i et svins skikkelse. De har siden fundet af de penge, når havet skjærer ind i det bjærg. Det er ene guldmønter, og det sidste år er der også fundet én. Min formand i denher gård blev beskyldt for at have fået nogle af de penge. Han havde rigtignok en skjæppe sølvpenge, da han kom her, men de gik så rent til for ham.

JENS STOER, NÖRRE-ENGELUND.

Degnen Nörby på Harboøre sagde til mig, at han havde set én af dem. Det var hollandske dukater. Et par mænd på Harboøre har endnu af dem.

E. T. K.

2407. En gammel mand fortæller, at når man om aftenen kommer om ved *Mandsbjærg* midtvejs mellem Langer huse og kanalen, så kommer der to svin og følges med én. Han sagde også, at de havde været efter ham. Der skal én være begravet, det er ham, de kalder æ Knopmand. Han sad ved en kiste penge, og en mand kom ned og fandt ham og slog ham ihjel.

OLE SNABE, TÖRRING.

2408. Æ Knopmand kom ned til havet og vilde se, om der var noget strandet. Da kommer der et skib, som der kun er ét menneske på, og han havde en hel sæk penge med sig. Så slog han ham ihjel og begrov ham i sandet. Anden dagen vilde han ud ad heden efter et læs lyng, og da væltede han og mistede livet. Folk har set, at han har gået og spögt der omme.

PEDER CHRISTENSEN, ROTTESGÅRD.

2409. Længe för Ruderne boede der en mand på *Kjællinghøl*, som hed hr. Mogens. Denne hr. Mogens var ret godt bekjendt for sin dygtighed i at samle penge. Han var heller ikke så nöje med, om han fik dem ind med rette eller urette, når han blot fik penge, var han glad. Imidlertid gik det ikke hr. Mogens ganske, som han havde ventet, ti fjenderne kom her ind i landet, og de søger jo gjærne til de steder, hvor der kan være forhåbning om at plyndre noget. Imellem disse steder var da Kjællinghøl, og nu hørte hr. Mogens en skjön dag, at fjenderne allerede var komne til Faldbjærg og agtede inden næste dag at gjæste Kjællinghøl. Da det så blev aften, kaldte han sin mest betroede tjenestekarl, som hed Hans, til sig og sagde til ham: »Spænd mig de to sorte heste for, vi kjører lidt ud i nat, Hans.« Da hestene var spændte for, bad han Hans komme ind og hjælpe sig en stor kjedel fyldt med sølvpenge op på vognen. Hans gjorde, som husbonden befalede. Han førte ham ind i et værelse og bad ham tage ved kjedelen, og de havde så meget, de kunde gjøre begge to, med at løfte den ud på vognen. Det skete nu i al stilhed, og hr. Mogens troede, at intet menneske havde hverken hørt eller set dem. Men en pige havde været lidt sildigere oppe end ellers og havde set hele deres færd. Kjedelen blev nu kjørt op gjennem Kløvenhule over Hjermind mark og ned efter *Hjermind sø* til. Da de kom til kanten af søen, lod han Hans binde hestene og bad ham hjælpe sig kjedelen af vognen. Så roede de begge midt ud på søen. Her, hvor vestre ende af Hjermind kirketårn står i linje med gårdene i Tavl, blev kjedelen nedsænket i søen, og så sejlede de tilbage. Men inden de nåede Kjellinghøl, var fjenden allerede kommen der. Hr. Mogens blev dræbt af dem, og Hans flygtede bort, uden at nogen vidste hvorhen. Der var således ingen, der vidste, hvor pengene var blevne af. Fjenden

holdt et syndigt hus på Kjellinghøl, da de ingen penge fandt, dræbte konen og hvem de ellers fik fat på. Den för omtalte pige var imidlertid flygtet til Hjermind op gjennem skoven, uden at nogen havde mærket hende, og da hun ikke holdt ren mund med, hvad hun havde set, fremkom sagnet om, at hr. Mogens's rigdom var begravet i Hjermind sø. Dertil kom, at en og anden havde set en blålig lue lyse midt ude på søen netop i retning af Tavl og kirketårnet. To mænd fra Hjermind, som havde hørt det, besluttede at hæve skatten. De sejlede derud en nat og sögte efter kjedelen med lange søgere og var også heldige nok til at finde den og få den trukket op i vandkanten. Men da kommer en af dem til at se op ad Hjermind til og ser da byen stå i lys lue. De lod nu kjedel være kjedel og skyndte sig hjem; men da var der slet intet i vejen. Siden har ingen sögt efter skatten, men folk tror endnu at den er der. Således betingede Anders Skyt sig for en tyve år siden, da han solgte den del af Hjermind sø, hvor skatten skal ligge, at hvis der fandtes noget af værdi i den, så vilde han have ejendomsret dertil. Forøvrigt er søen nu udtörret og bleven til eng. LÆRER CHR. J. MØLLER, LE.

2410. En rig mand skulde have besovet hans søster og af den grund deserteret til Tyrki. Efter at han var død, kom der så skrivelse fra ham, at han her hjemme havde nedgravet en skat, og stedet var nærmere betegnet. De skulde se igjennem et klu (ɔ: klov) på et gammelt træ, og når de der kunde se kjæmpen Hannibal på Kolding slot, så var det pladsen, hvor skatten var. A har kjendt en gammel mand, som var der henne for at finde den, men han fik intet held af det, og skatten er ikke funden endnu. Den mand kaldte de Per Greve, og han boede på en gård i Jordrup. Han vilde ellers være lidt troldkyndig, og da der kom nogle og vilde se på ham, jog han et stort jærnspyd i jorden og blev stående helt stille, og så blev de rædde og løb deres vej. JENS VÆVER, JORDRUP.

2411. Skatten i *Bramdrup skov* skulde udgjøre 18000 daler og så en guldkjæde, der kunde nå tre gange om en mands hals. Den eg havde to klov. Når de så gjennem den ene, kunde de se Kolding slotsspir, og når de så vendte dem om og så gjennem den anden, kunde de se Bramdrup kirkespir. Der skulde skatten ligge, hvor de så stod. Der skal da tre smedesvende i Kolding være kommen i tanker om at grave den skat op, og så slog de en spade i den Slemmes navn i tre torsdag morgener. Da spaden var i stand, skulde de nu hen og grave den op, og de kom også til skatten. Så skulde de også drikke i den Slemmes navn, og da den første havde drukket, begyndte den anden. Men da han var færdig med at drikke, flöj den første over Kolding skov og faldt ned ved Slotssøen. Da den anden havde drukket, faldt han i en eng, de kalder Hvidsmindes eng. Den tredje fik ikke drukket. Han vilde så til at grave, men spaden var sat fast i jorden, og han

kunde ikke rykke den op, så han måtte lade den stå. Så var der flere ved at tage den, men de kunde heller ikke rykke den op, og de havde endda heste for den, den var sat helt fast. Men så fortælles der rigtignok, at den skal være kommen her i gården, og pengene mente de jo også var komne her.

KRISTEN RÖNNING, BRAMDRUP.

2412. Der har været en gammel tale om en spade, der skulde laves til af ni hug, og når man satte den om aftenen, blev den flyt om natten til det sted, hvor der skulde være guld gravet ned, og så kunde man grave det op. En sådan spade var af træ, og hvis der var en knot, kunde den godt blive siddende og bruges som trad. Man tog en gren af et træ, som egnede sig for det, og så skulde der hugges tre hug på den tre torsdag morgener i træk, to hug æfor og ét æbag hver gang, og når de tre torsdag morgener var gået, og de ni hug udførte, skulde bladet være færdigt. Min fader gik til en mand og vilde have ham til at lave den spade. Ja, det vilde han godt. »Men a skal hugge de tre hug hver dag i Fandens navn, og det vil a også godt gjøre. Dernæst skal a i de tre uger lægge mig og rejse mig i Fandens navn.« Da min fader hørte det, sagde han: »Det vil a minsæl ikke have dig til.« Så blev der altså ikke noget ud af det arbejde.

SÖREN HANSEN, HÅRUP.

2413. I *Bramdrup* skov skal der et steds være et kloet træ, hvis to stammer dog samles, för de nåer jorden. Mellem dets grene kan man se Almind kirketårn (andre siger Kolding slot). Under dette træ skal ligge en skat begraven. J. M.

2414. Midt i *Bramdrup* by lå en gård, som nu er nedlagt. Først i det attende århundrede ejedes den af en birkedommer, der blev forflyttet over til Kjöbenhavn. Der fortælles, at på hans dødsleje åbenbarede han, at der skulde ligge en skat nedgravet her på Bramdrup mark på noget, de kalder *Bække banke*, og tillige med skulde der være en guldkjæde, der skulde kunne nå tre gange om hans lig. Pladsen skulde de finde, når de så ind gjennem klovet af en bestemt eg, for der skulde de kunne se Kolding kjæmpetårn igjennem, der var fire kjæmper på tårnet af slottet i Kolding, og derfor kaldtes det sådan. Nårenstid de så lige vendte dem om og så tilbage, så kunde de se Bramdrup kirketårn, og så stod de på pengene. Men da rygtet om den skat kom herover, var egen imidlertid bleven fældet, og de kunde ikke udfinde stedet. Én sagde, at det var den stub, og en anden sagde, at det var den, og ingen vidste, hvad höjde klovet havde haft på banken, der hælder temmelig stærkt netop der omkring. Tilligemed var der også noget skov vokset op, der tog udsigten væk til Kolding. Men de kunde jo ikke godt lade skatten ligge, og så gravede de på må og få. Den skulde ikke være mere end knædybt nede, og så mente de nok, det kunde betale sig at grave. Så var der tre, der vilde til at finde skatten. De lod en spade

lave i tre torsdag morgener, inden solen kom, og så kom de til at grave. De fandt også godt nok skatten, den var sat ned i et skrin, men da de kom nu til skrinet, vilde de til at have dem en dram i Fandens navn. Det skulde jo foregå tiende, men som de nu sad og drak, så gav de dem til at snakke, og så sank skatten. Den Slemme kom og tog dem op i luften, og den ene faldt ned i hjörnet tæt ved Komarks-buskene, den anden blev han ved med til Dyrehavegårds skov, og den tredje, der havde opfordret dem til at drikke en dram i Fandens navn, han forsvandt aldeles. Pengene de er sunkne sådan, at der aldrig senere er blevet spor af dem at finde. Der er ellers kastet grov meget der nede, store gruber, og der er meget spor af det endnu. Nu er der plantet gran over stedet, men det er det ene hul efter det andet. Bække banke er på den ene side af dalen, og Komarks-skoven og Dyrehavegårds skov er på den anden side, de blev lige vippede over dalen. JEPPE JENSEN, BRAMDRUP.

2415. Der ligger en skat i de *Hårup bakker*. Når de vil finde den, skal de tage linen fra Linå kirketårn og ned imod Gudenå efter Snævringen, sådan kaldes et snævert sted i åen. JENS BÆRTELSEN, VOLE.

2416. Når man vil finde guldet her inde i Guldgraverkollen, skal man tage en line fra Tvilum kirke og til Tem kirke og dernæst en line fra Linå kirke og så efter Stenhuset (ɔ: Slottet). Hvor de to liner de render så over hinanden, der skal skatten være nedgravet. SÖREN HANSEN, HÅRUP.

2417. Per Guldgraver ejede en gård nede ved Vejle. Så drömte han, at han skulde rejse herop i Linå sogn på Hårup mark og finde en skat. Han skulde grave der, hvor et træ ragede op med spidsen. Han gravede i syv år og boede i den tid hos min bedstefader. Han kom dog så langt, at han fik skatten at se, men så skred bakken ned over det. Når de spurgte ham: »Har du nu fået skatten, Per?« svarede han: »Nej, tiden er ikke kommen endnu!« Han gik i armod og døde i Linå fattighus Han fik da gravet så meget ud, at der af den jordfyld er en stor lynghöj uden for bakken. Det er blevet et gjængs mundhold der på egnen: »Nej, tiden er ikke kommen endnu«, sagde Per Guldgraver. Sagnet siger om den skat, at når der trækkes en line fra Gjødvad til Linå kirker, skal den findes i den line langt nede i jorden. HÅRUP.

2418. En brøndmand der vester fra var med en mand, der sejlede med pramme til Randers, og de kommer til min svoger Udstrup, som ejede gården her, og beder om tilladelse til at grave i hans mark. Brøndmanden var en stor og færdig mand, og lad os nu give ham det navn Jens Kristian. Prammanden sagde, at han kunde se alt sølv og guld, der var i jorden. Som vi så sidder og snakker, tager vi to sølvskeer og gik med ud på marken,

og så forvarte vi dem der. Da vi så kom ind igjen, sagde vi, at der var sølv gjemt et sted her ude. Manden gik nu ud og fandt skeerne; a var med til at se det. Så gav Udstrup dem lov til at grave. Der blev hentet flere læs buller fra Silkeborg, og de bullede dem ned. Endelig kom de til en sten, men så blev de så forskrækkede og turde ikke være i hullet længere. A havde en sön, som var nede i hullet, og han mærkede ingen ting til. Så stoppede de altså med arbejdet. Der var et hus nede tæt ved skoven i Gröndal, hunden derfra halsede så voldsomt en nat. Manden gik ud og sagde til den: »Kurant, kom ind, nu skal du ikke gå og være nar der længere.« Men det var et bespotteligt ord, det skulde han ikke have sagt, for da han kom ind, blev der sådan en knugen og knagen og brasen i hans krop og i hele huset, at han kunde ikke være der inde længere. Så bad han til Vorherre, og da kom han over det. Noget efter kom der seks arbejdskarle fra Silkeborg derop, og de gjorde en indgravning fra foden af bakken og kom også ind til stenen og fik den vælt ud. Men om de fandt noget eller ikke, det véd a ikke. Nok er det, de stoppede også med arbejdet. Endelig var der en mand fra Kjöbenhavn, han bortsolgte alt hvad han ejede og drog her over og gav sig til at grave i den kol. Han havde set i en gammel bog der ovre, sagde han, at der skulde være nedgravet en skat der. Det stod nöjagtig i bogen, hvor den var. Der stod en eg — a har ryddet stovnen af den — og der skulde være otte alen fra roden og til den første gren, derfra skulde måles en vis afstand — som stod anført i bogen, og så skulde skatten stå der i tre kister. Han gravede i to, tre år, og beboerne i egnen hjalp ham at kaste, men de sløvedes jo efterhånden. Så gik hans penge med, og han måtte holde op. Det var hans plan at kaste en kanal tværs gjennem höjen, men han kom ikke en gang midtvejs. Han begyndte ved foden af den ene side, og så sloffede de det ud. Min fader lå der inde i höjen en st.-Hans nat, og han hørte en vogn komme kjørende, te trosser og skaldepinde de knækkede og knagede, og lyden kom fra kollen, men ingen ting han så. Han kunde ikke gjøre mere forklaring. A har selv ligget der inde en st.-Hans nat, og der kom en stor sort hund op gjennem purrerne og kom lige hen og satte hans næse til mit venstre ben. A havde selv en stor sort puddelhund, men den lukkede a inde i mit sovekammer, da a drog af, og han var der, da a kom igjen, hvorover det ikke kunde være ham. »Kommer du der, Polle,« sagde a, men den vendte sig lige fra mig og forsvandt i purrerne, så a véd ikke, hvad det var. Anders Holkenborg var med mig den samme aften. Der var tale om fra forrige tider, at der var en kongeløsen nedkast der, og det var fra den tid vi havde sysselkonger. Den ypperste af dem boede på Silkeborg, og når de andre konger kunde frelse dem og komme til ham, så var de hyt. Men for at frelse hans penge fra de fjendtlige blev de efter sigende transporterede til den kol og der nedgravede. Der skal være sat to side-

stykker af eg, to tveger og så et træstykke for hver ende, og så var der lagt stange tværs over. Der blev da et slags kammer, og pengene var sat ned i det tømmerkammer. Der er mange, der har set lys der inde på det sted, og a har selv set det.

SÖREN HANSEN, HÅRUP.

2419. A havde to brödre, der gik ned og skulde se efter min faders svin i skoven, og det var sådan i dagningen. Da de kom hjem, fortalte de, at de havde set en vogn komme kjørende med to store sorte heste for, og de drejede ud efter Guldgraverkollen. Den holdt, det første de så den, ved Vostidal, et stykke vesten for Hvorupgård, og da hestene skulde til at tage vognen, måtte de lægge dem til siden for at få den i gang. Så drejede de fra vejen og ud efter kollen. Men mine brödre vidste ikke videre om, hvad det havde at betyde. SÖREN HANSEN, HÅRUP.

2420. Klokke-Peter fra *Døstrup* fortæller om en skov, der kaldtes *Skat-Skov*, og der var fundet en seddel i en gammel borgmur, og på den stod skrevet, at der skulde findes en skat nogle få alen fra den kløftede eg. Han og flere var gåede efter at finde den og grave den op, men de fandt intet.

JOH. JENSEN, MOLLERUP.

2421. En gammel mand i *Lille-mølle* grov en malmgryde op, men han grov en tå af den. De troede, den var fra Svenskernes tid, og var gravet ned den gang de var her. Folk mente, at der var penge i den, for folkene kom dem fra den tid. Så fandt de også et svært fyrbækken, der var gravet ned. Mig og en anden hjordedreng sad og brådede i en sandgrav lige norden for Lillemølle, og som vi sidder der og kradser, kommer vi til kanten af en messingkjedel, men det andet var gået til. Der skulde have været fundet en seddel på pergament ved et spændetræ eller en bjælke et sted i møllen, og der stod på den: »Ni fed frææ den kløwte jeg midt i skoven står en kiel fuld å pænng, og den, der kan finde den, den må ta' en.« Det kunde være troligt, at det var kanten af den kjedel, vi fandt, for vi véd, at Svenskerne har brændt den skov op, der har været her omkring, og den kjedel må jo være bleven sat ned, för skoven blev brændt.

PEDER JENSEN SMED, STRANDBY.

2422. En mand i *Guldager* ved Hobro flyttede sin gård ud, og han splittede da de gamle egesyler ad. Iblandt disse syler var der en, hvori der var boret et hul, og en egepind, som var banket ind deri, sad udenfor. Da den var trukken ud, fandt de en seddel i hullet, hvorpå var skrevet: »Ni fodsfjed fra *Tisteddal* under den store eg stander en kjedel fuld af penge.« Men den store eg kunde ikke findes. Den var væk. NIK. CHR.

2423. I fjordbugten ved *Tisted* er i svenskekrigen nedsænket en kobberkjedel med en betydelig skat. Som mærke angives nogle

döre på en gammel lade, der for flere år siden er nedbrudt, af hvilken årsag skatten næppe nogen sinde findes. J. L. GRIISHAUGE.

2424. I *Bursø* sogn (Lolland) var der en skat nedgravet, men ingen vidste, hvor den lå, undtagen Spurvegrete eller Falstringsgrete, som boede på Falster og var en heks. Hende vilde Fiskerlars nøde til at sige sig, hvor skatten lå, men hun sagde det dog ikke för på sit yderste. Så fik han at vide, hvor mange skridt den lå fra Maribo sø, og hvor dybt den var i jorden. Han fik den også opgravet, og det var en stor, sort kiste fuld af munkepenge.

F. L. GR.

2425. En kiste fuld af sølv og guld skal efter sigende være sænket ned i åen ved *Höjris* i *Ikast* sogn. Det var i den tid småkongerne lå i strid og kiv med hinanden, at en konge kom til Höjris for at angribe den der boende konge, som han også overvandt. Men i forvejen lod den overvundne konge sine skatte lægge i en kiste og sænkede den derpå ned i et hul i åen, således at den lå med begge ender i lige linje mellem Ikast og Bording kirker. Manden, jeg har dette efter, fortæller, at mange om vinteren, når åen er frossen, gik og stangede efter kisten med skatten.

J. JENSEN, REFSHALEGÅRD.

2426. Folk vil fortælle, at der skal ligge en meget stor skat begravet i *Skovsbjærg* lige vest for Ry, men den bevogtes ved trolddom, hvilken ingen kan løse, med mindre han kan forstå en sten på *Sønder-Vissing* kirkegård, der i en ulæselig skrift giver oplysning herom. TH. J.

2427. På *Vole* mark ved Skanderup skjel ligger en höj, der kaldes *Ormknolden*. Tæt ved denne höj har en gang været en sten med læsning på, og under den skal der være gjemt en skat. En gang var en præst i Linå ovre at søge om skatten, men han kunde ikke hitte stenen. Så var det en anden gang, at en mand fandt denne sten. Manden ruskede nogle lyng og lagde ovenpå stenen og vilde så gå hjem at hente en spade. Men da han kom tilbage, var lyngene spredte rundt omkring, og stenen var ikke mere at se. S. J.

2428. Ilav min fader passede får i Gåsdal i *Borris* var der en stor sten ude i heden, de kaldte *Langmos'sten* Så kom der stenkløvere og skulde kløve den. Lav de fik den i stykker, fandt de en plade, hvorpå der stod skrevet:

»Syv skaft og syv trin fra Langmos' sten, der ligger pengen' min.«

Så gravede de en grob i en rundkreds uden om. Men der var ingen, der fik at vide, om de fandt noget.

METTE MARIE VIG, ØLGOD.

2429. I *Langemose* i *Nörre-Omme* går en sort mand uden, hoved og hvæser:

»Ti trin fræ Lånngmosstien
dæær leger guld å penge min.«

P. K. M.

2430. I *Ådum* skal der være en skat begravet. Skyggen af kirketårnet går over den hver dag. Man mener, at det er östen for kirken, den skal findes, men hvor langt henne vides ikke, for der er for mange år siden taget syv alen af tårnet.

C. C. STEFFENSNN, ÅDUM.

2431. I den vestre ende af *Solbjærg sø* skal ligge en krigskasse. Den ligger i linjen mellem Gram by og Stilling kirke.

LÆRER HOVGÅRD.

2432. En mand gik en aften fra *Hvorslev* og kom om ved *Busbjærg*. Da så han et lys, og der satte han hans træsko. Om morgenen efter gik han hen og grov der og fandt en hoben penge, som han så rejste til Kjöbenhavn med. LÆRER HANSEN, RIND.

2434. Med *Grimsdal* står en dyb dal i forbindelse, der hedder Gavelad. Både forhen og endnu har man om natten hørt en röst:
»Grimsdal skolæst, Gavelad og et skrin fuldt af penge.«
Her er det, at man i tåget vejr har set en hel bleg, ja, enkelte fortæller endog at have set en hvidklædt jomfru. F. L.

2435. I en dal vest for *Viborg* gik en gjenganger. Så kom en mand kjørende en aften og vilde gjennem dalen, og han havde travlt. Vest for dalen lå en gård, og den kom han om ved. Manden der rådede ham fra at kjøre videre. Men han skulde hjem, og så kjørte han i Guds navn. Midt i dalen gjör hestene holdt og kan ikke komme af stedet. Så står han af og ser sig om, men der var intet at opdage. Endelig går han om bag hestene og ser ind imellem deres ører. Da ser han gjengangeren stå foran hestene. Han siger så: »Guds fred!« -- »Nu skal du have tak!« svarer gjengangeren, »nu har jeg gået her i 15 år, og ingen har nogen tid villet sige noget til mig. Bind du dine heste, tag en vognkjæp med dig og følg mig!« Så fulgte han efter, og lidt efter standsede de. »Sæt nu din kjæp her som mærke. Her er nedgravet en hel skat, som jeg gravede ned, för jeg døde.« Dagen efter gik manden ud til pladsen, gravede på stedet og fandt skatten. Nu fik han råd til at bygge sin gård helt op og blev en holden mand. Siden mærkede ingen den gjenganger. DYRLÆGE CHRISTENSEN, V.-BRØNDERSLEV.

2436. A havde en gammelfader, han gik til hove til Dybvad i *Skjæve* sogn. En aften blev det noget sildig, og der kom han efter en mand med en kjæp i hans hånd. Nu vilde han gjærne have følgeskab, og så trak han af sted for at ville nå ham

men det kunde han ikke. Så gik vejen forbi en dam, og der ser min gammelfader, at skikkelsen skred tværs over, men selv skulde han jo omkring. Da bliver han væk for ham; men da han kom op i Nörholt skov tæt ved, det er i Voer sogn, da så han et lys. Nu kunde han jo ikke ret bestemme, hvor det var, men så går han hen og hugger hans kniv i et træ for at tage mærke af stedet. Anden dagen gik han hen og vilde se, om han kunde finde stedet, hvor han havde set lyset. Da finder han en læderpose, og i den var der en stor slump penge, læderpenge med sølvnagler i, og dem tog han så.

Der var jo ikke andet af læderpengene, der duede, end sølvnaglerne; de sad rundt omkring i kanten. Sådanne penge snakkede de gamle meget om.

JENS MOSEN, Ö.-BRØNDERSLEV.

2437. Her på *Skovbakke*, en lille halv fjerdingvej östen for *Vugdrup*, brænder tit et lys i östre side af bakken. Så kom én ridende fra Tidemandsholm der forbi og var godt ridende. Han står af og vil sætte hans kniv ved siden af lyset. Da står der med det samme en stor sort mand ved siden af ham, og han tykte, han var så lang, at han nåede næsten til himlen. Hesten blev forkyvst og rendte af sted fra manden hjem, så han måtte gå bag efter. Nogle af folkene vilde haft ham op at vise dem, hvor kniven sad, for de troede, de skulde have fundet nogle penge. Men han turde ikke, og de fik da ikke set efter noget.

JOKUM KRISTENSEN, SÆBING.

11. Drömme om skatte.

2438. Min fader var kommen fra *Trelde*, og min faders broder var her i gården at tjene ham og hjælpe ham til rette. Da drömte han en nat, te der lå penge inde under en gammel kværn. Så kom han i tanker om, da de lå og sov middagssøvn, at han vilde have den gravet op, og så giver han sig til at grave inde under æ gamle kværn. Det varede så ikke længe, inden han kom til en hel del ben, og det forekom ham som nogle sære ben, og han blev ræd. Så hentede han min faders svigerfader, han var jo også i gården, og så skulde han med ud og se det. Men det agtede min fader, og han kom også derud. Han tykte, det var bedst at kaste det efter igjen. Siden, da min fader var ved at bygge stuehuset om, da vilde han grave efter det, for han var kommen i tanker om at ville se det efter. Men da kunde han ingen steder finde det. Han så efter og grov hele stedet om, for han vidste jo: der omtrent må det være. Men det blev ikke til mere, og så lod han gravningen være. De mente jo, det var et höved fra kvægpestens tid, de havde lige jaget derned. Men der havde vel også været penge gjemt der nede. KRISTEN RÖNNING, BRAMDRUP.

2439. Forstråd Bangs bedstefader og så en formynder for enken på *Ulstrup* de rejste sammen fra Viborg til Randers. Så vilde formynderen ind og logere der på gården om natten. De skulde ligge på det grönne værelse. Man sagde nok, det var ikke så rele, som det skulde være der, men det brød de dem ikke om, og så skulde de ligge i samme kammer, for der var to senge. Så lidt over midnat ser formynderen, at der kommer en hvid skikkelse hen til ham ved sengen og siger til ham: »Gjör mig den tjeneste så snart som mulig at rejse til Paris. I denne nat spiller min sön Ulstrup bort i hazardspil«. Men det kunde dog reddes endnu, sagde skikkelsen videre, for hendes sön bar en snor om hans hals med en lille nøgle i, og så var der indmuret et lille pengeskrin i porten i den östre side af gården, til det skrin passede den nøgle. Der var så mange penge i, at de kunde løse gården ind igjen. Da skikkelsen havde sagt det, var den forsvunden. Så vågner han om morgenen og spörger den anden, om han ikke havde mærket noget til skikkelsen i nat. Nej, han havde ingen ting hørt og slog det hen i spøg, det måtte have været en dröm, han havde haft. Så er han så uforsigtig, da de sidder og spiser frokost, at fortælle det, og både forvalteren og jomfruen var til stede, men han slår det jo væk og mener, at det er en dröm. Der går hele tre uger, og han er rejst til Randers, men han kan ingen ro få og går og tænker, at det er dog vist fejl ikke at gjøre noget ud af det. Så er der en person, han snakker med om det, og han skammer ham ud og råder ham til at sörge for den ting. Han får så bud med en anden, og han rejser og kommer til Paris. Da står sönnen færdig og vil rejse hjem til Danmark med nok en herre, der står og skal med ham. Ja, han kunde lige så godt bekjende det først som sidst, hvordan han havde båret sig ad, han havde spillet hans fædrenegods væk. Den anden spörger ad, hvad tid det var sket. Så passer det akkurat med den tid, som skikkelsen havde vist sig for ham. Men så spörger formynderen, om han ikke har en nøgle om hans hals. Det sagde han jo til. Ja, så kunde der være råd endnu, for sådan og sådan, der i den pille stod et pengeskrin, der kunde indløse godset. De rejser så hjem, og det første, de gjör, det er jo, de åbner den pille, men des værre, den gang de skal til at se: rummet var der, men skrinet var væk, og jomfruen og forvalteren var også væk, de var rejst over til øerne, men hvor det var, det har a nu ikke hørt, de havde kjöbt en ejendom derovre. Der kunde ikke blive mere ud af det, for han havde jo sagt, at det var en dröm. A har hørt den fortælling af en gammel kone fra Lolland, og min broder har hørt den i Ringkjøbing akkurat lige sådan.

MARIE VIND, HORNUM.

2440. Til én af Scheelernes herregårde i Jylland kom en mand (så vidt jeg mindes, hed han Bang) og lå her en nat. Han havde da den dröm, at en skikkelse ved midnatstid viste sig ved

hans seng og sagde ham, at der over porten var indmuret en skat i et jærnskrin, til hvilket den regjerende grev Scheel havde en guldnøgle, og sagde ham, hvorledes stenene var stillede på det sted, for at han desto lettere kunde finde det. Den næste dag rejste han videre, og i diligencen fortalte han denne dröm til sin nabo. Et årstid efter traf han tilfældigvis grev Scheel og begyndte at tale med ham om denne sag. Greven havde ganske rigtig af sin bedstemoder fået en lille guldnøgle, men hvortil den passede, havde aldrig nogen vidst. Han rejste nu hjem og lod hvælvingen undersøge, men fandt kun et tomt rum og spor til, at der for nylig var foretaget en undersøgelse. Hvad der end mere bestyrkede denne tro var, at manden fra diligencen kort efter kjöbte en stor herregård nede i Slesvig, uagtet det aldrig för var bekjendt, at han var en rig mand. F. ALGR.-USSING.

Omstændeligen fortalt i T. Beckers tekst til prospekter af danske herregårde, 7. ved Ulstrup.

2441. Der var en mand, som boede i et lille hus sønden for *Höjstrup* i *Torslev* sogn, tæt ved vejen, som går fra nævnte by til Torslev kirke. »Han haj entj andt end böjn å aremo«, men begge de dele havde han også nok af. Nu drömte han tre torsdag nætter efter hinanden, at han skulde rejse til Kjöbenhavn, hvor han skulde finde sin lykke. Nu véd vi nok alle sammen, at hvad vi drömmer tre torsdag nætter efter hinanden, det vil sikkert træffe ind, og han tog sig da for at rejse til Kjöbenhavn, men han döjede nok med at komme derover, for det var ikke så nemt den gang, som det er nu. Endelig kom han der, men der kom ingen lykke til ham. Sådan gik han traskende op ad én gade og ned ad en anden i mange dage. Nu traf det sig netop, at denne mand i sine ungkarledage havde tjent i præstegården, og at én af præstens dötre, som da var hjemme, nu var gift med en embedsmand, som boede på Kjöbmagergade. Hun blev opmærksom på den stodder, der gik hver dag op og ned ad gaden, gloende på alt og på ingen ting. Hun syntes nok på klæderne, at han skulde være af hendes egn. Til sidst syntes hun endogså at kjende stumperi (stymperen) i den hvide vadmelströje, de grönstribede knæbukser og med rød bunden hue som en gammel bekjendter. Hun lod da sin pige gå ned på gaden og kalde ham op til sig. Da han nu havde sagt, hvem han var, kjendte hun ham straks fra den tid, han tjente hos hendes fader, ligesom han også godt kjendte hende, da han fik hendes navn at vide. »Men hvad er nu hans ærende, Niels? jeg synes, han går her så ledig på gaden hver dag.« — »Ja, sier I, hr. madam, a hår drømt, de a sku res te Kjöbihawn å fejj mi løk.« — »Å, sådanne drömme har så mænd ikke det mindste at betyde, sådan har jeg nu drömt mangfoldige gange, at der ved hyrdernes gildehus nede ved vadestedet under sydöstre hjörne af den store sten skal være begravet en kjedel guldpenge, men sådant betyder sandelig ingen ting, det er blot overtro, Niels.« Niels rejste nu hjem, men

da den af fruen omtalte sten lå tæt ved hans hus, vilde han dog søge efter guldkjedelen — og ganske rigtig, den sad der. Han fik nu så mange sølvpenge for sit guld, at han kjöbte *Skavange*, og derfor er denne gård en ældgammel selvejergård. Vadestedet blev kaldt og kaldes den dag i dag *Guldvadet*.

Hyrdernes gildehus kaldtes en lille jordhytte, som hyrderne til pintsen smykkede med lövværk og blomster, hvor så egnens ungdom samledes om pintsedagens eftermiddag for at dandse og lege.

2442. Der boede to brödre i *Nörre-Onsild*, den ene var rig, den anden fattig. Den fattige drömte en nat, at han skulde finde hans lykke på *Sønderbro* i *Randers*. Så gik han derud. Endelig kom der en anden én til ham og siger, hvad han gik der efter. »Ja-a, det er også narreværk, a går efter. A har nemlig drömt, te a for en mands bordende i Nörre-Onsild — med det og det navn — skulde finde en tønde fuld af penge.« Men det navn, han nævnede, var netop den mands, han talte med. Så havde han jo nok. Han drog hjem og fandt pengene. Nu vidste han snart ikke, hvad han skulde gjøre med dem. En dag, han gik og målte på et stykke jord, kom den rige mand til ham. Hvad han gik og målte der efter? Ja, han havde tanker om at ville bygge en kirke. »Ja, vil du sætte kirke, så skal a sætte tårn til den.« Han satte så kirken og var lige rig, men den anden gik i armod ved at sætte tårnet. TERKILD GREGERSEN, ÖRRIS.

2443. En mand gik og drömte, at han skulde finde hans lykke på *Kovre-agre*, der er en bitte krumme her norden for. Det brød han sig ikke mere om end det samme, for han tykte jo ikke, det kunde betyde nogen ting. En dag, han gik fra byen, kom han ned til Östervejle, og der traf han en mand, som gik og vangserede (ɔ: gik frem og tilbage) der nede. »Hvad går du her og leder efter?« Så svarer manden: »A har drömt, a skulde finde min lykke her«. Den anden siger igjen: »Aa, skiid med sådant noget, a har drömt, a skulde finde min lykke på Kovre agre, a har såmænd aldrig set efter det«. Ham, der gik, han kom i tanker om: »End om du gik ud på Kovre agre, det kunde være, du kunde finde noget der ude«. Han gik så derud og gav sig til at lede og finder også en dynge penge. På dem lå en hund, og så trækker han af hans tröje og tager hunden lige så forsigtig og lægger ham der på tröjen. Så tog han jo dem af pengene, han vilde have, og lod nogle få blive tilbage, lagde hunden derpå igjen nok så forsigtig og hørte ham da sige: »Havde du ikke taget mig så södt og lagt mig så blödt, så skulde du fået med mig at bestille (timet en ulykke)«. ANE DOROTHEA PEDERSDATTER, LUNDØ.

2444. Der var en mand på *Lundø*, han drömte, at han skulde finde hans lykke på Sønderbro nede ved Randers. Så rejste han på den fortröstning, om der kunde komme noget godt ud af det. Han så en mand der nede, som gik og vankede en dags tid eller to og udrettede ingen ting. Så vilde han have at vide af ham, [illegible] Ja, han havde drömt, at han skulde finde

hans lykke på Sønderbro, og derfor var han rejst hertil. Ja, siger den anden, han havde drömt, at han var i en by, kaldtes Lundø, og der og der på den plet jord, som han opgav for ham, der skulde findes en skat. Så havde han hans ærende forrettet og rejste hjem. Det var her ude på nogle agre, der kaldes Kovre agre. KRISTEN JAKOBSEN, LUNDØ.

2445. En mand sønderfra drömte, at han skulde gå til *Sønderbro* i Randers og få sin lykke. Han kom der også og gik avter og fram. Så kommer der en mand kjørende, og han siger: »Hvad går du her efter?« — »Ja, a skulde finde min lykke.« Så kunde han komme til at kjøre med ham hjem, for han havde drömt, at der under Anders Vestergårds bordende i *Brøndum* var en kjedel penge, men det havde vel ikke noget at betyde. Så rejste manden af til Brøndum og gav sig til at grave, og han finder også kjedelen. Nu bliver han så glad, at han siger, at der skal bygges en kirke for de penge. Men nu vidste han ikke, hvor den skulde bygges. Han begyndte i Brøndum, men ligesom han byggede, faldt det ned. Så lod de to lam gå ud, og hvor de fandtes om morgenen, skulde kirken bygges. De fandt dem, hvor *Øls* kirke nu ligger. Der er to lam hugget ud i kirkemuren ved vestre side af våbenhuset. MAREN ANDERSDATTER STÆR, ØLS.

2446. En karl fra Jylland drömte, te han skulde finde sin lykke på *Höjbro* i Kjöbenhavn. Så rejste han derover, gik én dag og to dage, og det blev ikke til mere. Så kommer der én og siger til ham: »Hvad går du her efter? du har jo gået her i et par dage.« — »Å, a drömte der ovre i Jylland, men skiid med det!« — »Ja, hvad drömte du?« — »A drömte, te a skulde finde min lykke på Höjbro i Kjöbenhavn-« — »Ja, sådan har a også drömt, te der står en kjedel fuld af penge på *Tvondal* mark — der er her vester på fra Årestrup — men a véd hverken, hvor Tvondal eller Tvondals mark er.« Det vidste imidlertid den anden; han sagde ingen ting til det, men rejste hjem og grov kjedelen op, og så havde han lige godt fundet lykken. JENS KRISTENSEN, ERSTED.

2447. Der var en gang i *Erritsø* ved *Fredericia* to brödre. Den ene var meget rig, den anden meget fattig. Uagtet byen den gang höjlig trængte til en kirke, vilde den rige dog ikke gjøre noget derfor, men den fattige havde sind nok for det, og sagde en dag til ham: »Ja, så sandt jeg havde mange penge, vilde jeg bygge sognet en kirke.« Næste nat drömte han, at han skulde begive sig til Sønderbro ved *Vejle*, da han der vilde gjøre sin lykke. Han fulgte dette varsel og vankede op og ned ad broen til langt ud på aftenen, men mærkede ikke til nogen lykke. Han lavede sig da til at gå bort igjen, men i det samme kom en officer hen til ham og spurgte om, hvorfor han således havde tilbragt den hele dag der på broen. Han fortalte da sin dröm, hvortil officeren svarede, at sådanne drömme havde man ingen sæd af, for således

drömte han også forrige nat, at der i Erritsø i en lade, tilhørende en mand, hvis navn han nævnte, skulde være nedgravet en skat. Men det navn var bondens eget, og manden tav da stille, vendte tilbage til sit hjem og fandt skatten i sin egen lade. Nu var altså bonden kommen til den rigdom, han havde ønsket sig, og gik derfor en dag ud på marken for at søge en byggeplads til den kirke, han havde lovet at ville opføre. Der mödte han sin rige broder, som ikke vidste, hvad der var sket. Da han spurgte ham, hvad han der tog sig for, svarede den anden: »Jeg vilde bygge sognet en kirke og leder kun om en god plads dertil«. — »Ja så,« svarede broderen hånligt, »vil du bygge en kirke, så vil jeg give klokken dertil«. Men da den rige broder nu så, at det blev til alvor med kirkens opførelse, ærgrede han sig i den grad over, at han skulde give klokken, at han hængte sig. J. C. GYDESEN.

2448. »Å din tåbe, sådan drömte jeg en gang, at der ovre i Jylland stod et gammelt egebord på pæle i et gammelt hus, og at der under det var nedgravet et jærnbundet skrin, hvori skulde være en stor skat, men vilde jeg have rejst efter det, måtte jeg have været en nar.« H. . . .

2449. En mand i Holsten drömte, at der var en skat nedgravet i *Lodal*. Han rejste efter det og grov, til han kom til en hund, der lå på en kjedel. . . . »Du lagde mig så blödt . . .« Der blev liggende et lag penge på bunden af kjedelen, og de er der endnu. Det er da ikke underligt, at der endnu går spøgeri i Lodal. DORTE JOHANNE KRISTENSDATTER, GRYNDERUP.

2450. En karl oppe af Holsten, eller hvor han var fra, han drömte, at der var så mange penge i *Lodal* henne mellem Roslev og Bajlum. Så spörger han sig frem efter pladsen og finder den også. Han grov ned og fandt pengene. Der sad en kok på dem. Så trækker han af hans uderfrakke og sætter kokken på deståend, lav han tog pengene. Men han tog dem ikke allesammen. Kokken sagde: »Du tog mig så sødelig og satt' mig så blødelig, ellers skulde det ikke have gået sådan til.« Så kunde han rejse derfra med hans penge. MAREN PRIMDAL, NAVTRUP.

2451. I den vestlige del af Roslev i noget, som kaldes Syvtal, er en dal, som kaldes *Lorilddal*, og her er en gang i krigens tid nedgravet en skat, som står i en stor kobberkjedel. En mand i Tyskland drömte en nat, at der var en skat i Lorild, og han så bestemt pletten, hvor den lå. Så rejste han til Danmark for at lede efter den dal, der kaldes Lorilddal, og han fandt den og begyndte at grave og gravede i flere dage på forskjellige steder. En eftermiddag stödte han på kjedelen og gik så hjem til sit kvarter og lagde sig, for inden det blev midnat, kunde han ikke hæve skatten. Den gang så tiden kom, gik han derhen igjen og vilde have kjedelen, men den var for tung. Da han nu tog låget af, fandt han en kok, som sad ovenpa. Manden trak nu af hans

frakke og vest og bredte på brinken, tog så lempelig kokken og lagde derpå, gav sig til at rydde kjedelen og lagde hele skatten på brinken. Derefter tog han de skillinger, han havde i sin pung, og lagde i kjedelen. Dernæst satte han kokken forsigtig tilbage igjen. Da sagde den: »Var det ikke sådan, at du tog mig så sødelig og lagde mig så blødelig, så havde du ikke fået lov til at tage det, du tog«. Derefter jævnede manden hullet igjen og rejste til sit hjem som en rig mand. Siden er det ikke heldigt at gå gjennem den dal om aftenen, siger folk. Bajlum kromand gik der en aften fra Roslev og til hans hjem, og da han så kom ned i dalen, så han noget höjt noget, der gik så stille op ad bakken ved den anden side. Kromanden gik hans gang, og da han kom tæt derhen til, kunde han se, at det var en forfærdelig höj mand, der gik med en sort hund, som lå om hans hals, så at alle fire ben hængte ned over mandens bryst, og han holdt to ben i hver hånd. Både mand og hund havde ildkugler i steden for öjne, så det hele så forfærdeligt ud.

FORTALT AF MURER JENS KR. HENRIKSEN. MORTEN JEPPESEN, TOVSTRUP.

2452. En mand, som boede lidt uden for *Tønning* i Ejdersted, var nær ved at spille fra gården. Så drömte han en nat, at han skulde rejse til *Amsterdam* og finde sin lykke. Han drömte det samme anden nat, og så fortalte han sin kone det og sagde, at hvis han nu drömte det samme tredje nat, vilde han rejse, for det kunde ikke gå værre end at spille fra gården. Så drömmer han igjen og rejser. Den tredje bro, han kom over, der skulde han finde hans lykke, og han så tydelig broen i søvne. Da han kom til den bro, kunde han nok kjende den. Så blev han gående der og træffer så på et menneske, som han kom i snak med, og han havde også drömt, at han skulde rejse op til én stor hvid gård i nærheden af Tønning. Der stod et stort pæretræ lige udenfor køkkendøren, og det skulde han grave ned ved, så skulde han finde en stor kobbergryde fuld af guld og et låg over af kobber, som der var skrevet noget på. Da manden hører det, så kunde han kjende sin egen gård efter beskrivelsen, og han rejser hjem igjen og graver også ned og finder gryden. Men læsningen på låget kunde de ikke finde ud af. Så gjorde de det rent og satte det hen i en fadik (tallerkenhylde). Der kom nu en dag en rejsende ind ad køkkenet og bad om noget at spise. Så så han denher skrift, han kunde læse den. Der stod: »Under denne skat er én, som er meget större«. Da han havde fået noget mad, drog han jo af igjen, men folkene grov ned og fandt en stor gryde med en endnu större skat i. Derved blev manden svært rig, og hans slægt lever endnu. Det var den nuværende mands bedstefader, det hændte sig med. VINDING HÖJSKOLE.

2453: En mand, der boede i et hus paa *Sjælland*, havde to røde køer, og han lå en nat i hans seng og drömte, at han skulde møde en dag på *Knippelsbro* i Kjöbenhavn, der skulde han møde hans

lykke. Så rejser han også derhen og går på broen næsten den hele dag. Kongen fik at se, at den mand gik og vankede der hele dagen på broen, og siden det blev noget hen på eftermiddagen, gik han ned til ham og vilde have at vide, hvad han gik der efter. »Ja, Deres majestæt«, svarer han »a drömte sidste nat, at a skulde møde min lykke på Knippelsbro her i Kjöbenhavn«. »Nå, ja sådan«, siger kongen, »tu jeg drömte også i nat, at der var en mand på Sjælland, der havde to røde køer, og foran dem var gravet en kjedelfuld penge ned«. — »Ja, da er det mig, der har to røde køer.« -- »Kanske vi så kan komme til vor lykke både to. Så er det bedst, du bliver her i byen til i morgen, så kjører vi derud og ser efter, om der er også en kjedel gravet ned«. Det sker, og kongen tager med, han har kusk og tjener for sig, og de kommer til mandens hus, og der bliver kastet ned, og de finder også godt nok den kjedel penge. Den delte de, og nu var de komne til deres lykke både to. ANDNRS KR. HOVSTRUP, TÅRS.

12. Æventyrlige sagn om skatte.

2454. Der var sådan en rig grosserer, som havde en eneste sön, og han giftede sig af lavere stand, end det var faderen til behag, hvorfor de blev uklar med hinanden, og sönnen fik slet ikke noget af rigdommen, inden faderen döde. Da han var død, var der heller ikke noget at finde, og det blev da den almindelige mening, at grossereren ikke var så rig, som han havde givet sig ud for. Så giver sönnen sig på rejsen omkring til alle de kjöbmænd, som han vidste skyldte faderen penge, for dog at få hold i dem. Men nu viste det sig, at han för sin død havde givet dem kvitteringer allesammen, for at sönnen ikke skulde få noget. Da han nu rejste hjem ad igjen, lå han under vejs på en gjæstgivergård, og der bliver han uens med gjæstgiveren om værelset, han syntes, det var for simpelt. »Ja, da har vi også bedre værelser«, siger gjæstgiveren, og dermed beder han ham følge med ud i skoven til et slot, hvor der var skjönne værelser. Men sagen var, at der kunde ingen være på det slot for spøgelser, og flere havde mistet livet der ved spøgeriet. Det talte gjæstgiveren nu ikke om, for han var vred på karlen og tænkte som så, at det var ikke for meget til ham efter de fordringer, han gjorde. Da værten var gået, sætter han sig ved et bord, tænder lys og giver sig til at skrive. Lidt efter springer dören op, og der kommer én ind, som giver sig til at stryge en barberkniv og gjör tegn til karlen, at han skal sætte sig på en stol foran ham. Det gjorde han, og så gav spøgelset sig til at barbere ham på det halve hår og skjæg, lige det halve og ikke mere. Da det var nu besörget, flyer spøgelset ham barbertöjet, tager ham af stolen, sætter sig der selv og sidder og ser på ham. Karlen kunde nok fatte hans mening

og giver sig da til at barbere spøgelset på den selvsamme måde, lige det halve hår og skjæg. Da han var færdig, takkede spøgelset ham så mindelig, fordi han havde gjort den gjerning, ti nu havde han frelst ham. Han kunde nemlig ingen ro få i graven, for sådan havde han skamskjændt mange, mens han var levende, og nu havde han måttet gå igjen og skulde gå der så længe, indtil der kunde findes én, som vilde behandle ham på samme måde igjen. Men det havde hidtil ingen turdet, alle de, der havde været der, var døde af forskrækkelse, og slottet var blevet så berygtet, at ingen turde komme der. Derfor havde gjæstgiveren fået det, men nu kunde han hilse ham, at der for eftertiden kunde komme og være der, hvem der vilde. Det beretter han nu gjæstgiveren om morgenen, og han blev så glad ved den efterretning, at han gav karlen en sum penge til belönning, og snart efter solgte han slottet for en god betaling. Derpå rejste karlen videre og kom hjem lige så fattig, som da han rejste ud, med undtagelse af den sum, som gjæstgiveren havde givet ham. Men så kunde han aldrig sove om natten. Hver gang han fik søvn i öjnene, drömte han om en stor bro og syntes, at der lå sådan en uendelig masse penge der på broen, desuden kom det ham altid for, som de penge, han drömte om, var hans egne. Endelig beslutter han sig til at rejse derhen for at se, om der også virkelig skulde være noget om den drömmen. Han går og går ved den bro, men kan ingen penge finde uagtet al hans leden. Som han gik på tredje dag der på broen, kommer der én til ham, som havde lagt mærke til hans adfærd, og spörger ham ad, hvi han gik der sådan på den bro bestandig. Så fortæller han om hans drömme, og hvordan han kunde ikke sove for de penge. »Å«, siger den fremmede, »er du ikke klogere end at bryde dig noget om drömme, jeg har også haft travlt med dem og har lige så mange nætter drömt, at i den have, som din fader har ejet, skulde der være en kiste gravet ned med så mangfoldige penge i under et træ«, som han så nöjere betegnede ham, »men hvad skal man sige om sådant noget? det har vel ingen ting at betyde.« Da sönnen hører det, rejser han straks hjem og går hen til den mand, som hans faders hus og have var bleven solgt til, da han var død, fordi der intet fandtes efter ham, og sönnen ikke kunde beholde ejendommen. Af ham får han lov til at grave i haven under det træ, som var blevet ham betegnet, og som godt nok fandtes der. Der finder han så al hans faders rigdom, som denne havde gravet ned der, for at sönnen ikke skulde få noget af den. Da det nu var hans retmæssige ejendom, fik han kisten med pengene og blev således til en holden mand. JENS POVLSEN, TVÆRMOSE.

2455. I en by lå der en smedje, hvor ingen turde komme om natten, for der fortaltes, at der gik en sort mand, som kunde gjøre sig så stor, at han nåede langt over skorstenen, og så lille, at han kunde krybe ind i et musehul. En gang kom der en

fremmed vandringsmand til byen, og han forlangte at blive i smedjen natten over. Smeden rådede ham fra det, men den anden mente, at han ikke var bange, og satte sig så i smedjen. En tid var alt stille, men hen ad midnatstide blev smedjedören reven op, og en sort mand trådte ind. »Hvem er her?« råbte han, »her ud med dig!« — »Å, lad os tage det med ro«, mente manden, »vi kan jo snakke lidt. Jeg har hørt, at du kunde gjøre dig både stor og lille, det havde jeg nok lyst til at se.« Den sorte lod sig også snakke for og begyndte at række sig og gjorde sig så lang, »Ja, nu er det godt nok«, sagde manden, »men nu vilde jeg gjærne se, hvor lille du kan blive.« Snart var han ikke större, end at han med lethed kunde smutte ind i hullet. Men nu havde den dristige mand passet sit snit og slog öjeblikkelig en prop for. »Å, lad mig komme ud«, brölede den sorte. »Ja, når du siger mig, hvorfor du går her og skiver.« — »Det skal jeg nok sige dig, men lad mig bare komme ud.« — »Nej, sig det først, ellers tager jeg ikke proppen fra.« — »Det er, fordi der her under smedjen ligger tre kjedler fulde af penge, og når de bliver gravede op, så kommer jeg her aldrig mere.« Så tog manden proppen fra, og spøgelset kom på farten. Næste morgen blev der gravet i smedjen, og man fandt godt nok de tre kjedler fulde af penge. Siden den tid mærkedes spøgeriet ikke. S. P. JENSEN.

2456. Der var en præst i et sogn et sted, og han døde og blev begravet. Men så gik han igjen, og de kunde ingen rolighed have for ham i præstegården. De var helt ilde holdne, og så snakkede madammen med deres avlskarl, som hed Per, om han ikke kunde finde på råd, sådan at de kunde blive skilt ved det gjengangeri og få ro i husene. Per han svarede, at han vilde prøve på det. Om aftenen tog han et hvidt lagen om sig og gik op til præstens gård. Lidt efter kommer præsten op og går ned ad præstegården til, men uden at få öje på Per, for han lod til at have hastværk. Per går da bag efter ham og ser, at han går ind ad stalden. Nu kommer præsten til at se sig om, og så får han öje på Per. »Hvad, er du også død?« siger præsten. Ja, han var, svarte han. »Det kan jeg ikke rigtig tro, for jeg kan da se, at bæsterne blive ikke gale for dig, når du kommer hen til dem, sådan som for mig.« — »Ja, det er ikke sært«, siger Per, for fåer kan vel nok huske, te a gav dem havre, ilav a var levende, men fåer gav dem af pisken«. Nå, så spurgte præsten ham om, hvad han gik efter. »Å, a har fire skilling oppe ved ladet, dem har a glemt at få ned,« siger Per, og så tog han fireskillingen ned og så til den og satte den op igjen — han havde jo sat den der, för han gik op til kirkegården. »Ja-a, det er ikke noget«, siger præsten, »nej, nu skal du se, hvad jeg har at gå efter«, og så lettede han en sten i broen der inde i stalden. Der under den sten var der sådan en hejre af sölv og guldpenge. Derefter lagde han stenen ned igjen, og så skulde de jo te'en tilbage til deres

grav. Den gang de kommer på kirkegården, så siger præsten: »Nu vil jeg se, hvordan du kommer i din grav, Per.« Ja, han havde hans omme bag kirken, sagde han, og så vilde han til at derom, men præsten vilde med. Per skyndte sig nu hen til kirkegårdsdiget og sprang over det, og præsten løb bag efter og vilde have grebet ham; men så til al held og lykke for Per galede kokken, og nu kunde præsten ikke komme efter ham mere, for nu skulde han i hans grav. Per gik hjem, og da det blev dag, gik han ind i stalden og tog alle de penge, der var under stenen. Derefter gik han ind til madammen med dem, og så delte de dem ligelig imellem sig. Siden kom præsten aldrig tilbage til præstegården, og de levede nu i fred og ro for spøgeriet.

KARL HANSEN, TJÖRRING.

Indholdsliste.

A. Kjæmper og deres idrætter.

Side.

1. Kjæmper 3
2. Kjæmpegrave 13
3. Kjæmpekast 19
4. Kjæmpekast. — Kjæmperne uenige 21
5. Kjæmper bygger kirker 25
6. Stenkast af jætter efter kirker 27
7. Stenkast af jættekvinder efter kirker 33
8. Stenkast og jordkast efter kirker. Bygmestrene uens 35
9. Stenkast efter kirketårne 37
10. Stenkast efter kirkeklokker 41
11. Dæmninger 44
12. Store sten 54
13. Gamle diger og volde 62
14. Höje 64

B. Kirker og deres opbyggelse. Klostre, hellige kilder m. m.

1. Gamle kirker. Herredskirker. Offersteder . . . 69
2. Adskillige kirkesagn 71
3. Træ til kirkebygning. 80
4. Kirkebygning 82
5. Kirketårne 89
6. Kirkeklokker 93
7. Kirkeklokker i søer og havet 100
8. Kirkeboskab og indskrifter 103
9. Ligsten 119
10. Kirkegårde 125
11. Ødelagte kirker og kapeller 125
12. Sunkne kirker m. m. 144
13. Skibbrudnes løfter 145
14. Jomfruer bygger kirker 147

15. For langt til kirke 154
16. Det givne tegn 155
17. Strid om opførelsen 156
18. Kirkenavnets fremkomst 159
19. Kirkens grundvold flyttet 161
20. De to stude, lam, heste 167
21. Trolde forstyrrer arbejdet 174
22. Trolden Find 181
23. Klostre 194
24. Löngange 197
25. Kors m. m. 204
26. Hellige kilder 208

C. Sagn om gårde og byer.

1. Sunkne gårde 237
2. Sunkne gårde. Svin i sengen. Præstens forbandelse 241
3. Sunkne gårde. Svin i sengen 246
4. Gamle navngivne borgtomter 255
5. Gamle borgtomter uden navn 267
6. Herregårdes opførelse. Ringen i søen 271
7. Herregårdes opførelse i moradser 273
8. Forskjellige herregårdssagn 275
9. Forhenværende herregårde 284
10. Belejringer af herregårde 288
11. Gårde og byer, der skal synke 294
12. Haver 295
13. Ladebygning. Teglovne 296
14. Faddergaver 300
15. Byer og steder 301
16. Ødelagte og nedbrudte byer. 306
17. Gamle bøndergårde 313
18. Forhen dyrket jord 317
19. Præstegårde 319
20. Møller 323
21. Kjöbstæder 326
22. Tingsteder 329
23. Veje og skjel 335

D. Forskjellige stedsagn.

1. Søer og damme 339
2. Sunde, fjorde og indsejlingssteder. 346
3. Kjær og moser 356
4. Kilder og vandløb 361
5. Huller i jorden og huler 364
6. Underjordiske vandledninger 368

7. Øer. Halvøer 371
8. Træer 375
9. Gammel skov. — Ålborg stift 380
10. Gammel skov, — Århus stift 384
11. Gammel skov. — Viborg stift 388
12. Gammel skov. — Ribe stift og Sønderjylland . . . 392
13. Sandflugt 396
14. Stormfloder m. m. 404
15. Visse stednavnes oprindelse 407
16. Naiv forklaring af stednavne 412

E. Sagn om skatte.

1. Lys for skatte 419
2. Nedgravede penge — atter fundne 425
3. Nedgravede penge — ikke fundne 433
4. »Nu har vi den!« 439
5. Skatte i søer og åer 442
6. Koglerier ved skattegravning 447
7. Dragen eller hunden på skatten 454
8. Guldskibe og guldvogne m. m. 460
9. Kongeløsninger m. m. 464
10. Mærke på skattens plads 470
11. Drömme om skatte 481
12. Æventyrlige sagn om skatte 488